RUSYA'DA SOVYETLER

(1905-1921)

OSKAR ANWEILER

Fransızca'dan çeviren: Temel Keşoğlu

OSKAR ANWEILER

29 Eylül 1925'te Rawitsz'de doğdu. Evli. Tarih, Alman dili ve edebiyatı, pedagoji ve felsefe öğrenimi gördü. 1955-59 yılları arasında asistan olarak çeşitli üniversitelerde bulundu. 1963'te Hamburg Üniversitesi'nde, 1963-64'te Lüneburg Pedagoji Yüksek Okulu'nda öğretim üyeliği, 1964-74 yılları arasında Bochum Üniversitesi'nde profesörlük yaptı. Daha sonra Alman Doğu Avrupa Bilimi Enstitüsü'nün 2. başkanlığını, 1980-85 yılları arasında Sovyet ve Doğu Avrupa Bilimleri Uluslararası Komitesi'nin başkanlığını yaptı.

Başlıca eserleri: **Die Raetebewegung in Russland (1905-1921), 1958**/Rusya'da Sovyetler (1905-1921); **Geschichte der Schule und Paedagogik in Russland, 1964**/Rusya'da okul ve pedagojinin tarihi; **Die Sowjetpaedagogik in der Welt von heute, 1968**/Bugünün dünyasında Sovyet pedagojisi; **Kulturpolitik der Sowjetunion, 1973**/Sovyetler Birliği'nde kültür politikası; **Bildungssysteme in Osteuropa-Reform oder Krise?, 1983**/Doğu Avrupa'da kültür sistemleri-Devrim veya kriz mi?; **Schulpolitik und Schulsystem in der DDR, 1988**/Doğu Almanya'da okul politikası ve okul sistemi.

AYRINTI: 24
İnceleme dizisi: 13

RUSYA'DA SOVYETLER (1905-1921)
Oskar Anweiler

Fransızca'dan çeviren
Temel Keşoğlu

Redaksiyon
Ayşen Gür

Kitabın özgün adı
Die Raetebewegung in Russland (1905-1921)
Yayım tarihi: 1958

Çevirinin yapıldığı metin
Les Soviets en Russie (1905-1921)
Éditions Gallimard, 1973 Tr: Serge Bricianer

Kapak İllüstrasyonu
M. C. Escher/Liberation

Ofset baskıya hazırlık
Renk Yapımevi, Başmusahip Sk. 3/3
Cağaloğlu-İstanbul Tel: 526 91 69

Baskı
Kıral Matbaası Tel: 527 39 69

Birinci basım
Temmuz 1990

AYRINTI
Yayınevi
Başmusahip Sk. 3/4 Cağaloğlu-İstanbul Tel: 511 70 09

Oskar Anweiler

RUSYA'DA SOVYETLER

(1905-1921)

İÇİNDEKİLER

FRANSIZCA BASIMA ÖNSÖZ

Yaklaşık on yıl kadar önce yayımlanmış bir eserin çevirisini okura olduğu gibi sunmak ilk bakışta tartışma götürür gibi gelebilir. Gerçekten de o zamandan bu yana gerek Sovyetler Birliği'nde gerek Batı'da, özellikle de Ekim Devrimi'nin ellinci yıldönümünde, Rus sovyetlerinin gelişimine birkaç sayfa ayıran yayınlar çıktı; kimi zaman da henüz bilinmeyen ya da bugün Fransızca olarak okura sunduğumuz bu kitap kaleme alındığı dönemde çok iyi tanınmayan kaynaklara göndermeler yapıldı.

O zamanlar, konseyler sorununun Rus Devrimi çerçevesinde derinlemesine inceleneceği, belki böylelikle bizi vermeye çalıştığımız genel açıklamayı değiştirmeye zorlayacağı umudunu belirtmiştik. Oysa bu umut, ne yazık ki gerçekleşmedi. Çok yakınlarda yapılan araştırmalar konu ile ilgili ayrıntılara elbette yeni bir ışık getirdi, ama olayların çözümlenmesinde olsun, temel sonuçlarında olsun, -özellikle Rus sovyetlerinin kökenleri, 1905 Devrimi'nde or-

taya çıkışları, Lenin'in ve Bolşeviklerin konseylere karşı tavırları, 1917 Devrimi sırasında işçi konseylerinin eylemleri ve genel bağlamına oturtulmuş ve kendi dinamizmi içinde yakalanmış olarak ilk kez burada bulacağınız Kronstadt ayaklanmasından sonra hareketin son bulması gibi- geçerliliğini koruyan bir eserin baştan ele alınmasını da gerektirmedi. Yine de ilgi duyan okuyucuyu yönlendirecek unsurları vermek amacıyla -özellikle belgesel nitelikte- doğrudan konumuzu ilgilendiren en önemli yeni çalışmaları kapsayan bir ek kaynakça hazırladık.

Haziran 1971 / Oskar Anweiler

ÖNSÖZ

Oskar Anweiler, bu kitabın başında, 7 Ocak 1971'de, "bundan yaklaşık on yıl kadar önce yayımlanmış bir eseri o günkü biçimiyle okura sunmanın" "ilk bakışta tartışma götürür" görülebileceğini yazıyordu. Aşırı bir alçakgönüllülük ve kuşkusuz eserinin önemini kavramış olan Fransız yayıncıya duyduğu gönül borcu, yazarın sorunu gerçek terimlerle koymasını engelliyor. İnsanı asıl utandıran, Rusya'da ve diğer ülkelerdeki sovyetler hareketi konusunda Fransız okurun elinde sadece Oskar Anweiler'in -Almanca yayımından on yıl sonra üstelik- eserinin bulunması. O zamandan beri çıkan eserlerin hiçbiri onun eserinin ağırlığını eskitememiştir. Bize öyle geliyor ki -çok kişi örtük olarak da olsa bunu kabul eder- bu olay da bu yoğun ve belge dolu sayfalarda ele alınan konunun açıkça bir tabu olduğunu kanıtlamaya yeter.

Oskar Anweiler'in eserinin büyük meziyetlerinden biri, hiç kuşkusuz yaygın olarak "sovyet" kavramı ile "Bolşevizm" kavramı arasında kurulan çağrışımı yıkmasıdır; üstelik Bolşevizm kavramının, çoğunlukla onu kullananların siyasal tercihlerine göre, tarihsel in-

celemeler de dahil, çok farklı içeriği olmuştur. Bu kitapta yadsınamaz bir biçimde ve geniş olarak "konseylerin başlangıçta bağımsız oldukları" ve ancak gelişimlerinin belli bir evresinde Lenin'in devlet ve devrim kuramına bağlı bir "yeni sistem" içinde yerlerini aldıkları kanıtlanmıştır. Bu, yazarın deyişiyle, "Rus Devrimi'nin ana parçasını oluşturduğu" hem tarihsel hem kuramsal bir sürekliliğin söz konusu olduğu gerçeğine daha da belirginlik kazandırır. Dolayısıyla, konseyler sorunsalına sadece Rusya'nın olaysal tarihi açısından yaklaşılamaz; ama keyfi olarak 1917 Devrimi'nden ve onun somut akışından da koparılarak Rusya'da ortaya çıkışı ve gelişmesi şaşırtıcı ve açıklanamaz bir olgu, hatta kurnaz politikacıların yakaladığı bir dizi rastlantının, fırsatların bir ürünü olabilecek bir "konseyler efsanesi"ne de dönüştürülemez.

Oskar Anweiler, sömürülen sınıfların yeniçağın başından beri iki büyük burjuva devrimi (İngiliz ve Fransız) elbette 1871 Paris Komünü ile "doğrudan demokrasi"yi kurmaya ve uygulamaya koymanın başlangıcını ve ilk girişimleri genel çizgileriyle veriyor. Bunu yaparken basmakalıp düşünceleri belirtiyor, ayrıntılarıyla açıklıyor, derinleştiriyor, eleştiriyor, yeni belgeler sunuyor. Haklı olarak, sosyal demokrasinin en parlak döneminde Karl Marx'ın Paris Komünü deneyiminden yola çıkarak geliştirip çözümlediği devlete ilişkin görüşlerin, taraftarlarının uygulama ve kuramlarında çok az etkili olduğunu ortaya koyuyor. Gerçekten de Rus emekçilerinin kendine özgü hareketi -geniş ölçüde her türlü kuramdan bağımsız olarak- onları sovyetleri kurmaya, sonra geliştirmeye itmiş ve dolayısıyla "işçi devleti", "ucuz devlet", "proletarya diktatörlüğü" gibi temel kavramları kuram düzlemine çıkarmış, özetle bu yeni örgütlenme gerçeğini, XX. yüzyıl proleter devriminin büründüğü ve bürüneceği biçimler içinde ve çağdaş dünyayı genelde kuramsal olarak yorumlamada, işçilerin, arkasından Rus köylü ve askerlerinin savaşıyla bütünleştirmiştir.

Ne Menşeviklerin -hele hele Bolşeviklerin- ne de başka herhangi bir akımın, 1905'te geniş Rus İmparatorluğu'nda yaygınlaşan işçi temsilcileri konseylerinde tamamen yeni bir olay sezemediklerini saptamak özel bir önem taşır. İlk devrim sırasında, en önemli sovyetlerin başında gerek doğrudan yaşadığı deneyimiyle gerek önemli konumundan dolayı Troçki, kitlelerin eyleminden doğan bu kitle kuruluşlarının yeni özelliğini ve önemini, kaçınılmaz bir biçimde üstlenmek zorunda kaldıkları iktidar işlevlerinden dolayı ger-

çek devrimci anlamlarını ilk sezen kişi oldu. Ondan sonra, Rusya topraklarının dışında, somut deneyleri daha az olan, ama olayların dışında kaldıklarından kuramsal genellemelere daha yatkın olan bir Anton Pannekoek ya da bir Daniel de Leon, birkaç yıl sonra Lenin'in kaleminde devlet ve devrim kuramı halini alacak olan ilk taslakları geliştirdiler. Bu konuda da Lenin, alınan yolu gözden geçirmek ve zamanın Marksist kuramım böylesine allak bullak eden kökenleri bulmak amacıyla, geriye dönmek gereksinimini, hayat okulunda -İkinci Enternasyonal'in yankılar uyandıran iflası- hissetti. Eleştirisinin silahı, 1917'de silahlı Rus kitlelerinin taşıdığı eleştiriyle bütünleşecekti. Tarihte tek olan bu olay, yani sovyet devleti, bu çifte boyuttan doğdu. Elimizdeki belgeler, -hiç kuşkusuz araştırmanın bizzat amacı-, bu sovyet devletinin ortaya çıkmasındaki biricik temel faktörün 1905'teki sonradan sovyetler haline dönüşen seçilmiş grev komiteleri ya da Lenin'in kuramsal düşünceleri olduğunu söylememize izin vermez: Sovyet devletinin kökeninde, bu iki faktör birlikte rol oynamış başka faktörler de işin içine girmiştir; ama mekanik bir neden-sonuç ilişkisinden söz edilemez.

Oskar Anweiler'in, 1921'lere kadar götürdüğü, kurumlaşmış sovyetlerin "yozlaşma"sım ele alan inceleme, kuşkusuz uzun ve derin bir tartışma gerektirir, ama ne yazık ki yeri burası değil. Kronstadt ayaklanmasının Bolşevikler tarafından bastırılması "demokratik sovyetlerin" sonu mu oldu? Ya da ayaklanma bunun en çarpıcı işaretlerinden biri değil miydi? Üç yıllık dünya savaşına, üçü iç savaş olmak üzere dört devrim yılı eklenince, bu canlı organizmaların yılların akışı içinde Kronstadt'tan iki yıl önce, bizzat Bolşevik yöneticilerin kabul ettikleri gibi, içi boş kabuklara dönüştüklerinin farkına varmak için tamamen tarihsel daha karmaşık bir genel açıklamaya başvurmak gerekmez mi? Troçki, **Rus Devrimi Tarihi**'nin hayranlık uyandırıcı sayfalarında -Oskar Anweiler bu yapıttan çok iyi yararlanmasını bilmiştir- sovyetlerin 1917 şubatı ile ekimi arasında uzlaşmacı sosyalistlerin yönetiminde bir hastalık dönemi geçirdiklerini açık bir biçimde gösteriyor. Yazar ayrıca, Bolşeviklerin, iktidarın sovyetlerin eline geçmesiyle devrimin barışçı bir biçimde gelişeceğine aylarca nasıl bel bağladıklarını, olayların tamamen ters biçimde gerçekleşmesinin ise tümüyle Bolşeviklerin suçu olmadığını, Lenin'den sonra, bir kez daha hatırlatıyor. 1918'den itibaren Menşeviklerin ya da S.D.'lerin Sovyetler'den gittikçe silinip gitmeleri (Oskar Anweiler, bu gelişimi ayrıntılarıyla an-

latmaktadır), Bolşeviklerin "totalitarizm" istekleriyle açıklanamayacağı gibi; bu uzlaşmacı partilerin kendi tercihleriyle, yöneticilerinin çoğunluğunun Kurucu Meclis taraftarlarıyla aynı çizgide yer almalarıyla, sınıf değiştirerek iç savaşta öbür tarafa geçmeleriyle de açıklanamaz.

Oskar Anweiler, bu ilginç sayfalarda Rus Devrimi denilen tarihsel olguyu inceledi; kitlelerin doğrudan eylemle -dolayısıyla doğrudan demokrasi sayesinde- en acil isteklerinin karşılanması için başlattıkları hareketin; bu taleplerin yerine getirilmesinin yanı sıra var olan toplumsal ve siyasal düzenin yıkılmasını kendisine çok önceden amaç edinmiş bir partinin silahlandığı bir kuramla birleşmesini irdeledi. Bunu yaparken bir yol açtı. Bilginleri, araştırmacıları, tarihçi ve siyasetçileri, hatta militanları büyük bir görev bekliyor. "Bolşevizm", bir kuram olarak, partinin 1917'deki yöneticilerinin dışındaki kimselerce, 1917-1921 Rusyası'ndan başka ülkelerde de uygulandı. Kitlelerin hareketi, Rusya dışındaki ülkelerde, emekçilerin doğrudan demokrasisini, yani işyerinden başlayarak kendi iktidarlarını gerçekleştirmeye yönelik yeni örgütlenme biçimleri yarattı. Ama bu ülkelerde yeni bir işçi devletinin, tamamen "sovyetik" türde yeni bir devletin doğuşuna -ya da kurulmasına- tanık olmadık. Sonuç olarak, 20. yüzyıl tarihinin bu konuda ortaya çıkardığı somut sorunlardan, "Ruslara özgü" gibi soyut genellemeler yaparak kaçamayız.

Çünkü sözcüğün tam anlamıyla "sovyetik" hareket, 1917-1921 yıllarından çok sonra, Rusya'nın dışında, öncelikle de iki dünya savaşı arasında sürdü. 1918 kasımında Almanya'da kurulan **Arbeiter- und Soldatenräte**'ler*, şubat sovyetlerinden çok farklı özelliklere sahiptiler. Çünkü Almanya'daki bu konseylerde, bilinçli "Konseyler Cumhuriyeti" taraftarı devrimci unsurlar, daha başlangıçta çok önemli bir role sahiptiler. **Räte-sistem**'in kuramcılarından bağımsız sosyal demokrat Ernst Dauming'in ifadesiyle Alman konseylerinin 1918 aralığında toplanan 1. kongresi bir "intihar kulübü" olarak adlandırılabilirdi. Ama Saksonya'da Ruhr'da, başlıca işçi bölgelerinde, Kapp'ın 1920 Mart darbesine karşılık olarak işçiler gerçek sovyetler kurdular; bunlar emekçiler tarafından kurulmuş, onlara dayanan, kendi ordusu ya da milisi, kendi polisi ve adalet sistemi olan, kendi parasını bastıran, yeni bir iktidarın unsurlarıydı.

---

* Almanca: İşçi ve asker konseyi (y.n.)

Sonraki yıllarda, konseyler "tipolojisinde" özel bir kesim oluşturmalarına karşın, fabrika konseyleri **Betreibsräte**'ler, Zinoviev'in ve başka birkaç Bolşeviğin tereddütlerine rağmen, Rus Partisi ve Enternasyonal'deki yüksek makamların 1923 Ekim ayaklanmasından yola çıkarak kurmayı düşündükleri sovyetik Almanya'da yeni iktidarın ilk kuramsal çerçevesi olarak kullanmaya karar verecekleri kadar önemli, özgün bir siyasal rol oynayacaktı.

Aradan daha iki yıl geçmeden, yaşlı kıtanın öteki ucunda Kanton-Hong-Kong Grev Komitesi (o da birkaç fabrikadaki grevcilerin merkezi yönetiminin ilk biçimi olarak doğmuştu) Kanton valiliği ve işgalci İngiliz kuvvetleriyle iktidar çatışmasına giren gerçek bir sovyet haline geldi. İspanya'da, önce 1934 işçi ayaklanmasının son günlerinde Asturias eyaletinde, daha sonra da 1936 yılında cumhuriyetçilerin egemen olduğu bütün topraklarda bir yığın örgüt ortaya çıktı. Bunlar, komite, cunta ya da consejo (konsey) gibi çeşitli adlar taşıyorlardı. Franz Borkenau gibi uyanık bir gözlemci, bu kurumların temelindeki "sovyetik" ya da "sovyet öncesi" özellikleri sezebilmişti. Burada da, 1920 Almanyası'nda ve on yıl önce Çin'de olduğu gibi, bizzat işçi hareketinin ve onun geleneksel örgütlenmesinin yaşaması için zorunlu olan anlık koşullar, bu örgütlenme ve savaşma biçimini belirlemiştir. Konseyler demokrasisi, konseyler sistemi kuramcılarının diledikleri gibi aritmetik bir kesinlikle yansımasa da bu koşullar, onları ikili iktidar örgütleri, gerçek bir işçi iktidarı yapar. Bütün bu durumlarda, sovyet türündeki bu kuruluşlar, doğmalarına neden olan konjonktürün, gittikçe artan tehlikesinin sona ermesinden sonra yaşamlarını sürdüremediler. Bütün bu durumlarda sovyetlerin kurulmasında etkin rol oynamaktan çok seyirci kalan partiler de, sendikalar da daha sonraları, Ebert yanlısı sosyal demokratların 1918'de Alman konseylerine tanıdıkları geçici ve onurlu niteliği onlara vermekte birbirleriyle yarıştılar: Cumhuriyetçi İspanya'da bu konseylerin dağıtılması yolundaki kararı, anarşist bakanlar da imzaladılar... Zaten hiçbir Bolşevik parti de bu konseyleri savunmamıştı...

Rusya'da temsilciler sovyetleriyle başlayan işçi konseyleri hareketi Rus Devrimi'ni izleyen yıllarda da sürdü, ama hep güçlü olmasına karşın yeraltında, bazı durumlarda -hepsi de devrimci durumlar değildi- patlayıveren, kimi zaman hiçbir direnme göstermeden sinen bir akım gibi. Bu dengesizlik bir sürü umudu ve stratejik hesabı bozacaktı. İspanyol monarşisinin düşmesinden sonra,

Komünist Enternasyonal'in basın organları **Inprekorr**'da ve **Pravda**'da o dönemde henüz kurulmamış sovyetlerin doğuşu gerçekleşmiş gibi veriliyordu. Leon Troçki, dostu Andrés Nin'e gönderdiği 1 Eylül 1931 tarihli henüz yayımlanmamış bir mektubunda şaşkınlığını şöyle itiraf ediyordu: "Neden İspanya'da sovyetler yok diye kendi kendime sorarım bazen..." Kendi sorusuna bir yanıt bulmaya çalışırken sakınımlı olarak ileri sürdüğü unsurlar incelenmeye değer: "Cuntalar sloganı, İspanyol işçilerin zihninde sovyetler sloganına bağlı sanırım. Bu yüzden de onlara çok katı, çok kesin, çok Rus işi gibi geliyor. Yani İspanyol işçileri, bu sloganı, aynı aşamadaki Rus işçilerden daha farklı bir gözle değerlendiriyorlar. Rusya'da sovyetlerin varlığının, başka devrimci ülkelerde sovyetlerin kurulmasını engellemesi tarihsel bir aykırılık değil mi?" Troçki böylece, haklı olarak, "kombine gelişim" yasasını bu işçi ve köylü kitlelerinin organik hareketine uyguluyor; ama bu onu tatmin etmediğinden, Rus deneyine dönerek şöyle devam ediyordu: "Rusya'da sovyetleri kurmayı başarmamızın nedeni, sadece bizim değil, -başka niyetleri olmasına karşın- Menşeviklerin ve S.D.'lerin de bunu istemesiydi." Ve bu gözlemi, onu Oskar Anweiler'in eserini dikkatle okuyanlar için çok önemli olan şu saptamaya götürüyordu: "İspanya'da sovyetler kuramayız, çünkü ne sosyalistler ne de sendikalar kurulmasını istiyorlar. Bu da gösteriyor ki işçi sınıfının çoğunluğu ile örgütlenme birliği ve tek cephe, bu slogan üstüne gerçekleştirilemez." Troçki, daha sonra Nin'e İspanyol işçilerinin bu konuda söylediklerine kulak vermesini salık veriyor. Sovyetler olmadığına göre, sosyalistlerin de istedikleri "fabrika komiteleri" aracılığıyla örgütlü ya da örgütsüz tüm çalışanları özlemlerini doğrudan doğruya dile getirebilecekleri kadar esnek kuruluşlarda bir araya toplamanın mümkün olup olmadığını düşünmesini tavsiye ediyordu.

1931 yazına özgü koşullar içindeki İspanya için geçerli olan bu gözlem, varsayımlar üretmeye çok elverişlidir. Ekim Devrimi'nden önce sovyetik biçim, farklı coşku ve kararlılık derecelerinde, değişik açılardan ve değişik amaçlarla işçi örgütlerinin tümünü kendi etrafında topladı. Bu örgütlerden hiçbiri sovyetlere karşı açıktan tavır almadı ve onlara karşı savaş açmadı. Ama Ekim Devrimi'nin başarısından ve sovyet devleti kurulduktan sonra, dünyanın hiçbir yerinde durum artık eskisi gibi değildi. Böylece, tehlike, sadece yönetici sınıflar tarafından değil, ama eski toplumsal ve siyasal çer-

çevede emekçi sınıflar üstünde egemenlik kuran ve dolayısıyla artık yıkmak değil, sadece iyileştirmek niyetinde oldukları bir sistemle bütünleşen örgütler tarafından da gerçek boyutlarıyla değerlendirildi. Bunun en aydınlatıcı örneği Almanya ortada. Karl Liebknecht'in dereyi görmeden paçaları sıvayarak 9 kasımda İmparatorluk Sarayı'nın balkonundan ilan ettiği "Almanya Konseyler Cumhuriyeti" tehdidine karşı, Alman burjuvazisi, **Junker**'ler ve devletin tüm olanaklarına sahip olan bütün kesimler, birden eşit, doğrudan ve gizli genel seçimlerden yana "demokratlar" kesildiler; üretim araçlarının özel mülkiyetine dayalı bir rejim çerçevesinde, temsili demokrasi sistemi güvencesini veren bir kurucu meclisin derhal seçilmesini silahla kabul ettirmeye hazırdılar. İmparatorluk Ordusu'ndan geriye kalan subaylar müfrezesi, Alman sovyetlerini tasfiye operasyonunun öncüsü, maddi silahı haline geldi; bu operasyonun siyasal öncüsü ise Sosyal Demokrat Parti oldu. Sosyal Demokrat Parti, konseyler kongresinde siyasal savaşı kazanarak Kurucu Meclis seçimine tüm "yurttaşların" katılması kararını bu kongreye aldırttı. Bolşevik Parti gibi, konseyler iktidarının partisi olabilecek bir parti -birkaç aylığına bile olsa- tarafından yönlendirilmediği ve canlılık kazandırılmadığı için **Arbeiter und Soldatenräte** ağı, artık herkesin oyuncağı, ruhsuz bir vücut, bizzat Rosa Luxemburg'un acımasızca ve aşağılayarak haklı olarak nitelediği gibi bir "kadavra" haline dönüştü. O zaman gerçek bütün açıklığıyla ortaya çıktı. Kendi nesnel amaçlarının gerçekleşmesi için bizzat işçi sınıfının ve müttefiklerinin hareketiyle kurulan sovyetler, örgütlü işçi hareketi içerisinde işçi sınıfını bölen akımlardan kurtulamaz. Onlar da bu örgütler gibi çatışan sınıflar arasındaki savaşın yaşandığı bir savaş alanı ve savaşın ganimeti durumundadırlar.

Kaldı ki 1923 ve 1939 arasında, iktidarı elinde bulunduran konseyler yalnızca "sosyal demokrat" bir biçimde tasfiye edilmediler; tasfiyenin başka biçimleri de görüldü. Konseyler, onlara karşı çıkacak güce sahip olmadıklarından, başka güçler tarafından rakip bir iktidar olarak görülüyordu; ya da sonunda konseylerin varlığını kabul etmek zorunda kalan Alman sosyal demokrasisi gibi, daha ciddi ve kesin patlamaları engelleyecek bir güvenlik simidi gibi değerlendiriliyorlardı. Komünist Enternasyonal'in aşırı-solcu bir siyaset izlediği, Nazizmin önlenemez biçimde iktidar yolunda tüm engelleri temizlediği sırada, K.E.'nin ve ona bağlı partilerin "sovyet"

ile onun ayaklanma biçimi arasında bir özdeşleştirme kurmaları 1927'de Kanton Sovyeti'nin bir darbeye ideolojik kılıf yapılması, aslında ayaklar altına aldığı Rus devrimci geleneğiyle arasında bir bağlantı kurulması, bütün bunlar, geniş kitleleri, özellikle de onsuz "sovyetik" türde örgütlenmenin mümkün olamayacağı örgütsüz kitleleri, kendi deneyimlerine aykırı buldukları, ama gerçekte bu deneyimleri çok aşan sovyet türünde örgütlenmeden uzaklaştırdı.

Bu ve buna benzer başka olaylar Troçki'nin eski öğrencisi, Andrés Nin'in 1936'da "sovyet" tipi komiteler karşısında (bu komiteler çoğunlukla sadece örgüt temsilcilerinden oluşuyordu, ama gerçekte 1905 sovyetlerinden bile daha çok iktidar ve yetki sahibiydiler) tavır almasını kısmen açıklar. Nin'e göre İspanyol Devrimi kendi iç örgütlenmesi geleneğine, partilere ve sendikalara, tek kelimeyle Rus işçilerinin sahip olmadıkları, ama ihtiyaç duyulduğunda kendiliğinden kuruverdikleri kadroya sahip olduğu için, sovyetlerden vazgeçebilirdi ve vazgeçmeliydi. Tüm işçi örgütlerinin onayı ve bir araya gelmesiyle oluşturulan "işçi ittifakları" deneyimine dayanarak Nin, bu biçimin (onun gözünde daha iyi biçimde hazırlandığından ve gelenekle bağlarını koparmadığından komitelerden daha üstündü) sovyetlerin Rusya'da oynadığı rolü, işçi sınıfının tüm gücünü bir araya toplama rolünü oynayacağı sonucuna varıyordu. Bu açıklamanın belli bir mantığı olduğu yadsınamaz. Ama bugün hâlâ tartışmalara neden olsa da İspanyol Devrimi deneyimi, Nin'in görüşlerini haklı çıkarmadı. Aym şekilde, "konseycilik" görüşlerini benimsemeye hazır olan, coşkuyla karşıladığı bu sistemin Rusya'da yozlaştığını, proletarya üstünde dikta kuran Bolşevik Parti'nin bunun tek sorumlusu olduğunu kanıtlamaya çalışan Pierre Monatte, İspanya'da "doğal" (geleneksel de diyebiliriz) organlar olarak gördüğü sendikalara dayalı bir proletarya diktatörlüğünü canı gönülden diliyordu. Ama Rus Devrimi'nden sonra dünyanın gördüğü en büyük devrimin soluğuyla, "komiteler", sovyetler haline dönüşmeyecek ve birkaç hafta ellerinde tuttukları iktidardan vazgeçeceklerdi. Sendikalara gelince; emekçilerin büyük çoğunluğunu saflarında toplamalarına karşın, tek yaptıkları, otoritelerini geleneksel devletin eski kadrosunu yenileme hizmetine vermekti. "Yozlaşmış" konseylerin karşısına, Bolşevizmin en sistemli eleştiricileri bile ancak ölü doğmuş konseyler çıkarabiliyorlardı...

Elimizdeki bilgilerden ve bilimsel incelemelerden yararlanarak

Rus Devrimi'nden bu yana konseyler hareketinin gelişmesinden nasıl bir sonuç çıkarılabilir? Yerleşmiş rejimlerin koruyucusu toplumsal ve siyasal güçlerin bunun tehlikelerini ve olasılıklarını değerlendirdikleri, ona karşı çok çeşitli silahlarla etkin bir biçimde savaşmayı öğrendikleri, 1905'te, 1917'de, hatta 1918'deki gibi hazırlıksız yakalanmadıkları sonucu çıkarılabilir. Ama konseyler hareketinin belli bir çerçevede gelişmesi, tarihin, yasalarından kurtulan ayrıcalıklı bir tarihsel faktör olduğunu da göstermez. Kaderi geniş ölçüde çatışan toplumsal ve elbette siyasal güçlere ve onlar arasındaki gerçek güç dengesine bağlıdır, başka bir deyişle, konseyler iktidarı, **özü gereği** demokratik değildir; öyle olmasının koşulu, çeşitli eğilimlerin, örgütlerin ve onun koyduğu kuralları kabul eden rakip parti ve grupların bir arada birlikte yaşamasıdır. Kısaca, konseyler sisteminin demokratik karakteri -daha iyisini bulamadığımızdan parti adını veriyoruz- çok partili bir sistemin canlılığı ve gerçekten işlemesi ile bağlantılıdır. Ve nihayet bu çoğulculuğun varlığı ya da çokluğu, tarafsız bir gözle, egemen partinin iradesine indirgenmesi mümkün olmayan çeşitli etmenlere bağlıdır.

Oskar Anweiler, gerek önsözde gerek genel değerlendirmede, konseylerin somutlaştırdığı bir demokrasi temasının, kısa süren Macaristan Konseyleri Devrimi sırasında ve Polonya'da fabrika işçileri konseylerinin ortaya çıkışında görüldüğü gibi işçi devrimlerinin manevi gücü olduğunu haklı olarak söylüyor. İki ülkede de kitlelerin "destalinizasyon"dan anladıklarını gerçekleştirme biçiminin en üstün ifadesi olan yukarıda sözünü ettiğimiz iki harekette, kitlelerin hareketiyle örgütlü siyasal güçlerin (özellikle yönetici kesimin hizmetindeki parti aygıtının) hareketi arasındaki diyalektiğin birbirine ne kadar benzediği açıktır. Reformcu bir ödün ve bir katılım vaadi olarak sunulan Yugoslav tarzı "işçi konseyleri" sloganını, Macaristan'da yönetici tabaka, yani parti başlattı. Bir süre sonra emekçilerin sahip çıktığı bu slogan, bir kez daha kendi öz dinamiğini ortaya koydu: Macar başkentinde hemen tüm işyerlerindeki işçi konseyleri delegelerinin seçtiği Büyük Budapeşte Merkezi İşçi Konseyi, sadece işçi sınıfının değil, halkın ezici çoğunluğunun siyasal yönetimi haline geldi, işgal ordusuna ve onun dayattığı hükümete karşı siyasal mücadeleyi ve genel grevi örgütledi, destekledi ve teşvik etti. Polonya'da ise konseyler düşüncesi aygıtın en alt basamağında, yani işyerlerindeki komünist hücrelerde ortaya çıktı; bu hücreler yalıtılmış bir haldeydiler, bu durumdan

kurtulmak için işçileri işyeri yönetimine ortak etmek istiyorlardı. Bunalımın ağırlaşması, komünist militanları 1917 sovyetlerine, devlet ve devrim kuramına yakınlaştırdı. Gözlerinin önündeki gerçekle Lenin'in çizdiği işçi konseyleri devleti tablosunun çok farklı olduğunu anladılar. "Polonya Ekim Baharı" boyunca, tüm işyerlerinde oluşturulan konseyler, sadece katılım değil, iktidar özlemlerini de dile getirdiler. Ama Gomulka, bu örgütleri resmen katılım konseyleri olarak yasal hale getirince, iktidar özlemlerini gerçekleştiremediler. **Po Prostu** gazetesi gibi, konseyler iktidarı taraftarları örgütlenemediklerinden, "kudurmuş" olarak adlandırılarak kaçınılmaz olarak silindiler.

Oskar Anweiler'in eserinin ilk baskısından bu yana Doğu Avrupa'da meydana gelen olaylar, 1956 olaylarından daha az anlamlı değildir. Elbette "Prag Baharı" Çekoslovak emekçilerinin doğrudan girişimleriyle doğmadı, ama onları harekete geçirdi. İşçi konseylerinin kuruluşu, federasyon oluşturma çabaları, ortaya attığı talepler, Prag hareketinin en derin, en kalıcı özlemiydi. Hareket ezildikten sonra, yönetim, bu özlemi, en azından görünüşte ortadan kaldırmak için çok çaba harcadı. O bahar en kararlı komünistlerin -**Politika** ve **Reporter**'da yazan ve bugün yargılananlar- sonraki sonbahar ve kış, işçileri, gaspedilmiş kabul ettikleri iktidarı yeniden ele geçirmenin temel unsurları olarak, bu konumlarını savunmaya çağırması bir rastlantı değildi. Son olarak, 1970 kasımında, Baltık limanlarında çalkışan Polonyalı işçilerin grevi, seçilmiş geleneksel grev komitelerinin ve özellikle basit işyeri düzeyinin üstüne çıkan ve böylelikle siyasal bir anlam kazanan merkez komitelerinin doğmasına yol açtı. Bu grev komiteleri işbaşı yapılınca ortadan kaybolmadılar: Bir yıl sonra, doğrudan merkezi yerel grev komitesinden doğan Szcecin İşçi Komitesi, sadece yarı resmi olarak iktidar tarafından kabul edilmekle kalmıyordu, aynı zamanda, işçiler arasında önemli bir moral gücüne, eylem, birlikte eylem, bilgilendirme olanaklarına ve araçlarına sahipti; kısacası, 1971 ocağındaki gibi, iktidarla pazarlığa oturabilecek ve işçilerin acil taleplerini kabul ettirecek bir **güç** oluşturuyordu. Burada da -olay dikkat çekicidir- konseyler temelinde yükselecek bir iktidar için mücadele eden özgün bir siyasal güç olmadığından, tek kelimeyle bir "konseyler partisi" olmadığından, gerçek sovyetlerin uzlaşma arayışından başka çaresi yoktu. Bu yüzden yetkililer, bazı unsurları konseylerden uzaklaştırarak, bazılarını bünyelerine alarak, bütün-

lüklerini bozmaya, hareketi "saptırmaya" çalıştılar.

Üçüncü çeyreği sona ererken XX. yüzyılın şafağında doğmuş olan konseyler hareketi yoluna devam etmektedir. Çin için büyük bir kargaşa olan "Büyük Proleter Kültür Devrimi"nde, pratikte "Paris Komünü" yöntemine yapılan yollamalarda, özellikle geçici komün döneminde Şangaylı işçilerin giriştiği eylemlerde, "eski köstebeğin" modern yüzünü yakalamak güç değildir. Batılı muhabirler, Ürdün iç savaşı sırasında, 1970'te İrbit'te gerçek bir sovyetin -tüm halkın desteklediği, Filistinli savaşçıların kendiliğinden keşfettikleri bir savaş örgütünün- doğuşunu sıcağı sıcağına ilgi uyandıracak bir biçimde anlattılar. Bolivya'daki geçici "Halk Meclisi", bugün Şili'de başlamış olan benzer girişimler, uğradıkları şiddetli saldırılarla da, hiçbir kıtanın işçilerin kendiliklerinden savaş örgütleri, doğrudan demokrasiyi kurma eğiliminden kurtulamadığını göstermektedir. Üretim araçlarının özel mülkiyeti üzerine kurulu ekonomik ve toplumsal düzenin yıkıldığı ülkelerde olayın özellikle çarpıcı olması, kuşkusuz bu ilk devrimin gerçekten siyasal olan ikincisinin koşullarını yarattığını gösteriyor. Doğrudan demokrasi yolu, konseyler iktidarı yolu, uygulamada yadsımakla birlikte bu rejimlerin övündüğü tarihsel bir deneyimden doğan ivedi bir gereksinim olarak ortaya çıkıyor. Sovyetler Birliği'nin geleceği, bu varsayımı ya doğrulayacak ya da çürütecektir.

Oskar Anweiler'in incelemesinin en büyük meziyeti, somut tarihsel durumu somut bir biçimde ele almasından, birbirleri üzerindeki karşılıklı etkilerini göstermek üzere unsurlarını ayrıştırmasından, tek kelimeyle, Rusya'ya ilişkin olarak belli bir dönemde ve konseyler sorunsalı aracılığıyla tarihin diyalektiğini vermesinden ileri gelmektedir. Bu kitabın, nedenleri üzerinde hiç düşünülmeksizin ütopya tutkunu olduğu ileri sürülen bir kuşak üstünde büyüleyici bir etki yapması mümkündür. Ama yazarın ne yöntemi ne de çıkardığı sonuçlar kuşku götürür. Lenin'in sağlığındaki sovyetler Rusyası rejimini de, Brejnev döneminin sovyetlersiz Rusya rejimini de, ayrım yapmadan "Bolşevik diktatörlük" olarak nitelendirmesine katılmasak da, 1905'ten 1921'e kadar sovyetlerin tarihini siyah-beyaz olarak yazmadığını ve kişisel eğilimlerine rağmen, Bolşeviklerin "sinizmi"nin ya da "totalitarizmi"nin karşısına düzenli olarak "konseyizm"in erdemlerini çıkarmaktan kaçındığını kabul etmeliyiz. Hiçbir tarihsel sorun basit bir hükümle karara bağlanamaz ve tarih, yararlı yasalarını tahrif eden hilecilerin suçlarının

kanıtlanmasına ses çıkarmamıştır. Hiç kuşkusuz geçmişi unutmayan, kısa görüşlü olmayan, savaşların ve devrimlerin bu yüzyılın sorunu olduğunu ve olmaya devam edeceğini kabul edenler için doğrudan demokrasi, işçilerin iktidarı, işçi konseyleri iktidarı sorunu yüzyılın temel sorunlarından biridir.

Sadece bu nedenle bile, bu sorun incelenmeye ve derinleştirilmeye değer. Ama öte yandan, büyük bir olasılıkla insanlığın geleceğinin anahtarlarından birini oluşturur. Yarım yüzyılı aşkın bir süreden beri insanlığın karşı karşıya bulunduğu soruna onu yadsıyarak ya da ondan kaçarak bir cevap bulamayız. Rus Devrimi, kendi payına, ortaya çıkan soruna ancak kısmen bir yanıt getirmiştir. Kısmi ve makaslanmış cevabın ağırlığı olaylarda olduğu kadar bilinçlerde de bugün bile kendisini hissettirmektedir. Oskar Anweiler, sınırlı bir bilimsel alanda kişisel yorumunu doğrulayabilecek unsurlarla birlikte, mümkün olduğu kadar eksiksiz olmasına çalıştığı bir cevap verdi. Onun meziyetlerinden biri de bu. Eseri tek başına bir kanıt, bir çağrı. Bir kanıt; çünkü böyle bir araştırma yalnız yaşadığımız dünyayı değiştirmek isteyenler için değil, sadece anlamak isteyenler için de gerekli. Düşünmeye, anlamaya bir çağrı, bir yaratı. Bir araç.

Pierre Broué

GİRİŞ

Günümüz Rusyası'nın, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kuruluşunda, biçimsel temel olarak konseyler (ya da sovyetler) sistemi yer alır[1]. Bu nedenle, yaygın olarak "sovyet" kavramı Bolşevizm kavramına bağlanır; bu özdeşleştirme siyasal açıdan doğru olabilir; ama tarihsel bakımdan savunulamaz. Gerçekten de konseylerin başlangıçta bağımsız olduklarını, sadece gelişimlerinin belli bir

1- "Konsey" ve "sovyet" terimleri aynı anlamda kullanılacaktır. İlksel anlamının dışında, Almanca **rat**, İngilizce **council** ve Fransızca **conseil** sözcüklerinin karşılığı olan **sovet**, çok genel olarak sadece Sovyetler Birliği'nde değil, çok önceleri Çarlık Rusyası'nda da çeşitli sorunları (siyasal, ekonomik, vb) görüşen meclis anlamında kullanıldı. Tam olarak tarihsel ve siyasal anlamda "sovyetler" ilk başta "işçi temsilcileri konseyleri" (**sovety rabocikh deputatov**) sonra "işçi, köylü, asker temsilcileri konseyleri" (**sovety rabocikh kreat janskikh i soldat skikh deputatov**) daha sonra 1936 anayasasının kabulünden beri de "emekçi temsilcileri konseyleri" (**sovety deputatov trudjascickhja**) adını aldılar. Kitabımızda işçi temsilcileri konseyleri, işçi konseyleri, köylü konseyleri vb gibi deyimler de aynı anlamda kullanılmaktadır.

evresinde, Leninci devlet ve devrim kuramına olduğu kadar, devlet ve Bolşevik Parti pratiğine de bağlı olarak, Bolşevist konseyler sistemi içinde eridiklerini anlayabilmek için, Bolşevik devletin kuruluş evresini incelemek yeter.

Elinizdeki bu kitabın amacı doğuşundan Bolşevik devletle bütünleşmesine kadar Rus konseyler tarihini, "Konseyler Hareketi" adı verilen süreci vermektir.

Bizim bildiğimiz, bu inceleme, türünde ilk ve tek incelemedir. Halbuki konseyler sorunsalı, Rus Devrimi'nin ve Bolşevizm tarihinin tam göbeğinde yer almaktadır. Gerçekten çeşitli yanlarıyla derinlemesine incelenmeye değdiği yadsınamazsa da burada çok genel olarak tarihsel bütünlüğünden boşaltılmış siyasal ve toplumsal bir olgu söz konusudur. 1956 sonbaharında Macaristan'da ve Polonya'da meydana gelen devrimci eylemler, Yugoslav konseyler sisteminin dikkatleri üzerine çektiği konseyler sorunsalım, beklenmedik ve üzücü bir biçimde yeniden güncelleştirdi.

Bu durum, Rus Devrimi'nin ana parçasım oluşturduğu hem tarihsel hem kuramsal bir süreklilikle karşı karşıya bulunduğumuzu gösterir. Lenin'in 1917'de başlattığı "Tüm iktidar konseylere" sloganı, sovyetlerin Rusya'da artık hiçbir rolünün kalmadığı bir dönemde, Rusya dışında etkili oldu ve çok tutuldu. İşte o zaman, bir konseyler efsanesinin doğduğu görüldü. Bu efsane Avrupa işçi ve sosyalizm hareketi tarihinin bellibaşlı yönlerinden biri haline geldi. Konseylerin çeşitli biçimleri de bir araştırmacı açısından son derece ilginç tarihsel bir konu oluşturdu. Örneğin 1918-1920 Almanyası'nda konseyler sorunu çok sert tartışmalara yol açtı ve yığınla teorik tasarımın oluşmasına neden oldu. Bu teoriler konseylerin idealleştirilip göklere çıkarılmasından tümüyle reddedilmesine kadar gidiyordu[2]. Son olarak, günümüzde konseylerin somutlaştırdığı demokrasi teması, çok kısa süren Macaristan Konseyler Devrimi sırasında, aym şekilde Polonya fabrika işçileri konseylerinin ortaya çıkışında, işçi devrimlerinin manevi itici gücü oldu[3].

2. Bkz. F. Gutmann, **Das Rätesystem, seine Verfechter und seine Probleme,** Münih, 1922; **Die Parteien und das Rätesystem,** Charlottenburg, 1919; W. Tormin, **Swischen Rätediktatur und sozialer Demokratie. Die Geschichte der Rätebewegung in der deutschen Revolution 1918-19,** Düsseldorf, 1954.

3. Bkz. O. Anweiler, "Die Arbeiterslbstverwaltung in Polen", **Osteuropa,** VIII, 1958, s. 224-232; "Die Räte in der ungarischen Revolution 1956" a.g.y., s. 393-400.

Rus konseyleri hareketinin sunduğu ilk örneğin ilerdeki etkisi hakkında bu bilgileri verdikten sonra, şimdi incelememizin özgün çerçevesini tanımlayabiliriz. Rus Devrimi sırasında sovyetlerin ortaya çıkışını, pratikteki etkinliklerini, 1905'te ve 1917'deki siyasal rollerini, arkasından, Bolşeviklerin olduğu kadar diğer sosyalist partilerin de tutumunu ve son olarak da devrimci kuruluşlarm yeni "sovyetik" devlet iktidarınm aletleri haline dönüşmesini anlatacak ve çözümleyeceğiz. Bu araştırma konseyler hareketinin sonunun geldiği 1921 yılının ötesine geçmeyecektir: Kronstadt ayaklanmasının ezilmesi, Rusya'da konseyler düşüncesinin güç kullanarak bastırıldığını ve başka amaçlar için kullanıldığını göstermiyor muydu? Bolşevikler sovyetlere basit bir anayasal kuruluş rolü verirken, Kronstadtlı isyancıların savunduğu "özgür konseyler" sloganı, konseyler düşüncesini gaspeden Bolşeviklere karşı yöneltilen "üçüncü devrimin" simgesi haline gelmişti. 1921 martında Kronstadtlı denizcilerin ayaklanmasından 17 Haziran 1953'teki Doğu Almanya olaylarına ve 1956 Macar ve Polonya Ekimi'ne kadar konseylerin yeniden doğuşu, Bolşevik diktatörlüğe karşı mücadele ateşinde sürdü.

Rusya konseyler hareketinin şimdiye kadar bir bütün olarak hiç incelenmediğini burada hatırlatalım. Ya Rus Devrimi'nin genel olarak açıklanması çerçevesinde olayların akışına göre incelendi ya da tarihsel kökenlerine inmeye gerek görülmeden konseyler sistemiyle ilgili tüzel özellikleri ortaya çıkarmak için sovyetler anayasasının incelenmesiyle yetinildi. Sadece Arthur Rosenberg[4] ve Martin Buber[5], Rus konseylerinin gelişimine eserlerinde yer verdiler. Ama bunu ayrı bir sorun olarak ele almadılar, genel konu içinde incelediler.

Kaynakların durumu konusunda söylenecek bir sözümüz var: Kaynakların, araştırmacılar için başta korktuğumuzdan daha elverişli olduğu ortaya çıktı. 1905 ve 1917 devrimlerine ve onu izleyen döneme ait sayısız belge derlemelerinin, Lenin ve Troçki'nin ve devrimin öteki önderlerinin yazılarıyla çok sayıda anının dışında, bir yığın broşür, taşlama, konumuz bakımından önemli gazeteler, çok elverişli birer kaynak oldular. Yine de başvurulması gereken kaynaklar coğrafi bakımdan çok dağınıktır. SSCB'de yayımlanmış monografilerin ve belgelerin hepsiyle tanışamadık; bu bir yana, ulusal ve yerel arşivlere kaldırılmış ve yayımlanmamış olanlarına doğal olarak

4. A. Rosenberg, **Histoire du bolchevisme** (çev. A.Pierhal), Paris, 1936.

5. M.Buber, **Pfade in Utopia**, Heidelberg, 1950.

hiç ulaşamadık. Dolayısıyla da olayların ve yerel düzeydeki özelliklerin tam bir tablosunu vermek olanaksızdı ve buna hiç de niyetimiz yoktu. Sovyet tarihçileriyle ilişkilerimiz iyileşince, uzmanlık araştırmalarının yazımında yeni bir alan açılacaktır.

I.
RUS KONSEYLERİNİN HABERCİLERİ

1. KONSEYLER KAVRAMI SORUNSALI

"Konsey" sözcüğü ile günlük dilde, üyeleri kendi yetkilerindeki sorunları kurulca görüşmeye yetkili temsili bir kurum (belediye meclisleri, danıştay, yönetim kurulları gibi) anlatılmak istenir, ama öte yandan, konsey terimi belirli bir tarihsel ve siyasal anlamda, çoğunlukla devrimci durumlarda doğmuş, toplumsal bakımdan aşağı kategorileri (erat, zanaatkârlar, işçiler vb)[1] yetkili kılan temsili kuruluşlar için kullanılmıştır.

Bu biçimde düşünülünce -böylesi bir durumda tek uygun olan da budur- kavram, belli bir temel türün çeşitli tarihsel biçimlerini göstermek amacıyla az-çok geniş anlamda ele alındı. Rosenberg "Ortaçağ site komünleri, İsviçre köy kantonları, ilk Kuzey Amerika cumhuriyetleri, sonra da 1871 Paris Komünü ve Rus sovyetleri"[2] ara-

1- Bkz Tormin, s. 7

2- Rosenberg, s. 121

sında bir eşdeğerlilik ilişkisi kurarken, bir başka yazar, halkoylamasını kurum düzeyine yükselterek Romalı plebleri devlet yönetiminde söz sahibi yapan *Lex Hortensia*'yı (İsa'dan önce 287) konseyler düşüncesinin ilk tarihsel ifadesi olarak gösterir[3]. Başka birçok yazar da doğru olarak, konsey kavramını çağdaş tarihe özgü bazı olaylarla, örneğin XVII. yüzyılda İngiliz askerlerinin kurduğu konseylerle ya da her iki Paris Komünü ile -Fransız Devrimi ve 1871 komünleri- sınırlandırdılar. Ama bu durumda bile, gerçekten evrensel bir ölçüt hâlâ bulunmuş değil. Her şeyden önce, bu tanımın belirsizliği, Rus sovyetleri gibi türünde tek olan bir olayın tarihsel habercilerini ve ilk örneklerini keşfetmeye çalıştığımızda iyice ortaya çıkar. Bütün bunlara karşın, şimdi konsey türüne bağlayabileceğimiz geçmişin benzer kurumlarında devrimci eğilimlere ve sovyetlerin ayrılmaz özünü oluşturan örgütlenme ilkelerine rastlarız. Böylece Rusya'da (ve onun arkasından örneğin 1918 Alman Devrimi sırasında) olayın somut bir biçimde ortaya çıkması, konsey kavramına tarihin farklı dönemlerinde görülen anayasal türde temel bir tür olarak asıl içeriğini kazandırdı.

Kuşkusuz kavramı bu kadar kesin biçimde tanımlamanın ne derece yerinde olduğu tartışılabilir. Yeri ve zamanı belli tarihsel olayların çoğu tamamen biçimsel olan bazı ortak özelliklerini alıp bunları konsey türüne özgü şeyler olarak gösterdiğimiz de, bu olayları asıl çerçevelerinden kopardığımız da gözardı edilmemelidir. Böyle bir girişim, ancak genel çizgileri birbirine uyan belirli bir gelişme döneminin dışına çıkılmaması koşuluyla yerinde olur; yani bu durumda görünüşte oldukça yakın olan, ama antik çağ ya da ortaçağ tarihinden alınmış örnekleri öne sürmekten vazgeçmemiz gerekir.

Sınırlarını böylece belirledikten sonra, konsey kavramının ayırt edici özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. Bağımlılık ya da baskı ilişkisi içinde tutulan toplumsal bir kategoriye bağlılık;
2. Doğrudan demokrasi;
3. Kurumun devrimci biçimi.

Konseylerin temelindeki eğilim, bireylerin genel meclisler aracılığıyla kamu yaşamına en geniş ve olabildiğince en dolaysız biçimde katılımını gerçekleştirmek özleminden başka bir şey değildir. Bu eğilime "konseyler düşüncesi" adı da verilir. Bu, toplumu devrimci yol-

---

3- F.Wersin, **Diktatur des Proletariats** (tez), Breslau, s. 3

lardan değiştirmek istenciyle de bağlantılı olan kitlelerin özegemenlik düşüncesidir.

"Halk, feodal ya da merkezileşmiş bir iktidarı her yenmek istediğinde"[4], konseyler düşüncesi eyleme geçmiştir; feodal düzene karşı savaşan burjuvazinin yükselişi ya da sonradan proletaryamn toplumsal kurtuluşu sırasında olduğu gibi.

Bu temel üstüne kurulmuş belli başlı üç konsey biçimi belirlenebilir:

1. "Komün" türü konsey, yani "halkın" devlet iktidarım oluşturması (örneğin, 1871 Paris Komünü);

2. "Devrim komitesi" türü konsey, yani ömrü smırlı, devrim savaşınm yönetimini ele almaya yönelik bir organ (örneğin, İngiliz devrimindeki asker konseyleri);

3. "İşçi komisyonu" türü konsey, yani proletaryanın çıkarlarının temsil edilmesi (örneğin, 1848 Luxembourg Komisyonu).

Bununla birlikte, bu biçimlerin sınırları çoğu zaman son derece belirsizdir. Bunlardan hiçbirinin tek başına Rus konseylerinin ayırt edici tüm özelliklerini taşımadığını, ama tersine, Rus konseylerinin yukarıda saydığımız tüm özellikleri kapsayacak bir gelişme gösterdiğini göreceğiz (işçi komisyonu, devrim komitesi ve devlet iktidarı).

Her şey sovyetlerin Rus devrimi sırasında, kendi aralarında ya da herhangi bir tarihsel modelle en küçük bilinçli bir bağlantısı olmadan ortaya çıktığını gösterir. Dolayısıyla, çoğunlukla Rus sovyetlerinin habercileri olarak gördüğümüz çeşitli kurumların sovyetlerin tarihi bakımından pek fazla bir önemi yoktur. Çalışmamızda onlara da yer verilmesi, sadece benzer durumlarda bazı toplumsal grupların benzer kolektif örgütlenmeler oluşturmayı denediklerini, konseyler düşüncesi 1917 öncesinde var olan bir gelenekten kaynaklanmıyorsa da tarihte buna paralel durumların bulunduğunu ve yakın türde örgütlenme biçimlerinin olduğunu göstermek içindir.[5]

Konseylerin doğuşunun somut koşullarmın, siyasal, toplumsal ve toplumsal-psikolojik koşullarmın incelenmesi, kendine özgü yapısıyla konseyin, tarihsel ilk örneklerinin incelenmesinden çok daha dolaysız olarak kavranmasına olanak verir. Ayrıca konseylerin doğurduğu ve olaylarm akışım çabuklaştırayım derken çoğunlukla ger-

---

4- Rosenberg, s. 121.

5. Bkz. W. Mautner, **Der Bolschewismus**, Stuttgrat, 1922, s. 275.

çeğin çok ötesinde ideal bir sistem kuran ideolojiyle konseylerin kendisini net bir biçimde ayırt etmesini de bilmek gerekir. Karl Marx, Paris Komünü'nü yorumlarken ve özellikle Lenin, sovyetleri devlet kuramı haline getirirken, sonunda gerçeklikle çelişkili duruma gelen bu türden ideal bir tablo çizdiler. Bu incelemenin amaçlarından biri de bu karşıtlığı aydınlığa kavuşturmak ve konsey hareketinin gerçek tarihi ile ondan kaynaklanan ideolojinin gelişmesini karşılaştırmaktır.

2. GEÇMİŞTEKİ ÖRNEKLER

Yeniçağ'da Batı Avrupa'nın geçirdiği üç büyük devrimde -XVII. yüzyılda İngiliz devrimi, 1789 ve 1848 Fransız devrimleri- konsey türünün ayırt edici özelliklerini gösteren kuruluşlara rastlarız.

Gerçekten de *İngiliz devriminin*[6] *agitatorların*ı, bir tür askerler konseyi oluşturdu. 1647 ilkbaharında Cromwell'in orduları parlamentonun feshini engellemek için eratı temsil etmekle görevli *agitatorları* seçtiler. Seçilmiş iki er ya da astsubay ile her alayın atadığı iki subaydan oluşan Ordu Konseyi *(General Council of the Army)* kuruldu ve kendisini "İngiltere halkının özgür insanlarının" ordusunun temsilcisi (4 Haziran 1647 Newmarket Heath Bildirgesi) ilan etti. *Agitatorlar* ordu içinde demokratik akımların sözcülüğünü yaptılar ve özellikle halk önderi Lillburne'dan esinlendiler. Başkomutanlıkla tartışmalarda en aşırı kararları aldırmaya çaba gösterdiler. Çok geçmeden ortaya anlaşmazlıklar çıktı ve hemen bastırılan Kasım 1647 isyanından sonra Ordu Konseyi feshedildi; temsil sistemi de 1648 ocak ayında kaldırıldı. Bunun sonucu olarak, bu durumda deyiş ne kadar yerindeyse, "devrimci diktatörlük hükümetinin"[7] temelleri ortadan kalktı.

Fransız Devrimi sırasında Paris Komünü, 1789-1794 arasında fe-

---

6. Bkz. E. Bernstein, **Sozialismus und Demokratie in der grossen englischen Revolution** (3. baskı), Stuttgart, 1919; W. Kottler, **Demokratie und Rategedanhe in der grossen englischen Revolution (Leipziger rechtswissenschafliche Studien**, cilt 15); E.B. Pasukanis "Cromwells Soldatenrate" in **Aus der historischen Wissenschaft der Sovet-Union** (Otto Hoetzsch Yay.), Berlin-Königsberg, 1929, S. 128-152.

7. Pasukanis, S. 133.

odal toplum düzeniyle çarpışan devrimci burjuva hareketinin "sınıf olarak en katışıksız göstergesi"[8], devrimci burjuvazinin ve küçük burjuvazinin siyasal örgütlenme biçimidir. XIX. yüzyılın tüm radikal demokratik eğilimleri, haklı olarak çok geniş ölçüde konseylerin bir öncüsünü[9] gördüğümüz bu komünü kendilerine örnek aldıklarını belirttiler.

Fransız Devrimi'ne damgasını vuran komünler hareketinin kökeninde, "Tiers Etat*"nın Paris temsilcilerini seçmekle görevli seçmenleri belirlemek amacıyla Paris'in 60 semtinde düzenlenen iki dereceli "Etats Généraux" seçimi vardır. Bu meclis sürekli hale getirildi ve devrimci bir belediye konseyi, yani Paris Komünü'nü kurdu. Hareket kısa sürede bütün ülkeyi saracaktı. Her yerde komün konseyleri oluştu. Başlangıçta mülk sahibi burjuvazi yönetimde üstünlük kurdu, ama mülksüz kesimin mecliste çoğalması sonucu, meclisler çok geçmeden radikalleşmeye başladı. 1790 nisanında, başkentteki 60 semtin yerine 48 "seksiyon" oluşturuldu ve her seksiyondaki seçilmiş temsilciler, *fiilen* bir komün oluşturdular.

Siyasal kulüplerin ve halk meclislerinin yanında seksiyonlar devrimci hareketin ocakları oldular. Kendi girişimleriyle genel seçimleri kabul ettirdiler, polisin görevlerini üstlendiler; ekonomik etkinliklerin düzenli olarak sürdürülmesini sağladılar (ordu için üniforma üretimi, atölyelerin açılması); kısaca, halk adına egemenliği yürüttüler. Bu arada sürekli çalkantı halindeki meclisler kesintisiz olarak çalışmalarını sürdürüyorlardı. 10 Ağustos 1792'de, Jakobenlerin yönettiği bir ayaklanma ile eski belediyenin yerini en aşırılıkçı seksi-

---

8. K. Korsch, "Revolutionare Kommune" **Die Aktion**, 1920, 5-8 S. 176 K. Korsch'un ikinci baskısı, **Schriften zur Sozialisierung, Frankfurt**, 1969, S. 96.

9. 1789-1794 Paris Komünü üstüne yığınla yayın bulunduğundan, burada aralarında bir seçim yapmakta zorluk çekiyoruz. Bununla birlikte, P. Kropotkin'in toplu bir biçimde sunduğu **La Grande Révolution** 1789-1793 (Paris, 1909), ayrıca eski, ama kaynak olarak zengin bir inceleme olan **Geschihte der revolutionaren Pariser Kommune in den Jahren 1789 bis 1794**'ü (Brunswick, 1875) verebiliriz. A. Soboul'un **Festschrift für A. Meusel**'e katkıları (Berlin, 1956) "An den Ursprüngen der Volksdemokratie. Politische Aspekte der Sansculottendemokratie im Jahre II" (S. 131-151)'de ve W. Markov'un "Uber das Ende der Pariser Sansculottenbewenung" (S. 152-183)'inde kaynakçalarla ilgili önemli bilgiler vardır.

* Tiers Etat: Aristokrasi ve ruhban sınıfı dışında kalan burjuvazi ve zanaatkârları kapsayan "üçüncü sınıf." (Ç.n.)

yonların egemen olduğu bir komün aldı.

Jakobenlerin 1793'te üstünlük sağlamalarından sonra, seksiyonlar, rejimin kurduğu ve ona yürekten bağlı komitelerin etkisi altında her geçen gün biraz daha merkezi iktidarın organları ve terörün aletleri haline geldiler. "Bu, seksiyonların ve devrimci belediyelerin ölümüydü."[10] Gerçekten Robespierre'in idamından ve gericilerin başarısından sonra, seksiyonlar ve ona dayalı komün gittikçe etki alanını yitirdi.

Paris seksiyonları doğrudan ve radikal demokrasi biçimleri olarak ortaya çıktılar: Genel oyla seçilen temsilciler sürekli denetleniyor ve görevden alınabiliyordu. O zamanki siyasal duruma ve taktik düşüncelere bağlı bir sürü önlemden kaynaklandığı halde, komünün kendi döneminde somutlaştırdığı halkın doğrudan egemenliği ilkesi, artık her devrimci geleneğin esinlendiği bir model olarak kaldı.

Emekçi kitlelerin baskısı altında bir kararname ile kurulan *1848 Şubat Devrimi*'nin "Emekçiler Hükümeti Komisyonu", diğer adıyla toplantı merkezi olan Paris'teki saraydan dolayı "Luxembourg Komisyonu" ise, "işçi komisyonu"[11] türüne girer. Bir komisyon ve bir meclisten oluşan bu kuruluş, meslek birliği temeline göre seçilmiş işçileri ve bazı sosyalist kuramcılarla (özellikle Louis Blanc) işveren temsilcilerini bir araya topluyordu. Bir hükümet kararı ile kurulmuş olmasına ve işçi ve işveren temsilcilerini bir araya getirmesine karşın, işveren temsilcilerinin toplantılara katılmaması ve halkın buna öfkelenmesi üzerine komisyon, halkın siyasal ve toplumsal özlemlerinin sözcüsü haline geldi. Nisan ayaklanmasının başarısızlığa uğraması üzerine dağıtıldı.

Aldığı önlemler pratikte etkisiz kalmış olmasına karşın, (yasal çalışma süresini Paris'te 10, taşrada ise 11 saat olarak saptayan hükümler hemen yürürlükten kaldırıldı) komisyon yine de işçi hareketinin tarihinde önemli bir evre oldu. Karl Marx, komisyonun yaptıklarını acımasızca eleştirmekle birlikte, onun "XIX. yüzyıl devriminin gizini, yani proletaryanın kurtuluşunu bir Avrupa kürsüsünden açıklama onurunu taşıdığını"[12] kabul eder.

10. Kropotkin, S. 685.
11. Kaynakça için Mautner'e bakınız, S. 278.
12. K. Marx, **Les luttes de classes en France,** Paris, 1946, S. 34.

3. KURAMSAL HABERCİLER

Rus konseylerinin geçmişteki ilk örnekleriyle ilgili olarak söylediklerimiz, onların kuramsal habercilerine de hayli uyar. Elbette incelenecek olursa, devrimci siyasal düşüncelerde ve son yüzyılın sosyalist ve anarşist düşünürlerinin beslediği gelecek toplum tasarılarında konseyler düşüncesinin birçok unsuru bulunacaktır. Ama yine de aralarında doğrudan bir soy zinciri olduğunu söyleyemeyiz. 1917 sonrasının Bolşevist konseyler sistemini ya da bazı Bolşevizm karşıtlarının geliştirdiği "katıksız" konseyler kuramını haber veren düşünceler, yeni bir toplumsal düzenin, Buber'in deyişiyle "yeniden yapılanmanın" temellerini atmaya çalışan insanların gözünde doğal bir gelişmeydi. Devlet vesayetinin kalkması, bir araya gelmiş üretici grupların özyönetimi, komünlerin özerkliği, XIX. yüzyılın ilk yarısındaki "ütopistlerden", daha sonra da Proudhon, Bakunin, Marx, Engels, Kropotkin'den devrimci sendikalizmin çeşitli eğilimlerine ve örgütlü sosyalist partilere kadar, Avrupa sosyalizminin sürekli tartışacağı temel sorunlar olmuştur[13]. Ancak bu düşünce grupları ve sonraki yüzyılın konseyler sistemi arasındaki biçimsel ve yapısal benzerlikler çarpıcı ve çok fazla olsa bile, yine de bunları abartmamak gerekir.

Bu çerçeve içinde, bu gruptan iki önemli kişinin, Proudhon ve Bakunin'in düşünceleri üstünde biraz durulmaya değer. Tam karşıtı olmasına karşın Proudhon, Marx'la birlikte zamanının en yaratıcı sosyalist beyni oldu. Çoğunlukla savlarıyla, Rus konseyleri arasında doğrudan doğruya bağlantılar kuruldu. Bazı yazarlar da konseylerin kesin biçimiyle ortaya çıkmasında Proudhon'un savlarının önemli bir rolü olduğunu kabul ederler[14]. Bakunin'e gelince ondan da söz etmek gerekir, çünkü onda anarşist ilkeler Proudhon'dan daha kesin biçimde devrimci eyleme bağlıdır ve Rusya'daki olayların akışını an-

---

13. M. Buber'in adını ettiğimiz yapıtı **Pfade in Utopia**'nın temel düşüncesi budur. Ayrıca bakınız: T. Ramm, **Die grossen Sozialisten als Rechts - und Sozialphilisophen. 1. Die vorlaüfer. Die Theoretiker das Endstadium**, Stuttgart, 1955; G.D.H. Cole, **A History of Socialist Thought. 1: The Forerunners. 1789-1850; 11: Markism and Anarchism.** 1850-1890, Londra, 1953-1954; M. Nettlau, **Der Anarchismus von Proudhon zu Kropotkin**, Berlin, 1927.

14. O. Seeling, **Der Rategedanke und seine Verwicklichung in Sowjet russland**, Berlin, 1925, S. 37.

lamakta işe yarayabilecek sezgisel ve keskin görüşler içerir.

Yakın bir tarihte de kanıtlandığı gibi[15], Pierre-Joseph *Proudhon*'un (1809-1865) şaşırtıcı uzunluktaki yazılı yapıtları "anti-otoriter bir çekirdek" özelliği taşır. Proudhon'un anarşizmi de belirli bir tarihsel döneme özgü olmayan "temel bir tutumu" ifade eder[16]. Siyasal ve ekonomik düşünceleri bu liberter (salt özgürlükçü, erkinlikçi) seçimden kaynaklanır. Özel mülkiyet taraftarı olan Proudhon, çeşitli meslek birliklerinden üreticilerin bir araya gelmesini "adil" bir toplumsal düzenin bizzat temeli olarak görüyordu. "Para ve sınıf sömürüsünün temeli olan faiz kaldırılsın; bürokrasinin ve polisin somutlaştırdığı devlet otoritesi de ortadan kalkacaktır" diyordu; işte o zaman her ekonomik grup kendi yasalarını koyabilecek ve kendi kendisini doğrudan yönetebilecek duruma gelecekti.

Proudhon'a göre en adil toplumsal örgütlenmenin önkoşulu, çok geniş bir özyönetim uygulayan, mümkün olduğunca çok sayıda, ama üyeleri kısıtlı üretici grupların kurulmasıydı. 1863'te şöyle diyordu: "Yirmi beş yıldan beri geliştirdiğim tüm ekonomik görüşlerim şu üç sözcükle özetlenebilir: Tarım-sanayi federasyonu. Tüm siyasal görüşlerim benzer bir formüle indirgenebilir: Siyasal federasyon ya da yerinden yönetim."[17]

Bu, Marx'ın gelecek toplumun ayırıcı özelliği olarak gördüğü komünist merkeziyetçiliğe karşı bile bile tavır almaktı. Proudhon, kendi payına, Marx'ın kuramını eski mutlakiyetçiliğin değişik bir biçimi olarak görüyordu[18]. Birinci Enternasyonal'in bölünmesine ve fes-

---

15. P. Heintz, **Die Autoritatsproblematik bei Proudhon**, Köln, 1956. Proudhon ve eserleri üstüne bir kaynakça ile birlikte. Ayrıca Nettau'nun, Cole'un (S. 201-218) ve Buber'in (S. 46-67) adı geçen eserleriyle E. Thier'in "Marx und Proudhon"una, **Markismusstudien'e** Tubinguen, 1957, (S. 120-150) bakınız.

16. Heintz. S. 13.

17. P. J. Proudhon, **Du principe fédératif**, Paris, 1868, S. 83-84.

18. Proudhon, 1864'te bir kâhin gibi komünist merkeziyetçiliğin tablosunu şöyle çiziyordu: "Görünüşte kitlelerin diktatörlüğü üstüne kurulmuş, ama iktidarın bölünmezliği; soluk aldırmayan merkeziyetçilik; birliği bozacağı düşünülen bireysel, mesleksel, yörel her türlü düşünceyi yok etme; zorba polis gibi eski mutlakiyetçilikten alınma formüllerle, kitlelerin ancak evrensel köleliği sürdürmeyi sağlayacak kadar iktidara sahip oldukları tıkız bir demokrasi." (P. J. Proudhon, **De la capacité politique des classes ouvrières**, Paris, 1924, S. 115).

hine yol açan Marksizm ve Proudhonizm çatışması, elli yıl sonra Rusya'da bazı bakımlardan yenilendi: Yeni devlet iktidarının temellerini de oluşturması gereken üretici birlikleri üstüne kurulu Proudhoncu özyönetim ideali, fabrika temelinde kurulan sovyetler örgütlenmesiyle ve ona bağlı "üreticiler demokrasisi" düşüncesiyle yadsınamaz bir yakınlık gösterir. Bu anlamda, Proudhon'da konseylerin kuramsal bir habercisini görmek abartılı değildir. Ama bununla birlikte hiçbir şey sovyetlerin ortaya çıkmasında Proudhon'un düşüncelerinin doğrudan bir rol oynadığını göstermez. Buna karşılık, Lenin'in, sonuçta konseyler sisteminin özünü boşaltan gerek ekonomi gerek devlet düzeyindeki merkeziyetçiliği, sanki Marx'ın, ölümünden sonra Proudhon'a verdiği bir yanıt gibi görünüyor[19].

Mikhail Bakunin'in (1814-1876) düşüncesinin ve eyleminin anahtarını, otoritenin ve onu somutlaştıran devlet ilkesinin şiddetle reddi oluşturdu[20]. "Bizim anladığımız devrim, daha ilk günden itibaren devleti ve tüm devlet kurumlarını kökünden ve tamamen yıkacaktır (...) dolaylı ya da dolaysız tüm vergilerin ve resimlerin durdurulması; ordunun, adli sistemin, bürokrasinin, polisin, rahiplerin kaldırılması; hukuki olarak 'hukuk' denilen her şeyin ve bu hukukun uygulanmasının askıya alınması...!" Bakunin, "Uluslararası Kardeşler Birliği"[21]nin programında, 1868 yılında bunları yazıyordu. Rusya'da köylü kitlelerinin topluca ayaklanacağını ve Batı Avrupa'da kent işçilerinin devrimi kırsal kesime taşıyacağını düşlüyordu. Bakunin, kitlelerin kendiliğinden eylemine inanmasına karşın, halkın bilinçsiz içgüdüleriyle bilinçli devrim düşüncesi arasında aracılık yapma görevini bir yeraltı "devrimci kurmayına" bırakıyordu. Vekâleten verilmiş yetkilere sahip, eylemlerinden hesap verecek ve her an

---

19. Proudhon'un düşünceleri ile Yugoslav işçilerinin özyönetiminin bağlantısı konusunda bakınız V. Meier, **Das neue jugoslawische Wirtschaftssystem**, Zurich, 1956, S. 103-104.

20. Bakunin'le ilgili olarak bakınız P. Scheibert'in yapıtı **Von Bakunin zu Lenin. 1 (Studien zur Geschichte Osteurapas**, cilt III. koll), (Leyde, 1956) son iki cildi hazırlanmaktadır. No: 1 S. 133'te Bakunin'in eserlerine ilişkin bilgiler bulacaksınız. Kaynakça için bkınız. E. H. Carr, **Michael Bakunin**, Londra, 1937 Rus anarşisti G. P. Maximoff'un siyasal yazılarından seçmeler için bakınız **The Political Philosophy of Bakunin, Scientific Anarchism**, Glencoe, Illinois, 1953.

21. **Birinci Enternasyonal**'de yeniden basıldı. **Receuil de documents** (J. Freymond Yay.), II, Cenevre, 1962, S. 472.

görevden alınabilecek barikat, sokak ve semt delegelerinden oluşan komiteler kurulmasını salık veriyordu. Bu delegeler öteki ayaklanan merkezlerle birleşmeye çalışacak ve devrimci komünlerden oluşan "barikatlar federasyonunu" oluşturacaktı[22]. Köylerde en gözüpeklerin yer alacağı köylü komiteleri yasal otoritelerin yerini alacaklardı. İşte o zaman, "yeni ve devrimci devlet" sözcüğün eski anlamında bir devlet olmayacaktı, "eski sınırlar ve ulusal farklılıklar göz önüne alınmaksızın, ayaklanmış bütün ülkeleri kapsayan, aynı ilkelere sahip, devrimci delegasyon yöntemiyle aşağıdan yukarı örgütlenen" bir devlet olacaktı ve bu devletin amacı da "halkları idare etmek değil, kamu hizmetlerini yürütmek"[23] olacaktı...

Bir komün konseyi seçen devrimci komiteler fikri ve "önce komünde tarım ve sanayi işçileri derneklerinin aşağıdan yukarı özgür federasyonu; sonra bölgelerde komünler federasyonu; bölgelerin uluslarda, ulusların Uluslararası Kardeşlik'te toplanan federasyonu"[24] ile toplumun piramit biçiminde örgütlenmesi düşü, sonradan Rus konseylerinin benimseyeceği yapıyla şaşılacak yakınlıktadır. Bu da Bakunin'in ileri sürdüklerinin evrensel geçerliğini az da olsa doğrular.

Bakunin'in düşüncelerinin Bolşevist kuram ve uygulamada ne ölçüde etkili olduğu bir tartışma konusudur. Marx'ın Bakunin'e karşı verdiği savaşın sadık sürdürücüleri olan Bolşevikler, kendi paylarına anarşizm ile aralarında en küçük bir bağlantı bulunduğunu hiç kabul etmediler. Ama kuşkusuz gerçekler o kadar basit değil. Lenin'in başında bulunduğu 1917 Devrimi ve sovyet devletinin sonraki gelişimi, sonuç olarak Bakunin'in düşüncesinin iki temel yönüne yeni bir güncellik kazandırdı. Bir yandan, Bakunin, Marx'ın otoriter ve merkeziyetçi ilkelerinde, dillerinden düşürmedikleri devletin çöküşünü çıkmaz ayın son çarşambasına atarak "halkı kendi tarzlarında hemen özgürleştirmeye başlayacak olan"[25] bir "komünist partili şefler" diktatörlüğü tehlikesinin yattığını çok açık bir biçim-

---

22. Bakunin'in Albert Richard'a mektubu (1 Nisan 1870); A. Richard aktarıyor. "Bakounine et l'Internationale à Lyon", **Revue de Paris** (1 Eylül 1896), S. 127-133.

23. Freymond, S. 174.

24. M. Bakunin **Oeuvres,** (J. Guillaume Yay.) VI, Paris, 1913, S. 396.

25. M. Bakunin, **Etatisme et anarchie Archives Bakounine** (A. Lehning Yay.), III, Amsterdam, 1967, S. 349.

de görmüştü. Öte yandan da Bakunin'in salık verdiği pratik eylem programıyla Lenin'in ve Rus Devrimi sırasında Bolşeviklerin benimsediği taktik arasında çok yakın bir benzerlik bulunduğu da görülebilir. Bakunin, gerekirse silahlı müfrezeler aracıyla işçilerin devrimi köylüler arasında yaymasının önemini vurgulamıyor muydu? Öte yandan, otoriter komuta ilkesine içtenlikle tepki duymasma karşın, kitlelerin kendiliğinden hareketinin komplocu küçük bir devrimci azınlık tarafından yönlendirilmesi gerektiğini açıkça söylemiyor muydu? Ya devrimin eski kurumları tasfiye etmesi, "parçalaması" gerektiği şeklindeki Bakunin'in pek tuttuğu sav, 1917'de Lenin'in yazılarında ve söylevlerinde sık sık görülmüyor muydu?

Bakunin'in devrimin kendiliğinden gelişimi -ve bunun sonucu olarak kitlelerin ilksel örgütlenme kapasitesi- kuramı kuşkusuz Rus konseyleri hareketleriyle sonradan kısmen doğrulandı. Ama yine de aralarında doğrudan bir zincirlenme kurulamaz. Toplumsal mücadelenin gerçekliklerini -Marx'tan tamamen değişik bir biçimde- çok yakından izleyen Bakunin, devrimin bazı somut biçimlerini önceden görebilmişti. Rus konseyleri Bakuninci öğretilere hiçbir şey borçlu değilse de oluşumlarında ve yapılanmalarında bu liberter düşünürün anlayışlarına ve tercihlerine çok yaklaştı. Lenin'de 1917'de gözlemlenen anarşist eğilimler, konseylerin pratikte somutlaştırdığı eğilimlere uyum sağlamaktan başka bir şey değildi. Böylelikle, bu düzlemde, Lenin ve Bakunin arasında, onları karşı karşıya getiren temel çelişkileri belli bir süre maskeleyen gözle görülür bir bağlantı ve benzerlik vardır.

4. KARL MARX VE 1871 KOMÜNÜ

Daha önce de belirttiğimiz gibi, sovyetlerin ortaya çıkışı ile pek o kadar doğrudan bağlantılı olmayan Rus konseylerinin habercileri arasında, 1871 Paris Komünü'ne ve Marx'm bu konudaki yorumlarına ayrı bir yer vermek yerinde olur. Her ikisinin de sovyetlerin ve onların ilk eylemlerinin ortaya çıkışında hiçbir etkisi olmadıysa da Bolşevist konseyler kuramımn hareket noktasını ve temelini oluşturacaklardı. Burada az önce belirtilen çifte gelişimin başlangıçları söz konusudur: Bir yanda, gerçek tarihsel konseyler olayı, öte yanda onun doğurduğu ideoloji. Marx'ın çizdiği komün tablosu, gerçeğin

sadece bir kısmını açıklıyordu. Bununla birlikte tarihsel sonuçları önemli oldu. Rus sovyetlerini Marksist devrim ve devlet kuramının kalıbına dökmeye çalıştığı sırada Lenin için bir ipucu oluşturmadı mı?

1871 Paris Komünü, Fransa'nın Almanya'ya karşı savaşta başarısızlığa uğramasının ardından ve arka planda başkentin cumhuriyetçi ve devrimci geleneği sonucu ortaya çıktı[26]. Komünü ilan etme girişimini başlatan, ordu birliklerinde kurulmuş askeri delegeler konseyleri sisteminin başına getirilmiş olan Ulusal Muhafız Alayı'nın merkez komitesi oldu. Temel kuruluş olan tabur kulüpleri lejyon konseylerini seçmiş, onlar da 60 üyeli merkez komiteye üçer temsilci yollamışlardı. Ayrıca, her an görevden alınabilir bölük delegelerinden oluşan bir genel kurulun her ay toplanması öngörülmüştü.[27]

18 Mart 1871'de, Ulusal Muhafız Birliği Tiers'in başında bulunduğu Versailles hükümetinin üstlerine saldığı yardımcı birlikleri püskürtür. Başkentte iktidar Belediye Sarayı'na yerleşen merkez komitenin eline geçer. Merkez komite, yetkisinin geçici olduğunu düşündüğünden, iktidarı mümkün olduğunca çabuk yasal hükümete, yani komüne devretmek niyetindedir. Zaten siyasal kulüpler çok uzun süreden beri eylem ateşinde oluşmuş ve Fransız Devrimi'nden esinlenen bir komün düşüncesini yaymaya çalışmaktadırlar. Böylece, 26 martta yapılacak komün seçimleri için zemin hazırlanmış olur. Çoğunluğu işçi ve küçük burjuva 230.000 dolaymda kişi seçimlere katılır (seçmenlerin % 47'si kadar), burjuvazinin büyük bir bölümü sakımmlı davranır. Seçilenler içinde 30 aydına karşı (doktor, avukat, gazeteci) 25 işçi ve 7 memur vardır; komünün diğer üyeleri ise dükkâncı, zanaatkâr vb'dir.[28] Seçilen 25 işçiden sadece 13'ü (hemen hepsi Proudhoncudur) Birinci Enternasyonal'e bağlıdırlar.[29]

26- G. del Bo, **Movimento Operaio**'da, IV (yeni dizi), 1952 s. 104-153. Komünün tarihi ile ilgili çok geniş bir kaynakça verdi. Yazarı bilinmeyen **Pariser Kommune 1871. Brichte und Dokumente von Zeitgenossen,** Berlin 1931, açıklamalı metinler sunar. Bkz. ayrıca, B. Becker, **Geschitchte und Theorie der Pariser revolutionaren Kommune des Jahres** 1871, Leipzig, 1879; P. Lissagaray, **1871 Komününün Tarihi,** Bruxelles, 1876 (Alm. çev. 1879); F. Jellinek, **The Paris Commune of 1871,** Londra, 1937; H.Koechlin, **Die Pariser Kommune im Bewusstsein ihrer Anhanger,** Bazel, 1950.

27- **Pariser Kommune,** s. 367.

28- Komün üyelerinin mesleklerini ve hangi siyasal topluluktan olduklarını gösteren liste için bakınız **Pariser Kommune,** s. 439-441.

29- Lissagaray (Paris, 1896) s. 176.

Komüne katılan siyasal gruplar, üyelerinin toplumsal koşullarını hemen hiç dikkate almazlar. Üstelik seçilen işçiler temel sorunlarda en az meslektaşları kadar bölünmüş durumdadırlar. Daha ilk günlerden itibaren komün, özellikle Enternasyonal'in Proudhoncu üyelerinden oluşan bir "sosyalist" azınlık ve devrimci kulüplerle merkez komitenin desteğinden yararlanan bir "Jakobenblankist" çoğunluk olarak ikiye bölünür[30]. Azınlıktakiler, siyasal planda özgür komünler federasyonundan ve ekonomik planda üretici birliklerinden yanayken çoğunluk, Jakoben diktatörlüğün merkeziyetçi geleneklerine son derece bağlıdır. Çoğunluğu belirsiz ve çelişkili komün bildirgeleri bu ideolojik ayrılıkların izlerini taşır; pratik eyleme gelince, yeni iktidar, koşulların zorladığı orta bir çizgi izler.

Çeşitli siyasal bileşenlerinin, yasal çalışmalarının, amaçlarını açıklayan bildirilerin ve uygulamada aldığı önlemlerin analizinden yola çıkarak, 1871 Komünü'nün programını gerçeğe uygun biçimde ortaya çıkarmak hiç de kolay değildir. Bu konuda öncelik belediyenin özyönetimine ilişkin cumhuriyetçi ilkeye verilmeli. Başkentle ülkenin geriye kalanı arasındaki doğal karşıtlığı -Fransa'da çok canlı olan ve komün davasına zarar verebilecek karşıtlık- ortadan kaldırmak, dolayısıyla taşranın güvensizliğini yenmek için bütün Fransız komünlerini Paris'te ulusal bir örgütte birleştiren özgün bir federasyon kurulması önerildi[31]. Meslekten bürokratların yerine seçilmiş halk temsilcilerinin getirilmesi ilkesi aynı şekilde onay gördü. "Kamuoyu tarafından denetlenen, sürekli izlenen ve eleştirilen belediye meclisi üyeleri, görevlerinden alınabilirler, eylemlerinden sorumludurlar ve hesap verirler."[32] Buna karşılık, komünün toplumsal sorunlara ilişkin -oldukça kapalı- bildirgeleri fazla değildir. Bazı reformları gerçekleştiren (örneğin fırın işçilerinin gece çalışmasının kaldırılması, ücretlerden kesinti yapılmasının yasaklanması) ya da eski sosyalist özlemleri tatmin etmeyi amaçlayan kararnameler (sahiplerince terk edilen fabrika ve atölyelerin işçi sendikalarına bırakılması gibi) açık seçik sosyalist bir program gereği değil, zorlamaların, acil gereksinimlerin sonucu olarak çıkarıldı.

30- **Pariser Kommune**, s. 243-245.

31- Bkz. "19 Nisan 1871" tarihli "**Fransız Halkına Bildirge**" **Pariser Kommune**, s. 281-282.

32- a.g.y., s. 216.

Paris Komünü iki aydan fazla sürmedi. Birkaç taşra kenti daha ayaklanmalara girişti; hepsi de nisan başında bastırıldı; böylece başkent tek başına kaldı. 21 Mayıs 1871'de, Versailles birlikleri saldırıya geçtiler ve kanlı sokak çarpışmaları 28 mayısa kadar sürdü. Çarpışmalarda uğradığı yüksek kayıplardan ağır yara alan Fransız işçi hareketi, daha sonra sayısız idam, ağır hapis cezası ve kitle halinde sürgünlerle uzun zaman için zayıfladı. Ama olay, Fransa tarihinden çok uluslararası sosyalist hareketi etkiledi. Gerçekten de gerçek olaylarla ilgisi olmayan söylencelerin kökeninde komün vardır. Çökmesinden kısa bir süre önce, Marx şöyle yazmakta tereddüt göstermiyordu: "Paris'in verdiği savaş sayesinde, işçi sınıfının kapitalist sınıfa ve onun devletine karşı mücadelesi yeni bir evreye girdi. Yakın zamanda olaylar ne şekil alırsa alsın, evrensel, tarihsel önemde yeni bir başlangıç noktası kazanılmıştır."[33] Eğer öyle idiyse, bu onur herkesten önce Marx'a ait olmalıdır.

Bununla birlikte, Marksçı devrim ve devlet kuramının da senteze dayalı bir atılım gerçekleştirdiği pek söylenemez. Bu konuda Marksizmin özellikle gelecekteki sosyalist toplumla ilgili olarak söyledikleri, aslında o sıradaki siyasal durumun etkisiyle söylenmişti ve daha çok ikinci derecede taktik düşüncelere boyun eğiyordu[34]. Lenin, Devlet ve Devrim'de 1847'lerdeki genç Marx'ın ve yaşlı Engels'in bazı formülleri üzerine sağlam bir kuramsal sistem kurmaya çaba harcarken, her şeyden önce kendi kuramım destekleyecek partizanca bir basitleştirmeye vardı. Dolayısıyla, Marx ve Engels'i sovyet devlet kuramcılarımn sürekli olarak yaptıkları gibi, Rus konseylerinin ve Bolşevist konseyler sisteminin tek meşru habercileri gibi göstermek hatalıdır.

1848 Komünist Manifestosu'nda sözü edilen, proletaryanm devrim sırasındaki görevleriydi. "Proletarya, yavaş yavaş burjuvaziden tüm sermayeyi söküp almak, tüm üretim araçlarım devletin, yani yönetici smıf olarak örgütlenmiş proletaryanm ellerinde merkezileştirmek için kendi siyasal üstünlüğünü kullanacaktır."[35] Devrimin ba-

---

33- Kugelmann'a 17 Nisan 1871 tarihli mektup; K. Marx, **Lettres à, Kugelmann**, Paris, 1930, s. 164.

34- Bkz. T. Ramm, "**Die künftige Gesellschaftsordnung nach der Theorie von Marx und Engels**", **Marxis-musstudien**, 1975, s. 77-119; (Yazarı bilinmiyor) **Der Rategedanke als Staatstheorie und seine Keime in den Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels.**

35- **Le Manifeste Communiste**, s. 94.

şarısızlığa uğramasından iki yıl sonra devrimci etkinliğin yeniden başlayacağına güvenen Marx şu satırları yazıyordu: "Az çok varlıkh sınıflar iktidardan kovuluncaya, proletarya devlet iktidarım eline geçirinceye ve proletaryamn örgütlenmesi sadece bir tek ülkede değil ama dünyamn belli başlı ülkelerinde yeterince ilerleme gösterinceye kadar... en azından belirleyici önemdeki üretici güçlerin proleterlerin ellerinde toplanması için, devrimi sürekli halde tutmak bizim yararımızadır ve görevimizdir."[36] Marx, 1848-1850 olaylarının verdiği iyimserlikle, henüz başlangıç dönemini yaşayan kapitalist sistemin gelişmesinde sosyalist üretim biçiminin öncüllerini görüyor, henüz çok zayıf olan işçi sınıfını da toplumsal devrimin motor gücü yapıyordu. Siyasal iktidarm ele geçirilmesi "mülkiyet hakkına ve burjuva üretim ilişkilerine zorbaca saldırı"[37] ile birleşince yeni bir toplumun temellerini atmayı sağlayacaktı.

Marx'm[38] "sürekli" dediği devrim sırasında proletaryamn ve işçi partisinin "demokrat burjuvalara" karşı tutumunun önemli bir rolü vardır. Mart 1850 tarihli "Komünistler Birliği Merkez Komitesine Çağrı"da Marx, konseyler düşüncesine ilk katkısım oluşturan bir taktiğin genel çizgilerini çizer. Burada şöyle der: "Savaş sırasında olduğu kadar savaş sonrasında da işçiler, her fırsatta kendi taleplerinin yanı sıra demokrat burjuvaların taleplerini de dile getirmelidirler... Yeni resmi hükümetlerin yanı sıra işçiler, gerek belediye meclisleri, yani yönetici organlar biçiminde gerekse kulüpler ve işçi komiteleri biçiminde kendi hükümetlerini kurmalıdırlar. Öyle ki demokratik burjuva hükümetleri sadece kısa zamanda işçilerin desteğini yitirmekle kalmasın, ayrıca işçi kitlelerine dayanan otoriteler tarafından izlendiklerini ve tehdit edildiklerini hissetsinler."[39] Marx ayrıca işçileri silahlanmaya ve "şeflerini, genel kurmaylarım kendilerinin seçtiği proleter bir muhafız birliği kurmaya" çağırıyordu; bu

---

36- K.Marx, "Karl Marx Köln Jürisi Önünde..." den J. Molitor'un çev. Paris, 1939 "**Merkez Komiteden Birliğe Çağrı**" Bundan böyle Çağrı olarak kısa biçimi kullanılacaktır. s. 238.

37- **Le Manifeste Communiste**, s. 95.

38- Troçki ünlü "sürekli devrim" kuramını geliştirirken bu zemin üstünde yer alır. Gerçekten, Marx'ın adını ettiğimiz özdeyişi, Troçki'nin devrimci programının tohumlarını taşır.

39- **Çağrı**, s. 241-243.

birlik "devlet iktidarının değil, işçilerden oluşan devrimci belediye meclislerinin emrinde" olacaktı.

Marx'ın tasarladığı belediye meclisleri, işçi kulüpleri ve diğer kuruluşlar aynı zamanda devrimi "sürekli" kılan devrimci komitelerdi ve görevleri burjuva hükümetinin yanı sıra bir tür "çifte iktidar" yerleştirmek olacaktı. Gerçekten, burada Şubat 1917 Devrimi'nden sonra geçici hükümet karşısında bağımsız bir güç haline gelen ve uygun bir siyaset izleyen işçi ve asker konseylerinin üstlendiği görevin dikkate değer bir öncelemesi söz konusudur. Marx'ın 1850'de açıkladığı devrimci program, bir başka açıdan da üzerinde durulmaya değer. Merkezi burjuva hükümetinin karşısına belediye meclislerini çıkardığı ölçüde program, yazarı merkeziyetçi devlet otoritesinden kurtulan yerel ölçekte bir özyönetim yanlısı yapar. Bununla birlikte, ilk bakışta usa yatkın gelen bu yorumlamaya Marx'ın kendisi karşı çıkar. Nitekim, aynı *Çağrı*'da Komünistler Birliği ile işçi kulüplerinin merkezi eşgüdümünün gerekliliğini vurgular. Önemli makalelerinden biri olan işçi programında, federe cumhuriyetlere dayalı demokratik çözümü reddeder ve güçlü bir iktidardan yana olduğunu belirtir. "İşçiler, iktidarın mutlaka devletin elinde merkezileşmesini gerçekleştirmeye (...) çalışmalıdırlar. Demokratların kendilerine anlattıkları komünlerin, özerk hükümetin özgürlüğü gibi sözlere kanmamalıdırlar."[40] Marx'ın gözünde devrimci belediye meclisleri, harekete atılım kazandıran, ama yukarıdan, merkezi proleter devlet iktidarınca gerçekleştirilmesi gereken, toplumun yeniden kurulmasında etken olmayan, ne bir fazla ne bir eksik, tamamen geçici siyasal savaş organlarıdırlar. Bütün bunlara karşın, taktik nedenlerle tavsiye edilen yerel devrimci örgütlerin kurulması ile proletarya merkeziyetçiliği arasında bir karşıtlık sürüp gider. Marx, bu karşıtlığı çözmeye hiç yanaşmadı, belki farkında bile değildi. Paris Komünü, 1917'de Lenin'e olduğu gibi, onu bu sorunla karşı karşıya getirdi.

Marx, Paris ayaklanmasını ne tahmin etmiş ne de hazırlamıştı. 1870 eylülünde cumhuriyetin ilanından sonra, Fransız işçilerini "umutsuz bir çılgınlık" olarak gördüğü "yeni hükümeti devirme" eğilimine karşı uyarıyordu[41]. Ama devrim patlak verince, onu tüm

40- **Çağrı**, s. 246.

41- K.Marx, **La Guerre civile en France**, Paris, 1953, say. 289.

varlığıyla destekledi. Komünün ezilmesinden sonra, Enternasyonal'in Genel Kurulu adına, komüncülerin davasının dünya proletaryasının davasından ayrı olmadığını açıkladığı 30 Mayıs 1871 tarihli "Fransa'da iç savaş" üstüne çağrısını kaleme aldı. Tarihçi Arthur Rosenberg'in haklı olarak belirttiği gibi, "Böylece, Marx 1871 Komünü'ne bağlandı. Tarihsel olarak çok ilginç bir olay, çünkü komüncülerin ayaklanması ne siyasal ne öğretisel bakımdan Marx'ın bir eseriydi."[42]

1871 metninin savlarını ve sonradan Marx ve Engels'in bu konuda söylemek fırsatını bulduklarını aşağıdaki biçimde özetleyebiliriz:

1. Devrimin başarıya ulaşması için, proletaryanın yönetici sınıfın aracı olan devlet mekanizmasını devirmesi gerekir. Marx, Komünist Manifesto'nun yeni bir baskısına yazdığı önsözde "Özellikle komün, sadece işçi sınıfının var olan siyasal mekanizmayı ele almasının ve kendi amaçlarını gerçekleştirmek için bunu işletmesinin yetmediğini kanıtlamıştır" diye yazıyordu[43].

2. Ordunun, polisin ve bürokrasinin yerini, silahlı bir halk milisi; görevden alınabilir, denetlenebilir, tümü her an hesap vermek durumunda olan temsilciler aracılığıyla emekçi kitlelerin uygulayacağı bir özyönetim almalıdır.

3. Bundan parlamenter rejimin ve kuvvetler ayrımı ilkesinin reddedildiği sonucu çıkar. Bunların yerini, aynı zamanda hem yasama hem yürütme hem yargılama işlevlerini görecek bir makam alacaktır. "Üç yılda ya da altı yılda bir, yönetici sınıfın hangi üyesinin halkı 'temsil edeceğine' ve ezeceğine karar vermek yerine, nasıl bireysel seçim kendi işi için işçi ya da personel şefi arayan işverenin işine yarıyorsa genel seçim de komünler halinde örgütlenmiş halkın işine yaramalıydı (...). Komün parlamenter bir örgüt olmamalı, ama hem yürütme, hem yasama işlevlerini yürüten etkin bir organ olmalıydı."[44]

4. "Komün" türünde bir devletin temelinde, çok geniş yönetim özerkliği olan ama piramit türü bir yapıda, zirvede birleşen komünler bulunur. "Komün rejimi Paris'te ve ikincil merkezlerde bir kez yerleşince, merkezileşmiş eski hükümet yerini taşralarda da kendili-

---

42- Rosenberg, s. 31.

43- **Le Manifeste Communiste**, s. 40-41.

44- **La Guerre civile en France**, s. 41.

ğinden üreticiler hükümetine bırakmalıydı (...). Bizzat komünün varlığının belediyelerin özgürlüğünü kapsadığı apaçıktı; ama artık devlet iktidarı için bir engel değildi; çünkü devletin kendisi ortadan kalkmıştı (...). Ulusun birliği bozulmamalıydı, tersine komün anayasası ile düzenlenmeliydi."[45]

5. "Komün" türünde bir devlet, özel mülkiyeti kaldırdığı, üretim araçlarını toplumsallaştırdığı ve ekonomiyi toplu bir plana göre düzenlediği, kısaca kapitalist toplumun bağrında olgunlaşan sosyalizmi yerleştirdiği ölçüde, komünizme, sınıfsız topluma geçit görevini görür. Marx 1875'te bu konuda şöyle yazıyordu: "Kapitalist toplumla komünist toplum arasında, birincisinin ikinciye dönüştüğü bir dönem yer alır. Bu dönem, devletin proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olmayacağı bir siyasal geçiş dönemidir."[46] Engels ise Marx'ın ölümünden sonra, komünün yirminci yıldönümü nedeniyle ikinci baskısı yapılan *Çağrı*'ya yazdığı önsözü şu sözlerle bitiriyordu: "Dar kafalı, duyarsız Alman, proletarya diktatörlüğünden söz edilmeye başlandığını duyunca kendi adına kurtarıcı bir korkuya kapıldı. Pekâlâ beyler, bu diktatörlüğün neye benzediğini öğrenmek ister misiniz? Öyleyse Paris Komünü'ne bakın. İşte o, proletarya diktatörlüğüdür."[47] Bu satırlar, Marksizmin komünün özünü indirgeyeceği formülü de ortaya çıkarır. Marx'ın 1871 *Çağrı*'sında açıkladığı gibi, bu tür bir devlet, "Emeğin ekonomik kurtuluşunu[48] sağlayacak, en sonunda bulunmuş siyasal bir biçimden", proletarya diktatörlüğünün somut tarihsel biçiminden sınıfsız topluma ve genel olarak "devletin çöküşüne" doğru bir geçiş evresinden başka bir şey değildi.

Ne kadar yüzeysel olursa olsun Paris Komünü'nün gerçek tarihi ile Marksçı yorumunun karşılaştırılması, Marx'ın Paris Komünü ile ilgili tablosunun tamamen gerçekliği kapsamadığım göstermeye ye-

---

45- a.g.y. say. 42.

46- K.Marx ve F. Engels, "Gloses marginales au programme du parti ouvrier allemand", **Programmes socialistes** (Fr. çeviri Bracke), Paris, 1947, s. 34.

47- **La Guerre civile en France**, s. 301-302.

48- a.g.y., s. 45.

ter. Bu tablo, Marx'm hareketin bazı çizgilerini yücelttiği, bazılarını da önemsemediği ya da kendi işine geldiği gibi aldığı biçimiyle idealize edilmiş, kendi tarih ve devrim anlayışına uyan "Marksçı bir komün" görüntüsü veriyordu. Daha sağlığında, Marx, komünü "gaspetmekle" suçlamyordu. Marx'ın Sosyalist Enternasyonal'deki konumunu sürdürmek[49] için kendisininkiyle çatışan komün programını olayların zoruyla benimsemek zorunda kaldığına ilk dikkati çeken Bakunin oldu. Gerçekten, Genel Kurul Çağrısı'nda taslağı verilen devrim tablosunun, yazarın o zamana kadar savunduğu savlarla pek uyuşmadığı kuşku götürmez. Komünün sapma kadar federalist eğilimlerini kendi merkezi devlet anlayışıyla bağdaştırmaya çalışması (bu gerçek yadsınamaz), bunu özellikle kanıtlar[50]. Bu karşıtlığı ortadan kaldırmak için Marx, eski devlet türünü "bizzat üreticiler hükümetinin" gereksizleştireceğini ve "yepyeni ulusal birliğin" merkeziyetçilikle özyönetim arasındaki çelişkiyi aşmayı sağlayacağını ileri sürüyordu.

Marx ve Engels, onlardan sonra da Lenin komünün karşımerkeziyetçi özelliğinden söz etmekten olabildiğince kaçınmak isterlerken, burjuva devleti iktidarınm "yıkılması" ve geleneksel parlamenter rejimle bağların koparılması gibi hareketin yadsımacı görünümlerini vurguladılar. Marx, komünün biçimsel özelliklerini (meslekten bürokrasinin kaldırılması ya da örneğin seçilenlerin seçmenlerce görevden alınması) yücelterek, önce komünün, sonra da proletaryanm smıf diktatörlüğünün tek biçimi olarak sovyetlerin benimsenmesi için ilk adımı atmış oldu. Bu kavram ancak 1954'ten sonra yerini "halk demokrasisi" kavramına bıraktı; yine ancak 1956'da, Sovyet Komünist Partisi'nin XX. Kongresi, sovyetçi biçimden pek vazgeçmeden "sosyalizme geçişin" daha başka yollarımn olduğunu da kabul etti.

Marksçı komün yorumlamasınm II. Enternasyonal'in sosyalist partilerine özgü düşünce gelişiminde önemli bir rolü olmadı. Komünün çok güçlü bir biçimde güncellik kazanması için, 1917 Bolşevik Devrimi'ni, bir sovyetler devletinin kurulmasım ve Bolşeviklerin sosyalist partilere karşı ideolojik savaşımını beklemek gerekti.

49- Karl Korsch "Devrimci Komün" üstüne yazdığı iki denemesinde Marksist kavram sorunsalmı ortaya çıkardı. (**Die Aktion**, 1929, 5-8 ve 1941, 3-4). [Bakınız ayrıca daha önce belirttiğimiz ikinci baskı n.8. 91-108].

50- Bkz. Dipnot 45.

Bir yandan Leninistler kendi kurumsal kuramları ve pratiklerini haklı göstermek için komünü güçlü bir kanıt haline getirdiler. Öte yandan, Bolşevist karşıtı Marksistler hasımlarınm otantik Markisizmi ne dereceye kadar saptırdıklarım göstermek için ona[51] baş vurdular. Tartışma özünde aşağıdaki sorun etrafında döndü: Marx, komünün proletarya diktatörlüğü biçimini gösterdiğini söylerken ne demek istiyordu? Bolşevikler, bu sözden her şeyden önce, sınıf düşmanlarım devirmek amacıyla proletarya devleti yöneticilerine sınırsız yetkilerin verilmesini anlarlarken, reformist sosyalistler, komünün herkes için eşit ve genel seçimden kaynaklanan demokratik özelliğini öne çıkarıyorlardı. Elbette Troçki, Kautsky'ye karşı Marx'ın genelde bu demokratik özelliği değil, onun sımfsal içeriğini (özellikle işçi hükümeti olarak) vurguladığını savunurken hakhydı.[52] Ama Marx'a göre en azından kuramda, proletarya diktatörlüğünün, halkın büyük çoğunluğunun "sömürücü" azınlık üstünde uyguladığı üstünlükle eşanlamlı olduğunu da belirtmek gerekti.[53] Kendisini Paris Komünü'nün meşru mirasçısı ilan eden Bolşevik sovyet devletindeki gerçeklerin, Marksistler arasındaki bu ideolojik çatışmada önemli bir ağırlığı oldu.

51- Bolşevizm karşıtı yapıtlar arasında Karl Kautsky'nin eserlerini sayalım **Die Diktatur des Proletariats**, Viyana, 1918 ve **Terrorisme et communisme, contribution à l'histoire des révolutions** (Fr. çeviri N. Stoupchak), Paris.

52- L.Troçki, **Terrorisme et communisme**, Petrograd, 1920. s. 113-114.

53- Bkz. W. Mautner, "Zur Geschichte des Begriffs der Diktature des Proletariats" **Archiv für die Geschichte des Sozial-ismus und der arbeiterbewegung**, XII, 1926. s. 280-283.

II.
1905 SOVYETLERİ

Sovyet, yani "işçi temsilcileri konseyi" (Sovety rabocikh deputatov) kavramımn ve biçiminin kökeninde ilk Rus devrimi vardır. 1905 sovyetleri, Bolşevist konseyler sisteminin ve günümüz Rusyası'ndaki devlet yapısımn ilk örnekleri olduklarından evrensel ve tarihi bir önem kazandılar. Konseyler düşüncesi, Leninci yorumunda olduğu gibi Rusya dışı örneklerinde de somut bir biçimde bu modele yollama yapar. Buna rağmen 1905 sovyetlerinin ilgimizi çekmesi, yeni bir siyasal örgütlenme biçimini yerleştirme ve doğrudan demokrasi ilkesini gerçekleştirme girişimi olarak görünmelerinden dolayıdır. Rus işçilerinin mücadele komitesi ve özyönetim örgütleri olarak devrimci bir durumdan ve Rusya'ya özgü koşulların izini taşıyan toplumsal siyasal bir durumdan kaynaklanmalarına karşın, farklı bağlamlarda birçok kez yinelenen, daha önce benzeri görülmemiş bir gelişmenin ürünüydüler.

İster Bolşevist konseyler sisteminin temeli, ister devrimin örgüt-

lenme biçimi olarak sunulsunlar, 1905 sovyetleri, sadece 1917 konseylerinin habercisiydiler. Pek çok bakımdan, nispeten kısa süren varlıkları ne yönde gelişecekleri henüz belli olmadan sona erdi. Sovyet tarihçilerine göre 1917 Devrimi sonrasının Bolşevik devlet örgütleri doğrudan doğruya 1905 sovyetlerinden doğdu; ama aslında 1905 sovyetlerinin, hatta 1917 sovyetlerinin ne Bolşevik partiye ne de onun ideolojisine hiçbir şey borçlu olmadan uzun süre yaşayıp geliştiklerini ve başlangıçta devlet iktidarını ele geçirmeye hiçbir şekilde çalışmadıklarını savunmak tarihsel gerçekliğe daha uygun olur. 1871 Paris Komünü-1905 sovyetleri-1917 sovyetleri mantıki soy zincirini ancak Lenin'in 1917'de geliştirdiği kuramsal devrim ve devlet şemasından yola çıkarak elde etmek mümkündür. 1905 sovyetlerinin doğuşu, bir yığın somut etmenin bileşkesi oldu; sovyetler giderek kendilerine daha geniş hedefler saptadılar ve özgün bir konseyler ideolojisinin oluşması, ancak hareketin en son evresinde gerçekleşti.

I. 1905 DEVRİMİ ÖNCESİ RUS İŞÇİ HAREKETİ

A. *Rus işçi hareketinin ilk biçimleri.*

Sovyetlerin ortaya çıkışı ve ilk eylemleri, Rus işçi hareketi tarihinden kaynaklandı; çarlık toplumunun genel bağlamında açıklanması gereken Rus işçi hareketinin evrimi ve özellikleri, sovyetlerin önkoşullarından biriydi.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, çarlık imparatorluğunun Batı Avrupa kökenli kapitalist gelişme yoluna girmesi ve bunun sonucunda meydana gelen ekonomik, toplumsal ve siyasal dönüşümler, Rus tarihinde belirleyici etkilere yol açtı. Özde tarımsal evrede geri bir ülkeye modern ekonomik türde etkinliklerin taşınması, bir yığın siyasal ve toplumsal sorun yaratıyordu. Bu karşıtlıkları yavaş yavaş ortadan kaldırabilecek düzenleyici mekanizmaların bulunmamasından dolayı durum gittikçe kötüleşiyordu. Rusya otokratik bir rejime sahip yarı-feodal bir devletti; bununla birlikte ülke içerisinde yeni toplumsal farklılıklar yavaş yavaş yerleşiyor ve yönetici aydın sınıf çoğunlukla çarlığa karşı çıkıyordu. Böylece, tarihte ilk kez -XX. yüzyılın ikinci yarısımn ana sorunu olan- "geri kalmış bir ülkede

devrim''[1] sorunu ortaya çıkıyordu.

İlk devrim öncesinde, sanayi işçilerinin sayısı ancak üç milyona[2] ulaşıyordu. Bu kitle geldiği köye çok bağlıydı. Öte yandan 1861'de köleliğin kaldırılmasından sonra, fabrikaya giren Rus işçisi bir "ekonomik amfibi"[3] sayılabilirdi; bir mevsim sanayide çalışıyor, sonra toprağa dönüyor, arkasından yeniden, bu kez bir başka yerde bir imalatçı yanında iş arıyordu; tarım topluluğunun, yani *mir*'in bir üyesi olarak kalıyordu; ailesinin ekip biçtiği bir parça toprağı vardı ve yasal olarak köylü statüsündeydi[4]. Sürekli iş değiştirmesi, nitelikli, uygun kültür düzeyinde ve toplumsal durumunun bilincinde bir işçi kesiminin oluşmasını zorlaştırıyordu. Yine de yüzyılın sonuna doğru, yeni bir işçi tipi, yani kentte doğmuş ya da köyle daha az bağlantısı olan (polis kayıtları dışında) proletarya görünmeye başladı. Doğal olarak bölge ve sanayi kolu farklılıklarının bunda önemli bir rolü vardı. Örneğin,.Moskova dolaylarının dokumacısı ya da Urallı madenci, toprakla tamamen bağlarını koparmış kocaman Saint-Petersbourg fabrikalarının demir-çelik işçisinden çok daha fazla toprağa bağlıydı[5].

Kölelik ve angaryadan kurtulmuş olsa bile, işçi fabrikada köyde-

1. Bkz. Th. von Laue, "Die Revolution von aussen als erste Phase der russichen Revolution 1917", **Jahnrbücher für Geschichte Osteuropas**, IV, 1956, s. 138-158 ve "Einige polotische Folgen der russischen Wirtschaftsplannung um 1900", **Forschungen zur osteuralschen Geschichte**, 1, Berlin, 1954, s. 217-238: R. Portal, "Das Problem einer industriellen Revolution in Russland im 19. Jahrhundert" a.g.y. s. 205-216.

2. Çarlık Rusyası'nda sağlam bir işçi istatistiği yoktu. İş gücüne ilişkin veriler az ya da çok binlerce kişilik farklılıklar gösterir. K. Pazitnov'un incelemesine bakınız. "Polozenie rabocego klassa ve Possli nakanune revoljucii 1905-1907." **Voprosy Ekonomiki**, 1955, 5 s. 34-43 ve A. G. Rasin, "O cislennosti i territorial 'nom razmescenii raocikh Rossi v period kapitalizma" **Istoriceskie Zapiski** 46, 1954, s. 127-181.

3. V. Gitermann, **Geschichte Russlands**, Hamburg, 1949, III, s. 436.

4. Bkz. R. von Ungern-Sternberg, "Die Struktur der russichen Gesellschaft zu Beginn des 20 Jahrhunderts", **Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirschaft**, 76, 1956, 2. s. 41-69.

5. Bkz. R. von Ungern-Sternberg, **Über die wirtschaftliche und rechtliche Lage der Petersburger Arbeiterschaft**, Berlin, 1909, s. 34-40; J. Goebel, **Der Entwicklungsgang der russischen Industriearbeiter bis zur ersten Revolution**, Leipzig, 1920, s. 11; S. Köhler Die russiche Industriearbeiterschaft von 1905-1917, Leipzig, 1920, s. 6 ve devamı.

ki kadar sıkı bir bağımlılık altındaydı. Rus sanayii, 1870'ten beri hararetli bir ekonomik "atılım" içindeyken işçiler, o dönemde Batı ve Orta Avrupa'mn çoktan aştığı kapitalizm öncesi koşullarda çalışıyorlardı. Fabrika içinde Batı'dan alınmış rasyonel iş örgütlemesi yöntemleri ve geleneksel yaşam biçimi arasında sürekli ve şiddetli bir çatışma vardı. Günlük çalışma süresi hiçbir yerde 11 saatin altında değildi. Üstelik para cezalarıyla daha da küçülen düşük ücretler veriliyordu. İşverenin keyfi tutumuna karşı ne bir yasal koruma ne hastalık ve iş kazalarına karşı bir sigorta ne bir emeklilik sistemi vardı. Matbaa işçileri, onlar kadar olmasa da demir-çelik işçileri ve tersane personeli gibi çok kalifiye işçi kesimleri zorlu mücadelelerle yaşam koşullarını iyileştirebilmişlerdi; büyük sanayi ücretli kitlesinin durumu, 1905 Devrimi öncesinde çok perişandı. Sadece 1880'li yıllarda çıkarılan birkaç yasa (örneğin, çocukların, gençlerin ve kadınların gece çalışmasının yasaklanması, fabrika müfettişliğinin kurulması) güç yaşam koşullarını biraz olsun yumuşattı[6].

Henüz örgütlenmemiş ve yerel çerçevenin dışına çıkmayan ilk iş çatışmaları işte böyle bir ortamda görülmeye başladı. İstatistiklere göre 1870'ten 1879'a kadar 176 ve 1880'den 1890'a kadar 165 grev yapıldı ve bunlara dokuma işçilerinin çoğu katıldılar[7]. Pek çok durumda işçiler doğrudan işyerlerine, fabrikalara saldırıyorlardı: Öfkeli kalabalık makineleri parçalıyor, her türlü aşırılığa kapılıyordu. Diğer ülkelerde de gözlemlendiği gibi, burada çocukluk dönemindeki işçi hareketinin özelliklerini taşıyan bir olgu söz konusuydu.

Narodniklerin başlattığı, ama çok kısa süren, işçileri ilk kez siyasal olarak örgütleme girişimleri 1870'li yıllara kadar uzanır[8]. Henüz ne yöneticilerin ne de yarı köylü tabanın "sınıf bilinci" vardı. Gerçek siyasal işçi hareketleri, yüzyılın sonunda, Marksist entellijanzia'nın emekçilere yönelik küçük eğitim kulüpleri oluşturmasıyla başladı. O zamana kadar işçilerin gündelik mücadeleleri ve aydınların ayaklanmaya yönelik gizli girişimleri iki ayrı yol izlemiş ve

---

6. Bkz. K. A. Paschitnow, **Die Lade der arbeitenden Klasse in Russland**, Stuttgart, 1907.

7. Enzyklopadie der U.D.S.S.R.I. Berlin, 1950, s. 563 ve devamı.

8. Bkz. M. Gordon, **Ocerk ekonomiceskoy bor'by rabocikh v Rossii** 3. bas. Leningrad, 1952, s. 60-84; S.P. Turin, **From Peter the Great to Lenin. A History of the Russian Labour Movement**, Londra, 1935, s. 36 ve devamı.

gittikçe birbirlerine yanaşmalarına karşın belli bir süre öyle kalmıştı.

Vitte döneminde, 1895 sıralarında görülen ikinci sanayileşme dalgası ile işçi hareketi önemli bir değişime uğradı: İşçiler, kendi olanaklarıyla taleplerini elde etmek için verdikleri mücadelelerde dayanak olabilecek örgütler kurmaya çaba gösterirlerken, kendiliğinden grevler gittikçe yaygınlaşıyor ve güçleniyordu. 1896 ve 1897'de Saint-Petersbourg'da ve çeşitli kentlerde Rus işçi hareketi tarihinin ilk kitle grevleri sayılabilecek çok sayıda grev yapıldı. Kendiliğinden olmasına karşın, bu grevlerde sosyalist propagandanın işçiler arasında gerçekten yayıldığını belirtmek gerekir[9].

İlk bağımsız örgütlenme denemelerinin kökeninde de bu kendiliğinden hareket vardı. Bu örgütlenme başlıca iki biçimde görüldü: 1) Sandıklar ya da grev komiteleri; 2) İşçi yardımlaşma sandıkları. Birinci durumda, işyeri temelinde, grevcilere destek fonu oluşturmayı amaçlayan yasa dışı örgütler söz konusuydu. Bu örgütler ilk olarak 1890'h yılların başında Batı Rusyalı Yahudi işçiler arasında gelişti ve Sosyal Demokrat Yahudi İşçi Partisi'nin, yani "Bund"un temellerini oluşturdu. Sonra 1896-1897 kitle grevleri sırasında tüm Rusya'da yaygınlaştılar. Çok geçmeden, koşulların zorlamasıyla grev sandıklarınm amaçları değişti ve mücadele veren emekçilerin toplantı merkezlerine dönüştüler. Gerçekten, doğası gereği dağınık bir hareketi yönetmek ve denetim altına almak gerekiyordu. Bu kuruluşlar en gözüpek işçileri bir araya getirdiğinden devrimci siyasal gruplarla da bağlantı kurdular. İşte bu temel üzerinde, 1900'lere doğru "ekonomizm" adı verilen eğilim, Rus sosyal demokrasisi içinde güçlenmeye başladı. Grev sandıkları, polis baskısına, sık sık kapatılmalarına karşın, inatla yaşamlarını sürdürüyordu. 1905 Devrimi'ne kadar ülkedeki sendikal türde tek kuruluş bunlardı. Çoğunlukla gerçek sendikaların kökeninde onlar vardı[10].

Buna karşılık devrim öncesi dönemin tek yasal kuruluşu olan işçi yardımlaşma sandıklarını sendikal kuruluşlar olarak göremeyiz. Gerçekten, amaçları hiçbir şekilde grevleri yönetmek ya da grevcilere

9. Bkz. L. Kulezyeki, **Geschichte der russischen Revolution, 111** Gotha, 1914, s. 399-410; A.S. Roslova, "**Pervye massovye politiceskie vystuplenija petersburgskiskh raocikh**", **Voprosy İstorii,** 1956, s. 88-95.

10. Bkz. W. Grinewitsch, **Die Gewerksschaftbewegung in Russland 1905-1914,** Berlin, 1927, s. 20-24.

parasal yardım sağlamak değildi. Her türlü siyasal etkinlikten uzak durmaya özen gösterdikleri halde, sık sık işlerine müdahale eden yetkililerce çok yakından izleniyorlardı[11].

Bu iki büyük örgütlenme biçiminden başka -şimdilik siyasal partileri saymazsak- biri daha var ki toplumsal mücadelenin en ilksel düzeyinde yer almasına karşın, konumuz açısmdan özel bir önem taşıyor. 1880'li ve 1890'lı yıllarm ilk grevlerinden itibaren, işçilerin fabrika yönetimiyle ve yetkililerle kendi adlarına görüşmeler yapmakla görevli temsilciler seçtikleri görüldü. 1885 şubatında büyük Tver Morozov tekstil fabrikasında grevler yapıldı. Emekçi kitlesiyle görüşmenin olanaksızlığı karşısında, önce işyeri yönetimi, sonra da emniyet müdürü işçileri temsilciler seçmeye çağırdılar. Böylece hemen 7 temsilci seçildi ve iki gün sonra bizzat olay yerine gelen valinin emriyle 16 temsilci daha seçildi. Ama görüşmeler sürerken işçiler binaları yıkmaya başladılar. Grev sona erer ermez temsilcilerden çoğu işten atıldı[12]. On yıl sonra Ivanova-Voznesensk tekstil grevinde de aynı şey oldu. Grev dolayısıyla kentin valisi bir kez daha taleplerini kendisine bildirmek üzere işçileri temsilciler seçmeye davet etti. Yeni bir gelişme: 25 temsilci arasında ilk kez birkaç kadın da yer alıyordu. Bununla birlikte görüşmeler sonuçsuz kaldı ve ertesi gün işçi temsilcilerinin bir bölümü hapse atıldı[13]. 1901 mayısında Saint-Petersbourg'da patlak veren iş anlaşmazhkları konusunda bakanlık görevlilerince kaleme alman ve çara sunulan bir raporda, çeşitli işyerlerinde işçi temsilcileri seçildiğinden birkaç kez söz edilmektedir. Hatta büyük bir çelik fabrikası, temsilcilerin isteği üstüne işçilerin şikâyetlerini dinleyebilmeleri için onlara bir lokal vermeyi kabul etti[14].

Görüldüğü gibi, temsilci komitelerinin ortaya çıkışı ve karşılarında yetkili muhatap bulmaları çoğu zaman işverenlerin ve yetkililerin sayesinde gerçekleşmişti; çünkü tüm işçi kitlesiyle görüşmelerinin olanaksızlığı ortadaydı. Benzer örgütlere verilen teşvik ve des-

---

11. a.g.y. s. 15 ve devamı.

12. "**Tverskaja zabastovka 1885 g.**", **Krasnyvj Arkhiv,** 1930, 6 (79) s. 34-51.

13. "Stacka tkacej Ivanova-Voznesenskoj manufaktury v 1895 gg" a.g.y. 1935, 5 (72), s. 110-119.

14. Robecee dviznei na zavodakh Peterburga v mae 1901 g.g. a.g.y. 1936, 3 (76) s. 49-66.

tek, -örneğin grev bittiğinde olduğu gibi- sona erince, işyeri yöneticileri şu ya da bu şekilde örgütten kurtuluyorlardı. Temsilcilerin sık sık işten çıkarılmaları ve hapse atılmalarından ötürü,›ıhmlı ve görmüş geçirmiş emekçiler, seçilmeyi göze alamıyorlardı ve bu görev daha genç ve daha aşırıhkçılara düşüyordu. Birlik kurma hakkının olmaması, ortak talepler sunmanın yasaklanması, grevcilerin ağır cezalarla tehdit edilmesi, Rus işçilerini devrim yoluna itmekte özellikle etkili oldu.

B. *Rejim ve emekçiler*

Çarhk rejimi, Rusya'da Avrupa'dakine benzer bir "işçi sorunu" olmadığı varsayımını uzun süre benimsedi. Kırsal kesimde hüküm süren ataerkil koşullardan oluşturduğu oldukça idealize edilmiş bir imajı, yeni fabrika ortamına da yansıtıyordu. Öte yandan rejimin, toplumsal reformlara hiç mi hiç yanaşmayan işverenin çıkarlarını da hesaba katması gerekiyordu. İşverenlere çok daha yakından bağlı olan Maliye Bakanlığı'nın tersine, her şeyden önce karışıklıkların ve grevlerin bozabileceği düzeni korumak ve devrimcilerin işçi çevrelerindeki etkisini ortadan kaldırmak isteyen İçişleri Bakanlığı, ücretler konusunda ödünler verilmesinden yanaydı. Genel olarak yapıcı düşünceleri uygulamaktan çok uzaktılar; ya önemsiz tavizler veriyor ya da silah gücüne başvuruyorlardı[15].

Yüzyılın dönemecinde, hem işçi hareketinin gelişimi hem de grev durumunda ve diğer iş anlaşmazlıklarında işçi temsilcileriyle görüşme zorunluluğu rejimi işyeri yaşamına daha kararlı bir biçimde müdahale etmeye itti. 1901'den beri sözünü ettiğimiz bakanlık raporunda, işçilerin işverenler ve fabrikalardaki devlet müfettişleri ile yasal temel üstünde görüşmelerine olanak veren sürekli temsilci komiteleri kurulması tavsiye ediliyordu. İki yıl süren görüşmelerden sonra ilgili komisyon, sanayi işyerlerinde "fabrika duayenleri" (ya da "starost"lar) kuran bir yasa hazırladı. 10 Haziran 1903'te yayımlanan bu yasaya göre işveren razı olduğu takdirde, işçiler kendi saflarım-

15. Kf. 1. Kh. Ozerov, **Polytika po rabocemu v Rossii za poslednie gody,** Saint-Petersbourg, 1906; J. Walkin, "The Attitude of the Tsarist Government toward Labour Problem", **The American and East European Review,** XIII, 1954, s. 163-184.

dan aday göstermeye yetkili kılınıyordu; kurum yönetimi bu adaylar arasmdan her atölye için bir starost seçecekti. İş sözleşmelerinde değişikliğe ilişkin her türlü talep dışında, seçim toplantılarının gündeminde sadece yasanın öngördüğü sorunlar ve şikâyetler yer alacaktı. Seçilenlerin hiçbir yasal güvencesi yoktu; herhangi bir ücretli gibi istendiği zaman işten atılabiliyorlardı, ayrıca valinin onları görevden alma yetkisi de vardı.

Yasa, fabrika "duayenlerine" bugünün işyeri komitelerine benzeyen bir statü vermekten hayli uzak olmasına karşın, çabucak "starost"ların seçilip seçilmemesine izin vermekte tamamen özgür olan işverenlerin düşmanlığını kazandı. Zaten Maliye Bakanlığı'nın yaptığı bir soruşturma işverenlerin çoğunun bu yasadan hiç haberleri olmadığını ortaya koydu. Çok ender olarak ve kısa süreler için fabrika müfettişleri "starost"ları işçiler ve patronlar arasında arabulucu bir organ yapmayı başardılar[16].

İşçilere gelince, onlar da yeni kurumu kuşku ve küçümsemeyle karşıladılar. Kurum, yetkilerinin kısıtlı olmasından dolayı, ne girişimlerde bulunabiliyor ne de hissedilebilir sonuçlar elde edebiliyordu. Uzun süreden beri yeraltında faaliyet gösteren grev sandıkları yöneticilerinin ve grev durumunda kendiliğinden seçilen temsilcilerin "starost"lardan çok daha geniş yetkileri vardı. Ayrıca sosyalistler de "starost"ları gözden düşürmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Öyle ki 1905 tarihli sosyal-demokrat bir bildiride şunları okuyabiliyoruz: "Yoldaşlar, bizim 'starost'larla ya da efendilerimizin öteki uşaklarıyla bir işimiz yok! Bize gereken işçi örgütleri, emekçi dernekleridir. Görüyorsunuz bu 'starost'lar sayesinde bizimle alay ediyorlar... Bize gereken, örgütlenme, toplantı, söz ve basın özgürlüğüdür."[17]

Çarlık hükümetinin fabrika duayenleri yasasını çıkardığı dönemde, tahminen 225.000 kadar işçinin katıldığı bir grev dalgası Güney Rusya'yı sarmıştı[18]. Öte yandan, sosyalist ajitasyon gittikçe etkinlik kazanıyordu; artık ekonomik talepler mücadelesinin yanında siyasal hedefler de işin içine girmişti. Bazı yerlerde, polisin ve ordu-

---

16. Bkz. Ozerov, s. 260-284; Paschitnow, s. 126.

17. **Proletarij**, 16, 14, 1 Eylül 1905.

18. Bkz. **Vseobscaja stacka na juge Rossii v 1903 godu. Sbornik dokumentov**, Moskova, 1938; K istorii vseobscej stacki na juge Ros sii v 1903 g., **Krasnyj Arkhiv**, 1936, 3 88 s. 76-122.

nun kanla bastırdığı kitle gösterileri yapıldı. Bu, 1904 şubatında başlayan Rus-Japon savaşının geçici olarak durdurduğu 1905 olaylarının bir başlangıcı oldu.

Gizli polisin ve şefi Zubatov'un himayesinde, işçi sorununu hem ataerkil hem bürokratik geleneksel bir sistem çerçevesinde çözümlemek gibi garip bir girişimden de söz etmemiz gerekiyor[19]. Rejim, "polis sosyalizmi" sayesinde, işçilerin ekonomik mücadelesini siyasal eylem mücadelesinden ayırmaya çalışıyor; "Zubatovçina" aracılığıyla, yasal sayılan bazı işçi taleplerini destekleyerek olayların denetimini elinde tutmayı ve işçileri devrimci aydınların etkisinden uzak tutmayı amaçlıyordu. Ama denemenin amacına ulaşması için az da olsa bazı gerçek ödünlerin verilmesi gerekiyordu: Çekirdek halinde de olsa bir tür özyönetim ve etkili bir iş yasası gibi. Oysa, çarlık rejimi ne birini ne de ötekini veremeyince, Zubatov'un girişimi başarısız kaldı.

Bununla birlikte, Zubatov'un 1901'de Moskova'da kurduğu "Mekanik Sanayii İşçileri Yardımlaşma Derneği"nin ve Odessa, Kharkov, Kiev, Minsk ve öteki şubelerinin büyük bir başarı kazanmış olması, Rus işçileri arasında olabildiğince geniş ve kapsamlı örgütlenmeden yana güçlü bir akım olduğunu gösterir. Kalifiye işçilerin gözünde böyle bir örgütlenme, rejime karşı mücadeleye girmeden, yasal yollardan kendi çıkarlarını savunma umudunu açıyordu. Zubatov, fabrikalarda yerel ölçekte kümelenen, resmen işçi temsilcileri olarak tanınan delegeler seçmelerini önererek bağımsız girişim isteklerini yerine getiriyordu. Bu tasarı Moskova'da bir ara uygulamaya da konuldu: Kentin bazı semtlerinde, işçi meclisleri, düzenli aralıklarla toplanan ve bir "mekanik sanayii işçileri konseyi" (sovyet) oluşturan başkanları seçtiler. Konsey, adeta işçilerin zorluklarını ve şikâyetlerini bildirdikleri bir yüksek organdı; sovyet ayrıca işyeri sınırları içinde yasal düzenlemelerin uygulanmasına göz kulak oluyor ve gerektiğinde Fabrikalar Müfettiş Kurulu'yla da görüşmeler yapıyordu.[20] 1903 sonunda Zubatovist derneğin feshedilmesiyle sov-

---

19. "Zubatovçina" konusunda bakınız Ozerov s. 195-254; Torino, 56-67; J. Mavor, **An Economic History of Russia**, 11 Toronto - Londra 1914 s. 191-203; R. von Ungern-Sternberg, **Die Erziehung der St. Petersburger Arbeiterschaft zur Revolution, Berlin, 1909.** B.D. Wolfe, "Gapon and Zubatov", **The Russian Review**, VII, 1948, s. 53-61.

20. Bkz. Ozerov, s. 205.

yet de ortadan kalktı. Sovyetin bazı üyeleri, 1905'te sendikaların kurulmasında rol oynadılar.

C. *Marksizm ve işçi hareketi*

Buraya kadar, 1905 öncesi Rus işçi hareketinin esas olarak işçilerin günlük mücadelelerinden ve onların doğal birlik istençlerinden doğan biçimleri söz konusu edildi. Fabrika sahiplerinin karşısına dikilen hareket, adım adım somut hedeflere ulaşmaya gayret ediyordu. Biçimlerine gelince, tek bir fabrika tabanında ortaya çıktığından tamamen yerel özellikler taşıyordu. Hareketin son derece sınırlı zamansal-mekânsal bir eylem alanı olmasının nedeni buydu; gerçek siyasal amaçlar beslemediği için tam anlamıyla devrimci değildi. Emekçilerin ekonomik güçlüklerinden doğan bu kendiliğinden hareketin, 1890'lı yılların ortalarına doğru Marksist aydınlarla ve onların kuramlarıyla birleşmesinden sonradır ki hem siyasal hem devrimci bir "proletarya" hareketi sosyal-demokrat parti görünümü altında atılım yaptı. Gittikçe gelişen bu birleşme, 1917 Devrimi'ne kadar, Rus işçi hareketi tarihinin başat olayı oldu.

Marksizmin Rusya'ya nasıl girdiğini ve aydınlarca nasıl benimsendiğini daha önce birkaç kez anlattık ve inceledik.[21] Sanayi kapitalizmi ile Marksizmin hemen hemen aym zamanda yayıldığını belirtmenin konumuz bakımından özel bir önemi vardır.[22] "Marx'ı okuyarak, henüz ortada görülmeyen kapitalizmin özelliklerinin neler olacağı öğreniliyordu. Marx'ın Avrupa'da kapitalist gelişmenin ilk evrelerini inceleyen metinleri, daha kapitalizmin görülmediği ya da henüz görülmeye başladığı Doğu Avrupa'da kutsal kitap haline geldi. Oysa, o sıralarda kapitalizm Batı Avrupa'da önemli bir dönüşüme uğruyordu... Böylece, entelijanzia Rusya'da kapitalizmin azgın başlangıcını bilerek yaşayacak durumdaydı. Ayrıca, Marksizm sayesin-

21. Bkz. K. Nötzel, **Die soziale Bewegung in Russland**, Berlin, 1923; F. Dan, **Proiskhozdienie bol'sevizma**, New York 1946; L. Haimson, **The Russian Marxists and the Origins of Bolshevism**, Cambridge, Mass., 1955. P. Scheibert'in **Von Bakunin zu Lenin**'in çıkacak iki cildi bu konuda önemli bir kaynakça olacaktır.

22. Bkz. W. Hofmann, "Parteigeschichteiche Grundlagen des sowjetischen Stalinismus "**Jahrücher für Geschichte Osteuropas, 11** 1954, s. 304-314.

de, burjuva düzenini daha doğduğu anda yıkabildi."[23] Rus işçi hareketi, kendi olanaklarıyla geliştikten sonra "proletarya"ya devrimci kurtuluş düzleminde Kurtarıcı Mesih rolü veren, ama onu tamamen kendi anlayışına bağlayan Marksist "entelijanzia"nın sultası altına girdi. Bu konuda genç Marx'ı kendilerine örnek alarak, işçilerin pratikte aydınlara bağlılığını haklı çıkarmak için onların kendiliklerinden "sosyalist bilinç"e erme yeteneklerinin olmadığını ileri sürüyorlardı. Olayı çok yakından bilen Troçki, 1909'da bu konuda şunları yazıyordu: "Sosyalist entelijanzia işçi partisine girdikçe kendi toplumsal özelliklerini, yani tarikatçılığı, bireyciliği, ideolojik tapınmayı partiye aşılıyordu; özgül niteliklerini Marksizme uyarlayarak onu bozuyordu. Böylece, Rus aydınları için Marksizm, bu dar kafalılığı en uç noktasına kadar götürme aracı haline geldi."[24] Bunun sonucu olarak, Rus sosyalizm tarihi, kökeninden beri neredeyse ardı arkası kesilmeksizin ortaya çıkan grupçukların, birbirleriyle çatışan ve "ince" düşüncelerinin, politik anlaşmazlıklarının emekçilerin günlük mücadelesiyle pek ortak yanı olmayan hiziplerin izlerini taşıdı. 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra, Rus konseylerinin yazgısı, devrimci aydınların işçi kitlesi üzerinde kurduğu hegemonyayı ve ağırlığı tamamen su yüzüne çıkarttı; bu nedenle Rus konseylerinin tarihini anlamak için böyle bir ayrımın aydınlığa kavuşturulması önem taşır.

Cenevre'den Plekhanov'un ve "Emeğin Kurtuluşu" *(Osvobodzenie truda)* grubunun yönettiği entelektüel bir hazırlık çalışmasından sonra, 1880'li yılların sonuna doğru, bizzat Rusya'da Marksist adına layık ilk dernekler doğmaya başladı. 1890'lı yılların sonuna doğru, işçi hareketinin kendiliğinden gelişmesi, Marksist edebiyatla yoğurulmuş yeni devrimcilerin işçi unsurlarla doğrudan ve az çok sürekli ilişki kurmalarını sağladı. Bunun sonucu olarak, o zamana kadar Saint-Petersbourg'da bulunan topluluklar 1895'te birleştiler ve Lenin ve Martov'un önderliğinde "İşçi Sınıfının Kurtuluşu için Mücadele Birliği"ni (sojuz bor'by za osvobozdenie rabocego klassa) oluşturdular[25]. Sonraki yıllarda bu türden "mücadele birliklerinin"

---

23. E. Rosenstock-Huessy, **Die euroraischen Revolutionen und der Charakter der Nationen,** Stuttgart, 1951, s. 462.

24. L. Troçki, "Die Entwicklungstendenzen der russichen Sozialdemokratie", Die Neue Zeit, XXVIII, 2, s. 860.

25. Bkz. Kulczicki, s. 372; E. Korol'cuk, "Leninskij Sojuz bor'byza osvobodzenie rabocego klassa - zacatok boevoj revoljuconnoj rabocej partii "**Voprosy Istorii, 1956,** 1, s. 13-30.

taşrada da çoğaldığı görüldü[26]. Çok az işçinin bulunduğu, özellikle aydınların devam ettiği derneklerdi bunlar[27]. O zamanlar faaliyet gösteren çeşitli sosyal-demokrat örgütleri ilk kez bir araya getirme denemesi, 1898 Mart'ı başında, Minsk'te, Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi (RSDİP)'nin *(Rossijskaya social'democraticeskaya rabocaya partija)* 1. kongresinde yapıldı.[28] Polis, kongreye katılanları hemen tutukladığından, bu deneme sonuçsuz kaldı. Aynı doğrultudaki ikinci girişim ise yurtdışından bir grup göçmen aydın tarafından yürütüldü; bu olay da, Rus sosyal-demokrat *işçi* hareketinin azgelişmişliğini ortaya koymaktadır. Lenin'in beyni olduğu *Iskra* ("Kıvılcım") dergisi işte bu görevi üstlendi.

Dolayısıyla, Rus sosyalizminin karşılaştığı temel sorun, aydınlar ve işçiler arasındaki ilişkiler sorunuydu. Lenin'in hareketin içine girmesiyle sorun daha da yoğunlaşacaktı[29]. 1890'lı yılların sonunda, Lenin sonradan Bolşeviklerle Menşevikleri karşı karşıya getiren şiddetli kavgaların odak noktası haline gelen sorunu ilk ortaya atan "ekonomistler"e ve Rus sosyal-demokrasisinin diğer "sahtekâr politikacıları"na karşı amansız ve bağnaz bir savaşa girişti. "Ekonomizm", ekonomik mücadele çerçevesinde, yukarıda sözünü ettiğimiz öz-savunma örgütlerini kuran ve açıkça tavır almasalar da devrimci militanların düşüncelerini paylaşmayan işçilerin giderek bilinçlenmesini yansıtıyordu. Plekhanov ve yandaşlarınm "revizyonizm" etiketini yapıştırdıkları "ekonomizm"in Rus Marksistleri saflarında bir yığın taraftarı vardı; ayrıca Batı Avrupa sosyalist hareketinde, o zamanlar doruk noktasına ulaşan polemiklerde taraflardan biriydi. Siyasal eylem ve örgütlenmeye öncelik tanıyan "ortodoks"lara karşı, "ekonomist"ler, grev başta olmak üzere işçinin yaşama ko-

---

26. Bkz. J. Martov ve Th. Dan, **Geschichte der russichen Sozial demokratie**, Berlin, 1926, s. 33; L. Troçki, **Ma Vie**, Paris, 1926, s. 169.

27. Bkz. O. Piatnitzki, **Aufzeichungen eines Bolcheviwiks**, Viyana-Berlin, 1927.

28. Bkz. Kulczcki, s. 431. P. B. Struve'in yazdığı, Zinoviev'in **Histoire du Parti communiste russe**, Paris, 1926, s. 177-179 tıpkıbasımı yapılmış olan Kongre Bildirgesi.

29. Lenin'in yaşamının ilk dönemi konusunda bakınız B. D. Wolfe, **La Jeunesse de Lénine ve Lénine et Trotsky** (R. Guyonnet'in çev.) Paris, 1951; P. Scheibert, "Über Lenins Anfange", **Historische Zeitschrift** 182, 1956, s. 549-566.

şullarını iyileştirmeyi amaçlayan eylemlerin önceliğini ya da en azından eşit değerde olduğunu vurguluyorlardı. İşçilerin gündelik zorluklarıyla ve bunlara tabandan gelen eylemler sayesinde çare bulmanın yollarıyla daha yakından ilgileniyorlardı; onlara göre, sosyalist hareketin o zamanki zayıflığı, çarlık otokrasisine karşı siyasi mücadeleyi sürdürme görevini şimdilik liberal muhalefete bırakmayı gerektiriyordu[30].

1900'lere doğru, partinin birçok yerel örgütünde ekonomistler ağırlık kazanmışlardı. Lenin, partiye karşı *Iskra*'da ısrarlı ve hararetli bir biçimde saldırıya geçecekti. Bu duruma bir son vermek için Lenin, 1902'de daha Bolşevizm kesin biçimini almamışken, grup ya da parti olarak örgütlenmemişken, Bolşevizmin kuramsal temeli olan *"Ne Yapmalı?"*yı kaleme aldı. Marksist Devrim ve Proletarya Diktatörlüğü kuramına bağlı kalmakla birlikte, *"Ne Yapmalı?"*, pratik deneylerden doğmuş düşüncelere XIX. yüzyıl Rus devrimci hareketine özgü Marksizm öncesi birçok anlayışı katar. Bolşevizmin sonradan bazen gizlenen ama şimdiye dek hiç terk edilmemiş olan militan ve diktacı eğilimi burada net olarak görülür.

Rus işçi hareketinin iç tarihi söz konusu olduğunda, Lenin'in broşürünün en önemli yanı, salt ekonomik mücadeleye ve salt sendikalizme kesinlikle karşı çıkmasıydı. Lenin, Plekhanov'un pek tuttuğu siyasal eylemin önceliği savını alıyor ve daha da ileri giderek şöyle yazıyordu: "Özellikle, proletaryanın temel ekonomik çıkarı, ancak burjuva diktatörlüğünün yerini proletarya diktatörlüğünün aldığı siyasal bir devrimle gerçekleştirilebilir."[31] Dolayısıyla, Sosyal Demokrat Parti, sosyalizmin ilk koşulu olan çarlığın devrilmesini temel görevi olarak saptamalıydı. İşçi eyleminin "kendiliğinden" oluşumu sürecini ve partinin de buna kendisini uyarlamasını savunan ve en iyimser durumda "trade-unionisme"e varacağını öne sürdüğü ekonomist anlayışın zıddını savunan Lenin, "bilinç"in, devrimci kuramın önemini vurguluyordu. Bu iki temel kavram, "proletarya"nın yöneticilik rolü ve işçi kitlelerine "devrimci bilinç" aşılamanın gerekliliği, uygulamada devrimi yönetecek küçük bir komplocu seç-

---

30. İlk kez "**Ob agitacii**" (1894) broşüründe dile getirilen "ekonomist" denilen anlayışlar, sonradan **Rabocaja Mysl'** (Saint-Petersbourg, 1897-1902) ve **Rabocee Delo** (dışarda yayımlanmış 1899-1902) süreli yayınları ile yayıldılar. Bkz. Haimson, 1958, s. 78-91 ve 120-124.

31. V. Lenin, **Oeuvres**, Paris-Moskova, 1958, cilt. 5, notlardan s. 398.

kinden oluşan profesyonel devrimci bir örgüt kurmamn zorunluluğu düşüncesine varıyordu.

Lenin'le Plekhanov arasındaki görüş ayrılığına karşın, *Iskra*'yı çıkaranlardan hiçbirinin, en azından 1903 bölünmesine kadar, Lenin'i açıkça eleştirmediğini belirtelim. O kadar ki Vera Zasulic, Alman sosyal-demokratların kuramsal dergisi *Neue Zeit*'da bu görüşleri kelimesi kelimesine aldığı bir makale yayımladı[32]. Bununla birlikte, Lenin'in kesin bir örgütlenme ilkesi olarak kabul ettiği bu durum, diğerleri için parti ilk çocukluğundan çıktığında hemen terk edilmesi gereken geçici bir şekilden başka bir şey değildi.[33] Öyle anlaşılıyor ki Rus sosyal-demokrasisinin hem pratik hem kuramsal olarak oluşmaya başladığı sıralarda her iki taraf Marksizmin genel sorunlarında anlaştıklarından, Martov ve arkadaşları hasımları Lenin'in görüşlerinin doğuracağı sonuçları kavramıyorlardı. Bu nedenle Rus sosyal-demokrasisinin II. Kongresi'nde çıkan bölünme, hemen hemen herkesi şaşkına çevirdi. İlke ayrıhkları, tüzüğün sadece ilk maddesi etrafında ortaya çıktı. Lenin, kongreye katılanlara *Ne Yapmalı?*'da açıkladığı örgütlenme görüşlerinin bir başka versiyonunu sundu. Yalmzca profesyonel devrimcilerin partinin üyeleri olduğunu ve dolayısıyla sadece onların tartışmalara ve oylama ile kararlara katılması gerektiğini savunarak Martov'un daha geniş formülüne karşı ("parti örgütlerinden birinin yönetiminde kişisel katkı") sınırlandırıcı bir formülü ("parti örgütlerinden birine kişisel olarak katılma") öne çıkarıyordu. "Her grevcinin, her göstericinin eyleminin sorumluluğunu üstlenerek kendisini partinin üyesi ilan etmesi bizi sadece sevindirir"[34] diyen Martov'a, Lenin şöyle karşılık vermişti: "Partinin üyesi olduğunu söylemeden mücadele eden on kişiye sahip olmak (...), bir gevezeye partinin üyesi olma hakkını ve sorumluluğunu vermekten daha iyidir."[35]

Lenin ve taraftarlarının (geleceğin Bolşevikleri) kafasında, devrimci seçkinleri bir araya getiren ve kitleleri, onların içinde erimeksizin yönetmeyi amaçlayan bir örgüt, baş başa vererek hazırlanmış bir pla-

---

32. W. Sassulitsch, "Die terroristiche Strömung in Russland", **Die Neue Zeit**, 1902-1903, cilt 1, s. 324 ve 361.

33. Bkz. Martov, s. 76.

34. Lenin **Oeuvres**, cilt 8, s. 272.

35. Lenin **Oeuvres**, cilt 6, s. 527.

na göre devrimi hazırlayabilecek ve gerçekleştirebilecek etkin bir militanlar çekirdeği vardı. Buna karşılık, Martov ve Menşevikler (onlar da yeraltında küçük bir profesyonel devrimci gruba güvenmek zorundaydılar) emekçilerin özgül sınıf çıkarlarını dile getirmekle görevli, geniş bir sosyalist *işçi* partisinin kurulmasından yanaydılar. Onlar proletarya içinde kendilerini parti üyesi olarak gören grevcileri hedef alırlarken, Lenin kitleleri coşturan, onları otokrasinin kalesine karşı saldırıya sürükleyen eşsiz bir halk hatibini ideal parti üyesi olarak görüyordu.[36]

Bölünmenin başka gerekçeleri olduğu doğruysa da asıl nedeni, yine de ilke ayrılıklarının birden ortaya çıkışıydı.[37] Sonraki aylarda yeni yeni sürtüşme konuları belirdi ve bölünme bizzat Rusya'daki yerel komitelere sıçradı. *Iskra*'dan çıkarılınca, Lenin sosyalist göçmen çevrelerinden tamamen soyutlandı. Partili eski yoldaşlar arasındaki polemik gittikçe kinci bir görünüm almaya başladı. Gelecekteki mutlulukları bu tartışmaların merkezini oluşturduğu varsayılan işçiler "şefler"in kuramsal ayrılıkları kadar, birbirlerini lekeleyici savları karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Parti üyesi işçilerden biri, bu konuda Merkez Komite'ye yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Şimdi de bugün çoğunluk ve azınlık arasında sürüp giden mücadeleyi anlayamıyorum. Benim gibi birçokları da bunun hatalı olduğunu düşünüyor. Söyler misiniz yoldaşlar, bütün çabaların sadece çoğunluktan ya da azınlıktan söz etmek için komiteden komiteye sürüklenerek harcanması normal midir? Vallahi bilemiyorum. Bu sorun tüm gücümüzü ona harcayacak, bu yüzden neredeyse birbirimize düşman olacak kadar önemli mi? (...) Daha şimdiden, kendi geçimsizliklerinden işçileri unutan bu aydınlara karşı işçiler arasında hoşnutsuzluk başgöstermeye başladı; daha şimdiden, en ateşlileri bile, ne yapacaklarını bilmediklerinden cesaretlerini yitiriyorlar."[38]

---

36. Lenin, **Oeuvres**, cilt 5, 432-433.

37. Kesin kopuş, **Iskra**'nın yazı işleri ve merkez komite seçimleri konusunda meydana geldi. Lenin, bu iki makamda çoğunluğu kazanmak için II. Kongre'de yararlandığı önemsiz sayısal üstünlüğü kullanarak, kendi hesabına ve o sıralar aralarında Plekhanov'un da bulunduğu sempatizanları hesabına, her türlü çareye başvurdu. Azınlıkta kalan Martov'un arkadaşları seçimleri boykot etme kararı aldılar. Troçki, **Ma Vie**'de (1, s. 250) bu durumun bir tablosunu çizdi.

38. Lenin, **Oeuvres**, cilt 7, s. 140-141.

Genç Rus işçi hareketi tarihinin en önemli olgusu, entelijanzianın iç kavgalarından rahatsız olan emekçilerin yine de onların talimatlarmdan vazgeçememesiydi. Rusya'da Marksist okulun kurucularından Aksel'rod, Bolşeviklerin şiddetle karşı çıkmalarına karşın, V. Kongre'de şöyle haykırmakta haklıydı: "Parti üyesi emekçi kitlesi, Parti içinde bir çeşit pleb durumundayken, aydınlar örgütün iç ve dış işlerini düzenleyen ve pleb kesimlerini dışarının ayartıcı etkilerinden uzak tutmaya çalışan bir aristokrasi rolü oynuyorlar[39]."

Devrimci entelijanzia, 1905 Devrimi'ne kadar çahşan smıfın çok önemsiz bir bölümünü Marksizme kazanmayı ve böylece kendisine küçük bir proletarya desteği yaratmayı başardı. Ama işçi kitleleri pek o kadar sosyal-demokrasiye kazandırılamamıştı ve işçiler özellikle hepsi de birbirinden bağımsız bir yığın greve yol açan ekonomik mücadelelerle ilgileniyorlardı. İşçilerin büyük çoğunluğu henüz sınırlı bir siyasal bilince sahipti ve çok azı çarlık rejimine karşı doğrudan çatışmaya girmenin zorunluluğuna inanıyordu. Toplumsal baskıdan ve acısını çektiği siyasal hakların olmamasından dolayı, çalışan sınıf, yine de 1905'te olaylarm akışına kesin bir biçimde ağırlığını koyacak önemli bir devrimci unsura dönüştü.

2. 1905 SOVYETLERİNİN DOĞUŞU

A. *1905'te işçi hareketi*

Birinci devrimin öncesinde, Rus işçi hareketi, türdeşlik göstermese de çeşitli toplumsal ve siyasal toplulukların beslediği ateşli bir muhalefet evresi geçiriyordu. Kırsal kesimi sarsan yerel ölçekte anarşik ayaklanmalar, zincirleme suikastlar, liberal, aristokratik ve burjuva muhalefetin reformcu talepleri ve imparatorluğun uzak köşelerindeki Rus olmayan halkların özerklik istekleri ülkeyi aynı yönde etkiliyordu elbette; ama bu eylemler ancak bir dereceye kadar uyum içindeydi. 1904 sonbaharından beri, Japonya'ya karşı savaşan Rus ordularının uğradığı yenilgiler gerginlikleri tırmandırıyor ve çok yönlü muhalefeti güçlendiriyordu; bu durum karşısında, II. Nikolay ve

39. Protokoly s-ezdov i konferencij vsesojuznoj kommunisticeskoj partii (b) Pjatyj s-ezd R.S.D.R.P. Maj-ijun 1907 g. Moskova, 1933, s. 511.

imparatorluk hükümeti, yapıcı bir program ortaya koyacak durumda değildi[40].

1905 Devrimi'ni, eski Rusya'nm sonunun çok net bir simgesi gibi görünen bir olay başlattı. Gerçekten, Papaz Gapon'un yönetiminde, ellerinde aziz resimleri ve çarın portreleri ile 9 (22) Nisan 1905'te Kışhk Saray'a doğru ilerleyen işçilerin oluşturduğu tören alayı (bu, bir gösteriden çok dinsel bir törendi), Rus işçilerinin, modern proleterlere ve devrimcilere dönüşmeden önce çara ataerkil türde son bir çağrısı olarak görülebilir. "Zubatovçina"nın bir dalı olan, Gapon'un önderliğindeki İşçi Derneği'nin atılım evresinden başlayıp Putilov fabrikaları grevine ve liberal sol aydınlarm ortak dilekçesine kadar uzanan "Kanlı Pazar"m tarih öncesi, çeşitli bilinç ve siyasal olgunluk derecelerinin nasıl iç içe geçtiğini açık bir biçimde ortaya koyar. Gapon'un ateşli vaazlarının coşturduğu başkent işçileri arasında bile çarın merhametine neredeyse mistik bir umutla hâlâ bağlı olanlar vardı. Devrimci topluluklar ise bu hareketin neredeyse tümüyle dışındaydılar. Saray yöneticileri kadar hükümet yöneticilerinin de akıl almaz bir hafiflikle barışçı bir gösteriyi kanda boğmaya karar vermeleri, göstericilerin bile istekleri dışında, devrimin ilk işaretinin yanmasına yol açtı. Gerçekten de o andan sonra, Rus işçisi "ataerkil hayallerinin" tümünü yitirdi ve böylece aşırılıkçı sloganlara açık hale geldi[41].

Saint-Petersbourg ocak olaylarının sonucunda devrim dalgası, kısa sürede Rusya'nm tümünü sardı ve 1905 ekim ve kasımında doruk noktasına ulaştı. Bu dönemde çeşitli siyasal ve toplumsal akımların şaşırtıcı bir biçimde iç içe geçtiğini görürüz. Ortak dilekçeler, liberal heyetlerin oluşturulması gibi tekil eylemler, grevlere, işçi gösterilerine, köylü isyanlarına, denizci ayaklanmalarına karışıyordu; sonunda iş, bölgeler halinde silahlı isyanlara kadar vardı. Devrimci akımlar, ekim genel grevi sırasında, sadece bir kez, "Ekim Bildirisini" onaylamak ve ülkenin siyasal ve toplumsal yapısını pek de tepeden tırnağa değiştirmeyecek bir anayasa talep etmek için güçlerini gerçekten birleştirdiler. Moskova kasım ayaklanmasında en şid-

---

40. Bu konuda ve sonraki sayfalar için denememiz: "Die russiche Revolution von 1905", **Jahrbücher für Geschichte Osteuropas**, III, 1955, s. 161-193'e bakınız.

41. "Kanlı Pazar"ın tarih öncesi ve oluşumu konusunda yukarıda adını verdiğimiz denemenin 10 ve 15. notlarındaki kaynakçalara bakınız.

detli biçimiyle görüldüğü gibi, hareketin radikalleşmesi, sonunda tutucu kesimin tepkilerini doğuracak ve 1906-1907'de özgür parlamenter bir rejim kurma heveslerinin tümüyle boğulmasına yol açacaktı. Böylece, 1905 Devrimi, sanayileşmenin Rusya'ya ekonomik planda sunduğu "Avrupa'yı yakalama şansını", siyasal ve anayasal planda bir kez daha tamdıktan sonra, eski Rusya'nın "geriliği" olmasaydı gerçekleşmesi olanaksız sayılabilecek 1917 Bolşevik Devrimi'nin bir "genel provasına" dönüştü.

"Kanlı Pazar" sadece işçi hareketini etkilemekle kalmadı, bütün toplumsal kesimlerde siyasal tepkilere yol açtı. İlk olarak, bir yandan Zemstvo'larda ve kent "duma"larında bir araya gelen burjuva muhalefeti, öte yandan "Kurtuluş İçin Birlik"te (Sojuz osvoboz denija) toplanan en radikal muhalefet, rejim için gittikçe tehlikeli olmaya başladı. Serbest meslek sahibi dernekleri de Rus entelijanziasının siyasal-mesleksel örgütünün temeli oldu. Mayıs başında, bu çeşitli gruplar, ilkbahar ve yaz aylarında daha da radikalleşecek olan "Birlikler Birliği"ni (Sojuz sojuzov) oluşturmak üzere birleştiler[42]. İlk kongresi ağustos başında yapılan "Panrus Köylü Birliği" (Vserossijkij sojuz) benzer bir birleşme sürecinden doğdu[43]. Bütün bunlara, geri plandaki yarı-gizli sosyalist partilerin ve liberal ve monarşist yeni siyasal örgütlerin artan eylemlerinin etkileri eklendi.Böylece, her alanda, toplumun bütün kesitleri örgütlenmiş oldu. Devrim ve onunla at başı giden devlet otoritesinin gevşekliği doğumun zor olmasına, sürekli aşırı iki uç arasında bocalamasına karşın kendisine sürekli biçimler arayan yeni bir toplumsal yaşamın temellerini attı.

Ama 1905 Devrimi'nin en sağlam dinamik unsurunu oluşturan, grev dalgası oldu. Rosa Luxemburg'un "Rusya kitle grevleri tarihi

---

42. Bkz. E. D. Cermenskij, **Burzuazija i carizm v revoljucii 1905 1907 gg.**, Moskova, 1939; D. Sverckov "Sojuz sojuzov" in **Revoljucija i R.K.P b v materilaakh i dokumentakh, III**, Moskova, 1952, s. 180-182. E. Maevskij, "**Ozivlenie zemskoj i gorodskoj oppozicii**", a.g.y. s. 177-179; A. S. Izgoev, **Russkoe obscestvo i revoljucija**, Moskova 1910; M. Weber, "Zur Lage der burgerlichen Demokratie in Russland" **Archiv für Sozialwissenschaften und Sozialpolitik, 4**, 1906, s. 234-253 ve "Russlands Ubergang zum Scheinkonstitutionalismus" a.g.e., **5**, 1906, s. 165-401.

43. Bkz. E. I. Kirjukhina, "Vserossijskii Krest'janskij Sojuz v 1905 g." **Istoriceskie Zapiski, 50**, 1955, s. 95-141. Genel köylü hareketi ile ilgili olarak bakınız G. T. Robinson, **Rural Russia under** the Old Regime, Londra, 1932, s. 138-207.

devrimin tarihinden ayrılmaz'' sözü önemli bir gerçeği ifade eder[44]. Olayların gidişini belirten şu sözleri de aynı derecede önemlidir: "Rus Devrimi'nin bize gösterdiği biçimiyle kitle grevi öylesine devingen bir olaydır ki siyasal ve ekonomik mücadelenin bütün evrelerini, devrimin tüm aşamalarını ve anlarını yansıtır (...) Siyasal ve ekonomik grevler, kitle grevleri ya da kısmi grevler, gösteri ya da mücadele grevleri, ayrı ayrı sektörleri ya da tüm kentleri etkileyen genel grevler, barışçı talep mücadeleleri ya da sokak savaşları, barikat çarpışmaları - bütün bu mücadele biçimleri birbirleriyle kesişir ya da yakınlaşır, iç içe geçer ya da biri diğerine taşar."[45] Tamamen kendiliğinden başlayan, katılımın sınırlı olduğu küçük grevlerin büyük çoğunluğu üzücü çarpışmalarla sonuçlanıyordu[46]. Devrimin doruk noktasına vardığını gösteren bu grev dalgası aym zamanda sovyetlerin oluşumuna da yol açmaktaydı.

Saint-Petersbourg ocak hareketi doruk noktasına ulaştığında grevcilerin sayısı yaklaşık 150.000'di[47]. "Kanlı Pazar"dan sonra, başkentte meydana gelen olayların yankısı olarak, büyük sanayi merkezlerinde ve hemen hemen bütün büyük kentlerde grevler ve gösterilerde artışlar oldu. 1905 ocak ve şubat aylarında grev nedeniyle kaybedilen iş günü sayısı geçen on yıldaki toplam iş günü kaybından daha fazlaydı[48]. Hareket, Avrupa Rusyası (Polonya ve Baltık ülkeleri) ve Kafkasya'daki yerli olmayan halklar arasında da gelişti; Kafkasya'da çok geçmeden ulusal anlaşmazlıklar, siyasal bir niteliğe

---

44. R. Luxemburg, "Grève de masse, parti et syndicats", **Oeuvres I**, I. Peyamayacağı talepler götürürsek başarabiliriz." Lenin, **Sämtliche Werke, VII**,

45. a.g.y., s. 127.

46. Yakınlarda yapılan bir değerlendirmeye göre 1905 grevlerine 640.000'i demiryolu işçisi, 473.000'i dokumacı ve 370.000'i demir-çelik işçisi olmak üzere 2.086.000 işçi katıldı. Grevcilerin toplamı, yani birkaç kez bir greve katılmış işçilerin sayisı 5.010.100 kişiyi buluyordu. Bkz. A. S. Amal'rik, "K voprosu o cislennosti i geograficeskom razmescenii stacecnikov v Evropejskoj v 1905 g." Istoriceskie Zapiski, 52, 1955, s. 142-185.

47. Bkz. L.S. Kuznecova, "Stacecnaja bor'ba rabocikh Peterburga v janvare 1905 goda", **Voprosy Istorii**, 1955, 1, s. 11-25.

48. Resmi istatistiklere göre, Fabrika Müfettiş Kurulu'nun denetlediği fabrikalarda grevcilerin sayısı ocakta 414.000, şubatta 291.000'di. Oysa 1895-1904 yılları arasında bu rakam toplam 420.000'di. Bkz. Grinewitsch, s. 231-235.

büründü[49]. Buna karşılık, gerçek Rusya'da, grevler 1905 ekimine kadar ekonomik özelliğini korudu ve yavaş yavaş siyasallaştı. "Proletaryanm içinde bulunduğu durumun" genel olarak bilincine varmasının kökeninde Saint-Petersbourg olayları vardı. İlk amaç, yaşama ve çalışma koşullarınm iyileştirilmesiydi; siyasal parolalar soğuk, hatta düşmanca karşılanıyordu[50]. Maden işçileri, Ural'm demir-çelik işçileri ve daha az ölçüde Moskova bölgesinin dokuma işçileri gibi hâlâ doğduğu köyle bağlantısı olan işçiler özellikle bu durumdaydılar. Buna karşılık, Saint-Petersbourg'un büyük fabrikalarındaki metal işçileri çarlık karşıtı sloganları istek ve kararlılıkla benimsiyorlardı[51]. Metal ve tekstil işçilerinin arkalarında uzun bir mücadele geleneği vardı, ama yarı-proleter yeni işçi kesimleri, çoğunlukla ilk kez greve giriyorlardı. Fırın işçileri, dok işçileri belediye çalışanları (tramvay, suişleri, sokak lambası yakıcıları), mağaza işçileri, büro memurları taleplerini bildiriyor ve her şeyden önce günlük çalışma saatinin 10, 9 ve hatta bazen 8 saate indirilmesini istiyorlardı[52].

Demiryolu işçilerinin grevi çok etkili oldu[53]. Şubatın ilk yarısında, Güney Rusya'nın altı büyük hattında bir tek tren çalışmadı. Hareketi seçimle oluşturulmuş bir grev komitesi yönetiyordu ve demiryolları yönetimi sonunda bu komiteyle görüşmelere başlamayı kararlaştırdı. Demiryolcular, özellikle grevcilerin taleplerini sunmakla görevli bir makamın seçilmesini, tüm çalışma sorunlarını gözden geçirecek genel kurulların toplanmasını, ücretlerin arttırılmasını, gün-

---

49. Bkz. ortak çalışma **Revoljucija 1905-1907 gg. v nacional' nykh rajonakh Rossii** Punkratova-Sidorov Yay. Moskova, 1949; V. Nevskij, "K. voprosu o vlijanli janvarskih sobytij na provinciju" **Revoljucija i R.K.P.** s. 50-53.

50. Bkz. **Proletariat v revoljucii 1905-1907 gg.**, Moskova-Leningrad, 1930. s. 86, 94.

51. 1905'te, dokuma işçilerinin yaptığı grevlerin % 43'ü ekonomik, % 57'si siyasal kökenliydi. Demir-çelik işçilerinde bu oran % 28'den % 72'ye çıkacaktı a.g.e. s. 19 ve 106.

52. Bkz. D. Kol'cov, "Vtsupleni v dvizenie novykh proletarskikh grupp" **Revoljucija i R.K.P.**, s. 85-91; M. Pokrovski, **Geschichte Russlands von seiner Entstehung bis zur neuesten Zeit**, Leipzig 1929, s. 392.

53. 1905'te, 700.000 kadar demiryolu işçisinin yaklaşık üçte biri yolda çalışıyordu ve hemen hepsi yakın yöreden köylülerdi. Yarısı servis personelinden (gişe memuru, kontrolör, vb) oluşuyordu. Gerçek proleterler; makinistler, ateşçiler, atölye ve depo işçileriydi.

lük çalışmanın sekiz saate indirilmesini istiyorlardı. Savaş halinden dolayı, hükümet ilkin bazı vaatlerde bulundu. İş saatinin azaltılması, görüşmeler yapmakla yetkili işçi komitelerinin oluşturulması gibi. Ama grev sona ermeyince, hükümet demiryolu işçilerini zorla çalıştırmayı kararlaştırdı ve greve katılanları ağır cezalara çarptırdı. Sonraki aylarda, demiryolu işçileri büyük bir istekle örgütlendiler ve nisanda, "Birlikler Birliği"ne katılan ve 1905 ekim grevinin hazırlanmasında önemli rol oynayan Panrus Demiryolu İşçileri Birliği'ni kurdular[54].

"Kanlı Pazar"ın doğurduğu grev dalgası karşısında hükümet çara güveni sağlamak ve işçileri çarın kendileriyle ilgilendiğine inandırmak için bazı ödünler vermek zorunda kaldı. Böylece, biri, Senatör Sidlovskij'in başkanlığında, Saint-Petersbourg fabrikalarında çalışan işçilerin memnuniyetsizliklerini araştırmak ve bunlara bir çare bulmakla görevli, diğeri Maliye Bakanı Kokovcev'in yönetiminde, Alman iş hukukunu incelemekle görevli iki komisyon oluşturuldu[55]. Dokuz meslek kesimine ve seçim bölgesine bölünen başkentin işçileri arasından iki dereceli seçimle belirlenecek işçi temsilcilerinin birinci komisyonda yer alması öngörülmüştü[56].

Deneme on beş gün içinde tam bir başarısızlıkla sonuçlandı, ama yine de Petersbourg İşçi Temsilcileri Konseyi'nin oluşması ve işçilerin radikalleşmesi sürecinin hızlanması yolunda önemli bir evre oldu.

Daha başında başarısızlığı belliymiş gibi görünmesine karşın, deneme, örgütlenme konusunda olduğu kadar, ajitasyon konusunda da belirgin olanaklar sunuyordu. Bunu çok iyi anlayan sosyalist partiler, Sidlovskij Komisyonu seçimlerine katılmaya karar verdiler[57]. Bu konuda henüz sınırlı da olsa Bolşeviklerle Menşevikler arasında ilk kez pratikte yönelim ayrılıkları belirdi. Kuşkusuz, her iki hizip de eskisine göre daha serbestçe fabrikalara ve seçim toplantılarına müdahale etmelerine fırsat tanıyan bu olanağı kaçırmadılar. Ama Bolşevikler, komisyonun bir işe yaramayacağını ve zaten başarıya

54. Bkz. **Proletariat v revouljucii 1905-1907 gg.**, s. 124-175.

55. Bkz. Kokocev'in çarla ilgili raporu (19 Ocak 1905): 9-e janvarja 1905 g. Krasnyj Arkhiv, 1925, 4-5 11-12, s. 1-25.

56. Bkz. V. Nevskij, "Vybory v kommissiyu Senatora Sidlovskogo" **Revoljucija i R.K.P.** s. 74-84.

57. Bkz. Martov, s. 107-109.

ulaşıp ulaşmamasının kendilerini ilgilendirmediğini belirtirlerken[58], Menşevikler komisyonu proleterlerin tümüne seslenebilecekleri bir kürsü yapmak amacındaydılar. Martov, *Iskra*'da komisyona seçilen delegelerin daha sonra bütün Rusya'da kabul göreceğini ve yasal olarak oluşturulmuş fabrika "duayen"leri sayesinde, Saint-Petersbourg'da tabandaki işçilerle yakın ilişkiler kurabileceklerini ileri sürdü. Böylelikle, komisyon halka açık bir tartışma ve ajitasyon merkezine dönüşecekti[59].

17 Şubat 1905'te, tabanın belirlediği 400 genel seçmenin katıldığı bir toplantı yapıldı. Bu seçmenlerin yüzde 40'ını ilerici işçiler, yüzde 20'sini örgütlü sosyal demokratlar oluşturuyordu. Diğerleri ise ya "ekonomist" eğilimliydi ya da belli bir siyasal görüşleri yoktu[60]. Seçmenlerden bazıları hapse atılmış olduklarından, Bolşeviklere yakınlık gösterdiler ve onların girişimiyle Senatör Sidlovskij'e bir ültimatom verdiler. Bu ültimatomda komisyona delege seçiminde düşünce ve toplantı özgürlüğü istiyorlar; komisyonun eylem alanımn kendisinin belirlemesini; tabandaki işçilerle her türlü görüşme ve tartışma özgürlüğü tanınmasmı ve son olarak hapse atılan genel seçmenlerin serbest bırakılmasım talep ediyorlardı[61]. Komisyona işçi üyelerin seçileceği ertesi gün, hükümet ültimatomu geri çevirdi ve işçiler de toplantıya katılmama kararı aldılar; ayrıca bu boykotun nedenini açıklayan, işçileri 8 saatlik işgünü için mücadeleye çağıran, devlet tarafından bir sosyal sigortalar sandığınm kurulmasını, halk temsilcilerinin hükümete katılmasını ve Japonya ile savaşa son verilmesini isteyen bir bildiriyi kabul ettiler[62]. Komisyonun 20 şubatta dağıtılması, çarlık rejiminin 1905 yılı boyunca işçi sorununu bir nebze de olsa yasal yollardan çözümlemek için başlattığı tek girişimi sona erdirdi. Ama Sidlovskij Komisyonu, bir başka bakımdan

---

58. Nisan 1905 Bolşevikler Kongresi'nde bir delege şöyle diyordu: "İşçiler seçimlere katılmak istiyorlar, bunda şüphe yok. Uzak mı duracağız, hükümetin politikasının yalan olduğunu pratikte gösterecek miyiz, buna karar vermemiz gerekir. Ama bunu ancak seçimlere katılırsak ve komisyona karşılayamayacağı talepler götürürsek başarabiliriz." Lenin, **Sämtliche Werke, VII**, s. 613, n132.

59. **Iskra**, 88, 17 Şubat 1905.

60. Nevşkij, s. 60.

61. Turin, s. 78; Martow, s. 108.

62. Turin, sözü edilen cilt.

tarihe geçecekti: Gerçekten de komisyon insanları, sovyeti, fabrika bazında delege seçimi yoluyla, başkentin tüm işçilerinin bir temsil biçimi olarak görmeye hazırladı.

B. *Sovyetlerin çekirdeği işçi komiteleri*

1905 ocağından itibaren birbirini izleyen grevlerin kökeninde, devrim sırasında, hatta grev çerçevesinde doğmuş sendikal türde hiçbir örgüt yoktu; devrimci partiler tarzında önemsiz de olsa bir eylem çapma sahip siyasal türde de bir örgüt yoktu. Bu grevler sözcüğün tam anlamıyla "kendiliğinden" grevlerdi, yani tamamen yerel bir anlaşmazlık sonucu çıkıyor, birkaç gün, en çok bir hafta sürüyor, taleplerinin bazılarının karşılanmasından sonra ya da grevcilerin mali kaynaklarınm tükenmesi nedeniyle son buluyordu. Grevdeki fabrikamn kendi tabanından seçtiği işçi komiteleri, hareketi yönetiyordu. Rus işçi hareketinin doğuşundan itibaren; bu tür komitelerin nasıl ortaya çıktığım ve tabandaki işçilerin tepkilerini ellerinden gelebildiğince nasıl denetlemeye ve yönlendirmeye çahştıklarını yukarıda açıkladık[63]. Devrimci sürecin başlaması, işçilerin kendiliğinden örgütlenme eğiliminde yeni ve güçlü bir atılım yapacaktı. 1903 yasasının fabrika "duayen"leri ile ilgili düzenlemelerinin uygulandığı her yerde, işçiler artık yaş, kıdem derecesi ve "duayen"lerin yetkileriyle ilgili düzenlemelerle ilgilenmiyorlar; kendi girişimleriyle delegeler seçiyorlardı; fabrika yöneticilerinin de işçilerin sözcülüğünü yapan bu delegelere duyduğu saygı her geçen gün artıyordu. Bu komiteler çeşitli adlar taşıyordu: Delegeler ya da temsilciler meclisi *(delegatsoe* ya da *deputatskoe sobranie),* işçi komisyonu *(komissija rabocikh),* seçmenler komisyonu *(komissija vybornykh),* "duayen"ler konseyi *(sovet starost),* delegeler konseyi *(sovet upolnomocennykh),* grev komitesi *(stacecenyj komitet)* ve buna benzer başka adlar; ya da sadece temsilciler *(deputaty)* ve delegeler *(upolnomecennye).* Listeyi tek işçi temsilcileri organı olan İşçi Temsilcileri Konseyi *(Sovet rabocikh deputatov)* ile tamamlamak yerinde olur.

3 Ocak 1905'te başlayan ve Gapon'un işçi derneğinin katıldığı Saint-Petersbourg Putilov fabrikaları grevi sırasında, işyeri yönetimiyle görüşmek üzere 37 delegeden oluşan bir komisyon seçildi[64].

---

63. Önceki sayfalara bakınız, s. 27 ve devamı. Grev komiteleri ve işçi yardımlaşma sandıklarından söz edilen bölüm.

64. Kusnecova, **Voprosy İstorii**, 1955, 1, s. 11-25.

Bu vesileyle ileri sürülen talepler arasında, personelin dileklerini yönetime iletmekle görevli sürekli bir işçi temsilcileri komisyonunun kurulması da vardı[65]. Aym ayın sonunda yeni bir grev patlak verince, bir kez daha delegeler seçildi; bunlar başka fabrikalara giderek oralarda çalışan işçileri Putilov grevini desteklemeye çağırdılar[66]. Bu gelişmeler üzerine yönetim 1903 yasasmı uygulamaya koymaya karar verdi. Böylece 56 "starost" seçildi; bunlar yirmi iki maddelik talep listesi hazırlayarak fabrika yöneticilerine sundular. Yönetim, en önemli talepleri geri çevirdiği gibi, "starost"ların toplanmasını da yasakladı. Sonraki haftalarda, taraflar arasındaki anlaşmazlık gittikçe şiddetlendi; sonunda "starost"lar görevlerinden alındılar[66]. Temmuzda grev nedeniyle çok sayıda işçi işten atıldı. İşten çıkarılan işçiler, bir toplantı yaparak aralarında yardımlaşmayı sağlayacak 26 üyeden oluşan bir komisyon seçtiler. Komisyon, dört kantin kurdu[67]. Böylece, ocak ve şubat aylarında, başkentte bir dizi fabrikada kimi geçici, kimi sürekli benzer komiteler kuruldu[68]. Pek çok taşra kentinde de durum aynıydı[69]. Sadece Ukrayna'da, özellikle Yekaterinoslav'da Brjansker Çelik Fabrikaları'nda, Kharkov'da lokomotif fabrikalarında, Kiev'de Güney Rusya Makina İmalatı Fabrikası'nda ve Nikolayev tershanelerinde 30'un üstünde işçi komitesi kuruldu. Çoğunlukla bu kuruluşlar, en kararlı üyeleri tutuklanınca, işten atılınca ya da grev sona erince dağılıyorlardı. Ama grevciler, yer yer, sürekli temsil hakkını elde ettiler[70]. 1905 ilkbaharında, Ural'daki demir-çelik fabrikalarmda, özellikle Nadezinskij fabrikalarında "işçi temsilcileri konseyi" adı verilen işçi komiteleri kurul-

---

65. Bkz. V. Nevskij, "Janvarsikie dni v Peterburge v 1905 godu" **Revoljucija i R.K.P.**, s. 5-43.

66. M. Mittel'man B. Lebov, A. Ul'janskij, **Istorija Putilovskogo zavoda 1789-1917**, Moskova-Leningrad, 1941 (2. Bas.) s. 180-184.

67. a.g.y., s. 199.

68. Bkz. E. I. Salaeva ve I. P. Lejberov, "Profsojuz Peterburga v y905 godu" **Voprosy Istorii**, 1956, 10, s. 18-30.

69. Bkz. Bolşevik dergilerinde çıkan yazışma raporları, **Vpered**, 9, 23 şubat; 12, 16 mart ve 16, 17 Nisan 1905 ile Proletarij, 9, 13 haziran; 10, 20 haziran ve 15, 23 Ağustos 1905.

70. Bkz. P. M. Smorgun, "Sobety rabocikh deputatov na ukraine v 1905 godu", **Istoriceskie Zapiski**, 1954, 49, s. 21-52.

du; bazı madenciler de onları izledi[71].

Her defasında belli bir işyerinde seçilen ve aralarında pek, hatta hiç bağlantı olmayan komiteler söz konusuydu. Komiteler, bir bakıma çok ender durumlarda işlevleri açıkça tanımlanmış, gelecekteki "fabrika komitelerinin" *(fabricno-zavodskie komitety)* habercileriydiler. Bazı işçi komiteleri, aym işkolundan diğer komitelerle fabrikalar arası bir örgüt kurduklarında sendika türünde örgütlenmeye doğru bir adım daha atılmış oldu. Bu türden delege konseyleri, ilk olarak Moskova ve Kharkov'da kitap, tekstil ve tütün sanayii işçileri arasında görüldü[72]. Bu meslek kuruluşlarının en önemlisi, bir genel grev sırasında kasım ayı sonunda kurulmuş olan "Moskova Kitap İşçileri Konseyi" *(Sovet deputatov ot tipolitografij Moskvy)* oldu. 110 işyerinden 264 delegeyi bir araya getiren örgütün başında 15 üyeli bir yürütme kurulu vardı ve topu topu on kez toplandı[73]. Konsey, kendi faaliyetlerini şöyle saptamıştı: "Kitap işçileri genel ve küçük kurulunu toplantıya çağırmak, görüşülecek sorunları hazırlamak, aldığı kararları kurulların onayına sunmak ve yürütülmesini denetlemek, grevcileri desteklemek için fon oluşturmak ve basımevi patronlarıyla görüşmeleri yürütmek."[74] Konsey grevden sonra da varlığını sürdürdü ve sendika tüzüğünü hazırlamaya karar verdi. Rus sendikalarının en önemlilerinden biri, daha sonra bu temel üstünde doğdu[75].

1905 ilkbaharında Moskova'da, Saint-Petersbourg'da ve diğer büyük kentlerde ortaya çıkan sendikaların kökeninde, çoğu zaman, fabrika işçileri komiteleri ve işkolları delegeleri konseyleri vardı[76]. Ama aym zamanda bir başka eğilim daha ortaya çıktı. Grevin belli bir

---

71. Bkz. E. Jaroslavskij, "Soviety rabocikh deputatov v 1905 godu", **Proletarskaja Revolujucija**, 1940, 2, s. 11-32; P. Murasev, "Strahicka revoljuccionnogo dvizenia na Urale v 1905 godu" **1905 god v ocerkakh i vospomi naniljakh ucastnikovğil**, Moskova, 1928, s. 16-40.

72. Grinewitsch, s. 41.

73. Bkz. V. Nevskij, **Sovety i vooruzennoe vosstanie v1905 godu**, Moskova, 1941, s. 29-34; G. Kostomarov, **Moskovskij sovet v 1905 godu**, Moskova, 1955, s. 65-69 (Sonuncu yazara göre toplam 318 delege vardı.)

74. Nevskij, s. 31.

75. Bkz. Grinewitsch, s. 37.

76. Bkz. **Professional'nye sojuzy S.S.S.R. 1905-1917-1927**, Moskova, 1927, s. 11.

işyeri ve hatta belirli bir işkolu çerçevesinin dışına taştığı durumlarda, yerel ölçekte birleştirilmiş bir yönetim zorunlu olmaya başladı. Böylece, çeşitli fabrikaların delegeleri tüm kenti kapsayan bir grev komitesinde birleşmeyi başardılar. O andan itibaren, böyle bir grev komitesi türünde, süresi sınırlı, tek bir eylemi yönetmekle görevli, bütün fabrikalarm işçilerini temsil eden, genel amaçlara sahip, seçilmiş ve sürekli bir örgüt kurulduğunda, bir işçi temsilcileri konseyi *(sovyet)* doğmuş demekti.

Bununla birlikte, en azından konseylerin bölük pörçük ortaya çıktıkları hareketin ilk evresi için, grev komitesi ve sovyet arasında kesin bir ayrım yapmak olanaksızdır. Aym şekilde, o zamanki işlevlerine bakarak bu iki kuruluşu birbirinden ayırt etmek de olanaksızdır. Dolayısıyla, sovyetlerin özünde, devrimci yollardan iktidarı hedef alan siyasal mücadele örgütleri olduğunu ileri sürerek, onlardan önce ya da onlarla aym zamanda ortaya çıkan grev komiteleri, sendikalar gibi işçi kuruluşlarıyla sovyetler arasında nitelik farkı olduğunu söyleyen bazı sovyet tarihçilerinin savlarımn gerçeklere ne kadar az uyduğu görülür[77]. Oysa, başlangıcında grev komitesi olan bir sovyetin daha sonra bir devrimci mücadele örgütüne dönüşmesi ya da sadece ekonomik taleplere yönelik olarak çalışması bir sürü etmene bağlıydı. Her durumda, sovyetlerin eylemlerinin belirleyici özelliği, ekonomik ve siyasal mücadeleyi hızlandırmak oldu. 1905 Devrimi'nde konseylerin doğuşu, bu örgütlerin ilk amaçlarınm fabrika temelinde işçi çıkarlarını savunmak olduğu yadsınamaz bir biçimde gösterir. İlk sovyetlerin ortaya çıkması, işçiler siyasal eylemle iktidarı ele geçirmeyi amaçladıkları için değil, dağınık mücadelelerini birleştirmek ve yönlendirmek istedikleri içindir.

---

77. "**Ocerki po istorii sovetov rabocikh deputatov v 1905 g.**" Moskova, 1930 (2. bası) adındaki eserin yazarı P. Gorin tarafından, özellikle s. 8-10'da bu görüş savunuldu. 1905 konseylerinin tarihsel kökenleri ve karakteri konusunda sert bir polemik Gorin ve Nevskij'i karşı karşıya getirdi. Nevskij, "Gorin'in çok dar ve öğretisel görüşlerini" reddederek iktidarı ele geçirme sorununun bu konuda hiçbir şekilde kesin bir ölçüt olmadığını ortaya çıkardı. (Nevskij, s. 22-15). Nevskij, 38. sayfada sovyetlerin ortaya çıkışı konusunda ise şunları ekler: "İşçi temsilcileri konseyleri, devrimci eylem sürecinde, 'Ekim Günleri' öncesinde belirli hedeflere ulaşmak amacıyla başta grev ve çeşitli devrimci eylemler olmak üzere her yerde oluşan çeşitli mücadele örgütlerinden yavaş yavaş doğdular."

Rus Devrimi'nin ilk sovyeti, mayıs ortalarına doğru, Moskova bölgesinin tekstil merkezi Ivanova-Voznesensk'te kuruldu[78]. O zamana kadar Saint-Petersbourg olaylarına oldukça zayıf tepki gösteren Orta Rusya'nın sanayi bölgesi, o dönemde benzeri görülmemiş zorlu ve uzun süreli grevlere sahne oldu. "Rusya'nın Manchester'ı" denilen bu kentte, yaşam ve çalışma koşulları çok kötü idi. Sık sık küçük grevler patlak veriyor ve sosyal-demokratlar bu grevlerde ajitasyon çalışması yapıyorlardı. Mayıs grevi onların girişimiyle başladı. 9 mayısta toplanan bir işçi kurulu, yirmi iki maddeden oluşmuş bir talepler listesi hazırladı; liste üç gün boyunca işçiler arasında dolaştı. Bu taleplerin hemen hemen hepsi sadece işyerlerinin iç yaşamını ilgilendiriyordu; gece çalışmasının ve fazla mesainin kaldırılması; aylık asgari ücret; özellikle bazı fabrikalarda görevli "polis"'in dağıtılması gibi konuları kapsamaktaydı. Maddelerden sadece biri, "toplanmak ve özgürce görüş bildirmek, gazetelerde işçilerin çektiği zorluklardan söz etmek hakkı; yani söz ve toplantı özgürlüğü" talebini içeren madde, açık bir şekilde siyasal özellikteydi[79].

Hareket 12 mayısta başladı ve birkaç gün içinde grevci sayısı 40.000'i buldu[80]. 13 mayısta büyük bir kalabalık belediyenin önünde toplandı ve çoğaltılmış talepler listesi Ivanova hükümeti fabrikalar müfettişine verildi. Müfettiş, işçileri her fabrikada kendi adlarına patron temsilcileriyle görüşmeler yapacak delegeler seçmeye çağırdı. İşçiler bu çağrıyı kabul ettiler, ama karşılığında hiçbir delegenin tutuklanmayacağına dair güvence verilmesini istediler. Güvence

78. Ivanova-Voznesensk Sovyeti'nin ilk sovyet olup olmadığı da Sovyet tarihçileri arasında tartışmalara yol açtı. Bu konuda bakınız F. Samoljov, **Pervij sovet raboc'ikh deputatov**, Leningrad, 1931, s. 5-7. Gorin, onu basit bir grev komitesi olarak gösterirken (s. 10), Pokrovskij tamamen "otantik" bir sovyet olarak niteler ve bu sovyet örneğinde, ilk kez, seçilmiş bir delegeler komitesi ve kenti kapsayan fabrikalar arası bir komite (Pokrovskij s. 392) ile karşılaştığımızı belirtir.

79. Gorin, s. 13.

80. Grevin gelişimi konusunda bakınız P. I. Galkina, "Vseobscaja stacka ıvanova-voznesenskikh tekstil'sciskovietom 1905 goda", **Voprosy Istorii**, 1955, 6, 87-97. Amal'rik'e göre (**Istoriceskie Zapriski**, 52, s. 160), grevcilerin sayısı 28.000'i aşmadı.

verilmesi üzerine hemen kentte seçimler yapıldı, o gün ve sonraki günler bölge fabrikaları da kenti izledi.

15 mayısta "Ivanova-Voznesensk Delegeler Konseyi" *(Ivanova-Voznesenskij sovet upolnomocennykh)* Vladimir eyaleti fabrikalar müfettişinin de katıldığı ilk toplantısını belediyede yaptı.[81] İşçileri temsil etmeye yetkili kılındığını bildiren konsey, devrimci siyasal amaçlara ulaşmaya çalışmadan sadece işçilerin ekonomik durumunun düzeltilmesine çalıştı. Ama 17 mayısta bir kararla kamuya ait yerlerde ve belediyede her türlü toplantı yasaklandı. Bu durum karşısında, sonraki haftalarda temsilciler konseyi, küçük Talka deresinin kıyılarında, büyük bir grevci kalabalığının ortasında toplandı.

Grevciler tekstil sanayii işçilerinden oluştuğu halde, 110 delegeli sovyet,[82] bir makine montajcısıyla bir hakkakın yer aldığı bir başkanlık kurulu seçti. Bu bile söz konusu iş kesiminin kültür düzeyinin ne kadar düşük olduğunu açıkça gösterir. Sovyet amaçlarını şu şekilde açıklıyordu: 1. Hareketi yönetmek; 2. Her türlü tekil eyleme ya da ayrı ayrı görüşmelere karşı çıkmak; 3. İşçilerin disiplinini sağlamak; 4. İşbaşı yapıp yapmamaya karar vermek.[83]

Grev üç hafta boyunca sakin geçti. Sovyet bir sürü açık toplantı düzenledi; bazıları -özellikle bir kurucu meclisin toplanması gibi- siyasal sloganlar atmayı denediler. Ama genellikle grevciler barışçı görünüyorlardı ve devrimci sloganları soğuk karşılıyorlardı[84]. İşverenler işçilerin taleplerini kabul etmeyince sovyet, İçişleri Bakanlığı'na yaşlı işçiler için bir emeklilik sistemi getirilmesinden tek dereceli genel seçimle halk temsilcilerinin seçilmesine kadar varan bir

81. Ivanova Sovyeti'nin üyesi olan Samoljov'un yukarıda adı anılan eseri dışında aynı yazarın yayımladığı belgeler derlemesine bakınız: **Ivanova-Voznesenskij Sovet rabocikh deputatov 1905 goda v dokumentakh**, Moskova-Leningrad, 1935 ve makalesi "O pervom sovete rabocikh deputatov", **Proletarskaya Revolujucija**, 12 (107), 1930, s. 104-109. **Proletarij**'de, 4, 4 haziran; 5, 13 haziran, 9, 13 temmuz; 10, 20 temmuz ve 17, 1 Eylül 1905'te yayımlanan haberleri de belirtmek gerekir; ayrıca Gorin, s. 10-24; Nevskij, s. 14-22.

82. Bazı kaynaklar 150 temsilci olduğunu belirtir.

83. Gorin, s. 15.

84. Bir grevci şu küçük olayı aktarır: "Bir gün bir grevci 'Kahrolsun otokrasi!' diye bağırınca ne oldu dersiniz? Salonda büyük bir öfke patlak verdi: 'Bu da neyin nesi? Çara karşı mıyız ki biz? Biz yalnızca patronlara karşıyız. Çarla alıp veremediğimiz bir şey yok. Burada böyle şeylere izin vermeyiz!' " (Gorin, s. 20).

dilekler listesi sundu[85].

3 haziranda ordunun müdahalesi kanlı çatışmalara yol açtı. Buna gittikçe artan açlık da eklenince, 24 ve 25 haziranda gerilim kundaklamalara ve yağmalamalara kadar vardı. İşçilerin bu tepkileri grev başlangıcında görülen düzensizliğin ve kendiliğinden patlayan intikam eylemlerinin bir tekrarıydı ve sovyet bu taşkınlığı dizginleyemedi. Dizginlemek şöyle dursun, düzeni sağlayacak durumda olmadığını kabul etmek zorunda kaldı. İşçilerin kurduğu bu örgüt oldukça yıpranmış olmasına karşın, hareketi sürdürmeye yetecek kadar otoriteye sahipti kuşkusuz; ama işçilerin koşulsuz boyun eğmesini sağlayamıyordu. 1 temmuzda işbaşı yapılması emrini verdi. Ancak işverenler işçilerden eski koşullarla işbaşı yapmalarını isteyince, grev 18 temmuza kadar uzadı. O gün işçi temsilcileri -içlerinden sözü en çok dinlenen birkaçı bu arada tutuklanmıştı- fabrikalar müfettişinden işverenin koşullarıyla işe başlama görüşmelerini başlatmasını istediler. Sovyet kendisini feshetme kararı aldı. Ama sonraki haftalar ve aylarda, sovyetin eski üyeleri, işyerlerinde anlaşmazlık olduğunda, yönetimle görüşmelerde işçilerin sözcülüğünü yaptılar.

İşçiler en küçük bir maddi avantaj elde etmemiş olsalar da Ivanova-Voznesensk grevi, gösterdiği birlik ve kapsadığı sürenin uzunluğu açısından Rus kamuoyunu az etkilemedi. Bu başarının kökeninde hiç kuşkusuz sovyet vardı. Başlangıcında basit bir grev komitesi olan kuruluş, çok geçmeden nitelik değiştirmiş, tüm kent ölçeğinde proletaryayı temsil eden bir örgüt haline gelmişti; üstelik sadece işçilerce değil, işverenler ve yetkililerce de bu biçimde kabul edilmişti. Sovyetin hemen hemen sadece ekonomik taleplerin karşılanmasını düşündüğü ve çok genel bazı siyasal haklar istemekle yetindiği doğrudur. Ama 1905 yazında, ekimde başgösteren devrimci canlılığın artık çok geride kaldığını hatırlatmak gerekir. O sıralar ne bilinç düzeyi ne de genel durum daha devrimci bir ortam için hazırdı. Ancak yine de sovyet, seçilmiş bir örgüt olarak, daha sonraki aylarda devrimci işçi hareketine damgasını vuracak olan yeni bir biçim, proleter örgütlenmesinin üstün bir biçimi oldu.

1905 temmuzu başında, Ivanova-Voznesensk'in komşusu Kostroma bölgesinde 10.000 kadar işçi de greve gitti. Ayın 6'sında, kentin bir fabrikasında, grevdeki diğer fabrikaların delegelerinin katıldığı bir toplantı yapıldı. Bir gün sonra 108 üyeli "Grev Temsilcileri

---

85. Samoljov, s. 86 ve devamı.

Meclisi'' *Deputatskoe sobranie bastujuscikh* kuruluyordu. Kendi içinden 12 üyeli bir yürütme komisyonu (grev komitesi) ve ayrıca bir mali komisyon seçti. Yürütme komisyonu, Sosyal Demokrat Parti komitesiyle birlikte, grevin akışını etkileyen ciddi olayları haber veren bir *bülten* yayımlamaya girişti. Kostroma eyaleti fabrikalar müfettişi, grevdeki fabrikalara dışardan gelen ve yirmi beş yaşından küçük her türlü yabancıyı saflarmdan uzaklaştırmaları koşuluyla sovyeti grevcileri temsil eden bir örgüt olarak tammayı kabul etti. Açıkçası, sovyetlerin kuruluşunda önemli payı olan sosyalist ajitatörlerin dışlanması isteniyordu. Sovyet bunu kabul etmedi ve eski yapısını korudu. İşverenler de onu muhatap kabul etmeyerek ve her fabrikanın ayrı ayrı görüşmeler yapmasını isteyerek sovyeti devre dışı bırakmaya çalıştılar. Üç hafta süren grevden sonra, temsilciler konseyi harekete son vermeyi kararlaştırdı; sanayiciler iş gününü bir saat indirmeye razı olmuşlar, işçilerinse dayanacak gücü kalmamıştı. Ivanova-Voznesensk'te olanların tersine, Kostroma grevi kentin sokaklarında büyük bir gösteriyle son buldu. Bolşevik ajitatörler silahlı bir ayaklanma başlatmak için çalıştılar, ama başaramadılar.[86]

Eylemleri ve toplumsal etkisi ne kadar dikkate değer olursa olsun, Ivanova-Voznesensk ve Kostroma sovyetleri, aym şekilde yukarıda sözünü ettiğimiz Moskova Kitap İşçileri Konseyi, grev sırasında ancak yerel planda önem taşıyorlardı. Ocak ayından beri, yerel ve kısmi eylemler dumanı içinde yitip giden grev hareketi gibi, bu örgütler de sınırlı bir toprak parçası dışında doğrudan etkili olamıyorlardı. Yalnızca 1905 ekim genel grevi, depremin merkezi olan başkentte, tüm Rusya'yı etkileyen, işçi devriminin gerçek yönetim organı Saint-Petersbourg İşçi Temsilcileri Konseyi'ni doğurdu.

D. *Ekim Grevi ve Petersbourg Sovyeti'nin Oluşumu*

1905 yazı sonunda, başkentte ocak olaylarının sonucu çıkan ilk grev dalgası gerilemek üzereydi.[87] Seçimlerle ilgili yasanın çıkması, Duma'nın 6 ağustosta toplanması, 23 ağustosta (5 eylül) Japonya ile barışın sağlanması, devrime önemli adımlar atması için zaman bı-

---

86. Kostroma Sovyeti konusunda bak. P. M. Bogacev, **İstoriceski Zapiski** 49. 1954. s. 86-110. Nevskij, s. 26-29. **Proletarij**, 11 temmuz

87. Resmi istatistiklere göre grevciler, temmuzda 150.059, ağustosta 78.343 ve eylülde 36.629 idi.

rakmaksızın, yurt içinde bir istikrara yol açıyor gibiydi. Bununla birlikte, mayısta çıkan *Potemkin* zırhlısı ayaklanması gibi dramatik olaylar sayılmasa bile, siyasal barometre iyi havayı göstermekten çok uzaktı. Halkın büyük bölümünün gizli devrimci özlemleriyle birleşen genel hoşnutsuzluğun patlaması için yeni bir itme yeterliydi.

Büyük ekim grevine yol açan olayların başında Moskova[88] matbaa işçileri grevi gelir. Bunu Kremlin semtindeki 27 Eylül genel grevi izledi. Birkaç gün sonra hareket sönüp gidecek gibi görünürken, matbaa işçilerinin 3 ekimde başlattıkları dayanışma grevi ile Saint-Petersbourg'da yeniden doğdu. Bu girişim de uzun sürmeyeceğe benzerken ayın 6'sında Moskova demiryolunun bazı atölyelerinde işçiler işi bıraktılar. Daha önce birkaç kez Panrus Demiryolu İşçileri Birliği'nde demiryollarında bir genel grev planı tartışılmıştı. Eylül sonunda, hükümetin isteği üzerine, bir emeklilik tasarısım incelemek için demiryolları memur ve işçileri delegeleri kongresi Saint-Petersbourg'da toplandı.[89] Demiryolu İşçileri Birliği Merkez Bürosu, bu delege seçiminin boykot edilmesini tavsiye ettiği halde, tabandaki işçiler kendi temsilcilerini kongreye göndermekte tereddüt etmediler; işçiler, kongreden "en devrimci renklerle"[90] süsledikleri şaşırtıcı kararlar almasını bekliyorlardı. Demiryolu işçileri arasında süren karışıklık nedeniyle, Merkez Büro 4 ekimde Moskova'da bir grev başlatmayı kararlaştırdı. Ama o gün işi bırakan olmadı. Tam bu sırada, Petersbourg Kongresi'ne katılanların tutuklandıkları söylentisi dolaşmaya başladı. Bunun üstüne Merkez Büro yeni bir grev emri verdi; bu kez çağrıya uyuldu. Moskova-Kazan hattı demiryolu işçileri trenlerinden indiler. İki üç gün sonra, Moskova'nın tüm hatları felç olmuştu[91]. Elbette, tutuklama söylentisinin asılsız olduğu hemen ortaya çıktı. Ama hareket bir kez başladıktan sonra, karşı konulmaz bir biçimde sürüyordu. Öyle ki kongre aym 9'unda grevcilerin lehinde tavır aldı ve bir dizi siyasal talebi benimsedi. Aym 10'undan itibaren grev diğer hatlara yayıldı; 13'ünde Finlandiya hariç

88. Önceki sayfalara bakınız.

89. Bkz. Proletariat v revoljuci 1905-1907 gg., s. 150-152; Pokrowski s. 400-402.

90. Pokrowski, s. 400.

91. F. Ugarov'un "Bol'seviki vo glave vseobscej poloticeskoj stacki rabocikh Moskvy v oktjabre 1905 g." adındaki makalesine bakınız. **Voprosy Istorii,** 1955, 10, s. 3-17.

hemen hemen bütün Rus topraklarında tek bir tren bile çalışmıyordu; ayın 16'smda Finlandiya da greve katıldı. Ülkenin tüm garlarında grev komiteleri oluşturuldu ve demiryollarının bloke edilmesi için işbirliği yapıldı. 10 ekimden itibaren, hareket fabrikalara da yayılmaya başladı ve iki gün sonra P.T.T. kamu ve özel sektör çalışanlarının ve serbest meslek sahiplerinin de katılmasıyla bir genel grev niteliği kazandı[92]. Moskova ve Saint-Petersbourg başı çekiyor, diğer büyük kentler onları izliyor, grev dalgası ikinci derecedeki merkezleri de sarıyordu[93].

Daha ilk andan itibaren, ekim grevinin siyasal hedefleri vardı ve bu, onun belirleyici özelliği oldu. Başlangıçtaki demiryolu işçileri kongresi üyelerinin dokunulmazlığına saygı gösterilmesi mücadelesi, bir anda genel kişi ve yurttaşhk özgürlükleri mücadelesine, bir anayasa ve siyasal af mücadelesine vb dönüşüverdi. En sık tekrarlanan slogan yalnız vergi mükelleflerine değil, tüm yurttaşlara seçme hakkı tanıyan, gizli oy, açık tasnife dayalı bir genel ve doğrudan seçim yapılması, kurucu meclisin oluşturulmasıydı. Proleter olmayan halk kesimlerinin de katılmasıyla grev, çarlık rejimine karşı çıkan bütün toplumsal grupların siyasal protestosu haline geldi. O sıralarda, 12-18 ekim oturumlarını Saint-Petersbourg'da yapan Anayasal-Demokratik Parti'nin o sıralarda (12-18 ekim) toplantı halinde bulunan kurucu kongresi, grevcilerle dayanışma içinde olduğunu ve bir ulusal meclisin kurulmasım istediğini ilan etti[94]. Öte yandan, "Birlikler Birliği" memur ve serbest meslek sahipleri grevinin örgütlenmesine etkin biçimde katıldı. Personelin fabrika alanı içinde toplanmasına izin veren, grev nedeniyle çalışılmayan günlerin parasını ödeyen ve grevcileri işten atmayan bir sürü sanayici vardı[95]. Kent Dumaları da harekete sempati ile bakıyor ya da en azından yansız kalmaya büyük özen gösteriyordu. Grevcilere mali yardım sağlıyor, temsilcilerini kabul ediyor ve yetkililere, askerlere ılımlı davranma-

---

92. Bkz. L. K. Erman "Ucastie demokraticeskoj intelligencii vo vserossijskoj oktajabr'skoj politiceskoj stacke" **Istoriceskie Zapiski**, 49, 1954, s. 352-390.

93. Bkz. L. Troçki, **1905**, Paris, 1923, s. 81-87.

94. Bu önergenin metni için Pokrowski'ye bakınız s. 460.

95. Bkz. Khrustalev-Nosar, "Istorja soveta rabocikh deputatov" **Istorija soveta rabocikh deputatov Peterburga** ortaklaşa eser, Saint-Petersbourg, s. d. 1907, s. 127.

larını tavsiye ediyorlardı[96].

14'ünden itibaren, başkentin imparatorluğun diğer bölgeleriyle demiryolu bağlantısı tamamen kesildi; tramvaysız, telefonsuz, elektriksiz, gazetesiz kaldı; işyerlerinin çoğu da kapalıydı[97]. Çaresiz kalan II. Nikolay, Vitte'yi göreve çağırarak onu hükümetin başına geçirdi. Hükümetin ısrarlarına dayanamayan Çar, 17 (30) Ekim 1905'te sonradan ün kazanacak bir "bildirge" yayımladı[98]. Buna göre, yurttaşlık haklarını güvence altına alıyor, halk kesimlerinin yararlanamadıkları İmparatorluk Duması'nda oy kullanma hakkını genişletiyor, o zamana kadar sadece bir danışma meclisi niteliğinde olan dumaya yasal yetkiler tanıyordu. Rus halkının büyük çoğunluğunun gözünde, bu, en azından yüzyıllardır süren otokrasinin sonu, anayasal ve parlamenter bir rejimin başlangıcıydı. Kitlelerin tepkisi gecikmedi. Ayın 19'unda demiryolu yeniden trafiğe açıldı. Sanayi işçileri fabrikalara dönerlerken, devrimci güçlerin birleşik cephesi de, çatırdamaya başladı.

Petersbourg İşçi Temsilcileri Konseyi, grev doruk noktasına ulaştığında kuruldu. Fabrika tabanında seçilen temsili bir örgüt düşüncesine başkent işçileri uzun zamandan beri aşinaydılar. Ocak grevinde ve onu izleyen haftalar ve aylarda birçok fabrikada delege komiteleri kurulmuştu. İlk kez olarak da Sidlovskij Komisyonu seçimlerinde bu tür bir örgütün tüm kent ölçeğinde kurulması amaçlanmıştı[99]. Fabrikalarda seçilen genel seçmenler ve genel seçmen kurulları komisyonun başarısızlığından sonra bile işyeri yönetiminin karşısında işçi tabanından delegelerin işlevlerini görmeye devam etmişlerdi[100]. Bu pratik önkoşullardan başka, başkent işçilerinin bir bölümünün "devrimci özyönetim" ve Menşeviklerin 1905 ilkbaharı ve yazında yaydıkları özellikle işyeri delegelerini bir araya getiren "işçi kongresi" gibi kuramsal kavramlara yatkınlık duyduk-

---

96. Bkz. N. Gilin, "Metsnoe samoupravlenie v god revoljuci" **Itogi i perspektivy**, Moskova; 1906, s. 173-197.

97. **Kont Witte'nin Anıları**'nda -1849-1915 F. Rousseau'nun çev. Paris 1921, s. 228-229 ve 236-240- bu durumun çok açık bir tablosu bulunacaktır.

98. "Ekim Bildirgesi"nin tam metni için bakınız. **Polnyj sbornik platform russkikh politiceskikh partij**, s. 1., 1906, s. 5.

99. Önceki sayfalara bakınız s. 44 (Senatör Sidlovskij Komisyonu'yla ilgili bölüm).

100. Bkz. Nevskij, s. 7-14 ve 43-45.

larını belirtmek yerinde olur[101]. Yine de Petersbourg Sovyeti'nin bu temel üstünde doğması için somut bir fırsatın ortaya çıkması ve olayların itici gücü gerekiyordu. Grev dalgası Moskova'dan Saint-Petersbourg'a yayıldığında ve 11 ekimde fabrikalarda ilk kez makineler durdurulduğunda bizzat işçiler izlenecek ortak yolu saptamak için birlikte davranmak gereksinimini duydular. Bazı fabrikalarda -örneğin Putilov ve Obukhov fabrikalarında- birçoğu önceden grev komitesi üyesi ya da Sidlovskij Komisyonu'nun eski genel seçmeni olan temsilciler ("starost"lar) bu amaçla seçildiler[102]. Ayın 10'unda başkentteki Menşevik "grup" genel grevi yönetmekle görevli bir "İşçi Komitesi" oluşturma olanaklarını incelemek için toplandı; bu konuda bir kampanya başlatma kararı aldı. Ertesi gün elli kadar ajitatör, Sidlovskij Komisyonu seçimlerinden edindikleri deneyime dayanarak her 500 işçi için bir temsilci seçilmesini öneren bir bildiri dağıttılar[103]. Benzer bir tasarısı olan Troçki başkente geldiğinde, Menşeviklerin bunu çoktan gerçekleştirdiğini görecekti[104]. Ve ayın 12'sinde, sovyetin gelecekteki başkanı Khrustalev-Nosar bir kitle toplantısında geçen eylülde Moskova'da kurulmuş olan Kitap İşçileri Konseyi üstüne bir konuşma yaptı ve grev hareketine merkez olabilecek bu tür bir işçi konseyinin kurulmasını salık verdi[105]. Yani, Saint-Petersbourg Sovyeti'nin kökeninde üç değişik etmen vardır:

1. Fabrikalarda kendiliğinden seçilen delegeler;
2. Menşeviklerin "devrimci özyönetim"in bir unsuru olarak gördükleri bir sovyetin seçilmesi için başlattıkları kampanya;
3. Kitap İşçileri Konseyi'nin sunduğu model.

Sovyet, ilk oturumunu 13 ekim akşamı Teknoloji Enstitüsü salonlarında yaptı. Toplantıya yaklaşık kırk kişi katıldı. Bu kişilerin bir bölümü Sidlovskij Komisyonu'nun eski delegelerinden, bir bölümü grev başlangıcında fabrikalarda seçilen işçi temsilcilerinden oluşuyordu; yalnızca on beş kişi özellikle sovyet için ayrı olarak

101. Bkz. İleriki sayfalar. s. 87 (**Menşevikler** bölümü) (Özyönetim günümüzdeki anlamında kullanılmıştır. Çev. notu.)

102. Bkz. Khrustalev, s. 61; Gorin, s. 47; Mittel'man-Lebov-Ul'janskij, s. 203.

103. Bkz. Kozovlev, "Kak voznik sovet" "**Istorija soveta rabocikh deputatov Peterburga**, s. 22-24.

104. Bkz. Troçki'nin **Ispart**'ın yazıişlerine gönderdiği mektup (25 Ağustos 1921) D. Sverckov, **Na zare revoljuckij**, Moskova, 1921, s. 6.

105. Khrustalev, s. 6.

seçilmişti[106]. Oturuma Menşevik Zborovskij başkanlık yaptı. Başkent işçilerini kendi temsilcilerini seçmeye davet eden bir çağırı hazırlandı: "Tüm atölyelerin ve fabrikaların temsilcilerinden oluşan meclis, Saint-Petersbourg İşçileri Genel Komitesi'ni oluşturur. Hareket yoğunlaştıkça komite harekete o oranda birlik ve örgütsel güç katacaktır. Komite, toplumun geriye kalanı karşısında Petersbourglu işçilerin çıkarlarını dile getiren bir örgüt olarak, grev sırasında yürütülecek eylemlere ve bu eylemlerin ne zaman bırakılacağına karar verecektir." [107]

Başlangıcında sovyetin kendisine sınırlı bir görev saptadığı bu çağırıdan açıkça anlaşılıyor: Grevin tek elden yönetilmesi. Pokrovskij, Petersbourg Sovyeti'nin, o sıralarda tıpkı Ivanova-Voznesensk Sovyeti'ni doğuran grev komitesi gibi bir işlev gördüğünü belirtirken haklıydı[108]. Kuruluşunun ilk yıllarında sovyet, işçiler ve basın tarafından "grev komisyonu", "grev komitesi", "işçi birliği" vb olarak adlandırıldı[109].

Bu çağrının yayımlanmasını izleyen günlerde, işçiler kendi temsilcilerini seçtiler ve sovyet değişmez bir biçim aldı. Daha 14 ekimdeki ikinci toplantısında 40 büyük işyerinden 80 ile 90 arasında delegeyi bir araya getirdi. Ertesi gün yapılan üçüncü toplantısında 96 fabrika ve atölye ile 5 sendikayı temsil eden 226 delege vardı. Bu toplantıda üç sosyalist partinin (Menşevik, Bolşevik ve Sosyalist-Devrimci) üçer delege ile sovyetin oturumlarma katılması resmen kabul edildi. Ancak bu delegelerin yürütme kurulunda oy hakkı yoktu. Ayrıca, Khrustalev-Nosar 'sovyet'in daimi başkam seçildi[110]. Sovyet, 17 ekimde Serbest Ekonomi Derneği'nin merkezinde yaptığı toplantı-

---

106. Bkz. **Peterburgskij i moskovzkij sovety rabocikh deputatov 1905 g. v dokumentakh** (L. Geller ve N. Rovenskaja Yay.) Moskova-Leningrad, 1926, s. 11.

107. Geller ve Rovenskaja, s. 12; Khrustalev, s. 62.

108. Pokrowskij, s. 405.

109. Bkz. B. Radin, **Pervyj sovet rabocikh deputatov**, Saint-Petersbourg, 1906, s. 7.

110. Partisiz solcu aydın Nosar'ın mesleği avukatlıktı. Sidlovskij seçimlerine adaylığını koymakta çok istekli olduğu için, işçi Khrustalev'in kimliğini kullanmıştı. Ve bu adla genel seçmen olarak seçildi. Nosar başkentin işçi semtlerinde çok popülerdi. 1905 kasımında Sosyal Demokrat Parti'ye (Menşevik) girdi. Daha sonra Bolşevik rejim döneminde 1918'de, karşı devrimci faaliyetler nedeniyle ölüme mahkûm edildi ve kurşuna dizildi.

da kesin olarak kuruldu: Kendisine *"Sovet rabocikh deputatov"* (İşçi Temsilcileri Konseyi) adını seçti; 22 üyelik (kentin her yedi mahallesi için 2 üye, en büyük dört sendikanın her biri için 2 üye) geçici bir yürütme komitesi oluşturdu ve kendi gazetesini *Izvestia soveta rabocikh deputatov*'u (İşçi Temsilcileri Konseyinden Haberler) çıkarmaya karar verdi[111]. Çar "Ekim Bildirgesini" halka açıkladığı sırada, başkent işçileri de yönetici organlarına Rus devriminin simgesi olacak bir isim veriyorlardı.

Görevini sadece grevi örgütlemek ve yürütmek olarak saptayan sovyet, birkaç gün içinde aym grev yüzünden, işçilerin genel siyasal temsilciliğini üstlenen bir örgüte, başkent proletaryasının devrimci hareketinin merkezine dönüştü. İşlevleri kısa sürede basit bir grev komitesinin işlevlerini aşınca, sovyet, önemli önemsiz her konuda tavır almayı üstlenen bir "işçi parlamentosu" haline geldi. Burada tarihte en küçük bir benzeri ile bulunmayan bir örgütlenme söz konusuydu. Ekim grevi sona erdiğinde, örgüt varlığını sürdürmeye karar verince dönüşümünü tamamladı ve grev komitesi evresinden işçilerin devrimci mücadelesinin genel örgütü evresine geçti. Böyle bir dönüşüm ne önceden düşünülmüş ne de bilinçli olarak önceden hissedilmişti. Devrimci hareket doruk noktasında sovyeti doğurduktan sonra görülmemiş bir şiddetle sürdü ve kendi yarattığı bu örgüt de ona bu yolda yoldaşlık etti. "Özgürlük Günleri" sırasında, Petersbourg Sovyeti, 1905 konseylerinin, daha sonra da 1917 konseylerinin ve diğer konseylerin ilk örneği olma özelliğini kazandı.

E. *Taşrada işçi konseylerinin doğuşu*

Tek bir sovyetin varlığı ve başkent işçileri arasında gördüğü saygınlık, sovyetler düşüncesinin Saint-Petersbourg'un çok ötelerine yayılmasını sağladı; o kadar ki 1905 ekimi ile aralığı arasında, her yerde, Rusya'nın büyük küçük bütün sanayi kentlerinde işçi konseyleri kuruldu[112]. Kırk elli kadar işçi temsilcileri konseyinin varlığı kanıt-

---

111. Bkz. Khrustalev, s. 66-76.

112. 1905 sovyetlerinin çoğunun tarihi henüz yeterince araştırılmamıştır. Üstelik kaynaklar da birbirini tutmamaktadır. Büyük sanayi merkezlerindeki konseyler arkalarında önemli bir yığın belge bıraktıkları halde, pek çoğu kısa ömürlü olmuş küçük sanayi merkezlerindeki konseylere ilişkin veriler yetersiz kalmaktadır. Bu eksikliği Sovyet tarihçileri de kabul etmektedirler. Bkz. başyazı:

lanabilir. Bunlara bir iki tane asker ve köylü konseyini de eklemek gerekir[113]. Bunlar ya dolaylı biçimde, eski tür kuruluşlar çerçevesinde -örneğin, grev komiteleri ya da temsilciler meclisleri gibi- ya da doğrudan, o sırada sovyet üstünde önemli etkisi olan Sosyal Demokrat Parti'nin yerel örgütlerinin girişimiyle doğdular: Basit bir grev komitesiyle işçi temsilcileri konseyi adına layık gerçek bir konsey arasındaki sınırı ayırt etmek çoğunlukla güçtür. Saint-Petersbourg'u bir yana bırakırsak Moskova, Odessa, Novorossiisk ve Donetz havzası gibi devrimin ve işçi sınıfının başlıca merkezlerinde konseyler kesin bir örgütlenme biçimini kazandılar. Başkenttekinden sonra Rusya'nın en önemli konseyi olan Moskova İşçi Temsilcileri Konseyi oldukça geç bir tarihte kurulmuş olmasına karşın, 1905 aralık ayaklanmasında önemli rol oynadı[114]. 2 ekimde, işçileri grevi yönetmekle görevli temsilciler seçmeye davet eden bir çağrı yayımlayan Bolşevik Parti'nin yerel örgütlerinin girişimiyle, ekimin ilk günlerinde, beş işkolunun temsilcilerinden oluşan bir meclis toplandı[115]. Kitap İşçileri Konseyi'nin sunduğu modelden esinlenen meclis, bir işkolları temsilcileri konseyinin oluşturulmasını kararlaştırdı; bu konsey daha sonra kentin tümünü kapsayan bir sovyetle bütünleşecekti[116].

"Pjatidesjatiletie russkoj revoljucii 1905 1907 gg." **Istoriceskie Zapski**, 49, 1954, s. 3-20. V.Nevskij'in **Sovety i vooruzennoe vosstanie v 1905 g.**'sinde, s. 262-288, 1905 konseylerinin tarihiyle ilgili olarak basılı ya da basılı olmayan geniş bir envanter bulabilirsiniz. Ayrıca aynı yazarın **1905. Sovetskaja pecat i literatura o sovetakh**, Moskova-Leningrad, 1925 eserine bakınız. Ne yazık ki birçok hata ve bir de Bolşevik "ortodoksluk" kaygısıyla bozulmuş olan Gorin'in yukarıda sözünü ettiğimiz eseri **Ocerki po istorii sovetov rabocikh deputatov v 1906 g.** bir toplu görüş sunar.

113. Ekteki bilgilere bakınız.

114. G. Konu ile ilgili en yeni çalışma olan Kostomarov'un yapıtı, **Moskovskijsovet v 1905 godu**, (Moskova 1955, 2. bası) bizzat Sovyet uzmanlarca yanlış ve taraflı olmakla suçlandı; Z.M.Bograd'ın **Voprosy Istorii**, 1956, 3, s. 158-163'teki özetine bakınız. M. Vasil ev-Juzin'in ilk elden tanıklığını da belirtelim: "Moskovskij sovet rabocikh deputatov ve 1905 godu i podgotovka im vooruzennogo vosstanija" **Proletarskaja Revoljucija**, 1925, 4 (39) s. 84-124 ve 5 (40), s. 92-133. Ayrıca, **Izvestija moskovskogo soveta rabocikh deputatov 1905 g.** Moskova, 1925, s. 8 ve 16; Gorin, 263-285.

115. Bkz. daha sonra, s. 100

116. Bkz. **Peterburga i Moskovskij sovety rabocikh deputatov 1905 goda**, s. 93.

Ancak bu tavsiye sonuçsuz kaldı. Öte yandan, 10 ekimde özellikle serbest meslek sahipleriyle birkaç da işçinin yer aldığı bir belediye grev komitesinin kurulduğu görüldü. Moskova ekim grevinde, bu komite örgütlenme merkezi oldu. Demiryolu işçileri grev komitesi başkanı bir Menşevik, sosyalist partilerin resmi temsilcilerinin de katıldığı belediye grev komitesi başkanlığına seçildi. Bütün devrimci güçlerin ortaklaşa meyvesi olan Belediye Komitesi -kompozisyonu bunu göstermektedir- tam anlamıyla proleter bir özellik taşımıyordu. Bolşevik Partisi Merkez Komitesi'nin Petersbourg Sovyeti karşısındaki kararsızlığı gibi Moskova Bolşevik Komitesi de baştaki basit işçi komitesi düşüncesini gözden geçirmekte uzun süre tereddüt etti[117]. Ekim başında, Bolşeviklerle Menşeviklerin yan yana yer aldığı RSDİP'nin Federatif Komitesi işçi temsilcileri seçimi lehinde bir ajitasyon kampanyası başlatmaya karar verdi. Bu temsilcilerin hiç bir bakımdan eski fabrika "duayen"lerine ("starost"lar) benzemeyeceği, tersine görevlerinin patronlarına karşı mücadeleyi yönetmek ve hareket için kaçınılmaz olan birliği sağlamak olacağı belirlendi. Sonunda da 80.000 kadar işçiyi temsil eden 180 delegenin katıldığı Moskova Sovyeti'nin ilk toplantısı 21 Kasım 1905'te yapıldı[118]. Arkasından sovyet çok çabuk gelişti ve aralığın son günlerinde silahlı ayaklanmaya geçecek olan işçi hareketinin bir savaş örgütü haline geldi.

Moskova Sovyeti'nin ardmdan, amacı açıkça silahlı mücadeleyi hazırlamak ve yönetmek olan birkaç sovyetin daha doğduğu görüldü; özellikle Ural'ın maden merkezlerinde ve Don bölgesinde durum böyle oldu. Bu sovyetler, ortaya çıkar çıkmaz kayboldukları için hemen hemen hiç iz bırakmadılar[119]. Bununla birlikte, ayaklanma yoluyla iktidarı ele geçirmeyi amaçladıklarından Bolşevikler tarafından göklere çıkarıldılar. Gerçekte, geçici ve biçimi belli olmayan bu sovyetler, Petersbourg Konseyi türünde işçileri temsil eden bir örgütten çok, bir devrimci mücadele komitesini andırıyorlardı.

---

117. Bkz. s. 94

118. Bu tarih konusunda kaynaklar görüş birliğinde değildir. Gerçekten de bazılarına göre Moskova Sovyeti'nin açılış oturumu 22 kasımda olmuştur.

119. Bkz. P.M. Smorgun, "Sovety rabocikh deputatov na Ukraine v 1905 godu", **Istoriceski Zapiski**, 49, 1954, s. 21-52; F.E.Los' "Dekabr'skoe vooruzennoe vosstanie na Ukranie" a.g.e., s. 53-85; N.R.Donij, "Vooruzennoe vosstanie na Ekaterinoslavscine v dekabre 1905 g.", **Voprosy Istorii**, 1955, 12, s. 19-32; Gorin, 398-457.

İşçi konseylerinin coğrafi dağılımı, esas olarak grev hareketinin en güçlü olduğu yerlerdi. Sovyetlerin çoğu, Moskova sanayi bölgesinde, Donetz havzasında, Ural'da ve Karadeniz kıyıları boyunca kuruldular. Sovyetlerin en etkili oldukları eyaletlerin de Polonya hariç, grevci sayısının en yüksek olduğu ve en güçlü grevlerin yoğunlaştığı eyaletler olduğunu belirtmek gerekir[120].

F. *Asker ve köylü konseyleri*

1905 Devrimi'nde, işçi konseylerinin dışında, onlardan tamamen yalıtılmış, sayıları 1917'de çok fazla artacak olan köylü ve asker konseyleri ortaya çıktı[121]. Bu konseylerin doğuşu ve etkinlikleri konusunda, işçi konseylerininkinden daha sınırlı bilgilere sahibiz. 1905 ve 1906 ayaklanmaları önceden tahmin edilemeyecek çeşitli nedenlerle patlak verdi (dayanılmaz beslenme ve giyinme koşulları, subayların kabalığı, izinlerin kaldırılması vb), ayrıca burada net bir devrimci bilinçlenme belirtisi pek azdı. "Ekim Bildirgesi"nin yayımlanmasından sonra, büyük kentlerde kışla askerleri siyasetle, yıkıcı örgütlerde kışlaların yaşamıyla ilgilenmeye başladılar. Bu örgütlerin bir ajitasyon kampanyası başlatmasıyla, kısa sürede ordu içinde siyasal hücreler oluştu. Bu propagandadan en çok etkilenen Mançurya Ordusu oldu. Japonya ile barışın sağlanmasından sonra, Avrupa Rusyası'na dönen ordu, burada terhis edildi; çok zor koşullarda, sık sık garlarda duraklayarak Sibirya'yı geçen askerler, demiryolu işçileri ve grevci işçilerle sürekli ilişkiler kurdular[122]. Böylece, 1905 Kasım ve aralık aylarında Sibirya demiryolu hattı boyundaki kentlerde, Krasnoyarsk ve özellikle Çita'da, asker temsilcileri konseyleri kuruldu[123]. Ekim grevi devam ederken, Krasnoyarsk'ta bir demiryolu işçileri komitesi doğdu ve meslekler arası bir "işçi komisyonu" boyutlarına ulaştı; kasım başında kurulan Levazım Treni

---

120. Bkz. Amalrik, **Istoriceskie Zapiski**, 52, 1955, s. 159.

121. Ekteki bilgilere bakınız.

122. Bkz. V.E. Polescuk, "Revoljucionnoe dvizenie v man ezurskoj armii v 1905 godu" **Istoriceskie Zapiski**, 49, 1954, s. 301.

123. Bkz N.N.Jakovlev, "Krasnojarkoe vooruzennoe vostanie 1905 g. "**Istoriceskie Zapiski**, 40, 1952, s. 29-72; A.M. Pankratova **Pervaja russkaja revoljucija 1905-1907 gg.**, Moskova 1951 2. bası, s. 186-189; E. Jaroslavskij **Istorija V.K.P. (b)**, cilt 2 Moskova-Leningrad, 1930, s. 518; Gorin, s. 458-468.

Taburu Komitesi ile 9 kasımda kurulan İşçiler ve Askerler Birleşik Konseyi'nin kökeninde bu komite vardı. Yarısı asker 80 işçi temsilcisinden oluşuyordu. Kasımda Çita'da kurulan askerler ve Kazaklar konseyi, işçi konseyi ile birlikte çalıştı. Bu iki kentin sovyetleri, zorla dağıtıldıkları güne kadar (1905 aralığının sonu ile ocak başı), çoğunlukla devrimci özellikte bir otorite kurdular. 2 aralıkta Moskova'da, Rostovskij alayımn kumbaracıları tarafından seçilen yirmi iki üyeli komitenin rolü ise daha azdı. Bu komite kentin tüm askerlerini "askerlikle ilgili sorunları birlikte görüşecek" temsilciler seçmeye davet eden bir çağrı yaptı[124]. Ayın 3'ünde, öteki alay ve taburların kalabalık delegeleri bu komitenin oturumuna geldiler, ama ayaklanma çabucak boğuldu ve ertesi gün kurulması öngörülen Moskova garnizonu genel konseyi gerçekleşemedi. Sivastopol'da bir ayaklanma sonucu 12 kasımda seçilen denizciler konseyi, piyade ve topçu birliklerini kendileriyle birleşmeye ve temsilcilerini göndermeye ikna edemedi[125]. Hareket, kasım ortasında Kiev'de asker gösterileri sırasında, ordunun tüm birliklerini askerler konseyine temsilciler yollamaya çağıran RSDİP'nin askeri örgütü imzasıyla bir bildiri dağıtmaktan öteye gidemedi[126].

Nasıl ordu saflarında bir bakıma devrimin simgesi olan "grev" ve "sovyet" sözcükleri dolaşmaya başladıysa, nasıl asker örgütlenmesi kendisine işçi konseylerini örnek aldıysa, aynı şekilde işçi konseyleri belli ölçüde çevre köylüleri üzerinde de devrimci bir etki yarattılar. Tver eyaletinin dört bölgesinde ve Novorrossiik'le Don-üstü-Rostov dolaylarında 1905 kasımında ve aralığında, komşu kentin işçilerinin doğrudan katkısıyla (adları bölgeden bölgeye değişen) köylü komiteleri ya da konseyleri ortaya çıktı. Burada devrimin renkleriyle boyanmış, tamamen geleneksel köy meclisleri (shody) söz

---

124. Bkz. A.B. Mel'nikov, "Revoljucionnoe dvizenie v moskovskom garnizone v period dekabr'skogo vooruzennogo vosstanija", **Istoriceskie Zapiski**, 49, 1954, s. 265-300; V. Konovalov, "Revoljuccionnoe dvizenie v vojskakh Moskovskogo voenogo okrug v 1905-1907 gg." **Voprosy Istorii**, 1951, 10, s. 89-103; V. Ul'jaminskij, "Vostanie Rostovskogo polka v dekabre 1905 goda" **1905 god v ocerkakh i vospominanijakh ucastniokv**, I, Moskova 1928, s. 28-51; Pokrowski, s. 427.

125. Bkz. Gorin, 221-228; Pankratova, s. 159-162.

126. Smorgun, **Istoriceskie Zapiski**, 49, 1954, s. 40.

konusuydu[127]. Daha 1905 ilkbaharında Ural madenlerinde ve fabrikalarında oluşturulan bazı temsilci komiteleri, sanayi işçisi üyelerinin çoğu köyde yaşamayı sürdürdüğünden, gerçekte işçi-köylü konseyleriydiler[128]. Ama yılın başından beri isyanların birbirini izlediği Gurya bölgesinde, köylü komitelerinin itici gücüyle bir tür gerçek toprak devrimi belirdi. Seçilir seçilmez devrimci belediyeler vergi ve çiftlik kirasını kaldırdılar ve yerel çarlık yetkililerini görevden aldılar. Sözü dinlenen üyeleri Gurya hareketinin başında bulunan Menşevik parti örgütü, köylü komitesini bir "devrimci özyönetim" örgütü olarak göstermekte tereddüt etmedi[129]. Bununla birlikte, genelinde yalnızlığa mahkûm olan köylü sovyetleri devrimin akışında ve köylü sınıfımn örgütlenmesinde etkisiz kaldılar. Ancak 1917'ye doğru kırsal kesimde sovyetler yavaş yavaş kuruldu. 1905'te kent işçi hareketinin çok gerisinde kaldığı iyice belirginleşen tarımsal devrimin kendine özgü gelişimindeki belirgin özellik işte buydu; köylü hareketi işçi hareketinden daha az türdeş ve daha az örgütlüydü. İkincil derecede birkaç istisnayı saymazsak, 1905'te, 1917'deki gibi işçi, asker, köylü konseyleri biçimini alan bir "sınıflar arası devrimci ittifak" söz konusu olmadı.

3. 1905 SOVYETLERİNİN YAPISI VE İŞLEVLERİ

A. *Proletaryanın özyönetim örgütleri olarak konseyler*

26 yaşında Petersbourg Sovyeti'nin beyinlerinden biri olan Troçki, ilk Rus devriminin tarihini anlattığı yapıtında sovyetlerin ortaya çıkışını şaşırtıcı derecede doğru bir biçimde açıklıyor[130]: "İşçi Tem-

---

127. Devrimci hareketin kırsal kesimde giriştiği örgütlenme şekilleri üstüne (köylü konseyleri, köylü komiteleri vb) hemen hemen hiçbir inceleme yoktur. Bakınız P. K. Peb'kin ve V. N. K. Firstova, "O literature po istorii krest'janskogo dvizenija v revoljucii 1905-1907 godov", **Voprosy Istorii**, 1955, II, s. 124-128; Gorin, s. 239-248.

128. Bkz. Jaroslavskij, **Proletarskaja Revoljucionnoe**, 1940 s. 13.

129. Bkz. M. V. Cervadze, "Krest'janskoe revoljucionnoe dvizenie v Gurii v 1905 godu" **Voprosy Istorii**, 1955, 12, s. 87-95.

130. L.Troçki, **1905**, Parijanin'in çev., Paris, 1923.

silcileri Konseyi, zamanın koşullarının yarattığı nesnel bir gereksinimi karşılamak için oluştu: Her türlü gelenekten arınmış, dağınık ve birbirinden kopuk kalabalıkları ilk kez bir araya getirecek, yetkileri tartışılmaz bir örgütlenme gerekiyordu; bu örgütlenme, proletaryanın içindeki tüm devrimci akımların bir buluşma noktası olacaktı; girişimci olacak ve otomatik bir biçimde kendi kendisini denetleyebilecekti; nihayet, asıl önemlisi, yirmi dört saat içinde yeraltından çıkabilmesiydi[131].

Zemstvolarda ve kent dumalarında -en azından belli bir ölçüde- örgütlenmiş liberal burjuvazinin tersine, Rusya'da çalışan halkın yasal olarak hiçbir örgütlenme olanağı yoktu. Devrimci partiler küçük komplocu gruplar boyutuna indirgenmişti; çalışan halkın ekonomik mücadelesini sendikalar aracılığıyla yürütmesi de yasaktı. Devrim anında hareketi birleştirecek ve yönetecek sürekli bir örgütlenmeden yoksundu. Kendiliğinden bir öz savunma biçimi olan sovyet, böyle bir zorunluluktan doğdu. Böylece yarı-proleter örgütlerin (sendikalar, partiler) olmaması ya da zayıflığı, mesleksel birlikler temelinde sovyetlerin (tamamen proleter örgütler) kurulmasına yol açtı[132]. Eski kır kömününe *("obçina")* bağlı geleneklerin işçi konseylerinin kuruluşunda belirleyici rol oynayıp oynamadığını ya da ne ölçüde rol oynadığını söylemek zor. Ama kararların birlikte alındığı köy meclisleri geleneğinin "demokratik" erdemlerine bir yığın Rus işçisinin inanmaya devam ettiğini biliyoruz. İşçi kitlelerini birlikte karar vermeyi ve temsilciler seçmeyi doğal bulmaya özendiren de herhalde bu oldu. Rus köylülerinin ve işçilerinin işbirliğine eğilimi de -yine de bu kavramı özellikle ihtiyatlı kullanmalı- bir "üretim kooperatifi" olan "artel"de görülen biçimiyle, sovyetlerin oluşumunu kolaylaştırdı.

Bu değişik etmenlerin doğal buluşma noktası, işyerinden, fabrikadan başka bir yer değildi. Fabrika, işçinin toplumsal-ekonomik konumunun temeli değil miydi? Sınıf çatışmasını her gün orada yaşamıyor muydu? Dahası, yine orada örgütlenerek ve diğer fabrikaların işçileriyle birleşerek durumunu iyileştirmeye çalışmıyor muydu? Durumunun bilincine başka bir yerde değil, fabrikamn ortak evreninde varıyordu. Her türlü kamu yaşamına katılımı engellendi-

131. a.g.y. s. 4.

132. Bkz. Z.Lenskij "Formy proletarskoj bor'by" **Itogy I perspectivy**, s. 140-172.

ğine, parlamenter sistemin kurallarını bilemediğine göre -özyönetim kuruluşlarında seçimin çok sınırlı tutulması bunu zorlaştırıyordu- demokratik yoldan sesini duyurabileceği tek araç olarak geriye yalnızca sovyet kalıyordu. Fabrika temsilcileri seçimine herkesin katılması, bu temsilcileri sürekli denetleyebilme ve her an görevden alma olanağı, işçiye kendi oyu ile kurduğu örgütlerin faaliyetlerine gerçekten ve etkin bir biçimde katıldığı duygusunu veriyordu[133].

Seçim sistemi sayesinde, Petersbourg İşçi Konseyi ve taşra sovyetleri sağlam temeller üstüne oturan ilk kitlesel proleter kurumlar oldular. Oylama biçimleri her ne kadar kurallara uymuyorsa da -genel kurullarda oylamanın el kaldırarak yapılması- sonuçları her ne kadar önceden kestirilemiyorsa da konseylerin gücü ve saygınlığı her şeyden önce temsilcilerin serbestçe seçilmesinden ileri geliyordu[134]. Siyasal partilerde durum böyle değildi, -yeraltındayken, demokrasiye nasıl uyulabilirdi ki?- Troçki'nin dediği gibi "partiler *proletaryanın içerisindeki* örgütlerdir (...) Buna karşılık sovyet, bizzat *proletaryanın* doğrudan örgütlenmesidir."[135]

Rus işçileri çoğunlukla "genelde devrimci" idiler: Belirli bir partide karar kılmıyorlardı. Biçimsel olarak apolitik özelliğinden dolayı, Petersbourg Sovyeti ve diğer sovyetlerin çoğu, gerek siyaset karşısında temkinli davranan gerek partilere karşı kuşku duyan işçiler için "kendilerinin" örgütüydü. Onların gözünde konsey, gerçekten de her şeye aydınların değil, işçilerin karar verdiği bir yerdi[136]. Petersbourg Konseyi'nin daha ikinci oturumunda, sosyalist partilerin temsilcilerinin sovyetin çalışmalarına katılması konusu ortaya atıldı. Öneri, "biz geçimsizlik istemiyoruz" ve "burada polemiklerle uğraşmak için değil, işçilerin sorunlarıyla ilgilenmek için toplanıyoruz" diye itirazda bulunan partisiz delegelerin sert tepkilerine yol açtı[137]. Bu duyguları dikkate alan sovyetin önde gelenleri, sovyetin sosyalist örgütlerden herhangi birinin buyruğu altında olduğu izlenimini vermemek için çok gayret gösterdiler. Sovyetin baş-

---

133. Bkz. Khrustalev, s. 165-167.

134. Bkz. I.S. Topceev, Vibory v sovety 1905 g. **Voprosy Istorii**, 1955, 12, s. 104-108.

135. Troçki, s. 212

136. Radin, s. 9.

137. a.g.y., s. 101.

kanı avukat Khrustalev Nosar, partiler üstü bir konumda kalmayı amaçlıyor, bu tutumuyla meclisin tam anlamda proleter özelliğini simgeliyordu. Sovyetin kitlelerin sevgisini koruması, siyaset konusunda sıkı bir yansızlık izlemesine bağlıydı. Gerçekten de işçiler üç sosyalist partinin (Menşevik, Bolşevik ve sosyalist-devrimci) resmi temsilcilerinin sovyete eşit sayıda katılmasını adil bir çözüm olarak görüyorlardı.

Öte yandan, sovyetlerin açıkça bir partiye yakınlaşmaması, kuramsal tartışmalarda ve devrimci mücadelede deneyim kazanmış devrimci militanların konseylerin çoğunda öncü rolü oynamasını engellemedi.[138] Konseylerin kararları, çağrıları ve sloganları onların bu etkisini kanıtlamaktadır. Kendi tezlerine kazandıkları konsey sayısı bakımından, tüm ülke ölçeğinde, Menşeviklerle Bolşevikler eşit durumdaydılar; Menşevikler Petersbourg, Odessa, Bakü ve bir dizi kentte, özellikle Güney Rusya'da; Bolşevikler Moskova, Kostroma, Tver ve Don bölgesinin çeşitli merkezlerinde çoğunluktaydılar. Sosyalist-devrimciler ve bazı ulusal sosyalist partiler (örneğin "Bund") her yerde azınlıktaydılar.

Elbette, temsilci sayısı seçmene göre kentten kente değişiyordu ve bunun sonucu olarak, sovyetin sayısal gücü de oynuyordu. Petersbourg'da, Sidlovskij Komisyonu seçimleri için belirli bir oran, yüz kişiye 1 delege saptamıştı. Moskova'da büyük fabrikalar sovyete 400 işçi için 1 delege gönderiyorlardı; daha az işçinin çalıştığı küçük fabrikalar bir araya toplanarak 500 işçi için 1 delege seçiyorlardı. Daha az sanayileşmiş kentlerde bu oran daha da düşüyordu: Örneğin Odessa'da, 100 işçiye 1, Tver'de 50 işçiye 1, Kostroma'da 25 işçiye 1 temsilci seçiliyordu. Diğer yerlerde özellikle Novorossiisk ve Yekaterinoslav'da belirli bir temsil ölçüsü yoktu[139]. En kalabalık Konsey Petersbourg Konseyi idi. Kasım sonunda 562 temsilcisiyle rekor düzeye yükselmişti[140]. Moskova'da kent konseyinde 204 temsilci, Kostroma'da (kasımda) 135, Novorossiisk'te 72 ve Odessa'da 153 temsilci vardı.

---

138. Bkz. D.Sverckov, **Na zare revoljucii**, Moskova, 1921 s. 121-126; Radin, s. 14.

139. Bkz. Topceev'in yukarıda sözü edilen makalesi ve ayrıca Nevskij, s. 79-81. Kostroma'da, 50 işçi için bir delege oranından söz ediliyor.

140. Demir-çelik işçileri çoğunluktaydı (351). Doğrudan doğruya fabrikalardan 508 temsilci, sendikalardan 54 geliyordu; Khrustalev s. 147.

Petersbourg, Moskova ve Odessa'da kent sovyetlerinden başka, onlar gibi çalışan semt ve çevre konseyleri de vardı[141]. Başkentte semt ve çevre konseyleri kent sovyetinden sonra kuruldu. Diğer iki kentte ise tam tersi oldu; semt ve çevre konseyleri buralarda kent sovyetinin temelini oluşturdu[142]. Yetkililerin sık sık karıştırıldığı görülüyordu. Genelde, önemli siyasal sorunlar, kent konseylerinin yetkisindeydi. Semt konseyleri, alınan kararları uygulardı. Moskova'da kasım ayaklanması sırasında merkez konseyin devre dışı bırakılmasından sonra, çevre sovyetleri silahlı hareketin yönetiminde bağımsız bir rol oynadılar.

Sovyet seçimlerinin hiçbir belirli kuralı olmadığından bu örgütlerin yapısı tamamen geçiciydi ve sürekli gelişme halindeydi. Yine de en büyük ve en gelişmiş olanlarına bakarak bazı ortak özelliklerini çıkarmak mümkündür. Genellikle sovyetin başında gündelik işleri yürütmekle görevli bir yürütme komitesi *(ispotel'nyj komitet* ya da *ispotel'nija kommissija)* bulunurdu. Bu yürütme komitesi, temsilciler genel kurulunu, yani parlamento nezdinde belli bir ölçüde "hükümeti" temsil ederdi. Kasımın ikinci yarısında sayısal olarak genişledikten sonra, Petersbourg Sovyeti'nin Yürütme Komitesi'nde oy hakkına sahip 35, sadece tartışmalara katılan ve oy hakkı olmayan 15 üye bulunuyordu. Olayların hızlı akışı, Yürütme Komitesi'nin çabuk kararlar almasını ve bunları hemen genel kurulun onayına sunmasını gerektiriyordu. Sonradan sovyetin tüm üyelerinin hazır bulunduğu oturumlarda tartışılan bildirgeler de bu komite tarafından -çoğunlukla Troçki tarafından- kaleme alınırdı. Bu oturumlar gergin bir havada geçerdi ve tartışma, el kaldırarak yapılan oylamayla şu ya da bu yönde sonuçlamncaya kadar kavgaya varan sürtüşmeler olurdu[143].

Bazı sovyetler, grevcileri destekleme fonu kurulması ve yönetilmesi, işsizlere yardım, askeri sorunlar, yazılmış bildirgelerin ve haber bültenlerinin basımı gibi işlerle görevli komisyonlar kurdular. Bu bültenler *Izvestija soveta rabocikh deputatov* adıyla Saint-Pe-

141. İstatistik veriler için bakınız Kostomarov, s 200.

142. Bkz.Radin, s. 11; Gorin, s. 279-284 ve 305-310; V. Nevskij, "Sovet rabocikh deputatov v Odesse 1905 g." **Revoljucija i R.K.P.**, III, s. 373-380; Kostomarov, s. 86-91.

143. Bkz. Khrustalev, s. 151-154; Aksanov, "Peterburgskom sovete rabocikh deputatov, 1905 g."**1905 god v ocerkakh i vospominanijakh ucastnikov**, I, s. 19-27.

tersbourg, Moskova, Odessa, Bakü, Novorossiisk, Kostroma, Taganrog'da ve diğer bazı yörelerde yayımlandı. Ama bu konuda kesin bilgilere sahip değiliz[144]. Hem taşra kentlerinde hem de başkentte işçi konseyleri, zamanlarının önemli bir bölümünü, işçilerin karşı karşıya kaldıkları günlük toplumsal ve ekonomik sorunlara ayırıyordu. Sovyetler, bu düzlemde var olmayan ya da henüz oluşmakta olan sendikal kuruluşların işlevlerini görüyorlardı. Örneğin Bakü Sovyeti öncelikle işçilerin ücret anlaşmazlıklarını uzlaşarak çözümlemeye çalışıyordu; bu yüzden de sonraları Bolşeviklerce "trade-unioniste tipte" bir örgüt olmakla suçlanacaktı[145]. Kiev'de sovyet, başlangıçta bir grev komitesi ve sendika karışımıydı; *Sojuz rabocikh g.Kieva* adını aldı ve solcu aydınların siyasal-mesleki derneği *Sojuz sojzov*'la birleşmeyi bile düşündü[146]. Bu haftalar boyunca lonca türü birlikler olarak sendikalar ve proletaryanın tümünün temsil örgütleri olarak sovyetler arasındaki ayrım çizgisi oldukça oynaktı. Her iki örgütlenme biçimi arasında bir sürü bağlantı vardı. Kasım sonunda, Petersbourg sovyetinde 9 sendikal birliğin 54 temsilcisi yer alıyordu; ayrıca sovyet üyelerinin büyük bir bölümü de sendika sorumlularıydılar. Sovyet, çeşitli zorluklar nedeniyle, basımı çeşitli basın işyerlerinde yapılan *Izvestija*'yı başkent Kitap İşçileri Sendikası sayesinde yayımlıyordu[147]. Sovyette işçileri sendikalarda örgütlenmeye çağırıyor, var olan kuruluşları destekliyor ve grev halinde onlara mali yardım yapıyordu. Başkentte kurulan demiryolu işçileri ve P.T.T. memurları birlikleri sovyete delege gönderdiler; taşradaki meslektaşlarına da işçi konseyleriyle işbirliği yapmalarını salık verdiler[148]. Kasım ortalarında Petersbourg Sovyeti, bir ay sonra yapılması öngörülen ve sovyetlerin, sendikaların ve partilerin katılacağı Panrus İşçi Kongresi'ne temsilciler gönderilmesini destekleyen

144. Saint-Petersbourg ve Moskova **Izvestija**'ları; **Izvestija Soveta Rabocikh Deputatov (S.-Peterburg, 17 oktjabrja-14 dekabrja 1905 g.)**, Leningrad, 1925 ve **Izvestija Moskovskogo soveta rabocikh deputatov 1905 g.**, Moskova 1925, kitap olarak basıldı. Kostomarov, kendi **Izvestija**'larını yayımlayan sovyetler listesine Mariupol, Yuzovka ve Viatka işçi konseylerini ekler; Los', **Istoriceskie Zapiski**, 49, 1954, Nikolaiev Sovyeti'ni de sayar.

145. Jarolslavskij., 521.

146. V.Manilov, **Kievskij Sovet Rabocikh Deputatov v 1905 g.**, Kiev, 1926.

147. Bkz. Khrustalev, s. 141; Grinewitsch, s. 140.

148. Bkz. Gorin, s. 251-257.

bir çağrı yaptı. Ama 1905 aralık yenilgisinden sonra bu tasarı somutlaşamadı[149].

B. *Devrim organları olarak sovyetler*

Kuruluş bildirgesindeki terimlerle söylersek, başkent Sovyeti, işlevini "toplumun diğer kesimleri karşısında Saint-Petersbourg işçilerinin çıkarlarını savunmak" olarak belirliyordu. O sıralarda çalışan kent halkının öncülüğünü yaptığı devrim, ülkeye dalga dalga yayılıyordu. "Özgürlük Günleri"nde ortaya çıkan öteki sovyetler için de durum aynıydı. Tanımı gereği sovyetlerin iki işlevi vardı: Bir yandan özyönetim ve işçi haklarının savunma örgütleri olarak çalışmak, öte yandan da siyasal düzlemde, rejimi devirmeye çalışmak. Gerçekten de burada, patronlara karşı ekonomik mücadele ile 1905 İşçi Devrimi'ni belirleyen yerleşik düzene karşı siyasal mücadelenin çözülmez bir karışımını yansıtan birbirini tamamlayan iki bakış söz konusudur.

Sovyetlerin bunlardan birine ya da öbürüne daha çok önem vermesi için çeşitli etmenlerin bir araya gelmesi gerekiyordu. Bu bazen işçilerin genel psikolojik durumu, bilinç ve siyasal eylem istenci derecesiydi; bazen siyasal partilerin sovyetler üzerindeki etkisiydi; bazen de *last but not least,* yerel çarlık otoritelerinin gücüydü. Petersbourg İşçi Temsilcileri Konseyi'nin gizliliği bir yana bırakarak elli gün boyunca hiç endişeye kapılmadan hareket edebilmiş olmasının tek nedeni, o günlerin belirgin özelliği olan güçler arasındaki dengeydi. Rejim, konseyleri dağıtarak, sovyetlerin bile o zamana kadar güçlükle zaptettiği işçileri karşısına almaya cesaret edemiyordu. "İşçi kitlelerinin devrimci eylemi, sadece sovyet türünden örgütlerin temelini değil, aym zamanda onların çalışmaları için kaçınılmaz olan yasallığm da temellerini attı."[150] Başkentte ya da diğer bölgelerde, sovyetin gücü, imparatorluk rejiminin kendini güvensiz hissetmesi karşısında, kitlelerin devrimci ruh halinde ve mücadele azminde yatıyordu. Bu "Özgürlük Günleri"nde coşan işçi kitleleri kendi seçtikleri örgütlerin çağrılarına ivecenlikle cevap veriyorlardı; gerilim gevşeyip de yerini bıkkınlık ve düş kırıklığı alınca, sovyetler etkilerinden ve güçlerinden kaybettiler. Olayların akışını elinde tutmak

149. Grinewitsch, s. 175.

150. Radin, s. 111.

şöyle dursun, hem kitlelerin eğilimlerine hem de karşı tarafın manevralarına boyun eğmek durumundaydılar. "Sovyet, kurulduğu andan yok oluşuna kadar, boş işlerle uğraşmadan, siyasal birlik çalışmasını öne alan devrimci unsurun güçlü baskısı altında kaldı" diye yazar Troçki. "İşçi temsilcilerinin her olay karşısında takınacakları tutum önceden belirlenmişti; izlenmesi gereken 'taktik' belirgin bir biçimde kendisini kabul ettiriyordu."[151]

İşçi devriminin ekonomik atılımını gözler önüne seren sekiz saatlik işgünü için başlatılan zorlu kampanya başkentte doruğuna ulaştığında bu durum açıkça ortaya çıkacaktı. Ekimin 26 ve 27'sinde, işçiler ve çok sayıda büyük işyerinin temsilcileri kendi başlarına sekiz saatlik işgününü uygulamaya başladılar. 29 ekimde sovyet, bütün üyelerinin katıldığı toplantıda sorunu ele aldığı zaman sadece birkaç kişi (bunlardan biri Sosyalist-Devrimci Parti'nin başkanı Çernov'du) bu "anarşist sendikacılık sapmalarına" karşı çıktı[152]. "Mutlakiyetle daha işimiz bitmedi. Asıl burjuvaziyle başlıyor"[153] deniliyordu. Sovyetteki siyasi parti temsilcileri bu kendiliğinden harekete karşı çıkmayı göze alamadılar. Yayımlanan bildirge ve yapılan konuşmalarda onları desteklemek zorunda kaldılar. Troçki, toplantının siyasal bakımdan en uyanık unsurlarımn 31 ocakta bütün fabrikalarda çoğunlukla alman sekiz saatlik işgününün zorla uygulanması kararına uymaktan başka seçenekleri kalmadığını söyler. "Eğer sovyet, 'gerçekçi' siyasal nedenlerle, kitlelere 'Geri çekilin!' deseydi, işçiler dinlemezlerdi. Çatışma çıkardı ama hiç kimse çarpışanları yönetemezdi."[154]

Sekiz saatlik işgünü mücadelesi başarısızlıkla sonuçlandı. Özel ve devlet işyerleri, işçiler eski koşullarla işbaşı yapıncaya kadar, lokavt kararı aldılar ve 19.000 işçiyi hiçbir bildirimde bulunmadan işten attılar[155]. 12 kasımda, dramatik bir oturumdan sonra Petersbourg Konseyi, yürütülen kampanyanın taşrada yeterince yankı uyandırmadığını saptayarak çok tartışmalı bir önergeyi benimsedi: Sovyet, herkes için sekiz saatlik işgünü talebinden bağımsız olarak, işçileri

151. Troçki, s. 95.

152. Bkz. B. Çernov, "Ot Revoljucionnoj Rossii" k "Synu Otecestva" **Letopis' revoljucii** (Berlin), I, 1923, s. 95-97; Martov, s. 167.

153. Khrustalev, s. 103.

154. Troçki, s. 160.

155. Khrustalev, s. 131.

isterlerse patronların koşullarıyla işbaşı yapmakta serbest bırakıyordu[156]. Bu, sovyetin, kendi gücünü meydana getiren şeyden, yani işçi hareketinin birleşik yönetiminden vazgeçmesi demekti. Mücadele parçalandı ve hemen her yerde işçiler boyun eğmek zorunda kaldılar. Artık sovyetin karşı karşıya bulunduğu en büyük sorun işsizler sorunuydu; sovyet, işsizlerin tepkilerini ancak bu konuda bir komisyon kurarak ve halka mali destek çağrıları yaparak denetleyebilirdi[157].

Sovyet, sekiz saatlik işgününde olduğu gibi sadece ekonomik düzlemde devrimci mücadele vermekle yetinmedi. Ekimdeki siyasal grev sırasında kurulduğu zaman, Rus işçi kitlesinin siyasal taleplerinin sözcüsü olarak davrandı. Bu düzlemde, devrimci partilerin, özellikle de sosyal demokratların ideolojik etkisi, fabrikalardaki doğrudan mücadeleye oranla, çok daha belirleyici oldu. Çara ve "bildirgesi"ne cevap vermek amacıyla sovyet, 18 ekimde, sosyal demokrasinin devrim sırasında ileri sürdüğü siyasal programı genel çizgileriyle yeniden ele alan bir önergeyi benimsedi. Bu önergede özellikle "Savaş halindeki devrimci proletarya, Rus halkı sağlam temellere oturtulmuş siyasal haklardan yararlanmadıkça, proletaryamn sosyalizm mücadelesinin genişlemesi için en uygun yol olan demokratik cumhuriyet kurulmadıkça, silahlarım bırakmayacaktır" deniliyordu[158]. Aym şekilde "Kurucu Meclis" ve "sekiz saatlik işgünü" talepleri, birçok taşra sovyetinin programlarında yer alıyordu.

Ekim grevi ile aralık ayaklanması arasında, devrimci partiler ve işçiler hemen her yerde pratikte toplantı hakkını söke söke almayı başardılar; hükümetin ve polisin başkent sovyetinin ve çok sayıdaki taşra konseyinin açık varlığına engel olmamaları bunun en iyi kanıtıdır. İşçi temsilcilerinin kent dumalarına girmesi, kamu binalarmın işçi toplantılarına verilmesi, işsizlik tazminatı ödenmesi, vb gibi talepler yerel koşullara göre az çok gerçekleşti. Devlet aygıtımn zayıflığı ve kısmen örgütsüzlüğü, Petersbourg Sovyeti'ne ve hatta bazı taşra konseylerine birtakım yönetim yetkilerini ele geçirme ve başkent gizli polis şefinin deyişiyle "ikinci bir hükümet gibi" davranma olanağı verdi[159]. Böylece sovyet, 19 ekim tarihli kararla "basın

156. Bkz. **Peterburskij i moskovskij sovety**, s. 63.

157. **Peterburskij i moskovskij i sovety**, s. 67; Khrustalev, s. 142-146.

158. Bkz. a.g.y. s. 28.

159. A.Gerassimoff, **Der Kampf gegen die erste russische Revolution**, Francfort-Leipzig, 1934, s. 67-74.

özgürlüğünü'' tanıdı, yani gazetelerin prova baskılarını sansür kurulunun onayına sunmasını yasakladı. Basın işçileri sadece ''sansürsüz baskı'' ibaresini taşıyan gazetelerin çıkmasına dikkat ettiler[160]. Sovyet ekim grevinde, daha sonra da kasım siyasal grevi sırasında, posta ve demiryolları yönetimine emirlerini resmen bildirdi; kent dumasıyla, belediye başkanıyla, hatta bir gün Vitte ile görüştü. İstekleriyle yöneticileri bunalttı ve çoğu durumda olumlu cevaplar aldı; kurduğu milis, işi polise talimat vermeye kadar götürdü. Emekçi olmayanların bile sık sık konseyden yardım istediği görüldü. Yürütme komitesi zamamnm büyük bölümünü günlük sorunları çözümlemeye ayırıyordu. Bu da işçi kurulunun kitleler gözündeki saygınlığımn ve otoritesinin artmasında az etkili olmuyordu.

Kasım ortalarından itibaren, başkent sovyeti Moskova'ya, Güney Rusya'ya, Volga bölgesine yerel işçi örgütleri arasında bağlantı kurmakla görevli özel temsilciler gönderdi. Aynı şekilde, öteki kentlerden, özellikle bölgelerinden gelen delegeleri, hatta kendi adlarına gelen köylüleri kabul ediyordu[161]. Kronstadt Deniz Üssü'nde hapsedilen asiler lehinde kasım başında düzenlediği grev, ordu içinde belli bir popülarite kazanmasmı sağladı[162]. Askerler sovyete bir yığın soru yöneltiyor ve çeşitli isteklerde bulunuyorlardı; sovyet de özellikle askerlere yönelik bir çağrı yaptı[163]. Petersbourg Konseyi Panrus Köylü Birliği'yle olduğu gibi, Demiryolu İşçileri Birliği ve Postacılar Birliği ile de sürekli ilişki halindeydi. Böylece, tüm Rusya ölçeğinde, devrimin merkez gücü olarak hareket ediyordu.

Izvestija'nın başyazılarında, yayımlanan sayısız önerge ve çağrılarda, delegelerin söylevlerinde, birbirleriyle yarışırcasına, çarlık rejimine karşı silahlı mücadelenin kaçınılmazlığı dile getiriliyordu. Ama gizli olmayan bir kitle örgütü olarak hareket eden sovyet, silahlı bir ayaklanmayı açıkça ele alamazdı. Öte yandan, üyelerinin çoğunluğu Petersbourg proletaryasımn tek başına başarılı olacağına inanmıyordu; diğerleri ise genel grevi yeterince etkili bir silah olarak görüyorlardı. Başlattığı ayaklanma kampanyasıyla sovyet, öncelikle bir-

---

160. Bkz. **Peterburgskij i moskovskij sovety**, s. 32. Troçki, s. 123.

161. Bkz. Khrustalev, s. 137-142; Gorin, s. 237-239.

162. Bkz. **Peterburgskij i moskovskij sovety**, s. 45-47; Khrustalev, s. 106-126. Troçki, s. 147-154.

163. Bkz. Gorin, s. 219-221.

liklerin bir bölümünün seçimlerini devrimden yana yapacakları ve emekçilerin yanında yer alacakları an için işçileri psikolojik olarak hazırlamaya çalışıyordu. Sovyet delegelerinin yalnızca kişisel güvenlikleri için silahlanmasına karşın, sosyalist partiler, ayaklanma durumunda proleter ordunun kadrolarını oluşturacak savaş grupları kuruyorlardı[164]. Bu konu ile ilgili olarak muhafazakâr *Novoe Vremia* gazetesinin 19 kasım sayısında şöyle yazılmıştı: "Belki de korkunç bir ayaklanmanın arifesindeyiz. Proletaryanın daha şimdiden silahlı isyancı birlikleri olduğunu hükümet bile inkâr etmiyor[165] (...) Açık ayaklanma taraftarlarının partisi hiç de küçük değil. Bu parti her şeye hazırlıklı bir güç gibi davranıyor ve taraftarlarının sayısı her gün biraz daha artıyor. Devrimci hükümet [yani Sovyet] şimdiden Kurucu Meclis gibi hareket ediyor; taşraya komiserlerini gönderiyor ve bunları da gizlilik içinde yapmıyor; tam tersine asıl eski hükümet gizli saklı davranmak zorunda kalıyor."[166]

Çarlık hükümetinin sovyete bir ayaklanma hazırlaması için zaman vermeye hiç niyeti yoktu. 1905 kasımı sonunda, ekim grevinden beri yitirdiği inisiyatifi ele almaya ve devrime karşı kesin bir savaş başlatmaya karar verdi. Ayın 26'sında Khrustalev Nosar tutuklandı. Başkanlarının tutuklanmasına cevap olarak, sovyet üyelerinin kimi bir kitle gösterisi düzenlemeyi[167], kimi grev yapmayı önerdi, ama işçilerin büyük bölümü bu haber karşısında tepkisiz kaldı. Bu durumda, sovyet, her türlü protesto eyleminden vazgeçerek, sovyet ayaklanma hazırlıklarına başlama kararı aldı[168]. O günlerde sov-

---

164. Silahlı ayaklanma sorunu ile ilgili olarak bakınız Khrustalev, s. 97; Troçki, s. 300-305; Radin, s. 19; Zvezdin, "Poslendnie dni Soveta" **Isortija soveta rabocikh deputatov Peterburga**, s. 174. 1920'lerden itibaren, Petersbourg Sovyeti'nin bu konuda benimsediği taktik, Bolşevik kampta gittikçe artan bir şiddetle eleştirildi. Özellikle Troçki, ayaklanmanın hazırlanmasını engellemekle suçlandı. Ancak 1905'te, ne Lenin ne de 1905 Devrimi'ne karışmış liderlerden hiçbiri, o sırada, sovyetin izlediği siyaseti "hatalı" olmakla suçlamamıştı. **Histoire du Parti Cummuniste (bolchevik) de l'U.R.S.S.**, Moskova, 1949, s. 88 ve devamında Stalinci tahrifatın bir örneği bulunacaktır. Stalin'in ölümünden sonra, Sovyet tarihçileri sovyeti yeniden daha yansız olarak değerlendirmeye başladılar; bakınız L.F. Petrova, "Peterburgskij sovet rabocikh deputatov v 1905 godu", **Voprosy Istoii**, 1955, II. s. 25-40.

165. Apaçık bir abartma: Savaş grubunda topu topu yüz kadar işçi vardı.

166. Gorin'den alıntı, s. 353.

167. Bkz. Radin, s. 21.
168. Bkz. Zvezdin, s. 170-177.

yet -son çare olarak kuvvet gösterisine başvurmanın artık kaçınılmaz olduğu, ama kendisinin üstün gelebilecek kadar yeterli güce sahip olmadığı düşüncesinden doğan- bir tür kaderciliğe kapıldı. Tek umudu, köylülerin ve ordunun kendi yanına geçmesindeydi, ama bunun için yoğun bir ajitasyon kampanyası yürütmek gerekiyordu. Bu nedenle, Köylü Birliği ve sosyalist partilerle birlikte, halkı vergi vermemeye, parasını bankalardan çekmeye, ödemeleri sadece altın ya da döviz olarak yapmaya çağıran "Mali Manifesto" olarak bilinen çağrıyı yaptı[169]. Hükümetin tepkisi gecikmedi: Grevcilere ağır cezalar verileceğini bildirerek P.T.T. işçileri grevini yasakladı. Sonunda 3 aralıkta, Yürütme Komitesi üyeleri ve 200 kadar temsilci sovyetin oturumu açıldığı sırada tutuklandılar[170]. Böylece 1905 Rus Devrimi'nin en önemli bölümü sona eriyordu.

İlk sovyetin üyelerinin tutuklanmasından hemen sonra, polisten kaçan temsilciler, tutuklananların yerini alması önceden belirlenmiş olanlar ve fabrikalarda yeniden seçilen temsilciler ikinci bir sovyet ve başına Parvus[171]'ün (Helphand) getirildiği yeni bir Yürütme Komitesi oluşturdular. Bu örgüt, 6 aralıkta bütün ülke düzeyinde bir genel grev çağrısı başlattı[172]. Ama artık üyeler gizli toplantı yapmak zorundaydılar; sadece bir kez halka açık bir toplantı yapabildiler. Dahası, bu sovyet önceki kadar popüler de değildi; işçiler bitkindiler; grev hareketi başkentte eriyip dağıldı; öyle ki ayın 19'unda greve son verildi. Öncüllerinin başına gelenler, 9 Ocak 1906'da Yürütme Komitesi üyelerinin başına geldi ve sonraki haftalarda ve aylarda çok sayıda temsilci tutuklandı. Aralarında Khrustalev Nosar ve Troçki'nin de bulunduğu sovyetin 52 üyesine karşı 1906 ekiminde açılan davada, Petersbourg İşçi Temsilcileri Konseyi'nin tarihi noktalanmış oldu[173], ama devrimci mirası her zaman yaşadı.

---

169. Bkz. a.g.y. s. 188-190; Sverckov, s. 155-158.

170. Bkz. Sverckov, s. 161-168; 1. Deutscher, **Trotsky. I- Le Prophéte armé,** Paris, 1962, s. 198-200.

171. İkinci Petersbourg Sovyeti konusunda bakınız E. Krivoseina, "O vtorom Peterburgskij soveta rabocikh deputatov", **Proletarskaya Revolucija,** 1926, 6 53, s. 181-196; "K istorii Peterburgskogo 2-go soveta rabocikh deputatov" **Revoljucija i R.K.P.,** s. 339; Parvus, **In der rusischen Bastille wahrend der Revolution,** Dresden, 1909, s. 21.

172. Bkz. **Peterburgskij i moskovskij sovety,** s. 79-82.

173. Davanın gelişimi konusunda bakınız Troçki, s. 269-308. Deutscher, s. 225-233. Kısmen hafif cezalar verildi: Hapis ve sürgün gibi; 34 sanık beraat etti.

Aralığın ilk günlerinde devrimin ağırlık merkezi, genel grevin ayaklanmaya dönüştüğü Moskova'daydı[174]. Hareket o kadar türdeş olmasa da, uyum içinde sürmese de Moskova Sovyeti, Lenin'in deyişiyle "ayaklanmayı yöneten organ" haline geldi. Bir ara, kent garnizonunun ayaklanmaya katılmasma ramak kaldı, ama sovyet bu fırsattan yararlanamadı. Ancak Petersbourg olaylarınm etkisiyle 6 aralık akşamı, açıkça ayaklanmaya dönüştüreceğini ilan ederek bir genel grev başlatmayı kararlaştırdı[175]. Ama hiç kimse bunun nasıl gerçekleştirileceğini açıklıkla bilmiyordu. 8 aralık akşamı, Sosyal Demokratlar Federatif Komitesi'nin tümünün (Bolşevikler ve Menşevikler), yani gerçek komuta merkezinin tutuklanmasından sonra, sovyetin Yürütme Komitesi, grevi yürütme görevini semt konseylerine bıraktı. Kentin çeşitli semtleri arasında bağlantımn kopması sonucu, sonraki günlerde dağınık çarpışmalar oldu. İlk silahlı çatışmalar tamamen tesadüfiydi; isyancılar özenle hazırlanmış bir plana göre hareket etmiyorlardı. Askerlerin kendilerine katılmasını bekliyorlardı; umutlarının boş çıktığım görünce, tek tek "partizan eylemlere" giriştiler. Öfke arttıkça barikatlar kurmaya başladılar. Moskova garnizonuna pek güvenilmediği için Petersbourg'dan savaşan grupların direnişini kesin olarak ancak 18 aralıkta ezmeyi başaran İmparatorluk Muhafızı Birliği askerlerini getirtmek gerekmişti.

On günlük grev ve ayaklanma süresinde, sovyet ve çeşitli semt konseyleri yetkili örgütler olarak davrandılar. Örneğin, içme suyunun tayına bağlanması, yiyecek dükkânlarının açılması, kiraların re'sen saptanması yolundaki işçi moratoryomu gibi kararlar aldılar. Ama Moskova Konseyi'ni "Devrim hükümeti" olarak nitelemekten hoşlanan sovyet tarihçileri açıkça abartıyorlardı. Bu önlemlerin sadece o andaki durumun zorlaması sonucu alındığı, kesin bir siyasal programla hiçbir ilgisi olmadığı ve sovyetin eylem alamnın sınırlılığı olduğu ortada değil mi? Ayaklanmada oynadığı rol kadar Bolşeviklerin konseyde ağırlıkta olması da sovyet tarihçilerini Moskova Kon-

174. Bkz. **Moskovskoe vooruzennoe vosstanie**, Moskova, 1906; S.N. Çernomordik, "Dekabr'skoe vooruzennoe vosstanie 1905 9.", **Istoriceskie Zapiski**, 18, 1946, s. 3-41; N. Maksakov, "Dekabr'skoe vosstanie v Moskve", **Revoljucija i R.K.P.**, III, s. 345-360; N.N. Jakovlev, "Moskovskie bol'şeviki vo glave dekabr'skogo vooruzennogo vosstanija 1905 goda", **Voprosy Istorii**, 1955, 12, s. 3-18.

175. Bkz. **Petersburgskij i moskovskij sovety**, s. 108-112.

seyi'ni "proletarya devriminin klasik örgütlenişi" ve bütün öteki konseylerin bir modeli olarak göstermeye itti[176].

Moskova olayları gibi Petersbourg Sovyeti'nin başlattığı genel grev çağrısı da taşrada büyük yankı uyandırdı[177]. Bazı yerlerde, özellikle Don bölgesinde kanlı çatışmalar oldu[178]. Sovyetler kısmen varlıklarım borçlu oldukları aralık grevinin itici unsurlarından biri oldular[179]. Bazıları daha da ileri gittiler. Örneğin Novorrossiisk Konseyi, 9 aralıkta kentte yönetimi ele geçirmeyi başardıktan sonra "Novorrossiisk Cumhuriyeti"ni ilan etti. Vali ve polis müdürü kaçarlarken, kent duması ve belediye başkanı sovyetin emrine geçti ve garnizon askerleri işçilere ateş açmayı reddettiler. Sovyet, aşağıdaki görevleri üstlendiğini açıkladı: 1) Siyasal grevin sürdürülmesi; 2) Bir halk meclisi ve halk mahkemesinin seçilmesi; 3) Varhklı sınıflara karşı mücadele; 4) Sendikal ve siyasal derneklerin kurulması; 5) İşsizlere doğrudan yardım sağlanması; 6) Ayaklanmanm hazırlanması[180]. Ekonomik sorunlarla siyasal sorunları, önemli meselelerle ikincil meseleleri, genel çözüm yollarıyla pratik önlemleri birbirine karıştıran bu program, işçilerin sovyetlerinden ne beklediğini -devletin yeniden kurulmasıyla ilgili yetkin bir planın uygulamaya konulması değil, durumun gerektirdiği somut işlerin gerçekleştirilmesi- tam olarak yansıtıyordu.

Benzer türde devrimci örgütler, bir ara Çita'da ve Karsnoyarsk'ta, Sibirya'da iktidarda kaldılar[181]. Ayaklanan Mançurya ordusu askerlerinden destek alarak iki sovyet, yerel yetkilileri görevden uzaklaştırdılar ve kendi aralarından yönetimsel sorunları çözmekle görevli bir seksiyon oluşturdular. Öte yandan, Çita'da demiryolları,

---

176. Gorin, s. 284.

177. Fabrika müfettişliğinin istatistikierine göre ekim grevine katılan işçilerin sayısı 481.000 iken, aralık grevine katılanların sayısı 418.000'di.

178. Bkz. "Dekabr'skie dni v Donbasse v 1905 g.", **Krasnyj Arkhiv,** 1935, 6 (73), s. 81-125; "Khronika vooruzennoj bor'by. Relajaccija general'nogo staba samoderzavijakh v dekabre 1905 goda", a.g.e., 1925, 4-5 (11-12), s. 159-181.

179. Önceki s. 59.

180. Bkz. Nevskij, "Novorossijskaya Respublika" **Sovety I vooruzennoe vosstanie v 1905 godu,** s. 87-114; V. D. Sokol'skij, "Novorossiskij sovet rabocikh depotutov v 1905 godu", **Voprosy Istorii,** 1955, 12, s. 76-86; Gorin, s. 326-329 ve 434-439.

181. Önceki s. 60.

P.T.T. ve devlet toprakları ortak mülkiyet olarak ilan edildi. Çarlık yetkilileri, bir polis operasyonu ile (1905 kasım sonu ile 1906 ocak başı) yeniden görevlerine dönebildiler. Yılın sonunda devrimin başarısızlığa uğramasıyla sovyetlerin etkisi azalmaya başladı. En mücadeleci temsilcilerinin büyük bölümü ya tutuklandı ya da yeraltına dönmek zorunda kaldı; ama diğerleri işçilerin kendilerine hâlâ güven duyduğu, onları kendi sözcüleri olarak gördüğü fabrikalardaydılar. Özellikle Petersbourg'da tutuklu temsilcilerin davası hazırlanırken ya da devam ederken kitlelerin, dağıtıldıktan sonra bile sovyete ne kadar bağlı kaldıkları görülecekti. Bir sürü miting ve protesto dilekçesi, ayrıca yardım toplanması, işçilerin sanıkları desteklediklerini gösterdi; tanıkların dinlenmesi de bunun bir başka örneği oldu[182]. Özellikle 1906 ilkbaharında bir işsizler konseyinin kurulmasıyla sovyetlerin yeniden kurulacağı umudu uyandı[183]. İşsizler Konseyi'nin kökeni, sovyetin eski işsizler komisyonuydu ve kurduğu kantin ağıyla 20 bin işsize hizmet vermekteydi. Konsey, işsizlikle mücadele etmek için ivedilikle şantiyeler açan kent dumasının desteğiyle yarı-yasal bir statüye sahipti. Dahası, bir genel işçi konseyinin diriltilmesi için fabrikalarda kampanya sürdürerek taban oluşturmaya çalışıyordu. Nitekim topladığı 300 temsilcinin çoğu fabrika delegesiydi. Sosyalist-devrimcilerin bu kampanyayı tamamen desteklemelerine karşın, Lenin açık bir şekilde buna karşı çıktı[184]. 1906 sonunda, aşırılıkçı eğilimler işsizler konseyinde çoğunluğu sağladılar ve bir kitle gösterisi düzenlemeye çalıştılar. Bu nedenle çıkan iç kavgalar, bu örgütün 1907 yazında ortadan kalkmasına yol açtı.

İşsizler konseyleri Moskova, Kharkov, Kiev, Poltava, İekaterinoslav, Bakü, Batum, Rostov ve Kronstadt'ta da kuruldu. Petersbourg İşsizler Konseyi gibi onlar da sadece ekonomik talepler (işsizlik tazminatı verilmesi gibi) değil, aynı zamanda genel siyasal sloganlar öne sürdüler[185]. 1906 temmuzunda, Moskova'da çok farklı boyut-

---

182. Bkz. Troçki, s. 272.

183. Bkz. İşsizler Konseyi'nin önde gelen kurucularından W. Wojtinski'nin anıları **Wehe den Besiegten**, Berlin, 1933; S. Malysev, **O Piterskom sovete rabocikh**, Moskova, 1932.

184. Bkz. önceki s. 100.

185. Bkz. **Protokoly s-ezdov i konferencii vsesojuznoj kommunisticeskoj partii (b). Cetvertyj ob-edinitel'nyj s-ezd R.S.D.R.P.** Moskova, 1934, s. 635.

ta bir girişim oldu: Kent sovyetinin ve semt konseylerinin kurulması. Yaklaşık 150 işçi temsilcisi toplandı ve grevi yönetecek bir yürütme komisyonu seçti. Yine de birkaç gün sonra hareketi durdurmak gerekti ve bunun sonucu olarak sovyet ortadan kayboldu[186]. 1905 mayısında bir temsilciler konseyinin kurulduğu Ural'daki Nadezinskij fabrikasında, "İşçi Temsilcileri Konseyi" imzasım taşıyan, mayıs 1907 tarihli bir belge hâlâ orada korunmaktadır[187]. Konseyler hareketinin bu geç filizleri 1906-1907 yıllarmın değişen siyasal koşullarında uzun süre varlıklarını sürdürecek durumda değillerdi. Devrimci örgütler olarak konseyler, kitle hareketi evresinden parlamenter mücadele evresine geçmiş olan devrimin akışına bağlıydı. Proletaryanın belli bir kesimini temsil eden örgütler olarak -İşsizler Konseyi gibi- 1905 sovyetlerini belirleyen kitlesellik özelliğinden yoksundular. Bununla birlikte, sovyetleri yeniden diriltme isteği, konseyler biçim ve düşüncesinin Rus proletaryası içinde sağlam bir yer edindiğini ve devriinin önemli günlerinin amsının yitip gitmediğini gösteriyordu.

C. 1905 sovyetlerinin tarihsel önemi.

Şimdi ortaya çıkan sorun, işçilerin özyönetim örgütleri olarak alınan 1905 sovyetlerinin, devrimin başarılı olması halinde, kendilerine benzer bir devlet, dolayısıyla bir konseyler cumhuriyeti kurmayı düşünüp düşünmedikleri sorunudur. Lenin'in sovyetler konusunda "yeni bir devrimci iktidarın çekirdekleri"[188] sözlerini alarak bazı sovyet tarihçileri bu görüşü desteklediler ve konseylerin siyasal iktidarı ele geçirmeyi amaçladıklarını ileri sürdüler[189]. Oysa, hiçbir şey, hiçbir belge böyle bir savı aklamıyor. Konseylerin bildirgelerinde sürekli sözü geçen, sadece Kurucu Meclis ve demokratik cumhuriyet gibi önemli siyasal taleplerdi. Kurucu Meclis'in yerine geçmeyi amaçlamak bir yana, sovyetler onun kurulması için mücadele ediyorlardı. O dönemde Rusya'da hiç kimse parlamenter bir cumhuriyetin

---

186. Kostomarov, s. 179-186.

187. Jaroslavskij, Proletarskaja Revoljucija, 1940, 2, 14.

188. Bkz. önceki s. 99.

189. Bkz. örneğin S.L. Ronin, "Istoriceskoe znacenie sovetov 1905 g." **Sovetskoe Gosudarstvo I Pravo,** 1955, 4, s. 11-20.

yerine bir konseyler sisteminin kurulması için görüş ileri sürmedi. Bu durum, bazı devrimci grupların ve kişilerin konseylerin önemini anlamış ve gelecekte onlara esaslı bir görev düşeceğini öngörmüş olmasıyla -bu konu daha sonra irdelenecek- hiçbir şekilde çatışmaz. Sovyetlerin birinci görevinin hareketi örgütlemek ve yönetimsel sorunları çözümlemek olduğunu düşünen işçilere gelince, onlar bu tür düşünceler beslemekten çok uzaktılar.

Dolayısıyla konseyler, devrimin başarılı olması durumunda, 1917'deki ardıllarının yönetimi ele geçirdiklerinde yaptıklarını yaparlar mıydı diye sormanın bir anlamı yok. Konseylerin kısa ömürlü olması, ilk Rus Devrimi sovyetlerine potansiyellerini sonuna kadar götürme olanağı vermedi: Devlet aygıtını ele geçirdikten sonra, yerine yeni devrimci organları geçirme eğilimleri başlangıçta hiç de belirgin değildi; kuşkusuz sonradan biraz belirginlik kazandı, ama sovyetleri gerek işçi ve köylü demokrasisi organlarına gerek sendikal türde örgütlere dönüştürmeye gelince bu konuda hiçbir kesin eğilim görülmedi.

1905 sovyetlerinin tarihsel önemi yine de hiç de az değildir: Rus işçi kitleleri kendi içlerinden demokratik bir özyönetimin tabanını oluşturan, kendi özlemlerini dile getirebilecekleri bir örgüt çıkarmışlardı. Süregelen devrimci geleneğin kökeninde Petersbourg Sovyeti gibi 1905 sovyetleri vardır. 1917 Şubat Devrimi sırasında Petersbourg Sovyeti'nin birden dirilivermesi, aym şekilde kısa sürede bütün Rusya'da sayısız işçi ve asker temsilcileri konseylerinin ortaya çıkması, 1905 konseylerinin oynadığı rolün bilinçlerde ne kadar canlı kaldığını, bu örgütlerin devrim yeniden ivme kazandığında, halk kitlelerinin gereksinmelerine uyum gösterme yeteneği olduğunu kanıtlar.

1917 Devrimi'nin tersine, 1905 konseylerinin Rusya dışında çok ilgi gördüğü söylenemez. Elbette, ilk Rus Devrimi genelinde uluslararası işçi hareketi tarafından izlenmiştir. Örneğin Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in etrafında toplanan Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadına, ünlü kitle grevi tartışması çerçevesinde, görüşlerini pekiştirme ve netleştirme olanağı verdi. Ama işçi konseylerinin biçimi hemen hemen gözden kaçırıldı. Hollandalı Pannekoek gibi sadece birkaç sosyalist, parlamentarizmin ve burjuva devletinin eleştirisini yaparken, 1917'den sonra Bolşeviklerin benimse-

diği konseyler düşüncesine yakınlaşan bir yorum ileri sürdüler[190].

Önem bakımından 1905 sovyetleri ile 1871 Paris Komünü karşılaştırılabilir. Bu iki örgütten Paris Komünü önce Marx'ın, daha sonra Lenin'in devlet kuramındaki yerinden dolayı, 1905 sovyetleri ise 1917 konseylerinin habercisi olduğu ölçüde tarihte yankılar uyandırdı. Komün ve sovyetler arasında kurulan bağlantıdan ve yorumlamadan pratikte ve kuramda Bolşevist konseyler sistemi ortaya çıktı.

4. SOSYALİST PARTİLER VE SOVYETLER

Sovyetlerin doğuşu ve 1905 Devrimi'ndeki işlevleri, sosyalist partilerin tavırlarını ve siyasal anlayışlarını derinden etkiledi. Kuruluşlarına katılmadıkları, ortaya çıkacağını kestiremedikleri bu örgütleri hesaba katmak ve onlar karşısında bir ilke tavrı benimsemek zorunda kaldılar. Çeşitli sosyalist eğilimlerin farklı yönelimleri, doğal olarak sovyetlerin farklı biçimlerde ele alınmasına yol açtı. Bu somut çerçevede, tabandaki militanlar sovyetlerde birlikte çalıştıkları halde, devrim döneminde işçi hareketinin araçları ve amaçları konusunda görüş ayrılıkları gittikçe belirginleşti. Troçki, devrimci sosyalist gruplar, her iki sosyal-demokrat hizip, yani Menşevikler ve Bolşevikler, 1917 konseyleri karşısındaki tavırlarını kısmen biçimlendiren kendi konseyler düşüncelerini -birinci devrimdeki düşünceleri ikinci devrime taşıyarak- oluşturdular.

A. *Menşevikler*

1905 Devrimi başladığında Sosyal Demokrat Parti pratik ve kuramsal bakımdan hemen hemen tam bir hazırhksızlık içindeydi. 1903 bölünmesinden sonra, hizip kavgaları güçlerinin büyük kısmını tüketiyordu ve ideolojik çatışmalarda örgütlenme sorunları ön sırada yer alıyordu. 1905 başında yeniden birleşme girişiminin başarısız kalmasından sonra, iki hizip sonraki ilkbahar ve yazı devrimin can alı-

---

190. Bkz. A. Pannekoek, **Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewgung**, Hamburg, 1909 ve "Massenaktion und Revolution", Die Neue Zeit, XXX, 2, 1912, s. 541-550 ve 600-616 Fransız okuyucu **Pannekoek et les conseils ouvriers'de** bu iki metnin geniş özetini bulacaktır [(S.Bricianer Yay.) Paris, 1969, s. 51-116]. W. Tormin, **Zwischen Ratedikatur und sozialer Revolution**, Dusseldorf 1954, s. 24.

cı sorunları karşısındaki tavırlarını belirlemekle ve bir eylem programı hazırlamakla geçirdiler. Kuşkusuz olayların akışı, Bolşeviklerle Menşevikleri pratik mücadelede yakınlaştırdı, ama kuramsal tartışma tüm önemini korudu. Bu tartışmalar, Rus Marksizminin iki hizbe ayrıldığı sırada, bir daha hiç kapanmayacak bir uçurumun açılmasına ve iki tarafın da 1917 Devrimi'ne kadar izlediği ilkelerin oluşmasına yol açtı.

Menşevikler ve Bolşevikler ortak hareket noktası olarak Plekhanov'un uzun süreden beri savunduğu programı aldılar: Gelecek devrim, bir "burjuva devrimi" olacaktı; dolayısıyla proletaryanın demokratik devrim için mücadelesi gerekliydi. Rusya'da tarımsal ve yarı-feodal koşullarm ağır basması, sanayinin ve işçi sınıfmın az gelişmiş olmasından dolayı, sosyalizmin kurulması ancak bir sonraki evrede mümkün olabilirdi. Ama Marx'ın 1848 Devrimi'nden çıkardığı şema, 1905 Rusyası'nın somut durumuna uyarlandığı ve ona gerçek toplumsal-siyasal bir içerik verilmeye çalışıldığı andan itibaren, görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başladı[191].

Menşeviklere göre Rus devriminin "burjuva" karakterinden dolayı -Marx'ın onlara öğrettiği biçimiyle, toplumun nesnel gelişme yasaları öyle gerektiriyordu- o dönemdeki belirleyici toplumsal güç, devrim sırasında ve sonrasında olaylarm akışını yönlendirmesi gereken burjuvaziden başkası değildi. Martinov, Lenin'le karşı karşıya geldiği polemik çerçevesinde bu düşünceyi şöyle dile getiriyordu[192]: "Proletarya, toplumsal devrim gerçekleşmedikçe, ne tüm devlet iktidarını ne de bu iktidarm bir bölümünü elde edebilir (...). Bu nedenle, önümüzdeki devrimin, burjuvazinin tümünün isteklerini hesaba katmadan herhangi bir siyasal yapı oluşturamayacağı ortadadır, çünkü burjuvazi devrim sonrasında çok güçlü olacaktır (...). Devrimin akışını ve sonucunu etkileme mücadelesi, ancak proletaryanın liberal ve radikal burjuvazi üzerinde yapacağı baskılara bağlıdır (...). Ne olursa olsun, proletarya burjuvaziyi, kendisini boğan mutlakiyet zulmüne dönmek ya da halkla ilerlemek ikilemi ile karşı karşıya getirecektir."[193] 1905 martında Martinov, 9 ocak olaylarımn devrimin karakterinde ve partinin görevlerinde hiç-

---

191. Bkz. A.Rosenberg, **Histoire du bolchevisme**, s. 20 ve 33.

192. Martinov, **Dve diktatury**, Cenevre, 1905 (1904'te yazıldı).

193. a.g.e. s. 58.

bir bakımdan değişiklik yaratmadığını ve asıl hedefin "proletaryayı sınıf temelinde bir araya getirmek", "kendi sınıf partisini oluşturmak ve sağlamlaştırmak" olduğunu söylüyordu[194]. Menşeviklerin gazetesi Nacalo'ya gelince, program üzerine yazılmış bir makalede, işçi sınıfının ve Sosyal Demokrat Parti'nin görevinin çarlığa karşı mücadele veren burjuvaziyi desteklemek, onun zaferine yardım etmek, "proletaryanın çıkarlarını ön plana çıkararak burjuva devrimini genişletmek ve burjuva kuruluşları çerçevesinde toplumun devrimci dönüşümü için en geniş temeli yaratmak" olduğunu belirtiyordu[195].

Dolayısıyla Menşeviklerin görüşüne göre devrimin başarıya ulaşmasıyla demokratik ve toplumsal reformları gerçekleştirecek bir burjuva rejimi kurulacaktı. Sosyalistlerin, kapitalizmin kötü yanlarının sorumluluğunu burjuvaziye bırakmaları gerektiğinden, bu rejime hiçbir biçimde katılmayacaklardı. Ama demokratik kurumlarda sürdürülen parlamenter mücadele, sonunda sosyal demokrasinin atılım yapmasına ve işçi kitlelerinin siyasal bilincinin yükselmesine yol açacaktı. Dahası, burjuvazinin iktidara geçmesiyle öyle bir ekonomik dönüşüm olacaktı ki Batı ve Orta Avrupa'nın ileri ülkelerinde sosyalist devrim başladığında kıvılcım Rusya'ya da sıçrayacak ve orada da bir proletarya devriminin başladığı görülecekti[196].

Ülkenin geriliğine bağlı olan program, Avrupa'nın diğer ülkelerinde hüküm süren duruma da bağlıydı. Program, sosyalist devrime ve proletaryanın iktidarı ele geçirmesine, bir dizi toplumsal değişimin sona ermesinden sonra yer veriyordu. Yıllar geçtikçe daha da belirginleşecek olan temel demokratik tercihe gelince bu da, "çoğunluk diktatörlüğü" (Marx'ın sözünü ettiği proletarya diktatörlüğü anlamında) için gerekli koşulların Rusya'da daha oluşmadığı bir dönemde, ülkeyi "azınlığın diktatörlüğünden" korumayı amaçlıyordu. Dolayısıyla bu konuda Menşevikler Lenin'in "Jakoben" görüşlerine var güçleriyle karşı çıkmak durumundaydılar[197].

194. **Iskra**, 93, 17 Mart 1905.

195. **Nacalo**, 1, 15 Kasım 1905.

196. Menşeviklerin nisan 1905 konferansının sonuçları konusunda bakınız Lenin, **Oeuvres**, cilt 9, say. 27-39, 74 ve 78.

197. Martinov'un yukarda adını ettiğimiz yazısından başka bakınız **Pis'ma P.B. Aksel'roda i Ju.O Martova**, Berlin, 1924, s. 146. Ekim 1905 tarihli bir mektupta Martov, kısa vadede iktidarı ele geçirmenin kaçınılmaz göründüğünü, ama bunun coşturucu olmak bir yana içinde çok kötü tehlikeler gizlediğini yazıyor ve devrimin bu kritik evresinin bir "Jakoben diktatörlüğünün" kurulmasına yol açmasından korktuğunu belirtiyordu.

Bu bakış açısına göre Menşevikler kendilerine öncelikle iki hedef saptadılar: "1. Eski içine kapalı, illegal çalışmaya alışmış aygıtla yeni kitle örgütlenmelerinin birleşmesi sayesinde sağlam bir sosyal demokrat örgütlenmenin sağlanması, 2. Sendikaların gelişmesi."[198] Geniş emekçi halk kesimlerindeki kendiliğinden uyanıştan yararlanarak onları kazanmak, örgütlemek ve onları belirleyici bir siyasal faktör haline getirmek sosyal demokratların en ivedi göreviydi. Böylece, parti devrimin doğuracağı sorunların çözümünde ağırlığım koyabilecekti[199].

Komitelerinin soyutlanması, gizli çalışmak zorunda kalmaları, aydınlarla işçiler arasındaki ayrılık ve Bolşeviklerle kopuk olmaları, kitleler üstündeki etkilerinin zayıflığı, Menşeviklerin umudunu kırıyordu. Kitlelerin artan ilgisi kadar polis gözetiminin gevşemesi sonucu, ancak 1905 ocağından itibaren, ilk kez daha geniş ölçekte çalışma olanağına kavuştular. Şubatta, Sidlovskij[200] seçimlerinden esinlenen Petersbourglu Menşevik gruplar, bir plan tasarladılar: İşçiler fabrika tabanında (komisyon seçimindeki gibi) ilgili kentlerin meclisini oluşturacak temsilcileri seçecekler, oluşturulan meclisler de Panrus İşçi Kongresi'ne kendi temsilcilerini göndereceklerdi[201]. Menşevikler, böylelikle hâlâ siyasal eylemden uzak duran emekçileri devrimci harekete katmayı ve yeraltındaki komplocu bir hücre durumundaki partilerini, yer üstünde çalışan bir kitle partisi durumuna getirmeyi umuyorlardı. İlkbahar ve yaz boyunca, bu konuda birçok makale yazan Aksel'rod, bu planın en ateşli yayıcısı oldu[202]. Aym zamanda önceden kurulmuş işçi yardımlaşma derneklerinin kongresi için çalışan Menşeviklerin bir kısmı bu tasarı için çabalarını birleştirdiler[203]. Özellikle Parvus'la diğerleri ise zemstvolarda, kent kongrelerinde, "Birlikler Birliği'nde", vb temsil edilen bütün toplumsal kesimleri bir araya getirecek meclislerin ve bir işçi forumu-

---

198. Nacalo, 1, 15 Kasım 1905.

199. Bkz. Martov, **Geschichte der russischen Revolution**, s. 112.

200. Önceki s. 42.

201. Kozovlev, **Istorija soveta rabocikh deputatov**, s. 36.

202. F.Savinskij, "Parlamentarskaja taktika s.-d. ve epokhuper voj russkoj revoljucii" **Proleterskaja Revoljucija**, 1930, 11 (106), s. 3-20 ve 107, s. 39-77.

203. Bkz **1905-07 gg. ve professional'nom dvizenii** (P. Kolokol'nikov ve S.Rapoport Yay.) Moskova, 1925, s. 45 ve 112.

nun kurulmasından yanaydılar[204].

Menşevikler aynı zamanda, işçi kongresi düşüncesine koşut olan ve aslında ondan esinlenen "devrimci özyönetim" düşüncesini geliştirdiler. Bu, bir bakıma Bolşeviklerin de bir süre sonra öne sürecekleri "geçici devrim hükümeti" sloganın bir benzeriydi. İki eğilime özgü ilkelerin çatışmasını, hiçbir şey, bu slogan farkından daha iyi gösteremez. Herkesten çok Martov'un savunduğu devrimci özyönetim düşüncesi, pratikte çarlık iktidarını "tabandan", demokratik mücadele yoluyla bozmayı ve böylece rejimi anayasa konusunda ödün vermeye zorlamayı amaçlıyordu. "Bulygin Duması" seçimlerinden dışlanan işçi kitleleri ve öteki toplumsal kesimler, kendi "halk ajitasyon komitelerini" kuracaklardı. Amaçları, yetkili kılınan yasal devrimci temsilciler çerçevesi dışında, seçim olacaktı. Kentlilerle birlikte neler yapılması gerektiğini görüşmek için köylüleri özgürce seçtikleri temsilcilerini kente göndermeye çağıracaklardı. "Bu taktik başarıya ulaştığı takdirde, bütün ülkede devrimci özyönetim örgütleri ağı kuracağız. Öte yandan bu örgütlerin oluşturacağı bir panrus konfederasyonu, bütün ülke ölçeğinde bizim için vazgeçilmez bir siyasal kürsü olacaktır[205]." Menşeviklerin başlattığı kampanya, sonbaharda toplanan İmparatorluk Duması'na baskı yapmayı, hatta gerekirse yasa dışı yollardan bir kurucu meclisin kurulmasını hedef alıyordu. 1905 ağustosunda Martov, "Her yerde açıkça çalışan bu özyönetimin örgütlenmesi, anayasal dönemi kendi arzusuyla başlatmaya yanaşmayan otokrasinin tasfiyesini gerçekleştirecek bir yapıdır" diye yazıyordu[206].

Menşevikler, özyönetim düşüncesini sık sık 1789 Fransız Devrimi'ne ve daha çok da 1871 Paris Komünü'ne dayandırıyorlardı. 1905 nisanındaki konferanslarında, açık açık "falan kentte, falan bölgede sadece ayaklanmanın yaygınlaşmasına ve hükümetin çalışamaz duruma getirilmesine katkısı olacak devrimci komünler oluşturulması" lehinde bir kararı benimsediler[207]. Martov, komünler oluşturulması sloganını "devrimci lafazanlık" olarak nitelendiren Le-

---

204. Bkz. **Pis'ma P.B.Aksel'roda i. Ju. O.Martova, s. 119-121.**

205. F.Dan **Iskra**, (106), 18 Temmuz 1905, **Iskra**, 101, 1 Haziran 1905.

206. Martov, **Arbeiter-Zeitung** (Viyana), 24 Ağustos 1905; Lenin'den alıntı, **Oeuvres**, cilt 9, say. 76.

207. Lenin'den alıntı, **Oeuvres**, cilt 9, s. 76.

nin'i Marx ve Engels'in komün programını, kolektif hareketlerin gönüllü birleşmesini benimsediklerine ve "devrimci özyönetimin[208]" bu düşüncenin Rusya'ya uyarlanmasından başka bir şey olmadığına ikna etmeye çaba harcadı[209]. Leninci devlet kuramının ve Bolşevist konseyler sisteminin temeli olacak Paris Komünü modelinin, Rus Marksizmine Bolşeviklerce değil de Menşeviklerce getirilmiş olması oldukça anlamlıdır. Bununla birlikte, tanımı gereği, köylü ya da proleter nitelikli özyönetim örgütleri (yerel "komünler") ile Menşeviklerin hep kurulmasını istedikleri burjuva hükümeti arasında ilişkilerin nasıl olacağı konusu karanlıkta kalıyordu. Burada, Menşeviklerin bir yandan toplumsal ve siyasal gelişmenin "nesnel" akışına inanması, öte yandan bizzat kendilerinin saptadıkları bu çerçevenin dışına taşması kaçınılmaz olan devrimci eylemleri arasında bir çelişki vardı; bu da Lenin'in gözünden kaçmamıştı. Kampanyaları başarılı olsaydı, devrimci özyönetim örgütleri, 1917'de geçici hükümet karşısında sovyetlerin yaptığı gibi, demokratik burjuva hükümeti üstünde tabanın denetimini sağlayacak kurumlar haline gelebilirlerdi. 1905'te, Menşevikler henüz benzer niyetler beslemekten kuşkusuz uzaktılar, ancak işçileri ve köylüleri bir temsilciler meclisinde birleştiren, tabandan tepeye giden bir yapıdaki özyönetim planları yine de dikkate değerdi. 1905 konseylerinin kuramsal bir öncüsü varsa, o da Menşeviklerin özyönetim düşüncesidir. Bununla birlikte, tasarlandığı biçimiyle pratikte uygulanamadı. Yerel ajitasyon komitelerinin yürüttüğü bir kampanyanın arkasından seçimler yerine genel grev başladı ve Menşeviklerin kendi "büyük tasarılarının" gerçekleşmesi olarak kabul ettikleri Petersbourg Sovyeti kuruldu. O zamana kadar kâğıt üzerinde kalan "işçi kongresi", "komünler" ve daha bir sürü tasarı şimdi olaylarda somutlaşıyorlardı. Menşevikler için sovyetlerin yeni örgütlenmesini programlarına almaktan daha kolay bir şey olamazdı; bir ölçüde, devrimin başından beri buna hazırdılar.

Menşeviklerin yerel örgütü, 1905 ekiminde Petersbourg İşçi Temsilcileri Sovyeti'nin kuruluşuna etkin bir biçimde katıldı[210]. Üyeleri, *Iskra*'nın da dediği gibi[211], "işçi komitesi"nin, yani sovyetin

208. a.g.y.-

209. **Iskra**, 110, 10 Eylül 1905.

210. Bkz. önceki s. 55.
211. Kozovlev, s. 42.

"eğitim ve ajitasyon örgütlerinin en iyisi, ulusal ölçekte devrimi örgütlemenin bir aracı" olacağı görüşünden yola çıkıyorlardı. 1905 ekimi sonunda sürgünden dönen Martov Petersbourg'a gelince, sovyeti "devrimci özyönetim düşüncemizin somutlaştırılmış biçimi[212]" olarak tanımladı. Siyasal tercihlerinden dolayı, Menşevikler pratik düzlemde, konseyler lehine Bolşeviklerden daha çabuk tavır almayı başardılar. İşçileri kendi örgütleri ve temsilcileri olarak partilerden çok sovyetleri görmeye iten koşulları göz önüne alarak, partisiz temsilciler çoğunluğunun isteklerine uydular ve parti olarak konseyleri etkilemekten vazgeçtiler.

Bununla birlikte, sovyetleri bizatihi bir amaç ve eylemlerinin bir sonucu olarak gördükleri söylenemez. Tersine, sovyetlerin doğuşunu, Rusya'da sağlam bir sosyal demokrat partinin bulunmamasına, bunun sonucu olarak kitlelerin onun yerine kendiliğinden örgütler kurmak zorunda kalmalarına bağlıyorlardı. O yılın Menşevik önderlerinden Martinov açık açık şöyle diyordu: "Biri Sosyal Demokrat Parti, diğeri Sosyal Demokrat Parti'nin etkisinde olmakla birlikte resmen siyaset-dışı iki özerk proleter örgütün bir arada var olması, er ya da geç ortadan kalkması gereken anormal bir durumdur. Proletaryanın devrimci özyönetim örgütleri kurmasını tavsiye etmekle birlikte, bu örgütlenme biçimini geçici bir şey olarak görüyoruz."[213] Dolayısıyla sosyal demokratların, küçük gizli partilerini, "işçi temsilcileri konseyleri türünde örgütleri kendi içine alabilecek ya da onları gereksiz kılacak genişlikte" yasal büyük bir partiye dönüştürmek için ellerinden geleni yapmaları gerekiyordu[214]. Menşeviklerin gözünde sovyetler, her şeyden önce partinin ulaşamadığı, işçi kitlelerinin mücadelesini yönetmekle görevli örgütlerdi; parti, ulaşamadığı kitleleri bu yolla kazanacaktı. Martov'un bir sözüne göre, konseyler "büyük bir kitle partisinin kadrolarının oluşacağı savaş alanıydı[215]." Menşeviklerin Petersbourg Sovyeti'ni ve kurulu bütün proleter örgütleri bir panrus işçi kongresi toplanmasına iknaya çalışan öteki konseyleri desteklemesi bundan dolayıdır[216].

---

212. **Pis'ma P.B. Aksel'roda i Ju. O. Martova**, s. 146.

213. **Nacalo**, 2, 15 Kasım 1905.

214. a.g.y.

215. Martov, **Geschichte der ruslschen Sozialdemokratie**, say. 146.

216. Bkz. Kiev Menşeviklerinin benimsediği karar, **Nacalo**, 14 30 Kasım 1905.

1905 aralığında devrimin yenilgiye uğraması, Menşevik taktiğin gözden geçirilmesine yol açtı. "Özgürlük Günleri"nin güçlü devrimci atmosferinin etkisiyle Menşevikler, liberal muhalefeti koşulsuz destekleme siyasetini terk etmişler ve burjuvazinin karşı-devrimci olduğu şeklindeki Bolşevist anlayışa hissedilir şekilde yakınlaşmışlardı. Artık sağcı Menşevikler kökten değiştirme taktiğini sert bir biçimde eleştiriyorlardı: Yenilginin nedeninin, işçi kitleleri ile öteki demokratik güçler arasındaki kopukluk olduğunu ileri sürüyorlardı; parti yeterli bir ajitasyon ve geniş bir örgütleme çalışması ile güçlendirilmeden, aralık ayaklanması "yapay olarak" başlatılmıştı; çabalarını yakındaki duma seçimleri üzerinde yoğunlaştıracak yerde, enerjilerini vakitsiz eylemlerde tüketmişlerdi[217]. Artık durumun değişmesinden, geriye dönüşümden sonuçlar çıkarmanın ve 1906 nisanı sonunda toplanması öngörülen dumayı düşünmenin zamanı gelmişti. Halkın temsilcisi ve çarlığa karşı devrimci mücadelenin merkezi haline gelmek: İşte partinin yakın hedefi bu olmalıydı[218].

Bolşeviklerin ve sosyalist-devrimcilerin katılmadığı seçim kampanyası çerçevesinde, Menşevikler Dan ve Martov'un bir önceki ilkbahar ve yaz boyunca hazırladığı taslak halindeki özyönetim düşüncesini öne sürdüler. Halkın ezilen diğer kesimlerinden temsilcilerle birlikte Çarlık Duması'nın benzeri bir "devrimci panrus parlamentosunu" oluşturacak delegeler ve genel seçmenler -seçim iki dereceliydi- meclislerinin kurulması lehinde karar aldılar[219]. Bu tezin baş savunucusu Dan, benzer kuruluşların işçi temsilcileri konseylerine oranla üstünlükleri olduğunu açık bir şekilde ortaya koydu: Bir defa çoğunluğu partisiz olan işçi temsilcileri konseylerinden -işçiler temsilcilerini partilerine bakarak seçmiyorlardı- daha iyiydiler, ayrıca emekçilerin siyasal bilinç düzeyini yükseltecek ve partinin etkisini arttırabileceklerdi[220]. Duma seçimleri vesilesiyle, 1906-1907 kışı boyunca Menşeviklerin bu yönde çaba harcamalarına kar-

---

217. A.Tscerewanin, **Das Proletariat und die russische Revolution** Stuttgart, 1908, s. 129-133; J. Martov, "Preussische Diskussion und russische Erfahrung", **Die Neue Zeit**, XXVIII, 2, 1909-10, s. 907-919.

218. Bkz. Partinin IV. Kongresi'nde Aksel'rod'un söylevi. 1906, **Protokoly**, s 258-291.

219. F.Dan, "Gosudarstvennaja Duma i proletariat" **Gosudarstvennaja Duma i socialdemokratjia**, s. 1., 1906, s. 9-32.

220. a.g.y., s. 21.

şın, bu örgütler sadece Donetz havzasında kurulabildiler[221]. Ana hedefleri, İmparatorluk Duması'ndaki sosyalist temsilcilerin kitlelerle yakın ilişkide bulunmasını ve dolaylı olarak da emekçilerin gözünde dumanın saygınlığının artmasım sağlamaktı.

Hâlâ geçen ilkbaharda sovyetlerin gerçekleştirdiklerinin derin etkisi altında olan Menşevikler, 1906 nisanmda Stockholm'de toplanan RSDİP'nin IV. Kongresi'nde, partiyi "işçi temsilcileri konseyleri türünde kendiliğinden doğan siyaset-dışı proleter örgütlenmeleri sadece desteklemekle kalmayıp, devrimci atılım evresinde bu tür başka örgütlerin kurulmaları ve görevlerini yerine getirmeleri için çalışmaya" çağıran bir karar sundular[222]. Bu bakımdan, bu türden "siyaset-dışı" örgütlere sadece çok koşullu destek verilmesinden yana olan Bolşeviklerden ayrılıyorlardı[223]. Bununla birlikte Menşevikler için de konseyler genelde ikinci planda geliyordu. Buna karşılık, panrus işçi kongresi düşüncesi, 1906 yazında yeniden ortaya çıktı. Bu, partiye yokluğunu acı bir şekilde duyduğu geniş bir kitle tabanı sağlamanın bir yolu değil miydi? Üstelik bu konuda sovyetlerde daha önce başgöstermiş olan bir eğilimin, kendi hizip kavgalarına dalmış, işçilerin koşullarım unutan ve yeri geldiğinde partinin birliğini bozan aydınların sultasından kurtulma isteğinin yeniden ortaya çıktığı görüldü[224]. 1907 nisanmda Petersbourg Sovyeti'nin eski başkanı Khrustalev Nosar', piramit biçiminde tasarlanan bir işçi kongresi şeması geliştirdi: İlkin fabrika komiteleri, yani taban hücreleri; sonra ara ölçekte kent komiteleri; son olarak da sendika, işçi kooperatifleri, direnme sandıkları temsilcileri ile fabrikalarda seçilen temsilcilerden oluşan genel işçi kongresi[225]. Menşeviklere göre bu tür bir kitle örgütlenmesi, Partinin gizlilikten ve "sekterlikten" kurtulmasına, "Avrupai tarzda", Alman Sosyal Demokrat Partisi gibi bir işçi partisi haline gelmesine olanak verecekti. Bu düzlemde, sovyetler ya da işçi kongresi gibi siyaset dışı işçi örgütleri önemli yararlar sağlayabilirdi. Ama Menşevikler konseylere ne süreklilik ne de daha ge-

---

221. **Protokoly s-ezdov i konferencij vesesojuznoj kommunisticeskoj partii b Pjatyj s-ezd R.S.D.R.P. Mai-Ijun 1907 g.**, Moskova, 1923, s. 93-535.

222. **Protokoly... Mai Ijun' 1907 g.**, s. 585.

223. Bkz. Önceki s. 99.

224. Bkz. Martov, s. 206 ve V. Kongre (1907) tartışmaları için, **Protokoly**, s. 501-567.

225. Bkz. Lenin, **Oeuvres**, cilt 12, s. 392-396.

niş işlevler tanıyorlardı. Onların gözünde, konseyler, büyük bir kitle partisinin yokluğunu ya da sendikaların zayıflığını dolduracak ehvenişer örgütlerdi. Partiler ve sendikalar gerekli olgunluğa erişir erişmez, nöbeti devralacaklardı. Devrim dönemi boyunca, Menşevikler, hem devrimin organları hem de proletaryanın geçici özyönetim örgütleri olarak kabul ettikleri konseyleri desteklediler, ama sovyetlerin devlet iktidarının yeni organları haline geleceği hiçbirinin aklından geçmedi. 1917'de Menşevikler aynı durumla, ama bu kez sonlarını getiren bir durumla karşı karşıya kaldılar: Bir yandan sovyetlerde yönetici bir rol oynuyorlar ve "konseyler demokrasisi" için mücadele ediyorlardı; ama öte yandan devrimin "burjuva" karakterde olacağına inandıkları için sovyetlere hiçbir gelecek tanımıyorlardı; bu nedenle de sonuçta yetkiyi Bolşeviklere bıraktılar.

B. *Bolşevikler*

Lenin'in 1905'te izlediği taktik, sınıflar arasındaki güçler ilişkisinin bir çözümlemesine dayanıyordu. O zaman, Lenin de Rusya'nın önce "burjuva" devrimini gerçekleştirmesi, sonra demokratik bir cumhuriyetin temellerini atmaya çalışması gerektiğini söylüyordu. Ama bununla Menşeviklerden tamamen farklı bir şeyi anlatıyordu. Bu konuda, proletaryaya demokratik cumhuriyet mücadelesinde yönetimi ele alma ve küçük burjuvazinin yardımıyla devrimi sosyalizmin kapısına kadar götürme görevini veren 1848'lerin Marx'ına gönderme yapıyordu[226]. Rusya'da küçük burjuvazinin tarihsel rolü esas olarak köylülere düşüyordu; Lenin'e göre köylüler "özel mülkiyetin korunmasından çok, derebeyi topraklarının zoralımıyla" ilgileniyorlardı ve "demokratik devrimin kararlı ve en radikal yandaşlarından biri olabilirlerdi[227]."

Lenin'e göre Avrupa "burjuva" devrimlerinin Rusya'ya özgü bu değişkesinin amacı, "proletaryanın ve köylü sınıfının devrimci diktatörlüğü"nden başka bir şey değildi. Bunun nasıl olacağını şöyle tanımlıyordu: "Liberaller edilgen bir beklenti içinde olduklarından ve köylüler etkin bir biçimde işçileri desteklediklerinden dolayı, işçi hareketi demokratik devrimden galip çıkar. Bunlara radikal, cum-

226. Lenin, **Oeuvres**, cilt 9, s. 129-130.

227. a.g.y., s. 95.

huriyetçi aydınların ve küçük burjuvazinin yandaş tabakalarının desteğini de katın. Ayaklanma üstün gelir, toprak mülkiyeti sahiplerinin iktidarı son bulur."[228]

Proletaryanın devrimci demokratik diktatörlüğünün (toplumsal güçler ilişkisini ifade eden formül) siyasal biçimi, "geçici devrim hükümeti"ydi. Geçici devrim hükümeti, halk ayaklanmasından doğduğu için ondan destek alacak ve eski rejim tam olarak yıkılıncaya kadar onu yönetecekti. Lenin'e göre sosyal demokratların böyle bir hükümete katılması doğal bir şeydi. Lenin, bununla, gerçek sosyal demokratların, sosyalist-devrimcilerin ve gerekirse öteki demokratik sol partilerin bir koalisyon oluşturacağını anlatmak istiyordu[229]. Bilindiği gibi Lenin, bu konuda görüş bildirmemiş olsa da daha o dönemden beri "gizli düşüncesi" devrimin başarıya ulaşmasından sonra "demokratik cumhuriyetin tek şefi" olmaktı[230].

Diktatörlük yetkilerinden yararlanan ve topluma kökten dönüşüm yolunu açan devrim hükümetinin aldığı önlemler, proletaryanın tek başına, yalnızca yoksul köylülerin yardımıyla burjuvaziye ve zengin köylülere karşı yapacağı sosyalist devrimin ilk adımları olacaktı. "Demokratik devrim gerçekleşince, güçlerimiz ölçüsünde, hemen sosyalist devrim yoluna gireceğiz (...). Biz sürekli devrimden yanayız. Yolun yarısında durmayacağız."[231] Lenin, böylece 1905 eylülünde, Marx'ın 1850'de kullandığı ve Troçki'nin ilk Rus Devrimi sırasında oluşturduğu kuramda ön plana geçen "sürekli devrim" terimine başvuruyordu. Lenin'in 1917 nisanında savunduğu burjuva devriminin sosyalist devrime taşması kuramının çıkış noktası budur; Lenin'le Troçki'nin buluşma zemininin çıkış noktası da budur. Gerek 1905 gerek 1917 Lenin'inde bu düşünce, "Rusya'da demokratik devrimin başarısı, Avrupa'da sosyalist devrimin işaretini verecektir (...). Avrupalı işçiler bize bunu nasıl yapacağımızı gösterecekler ve o zaman onlarla birlikte sosyalist devrimi yapacağız[232]" biçiminde ifade ettiği umuda sıkıca bağlıdır.

---

228. a.g.y., s. 89.

229. Lenin, **Sämtliche Werke**, Berlin-Viyana, 1928. s. 570.

230. Rosenberg, s. 58.

231. Lenin **Oeuvres**, cilt 9, s. 244. [Fransızca çevirisinde "Kesintisiz devrim" deyimi geçiyor. Çev. notu.]

232. a.g.y., cilt 8, s. 550 ve 10, 90.

Öte yandan Lenin, 1905 Devrimi doruk noktasına ulaştığı sırada bile hareketten "tam bir zafer" beklemeyecek kadar gerçekçiydi. "1789 türünde bir devrimę mi yoksa 1848 türünde bir devrime doğru mu gidiyoruz?" diye soruyordu. 1789'la çarlık rejiminin tamamen ortadan kaldırılmasım ve cumhuriyetin ilanını; 1848'le meşruti monarşi biçimindeki bir uzlaşmayı kastediyordu. Bütün yönlerini tarttıktan sonra, olaylarm olası sonucu konusunda belirgin bir görüş oluşturmaya çalışıyordu[233]. Ama tüm etmenleri dengeli bir biçimde çözümlemesine karşm, sonuçta devrim tutkusuna kapılıyor; ayaklanma ve devrimin somut olarak hazırlanması için çağrı üstüne çağrı yapıyordu.

Daha 1902'de, *Ne Yapmalı?*'da, Lenin, sosyal demokrasinin ayırt edici görevinin genel halk ayaklanmasım hazırlamak olduğunu söylüyordu.[234] 1905 ocağmdan itibaren, Bolşevikler silahlı ayaklanmanm gündemde olduğunu çekinmeden söylemeye başladılar. 1905 nisamnda tek kendilerinin katıldığı RSDİP'nin III. Kongresi parti örgütlerini, ayaklanma, işçilerin silahlanması, savaş gruplarının oluşturulması ve bir eylem planının geliştirilmesi için kampanya açmaya çağırdı[235]. Bu, Lenin'in profesyonel devrimciler topluluğu idealinin Bolşeviklerin devrimi yönetmek savlarıyla ne kadar yakından bağlantılı olduğunu apaçık ortaya koyuyor. Gerçekten de yalnızca kararlı ve disiplinli bir savaşçı topluluğu bir ayaklanmayı örgütleyebilir ve iktidarı ele geçirebilirdi: Yandaş kitleler harekete gerekli katkılarını yaparlarken, komplocu bir azınlık kitleyi yönlendirmeyi ve ona hedef göstermeyi üstüne alıyordu.

Lenin, kitleleri harekete geçirmek ve ayaklanmayı hazırlamak için özel komitelerin oluşturulmasını tavsiye ediyordu. "Kanlı Pazar"ın ardından şöyle yazmıştı: "Özgürlük için mücadele sloganı kentlerin yoksulları ve milyonlarca köylü arasında gittikçe daha yaygınlaşacaktır. Her fabrikada, her mahallede, her önemli kasabada devrim komiteleri kurulacaktır. Başkaldıran halk, çarlık mutlakiyetinin tüm yönetim kurumlarını devirecek ve derhal Kurucu Meclisin toplanması çağrısım yapacaktır."[236] Sonraları Lenin herhangi bir ör-

233. Lenin **Oeuvres**, cilt 9, s. 243-245.

234. Bu sorunsalın tamamı için bakınız incelememiz "Lenin und die Kunst des Aufstandes", **Wehrwissenschaftliche Rundschau**, 5, 1955, s. 459-472.

235. Lenin, **Sämtliche Werke**, VII, s. 570.

236. Lenin, **Oeuvres**, cilt 8, s. 92.

gütün izine rastlanmayan kırsal kesimde özellikle devrim komitelerinin kurulmasım ve ivedi görevin köylüleri isyana teşvik etmek olduğunu savundu. Dolayısıyla demokratik bir temel üstünde toprak mülkiyetine yeniden biçim vermek görevi köylü komitelerine düşüyordu ve yerel ölçekte, ayaklanma örgütlerini yine onlar kurmalıydılar[237]. Ama bu kadarla da kalmayacaklardı. Lenin, "Köylü komiteleri güncel duruma ayak uyduran, esnek bir kuruluştur."[238] diyordu. "Örneğin geçici hükümetin organları haline geldikleri zaman da duruma uyum sağlayabileceklerdir." Birbirine kenetli, birleşik bir siyasal grup olarak sosyal demokratlar, öteki devrimci parti temsilcilerinin ve partisizlerin yanında "proletaryanm ve köylü sınıfımn devrimci demokratik ittifakının" küçük bir örneğini somutlaştıran bu komitelere gireceklerdi.

Lenin'e göre kırsal kesimde de, kentte de bu komitelerin Menşeviklerin sözünü ettiği devrimci özyönetimle hiçbir ilgisi olmayacaktı. Devrimi, yapılacak işlerin önceden saptanmasının olanaksız olduğu "kendiliğinden bir süreç" olarak gören Menşeviklerin tersine, Lenin, "Devrimin tarihi saptanabilir"[239], diyordu. Tabii saptayanlar kitleler üstünde etkiliyseler ve zamanı doğru değerlendirebilirlerse. "Menşeviklerin devrimci özyönetim lehinde başlattıkları kampanya, gerçek güçler dengesini ve rejimin askeri üstünlüğünü göz önünde bulundurmadığı için tamamen çocuksudur" diye ekliyordu Lenin. "Önce ayaklanmayı (bir kentin sınırları içinde olsa bile) başarıya ulaştırmak ve geçici devrim hükümetini kurmak gerekir. Böylece geçici devrim hükümeti, ayaklanmanın organı ve halkın tanıdığı devrimci önder olarak devrimci özyönetimin örgütlenmesini üstlenebilir (...). Devrimci özyönetimin örgütlenmesi, temsilcilerinin halk tarafından seçilmesi, ayaklanmanın başlangıcı değil, ama son bölümüdür."[240] Menşevikleri, bir kurucu meclisin toplanmasmı devrimin başlıca amacı yaparlarken, Bolşevikler, -öteki sloganlar gibi ona da yer vermekle birlikte- buna ikinci planda yer veriyorlardı. Devrim hükümeti, kurucu meclisin top-

---

237. Bolşevik Kongre'nin kararı konusunda bakınız Lenin, **Sämtliche Werke**, VII, s. 574.

238. Lenin, **Oeuvres**, cilt 8, s. 407.

239. a.g.y., s. 149.

240. a.g.y., cilt 9, s. 187.

lanmasından önce, sonuca götürecek önlemleri almalıydı. Bu konuda Stalin, "Kurucu Meclis'ten ayaklanan halkın yardımı ile geçici devrim hükümetinin gerçekleştireceği dönüşümleri onaylamasını isteyeceğiz[241]" diye yazıyordu.

Bolşevik programda partinin yönetici rolü, her şeyin başında geliyordu. 1905 Ekim Devrimi kitleleri coşturduğu andan itibaren Bolşevikler üstlendikleri bu tartışmasız yönetici rol ile kendiliğinden işçi hareketi sürecinin nasıl bağdaştırılacağı sorunuyla daha somut bir biçimde karşı karşıya geldiler. Gerçekte sayısal olarak çok zayıftılar; 1905 yılının ilk yarısında Petersbourg'da bile ancak bin kadar Bolşevik işçi militanı vardı[242]. Üstelik, -Lenin'in bizzat belirttiği gibi "yeraltında uyuşmuş[243]"- parti komitelerinin çoğu, uyanmaya başlayan emekçi kesimlere ulaşamayacak durumdaydılar. Lenin, 1906 nisanı Bolşevik Kongresi'nde fabrika işçilerinin o zamana kadar aydınların elindeki bu komitelere girmesinden yana görüşünü açıkladığı zaman, komiteleri dolduran ve komitelere girecek yetenekte işçi olmadığını ileri süren profesyonel devrimcilerin direnmesiyle karşılaştı[244]. İşte, daha o zamanlarda partinin "bürokratlaşması" eğiliminin bir göstergesiydi bu. Bu eğilimi Lenin, son gününe kadar sürekli kendisi yaratmıştı; sorunun ortaya çıkışı da son çözümlemede onun seçkin parti anlayışına olduğu kadar "kendiliğindenliğe" karşı duyduğu güvensizliğe bağlanabilirdi.

Bolşeviklerin partiye bağlı olmayan özerk işçi örgütlenmelerine karşı duyduğu güvensizlik, kendisini en belirgin biçimde sovyetlerle olan ilişkilerinde duyuracaktı. Stalinizmin tarihsel tahriflerinin, ayrıca Bolşeviklerin 1905 konseylerinin doğuşunda önemli katkıları olduğu şeklindeki Rusya dışında çok yaygın görüşün tersine, yalın gerçek şu ki onların bunda hiçbir payı olmadı; başlangıçta Bolşevikle-

---

241. Stalin, **Oeuvres**, Paris, 1953, cilt 1, s. 138.

242. 1917'ye kadar parti üyeleriyle ilgili veriler pek güvenilir değildir. Petersbourg'un en proleter iki semtinde, 1905 nisanında işçi çevresinden yaklaşık 250 üyeleri vardı. Aynı yılın sonunda, başkentte Menşevik ve Bolşevikler dahil toplam 3000 kadar sosyal demokrat vardı. 1906 IV. Kongresi'ne katılan delegeler, toplam Rusya için, 13.000 Bolşeviği ve 18.000 Menşeviği temsil ediyorlardı. Bkz. **Partija v revoljucii 1905 g. Documenty k istorii partii v 1905 g.**, 1., 1934, s. 74 Lenin, **Oeuvres**, cilt 11, s. 271.

243. Lenin, **Oeuvres**, cilt 10, s. 25.

244. a.g.y., cilt 8, s. 412.

rin öğretisinde konseyler ilkesi kesinlikle yoktu. Çok sayıda Bolşevik işçinin sovyetlere katılmasına karşın, partinin yönetici makamları bu konuda kesin bir tavır almayı başaramadılar; bu "devrime yabancı oluşumlar" karşısında, açık düşmanlık ve dil ucuyla onaylama arasında sürekli bocaladılar. Üstelik, bu tavır yerel durumlara göre değişiklik gösterecekti. Konseyleri derinlemesine incelemek ve kendi kuramı ve taktiği ile bütünleştirmek tasasını duyan tek Bolşevik olmasına karşın, Lenin bile, bu yeni devrimci durum konusunda açık ve kesin bir yargıya varamadı.

Öteki işçiler gibi Bolşevizm sempatizanı işçiler de ekim grevi sırasında Petersbourg Sovyeti'nin kuruluşuna katıldılar. Menşeviklerden farklı olarak temsilciler seçimlerine katılma çağrısında bulunmayan Parti Komitesi, kendi resmi temsilcilerini (içlerinde en önemlisi Knunianc'tı [Radin]) Yürütme Komitesi'ne gönderdi. Konsey, henüz grev komitesi olarak etkinlik gösterdiği ve kimsenin tam olarak görevinin ne olacağını bilmediği ilk günlerde Bolşeviklerin sempatisini kazanmıştı. Bununla birlikte, grev sonrasında varlığını sürdüren konsey yavaş yavaş başkent işçi kitlelerinin siyasal yönetim örgütüne dönüşmeye başlayınca, iş değişti. Ondan sonra kentin Bolşeviklerinin çoğu ona karşı düşmanlıklarını açıkça belli ettiler[245]. Her iki hizbin delegelerini bir araya getiren RSDİP'nin federatif komitesinden, sovyetlerin resmen sosyal demokrasinin programını benimsemesini isteyen bir karar çıkartmayı başardılar; bu tür siyasetdışı örgütlerin belirgin bir proleter siyaset çizgisi izleyemeyeceklerini, dolayısıyla davaya zarar verebileceklerini ileri sürüyorlardı[246]. Bu kararı 27 ekimde açıklayan Parti Merkez Komitesi, kararın, bütün Bolşevik örgütler için bir tavır ilkesi olduğunu bildirdi. Bizzat Petersbourg'da militanlar işçi çevrelerinde ve sovyet temsilcileri arasında bu yönde çalışmalar yaptılar. Bazı fabrika işçilerinin Federatif Komite'nin kararına benzer önergeleri oylatmasını başardılar[247]. Bunun üzerine, Menşevikler bu denli aşırılıkçı bir taktikle ilişkileri kesme kararı aldılar; öte yandan sosyalist-devrimciler de sovyetin bütün üyelerinin katıldığı bir toplantıda kendisini proletaryanın tek

---

245. Martov, s. 144; Gorin, s. 86-106. Gorin, Saint-Petersbourg Bolşeviklerinin tavrını maskelemeye çalışır. Nevskij ise tersini savunur, s. 33.

246. Radin'de (s. 103) bu kararın metnine bakınız. Ayrıca Bkz. Nevskij, s. 50.

247. Bkz. **Novaja Zizn**, 3, 29 Ekim; 4.30 Ekim: 51, 1 Kasım; 9, 10 Kasım; 13, 15 Kasım 1905.

temsilcisi olarak gören Sosyal Demokrat Parti'nin savlarının dolambaçsız reddedildiği bir karşı-karar sundular[248]. Lenin'in başkente dönmesinden sonra, Bolşevikler açıktan İşçi Konseyi'ne saldırmayı bıraktılar.

Bolşeviklerin gazetesi *Novaja Zizn'*in sütunlarında süren tartışma, özellikle "siyaset-dışı örgütlenme" ile, yani sovyetle, Sosyal Demokrat Parti arasında ne tür ilişkiler kurulacağı konusunu ele alıyordu. Bolşevikler, İşçi Temsilcileri Konseyi'ni kendisini partiler üstü bir kuruluş olarak sunmaya çalışmakla suçluyorlardı. "İşçi Konseyi'nin temsil ettiği ve temsil edebileceği bu siyasetler karmaşasının, bu karışık ve ne yapacağını bilmez siyasal örgütlenmenin değil, ancak güçlü bir sınıf partisinin proletaryanın siyasal hareketini yönetebileceğine, sloganların doğru seçilmesine özen gösterebileceğine"[249] inandıklarını söylüyorlardı. Konseyle partinin sürekli bir arada yaşamasımn olanaksız olduğu düşüncesi yaygındı. P. Mendeleyev adında biri, bir ajitatörler ve propagandacılar grubu adına bunu açıklıkla belirtiyordu: "İşçi Temsilcileri Konseyi, siyasal örgütlenme olarak varlığım sürdüremez. Sosyal demokratlar da varlığı sosyal demokrat hareketin gelişmesine zarar veren bu konseyden çekilmelidirler. İşçi Temsilcileri Konseyi, sendikal örgütlenme biçimi olarak varlığını sürdürebilir, aksi halde ortadan kalkacaktır. Sendikal örgütlenme olarak, tüm işçileri tek bir çatıda topladığı, fabrikalarda sendikal direnme sandıkları kurulması için kampanya yürüttüğü, grev sırasında grev komitesi işlevini gördüğü için büyük bir önem kazanabilir." Sonuçta aynı Mendeleyev partiye sovyet karşısında üç aşamalı bir taktik benimsemesini öneriyordu: 1) Sovyete sendikal türde etkinliklerle yetinmesini kabul ettirmeye çalışmak; 2) Bu olmazsa, açıkça RSDİP'nin yönetimine girmeye zorlamak; 3) Bundan sonra partinin yanında bir başka sosyal demokrat örgütlenme zaten gereksiz olduğundan sovyet, kendi sonuna doğru hızla ilerleyecekti[250].

B. Radin, Lenin'e konseylerin karakteri ve rolü konusundaki görüşünü geliştirme fırsatı veren "Parti mi Sovyet mi?" başlıklı bir

---

248. Khrustalev, s. 150.

249. P.N. Gvodzev: "Social' demokratija i Sovet rabocikh deputatov" makalesinde, **Novaja Zizn'**, 7, 7 Kasım 1905.

250. **Novaja Zizn'**, 6, 2 Kasım 1905.

makalesini bu soruna ayırmıştı. Radin, siyasal partiler kendi başlarına bunu başaramadıklarma göre bir kitle grevini başlatabilecek ve yönlendirebilecek bir örgütlenmenin gerekliliğini yadsımıyordu. Ama konseyin partinin yerine geçmesi söz konusu olamazdı. "Sovyet'in bütün yapabileceği, proletaryanın bazı eylemlerini yönlendirmek, belirli kitle çalışmalarımn başında bulunmaktır. Proletaryayı genelinde birleştiren somut işler yapabiliyor diye sınıf siyasetini yönetmeye karışması gerekmez." Radin, makalesini sovyeti "siyasi yüzünü" ve onu "hangi partinin yönetiminde yer aldığım ve hangi siyasal programı kendisine yakın bulduğunu" açıklamaya çağırarak bitiriyordu. "Proletaryanın kendi seçtiği kuruluşun hangi sancak altında yürüdüğünü, hayata geçirmeye çalıştığı sloganların ve yönergelerin hangi partiye ait olduğunu tam olarak bilmesi gerekir[251]."

Ama Bolşevikler, İşçi Konseyi'ne bu şekilde karşı çıkmakla, seçilen örgütün, yani sovyetin, Parti Komitesi karşısında da aym tavrı alması tehlikesini doğuracağını fark ettiler. Bu, "bilinci kendiliğindenliğe bağımlı kılma" sonucunu getirebilirdi[252]. Gapon'un İşçi Derneği'nin büyük başarılarmı ve komitenin ocak ayındaki güçlü kendiliğinden hareketin nasıl dışında tutulduğunu hâlâ unutmamışlardı. İşçi Temsilcileri Konseyi, onlara yeni bir büyük "Gaponovçina" tehlikesi gibi gözüküyordu, çünkü temsilcileri arasında o derneğin bir sürü eski üyesi vardı[253]. Öte yandan, çok sayıda Menşevik, sovyeti Sosyal Demokrat Parti'nin yeniden örgütlenmesinin temel direği yapmaya çalışıyordu. Bolşevikler için bu, "proletaryamn öncülüğünün" ve disiplinli ve tutarlı örgütünün yok olması demekti. Son olarak, İşçi Konseyi'nin siyaset-dışı olduğu kisvesi altında "kokuşmuş burjuva ideolojisinin"[254] işçi sınıfı içine sokulmasından korkuyorlardı.

Başkent Bolşeviklerinin sovyet karşısındaki tutumu taşrada, özellikle Moskova'da yankılar yarattı. 2 Ekim 1905'te, basım işçileri grevinin ve Kitap İşçileri Konseyi'nin[255] kuruluşu kargaşasında, partinin Moskova Komitesi, kent işçilerini fabrikalarda genel grevi yö-

251. **Novaja Zizn'**, 5, 1 Kasım 1905.

252. a.g.y., 6, 2 Kasım 1905.

253. Bkz. Nevskij, s. 43.

254. Gvozdev **Novaja Zizn'**, 7, 7 Kasım 1905.

255. Bkz. Önceki s. 58.

netmekle görevli temsilciler seçmeye çağırdı. Bu çağrıda "Bütün fabrikaların, bütün atölyelerin temsilcileri bir araya gelsinler ve Moskova Genel Temsilciler Konseyi'ni kursunlar" deniliyordu. "Bu genel konsey, tüm Moskova proletaryasını birleştirecektir. Ona tüm düşmanlarına karşı -mutlakiyete olduğu kadar burjuvaziye karşı da- savaşta kaçınılmaz olan türdeşliği ve örgütlenmeyi kazandıracaktır."[256] Bu bildirge, Bolşeviklerin 1905'te konseylerin kurulmasıyla ilgilendiklerini gösteren ender örneklerden biridir. Zaten bunun arkası da gelmedi. Petersbourg Komitesi'nin ve Parti Merkez Komitesi'nin olumsuz tavrını benimseyen Moskova Bolşevikleri, ekim grevinden sonra bile, kasımın ikinci yarısında kurulan bir işçi konseyinde görev almaktan tamamen vazgeçtiler[257]. Moskova Sovyeti'nin ilk toplantısını yaptığı aym günde, RSDİP'nin kuzey bölgesi komitesinin konferansı Moskova'da yapıldı. Konferasta aşağıdaki karar kabul edildi: "Yalnızca parti örgütü proletaryanın devrimci eylemlerini başka yollara yönlendiremediği ya da kitleleri burjuva partilerinin sultasından kurtarmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, bir işçi temsilcileri konseyinin kurulması gereklidir. İşçi temsilcileri konseyi, RSDİP'nin kitleleri siyasal açıdan yönetmesinde teknik bir araç haline gelmelidir. Bu nedenle, ister istemez ele alınması ve RSDİP'nin siyasal programını ve yönetimini kabul etmesi için ikna edilmesi gerekecektir[258]."

Konseyleri istenmeyen rakipler olarak görmeye koşullandırılmış Bolşevik parti komitelerinin bu "sekter eğilimleri"[259], sovyetlerin taşrada geç kurulmasım kısmen açıklar. Örneğin Saratov'da, 20 kasımda bir temsilciler konseyinin kurulmasına Bolşevikler karşı çıktılar. Onlara karşın bir sovyet seçilince, daha ilk oturumdan başlayarak onu Sosyal Demokrat Parti'nin programını benimsemeye zorladılar. Ama sovyet, -çoğunluğu Menşevikler ve partisizler oluşturuyordu- boyun eğmedi ve herhangi bir partinin programını üstlenmemeye, "çoğunluğu siyaset-dışı işçi kitlelerinin partisiz yö-

256. M.I. Vasil 'ev-Juzin, "Moskovskij sovet rabocikh deputatov v 1905 godu i podgotovka im vooruzennogo vosstanija", **Proletarskaja Revoljucija**, 1925, 4 (39), s. 85. Vasil 'ev Juzin, söz konusu çağrıyı yapandan başkası değildi: Bkz. Nevskij, s. 33, 257. Bkz. önceki s. 58.

258. **Novaja Zizn'**, 24, 29 Kasım 1905.

259. Sovyet tarihçilerinin bir kısmı bu "sol sapmaların" varlığını gönülsüz kabul ederler ve bunu önemsiz göstermeye çaba gösterirler. Bkz. Gorin, s. 95-98 ve 102; Jaroslavskij, **Istorija R.K.P.**, 11, s. 513 ve karşıtı Nevskij, s. 33.

netim örgütü''[260] olarak kalmaya karar verdi. Buna karşılık, Tver Bolşevikleri işçi konseyindeki hemen tüm temsilcileri kendi programlarına çekmeyi başardılar[261].

Lenin'in 1905-07 yıllarında bu konuda geliştirdiği görüşler, partinin sovyetlere karşı tavrını pratikte pek etkilememiş olmakla birlikte, özellikle 1917 Devrimi göz önüne alındığında, öğretisel açıdan büyük önem taşır. Gerçekten, burada, Troçki'nin ilk elden verdiği çözümleme ile birlikte, 1905 Devrimi'nin yol açtığı başlıca kuramlardan birini oluşturan gelişim halindeki konseyler düşüncesinin ilkesini buluruz. Lenin'in 1917'deki programı, 1905 sovyetleri deneyinin derin izlerini taşıyacaktır.

Lenin'in 1905 yılında konseyler sorununa ayırdığı ilk denemesi, sonradan geliştirdiği bütün düşünceleri çekirdek halinde içermektedir. Kasımın (Jülyen takvimi) ilk günlerinde, Stockholm'de kaleme aldığı "Görevlerimiz ve İşçi Temsilcileri Konseyi" başlıklı bir makaledir söz konusu olan. *Novaja Zizn*'de yayımlanmak üzere yazılmış, ama ancak 1940'ta yayımlanabilmiştir[262]. Lenin, burada Radin'i dar görüşlülükle suçlayarak gazetenin 5. sayısında "Sovyet mi Parti mi?" sorununu ortaya koyuş tarzını tartışıyordu. Ona göre tanımı gereği sosyal demokratlarla devrimci burjuva demokratların ittifak yeri olduğu için sovyetten belirli bir partinin programına katılmasını istemek hatalıydı. Dolayısıyla bileşimini daraltmak değil, tersine genişletmek, gemici ve erat temsilcilerine, köylülere, devrimci aydınlara kucak açmaya teşvik etmek gerekiyordu. "Sovyet, geçici devrim hükümetini sağlam bir çekirdekle donatmalı ve tüm devrimci partilerin ve tüm devrimci demokratların temsilcileriyle tamamlanmalıdır (...). Bu kadar geniş ve çeşitli bir bileşimden korkmuyoruz, hatta bunu diliyoruz, çünkü proletaryanın ve köylü sınıfının ittifakı olmadan, sosyal demokratlar ve devrimci demokratlar mücadelede yakınlaşmadan, büyük Rus devriminin başarıya ulaşması olanaksızdır."[263] Lenin, ayrıca şöyle yazıyordu: "Belki yanılıyorum,

260. Gorin, s. 449-454.

261. Gorin, s. 285-287.

262. **Novaja Zizn**'in yazı işlerine bir mektup biçiminde tasarlanan bu metin, ancak 1940'ta bulunabildi ve o zaman **Pravda**'da (5 Kasım 1940 tarihli 308. sayısında) yeniden yayımlandı. (Lenin, **Oeuvres**, 10. cildinde s. 11-20 [çev. notu] bulunmaktadır.)

263. Lenin, **Oeuvres**, cilt 10, s. 16.

ama (...) bana öyle geliyor ki İşçi Temsilcileri Konseyi, siyasal bakımdan bütün Rusya'nın geçici devrim hükümetinin bir çekirdeği olarak düşünülmeli ya da (farklı bir biçimde aynı kapıya çıkar) bir geçici devrim hükümeti yaratmalıdır."[264] Sovyetin oluşturduğu bu hükümet, olgunlaşan ayaklanmanın bir organı olacaktı; ona açık siyasal bir program verecek ve halkı çarlık rejimini devirmeye çağıracaktı.

Lenin, konseyler lehindeki bu sağlam ve dolambaçsız tavrını ilk Rus Devrimi sırasında pek ender tekrarlayacaktı. Rusya'ya dönüşünden sonra Petersbourg İşçi Konseyi konusundaki sözleri çok daha ihtiyatlıdır. Başkent Bolşeviklerinin "boykot taktiğini" onaylamamakla birlikte, ilke olarak sovyeti tehlikeli olabilecek kadar karışık, siyaset-dışı bir örgütlenme olarak görenlerin yanında yer alıyordu. "Bazı koşullarda bilinçsiz proleterlerle birlikte yürüyebiliriz, yürümeliyiz de [!] (...) ama hiçbir durumda, proletarya içinde sosyal demokrasiye karşı başgösteren düşmanlığın, burjuva düşüncelerinin proletarya içindeki kalmtısı olduğunu asla unutmamalıyız ve unutturmamalıyız[265] (...). Sosyalistlerin partisiz örgütlenmelerde yer alması, ancak işçi partisinin bağımsızlığı tam olarak korunuyorsa -zorunlu koşul- ve parti, derneklerdeki ya da partisiz sovyetlerdeki kendi üyesi olan 'delege' gruplarını yönetiyor ve denetleyebiliyorlarsa kabul edilebilir." Yürütme Komitesi'nin birkaç oturumuna katıldıktan ve genel toplantıda bir konuşma yaptıktan sonra Lenin, Petersbourg Sovyeti'nin çalışmalarına bir daha katılmadı[266]. Lunaçarski "Tarafsız olan ve bizim hizmetimizde olmayan bu aygıtın yetersizlikleri karşısında adeta yıkılmıştı"[267] diye anlatır. Lenin'e göre temel ortam kitle örgütlenmesi forumu değil, parti idi; o, devrimin savaş alanına rastgele atılmadan genelkurmay harekâtını yönetiyordu.

Menşeviklerin görüşünü çürütmek için Lenin tezini bıkmadan tekrarlıyordu: "İşçi Temsilcileri Konseyi ne bir işçi parlamentosu ne pro-

---

264. a.g.y., cilt 10, s. 13.

265. a.g.y., s. 56 ve 77.

266. Bkz. S.M.Levin, "V.I. Lenin ve Peterburge v 1905 g." **Voprosy İstorii**, 1955, 6, s. 3-12.

267. Lunacarkij, "Bol'şeviki v 1905 g." **Proletarskaja Revoljucija**, 1925, 11 (46), s. 49-61, özellikle de s. 56.

leter bir özyönetim örgütüdür; genel olarak, bu bir özyönetim örgütü değil, belli amaçları gerçekleştirmek isteyen bir savaş örgütlenmesidir[268]." Sovyetin 1906 ocağında polisçe dağıtılmasından sonra, "Devrimci güçler zafere ulaşmaksızın 'devrimci özyönetim'in ne derece eğreti olduğunu; onu tamamlasa bile, sağlam ve uzun süreli bir savaş örgütü olan partinin hiçbir zaman yerini alamayacağını; partisiz geçici bir örgütlenmenin ne kadar yetersiz olduğunu olaylar göstermiştir" diye yazıyordu. "Başkentlerdeki işçi temsilcileri konseylerinin düşmesi, proletaryanın savaş örgütlenmesinde sağlam bir destekten yoksun olmalarındandır."[269] Artık Lenin, sovyetleri hemen hemen sadece silahlı ayaklanma ile ilgisi açısından düşünüyordu. En belirgin biçimiyle Moskova'da görüldüğü gibi, sovyetlerin ayaklanma örgütlerine dönüştüğünü görünce seviniyor, bir yandan da devrimci geri çekilme evresinde, yararsız olduğu kadar gereksiz de bulduğu sovyetleri yeniden diriltme girişimlerini eleştiriyordu. Böylece, 1906 nisanında RSDİP'nin IV. Kongresi'ne işçi temsilcileri konseyleriyle ilgili olarak sunduğu kararda şöyle diyordu: "Sovyetler, devrimci iktidarın çekirdekleri olduklarından, onların gücü ve önemi tamamen ayaklanmanın gücüne ve başarısına bağlıdır." Ve şöyle devam ediyordu: "Bu tür kuruluşlar, silahlı bir devrime yaslanmıyorlarsa ve yönetimi devirmiyorlarsa (yani geçici devrim hükümetine dönüşmezlerse) yok olmaları kaçınılmazdır."[270]

Böylelikle Lenin, sovyetleri, 1905 ilkbaharında savunduğu gibi, "bir kentte bile kurulmuş olsa, *tüm* devlet işlerinin üstesinden (geçici, kısmi olarak bile olsa) mutlaka gelecek devrimci iktidar örgütleri" olarak görüyordu.[271] Devrimci halk hükümetinin örgütleri olarak çalışarak bir dizi köklü ekonomik reform yasası çıkaracaklardı. Geçici olarak yenilmesine karşın, devrimin gelecekteki zaferiyle coşan Lenin, "halkın yaratıcı etkinliğini" ve bundan doğan kuruluşların iktidarını yüceltiyordu: "Bu iktidar, nerden gelirse gelsin, başka hiçbir iktidar, hiçbir norm tanımıyordu. Yasanın dışında, güce dayanan, sınırsız bir iktidar, işte diktatörlük budur (...). Bu toplumsal ve siyasal nitelikleriyle, halkın devrimci unsurlarının filiz halindeki diktatörlüğüydü... Bu iktidar halk kitlesine dayanıyordu. Yeni

268. Lenin, **Oeuvres**, cilt 10, s. 68.

269. a.g.y., s. 104.

270. a.g.y., s. 159.

271. a.g.y., s. 77-78.

iktidarla eski iktidarın organları arasındaki asıl fark, işte budur. Eski organlar, azınlığın, halk, işçi kitleleri ve köylüler üzerindeki iktidar organlarıydı. Bunlar ise halkın, işçilerin ve köylülerin azınlık üzerindeki bir avuç polisiye zorba ile üç beş soylu ve ayrıcalıklı memur üzerindeki iktidarınm organlarıydı. Büyük çoğunluğun diktatörlüğü olan yeni iktidar, yalmzca geniş kitlelerin güveniyle, yalmzca en özgür, en geniş ve en güçlü biçimde bütün kitleyi iktidara katılmaya çağırarak ayakta kalabilirdi ve kalıyordu (...). İşçi misin? Rusya'yı bir avuç polisiye zorbadan kurtarmak için mücadele etmek mi istiyorsun? Bizim yoldaşımızsm. Temsilcini seç. Hemen şimdi, kimi istersen onu seç, işçi temsilcileri sovyetimizin, köylü komitemizin, erat temsilcileri sovyetimizin vb, vb'nin tüm haklara sahip üyesi olarak sevinçle kabul ederiz (...). Yeni iktidar, daha doğrusu onun çekirdekleri işte böyleydi, çünkü eski iktidarın zaferi, genç fidanın filizlerini çok çabuk ezdi[272]."

Lenin, daha sonra, 1917 ilkbaharında geliştirdiği devrimci işçi ve köylü iktidarınm organları olarak sovyet düşüncesine ve (ertesi yazdan itibaren) proletarya diktatörlüğü düşüncesine en çok bu pasajda yaklaşmıştır. Sovyetleri devrimci devlet iktidarınm sahipleri yaparken -aslında sovyetler, bunu ancak yetersiz ve yer yer gerçekleştirebilmişti- 1905 yıhnın gerçeklerine sırt çevirmesine karşm, burada 1917 konseyleri kuramının temellerini atıyordu. Ayrıca burada "halkın yaratıcı istenci"nin kutsal ifadesi, kitle demokrasisinin organları ve resmi sovyetler efsanesiyle bütünleşerek şimdiye kadar sovyet demokrasisinin burjuva demokrasisinden üstün olduğunu kanıtlamaya yarayan konseylerin idealize edilmesinin unsurlarını buluruz. Sağduyulu Marksist, materyalist aydın Plekhanov, akla bu kadar az uygun kesinlemeleri alaya alıyor ve Lenin'in pek tuttuğu "halkın yaratıcı gücü"nde (narodnoe tvorçestvo), narodniklerin geçerliği kalmamış romantik bir kalıtını gördüğünü söylüyordu. Bolşevik lider de bu suçlamaya özetle, sovyetlerin ve yeni devrimci iktidarın öteki organlarının bu mucizevi kendiliğinden yeteneğin göstergeleri olduğu cevabını veriyordu[273]. Ama aslında Plekhanov haksız değildi: Lenin'in Rus halkımn yaratıcı gücünü yükseltirken narodniklerin, sosyalist-devrimcilerin ve anarşistlerin sözcüklerini kullanması hiç de rastlantı değildi. Lenin, devrimci savaş anında

272. Lenin, **Oeuvres**, cilt 10, s. 250-251.

273. IV. Kongre görüşmelerinden, **Prokoly**, s. 136.

"halka" güveni, idealist çıkışları ve anarşist yankılanımlarıyla, Batı Marksizmine özgü olan ve Menşeviklerin savunduğu determinist öğretiden çok, özgül Rus devrimci geleneğine yakınlaşıyordu. O, Bakunin ve daha birçoklarımn devrimin motoru olarak gördükleri, uzun süre bastırılmış, ama artık patlama noktasına gelmiş hem yıkıcı hem yaratıcı güçlerin kalıntısım sovyetlerde bulduğunu sanıyordu. Hem bu güçlere güveniyordu -1905'te, pratikte müdahale olanağı olmadığından sadece düşünce düzleminde kalan bazı tereddütleri vardı- hem de onları elde etmeye, kendine bağlamaya ve istediği tarafa yöneltmeye kararlıydı. Bu anlamda, partinin sovyetle ilişkisi, Leninci kuramın olduğu kadar Bolşevist konseyler sisteminin de başlıca yönlerinden biri oldu.

Lenin, 1905 kasımından 1906 ağustosuna kadar programında "ayaklanmanm örgütleri", "devrimci yeni iktidarm çekirdekleri" olarak sovyetlere yer vermiş olmasına rağmen, proleter özyönetim örgütleri olarak öne sürülen konseyler karşısında hâlâ eskisi kadar ihtiyatlıydı. 1906 haziranından itibaren Menşeviklerin bir panrus işçi kongresi toplanması lehinde başlattıkları kampanya[274] karşısında, "siyaset-dışı" ya da "partiler üstü" konseyler düşüncesine görülmemiş bir şiddetle karşı çıkıyordu. Hatta, geleceğin devrimci iktidarımn organları olarak tasarlanan sovyetlerle ilgili değerlendirmelerinde önemli kısıntılar yapacaktı. 1917 nisamnda şöyle yazıyordu: "Mücadele yükselirken, bu evreye [ayaklanma] girerken böyle kuruluşlar [sovyetler] elbette kaçınılmazdır ve arzu edilirler. Ama tarihsel gelişimleri, yerel işçi temsilcileri konseylerinin Panrus İşçi Kongresi'ndeki şematik uzantıları olarak kalmamalıdır; devrimci iktidarın çekirdek organlarıyken, muzaffer devrimci iktidarm merkezi kuruluşlarına, geçici devrim hükümetine dönüşmeleri gerekir. Ayaklanmanm zaferi için işçi temsilcileri konseyleri ve onların birliği zorunludur. Ayaklanmanm zaferle sonuçlanması kaçınılmaz olarak *başka* kuruluşlar yaratacaktır."[275] Bu son cümle, Lenin'in o anda, gelecek devrimci devletin biçimine çok göreli bir önem verdiğini ve konseyler sistemini ilke olarak henüz devletin yapısı haline getirmediğini ortaya koymaktadır. Öte yandan bu cümle, konseylerin görevi konusunda Menşevikler ve Bolşevikler arasındaki görüş ayrılıklarım bir kez daha ortaya çıkarır: Menşeviklere göre sovyetler, öne-

---

274. Bkz. önceki s. 88.

275. Lenin, **Oeuvres**, cilt 12, s. 331.

mini büyük bir sınıf partisinin gelişmesine temel olabilmelerinden alıyordu; Bolşeviklerin gözünde ise sovyetler, ancak iktidar için mücadele çerçevesinde bir taktik araç oldukları ölçüde yararlıydılar.

Lenin, konseyler türündeki siyaset-dışı örgütler yerine, Marksist partinin işçi hareketini yöneteceği yolundaki iddialarını en kararlı biçimde savunuyordu. 1907 martında RSDİP'nin V. Kongresi'ne sunmak amacıyla bir karar tasarısı kaleme aldı ve buna, "Partisiz Devrimci Örgütlenmeler ve Proletarya içindeki Anarko-sendikalist Akım" gibi anlamlı bir ad verdi. Burada çok partili ya da partiler üstü bir işçi kongresi toplanması özlemlerini mahkûm ediyor ve "sosyal demokrat parti örgütlerinin, genel durumlarda, değişik partilerden işçi temsilcileri sovyetlerine, onların temsilcilerinin kongrelerine katılması, bu tür organların kurulmasına yardımcı olmaları; partinin ilkelerini titizlikle korumak koşuluyla, Sosyal Demokrat Parti'yi geliştirmek ve güçlendirmek amacıyla kabul edilebilir" diyordu. Aynı kararın bir başka bölümünde, "Eğer Sosyal Demokrat Parti örgütleri proleter kitleler içinde çalışmasım iyi yürütür, yaygınlaştırır ve güçlendirirse, bu tür kuruluşların [işçi temsilcileri sovyetleri] gereksizliği ortaya çıkabilir[276]" deniliyordu.

Lenin'in sık sık sözünü ettiği ve sovyetlerin somutlaştırdığı "devrimci yaratıcı güç", Lenin'in yaşamınm bir bölümünde savaştığı "anarko-sendikalizm" tehlikesini de içinde barındırıyordu! İlginç olanı, bunu daha konseyler hareketinin başında sezinlemesi ve sovyetleri partiye bağımlı kılarak bu durumu savuşturmaya çaba harcamış olmasıdır. 1906'da göklere çıkardığı yeni "konseyler demokrasisi"nin tersliği buradaydı: Lenin sovyetleri gerçek bir işçi demokrasisinin araçları olarak değil, ancak partinin kitleler üzerinde etkili olmak amacıyla kullandığı bir kumanda kolu, *güdümlü* örgütlenmeler olarak düşünebiliyordu.

Bütün emekçilerin demokrasisi olma savmdaki Bolşevist konseyler sisteminin temel çelişkisi, Lenin'in daha ilk Rus devrimi sırasında geliştirdiği konseyler düşüncesinde vardı.

Lenin, 1907 ile 1916 arasında bu görüşünde değişiklik yapmadı. Sovyetler konusuna döndüğü nadir fırsatlarda yalnızca onların savaş örgütleri niteliğini vurguladı. Örneğin, 1915 ekimindeki ünlü "Tezler"inin dördüncüsünde şunları yazıyordu: "İşçi temsilcileri konseyleri ve öteki benzer kurumlar, ayaklanma örgütleri, devrimci

---

276. Lenin, **Oeuvres**, cilt 12, s. 140-141.

iktidarın organları olarak görülmelidirler. Siyasal kitle grevinin gelişmesi ve ayaklanmayla bağlantılı olarak, ayaklanma hazırlandığı, geliştiği ve başarılar kazandığı ölçüde bu kurumlar gerçekten yararlı olabilirler."[277] Ayrıca bir ayaklanmayla bağlantısız sovyetler oluşturmanın "iki ya da üç yüz başkanın" tutuklanmasına yol açabilecek bir "yanılgı" olduğunu yazışmalarında da belirtiyordu[278]. Özetle, Lenin'in yandaşlarının, önderlerinin bir konseyler kuramı geliştirmekte olduğunun hiç de bilincinde olmadığını söyleyebiliriz. Karl Radek, 1922'de sovyetlerin doğuşunda Bolşeviklerin rolü övülmeye başlandığı sıralarda, konu ile ilgili olarak şunları belirtiyordu: "O dönemde, Rus Marksistleri de, Avrupalı Marksistler de sadece burjuva hükümetine karşı mücadele örgütlenmelerinin değil, ama gelecek proleter iktidarının çekirdeklerinin söz konusu olduğunun ayırdında değillerdi[279]." Lenin'in 1917 "Nisan Tezleri" ile önemli bir dönemece girildi. Örneğin, 1905'te Stalin, sovyetler konusunda tek kelime etmemişti ve Troçki, sonraları iğneleyici bir ifadeyle Stalin'in "bir bakıma 1905 Devrimi'nin dışında kaldığına"[280] dikkati çekmişti. Burada 1905'te Lenin'in konseyler ve burjuva devriminin sosyalist devrime taşması kuramı üzerine görüşleri söz konusuydu[281]. Her iki durumda da olayları aşan bir perspektif üzerinde duruluyordu. Kuramcısı, bu perspektifi Rusya'daki durumun ve güçler ilişkisinin çözümlemesine dayanarak ileri sürüyordu. Kısa görüşlü militanların gözünde ve partinin somut politikası açısından, bu kuramsal arayışların olsa olsa yazınsal bir değeri vardı. Ama Lenin, 1917 Devrimi sırasında, kararsız partisini yeni bir hedefe, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne yöneltmek için bu olasılığa dayanınca, bu kuramsal arayışlar birden canlı bir güncellik kazandılar.

C. *Troçki*

1905 sovyetlerinin içinde önemli rol oynayan tek Marksist ve ta-

---

277. a.g.y. cilt 21, s. 417.

278. a.g.y. cilt 35, s. 205.

279. K. Radek, **Les Voies de la révolution russe** (Fr. çeviri J.-M.Brohm), Paris 1972, s. 36.

280. L. Troçki, **Stalin** (Fr. çeviri J.van Heijenoort), Paris, 1948, s. 100

281. Bkz. önceki s. 89.

nınmış devrimci, Troçki oldu. Önce Yürütme Komitesi'ndeki, Khrustalev'in tutuklanmasından sonra da Petersbourg İşçi Temsilcileri Konseyi'nin başındaki etkinliği onu sosyalist yöneticiler arasında ön plana çıkardı. 1917 ekiminde halktan gördüğü sevginin kökeninde bu çalışmaları vardı. Rus Devrimi'nin oluşumu ve sonuçları ile ilgili görüşlerini, bu doğrudan deneyime dayanarak geliştirdi. "Sürekli devrim" kuramıyla bütünleşen bu görüş, sovyetler konusundaki en dikkate değer ve verimli düşünceyi oluşturacaktı.

1903'te RSDİP'nin bölünmesi sırasında, Troçki Menşeviklere meyletmiş ve peygamberce bir tavırla Lenin'i sert bir biçimde eleştirerek, aşırı merkeziyetçilik ve "proletarya üzerinde diktatörlük[282]" kurma özlemleriyle suçlamıştı. Ama yine de devrim sırasında işçi sınıfına burjuvazinin arkasında, ikinci sırada yer veren Menşevik programma hiçbir şekilde katılmadı. Böylece, 1904 sonundan itibaren sürgündeki Menşevik yöneticilerden uzaklaştı ve 1917 yazına kadar hasım iki hizipten eşit uzakhkta kaldı. O zamanki yol arkadaşı Parvus'ta[283] ana unsurlarım bulacağımız Troçki'nin "sürekli devrim" kuramını belirleyen, diriliği ve büyük duyarlığından başka, Rus devriminin sorunlarını uluslararası açıdan ele alış biçimidir. Bunun ilkelerini bizzat kendisi aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

"En yakın gelecekte ilkin bazı burjuva amaçları düşünmesi gereken Rus devrimi bu kadarla kalamazdı. Devrim ilk planda karşılaştığı burjuva sorunlarını ancak proletaryayı iktidara getirerek çözecekti. Ve proletarya iktidarı ele geçirince, devrimin burjuva çerçevesinde sınırh kalamayacaktı. Tam tersine ve tam tamına kesin zaferi sağlamak amacıyla, proletaryanın öncülüğü, daha hâkimiyetinin ilk günlerinden itibaren gerek feodal gerek burjuva mülkiyetinin yasaklanmış alanlarma derinlemesine girecekti. Bu koşullarda, onu devrimci mücadelenin başlarında desteklemiş olan burjuva grupların

---

282. Troçki'nin daha geniş yaşamöyküsü için Deutscher'in üç cildine bakınız: I. **Le Prophète armé (1879-1921)**; II. **Le Prophète désarmé** (1921-1929); III. **Le Prophète hors-la-loi (l'Exil)** (Fransızca çev: P. Péju ve E. Bolo). Paris, 1962, 1964 ve 1965 Troçki'nin özyaşamöyküsü Fransızca olarak **Ma Vie** adıyla çıktı. (Çev. Maurice-Parijanine), Paris, 1930. Lenin'in eleştirisi için özellikle Troçki'nin makalelerinin derlendiği **Our Revolution, Essays on Working Class and International Revolution, 1904-1917**, New York, 1918.

283. Parvus'ia ilgili olarak St. Possony'nin araştırmalara dayanan çözümlelamentosudur ne bir özyönetim örgütüdür" diyordu. Bkz. Önceki s. 124.

ve katkılarıyla iktidara geldiği köylü kitlelerin düşmanca tavırlarıyla çatışacaktı. Halkının büyük çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu geri kalmış bir ülkede, bir işçi hükümetinin durumunu belirleyen çelişkili çıkarlar, ancak uluslararası alanda bir çözüme kavuşabilirdi.''[284]

Lenin gibi Troçki de burjuvazide Menşeviklerin güvendiği o devrimci gücü görmüyordu. Ama Lenin'in demokratik güçlerle ittifak kuran köylü sınıfını devrimci etmen olarak koymasına karşın, Troçki kent proletaryasının küçük bir toplumsal tabakasını devrimin tek etkin gücü yapıyordu. Lenin'in burjuva devriminin sosyalist devrime taşması kuramı, "proletaryanın ve köylü sınıfının devrimci demokratik diktatörlüğü" adındaki bir geçici dönemi (süresi belirsiz) gerektiriyordu; Troçki'de ise çarlık rejiminin yerini doğrudan doğruya "proletaryanın diktatörlüğü" alıyordu, "maksimum program" ile "minimum program" arasındaki ayrım ortadan kalkıyordu.

Lenin, köylü sınıfının rolünü azımsayan bu kuramı 1905'te reddetti ve 1917 ilkbaharına kadar bu görüşünde ısrar etti[285]. Ama ekimin hemen öncesi dönemde Troçki'nin perspektifini benimsedi ve onun yanında sosyalist devrim sürecine başladı.

Troçki, 1905 Devrimi'nin başlamasından itibaren, taktik açıdan Bolşeviklere Menşeviklerden daha çok yakınlaşacaktı. 9 ocaktan önce, devrimci mücadelenin bir sonraki evresinin, genel siyasal grev olacağını tahmin ediyordu. "Kanlı Pazar"dan sonra, Lenin gibi o da ayaklanmanın hazırlanmasından ve "bütün Rusya'da proletaryanın kendiliğinden eyleminden[286]" yana olduğunu bildirdi. Martta, geçici hükümet sloganını ileri sürdü; bu hükümette sosyal demokratlar zorunlu olarak yöneticiliği üstleneceklerdi. Troçki, "Devrimin kesin zaferi durumunda, iktidar, proletaryayı yönetenlerin olacaktır"[287] diye yazarken, sanki 1917'de Bolşeviklerin iktidarı ele

---

284. Troçki, **1905**, s. 4. Troçki kuramını ilk kez 1906'da hapisteyken kaleme aldığı bir metinde tasarladı: **Bilan et perspectives 1905**, Paris, 1963, s. 397-463). Sonraları bu konuya tüm yaşamı boyunca dönmüştür. Bunun en son versiyonu **Stalin'de**, (s. 599-608) bulunabilir; ayrıca bakınız, Deutscher, I. s. 199-225.

285. Bkz. P. Ambudskij, "Lenin o rev. diktature proletariata i krest' janstva v revoljucii 1905-07 gg.", **Proletarskaja Re** voljucija, 12 107, 1930, say. 3-38.

286. Troçki, **Our Revolution**, s. 42.

287. **Iskra**, 93, 17 Mart 1905.

geçireceğini seziyordu. Troçki, *Iskra*'ya yazdığı aynı "Siyasal Mektup"ta, devrimden geçici bir hükümetin nasıl doğabileceğinin bir örneğini veriyordu: "Sidlovskij Komisyonu seçimleri tamamlandı. Aralarında başkentin en sözü geçen, en sevilen on kadar emekçisinin de bulunduğu Petersbourg proletaryasının yaklaşık dört yüz temsilcisi komisyona seçildiler. Seçimlerin hemen ardından genelleşebilecek ve ayaklanmaya dönüşebilecek bir grev başladı. Ayaklanma zafer kazanabilir ve geçici bir devrim hükümetinin kurulmasıyla sonuçlanabilirdi. Komisyondaki sosyal demokrat işçiler bu hükümete girebileceklerdi. Partileri onlardan ne yapmalarını isteyecekti? Hükümete katılmayı reddetmelerini mi? Ya da katılırlarsa, solcu burjuvaziyi izlemelerini mi? Hayır, parti onlardan ilk olarak çoğunluğu sağlamalarım, ikinci olarak da kendi denetimi altında hareket etmelerini isteyecekti[288]."

Troçki, sürgündeki Menşeviklerle hemen hemen tüm bağlarını koparmış olmasına karşın, daha ilk günden beri üyesi olduğu Petersbourg Sovyeti'ndeki Menşeviklerin baş sözcüsüydü. Lenin'in ölümünden sonra, polemiklerin en civcivli zamanmda, bu tutumu sık sık kınandı ve "hain" geçmişinin ve parti siyasetinin sabotajcısı olduğunun kanıtı olarak gösterildi. Oysa, başkent Menşevikleri doğrudan deneyimlerinden ve Troçki'nin etkisinden dolayı gerçekte sürgündeki yöneticilerinden çok daha radikal bir tavrı tercih ettiler. Aynı sovyette, ortak mücadelenin ve onun gerektirdiği zorunlulukların hizip çatışmalarından önce gelmesi nedeniyle, birçok kez hem Bolşevikler hem Menşevikler adına konuştu. Zaten, sovyetin görevinin proletarya içindeki bölünmeleri tasfiye etmek olduğuna inanmış değil miydi?

Troçki'ye göre ayrıntılı tarihini[289] bıraktığı 1905 sovyetleri, bir bakıma iki hizbe özgü görüşlerin bir bileşimini somutlaştırdılar. "Konseylerin en belirgin özelliği, kitlelerin en ilksel gereksinmelerine bağlı olarak, profesyonel devrimci komploculuğa hiçbir şey borçlu olmadan kendiliğinden ortaya çıkmış olmalarıdır" diyordu. Burada Menşevikler gibi 1903'ten beri savaştığı Bolşevik taktiğe karşı açık bir saldırı söz konusudur. "Proletaryanın temsilcisi", "işçilerin devrimci özyönetim organı"[290] olarak nitelendirdiği sovyet, onun gö-

---

288. a.g.y.

289. Yukarıda anılan eser: 1905 Paris, 1923.

290. a.g.y., s. 95. Buna karşılık, Lenin "İşçi temsilcileri konseyi ne bir işçi parlamentosudur ne bir özyönetim örgütüdür" diyordu. Bkz. Önceki s. 124.

zünde, "bir karşılıklı eğitim ve meyhane politikası kulübü" değil, tam anlamıyla bir "mücadele örgütü"[291] idi. Öte yandan, devrimin gelişmesiyle konseyler, Lenin'in sözünü ettiği ayaklanma örgütlenmeleri haline de gelecekti. Petersbourg Sovyeti üyeleri silahlı ayaklanma hazırlamaktan mahkeme önüne çıkarıldıklarında, Troçki yaptığı konuşmada şiddete başvurmanın kaçınılmazlığını yinelemeyi sürdürdü. Bununla birlikte doğrudan ve teknik olarak ayaklanmayı hazırlamakla suçlanan sovyeti aklamaya çaba gösterdi. Sözlerinde geniş ölçüde koşullardan doğan kaygular bulunmasına karşın, sovyetin taktiğinin öncelikle orduyu kendi yanına çekerek psikolojik yollardan üstün gelmek olduğu anlaşılıyordu. "Bizim için ayaklanmayı hazırlamak, öncelikle şunu ifade eder: Halkı bilinçlendirmek, halka çatışmanın kaçınılmazlığını, hakkın ancak güçle korunabileceğini ve devrimci güçleri sağlam bir biçimde örgütlemeye ihtiyacımız olduğunu açıklamak"[292] diyordu. Son çözümlemede, sovyetin asıl görevi, "devrimci mücadelede proletaryanın birliğini"[293], işçi sınıfının çeşitli kesimlerinin ve çeşitli siyasal toplulukların kaynaşmasını gerçekleştirmekti.

Troçki, Lenin'inkinden daha sağlam terimlerle doğrudan ve gerçek demokrasi biçimi olan sovyetin özelliklerini ortaya çıkarıyordu. "Sovyetin şahsında ilk kez olarak yeni Rusya'nın tarihinde demokratik bir iktidar görüyoruz. Tüm hiziplere egemen olan sovyet, bizzat kitlenin örgütlü bir iktidarıdır. Bu, bozulmamış, iki meclisi ve profesyonel bürokrasisi olmayan, seçmenlerin temsilcilerini istediklerinde değiştirme hakkını koruyan gerçek bir demokrasidir."[294] Bu durumda, Troçki'nin Marx'ın 1871 Paris Komünü yorumlaması ile bağlantı kurduğu ve bunu Rus sovyetlerine yansıttığı düşünülebilir. Ama hiçbir yerde "Fransız İç Savaşı"na herhangi bir şekilde gönderme yapmadığını belirtmemiz gerekir. 1917'ye gelinceye kadar, Lenin gibi o da 1905'te sovyetleri Paris Komünü'nün devamcısı ve mirasçısı olarak görmüyordu.

Troçki'nin kuramına göre devrim, temelde, kent proletaryası ile çarlık rejimini karşı karşıya getirir. Proletarya, işçi konseyi ile "dev-

291. a.g.y., s. 219.

292. L. Troçki, **1905**, s. 305.

293. a.g.y., s. 220.

294. Troçki, **1905**, s. 213.

rimci iktidara desteklik edebilecek ve bunu sağlayabilecek bir örgütlenme biçimi yaratmayı başarmıştır."[295] Proletaryanm bu temsil biçimi, "devrimci iktidarın ilk çekirdeğini" oluşturur; bundan böyle "sovyetle eski hükümetin barış içinde birlikte yaşamasının yollarını aramak acınası bir ütopya olur."[296] Bu konuda da sovyeti kendisi gibi devrim hükümetinin bir organı olarak gören Lenin'in görüşüne katılır. Bununla birlikte bu teşhisin bütün sonuçlarını Lenin kadar göz önünde bulundurmadığından, parlamenter rejimin yerini alacak ya da tutacak konseyler üstüne kurulu bir cumhuriyetten yana olduğunu belirtmez. Ama bu düşünceye uzak değildir. Gerçekten de onun "sürekli devrim" kuramı şu kesin formülü içerir: "Proletarya iktidarı ele geçirmedikçe; devrim, görevlerinin üstesinden gelemez. Ama proletarya iktidarı ele geçirirse, devrimin burjuva çerçevesinde de sıkışıp kalamaz."[297] Böylece, Troçki'ye göre 1905'te gerektiğinde iktidarı ele alacak olanlar, büyük bir olasılıkla konseyler olacaktı. Bunun sonucu olarak sovyetler, proletarya diktatörlüğünün organları olarak işlev görecekler ve yeni sosyalist düzenin temellerine dönüşeceklerdi. Parvus ise şöyle yazıyordu: "Petersbourg İşçi Temsilcileri Sovyeti ile ilk kez sadece yıkmaya değil, ama kurmaya da yetenekli bir örgütlenme ortaya çıktı. Bir gücün, devleti yeniden kurabilecek bir gücün ortaya çıktığının ve geliştiğinin ayırdına varıldı."[298] Konseylerin, devrim organlarınm devlet iktidarınm organlarına dönüşmesi, Lenin'in 1917'deki "Bütün iktidar sovyetlere!" sloganında ifadesini bulur. Lenin'in 1917'de Bolşevist devlet kuramının temeli yaptığı proletaryanın sovyetler biçimindeki diktatörlüğü düşüncesi, 1905 Devrimi çerçevesinde, yeterince geliştirilmemiş de olsa, Troçki ve Parvus tarafından ele alınmıştı. Troçki, 1907 tarihli bir metinde, 1917 Devrimi sırasında konseylerin gerçek gelişimini son derece ilginç bir biçimde tahmin edecekti: "Hiç kuşku yok ki devrimin gelecek ve yeni atılımı işçi konseylerince her yerde izlenecektir. Tüm ülke emekçilerinin kurulu, Panrus İşçi Konseyi, yerel ölçekte seçilen proleter örgütlerin yönetimini üstlenecek-

---

295. a.g.y.

296. a.g.y., s. 216.

297. L. Troçki, **Die russiche Revolution 1905**, Berlin, 1923, s. 6 (Fransızca çeviride yok).

298. Parvus, "Die gegenwartige Lage Russlands und die Russichten für die Zukunft", **Die Neue Zeit**, XXV, 2, 1906-07, s. 111.

tir.'' Ve konseylerin gerçekleştirmek zorunda olduğu program taslağını da şu sözlerle açıklayacaktı: ''Ordu, köylü sınıfı ve kent burjuvazisinin plebyen kesimleriyle devrimci işbirliği. Mutlakiyetin yıkılması. Fiziki örgütlenmesinin ortadan kaldırılması: Ordunun kısmen değiştirilmesi, kısmen hemen dağıtılması, polisiye ve bürokratik aygıtın tasfiyesi. Sekiz saatlik işgünü. Halkın ve özellikle proletaryanın silahlandırılması. Belediyelerin komünal özyönetim organlarına dönüştürülmesi. Tarım devriminin yerel organları olarak köylü temsilcileri konseylerinin kurulması. Kurucu Meclis'te seçimlerin yapılması ve belirli bir işçi programı temeline dayalı seçim mücadelesi.''[299]

Bu sözler 1917'de Bolşeviklerin başlattığı ''Bütün iktidar sovyetlere!'' sloganını son derece net bir biçimde haber vermektedir. İşçi konseyleri gelecek devrim sırasında söz konusu bütün önlemleri alırlarsa, tek ve biricik devrimci iktidar haline geleceklerdi. Dolayısıyla programın son maddesi olan Kurucu Meclis seçimlerinin yapılması tüm önemini yitirecekti. Nitekim, bu kadar köktenci bir değişiklikten sonra toplanan ve tüm ülkedeki kurulu konseylerden destek alan Ulusal Meclis, artık olaylarım akışım onaylamak zorunda kalacak, aksi halde feshedilecekti. Troçki'nin 1907'de Kurucu Meclis'i desteklemesi -1917'de Bolşeviklerin yaptığı gibi- yalnızca devrimci Rus hareketinin geleneksel bir talebinden ötürüdür. Onun kafasında gelecek, devrimden çıkan yeni bir kuruluşa, sovyete aitti.

D. *Sosyalist-devrimciler ve anarşistler*

Sosyalist Devrimci Parti, haklı olarak kendisini hem Batı-Avrupa Marksizminin Çarlık İmparatorluğu'na girişinden önceki Rusya'ya özgü düşünce akımlarmın mirasçısı, hem de Rusya'nın ilk devrimci partisi Narodniklerin devamcısı sayabiliyordu[300]. 1880'li yıllarda

299. L. Troçki, ''Der Arbeiterdeputierrat und die Revolution'', **Die Neue Zeit,** XXV, 2 1906-07, s. 85.

300. Günümüzde Rusça ya da başka herhangi bir dilde, sosyalist-devrimci hareketin derinlemesine bir tarihinin bulunmaması üzücüdür. A.I. Spiridovic'in eseri **Revolucjonnoe dvizenie v Rossi. Vypusk 2-oj. Partija Socialistov-Revoljucionnerov i eja predsestvenniki,** (Petrograd, 1916) gereği kadar düzenli bir toplu bakış sunmasa da, azımsanmayacak bir yığın ayrıntı verir. Hareketin başlangıç dönemleri D.W. Treagold'un **Lenin and His Rivals**'inde (Londra, 1955) çok genel olarak ele alınmıştır. Ayrıca V. Çernov ve L.Steinberg'in sürgünde yazdıkları çeşitli eserlerde çok değerli kişisel tanıklıklar bulunacaktır.

Narodnaja Volja'nın dağılmasından sonra, gerek Rusya'da, gerek sürgünde ayakta kalan bazı topluluklar ve daha sonraları kurulmuş olan bazı dernekler, 1901'in sonunda kaynaşarak yeni Sosyalist Devrimci Parti'yi oluşturdular[301]. Olay, Marksizmin ve sosyal demokrasinin düşünsel planda olduğu kadar, örgütlenme konusunda da çok etkili oldukları bir döneme rastlar. Dolayısıyla, yeni partinin programında, tarım ve terorizm konusundaki eski düşüncelerin yanı sıra kapitalizmin gelişimi ve kent proletaryasının yönetici rolü konusundaki görüşlere de yer verilir[302]. S.D.'ler, genç işçi hareketinin önemini ve sağlamlığını yadsımadan, köyü, devrimin bizzat temeli olarak almaya devam ediyorlardı; yerli bir sosyalizm, ancak tarım kooperatifleri aracılığıyla gerçekleşebileceği için onların gözünde Rus köylüsünün ayrıcalıklı bir yeri vardı. Marksistlerin sınıflar arasında yaptıkları kesin ayrıma karşı çıkarak "emekçi" kavramını öne sürüyorlardı. Sosyalist Devrimciler (S.D.) işçilere ve aydınlara olduğu kadar köylülere de sesleniyorlardı ve üyeleri arasında rakiplerininkinden daha çok üniversite öğrencisi vardı. Devrimin kendisine katıldıkları gibi, 1905 devrimci hareketinde de, sosyal demokratlar, Bolşevikler ve Menşeviklerden hiç de geri kalmayacak şekilde rol oynadılar; kırsal kesimde ve çeşitli aydın derneklerinde diğerlerinden daha etkili oldular.

S.D.'lerin ilk Rus Devrimi arifesinde savundukları program, onların ortak devrimci cephe çerçevesinde, özellikle de Bolşeviklere göre konumlarını bir başka biçimde aydınlatan bir dizi makaleyi içerir. Marksistler gibi devrimci süreçte -birincisi çarlık rejiminin yıkılması, ikincisi toplumun yeniden örgütlenmesi olmak üzere- iki ana evre ayırt etmekle birlikte, birinden ötekine geçişin kesintisiz olarak, mümkün olan en az gecikme ile gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürmekten geri durmuyorlardı. Daha 1903'ten itibaren partinin organı *Revoljucionnaja Rossıja,* sonraları Troçki'nin geliştirdiği "sürekli devrim" kuramını ve Lenin'in bu konuda yazdıklarının izlerini

---

301. Bkz. D.W. Treagold'un makalesi "The Populists Refurbished" **The Russian Review**, X, 1951, s. 185-196. Yukrıda adı anılan eserde tekrarlanmıştır.

302. Sosyalist Devrimci Parti I. Kongresi'nde benimsenen program için bakınız **Polnyj sbornik platform vsekh russkikh politiceskikh partii**, s. I., 1906 s. 19-28. Lenin'in Almanca çevirisi **Sämtliche Werke**, VII, s. 550-557 **Oeuvres**'de (cilt 10, s. 549-551), uzun bir polemik notu vardır. (Fr.çev.n.)

tam anlamıyla önceleyen tezleri destekliyordu.[303] "Kanlı Pazar"dan sonra, S.D.'ler, bu düşüncelerini daha da geliştirdiler. Kent proletaryası kırsal hareketi yönetmeli, işçiler ve köylüler iktidarı ele almalı ve toprak mülkiyetinin köy topluluğuna ait olduğu, her üreticinin ürettiği işe göre ücret aldığı bir demokratik cumhuriyeti kurmalıydılar. Toprağın "toplumsallaştırılması", Rusya'ya kapitalist dönemin olumsuzluklarını geniş ölçüde yaşamadan eksiksiz bir sosyalizmi kurmanın önkoşullarını sağlayacaktı.

Köylülerin devrimci eğilimlerini vurgulamaları, buna karşılık burjuvazinin ilericilik rolünü kuşku ile karşılamaları nedeniyle S.D.'ler, "proletaryanın ve köylü sınıfının devrimci demokratik diktatörlüğü"nde onlara da yer veren Lenin'e yaklaşıyorlardı. Genellikle aşırılıkçı mücadele yöntemleri tavsiye etmelerine karşın sosyalist devrimcilerle Bolşevikler arasında taktik görüş yakınlığı vardı. Lenin'in geçen yüzyılın sonundan beri S.D.'li unsurların rejimin önde gelenlerine karşı giriştikleri suikastları açıkça kınamasına karşın, grev ve özellikle silahlı ayaklanma konusunda iki eğilim birbirine oldukça yakın görüşler savunuyorlardı. Daha 1904'te, *Revoljucionnaja Rossija*'da, işçi grevleri köylü ayaklanmaları ve terörist suikastlarla birlikte bir ayaklanmanın rejimin düşmesine yol açacağı ileri sürülüyordu[304]. 1905 ve 1906'da S.D.'ler, öğrencilerin, işçilerin ve hatta subaylarm katıldıkları çarpışma grupları örgütlediler.

Sosyalist Devrimci Parti genelinde işçi kitleleriyle sosyal demokrasinin iki hizbinden daha az bağlantı içindeydi. İşçi temsilcileri konseylerinde daha sınırlı bir rol oynamasımn nedeni buydu. Bütün konseylerde yer almalarına karşm, hiçbir yerde kesin bir etkileri olmadı. Yürütme komitelerinin çoğunda, partinin resmi temsilcileri Bolşevikler ve Menşeviklerle eşit haklardan yararlamyorlardı. İşçilerin gözünde en adil çözüm yolu buydu.

Petersbourg'da S.D.'li temsilciler sovyete kendi programlarım benimsetmeye çalışan Bolşeviklerin manevralarını bozmayı başardılar[305]. Merkez komitedeki S.D.'li üyelerin başını çeken Avksenteev, 1917'de Panrus Köylü Temsilcileri Konseyi'nin başkanlığına seçilecekti. Partinin baş kuramcısı Viktor Çernov, Sovyet Genel

---

303. **Revoljucionnaja Rossija,** 16, 15 Ocak 1903.

304. **Revoljucionnaja Rossija,** 50, 1 Haziran 1904.

305. Bkz. **Novaja Zizn',** 4, 30 Ekim 1905.

Kurulu'nda, sadece bir kez, işçilere kendi başlarına sekiz saatlik işgünü uygulamasını başlatmamalarını tavsiye etmek için söz aldı[306]. Çernov, S.D.'lerin büyük çoğunluğunun tersine, kendini devrim sarhoşluğuna kaptırmıyor ve devrim kırsal kesimde başarıya ulaşmadan hükümetin acımasızca misillemeye girişmesinden korkuyordu.

Sosyalist Devrimci Parti'nin 1. Kongresi, 1905 sonunda kasım bozgunundan hemen sonra yapıldı. Tartışma tutanaklarında işçi konseyleri sorununa hiç değinilmemiş olduğunu saptamak şaşırtıcıdır[307]. Bundan -Lenin'den farklı olarak- S.D.'lerin olayın öneminin hiçbir şekilde farkına varamadıkları sonucunu çıkarabiliriz. Ama bununla beraber, 1906 temmuzunda 1. Duma'nın feshinden sonra, Merkez Komite'nin parti yerel örgütlerini kentlerdeki emekçi halkın saldırı eylemlerini yönetmeyi üstlenecek, partisiz işçi konseyleri oluşturmaya davet eden bir çağrısını hatırlatmak gerekir. Bu çağrıya göre sovyetler genel grevi yürütecekler ve onu ayaklanma aşamasına götüreceklerdi. İşçi temsilcileri konseyleri, kentlerdeki emekçi halkm eylemlerinin, köylülerin ve ordunun eylemlerinden farklı olmamasına; devrimci güçlerin birlik ve beraberliğinin parçalanmamasına özellikle dikkat edeceklerdi[308]. Sovyetler Lenin'de olduğu gibi burada da ayaklanma organları ve bunun sonucu olarak da devrimci güçlerin birleşme noktası olarak tasarlanmıştı. Partinin ikinci kongresinde (Şubat 1907) bir delegenin yaptığı konuşma bu bakış açısını ortaya koyuyordu. Konuşmacı, II. Duma seçimleri için izlenecek taktikten söz ederken açık bir şekilde sovyetlere gönderme yapıyordu: "Sol ağırlıklı bu duma halk kitleleri için birleştirici bir ocak olabilir; partinin örgütlenme çalışmalarım mucizevi bir şekilde hafifletir; böylece parti, artan bir enerji ile parlamento döneminde bu çalışmaları yürütebilir. Her yerde işçi, köylü ve erat konseyleri oluşturmak gereklidir. Onlarla dumamn solu arasında sıkı ilişkiler kurulmalıdır. Kitlelerin örgütlenmesi ve dumaya bağlanması sayesinde, kapatılması kaçınılmaz olan dumanın feshi, tam anlamıyla bir ayaklanma çağrısı olacaktır."[309] Parlamenter etkinlikleri olan

306. V.Çernov, "Ot" Revoljucionnoj Rossii "k" Synus Otecestva", **Letopis' revoljucii**, I, 1923, s. 95-97.

307. Bkz. **Protokoly pervago s-ezda partii socialistov-revoljucionerov**, s.1., 1906.

308. Spiridovic, s. 246.

309. **Protokoly vtorogo (ekstrennogo) s-ezda partii socialistov-revoljucionerov**, St. Petersbourg, 1907, s. 37.

sovyetlerin, taktik araçlara bağlanması bir yana bırakılırsa, 1917'den itibaren kutsal bir formül halini alan işçi-köylü-erat konseyleri ilk kez burada karşımıza çıkar.

Bu, sovyetlere sosyalist devrimcilerin verdiği adın daha sonradan Bolşevik Rusya tarafından da benimseneceğini belirten bir olgudur. Gerçekten Sosyalist Devrimci Parti her ne kadar 1917 Devrimi'nden önce bu sloganı kendine mal etmeye çalışmamış ve işçi konseyini yalnızca bir mücadele organı olarak görmüşse de Bolşeviklerin "Bütün iktidar sovyetlere" sloganı, sosyalist devrimcilerin öğretisel bütünlüğünden çıkan bazı unsurları içerir. 1906'da önceden örgütlü bulunan aşırı sol bir fraksiyon partiden ayrıldı ve "Maksimalist Sosyalist Devrimciler Birliği"ni kurdu. Anarşistlerle birlikte Lenin'in 1917 Nisan Tezleri'ndeki görüşlerini kelimesi kelimesine savunuyorlardı. Sosyalist partilerin bütün "minimum programlarını" reddeden Maksimalistler, ekonomik eşitlik üstüne kurulu bir "emekçiler cumhuriyeti"nin kurulmasından yanaydılar. Dergileri *Komunna*'da 1905 kasımında şunları söylüyorlardı: "Toprağın, fabrikaların ve atölyelerin zorla kamulaştırılması sayesinde sosyal devrim, bizi ekonomik eşitliğe yakın bir duruma getirecektir. Günümüz Rus yaşamında toplumu bu bunalıma iten genel bir eğilimin olduğunun altını çizmeliyiz."[310] Devrimin başarıya ulaşması durumunda köylüler toprakları paylaşacaklar ve ortaklaşa işleyecekler; işçiler de fabrikaları yöneteceklerdi. İşçiyi köye bağlayan sıkı bağların sonucu olarak dayanışma, tartışma, hatta ekonomik konularda bile ortaklaşa kararlar alma düşüncesi o kadar güçlüydü ki bunlar kolaylıkla sanayi işyerlerinin yönetimine uygulanabilirdi. Rusya'nın Batı tarzındaki kapitalizmin kanlı deneyini tekrarlamaya hiç ihtiyacı yoktur; bu bir yana, "bir ülkede emekçiler cumhuriyetinin *(trudojava respublica)* ilan edilmesi emeğin sermayeye karşı evrensel ayaklanmasına yol açacaktı. Batılı işçiler bizden tarihsel bütünleşme slogamnı, emekçiler cumhuriyetini bekliyorlardı."[311]

Maksimalist birliğin habercisi olan "devrimci-sosyalist" grup, 1905'te komünalist çözümü salık veren tek siyasal topluluk oldu. Onlara göre devrimin amacı, sosyal demokratların ve S.D.'lerin özlemini çektiği demokratik cumhuriyet, burjuva iktidarını gizleyen sah-

---

310. **Kommuna (Sojuz revoljucionnikh socialistov** yayınları), 1, Aralık 1905.

311. **Prjamo k celi,** Moskova, 1917 (1906 tarihli bir broşürün II. baskısı), sayfa 6.

tecilik değil, Marx, Engels ve Rus sosyal kuramcısı Lavrov'un 1871 Paris Komünü örneğine göre tasarladıkları komündü. *Kommuna'*da "Devrimci Komün Nasıl Örgütlenmeli?" başlığı altında çarpıcı bir biçimde 1917 sovyetlerinin örgütlenişine benzer bir komünal konseyin, *Kommunal 'kyj Sovet*'in kuruluşunu ve işleyişini ayrıntısıyla açıklayan bir yazı yayımlandı. Bu konsey bir yığın sektörde -kamu güvenliği, gereksinimlerin sağlanması, işçilerin silahlandırılması, gibi- topluluk ("obscina") yaşamı üstünde çok sıkı denetim kuracak ve bu yoldan "proletarya diktatörlüğünü kuracak ve geçici devrim hükümetini örgütleyecekti." Grup şu sloganı kullanıyordu: "Yoldaşlar, işçiler, kentlerde komünler ilan etmeye hazırlanın!" Daha sonra ise Batı Avrupa sosyalist partileri örneği gösterilerek, yöneticileri, zamanla kitlelerin isteklerine ve çıkarlarına aldırmaz hale getiren, işçilerin küçük burjuva ve tutucu eğilimlerini besleyen parlamentarizm mahkûm ediliyordu. Dolayısıyla da Rusya'ya bir kurucu meclis değil, bir devrimci komünler federasyonu gerekiyordu.

Maksimalistlere yakın olan ve çoğu zaman benzer görüşler ileri süren anarşistler birçok kentte küçük topluluklar oluşturuyor ve bir yığın yayın çıkartıyorlardı[312]. Rus anarşizminin ruhani lideri Kropotkin'in koruyuculuğunda 1906 ekiminde yapılan bir konferansta, Rus Devrimi'nin Batı tipi bir parlamentarizmle sonuçlanmayacağı, ülkenin ekonomik ve siyasal bakımdan "topluluklar, üreticilerin oluşturacağı gruplar ve diğer birlik ve federasyonlar biçiminde"[313], bağımsız ve yerel örgütler halinde yeniden örgütlenmesiyle sonuçlanacağı savunuldu. Kropotkin, bürokratik yaşamın merkezileştirilmesinin Rus halkının dehasına yabancı olduğunu, Rus halkının anarşist siyasal ilişkilere yatkın olduğuna inandığını söylüyor ve "O kadar ki önümüzde bizi bekleyen büyük bir görev var"[314] diyordu. Tıpkı maksimalistler gibi anarşistler de fabrikalarm, kömür işletmelerinin ve demiryollarının yönetiminin "bir işçi bakanlığına" değil, "oralarda çalışan ve özgür birlikler halinde örgütlenen işçilere"[315] bıra-

---

312. S.D.'lerinki gibi Rus anarşist hareketinin de genel bir tarihi yoktur. Çoğu küçük ve birbirinden bağımsız çok sayıda topluluklar bulunduğundan, ayrıca çoğunluğu broşür olan kaynaklara ulaşmanın güçlüğü göz önünde bulundurulursa, toplu bir fikir edinmenin son derece güç olduğu anlaşılır.

313. **Russkaja revoljucija i anarkhizm. Doklady citannve na s-ezde Kommunistov-Anarkhistov v oktjabre 1906 goda,** Londra, 1907 s. 58.

314. a.g.y., s. 22.

315. a.g.y., s. 23.

kılmasını savunuyorlardı. Avrupa devrimci sendikacılığının ve öğretilerinin bu iki topluluk üstündeki etkileri[316] açıkça görülmekteydi. Bu etki, "her an fabrikaları ele geçirmeyi amaçlayan bir ayaklanmaya dönüşebilecek"[317] bir genel grev lehinde düzenli bir propagandanın gerektiğinde ısrar eden maksimalistlerin programında ifadesini bulur. Anarşistlere gelince, nihai amaçta sosyalistlerle anlaşıyorlar; ama toplumu devlet iktidarını ele geçirerek değil, tabandan doruğa, kitle eylemleriyle "devletin askeri, adli ve polisiye"[318] dayanaklarının tasfiyesiyle değiştirmeyi düşündüklerinden onlardan ayrılıyorlardı.

Sol S.D. grupların ve anarşistlerin 1905 sovyetleri karşısındaki tavırları konusunda yeterli bilgi yoktur. Resmi temsilcilerin yürütme komitesi toplantılarına alınmasını isteyen anarşistlerin bu isteği Petersbourg Sovyeti'nce geri çevrilince, Lenin tarafından hararetli bir biçimde onaylandı[319]. Birçok taşra sovyetinde yürütme komisyonlarında da yer almıyorlardı. Çoğunluğu ellerinde bulundurdukları Bielostok Sovyeti bunların dışındaydı. Hiçbir şekilde disiplinli bir örgütlenme oluşturmayan maksimalist ve anarşist gruplar, sosyal demokratların ezici üstünlüğü karşısında pek bir şey yapamıyorlardı. Ancak daha sonra bunalım dönemlerinde, örneğin 1906'da patronlar ücretleri dondurmaya kalkıştıkları zaman, apolitik işçi kitleleri arasındaki etkileri yer yer gittikçe arttı. Lenin'in "proletarya içindeki anarko-sendikalizm akımı"[320]nı mahkûm ettiği yukarıda sözünü ettiğimiz kararı, Moskova ve Odessa anarşistlerinin endişe verici bir biçimde güçlenmeleri üzerine alınmıştı.

Anarşistlerin, işçi temsilcileri konseylerini, kendilerinin çok tuttukları işyeri temelindeki serbest işçi konfederasyonlarına çok yakın örgütler olarak gördüklerinden kimsenin kuşkusu yok. Konseylerde sadece "obscina"nm demokrasi ilkesini değil, aym zamanda özlemlerine uygun olarak fabrikaların işçilerce yönetilmesinin bir bi-

---

316. K. Diehl, **Hardwörterbuch der Staatswissenschaften, 1,** lena 1923, s. 283'teki "Anarchismus" makalesi ve **Die Diktatur des Proletariats und das Ratesystem,** lena, 1920, s. 72-74.

317. **Suscnost' maksimalisma,** Spiridoviç'in alıntısı, s. 301.

318. **Russkaja revoljucija i anarkhizm,** s. 30.

319. Lenin, **Oeuvres,** cilt 10. s. 67.

320. Bkz. önceki s. 103.

çimini buluyorlardı. Her ne olursa olsun, S.D.'lerin ve anarşistlerin yaydıkları düşünceler, daha önce pratikte kurulmuş konseylere özgü bir ideolojinin gelişmesini bundan daha iyi teşvik edemezdi. Daha önceki görüşlerini dahiyane bir aldırmazlıkla yadsıyan Lenin, 1917 Devrimi başlayınca bu düşünceleri kendisi üstlendi. 1905'teki aşırı solun amaçları -komün modeline göre düzenlenmiş bir devlet; fabrikaların işçilere intikali; bürokrasinin, ordunun ve polisin kaldırılması; evrensel devrimin başlangıcı olarak Doğu'da devrim- onun gözünde "iktidar sovyetlere" sloganında özetleniyordu; bu slogan da anarşistlerin programını benimseyerek Bolşeviklerin kitleleri kazanmasını sağlıyordu.

III.
1917 SOVYETLERİ

I. DEVRİMİN BAŞLAMASI

A. *Birinci Dünya Savaşı'nda Rus işçi hareketi*

Rus işçi hareketi 1905'teki güçlü atılımından sonra 1907'den itibaren bir duraklama ve gerileme evresi geçirdi. Misillemeye geçen çarlık yetkilileri, devrimin büyük mücadelelerle söke söke aldığı önemsiz bazı yurttaşlık haklarını (sınırlı oy hakkı ve sendikaların kısmen yasallaştırılması) kaldırdılar ya da kuşa çevirdiler. Aynı şekilde emekçilerin ekonomik kazanımlarının büyük kısmı (işgünü süresinin kısaltılması, ücretlerin arttırılması, ücret anlaşmaları, vb) ortadan kalktı. İşçilerin güçlerinin tükenmesinden ötürü grev hareketi çok çabuk eriyip dağıldı ve 1910'da en düşük düzeye indi.[1]

1. Resmi istatistiklere göre 1909'da 64.166'ya karşı, 1910'da sadece 46.625 işçi grev yaptı (Grinewitsch, s.235). Grevci işçi sayısı 1908'de 176.101; 1907'de ise 740.074 idi.

II. Duma'nın haziran 1907'de feshinden sonra, devrimci partiler yeniden yeraltına geçmek ya da eylemlerini kooperatifler, sendikalar vb gibi zararsız kuruluşlar kisvesi altında saklamak zorunda kaldılar. Ekonomik mücadelelerin kısmen yasallaşması Rus sosyal demokrasisi içinde yeniden bölünmelere yol açtı. Böylelikle dönemin gerici karakterine uyum sağlamak isteyen "tasfiyeciler" her türlü doğrudan devrimci eylemden vazgeçmeyi salık veriyorlar ve yakın talepleri öne çıkarıyorlardı. Buna karşılık, Bolşevikler ve Menşeviklerin bir bölümü, örgütlerinden ayakta kalanları yeraltı hücrelerinde yeniden toparlamaya, kitlelerin uyuşukluğuna karşı mücadele etmekle görevli bir militanlar çekirdeğini yaşatmaya ve mümkün olur olmaz harekete yeni bir atılım kazandırmaya çalışıyorlardı.

Bolşevizm kesin özelliklerini bu dönemde kazandı. Gericiliğin saldırıları altında çökmüş olan partiden coşkulu, her türlü mahrumiyete alışık, ortak bir inanç ve demirden bir disiplinle birbirine kenetlenmiş, dış dünyanın dayattığı ahlaki zorunluluklara hiç aldırmayan, Lenin'in profesyonel devrimci ülküsünü kusursuz bir biçimde somutlaştıran küçük bir militanlar çekirdeği çıkmıştı. Bolşevik Parti, 1902'den beri, önderinin savunduğu kuramsal ilkelere uygun, kendine özgü bir örgütlenmenin peşindeydi. Bu evrim, 1912'de Bolşeviklerle Menşeviklerin kesin olarak birbirinden kopmasıyla noktalandı. Aym tarihten itibaren, işçi hareketi zor dönemi atlattı ve Bolşeviklerin de işçi hareketi içindeki etkisi arttı[2]. Dünya savaşı arifesinde, başkentlerde, Petersbourg ve Moskova[3]'da birçok sendikalarda Bolşevikler çoğunluktaydılar. 1914'ün ilk yarısında Rusya'da 1905'in ilk altı ayında görülen grevler kadar grev yapıldı. Ülke bir kez daha devrimci bir bunalımın eşiğinde gibi gözüküyordu.

Dünyayı saran ateş, ilk önce olayların akışını birden durdurdu. İşçi kitleleri savaşın zorunluluklarına katlanmak zorunda kaldılar. Büyük bir bölümü de vatanperverlik duygularına kapılmış gibiydi. Öte yandan, yapısal bir dönüşüme uğradılar: Sanayi işçilerinin büyük çoğunluğu orduya katılırken, çoğu kadın yeni bir emekçi kitlesi fabrikaları doldurmak üzere köylerini terk ediyorlardı. İşçi hareketindeki durgunluk uzun sürmedi. 1915 yazından itibaren, cephede yenilgiler birbirini izler ve burjuva muhalefeti sesini yükseltmeye baş-

---

2. 1911'de 105.110, 1912'de 725.491, 1913'te 861.289 ve 1914 ocak ayından temmuza kadar 337.458 işçi greve katıldı (Grinewitsch, s. 235).

3. a.g.y. s. 289.

larken, grevler yeniden artmaya başladı. Öncelikle ekonomik durumun bozulmasından dolayı başlayan grevler çok geçmeden siyasal bir görünüm kazandı ve daha 1916'da savaşa son verilmesi istenmeye başlandı[4]. 1915 eylülünde 113.866, 1916 ocağında 128.450 olan grevci sayısı 1916 ekiminde 187.134'e, tehlikeli bir biçimde artan bir rakama ulaştı[5].

Savaşın çıkması Rus sosyalist partilerinin tarihinde kesin bir kopukluk yaratacaktı. Onlar da Avrupa'daki kardeş partilerle aynı ikilem karşısındaydılar: Uluslararası proleterya dayanışması çerçevesinde sistemli bir sınıf savaşı mı izlenmeliydi; yoksa burjuva partileriyle "kutsal birlikten" yana tercih yapmak, başka bir deyişle ulusal çıkarların enternasyonalizm davasından önce geldiğini kabul etmek mi gerekiyordu?[6] Rusya'da da sosyalist kamp üçe bölündü: "Ulusun savunulması" ("oboroncy") taraftarları "enternasyonalistler" ve "emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesinden[7]" yana olan en soldaki grup, yani Bolşevik Parti. Plekhanov ve S.D.'lerin bir çoğu "savunma savaşını" destekliyorlardı; partinin parlamentocu hizbi ve sürgündeki Menşeviklerin çoğunluğu, ilhaksız ve tazminatsız bir barıştan yanaydılar ve savaş zamanımda doğrudan devrimci eylem düşüncesini reddediyorlardı. Savaş sorunu ile bağlantılı polemikler, eski çatışmaları daha da alevlendirdi ve devrimin akışının tamamladığı kümelenmelere zemin hazırladılar.

Rusya'da kalan sosyalistlerin gözünde, işçi hareketini yeniden örgütleme olanağı 1915 yazında "Savaş Sanayii Komiteleri"nin (C.I.G.) kurulmasıyla açılmıştı. Bunlar, üretimi arttırmayı ve çarlık bürokrasisinin sultasından kurtarmayı amaçlayan örgütlerdir. Bu kurumlarda yöneticilik görevi "dumanın ilerici kesimi" içinde kaynaşan anayasacı-demokrat ve "ekimci" parti üyelerine düşüyordu. Petersbourg "Savaş Sanayii Merkez Komitesi"ne (C.C.I.G.) bağlı işçi grupları ve yerel komiteler oluşturulması öngörülmüştü. 1905 Sidlovskij

---

4. Toplu bir tablo için bakınız S.M. Balabanov, **Ot 1905 k 1917 godu. Massovoe rabocee dvizenie,** Moskova -Leningrad, 1927, s. 328-455.

5. F.A. Golder, **Documents of Russian History 1914-1917,** New York s. 186.

6. M.Fainsod, **International Socialism and the World War,** Cambridge, Mass., 1935; A. Rosmer, **Le Mouvement ouvrier pendant la guerre,** Paris 1936.

7. O.H.Gankina ve H.H. Fisher, **The Bolsheviks and the World War** Stanford, 1940; B. Lazitch, **Lénine et la IIIe Internationale,** Neuchatel 1951.

Komisyonu'ndaki gibi işçiler, işçi kuruluna delegeler seçecek genel seçmenleri seçmeye çağrıhyorlardı[8].

İşçilerin C.I.G.'lere katılması meselesi sosyalistleri zor tercihlerle karşı karşıya bıraktı. Menşevikler koşulsuz "taraftardılar." Rusya'da yaşayan enternasyonalistlerin çoğunluğu onlara katıldılar, ama savaşın başlamasıyla ortadan kalkmış olan işçi hareketini örgütleme ocaklarının yeniden diriltilmesi gibi bir art düşünceleri vardı. "İşçi grupları" aracılığıyla, büyük sanayi merkezlerindeki delegeleri, işçi kooperatiflerinin, sağlık sandıklarının, vb[9] temsilcilerini bir araya getiren bir Panrus kongre toplamayı başarabileceklerini umuyorlardı. Özet olarak daha 1905'ten beri bu düşünceyi besliyorlardı. Önce Sidlovskij Komisyonu, sonra da Petersbourg Sovyeti aracılığıyla bunu gerçekleştirmeyi düşünüyorlardı. Bolşeviklere gelince, 1905'teki gibi, her türlü "burjuva" örgütlenmesine katılmayı reddediyorlardı. Böylelikle 1915 ekiminde Lenin şöyle diyordu: "Gerici emperyalist savaşın sürmesine yardımcı olan savaş sanayii komitelerine katılmaya karşıyız. Bir tek ajitasyon ve örgütlenme amacıyla, seçim kampanyalarından yararlanılmasından, örneğin seçimlerin ilk evresine katılmaktan yanayız."[10]

Seçimleri boykot taktiği ilk başlarda başarılı bile oldu; gerçekten, Petersbourg büyük seçmenleri ilk genel kurulunda komiteye katılma 81'e karşı 90 oyla reddedildi. Ama oylamada hile olduğu fark edilince, kurul yeniden toplanmak zorunda kaldı. Bu defa *büyük seçmenlerin* çoğunluğu katılmayı onayladı ve C.C.I.G işçi kuruluna delegeler seçildi[11]. Petersbourg'da ve öteki birçok kentte, savaşın başından beri seçim kampanyası ilk kez çoğunlukla siyasal konuların konuşulduğu halka açık toplantılar yapılmasını sağladı. Bir kez işçi grupları oluşturulduktan sonra üyeleri sıradan işçilerle sıkı ilişkiler kurmayı sürdürdüler. Kuşkusuz bu grupları aslında sağ Menşevikler -özellikle de Gvozdev'in yönettiği C.C.I.G işçi kurulu- oluşturuyorlardı, ama bu burjuva komitelerinde yine de solu temsil ediyorlardı. İşçi grupları ücret talepleri, hayat pahalılığı, konut krizi, pat-

8. "K istorii "Rabocej gruppy" pri Central 'nom voenno-promyslennom komitete", **Kransnyj Arkhiv,** 1933, 2 (57), s. 43-84.

9. Martov, s. 287-290.

10. Lenin, **Oeuvres,** cilt 10, s. 416.

11. Mitel'man, Lebov, Ul'janksij, **Istorija Putilovskogo zavoda,** s. 437-442.

ronlarla görüşmelerde bulunma gibi bir yığın sorunu ele alıyorlardı. Bu konularla ilgili yayınlar ve tartışmalar bir yandan kamuoyunun dikkatini çalışan sınıfın koşulları üstüne çekiyor, öte yandan işçi sınıfını birleşmeye itmekte katkısı oluyordu[12].

C.C.I.G işçi grubu, etkinlikleri çerçevesinde, fabrika duayenleri (starost) kurumuna yeni bir hayat getirmeye çaba gösterdi. Ticaret bakanının girişimiyle, 1903 yasasının uygulanma alanını genişleten bir tasarı hazırladı ve taşradaki işçi gruplarına iletti. Böylece konu Kiev'de tartışıldı. Kiev işçi grubu, bu vesileyle, eski "mutlakiyetçiliğin" yerini bir "işyeri anayasacılığımn" alması ve starost kurullarına iş gücü ve ücret sorunlarıyla ilgilenme hakkı tanınmasının gerektiğini bildirdiler[13]. İşçilerin büyük bölümü bu kuruma ve onun düşüncelerine karşı olduğu halde 1917'ye kadar bazı sanayi merkezlerinde bu tür kurullar oluşturuldu.

Fabrikalarda yapılan seçimler sonucu ortaya çıkan C.I.G. işçi grupları sistemi bazı bakımlardan 1905'te Petersbourg Sovyeti'nin doğmasını sağlayan delegeler sisteminin bir uzantısıydı. Böylelikle, kentlerde işçi temsilcileri konseyi düşüncesinin yeniden güncellik kazanması kolaylıkla anlaşılıyor. Üstelik bu kez bizzat Bolşevikler de bu yönde görüş belirttiler. Önceleri grev komiteleri kurulması lehinde kampanya yürüttüklerinden dolayı, bu hareketin atılım yapması halinde delegelerin bir sovyette örgütlenmeleri gerektiğini söylüyorlardı. Petersbourg Parti Komitesi'nin çalışma raporuna göre işçiler örgütlenmeye o kadar önem veriyorlardı ki komite burjuva kuruluşlarının benzeri bir işçi parlamentosu toplanması lehinde bir ajitasyon kampanyası başlatma kararı almıştı. "Nispi temsille seçilen fabrika ve atölye delegeleri, bir Panrus işçi temsilcileri sovyeti oluşturmalıdır; böyle bir sovyette bizler (Bolşevikler) çoğunluk olabiliriz."[14] Lenin, bu tür kaygılarla doğrudan bağlantılı olarak, 1915 ekim tezlerinde ve Sljapnikov'a yazdığı bir mektupta o sıralarda sovyetlerin kurulmasına karşı tavır aldı[15]. O sıralar sovyetleri yeniden canlandırma girişimi olmamasına karşın, Şubat Devrimi sırasında Peters-

---

12. "K istorii gvozdevsciny" "Bjulleteni" Rabocej gruppy central'nogo voenno-promyslennogo komiteta" **Kransnyj Arkhiv** 1937, 6 (67) s. 28-92.

13. **Rabocija organizacii g. Kieva. Sbornik svedenij**, Kiev, 1918, s. 60.

14. E.B. Genkina, "Fevral'skij perevorot", **Ocerki po istorii okttjabreskoj revoljucii**, II, Moskova, Leningrad, 1927, s. 84.

15. Bkz. önceki s. 104.

bourg Sovyeti'nin diriltilmesinin ilk koşullarından biri yine de konsey örgütleme düşüncesi oldu[16].

Genel siyasal durumun kötüleşmesi sonucu (Rasputin'in öldürülmesi, dumamn çar tarafından askıya alınması, "Kanlı Pazar"ı anmak için işçilerin yaptığı gösteri) C.C.I.G. işçi grubu, giderek radikalleşiyordu. İmparatorluk Duması'nın açılışı münasebetiyle başkent işçilerini kitle halinde gösteri yapmaya ve gecikmeden güçlerini birleştirerek fabrika komiteleri seçmeye çağıran bir çağrı kaleme aldı. "Çarhğın tasfiyesi ve ülkenin tam anlamıyla demokratikleşmesi hemen gerçekleştirilmesi gereken görevlerimizdir" deniliyordu bu çağrıda. "Yalmzca örgütlü halkın savaşım yakından izleyen geçici bir hükümetin kurulması ülkeyi güncel siyasal çıkmazdan ve kaçınılmaz bir felaketten çıkarabilir, siyasal hakları yerleştirebilir ve Rus proletaryası için olduğu kadar diğer ülkelerin proletaryası için de kabul edilebilir bir barışı sağlayabilir."[17] 27 Ocak 1917 gecesi, polis çağrıyı imzalayanları tutukladı. Bu tutuklamalar sonradan patlak veren Şubat Devrimi'nin başlangıcı oldu.

B. *Şubat Devrimi*

1905 Devrimi gibi, 1917 Şubat Devrimi de Putilov fabrikalarında düzenlenen bir grevle başladı. Bu grev 18 şubatta başlayıp 22 şubattan itibaren öteki fabrikalara sıçradı. Ayın 22'sinde greve 200.000 işçi katılmış; ertesi gün ise neredeyse bir genel greve dönüşmüştü. Aym gün askerler ilk kez bir gösterici grubuna ateş açtılar. Aym 27'sinde bazı askeri birliklerin diğer alayları da arkalarından sürükleyerek devrimci kitlelerin yanına geçmesi ve böylece hükümeti gücünden yoksun bırakması ile durum tamamen tersine döndü[18].

16. A.Sljapnikov, **Semnadcatyj god, 11**, Moskova-Leningrad, 1923, s. 160.

17. Sljapnikov, cilt 1, s. 279.

18. Hemen hemen 1917 Devrimi'ne ait bütün tarih araştırmaları, Şubat Devrimi'ne geniş yer verirler. İlk elden tanıklıklar arasında özellikle şunları saymak gerekir: N.Sukhanov, **Zapiski o revoljucii**, cilt I ve II, Berlin-Petersbourg-Moskova, 1922 (İngilizce kısaltılmış çevirisi J.Carmichael), **The Russian Revolution 1917**, Londra, 1955, Fransızca çevirisi 1965 çev. notu.; M.Smilg-Bernario, **Der Zusammenbruch der Zarenmonarchie**, Viyana, 1928; Sljapnikov, **Gemnadcatyj god I**. S. Alekseev'in yayımladığı **Fevral'skaja revoljucija**, Moskova-Leningrad 1925 adlı derlemede Bolşevik olmayan bazı önemli kişilerin anılarından alıntılar bulunacaktır.

18. Kesin bir kronoloji için bakınız N.Avdeev, **Revoljucija 1917 goda. Khronika sobytij, 1**, Moskova-Leningrad, 1923.

Birkaç gün içinde sokak gösterileriyle başlayıp grevden ayaklanmaya kadar bir devrimin bütün evrelerini geçiren hareket, "yukarıdan yönetilmeden, bizzat kitlelerden fışkırdı."[19] Hiçbir parti merkez komitesi, hiçbir tanınmış kişi devrimin yönetimini ve örgütlenmesini üstlenmedi. Elbette, 23-25 şubat arasında parti temsilcileri ve sol parlamenterler çeşitli gizli toplantılar yaptılar, ama gerçekte bunların olaylarm akışı üstünde bir etkisi olmadı[20]. Petersbourg Bolşeviklerinin bile olaylarda, ancak ikincil derecede bir rolleri oldu. Kuşkusuz Bolşevik işçiler ve öğrenciler, diğer partilerin ve apolitik kitlenin militanları gibi gösterilere ve sokak çarpışmalarına katıldılar. Ama partileri, parti olarak gelecek ekimde olacakların ve resmi söylencenin tersine hiçbir şekilde ayaklanmayı yönetmedi[21]. Troçki, başkentin en proleter mahallesi Vyborg'un Bolşevik önderlerinden Kajurov'un şu sözlerini aktarır: "Parti merkezlerinden bize yön verecek hiçbir ilke gelmiyordu (...). Merkez Komite temsilcisi yoldaş Sljapnikov, ertesi gün için ne talimat vereceğini bilemiyordu."[22] Bizzat Sljapnikov, "İçimizde kimse çarlık rejimine karşı bu çatışmanın son ve kesin bir savaş olduğunu düşünmüyordu. Böyle bir düşünce kimsenin aklımn ucuna bile gelmiyordu"[23] sözleriyle durumu ortaya koyuyordu.

Devrimin başkentte başarıya ulaştığı artık belli olduğu sırada Duma Komitesi ve sovyet neredeyse aynı anda kendiliğinden bir harekete örgütlü bir biçim vermeye kalkıştılar. Çarlığın aldığı fesih kararının aym 27'sinde yayımlanmasından sonra Duma Komitesi, aralarında özellikle Rodzjanko, Miljukov ve Kerenski'nin bulunduğu "Duma Üyeleri Geçici Komitesi" olarak kuruldu. Kerenski daha sonraları dumanın, fesih kararını dinlemeyerek kendisini devrimin resmi merkezi[24], dolayısıyla ulusal ölçekte yönetici orgam olarak ilan

---

19. F.Borkenau **Das Jahr 1917.** Der Monat dergisinin özel sayısı 37, 1952, s. 13.

20. Smilg-Bernario, say. 137; L.Troçki, **Histoire de la Révolution russe** (Fr. çeviri Maurice-Parijanine), 4 cilt, Paris, 1933-34, cilt I, s. 177.

21. Şubat Devrimi'nin Sovyet tarihinde nasıl gösterildiğine örnek olarak bakınız E.D.Cermenskij, "Fevral'skaja burzuazno-demokraticeskaja revoljucija 1917 goda", Voprosy Istorii, 1957 2, s. 3-18.

22. Troçki, cilt I, s. 214.

23. Sljapnikov, 1, s. 87.

24. A. Kerenski, **Erinnerungen,** Dresden, 1928, s. 41.

etmemiş olmasını "en ciddi ve en kaba hata" olarak nitelendirdi. Gerçekten de "özel kişilerden" oluşan Duma Komitesi, onunla hemen aym anda kurulmuş olan sovyetten daha üstün bir yasallığa sahip değildi. Sovyet, onunla aym zamanda kurulmuştu, ama tartışmasız devrimci kökeninden dolayı kitlelerin saygısını ve sempatisini kazanmıştı.

Bununla birlikte, sovyet -ileride inceleyeceğimiz nedenlerle- iktidarı tek başına üstlenmekten ve hatta yeni devrimci hükümete katılmaktan vazgeçti. Ama Duma Komitesi de burjuva çoğunluğundan dolayı, İşçi ve Asker Temsilcileri Konseyi'nin manevi desteğine ve onun tarafından tanınmaya ihtiyaç duyuyordu. Böylece sonunda 1 (14) Mart 1917'de Duma Komitesi ile Petersbourg Sovyeti arasında bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmanın sonucu olarak, geçici bir hükümet kurulmasına karar verilmişti; ancak sovyet bu hükümete katılmayacaktı. Yalnızca Kerenski hükümette görev alacaktı; bu konuda sovyet kendisine yetki vermişti. Ayrıca sovyet, bazı koşullarla geçici hükümeti desteklemeyi de kararlaştırmıştı[25].

Çoğunluğunu anayasacı-demokratların ve ekimcilerin -en başarılı şahsiyetleri Miljukov (Dışişleri) ve Guçkov (Savaş Bakanı) idi- oluşturduğu geçici hükümette soldan tek bir kişi, Adalet Bakanı Kerenski yer alıyordu. Herhangi bir direnme gösteremeyecek durumda kalan Çar II. Nikolay, 2 mart sabahı, ağabeyi Grandük Mikhail lehine tahttan feragat etti. O da rejim sorununa çözüm bulma görevini Kurucu Meclis'e bırakarak tahttan vazgeçti. Böylece çarlık rejimi yıkılıyordu. Martın ilk günlerinde çatışmalara yol açmadan bütün Rusya'yı sarmış olan devrimin ilk evresi kapanmıştı.

"Rus Devrimi savaş alanından fışkırmıştı" diyordu Menşevik Dan. "Devrimci kitleler için bu olay, yokluklardan, yükümlülüklerden, savaşın acılarından bir kurtuluş yolu oldu." Bütün siyasal eğilimler bu konuda onunla aynı fikirdeydi[26]. Almanya'daki 1918 kasım devriminde olduğu gibi, devrim, öncelikle Rusya'nın askeri yenilgisinin ve bundan doğan karışıklığın bir sonucuydu. Devrimci karışıklıkların kökeninde, kent işçilerinin acısını çektiği açlık ve cephedeki

---

25. Bkz. sonraki s. 159.

26. Martov ve Dan, **Geschichte der russischen Sozialdemokratie**, s. 293; A. Kerenski, "Why the Russian Monarchy Fail", **The Slavonic Review, VIII**, 1920, s. 496-513; N.O. Lossky, "Reflections on the Origins and Meaning of the Russian Revolution", **The Russian Review**, 1951, s. 293-300.

askerlerin duyduğu savaş bıkkınlığı vardı. Ama Şubat Devrimi'nin bir başka nedeninin daha olduğunu söyleyebiliriz: Vatanperver çevrelerin sorumluluğunu İmparatorluk Sarayı'na attıkları bir yenilgi karşısındaki kızgınlığı ve ulusal güçlerin bir araya getirilmesi sayesinde zaferin ilk koşullarını yaratma olasılığı. Devrim sokaktan önce sarayda, uzun süreden beri kulislerde tezgâhlanmıştı. Şimdi ona içeride ülkeyi demokratik olarak yeniden yapılandırmayı amaçlayan ulusal bir devrim karakteri kazandırmak ve dışarıda savaşı sürdürmek gerekiyordu. Bu iki amacı aym zamanda gerçekleştirmek gibi zor bir görev ise geçici hükümete düşüyordu. İlk haftanm sarhoşluğu geçtikten sonra nihayet ulusal birliğin gerçekleşmesinin yarattığı coşku ve devrim heyecanı azaldı; barış isteği canlandı; bu istek o kadar hızlı bir biçimde uyandı ki Şubat Devrimi'nin ancak geçici olarak birleştirdiği toplumsal ve siyasal güçler arasındaki çelişkiler, Ekim Devrimi'ne kadar giderek arttı.

2. PETROGRAD İŞÇİ VE ASKER TEMSİLCİLERİ KONSEYİ

A. *Petrograd Sovyeti'nin doğuşu*

Çok kısa ömürlerine karşın 1905 sovyetleri, özellikle de Petersbourg Sovyeti, işçi kitleleri arasında son derece canlı bir gelenek bıraktılar. Yukarıda belirttiğimiz gibi sosyalist partiler programlarında konseyler düşüncesine yeniden yer vermediler. Ama savaş sanayii komitelerine işçi grupları seçimlerinde olduğu gibi, işçi hareketi ne zaman bir gelişme evresine girse, bu düşünce yeniden ortaya çıkıyordu[27]. Rus işçi hareketini etkileyen siyasal akımların çeşitliliğine karşm, "bu örgütlenme biçimi [sovyet] tartışma dışında tutuluyordu."[28]

Dolayısıyla 1917 şubatında karışıklıklar başladığı anda, yeniden bir işçi konseyi kurma düşüncesi Petrograd'da ortaya çıktı. Grevdeki fabrikalarda olduğu kadar, devrimci aydın çevrelerinde de bu fikir taraftar buldu. İlk elden tanıklıklara göre aym 14'ünde daha kuruluş aşamasındaki bir sovyete bazı fabrikalarda delegeler seçildi[29].

27. Bkz. önceki, s. 123.

28. Troçki, cilt 1, s. 233.

29. Bkz. Genkiva, s. 82-89; Sukhanov, I, s. 28; **Istorija Putilovskogo zavoda**, s. 464-468.

Bu sırada, 23-25 şubat arasında, Sosyalist Parti temsilcileri (yeraltındaki sendika ve kooperatif yöneticileri, birkaç sol parlamenter) arasında gizli görüşmeler yapıldı. Bu buluşmaların birinde sağ Menşevik Çarevanin, işçi sovyeti seçimlerinin yapılmasını önerdi. Tasarı benimsenince, başkent planına bakılarak İşçi Kooperatifleri Birliği'nde birlikte çalışan temsilcilere sürekli bir yer aramaya başlandı. Ama ertesi gece (25 şubatı 26 şubata bağlayan gece) bu toplantıya katılanların çoğu daha kararlarını kamuoyuna duyuramadan tutuklandılar[30]. Dolayısıyla tek tük seçilen temsilciler, kendilerine bir yönetim merkezi ya da bir toplantı yeri sağlayamadılar. 27 şubata kadar, sonunun neye varacağı bilinmeyen devrimin ilk karışık günlerinde derli toplu bir eylem söz konusu değildi.

Bu konuda kesin girişim C.C.I.G.'nin işçi üyelerinden geldi. Aym 27'sinde hapisten çıkınca, Gvozdev'in yönetimi altında, arkalarında asker ve işçilerden bir kalabalık olduğu halde, bir kortej halinde dumanın merkezi olan Tauride sarayına yürüdüler. Aym gün öğleden sonra, 27 Şubat (12 mart) 1917'de, aralarında Menşevik Çkheidze'nin de bulunduğu birkaç sosyalist parlamenterin ve daha önce gizli görüşmelere katılmış olan yöneticilerin çoğunun katıldığı bir "İşçi Temsilcileri Konseyi Geçici Yürütme Komitesi" kurdular[31]. Komite gecikmeden işçileri binde bir oramnda, askerleri de her bölükten bir kişi seçmeye davet eden bir çağrı hazırladı; sonra sovyetin ilk oturunıunun saat 19'da yapılmasını kararlaştırdı[32]. Nihayet oturum saat 21'de açıldığında, salonda sadece kırk-elli kişi vardı. Haber henüz dışarı sızmadığı için bunlardan hiçbiri kuşkusuz fabrika delegesi değildi.

Geçici Yürütme Komitesi canla başla çalışmak zorundaydı. Gerçekten de devrimin zorlu bir yürüyüşten sonra taşradan gelen mutlakiyete sadık alaylar tarafından ezilmesi tehlikesi vardı. Bu nedenle Yürütme Komitesi, askerlerden ve devrimci subaylardan oluşan ve başkentin belli başlı stratejik noktalarını askeri olarak hemen işgal eden bir genelkurmay oluşturdu. Sovyetin ilk oturumunda, ma-

---

30. Smilg-Bernario, s. 137; V. Chernov, **The Great Russian Revolution**, New Haven, 1936, s. 101.; **Izvestija Petrogradskogo. Soveta rabocikh i soldatskikh deputatov**, 155, 27 Ağustos 1917 (anma yazısı).

31. **Revoljucija 1917. Khronika sobytij**, I, s. 40.

32. Çağrının metni Golder'de, s. 286 ve I.W.Lomonossof, **Die russiche Mänzrevolution 1917**, Münih, 1921, s. 35'te bulunabilir.

halle komiteleri ve silahlı işçi milisi örgütlemekle görevli komiserler atandı. Sovyet, ayrıca çeşitli sosyalist önderler seçerek genişleme kararı aldı; uygun komisyonlar kurarak bazı görevleri (levazım, yazın, finans) onlara devretti[33].

28 şubat sabahı, *İzvestija Petrogradskogo Soveta rabocikh i soldatskikh deputatov*'un ilk sayısı çıktı. Burada, sovyetin başkent ve bütün ülke halkına bir çağrısı yer alıyordu: "Demokrasi mücadelesinin başarılı bir şekilde sona erdirilmesi için halkın kendi iktidar organını bizzat kendisinin kurması gerekir. Dün, 27 şubatta, başkentte, fabrikalarda ve işyerlerinde seçilmiş temsilcilerden, demokrat ve sosyalist parti ve gruplardan, ayaklanan birliklerin müfrezelerinden oluşan bir İşçi Temsilcileri Sovyeti kurulmuştur. İşçi Temsilcileri Sovyeti, halk güçlerinin örgütlenmesini, siyasal özgürlüklerin ve Rus halkının egemenliğinin sağlanmasmı aslî görevi olarak kabul eder (...). Gücümüzü birleştirerek hep birlikte eski rejimin tasfiyesi ve genel, eşit, doğrudan ve gizli oyla seçilecek olan bir ulusal kurucu meclisin toplanması için mücadele etmeyi amaçlıyoruz."[34]

Sovyet seçimleri aym gün işyerlerinde yapıldı. Saat 13'te yaklaşık 120 delege genel kurulda toplandı[35]; ama önceleri olduğu gibi toplantıya katılanların kontrolü yapılmadı ve toplantı gündemsiz geçti[36]. Yine eskiden olduğu gibi önemli kararlar Yürütme Komitesi'nde alındı. Yürütme Komitesi, 1 ve 2 martta, sekize karşı 13 oyla geçici hükümete katılmama kararı aldı[37]. Sovyet, daha da ileri giderek Duma Komitesi'ne programa ilişkin bir dizi talep sundu ve ancak bu talepler yerine getirildiği takdirde tamamen burjuva bir hükümeti destekleyeceğini bildirdi[38]. Ayın 2'sinde, tüm üyelerin katıldığı bir toplantıda, sovyet, ezici bir çoğunlukla (sadece 19 karşı oy vardı) Yürütme Komitesi ile Duma Geçici Komitesi arasında yapılan anlaşmayı onayladı[39]. Böylelikle Petersburg Konseyi hükümet

---

33. **Khronika sobytij**, I, s. 41-44; A. Pesekhonov, "Pervye nedeli" (**Na cuzoj storone**'den I, Berlin-Prag, 1923, alıntı) **Fevralskaja revoljucija**, s. 430-465; S.P. Mansyrev, "Moi vospominanija", a.g.y., s. 265-271.
34. **Khronika sobytij**, I, s. 44.
35. **Mansyrev**, s. 261.
36. **Khronika sobytij**, I, s. 46.
37. a.g.y., s. 49.
38. Bu konuda daha ayrıntı için bakınız önceki s. 161.
39. Sljapnikov, I, s. 242.

karşısında "devrimci demokrasinin denetim organı" olarak yükseliyordu ve her iki iktidar arasındaki güçler dengesi, devrimin sonraki akışı için son derece önemli hale geliyordu.

Kendisini 1905 İşçi Temsilcileri Konseyi'nin mirasçısı olarak görmesine rağmen[40] yeni sovyet her şeye karşın önemli noktalarda gerek kuruluş biçimi gerek ortaya çıktığı koşullar bakımından ondan ayrılıyordu. Birincisi doğrudan doğruya bir kitle grevinden ve hareketi sürdürüp yönetmek zorunluluğundan doğarken, ikincisi bir kışla ayaklanması sonucu devrimin başkentte üstün duruma geçtiği bir sırada oluşmuştu. Yeni sovyet, öncülünün tersine, her şeyden önce, eski rejimin çökmesi halinde yedek bir alt-hükümet kurmayı düşünen bir avuç yöneticinin (C.C.I.G.'nin işçi üyeleri ya da duma temsilcileri) girişimiyle kurulmuştu[41]. Bu ise aydınların birden işçi ve asker temsilcileri kitlesi üzerinde belirgin bir etki sahibi olmasına yol açtı; mart sonunda Yürütme Komitesi'nin 42 üyesinden sadece 7'si işçiydi[42]. Ama 1905'le asıl fark, asker delegelerin şimdi işçi delegelerle yan yana oturmalarıydı. Zaten devrimin başarısında ayaklanan birliklerin ne kadar değerli bir payı olduğunu bu durum gösterir[43]. Kuşkusuz Geçici Yürütme Komitesi'nin birkaç Menşevik üyesi başlangıçta konseyin tamamen proleter karakterini korumak amacıyla askerlerin konseye girmesine karşı çıkmıştı, ama çoğunluk orduyu yeni kuruluşa sıkıca bağlayarak kesinkes kazanmaya çok önem veriyordu. Bunun için İşçi Konseyi'nin temelini oluşturan temsil türünü ordu birliklerine aktarmak, nasıl fabrikalardan delegeler seçiliyorsa, bölüklerden de delegeler seçmek yetiyordu. Böylece, sovyet biçiminin adaptasyon yeteneği sayesinde, asker kitleleri kısa bir sürede devrimcilerin ortak cephesiyle bütünleştiler. Kesin bir biçimde kendisini askerlere kabul ettiren sovyetin "1 numaralı emri" asker delegelere yönelikti[44]. Bu kararnameye göre ordunun bütün

40. Bu, 1905 sovyetinin başkanı olan ve savaş sırasında karşı devrimci tavırlar almakla suçlanan Khrustalev-Nosar'ın sovyete alınması olasılığını reddedilmesine engel olmadı.

41. Troçki, cilt 2, s. 8.

42. Sljapnikov, III, s. 173.

43. a.g.y., I, s. 188-194.

44. 1 numaralı emir, şiddetli itirazlara yol açtıktan sonra ancak çıkabildi. Gerçekten de askeri şeflerin açık muhalefeti karşısında, sovyetin ılımlı yöneticileri bu tasarıyı sorumsuz unsurların sırtına yıkmaya çaba gösterdiler. Bununla

müfrezelerinde asker komiteleri seçilecekti, bunlar bütün siyasal eylemlerinden sovyete karşı sorumlu olacaklardı. Askerler de bütün sivil haklardan yararlanacaklardı; askerlerden sadece Duma Komitesi'nde oluşturulan ve garnizona başkomutanlık yapmakla görevli olan askeri komisyonun emirlerini, sovyetin kararlarına ters değilse, yerine getirmeleri isteniyordu[45]. Bunun sonucu olarak sovyete *fiilen* garnizonu kullanma olanağı açılıyordu denilebilir.

B. *Petrograd Sovyeti'nin yapısı.*

Petrograd Sovyeti kurulduğu ilk yıllarda dev bir daimi işçi ve asker kurulu görünümündeydi. Temsilci sayısı günden güne artıyordu: Martın ilk haftasında 1.200'e yakınken, ayın ayın ikinci yarısında bu sayı yaklaşık 3.000'e yükselmişti[46]. O sıralar, başkent proletaryasının nüfusu garnizon askerlerininkini iki-üç kat aştığı halde, sovyette 2000 asker, 800 işçi temsilcisi vardı.[47] Bu orantısızlık, her askeri birliğin, en az sayıdaki müfrezeler dahil, sovyete delege göndermekte ısrarlı olmasındandı. Hiçbir ciddi denetim yapılmadığı için de Tauride sarayında sürekli olarak bir sürü "yeni gelenler" oluyordu[48]. Bu koşullarda, sovyetin genel kurulları, temsilcilerin büyük çoğunluğu toplantıya katılmadığından acınası bir durumda yapılırdı. Parlamenter bir kurumun çalışma oturumundan çok halkın kalabalık ve gürültülü katılımına benziyordu. Sovyet'in genel kurulları dışında işçi ve asker temsilcileri kendilerini ilgilendiren konuları ayrı ayrı seksiyonlarda görüşüyorlardı. Ama bu seksiyonlar da etkin bir biçimde çalışamayacak kadar kalabalıktılar. Bu nedenle 18 ve 19 martta, iki seksiyon, temsilcilerin sayısını düşürmeyi ve

---

birlikte, sovyet, 1 marttaki genel kurulunda, askerlerin hakları konusunda bir karar almış ve bir komisyonu bütün askerlere ve denizcilere bir çağrı hazırlamakla görevlendirmişti. Duma Komitesi'nin müstahkem mevkii komutasına atadığı Albay Engelhardt komisyonla çalışmaktan vazgeçince, sovyet üyeleri birkaç rütbesiz askerle 1 numaralı emri birlikte kaleme aldılar. Bakınız Kerenski, **Erinnerungen**, s. 221; Sukhanov, II, s. 262-267; Sljapnikov, I, s. 211-214.

45. 1 Numaralı Emir'in metni için Bkz. Sljapnikov, I. s. 272, **Khronika sobytij**, I. s. 186.

46. Sljapnikov, III, s. 167-170.

47. **Izvestija**, 22-23 Mart 1917.

48. Troçki, cilt 2, s. 9.

kurumun işleyişini iyileştirmeyi hedef alan çeşitli tasarıları bir bir incelediler. Bazı konuşmacılar sovyetin bileşiminin istenilen düzeyde olmadığını ve ona yeterince demokratik bir temel kazandırmak için yeni seçimler yapılması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Diğerleri ise konseyin değerlerini öne sürerek fesihten söz edilmesini istemiyorlardı. Sonuç olarak, büyük bir dikkatle seçilmiş 250-300 kadar işçi ve asker temsilciden oluşan "küçük bir sovyet"'in kurulmasım tavsiye eden Yürütme Komitesi'nin bir önerisi, kesin karar daha sonraki bir zamana bırakılarak çoğunluğun onayını kazandı[49]. Bu konuya bir son vermek için sovyet nisan ortasına doğru Menşevik ve sosyalist devrimcilerden gelen bir yeniden örgütlenme tasarısını benimsedi. Konsey olduğu gibi bırakılıyor; saflarından "rasgele delegelerin" çok sınırlı grupların çıkarılmasıyla görevli bir komisyon korunuyordu. Gündelik işleri çözümlemek görevi Temsilciler Konseyi'nin 600 kadar üyesini bir araya getiren küçük bir sovyete düşüyordu. İşçiler ve askerler burada eşit olarak temsil edilecekti[50]. Her iki hücrenin ortak yürütme komitesinden ayırt edilmesi için Yürütme Komisyonu adı verilen bir yürütme komitesi vardı. Bu önlemler sayesinde, Petrograd Sovyeti yavaş yavaş daha belirgin bir nitelik kazandı ve daha akılcı biçimde işleyebildi. Pratik çalışmanm büyük bölümü devrimin ilk günlerindeki önceliğinin de doğruladığı gibi, yine Yürütme Komitesi'ne *(Ispolnitel'nyj komitet)* düşüyordu. Sonradan Sovyet Genel Kurulu'nun onayına sunmak üzere önemli siyasal kararları o alıyordu. Her gün karşı karşıya geldiği sayısız sorunlar Yürütme Komitesi üyeleri arasında gittikçe artan bir iş bölümünü gerektiriyordu[51]. Hemen çeşitli komisyonlar kurulmuştu. Sayıları en sonunda on iki ile on beş rakamına ulaşacak kadar çoğalacaktı[52]. O zamana kadar Sibirya'da sürgünde bulunan deneyimli militanların (özellikle kısa sürede Yürütme Komitesi'nin liderlerinden biri olacak olan Menşevik Çeretelli ile Bolşevik Kamenev

49. Izvestija, 22, 23 Mart 1917, F. P. Matveev, **Iz zapisnoj knizki deputata 176 pekhotnogo polka**, Moskova-Leningrad, 1923, s. 46-51, 55-57, 171-179, 227-220; Sljapnikov, III, s. 170-173 ve IV, s. 93.

50. **Delo Naroda**, 25, 15 Mayıs 1917.

51. Yürütme komitesinin oturumlarının tutanakları, etkinliklerini görmemizi sağlıyor; **Petrogradskij sovet rabocikh i soldatskikh deputatov. Protokoly zasedanij ispolnitel'nogo komiteta i.k.**, Moskova-Leningrad, 1925. 3 marttan 9 Ağustos 1917'ye kadar olan dönemi kapsıyor.

52. **Izvestija**, 155, 17 Ağustos 1917, söz konusu servislerin raporlarıyla.

ve Stalin) Petrograd'a dönüşü ile Yürütme Komitesi daha genişledi. Mart sonunda, bu kuruluşun, biri sovyetin başkanı (Çkheidze) ikisi de yardımcısı (Skobelev ve Kerenski) olmak üzere toplam 42 üyesi vardı[53]. Bu oturumlara, görüşmelere katılma hakkına sahip olan sendika temsilcilerinden başka, dumamn sosyal-demokrat hizbinin üyeleri, mahalle konseyleri delegeleri, *Izvestija*'nın yazı işleri komitesi, sovyetin atadığı komiserler katılıyorlardı. Mart ortalarında bir "Yürütme Komitesi Bürosu" kuruldu; yedi üyeden oluşan büro gündelik işlere bakmakla görevliydi. 12 nisanda bu büroya, sonradan Yürütme Komitesi'nin onayına sunmak üzere, ivedi durumlarda kendi başına siyasal önlemler alma yetkisi tanındı[54]. Panrus Sovyetler Konferansı'ndan sonra (1917 mart sonu-nisan başı) Yürütme Komitesi'ne taşradan on altı üye kabul edildi. Artık üye sayısı on ikiye çıkarılan büro, günde birkaç kez toplamrken, Yürütme Komitesi haftada üç oturum yapıyordu[55].

Böylece daha iki ay olmadan başlangıçta geçici bir kuruluş olan Petrograd Sovyeti iyice oturmuş bir yönetim aygıtına dönüşmüştü. Hizmetinde çoğu sekreter yüzlerce memur çalışıyordu. Marttan hazirana kadar yönetim giderleri 800.000 rubleye çıktı ve bu zaman aralığında 3.512.000 rublelik bir gelir elde etti[56]. Ama düzenli çalışma konusunda kazandıklarını, kitlelerin önemli bir bölümüyle doğrudan temaslarında yitiriyordu. Kuruluşunun ilk günlerinde hemen her gün toplanan sovyetin oturumları gittikçe seyrekleşmeye ve oturumlara çok az sayıda temsilci katılmaya başladı[57]. Sovyet Yürütme Komitesi, kendisini denetlemesi gereken temsilcilerin gözetiminden göz göre göre uzaklaşıyordu. Böylelikle Bolşevist sistem çerçevesinde ve buna bağlı olarak partinin geleneğine uygun yöntemlerle, yetkinin artık tabanın gerçek demokratik denetiminden uzak, küçük komitelerde toplanmasıyla sonuçlanacak bir gelişme daha o zaman başlıyordu. sovyetin özgün oluşumuyla aradaki en büyük fark da buydu.

---

53. **Izvestija**, 27, 29 Mart 1917.

54. Bkz. Golder, s. 288-290.

55. **Izvestija**, 44, 18 Nisan 1917.

56. Sljapnikov, IV, s. 208.

57. Matveev, s. 7; V.B. Stankeviç, "Vospominanija" **Fevral skaja revoljucija**, s. 409-415.

İşçi seksiyonunun sovyette resmi temsil oranı bin işçiye bir temsilciydi, ama bin kişiden az işyerlerinin de bir temsilcilik hakkı vardı. Başka bir deyişle, Petrograd işçilerinin yüzde 85'inin çalıştığı büyük işyerleri (400 kişiden çok) 424 delegeyle temsil edilirken, 400 kişiden az işçi çalıştıran işyerleri (başkentteki işçi sayısının toplam yüzde 13'ü) neredeyse eşit sayıda, 422 temsilci seçme yetkisine sahipti[58]. Bunun sonucu olarak, bazı oylar diğerlerinden daha değerliydi ve oy hakkındaki bu eşitsizlik kimi zaman sovyette itirazlara yol açtı[59].

Askerler seksiyonunda da benzer bir durum vardı. Her bölük ya da onunla aynı değerde her birim bir delege ile temsil ediliyordu; ama hiçbir sayısal norm öngörülmediğinden en küçük birimlerin en kalabalık birlikler kadar delege hakkı vardı. Askerler seksiyonu birçok kez seçim normu olarak bin kişiye bir delege oranını saptamayı hedef alan tasarıları reddetti[60]. Gerçekten de o günkü temele göre sadece sovyetle en küçük askeri birimler arasındaki sıkı ilişkiler korunmuş olmuyordu; aym zamanda asker temsilcilerin işçi temsilcilere göre haksız sayısal ağırlığı devam ediyordu. Asker temsilciler arasında "aydınlar" göreceli olarak çoğunluktaydı: Sosyalist ya da liberal düşünceler taşıyan yazarlar, askeri hekimler, vb. Siyasal deneyimden yoksun ve çoğunluğu okur-yazar olmayan "üniformalı köylüler" en çok gürültü koparanlara kitlesel olarak oy veriyorlardı.[61]

Petrograd'da semt konseyleri İşçi ve Asker Genel Konseyi ile hemen hemen aynı zamanda kuruldu. Vyborg'da bir işçi ve asker semt konseyi daha 28 şubatta kuruldu ve bu tür konseyler öteki dört semtte 3 marta kadar varlıklarım sürdürdüler[62]. Sonraki haftalarda her semt yerel bir konseyle donatıldı. Burada ilgili seçim çevresindeki fabrikalarca Kent Konseyi'ne gönderilen temsilcilerle, özellikle ge-

58. Jaroslavskij, **Istorija V.K.P. (b), IV**, Moskova-Leningrad, 1930, s. 23. Yazar ne yazık ki bu rakamların hangi aya ait olduğunu belirtmiyor. İşçi seksiyonunun meslek kompozisyonu ile ilgili bilgiler bulamadık. 1905'teki gibi büyük çoğunluğunu demir-çelik işçilerinin oluşturduğu tahmin edilebilir.

59. **Khronika sobytij**, 1, s. 104-107.

60. V.Vladimirova, **Revoljucija 1917 goda. Khronika sobytij, IV**, Leningrad, 1924, s. 84-93.

61. Troçki, cilt 1, s. 246.

62. Matveev, s. 221.

nel sovyette doğrudan temsil edilmeyen küçük işletmelerden bu amaçla seçilmiş delegeler yer alıyorlardı. Semt sovyetleri her semte ilişkin tüm sorunları çözmek ve Kent Sovyeti'nin kararlarını uygulamakla görevliydiler; yine de bazıları, kuramsal olarak uymaları gereken sovyet makamlarına bile danışmadan çok bağımsız hareket etmekten çekinmiyorlardı.[63] Bolşevikler, Genel Sovyet'ten daha çok semt konseylerinde etkili olduklarını gördüler. Temmuz ayaklanmasında kendilerine bir dayanak noktası olacak olan bir semt konseyleri konferansı, *(Mezdurajonnoe sovescanie rajonnikh sovetov Petrograda)* haziranda onların girişimleriyle yapıldı[64].

1905 İşçi Konseyi'nden farklı olarak 1917 sovyeti hemen ve güçlü bir biçimde sosyalist akımların etkisi altında kaldı. Partinin aydınları Yürütme Komitesi'nin kilit görevleri kadar *Izvestija*'nın yazı işleri komitesini de ellerinde tutuyorlardı. Asker temsilcilerin sayısal üstünlüğü göz önünde tutulursa, sovyette çoğunluk, şubattan sonra kitlelerin güveni çarlığa karşı mücadeledeki kıdemliliğine, *Narodnaja Volja*'nm saygın geleneğine ve genel demokrasi sloganlarına borçlu olan Sosyalist Devrimci Parti'nin elindeydi. Menşeviklerin ve Bolşeviklerin tersine, kendisine kesin bir smıf görünümü vermeye çok önem vermediğinden, Sosyalist Devrimci Parti, devrimin siyasal yaşama ilgi duymalarını sağladığı bütün doğal toplumsal kesimlerin buluşma yeri idi[65]. Buna karşılık, işçi temsilcileri arasındaki çoğunluk, en azından devrimin ilk aylarında, Menşeviklerdeydi. Daha savaş sırasında duma hizbinde, C.C.I.G. işçi grubunda ve kooperatiflerde sovyet seçimleri sırasında yararlandıkları bir ağırlık kazanmışlardı. Önderleri sovyetin başkanı Çkheidze ile Çeretelli idi; Martov'a gelince sürgünden dönüşünden beri bir grup enternasyonalist Menşevikle ayrı bir topluluk oluşturuyordu. Bazı önemsiz topluluklar da sovyette temsil edilmişti, ama hiçbirinin önemli bir etkisi yoktu: En sağdaki popülist sosyalistler *(narodnye socialisty)*; Plekhanov'un önde gelen siması olduğu *Edintsva* grubu; Troçki'nin gelişinden

---

63. **Izvestija,** 41, 15 nisan ve 60, 7 Mayıs 1917; Vladimirova, **Khronika sobytij,** III, Moskova, 1923, s. 59 ve 190.

64. **Khronika sobytij,** IV, s. 167; **Istorija Putilovskogo zavoda,** s. 483-487, 543 ve 553.

65. Bu konuda Troçki şunları yazıyor: "Sosyalist devrimcilere oy vermek genel olarak devrime oy vermekle aynı anlamdaydı ve kimseyi bağlamıyordu". Troçki, cilt 2, s. 16.

sonra Bolşeviklere katılan sosyal-demokrat topluluk "Mezdurajoncy"ler; ve son olarak delegeleri Yürütme Komitesi'nde yer alan Yahudi "Bund" ve Polonyalı ve Letonyalı sosyal-demokratlardan oluşan sosyalist partiler.

Bolşevikler İşçi ve Asker Temsilcileri Konseyi'nin ilk kuruluş günlerinde çok silik bir rol oynadılar. Tutuklamalar ve sürgünler Petersbourg örgütlenmelerini kırıp geçirmiş; buna bir de ajan provokatörlerin çabası eklenmişti. İlk olarak örgütü sağlam temeller üzerine yeniden kurmaları gerekiyordu[66]. Sovyette bağımsız bir Bolşevik hizip ancak 6 martta oluşabildi; sadece iki ya da üçü asker olan 40 üyesi vardı[67]. Çoğu zaman siyaset-dışı olduklarını söyleyen, ama siyasal düzlemde kimisi Menşevikleri, kimisi sosyalist-devrimcileri izleyen 2 ya da 3 bin temsilciye bakılacak olursa gülünç gelecek kadar düşük bir rakam. Lenin'in dönüşünden sonra, sovyetteki durumlarını iyileştirmek için çabalarını arttıran Bolşevikler, yeni seçimler lehinde bir ajitasyon kampanyası başlattılar. Gerçekten de mayıs-haziran aylarında fabrikalarda kendi adaylarını seçtirmeyi başardılar[68]. Kendi ifadelerine göre, temmuz ayaklanmasından az önce işçi seksiyonunda yaklaşık olarak sandalyelerin yarısını, asker seksiyonunda ise dörtte birini ellerinde bulunduruyorlardı[69]. Ve eylülde Petrograd Sovyeti'nin denetimini sağlayan kesin bir atılım yaptılar[70].

3. KONSEYLER HAREKETİNİN YAYILMASI

A. *1917 hareketinin genel karakteri.*

Şubat Devrimi'nden sonra bütün Rusya'da sovyetlerin ortaya çık-

66. Bkz. Sljapnikov'un Anıları, özellikle I. ve II. kitaplar; ayrıca, Pervyj legal'nyj Peterburgskij komitet bol'sevikov v 1917 g., Moskova: Leningrad, 1927.

67. Sljapnikov, II, s. 175.

68. **Khronika sobytij, III, s. 38; Izvestija,** 68, 17 Mayıs 1917.

69. Partinin 27 hazirandaki VI. Kongresi'ne Stalin'in sunduğu çalışma raporu; **Khronika sobytij,** s. 223. Ve Kalinin, 20 haziran: Sovyetin dörtte üçü Bolşevik değil; işçi seksiyonunun temsilcilerinin yarısı Bolşevik; askerlerin ise ancak 20'si Bolşevik; **Pervyj legal'nyj P.K.,** s. 188.

70. Bkz. sonraki s. 225.

ması en üst noktada bir kitle olayı oldu[71]. Bu, sovyetlerin birbirlerinden bağımsız ve hiçbir kuramsal hazırlık olmadan günün gereklerine göre ortaya çıkıvermeleri nedeniyle kendiliğinden bir hareketti. Basit olanaklarla, her yerde ve her zaman çabucak kuruluveren temsili kurumlar olarak konseyler düşüncesi, sovyeti siyasal ve toplumsal kargaşa döneminde sınıf güçlerinin birleştirilmesine en uygun bir biçimi olarak gören Rus işçi ve askerleri arasında adeta kendi kendine yayıldı. Sanayi merkezlerindeki işçiler gibi cephedeki ve kışladaki askerler de sayısal güçlerini ve devrimci istemlerini dile getirecek bağımsız bir örgütlenmenin gerekliliğini güdüsel olarak hissediyorlardı. İşçilerin yüksek memurlara, patronlara ve o haliyle burjuvaziye karşı duydukları düşmanlık, aym şekilde askerlerin subaylara karşı besledikleri güvensizlik, hareketin benzeri görülmemiş bir biçimde yayılmasının toplumsal-psikolojik koşullarım yarattı.

1905'te olduğu gibi 1917'de de belirleyici faktör, Rus işçilerinin başka sağlam örgütlere sahip bulunmayışıydı. İlk devrim sırasında kitle üzerinde sonradan yitirdikleri bir üstünlük kuran partiler de 1917'ye kadar aynı biçimde sürüncemede olan sendikalar da hazırlıksız olarak geniş insan kitlelerini derleyip toparlayacak ve yönetecek yetenekte değildi. Dolayısıyla işçi konseyleri birçok bakımdan sendikaların ve siyasal kuruluşların zayıflıklarını telafi ettiler. Asker konseyleri için de durum aynıydı. Askerlerin hiçbir siyasal hakkı yoktu ve çoğu zaman yurttaşlık haklarından da yoksundular. Onlar için sovyet kurumu, siyasal eylem özgürlüğünü ve yeni yurttaşlık haklarım etkin bir biçimde kullanmak demekti. Asker haklarının gerçek ilanı, yani Petrograd Sovyeti'nin "1 numaralı emri"nin saflarda derin bir etki yapması bundandı.

Bir grevden doğan, işlevi onu yönetmek olan ve kısa sürede yerleşik düzene karşı mücadele örgütlerine dönüşen 1905 sovyetlerinin tersine 1917'deki sovyetler, bir kitle grevinden bağımsız olarak ve ancak devrim başarıya ulaştıktan sonra doğdular. 1905 sovyetlerinin çatışmak zorunda kaldığı düşman, çarlık rejimi ve onun baskı aygıtı polis, adalet sistemi, ordu, artık yoktu. Devrimi başarıya ulaştırmayı ve siyasal hakları söke söke almayı hedefleyen bir çarpışma yerine, şimdi, Şubat Devrimi'nden sonra, ülkeyi siyasal ve toplumsal düzlemlerde yeniden örgütleyerek hareketi sağlamlaştırmak ve yay-

---

71. O. Seeling, **Der Rategedanke und seine Verwirklichung in Sowjetrussland**, Berlin, 1923, s. 83 ve 122.

mak söz konusuydu.

Sovyette fırtınalar koparan tartışmaların hedefi, izlenecek amaçların ve buna ulaşma yollarının saptanmasıydı. Temelde partisiz ve genelde sadece devrimci olan 1905 konseylerinden farklı olarak 1917 sovyetleri, her gün biraz daha çeşitli siyasal akımların çatışma yeri haline geldi. Böylece yerel düzeyde henüz pek az gelişmiş müzakere kurumlarının ve ulusal düzeyde parlamentonun yerini alıyorlardı. Kuşkusuz şu önemli farkla ki konseyler, halkın belli bir bölümünü temsil ediyorlardı. İç yapıları bakımından elbette demokratik örgütlerdi. Zaten "devrimci demokrasi"nin sözcüsü olarak geçinmiyorlar mıydı? Ama ulusal ölçekte, evrensel demokratik bir kurum gibi değil, belli toplumsal kesimlerin temsilcisi olarak gözüküyorlardı.

Proleterlerin, askerlerin -ve çok az ölçüde köylülerin- bu sınıf örgütlerinin kamu güçleri, genel olarak da devletle ilişkisi sorunu, konseyler hareketinin ve 1917 Rus Devrimi'nin başlıca sorunu oldu. Bunun öneminin tamamen bilincinde olan Bolşevikler, bunu taktiklerinin bir laytmotivi haline getirdiler. "Bütün iktidar konseylere!" sloganını kullanarak sovyetleri devlet iktidarının tek ve biricik sahibi yapmaya, dolayısıyla onları sınıf diktatörlüğü karakteri kazandıracak kurumlar haline getirmeye çalışıyorlardı.

Yapılarına bakarak başlangıçta kimse konseyleri geleceğin iktidar organları ve devlet yönetim örgütleri olarak görmeyi aklına getirmedi. Konseyler, "ruhu ve yapısıyla devrimci dönemin olağanüstü koşullarına uyan katıksız çarpışma örgütleri"[72], "devrimci propaganda örgütleri"[73], işlevi kesin olmayan, sabit bir yapısı bulunmayan, "sürekli toplantı örgütleri"[74] olarak nitelendiriliyorlardı. Bununla birlikte merkezi iktidarın ve yerel otoritelerin çökmesi sonucu bu organlar, yerel yetkililer sorunları çözemediklerinde yönetimsel sorunlara müdahale eden, karar yetkisine sahip makamlar haline geldiler. Dolayısıyla konseylerin gerçek gelişimi Bolşeviklerin talepleri doğrultusunda olmuyordu: Bir sovyetler cumhuriyetinin ilam.

Sovyetler güçlerini adına hareket ettikleri proleter ve asker kitlelerle sıkı ilişkilerinden alıyorlardı. Seçim biçimlerinin çok esnek olması (fabrika ya da bölük düzeyinde ilke olarak her an görevden alı-

---

72. Chernov, s. 104.

73. M.Farbman, **Bolshevism in Retreat**, Londra, 1922, s. 146.

74. A. Paquet, **Der Geist der russischen Revolution**, Leipzig, 1919, s. 13.

nabilen temsilcilerin seçilmesi, sık sık yeni seçimler yapılması) onları halkın duygularındaki değişikliklere duyarlı barometreler haline getiriyordu; dolayısıyla belirli görev süresi olan ve tabanın sürekli denetiminden kurtulan temsili kurumlardan daha çok siyasal çalkantılara bağlantılıydılar. Asıl zayıflıkları da buradan gelmekteydi. Kitlelerin radikalleşmesi ancak sovyetlerin radikalleşmesinde ifadesini bulabilirdi. Açık hedefleri konseylerin demokratik karakteriyle bağdaşmayan bir siyasal topluluk, kitlelerin desteği ile ve onların adına, sovyetin yönetimini ele almayı başarırsa, konseyler çabucak özlerinden boşaltılmış olacaklardı. Ekim Devrimi ve Bolşeviklerin zaferi sırasında durum tamamen böyle oldu. Başlangıçta demokratik olan Rus konseyler hareketi, o andan itibaren Bolşevist diktatörlük için bir atlama tahtası oldu.

B. *Taşradaki işçi ve asker temsilcileri konseyleri*

Başkentten yola çıkarak bütün Rusya'yı saran ve birkaç gün içinde çarlık hükümetinin ve yetkililerin düşmesine yol açan devrimin muzaffer yürüyüşü ile en yüksek ifadesini Baltık'tan Pasifik'e kadar imparatorluğun bütün kentlerinde sovyetlerin kurulmasında bulan, tüm toplumsal kesimlerin katıldığı bir örgütlü eylemler dalgası başladı. Başkent örneği bu bakımdan itici bir rol oynadı. Nasıl devrimin zaferi Petrograd'da kesin görünüyor ve ülkeyi titretiyorduysa, İşçi ve Asker Temsilciler Konseyi'nin kurulması da taşrada sovyetlerin oluşmasına yol açtı.

Hareket, ilk olarak işçilerin yoğun olduğu sanayi merkezlerini ve kalabalık garnizonlu taşra kentlerini etkiledi[75]. Mart ayı boyunca hemen her yerde sovyetler kuruldu. İşçilerin ya da askerlerin daha az yoğunlukta olduğu kentlerde, kırsal yerleşim bölgeleri ve kasa-

---

75. Kitabı tanıtırken belirttiğimiz gibi, yerel çaptaki konseylerin gelişimiyle orantılı tam bir tablo vermeyi düşünmüyorduk. Rusya dışında ulaşılması zaten zor olan yığınlarla belgeyi hesaba katmadan, özellikle hareketin ilkelerini ve ayırt edici özelliklerini ortaya koymaya çalıştık. Kanıt olarak verilen örnekler toplu olarak olayı ortaya çıkarmaya yarayacaktır. Uzmanların hazırladığı kaynakçalar 1917'deki yerel sovyetlerle ilgili bir yığın monografi vermektedir ama ancak bir kısmından yararlanılabilmektedir. Sovyet araştırmacıların çeşitli defalar kabul ettikleri gibi, sovyetlerin bilimsel tarihinin yazılmasıyla ilgili olarak yapılacak daha çok şey var. Genel olarak bir fikir edinmek için değerli bilgilerle dolu olan M.S. Jugov'un "**Sovety v pervyj period revoljucii**"sine bakınız. **Ocerki po istorii oktyabreskoj revoljucii**, (M.Pokrovzkij yay.), II, Moskova-Leningrad, 1927, s. 113-255.

balarda, ücra bölgelerde kurulmaları daha sonra oldu. Hareketin devrimin ilk haftalarında yayılma hızı hakkında birkaç rakam bir fikir verecektir: Moskova bölgesi sovyetlerinin konferansında (25-27 mart) 70 işçi, 38 asker temsilci konseyi[76], Donetz havzasınınkinde (mart ortası) 48 sovyet temsil edilmişti; Kiev'de nisanda yapılan bir bölgesel kongrede 80 sovyetin delegeleri bir araya gelmişti[77]. Hiçbir kaynak 1917'deki işçi, asker ve köylü temsilcileri konseyleri hakkmda tam bir toplam vermiyor; genel çizgileriyle mayısta 400, ağustosta 600, ekimde 900 oldukları tahmin ediliyor[78].

Petrograd olaylarına ilk tepki gösteren kent olan Moskova'da Bolşevik Merkez Komitesi Bürosu, 27 şubatı 28 şubata bağlayan gece, işçileri bir işçi konseyine temsilciler seçmeye davet eden bir çağrı yayımladı[79]. Aym anda, Kent Duma'sımn solcu üyeleri, zemstvo ve Belediye Birliği temsilcileri, C.I.G. işçi grubu ve diğer kamu kuruluşlarmın delegeleri geçici bir devrim komitesi oluşturdular. Aym 28'inde komite işçileri, askerleri ve memurları işçi temsilcileri konseyine temsilcilerini seçmeye çağırdı[80]. Seçimler 1 martta fabrikalarda yapıldı ve aym gün sovyet ilk oturumunu yaptı ve üç kişilik bir yürütme komitesi seçti. Ertesi gün İşçi Konseyi kesin olarak kuruldu ve temsil normlarmı onayladıktan sonra, Petrograd Sovyeti'ne delegeler seçti, geçici hükümetin kurulmasım selamlayan bir önergeyi benimsedi[81]. Petrograd'dakinin tersine, Moskova'da ortak işçi ve asker temsilcileri toplantıları olmadı; asker temsilciler 4 martta işçi temsilcilerle birlikte çalışacak olan bir konsey seçtiler ama mer-

---

76. **Khronika sobytij**, I, s. 124.

77. Jugov, s. 124.

78. Panrus Sovyetler Kongresi'nde temsil edilen konseylerin sayısı önemli bir ölçüt oluşturmaktadır, bu konuya ileride döneceğiz. Bkz. Troçki, cilt 3, s. 407; **Delo Naroda**, 224 5 Aralık 1917.

79. **1917 god v Moskve Khronika revoljucii**, Moskova, 1934, s. 16; E.P. Tretjakova, "Fevral'skie sobytija 1917 g.v. Moskve." **Voprosy Istorii**, 1957, 3, s. 72-84.

80. **Khronika sobytij**, 1, s. 47.

81. a.g.y., s. 58; E.Izrael, "Pervyj dni Moskovskogo soveta" **Izvestija Moskvskogo soveta rabocikh deputatov**, 148, 27 Ağustos 1917. (E. Ignatov'un **Moskovskij sovet rabocikh deputatov 1917 g.**, Moskova 1917 ve N. Angarskij'in **Moskovskij sovet v dvukh revoljucijakh**, Moskova, 1928 başlıklı yapıtlarını inceleyemedik.)

kezleri onlardan tamamen bağımsızdı[82].

Temsilci sayısı bakımından Moskova İşçi Sovyeti hiç de Petrograd'mkinden geri değildi. 536'sı fabrika işçisi, kalanı memur ya da serbest meslek sahibi olmak üzere 700 üyesi vardı. O sıralar yürütme komitesi 75 üyeden oluşuyordu. Bolşevikler, sovyetteki gruplarının kurulduğu, 19 marttan o ana kadar delege sayılarım 51'den 205'e yükselttiler. Buna karşın, 172 Menşevik, 34 birleşik sosyal-demokrat, 110 sosyalist-devrimci, 54 partisiz ve diğerleri karşısında azınlıkta kalıyorlardı[83]. Moskova Sovyeti de çok sayıda uzmanlaşmış komisyon ve çabucak çoğalacak olan bir yönetim aygıtı kurmuştu[84]. Yine Petrograd'da olduğu gibi, her semtin bir yürütme komitesi ve bağımsız komisyonlarla donatılmış kendisine has bir konseyi vardı[85]. Ve yine Kuzeyin başkentindeki gibi Bolşevikler, Kent Sovyeti'nden önce semt konseylerinin çoğunda çoğunluktaydılar[86]. Yeni temsilci seçiminin çok sık ve düzensiz olması, -örneğin mayısta 167 yeni üye seçilmişti- sovyetin çoğunluğunu, seçimlerin dürüstlüğünü garantilemek ve sıkı bir gözetim sağlamak için önlemler almaya itti[87].

Yerel sovyetlerin kurulmasıyla ilgili olarak, girişim kimi zaman tabandaki işçilerden, kimi zaman C.I.G.'lerin işçi üyelerinden ya da kışladaki askerlerden geldi[88]. Sovyetler, ya Petrograd örneğine ya da Moskova örneğine göre kuruldular, yani bazı kentlerde hemen ortak bir işçi ve asker temsilcileri konseyi (Krasnoyarsk'ta, Saratov'da, Kronstadt'ta olduğu gibi) kuruldu; öteki kentlerde ise başlangıçta ayrı olan konseyler sonradan kaynaştılar (özellikle Yekateri-

---

82. **Khronika sobytij**, 1, s. 65, 68.

83. **Izvestija Moskovskogo soveta** 148, 27 Ağustos 1917.

84. I. Veger (Oteç), "K istorii Moskovkogo seveta r.d.", **Proletarskaja Revoljucija**, 1926, I (48), s. 217-232.

85. **Izvestija Moskovskogo soveta**, 92, 22 Haziran 1917.

86. **Protokoly s-ezdov i konferencij vesesojuznoj kommuniceskoj partii (b). Sestoj s-ezd R.S.D.R.P. b. Avgust 1917 g.**, Moskova, 1934, s. 55

87. **İzvestija Moskovskogo soveta**, 91, 21 ve 92, 22 Haziran 1917.

88. Örnekler için bakınız Sljapnikov, II, s. 28-32 ve Bolşeviklerin nisan konferansına katılan delegelerin raporları, **Protokoly s: ezdov i konferencij vesesojuznoj kommuniceskoj partii (b), Sed'maja "apel 'skaja" vserossijkaja i petrogradskaja konfencij R.S.D.R.P. (b) Aprel 1917 g**, Moskova, 1934.

noslav'da). Son olarak başka yerlerde de (örneğin Kharkov'da) ayrı ayrı kuruldular. Her iki seksiyonu birleştirme konusunda temsilciler farklı düşüncelere sahiptiler. Proleter konseylerin sınıf karakterini tüm yalınlığıyla korumak isteyen işçi temsilcilerinin pek çoğu, onun köylü asker kitlesi içinde kaybolup gitmesinden korkuyordu. Askerlerse, çoğu zaman subayların etkisiyle kendi bağımsız konseylerinin olmasını istiyorlardı[89].

Tıpkı başkentteki gibi, asker temsilcilerinin üstünlüğü seçim biçimlerinin çoğu zaman buna elverişli olmasındandı. Örneğin, Saratov'da 350 işçi iki delege seçerken, her bölüğün (250 kişi) iki delege hakkı vardı. Tula'da, 500 işçiye iki ve bölük başına bir delege hakkı tanınmıştı; Ivanova-Voznesensk'te 500 ile 1000 işçiye bir ve her fazla bin işçi için bir delege seçiliyordu, ama askerlerde her bölüğün bir temsilci hakkı vardı[90].

İşçi delegeleri seçimlerinde küçük işletmeler büyüklere göre daha elverişli durumdaydılar, çünkü çok düşük sayıda işçi çalışan işyerleri sovyete bir delege gönderiyorlardı. Moskova'da işçiler temsilcilerini binde bir oranında seçiyorlardı ama bir fabrikanın en çok üç delege hakkı vardı. Böylece sovyette 1.500 işçilik bir işletmenin, 3000 kişilik bir işletme kadar sandalyesi vardı. Samara fabrika ve işlikleri 20 ile 100 işçi için bir, 2 ile 300 için iki, 300 ile 1000 için üç, 1000 ile 2000 için beş delege seçtiler[91]. Kısa süre sonra Petrograd'da olduğu gibi devrimin ilk haftalarında karışıklık ve keyfilik içinde yapılan seçimler, titizlikle bir düzene bağlanmaya çalışıldı; halka bu konuda kesin açıklama yapıldı[92]. Yine de sovyetler, işçi ve asker kitlesi içinde oylamada eşitlik ilkesini gerçekleştirmekten hayli uzaktı.

Rasgele seçim biçimlerine göre üye sayısı sovyetten sovyete oynaklık gösteriyordu. İşte Moskova bölgesindeki birkaç kentten örnekler: Tula'da 350; Orel'de 162; Voronej'de (20.000 işçiye) 140; Tver'de (35.000 işçiye) 89 temsilci düşüyordu[93]. Nisan ayında Krasnoyarsk İşçi ve Asker Konseyi 320[94] delegeyi, Kiev İşçi Konseyi 444 temsil-

89. **Izvestija Moskovskogo soveta,** 75, 2 Haziran 1917.

90. Jugov, s. 155.

91. Jugov, s. 155 ve devamı.

92. Kharkov Sovyeti konusunda bakınız **Izvestija,** 138, 8 Ağustos 1917.

93. **Izvestija Moskovskogo soveta,** 50, 3 Mayıs 1917.

94. a.g.y., 51, 4 Mayıs 1917.

ciyi bir araya getiriyordu[95]; mayısta, işçi, asker ve Kronstadt Deniz Üssü denizcilerinin temsilcilerinden oluşan konseyde 300'den çok üye bulunuyordu[96].

Devrimin ilk aylarında taşra konseylerini iki başkent sovyetinden ayırt eden başlıca özellik, siyasal belirsizlikti; partilerin aralarındaki çizgi farkı belirsizken, titizlikle siyaset dışı kalmaya çalışan delegelerin çoğu partisiz olduklarını söylüyorlardı. İşçiler tanıdıkları insanları seçmişler, onların hangi siyasal gruptan olduğuna bakmamışlardı; hemen her zaman adayın kendisini "devrimci" olarak tanıtması yetiyordu. Dolayısıyla temsilcilerin toplumsal-siyasal kökenleri çok farklıydı; sovyetlerde sadece sosyalist militanlar yoktu, sendikacılar, kooperatifçiler, C.I.G. "işçi grupları"ndan eski üyeler, sağlık sandığı yöneticileri, hatta yüksek devlet memurları bile vardı[97]. İlk zamanlar asker sovyetlerinde sık sık subaylara rastlanırdı. Böylece Yekaterinenbourg Askerler Konseyi'nin Yürütme Komitesi'nde 17 asker ve 10 subay bulunuyordu; Odessa'da bir kaptamn başkanlığındaki asker ve denizci konseyi bürosu 4 subay, 2 teğmen ve 8 askerden oluşuyordu[98]. Devrimin ilk günlerinde Kursk'ta bir subaylar konseyi kuruldu, asker temsilcilerin de seçilmesiyle konsey "Asker Delegeleri Sovyeti" adım aldı[99]. Asker konseylerinin farklı bir yapıya sahip olduğu, işçi nüfusunun az olduğu her yerde subayların sovyetlerde büyük etkisi vardı. Bununla birlikte devrim geliştikçe bu etki gittikçe azalmaya başladı.

Delege kitlesi belli bir partiye üye olmamakla birlikte genelde devrimciydi. Sosyalist örgütlerin tabanı ve sovyet üyeleri arasındaki militan sayıları yavaş yavaş arttı; iki başkent arasındaki güçler dengesinden dolayı sosyalist-devrimcilerin ve Menşeviklerin sovyetlerde önemli üstünlükleri olduğu gözlemleniyordu. Önemli siyasal sorunlarda anlaştıkları partisiz temsilcilerin desteğinden yararlandıklarından, Bolşevist muhalefet, devrimin ilk günlerinde "pragmatizm" oynamaya mahkûm kalmıştı. Yuzovka'da, Donetz havzasında 5 martta kurulan sovyetin 300 üyesinden 20'si Menşevik, 4'ü Bolşevikti;

---

95. **Raboc'lja organizacii g. Kieva**, Kiev, 1918, s. 49.

96. Jugov, s. 214.

97. a.g.y., s. 116, 119 ve 156.

98. Jugov, s. 166.

99. **Izvestija Moskovskogo soveta**, 56, 10 Mayıs 1917.

Yekaterinenbourg Sovyeti'nin ilk oturumunda 14, Saratov'da martta 15 Bolşevik delege vardı. Kiev'de eylülde seçimler yenileninceye kadar, 131 Menşevike karşılık 62 Bolşevik sayılıyordu; Bakü'de 300 delegeden 20 ile 25'i Bolşevikti. 1917 ilkbaharına kadar Bolşevikler ve Menşevikler, birçok kentte, birleşmiş bir örgüt içinde mücadele veriyorlardı. Öyle ki Bolşevikler, ancak sonradan sovyette ayrı bir hizip oluşturacaklardı[100]. Bolşevikler, yalınzca Baltık Denizi'ndeki birkaç üste, özellikle Kronstadt'ta zaten aşırılıkçı olan denizciler arasında sürdürdükleri yoğun propaganda sayesinde, nispeten erkenden konseyler üzerinde güçlü bir biçimde etkili oldular. Mayısta, Kronstadt Sovyeti'nde 112 sosyalist devrimci, 107 bolşevik, 97 partisiz ve 30 Menşevik bulunuyordu[101].

Bütün Rusya topraklarını kaplayan işçi ve asker temsilcileri yerel konseyleri ağı, bir bakıma devrimin kemikten iskeletini oluşturuyordu. Sadece varlıklarıyla, her türlü geçmişe dönme girişimini son derece zor, hatta olanaksız kılıyorlardı. Sıradan insanlar kitlesiyle devrimci aydınların buluşma yeri olan sovyetler, düşüncelerin sürekli harman edildiği yerdi. Sovyetler, dün sadece bir kitle örgütüyken, şimdi hükümet yetkililerinin rakibi ve yerel çapta açıkça özerk bir iktidar haline dönüşmüştü. Ama bu gelişmenin eninde sonunda doğuracağı "iktidar ikiliği" sorunu daha söz konusu değildi.

C. *Cephedeki asker konseyleri*

Kent garnizonu asker konseyleri, genel olarak devrimci asker kitlesinin siyasal temsil organlarıydılar. Onlara koşut olarak bütün askeri birimlerde seçilmiş asker komiteleri kuruldu.

Petrograd Sovyeti'nin 1 martta yayımladığı 1 numaralı emir gereğince piyade bölük, tabur ve alayları ile onların eşdeğeri diğer sınıflardan birimler, ordunun yardımcı hizmetleri, donanma mürettebatı vb birer asker komitesi seçmek durumundaydı[102]. Kararın sadece Petrograd askeri bölgesi askerlerini ilgilendirmesine ve birkaç gün sonra 2 numaralı bir emirin uygulama alanını kesinlikle başkentle sınırlandırılmasına karşın[103]; özerk asker komitelerinin oluşturul-

100. Jugov, s. 11: **Rabocija organizacii Kieva**, s. 49.

101. Jugov, s. 214.

102. Önceki s. 131.

103. Metnini Sljapnikov'da bulabilirsiniz, II, s. 92.

ması haberi, bizzat devrim haberi kadar çabuk yayıldı. Gerçekten de birkaç gün sonra, cephedeki askerler kendi konseylerini seçmeye koyulmuşlardı[104]. Birim şeflerinin çoğunun bu seçimlere düşman olmasına ve ordunun birçok müfrezesinin (özellikle topçular) ilk başta beklemeyi tercih etmesine karşın, *komitetcina*'nın yayılması durmadı. Birkaç hafta sonunda, Başkomutan Alekseev geçici hükümetle anlaşarak Petrograd Sovyeti'nin de ısrarıyla, hareketi onayladı ve ordu komiteleri seçimini 30 mart tarihli bir günlük emirle düzene bağladı[105]. Her bölük, takım, batarya, üç asker ve bir subaydan oluşan bir komite seçmek zorundaydı. Bu komitenin görevi kumandanla ordu arasında bağlantı sağlamak, levazım sorunlarını ve izinleri düzenlemek, askerlerin kültürel ve siyasal düzeylerini yükseltmeye özen göstermekti. Başkomutanlık Genelkurmayı bu daimi kurumlardan başka ordu ve cephe temsilcilerini bir araya getirecek bir kongre ile bir merkezi kongrenin toplanmasını öngörüyordu; bu merkezi kongre, kendi içinden 11 subay ve 22 askerden oluşan bir merkezi konsey seçecekti. 16 nisanda bir kararname, 30 mart tarihli "geçici emrin" yerine geçti, ama sadece ikincil konularda. (Örneğin bölük komiteleri üye sayısını yediye çıkarmak gibi) değişiklikler getirdi[106]. En nihayet mayısta tümen ve kolordu komitelerinin oluşturulması yasalaştırıldı.

Bu hükümlere göre asker konseylerinin kendiliğinden oluşumu, özde başlangıçtaki karakterinden hiçbir şey yitirmeksizin düzenlenmiş, sistemleştirilmiş oldu. Devrimin ilk günlerinde, gerek başkentte gerek cephede ayaklanan askerler, özellikle de denizciler, istenmeyen subaylara karşı zor ve şiddete başvurmuşlar, ayrıca kendiliklerinden subayları görevden almış, onların yerine başkalarını seçmişlerdi. 1 numaralı emir açıkça bu tür seçimlerden söz etmemekle birlikte buna davet çıkarıyor gibiydi. Bu nedenle Petrograd Sovyeti 2 numaralı bir emirle, önceki kararın hiçbir şekilde komitelerin "her birimin kendi subaylarını seçmelerini öngörmediğini" acele açıkla-

---

104. General A. I. Denikin, **Ladécomposition de l'armée et du pouvdr. Février septembre 1917**, Paris, s. 155; F. Stepun **Vergangenes und Unvergangliches**, II, Münich, 1948, s. 96.

105. Tam metin için bakınız Sljapnikov, II, s. 313-317.

106. Sljapnikov, 11, s. 317-325; A. von Freytagh-Loringhoven, **Die Gesetzgebung der russischen Revolution**, Halle, 1920, s. 76.

mak zorunda kaldı[107]. Çünkü orduyu kökten demokratikleştirmeye katkısı olmakla birlikte, bu seçimler aym zamanda sonuçta disipline ağır bir darbe indirmişti. "Devrimci ordu özyönetimi" ilkesini en geniş biçimde uygulamak istemelerine rağmen, Petrograd Sovyeti'nde çoğunluğu ellerinde bulunduran savunma savaşı yandaşı Menşevik ve S.D.'ler bu süreci frenlemek zorunda kaldılar.

Birlik komutanlarmın bir bölümü, cephedeki taburlarm oluşturduğu komitelerin dağıtılmasmı istiyorlardı. Ama bu olacak şey değildi. Geriye yalmzca bir yol kalıyordu: Etkinlik alanlarının genişlemesini önlemek pahasına onlara resmen yetki vermek. Nitekim, yukarıda sözünü ettiğimiz kararname, bunu sağlamıştı. Kuşkusuz bu komiteler, askerlerin asker olarak çıkarlarım kollamakla görevliydiler, ama ordudaki insanlara yeni bir yurttaşlık ve siyaset bilinci vermek, bu arada Kurucu Meclis seçimlerini hazırlamak da görevleri arasındaydı. Böylece, ordu içinde propagandaya ve siyasal ajitasyona çok geniş bir alan açılıyordu. Bu, başlangıçta sovyette çoğunlukta olan ılımlılarm işine geldiyse de sonunda bu işten kârlı çıkan Bolşevizm olacaktı[108].

Asker komitelerini ve yerel sovyetleri genellikle çok sıkı bağlar birleştiriyordu. Cephe gerisi garnizon kentlerinde askerlerin yerel sovyete seçtiği temsilciler, aym zamanda bir birlik ya da tabur konseyinin üyesiydiler[109]. Ordu ya da cephe kongrelerini cephe gerisindeki sovyetlerle adeta bir tutan cephe birliklerinde ise bu çifte üyelik yoktu. Öte yandan en önemli kentlerin işçi ve asker konseyleri onlarla doğrudan ilişkide kalmak amacıyla cepheye delegeler ya da özel görevliler gönderiyorlardı. Daha devrimin ilk haftalarından itibaren, Petrograd Sovyeti cepheye askerlere olaylar hakkında bilgi vermek ve ordu üstünde otoritesini genişletmekle görevli komiserler yolladı[110]. Daha sonraları, Savaş Bakanı olan Kerenski bu işi üstlenerek Sovyet Yürütme Komitesi'nin de oluru ile cepheye hükümet komiserleri gönderdi. Bu komiserler, asker konseylerinin faaliyeti-

---

107. Sljapnikov, II, s. 92.

108. M.I. Kapustin, "Bol'seviki severnogo fronta v bor'be za soldatskie massy v 1917 godu", **Voprosy Istorii**, 1955, II, s. 105-113.

109. **Khronika sobytij**, I, s. 180.

110. Sljapnikov, IV, s. 132.

nin komutanların görev ve ayrıcalıklarına müdahale etmemesini gözetmekle görevliydiler[111]. Komiserler, ordunun birliğini pekiştirmeye çalıştıkça, "bir an önce barış özleminin diğer isteklere baskın geldiği" komitelerle açık bir çatışmaya giriyorlardı[112].

Cephe askerleri temsilcileri konseylerinin rolü demokratlarla tutucular arasında hemen hararetli tartışmalara yol açtı. Sonuncular askeri disiplinin çökmesinin asıl sorumluları olarak komiteleri görüyorlardı; birinciler ise genel olarak bu kuruluşları da, genel olarak askerlerin yaptığı devrimi de, uzun süreden beri Rus ordusunda süregelen bozulma sürecinin bir nedeni değil, bir sonucu olduğu düşüncesindeydiler. Gerçekte neden ve sonuç arasında karşılıklı bir etkileşim vardı: Ordunun gerilemesinin bir ürünü olan asker konseylerinin, sırası gelince ulusal çarpışma yeteneğinin ortadan kalkmasına yadsınamaz bir biçimde katkıları oldu. Devrimin ilk evresinde komiteler, devrimci olmakla birlikte Bolşeviklerin tezlerini reddettikleri sürece bu eğilimi frenlediler. O zamanlar Güneybatı cephesinin delegesi olan ve asker konseylerinin etkinliklerini yakından tanıyan Stepun bile "Eğer komiteler tampon görevi yapmasalardı askerler emirlere uymayacaklar ve Bolşevik kampa geçeceklerdi" diye belirtir[113]. Kerenski'nin haziran-temmuzda başlattığı saldırının başarısızlığı, savaşın uzayıp gitmesi ve ülkenin gittikçe mahvolması, cephe askerleri konseylerinin, Ekim Devrimi sırasında Bolşevizme geçişte büyük rol oynamasına neden oldu. Ancak Bolşevizme geçiş konusunda yine de cephe gerisindeki sovyetler, genel olarak çok daha hızlı davrandılar.

D. *Köylü konseyleri*

Şubat Devrimi'ne bir tek köylü bile doğrudan katılmadı; Petrograd olayları da başlangıçta hiçbir bakımdan kırsal kesimin hayatını etkilemedi. Ama büyük kentleri sarsan devrimci karışıkhkların duyulması kırsal kesimdeki kitleleri kısa sürede coşturdu. 1905-1906 Devrimi sırasında olduğu gibi, köylü hareketi zaman bakımından olduğu kadar örgütlenme derecesi bakımından da kent işçi hareke-

---

111. a.g.y. s. 134-146; Kerenski, Erinnerungen, s. 250.

112. Batı cephesinde seçilen örgütlerin 1 Eylül 1917 tarihli raporu bunu açıkça kanıtlar; Sljapnikov, IV, s. 375-382.

113. Stepun, II, s. 147.

tinden geride kaldı. Köylü hareketi, başhca önkoşullarmdan biri olduğu Ekim Devrimi'nin öncesi ve sonrasındaki günlerde doruk noktasındaydı. Tarım devriminin temelinde, toprak mülkiyetinin bütünüyle "halka", yani köylülere aktarılması yolundaki asırlık talep ve dolayısıyla çara, devlete, din adamları sınıfına, arazi sahiplerine ait mülklerin kamulaştırılması ve paylaşılması isteği bulunuyordu. Köylüler bunun yasal ve barışçı yollardan kısa sürede gerçekleşeceğinden umut kestikçe, kırsal kesimde ayaklanmalar ve toprak kamulaştırmaları artıyordu[114]. Bu bakımdan izinli, çürüğe çıkarılmış ya da kaçak askerlere ve siyasal propagandayı köye sokan komşu kentlerdeki işçilere özel bir rol düştü[115].

1917 Devrimi'nden önce Rus köylüsü işçi nüfustan daha az örgütlüydü. Diğer toplumsal kesimler gibi o da bir örgütlenme hummasına yakalanmıştı. Zemstvoların, tarım kooperatiflerinin, kırsal kesim aydınlarının, öğretmenlerin ve tarımcıların vb girişimiyle değişik adlarla (köylü komiteleri, tarım komiteleri, halk egemenliği komiteleri vb) yeni komiteler kuruluyor ve bunlar eski yerel kurumların yerini alıyordu. 2 Nisan 1917'de geçici hükümet, vilayet, çevre ve kazalardaki *(volosti)* tarım komitelerinin *(zemelnye kometety)* üstünde yer alan bir merkez komite kurulmasına karar verdi. Bu komite, tarım reformuna yarayan bütün verileri toplamak, hükümet emirlerinin uygulanmasına göz kulak olmak ve bağımsız olarak yerel plandaki tarımsal sorunları çözümlemekle görevliydi[116]. Bunlar, biçimsel olarak merkezi iktidara bağlı örgütlerdi; ama gerçekte tarım komiteleri giderek köylü devriminin aracı haline dönüşüyorlar ve arazi sahiplerine karşı köktenci önlemler (ormanların kesilmesi, ürünlere ve tarım araçlarına el konulması, toprakları sahiplenme vb) almaktan çekinmiyorlardı[117].

---

114. Resmi kaynaklara göre köylü ayaklanmalarının sayısı martta 49, nisanda 378, mayısta 678, haziranda 988, temmuzda 957, ağustosta 760, eylülde 803, ekimde 1169 oldu. S. Dubrowski, **Die Bauernbewegung in der russischen Revolution 1917**, Berlin, 1929, s. 90.

115. M. Gasjinskij, **Bor'ba bol'sevikov za krest'janstvo v 1917g.** Moskova, 1933, s. 17.

116. Geçici hükümetin tarım politikasıyla ilgili olarak bakınız M. K. Eroshkin, "The Land Problem in Russia" **The Soviets in Russia**, New York, 1919, 25-35; Gajsinski, s. 20-22.

117. Örnekleri Troçki'de vardır. Cilt 2, s. 239.

Köylü sınıfının özgül devrimci örgütleri olan köylü temsilcileri sovyetlerinin (işçi ve asker konseylerinin benzeri) resmen tanınmış kurumlar olan tarım kooperatiflerinin yanında başarı sağlamaları çok zaman aldı. Bunları kurma girişimi "tünikli köylülerden", askerlerden geldi. 6 martta Moskova İşçi ve Asker Temsilcileri Konseyi'nin teşvikiyle, bölge köyleri delegeleri bir araya geldiler ve ayın 18'inde bu defa Moskova Kooperatifler Birliği'nin çağrısıyla bir köylü sovyeti kesin olarak kurulmuş oldu[118].

Petrograd'da nisan ortalarında kurulan bir "Garnizon Köylü Temsilcileri Konseyi", askerlerin seçtiği 280 temsilciyi bir araya getirdi. Bu konsey, genel sovyet nezdinde, özel asker-köylü temsilcisi olarak hareket ederek her şeyden önce toprakların tazminatsız olarak kamulaştırılması lehinde sözlü ve yazılı propaganda yapmayı hedefliyordu[119]. Cephe bölgesinin en önemli konseylerinden olan Luga Asker Temsilcileri Konseyi, mart başından itibaren kırsal nüfusu örgütlemeye girişti. Köylüleri tarım komiteleri kurmaya özendirmek için köylere delegeler gönderdi ve bir geçici yönetim tüzüğü yayımladı. 120 kişiyi bir araya toplayan bir köylü kongresi, o sırada işçi temsilcilerinin katılımıyla genişletilmiş olan Luga Sovyeti ile kaynaşmaya karar verdi: Böylece ilk işçi, asker, köylü konseyi doğmuş oldu[120].

Köylü konseylerinin Rusya'da en küçük ölçekte, yani köyde değil de kentlerde kurulmuş olması dikkate değer bir olgudur[121]. 1917 martından mayısına kadar, köylü delegelerini, siyasal partilerdeki aydınları, militanları ve özellikle S.D.'leri bir araya getiren konferanslardan sonra, yirmi il merkezinde, yirmi köylü konseyi kuruldu[122]. Toplantılarını 4 Mayıs-28 Mayıs 1917 arasında Petrograd'da yapan Köylü Temsilcileri Birinci Panrus Kongresi, konseyler hareketinin ge-

---

118. Dubrowski, s. 126; **Khronika sobytij**, I, s. 105.

119. Dubrowski, s. 127.

120. N. Voronovic, "Zapiski predsedatela soveta soldatskikh deputatov" **Fevral'skaja Revoljucija**, s. 466-505.

121. Genel durum için bakınız T.A. Remezova, "Sovety krest'janskikh deputatov v 1917 g." **Istoriceskie Zapiski**, 32, 1950, s. 3-39. A.V. Sesakov'un başvuru kitabı **Sovety krest'janskikh deputatov v 1917-1918 gg**'yi inceleyemedik.

122. Remezova, s. 14.

lişmesinde önemli bir aşama oldu[123]. Kongre, Panrus Köylü Birliği -1905'teki yeniden kurulmuştu[124]- kooperatifler ve Sosyalist Devrimci Parti tarafından hazırlandı ve toplandı. On sekizini dolduran bütün köylüler, 15.000 nüfusa 1 oranında ve iki dereceli bir seçimle temsilcilerini seçmeye çağrılmıştı. Kongreye katılan 1.115 delegeden 571'i S.D. ve sadece 14'ü Bolşevik olduklarını bildirdiler[125]. Kısa süre sonra açılan İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri 1. Kongresi'nde dengeyi sağlayacaklardı. Ama bu 1. Kongre, çok sayıda yerel sovyetin temsilcisi olarak toplanmışken, Köylü Kongresi, köylü konseylerinin köylerde gerçek atılımı yapmasından önce bir araya gelmiştir.

Köylü Kongresi'nin önerdiği gibi sonraki aylarda il, çevre ve kazalar düzeyinde çok sayıda köylü konseyleri oluştu. Ama köy sovyetlerinin sayısı çok azdı; çünkü köy kurullarının *(skhody)* varlığını sürdürmesi, özgün kuruluşları gereksiz kılıyordu. 1917 temmuzunun sonunda, il düzeyinde 52 köylü konseyi (Rusya'da toplam sayıları 78 idi), çevre düzeyinde 371 köylü konseyi (toplam sayıları 813) bulunuyordu. Buna karşılık, kazalar daha az şanshydılar[126]. Örneğin Samara vilayetinde temmuzda sadece 32 kaza ve köy, Voronej vilayetinde eylülde 64 kaza konseyi vardı. Üstelik sovyetlerin gelişimi burada çok güçlü olmuştu[127]. Lenin'in hemen ateşli taraftarı olduğu tarım işçileri konseylerine gelince, sadece Baltık taşrasında birkaç örneğine rastlamyordu[128].

Çeşitli düzeylerdeki köylü konseyleri, genel olarak kendilerine koşut olan işçi ve asker tesilcileri konseylerinden bağımsız kaldılar. Birincilerle ikincilerin birleşmesi az görülen bir durumdu, daha çok il düzeyinde birleşik kongreler ve ortak yürütme komitesi toplantıları olurdu. Gerçekten de köylü konseylerinde açık bir biçimde çoğunlukta olan S.D.'ler daha aşırılıkçı olan işçi ve asker konseylerinin kendilerini aşmasından korkuyor ve bunun sonucu olarak birleşmeyi

---

123. Gajsinskij, s. 44-85; Gurevic, "Vserossijskij krest'jankskij s-ezd i pervaja koalicija" **Ltopis' revoljucil**, 1, 1923, s. 176-196.

124. Köylü Birliği 1917 Devrimi sırasında ılımlı bir eğilim gösterdi ve etkisi gözle görülür bir biçimde azaldı; Dubrowski s. 119-126.

125. Chernov, s. 392; Gajsinskij, s. 49.

126. Remezova, s. 15-19.

127. a.g.y., s. 19; Dubrowski, s. 125.

128. Gajsinskij, s. 106; Dubrowski, s. 135; Troçki, cilt 2, s. 22.

istemiyorlardı. Ancak Ekim Devrimi'nden sonra Bolşevikler, güçlükle de olsa, sovyet örgütlenmesinin bu iki çizgisini tek bir çizgide birleştirmeyi başardılar.

E. *Panrus konseylerinin örgütlenişi*

Şubat Devrimi'ni izleyen haftalarda Petrograd Sovyeti, devrimci Rusya'nın bir simgesi oldu. Çekiciliği tüm ülkeye yayılıyordu ve öteki kentlerin sovyetleri başkente delegeler gönderiyorlardı ya da sovyette daimi bir gözlemci bulunduruyorlardı. Ayrıca komşu kentlerin sovyetleri de kendi aralarında sıkı bağlar örmekte gecikmediler. İlk il ve bölge konferansları martta yapıldı ve çoğunlukla bir yürütme komitesi ve bürosu olan resmi kongrelere dönüştüler[129]. Bazı asker konseylerinin genellikle uzak bölgelerin konseyleriyle ilişki kurduğu görüldü; örneğin Helsingfors (Helsinki) Sovyeti, Karadeniz Donanması'na ve cephedeki çeşitli ordulara temsilciler gönderdi[130]. Asker konseyleri bu şekilde birleşirken, denizci konseyleri de Kronstadt, Helsingfors ve Odessa yerel sovyetleriyle ilişkiye geçerek, donanma çapında birlikler oluşturdular; bu örgütlerden biri olan "Centrobalte" (Merkez Baltık) kısa sürede büyük rol oynamaya başladı[131].

Böylece tabandan yola çıkarak bir tür gayri resmi konfederasyon kurulmuş oldu. Bu eğilimin örgütlü olarak ilk ortaya çıkışı ise İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri 1. Panrus Kongresi (29 Mart-3 Nisan 1917) oldu[132]. Bu kongrede en önemli elli konseyin temsilcileri[133] bir araya gelecekti; ancak sonuçta, Petrograd Sovyeti'nden 480, yerel sovyetlerden 138, ordulardan 7, menzil birliklerinden 13 ve cephedeki birliklerden 26 delege katıldı. Asker delegeler sayıca bir hay-

---

129. Örneğin Moskova'da ilk bölgesel konferansı (25-27 mart), ilk bölgesel kongre (28-31 mayıs) izledi. Helsingfors'ta ilk Finlandiya bölgesel kongresi 17 nisanda, ikincisi 19 mayısta açıldı.

130. P.E.Dybenko, **Die Rebellen. Errinerungen aus der Revolutionszeit**, Hamburg, 1923, s. 47-50.

131. Sljapnikov, IV, s. 119 ve 365.

132. Konferansın nasıl geçtiği konusunda bakınız **Khronika sobytij**, I, s. 138-183; Sljapnikov, III, s. 211-249; Jugov, s. 149-160.

133. **Pravda**, 22, 31 Mart 1917.

li üstündüler[134]. Konferansta başkent sovyetindeki çoğunluğun benimsediği politikaya uygun kararlar -geçici hükümetin desteklenmesi ve konseylerin denetiminde bulundurulması, savunma savaşma devam edilmesi- oylandı[135]. Taşrada sovyetler kurulmasına hız verilmesi, o zamana kadar ayrı ayrı çalışan işçi ve asker konseylerinin bölgesel düzeyde birleştirilmesi, köylü örgütlenmeleriyle ilişkiler kurulması tavsiye edildi. Son olarak, on taşra sovyeti ve altı ordu sovyeti delegesi, Rusya konseylerinin geçici temsilciliğine yükseltilen Petrograd Sovyeti'ne seçildiler[136].

Konseyler hareketinin giderek daha geniş bir biçimde yayılması, "devrimci demokrasi" siyasal istencini somutlaştıran ve yerel sovyetlerin tümünün üstünde yer alan yüksek bir temsil organının kurulmasını kaçınılmaz kıldı. Ayrıca sovyetteki çoğunluk partilerinin geçici hükümeti tamamen destekleyen yöneticileri de siyasetlerini geniş bir ulusal tabanı temsil eden bir genel kurula onaylatma ihtiyacı duyuyorlardı. Bu nedenle Petrograd Sovyeti'nin genişletilmiş Yürütme Komitesi, 9 mayıs tarihli bir bildirge ile konseyleri, toplantıları başkentte yapılacak olan İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri 1. Panrus Kongresi'ne delegeler seçmeye çağırdı. Seçim biçimi bundan daha basit olamazdı: Orantılar 25 ile 50.000 kişiyi temsil eden sovyetler için 2; 100.000 için 4; 100.000 ile 150.000 için 5; 150.000 ile 200.000 ve daha yukarısı için 6 delege olarak saptanmıştı. Daha küçük sovyetlere de ya diğer sovyetlerle birleşmeleri ya da sadece gözlemci delege göndermeleri önerildi. Cephe delegelerine gelince onlar ordu kongresince belirleneceklerdi[137]. Gerçekte pek de titizlikle uyulmayan bu ilke temelinde, kongre, yirmi milyon kadar insanı, yani sonradan Kurucu Meclis seçimlerine katılan yurttaşların tam yarısını temsil etti[138]. 3 haziranda açılan kongre, aym ayın 24'üne kadar çalışmalarını sürdürdü; o günün koşullarında, genel oyla seçilmiş bir parlamento olmadığından, tartışılmaz biçimde Rusya'nın en demokratik temsil organı oldu.

305 yerel işçi ve asker sovyetini, 53 bölgesel sovyet kuruluşunu ve

---

134. **Khronika sobytij**, I, s. 165.

135. Kararların metni **Khronika sobytij.**, I, s. 203-213.

136. a.g.y., s. 173.

137. Golder, s. 360.

138. Troçki, cilt 2, s. 300.

21 ordu örgütünü temsil eden 1.090 delegeden 822'sinin oylamalara katılma hakkı vardı. İçlerinde 282 S.D., 248 Menşevik bulunuyordu. Bu iki partinin ezici çoğunluğunun dışında ise 105 Bolşevik, 73 partisiz, küçük sosyalist gruplardan ise birkaç üye vardı[139]. Bu iki ılımlı parti, kongredeki ezici üstünlüklerini özellikle taşra sovyetlerinde ve cephe örgütlerindeki sayısal üstünlüklerine borçluydular. Gerçekten de o sıralar Petrograd'da Bolşevikler önemli ölçüde kabul görmeye başlamışlardı[140]. Lenin ilk kez halk önünde partisinin tek başına iktidarı ele almayı amaçladığını bildirdiğinde herkes buna kahkahayla gülmüş; ılımlı çoğunluk da görüşlerini kabul ettirmekte zorluk çekmemişti[141].

Kongreye katılanlar, dağılmadan önce bütün ülke sovyetlerinin yüksek organı olan Rusya Merkez Komitesi'ni *(Vserossijskij Central'nyj Ispolnitel'nyj Komitet, V.C.I.K.)* seçtiler. Merkez Yürütme Komitesi (M.Y.K.), 250 üyesiyle küçük bir sovyet oluşturuyordu. Panrus kongrenin saptadığı yönergeler temelinde ortaya çıkabilecek her türlü siyasal sorunu karara bağlamakla yetkiliydi. Siyasal kompozisyonu ile Kongre'deki güçler dengesini yansıtıyordu: Üyelerinden 104'ü Menşevik, 100'ü S.D., 35'i Bolşevik, 18'i çeşitli eğilimlerdeki sosyalistlerdi[142]. İlk oturumunda M.Y.K., başında Çkheidze olmak üzere, 9 kişilik bir prezidyum, partilerin güçleriyle orantılı olarak da 50 üyeli bir büro kurdu[143]. Özel seksiyonların kimi askerleri, kimi işçileri ilgilendiren sorunlara bakacaklardı; ayrıca kendi aralarında çok sayıda komisyonlara bölünmüş on sekiz servisde özel alanlarla görevlendirilmişti[144]. Böylece Petrograd Sovyeti'nde olduğu gibi yüzlerce memurun çalıştığı güçlü bir yönetim aygıtı doğmuş oldu.

---

139. **Pervyj vserossijskij s-ezd sovetov raboc'ikh i soldatskikh deputatov 1917. Protokoly, I**, Moskova-Leningrad, 1930, s. XXVII.

140. Örneğin 31 martta, kongre arifesinde, işçi seksiyonu 144'e karşı 173 oyla bir Bolşevik kararını benimsiyordu.

141. Kongre ile ilgili olarak **Protokoly**'nin iki cildinden başka bkz. Sukhanov, IV, s. 198-281; Sljapnikov, IV, s. 147-216; Stepun, 11, s. 185.

142. **Khronika sobytij**, III, s. 78.

143. a.g.y. s. 99, 102 ve 108.

144. a.g.y. s. 126; Sljapnikov, IV, s. 116-123 ve 366-369.

Daha 18 haziranda Köylü Panrus Kongresi Merkez Komitesi (S.D.'lerin bulunduğu bu komitede, Çernov, Avksenteev ve Yekaterina Breşko-Breşkovskaya da vardı) siyasal sorunları günü gününe çözümlemek için bundan böyle M.Y.K. ile ortak toplantılar yapmaya karar verdi. Sovyet temsili sisteminin bu iki yüksek organının işbirliği, "devrimci demokrasi"nin sağ kanadının güçlenmesine yol açtı. Ekimdeki II. Sovyetler Kongresi'ne ve aralıktaki II. Köylü Kongresi'ne kadar, sayıları ve etkileri gittikçe azalan iki organın siyasal kompozisyonunda hiçbir değişiklik olmadı.

1. Sovyetler Kongresi sonunda aldığı biçimiyle konseylerin panrus örgütlenmesi tabandan tavana katı bir yapı oluşturuyordu ve açıkça tanımlanmış yetkileri vardı. Kongre tarafından seçilmiş olmasına rağmen M.Y.K.'nın yönettiği varsayılan sovyetler üzerinde hiçbir hukuki ya da fiili bir yetkisi yoktu. Tersine, başkenti kendilerine örnek aldıkları halde, durum merkezi bir otoriteye bağımlılıkla bağdaşmadığından, konseyler istedikleri gibi karar almakta tamamen özgürdüler. Yerel konseylerin siyasal renkleri M.Y.K.'nınkilerle uyuştuğu sürece her iki düzeyde belli bir eylem birliği sürüyordu. Ama renk değişmeye başlar başlamaz, yerel sovyetler M.Y.K.'ya kafa tutacak ve taşradan ona baskı yapacak durumdaydılar. Ekim Devrimi öncesinde durum böyleydi.

M.Y.K.'nın pratikte nispeten az önemi olduysa, bunun nedeni, sonradan Petrograd Sovyeti ile rekabete girmesi oldu. Petrograd Sovyeti, en kıdemli saygın kuruluş olduğundan, 1. Panrus Kongresi'nden sonra taşrada M.Y.K.'dan daha geniş kabul görüyordu. Ayrıcalıklarının bir bölümünü yeni merkezi organa bırakmış olmasına rağmen, diğer konseyler davranışlarını yakından takip ediyorlar ve çoğunlukla kâğıt üzerinde kalan M.Y.K.'nın kararlarına aldırmayarak bildikleri gibi davranıyorlardı. Bolşeviklerin taşra sovyetlerini Bolşevikleştirmeyi başlatarak Petrograd Sovyeti'ne el koydukları gün, bu durum büyük bir önem kazandı.

F. *Fabrika komiteleri*

Çalışan halkın genel temsil organları olarak işçi temsilcileri konseylerinin ortaya çıktığı sırada, en küçük ölçekte de özel komiteler, fabrika komiteleri *(fabricno-zavodskie komitet)* ortaya çıktılar. Yukarıda gördüğümüz gibi burada 1905 sovyetlerinin dayandığı temel kadar, Rus işçi hareketinin en eski biçimi söz konusuydu. Yine de

1903 yasasımn fabrika duayenleri ile ilgili çok kısıtlayıcı hükümlerinin dışında, bu komiteler hiçbir zaman yasal olarak tanınmadılar[145].

Şubat Devrimi fabrika komitelerinin kurulmasım önleyen engelleri ortadan kaldırdı[146]. Daha 5 martta, Petrograd Sovyeti bu yönde bir çağrı yapmış ve aym 10'unda patronlarla sekiz saatlik işgününü ve fabrikalarda "eski konseylerin" *(sovety starost)* kurulmasını onaylayan anlaşmayı imzalamıştı[147]. 13 nisanda geçici hükümet yeni kurumu bir düzene bağladı: Komiteler, ücret, zaman, çalışma koşulları vb sorunlarda işyeri yönetimi nezdinde işçileri temsil etmek, devlet ve toplum hizmetlerinde onların çıkarlarım kollamak, mesleki ve kültürel formasyonlarmı geliştirmek gibi yetkilerle donatıldı. Uzlaştırma daireleri, işverenlerle fabrika komiteleri arasındaki anlaşmazlıklarda hakemlik yapmakla görevliydi[148].

Petrograd fabrika komiteleri zamanla bazı bakımlardan işçi temsilcileri konseyi ile rekabet eden sağlam bir örgütlenme sağladı. Üstünde bir yürütme komisyonu bulunan bir merkezi konseye kendi üyelerini seçen bölüm konseyleriyle kaynaştılar[149]. Sovyetin özellikle siyasal konularda, fabrika komitelerinin ise ekonomik sorunlar ve işyerindeki öteki iç işlerle uğraşmasmı bir yana bırakırsak birinci ile ikinci arasında hiçbir işlev smırlaması yoktu. Yine de fabrika komiteleri, işyerlerinde işçilerle sürekli ve doğrudan ilişkide bulunduklarından, sovyet kurumlaştıkça ve yavaş yavaş kitlerle bağlantısı koptukça, onların devrimci rolleri arttı. Sovyetin Bolşevik olmayan çoğunluğunun gözünde, kompozisyonu durmadan yenilenen komitelerin daha az istikrarlı olması, henüz açıkça "proletarya diktatörlü-

145. Bakınız önceki s. 6.

146. Toplu bir açıklama için bakınız D.A. Cejtlin, "Fabricno-zavodskie komitety Petrograda v fevral-oktyabre 1917 goda", **Voprosy istorii**, 1956, II, s. 86-97; M. Dewar, **Labour Policy in the U.S.S.R. 1917-1928.** Londra, New York, 1956, s. 2-15. Aşağıdaki kaynakları inceleyemedik: **Oktjabr'skaja revoljucija i fabzaykomy. Materialy po istorii fabricno-zavoskikh komitetov,** 2 cilt, Moskova, 1927; A.M. Pankratova, **Fabzavkomy i profsojuzy v revoljucii 1917 goda,** Moskova-Leningrad, 1927.

147. **Rabocee dvizenie v 1917 godu,** Moskova, 1926, s. 49; Sljapnikov, II, s. 130; **Khronika sobytij,** I, s. 82.

148. **Rabocee dvizenie,** s. 72.

149. **Khronika sobytij,** IV, s. 49.

ğü''ne yatkın olmayan Rus emekçilerinin olgunlaşmadığını gösteriyordu[150]; ama Bolşevikler için aynı komiteler ideal bir propaganda aracıydılar.

Dolayısıyla fabrika komiteleri, temsilci konseylerinden çok önce Bolşevik Parti'nin kaleleri haline geldiler. Örneğin, nisan ortasında Putilov işletmelerinde yapılan seçimler bunu açıkça kanıtlamaktaydı. Seçilen 22 kişiden 6'sı Bolşevik, 7'si ise onlara sempati duyan partisizlerdi[151]. Petrograd Fabrika Komiteleri 1. Konferansı, 172 komitenin seçtiği 261 demir çelik işçisinin en kalabalık meslek grubunu oluşturduğu 499 delegeyi bir araya getiriyordu[152]. Devletin merkezi ekonomik organlarında ve fabrikalarda işçi denetiminin uygulanmasım isteyen Zinoviev'in sunduğu kapanış önergesi, 21 aleyhte, 44 çekimser oya karşı 297 oyla benimsendi[153]. Bolşevikler konferans tarafından seçilen Merkez Konseyde de çoğunluğu elde ettiler. Arkasından II. Kent Konferansı'nda (7-12 ağustos) Bolşevik Parti'nin işçi denetimiyle ilgili VI. Kongre Kararı, 26 aleyhte ve 22 çekimser oya karşı 213 oy topladı[154]. Buna karşılık aynı karar Moskova'da Menşeviklerin her zaman üstün oldukları Kent Fabrika Komiteleri Konferansı'na katılan 682 delegeden yalnızca 191'inin onayını alabildi.[155] İlk ve tek fabrika komiteleri panrus konferansı, Petrograd komitelerinin girişimiyle 17-22 ekim arası devrimin arifesinde toplanabildi. Konferans, kompozisyonu ile büyük kentlerde işçi sınıfı saflarında aşırı solun zaferini yansıttı: 167 delegeden 96'sı Bolşevik, 24'ü S.D., 13'ü anarşist, 7'si Menşevik, 5'i maksimalist, 1'i enternasyonalist Menşevik ve 21'i partisizdi[156].

Devrimin doğal sonucu, ekonomik mücadelelerin sertleşmesi oldu. Bu çerçevede, fabrika komiteleri, sermaye-emek çatışmasımn gerçek öncüleri olacaklardı. Şubat Devrimi'nden sonra yeniden kurulmaya çalışılan sendikaları arka plana attılar. Sendikaların, sağlam

---

150. **Izvestija**, 121, 19 Temmuz 1917.

151. **Istorija Putilovskogo zavodo**, s. 498-508.

152. **Rabocee dvizenie**, s. 77.

153. **Khronika sobytij**, III, s. 19 ve 255, M. Tomski, **Abhandlungen über die Gewerkschaftsbewegung in Russland**, Hamburg, 1921, s. 39-47.

154. Bkz. Cejtlin.

155. **Khronika sobytij**, III, s. 213 ve 231.

156. Dewar, s. 12.

bir yer edinmeleri ve emekçilerinin bir bölümüne ulaşmaları için daha uzun zaman geçmesi gerekiyordu. Ayrıca büyük bölümü Menşevik olan yöneticileri kesin olarak üretim alanına müdahale etmekten kaçmıyorlardı[157]. Dolayısıyla, fabrika komiteleri, yasaların koyduğu sınırlamalara aldırmaksızm, bu işi hemen üstlendiler. Pek çok fabrikada, işçiler yönetim sorunlarına ve teknik meselelere karışmaya; hatta patronu ve mühendisleri işyerinden kovmaya başlamışlardı. İşveren fabrikayı kapatmaya karar verdiğinde komitenin fabrikanm yönetimini üstlendiği de sık sık görülüyordu. Daha 1917 mayısında şöyle deniliyordu: "Ekonomik haklarımızın çiğnenmesi karşısında komite geri çekilmeyecektir. Aslında komiteler buna mecburdurlar; çünkü aksi takdirde bunca fabrika kapanacak, işçi kitleleri işsiz güçsüz kalacak ve zaten kalabalık olan işsizler ordusunun sayısı daha da kabaracaktı[158]." Bolşevikler, programlarının ana maddelerinden birini oluşturan "işçi denetimi" formülünü bir slogan gibi kullanarak ekonomik durumun bozulması sonucu geçici hükümetin almak zorunda kaldığı akılcı önlemlerle duruma karşı koyamayacağını sergiliyor, hükümetin aczini besliyor; bir yandan da kaynağını işçi kitlesinin radikalleşmesinden alan kendiliğinden hareketi körüklüyorlardı. Böylece -ileride değineceğimiz taktik nedenlerle- fabrika komitelerinde görülmeye başlanan ve başına bir merkezi yönetim getirmeden ve ekonomik gerçeklikleri genel olarak hesaba katmadan -çok karışık bir program- her işyerinde ayrı bir işçi iktidarı kurmayı hedef alan eğilimleri cesaretlendiriyorlardı. Menşevikler ve sendika yöneticileri genel olarak kabul edilen ilkelere uygun olarak devletin üretimi denetlemesini öğütlerken, fabrika komiteleri çoğu zaman bizzat işyerlerine doğrudan el koyulmasından ve fabrikaların özyönetiminden yanaydılar. Bu eğilimin temelinde, tutarlı bir anarko-sendikalist programdan çok, işçilerin işletme komitelerinden bekledikleri koşullarınm hissedilir biçimde iyileştirilmesini sağlama arzusu vardı. Bizzat Bolşevik sendikacılar, "yalnızca ilgili fabrika ta-

157. Temmuzda Petrograd'da yaklaşık 250 bin üyesi bulunan elli kadar sendika vardı. İçlerinden en güçlüsü, 100 bin üyeye sahip madenciler sendikasıydı. Rusya III. Sendikalar Konferansı'na katılan 221 delegeden 73'ü Bolşevikti; **Khronika sobytij**, III., s. 97 ve 109. 1917'den sonra Rus sendikalarının tarihi için bkz. Tomski'nin yapıtı dışında, A. Losowski, **Die Gewerkschaften in Sowjetrussland,** Berlin, 1920; W. Koch, **De bol'sevistischen Gewerkschaften,** Iena, 1932; I. Deutscher, **Soviet Trade Unions,** Londra, 1950.
158. Petrograd Fabrika Delegeleri 1. Konferansı'nda bir delegenin sözleri; Tomski'den alıntı, s. 41.

rafından ve yönlendirecek kimse olmadan uygulanan bu ilkel ve basit denetimin, doğal olarak güncel çıkmazdan kurtulmak için bir çare olmadığını kabul ediyorlardı."[159] Lenin, 1917'de kitleleri radikalleştirme ve onları kazanma görevini bu örgütlere verdiği halde, ancak Ekim Devrimi'nden sonra, Bolşevikler ekonomiyi merkezileştirdikçe ve bunun sonucu olarak fabrika komitelerinin çıkarlarıyla karşı karşıya geldikçe, bu tercihin yol açtığı sorunlar gün ışığına çıktı.

4. "İKİLİ İKTİDAR" SİSTEMİ

A. *"Devrimci demokrasinin denetim organları" olarak sovyetler*

Şubat Devrimi'nin ayırıcı özelliği, kurduğu devlet iktidarının tamamen ikili karakterde olmasıydı: Geçici hükümet ve Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Konseyi bir arada bulunuyorlardı. Bu "ikili iktidar" yüzyıllık çarlık rejiminin ve onun hükümet ve yönetim aygıtının neredeyse silah kullanmadan birden çöküvermesinden kaynaklamyordu, aynı zamanda devrim sırasındaki toplumsal-siyasal güçler ilişkisini de yansıtıyordu. Geçici hükümet, hanedamn düşmesinden sonra, sağdaki bütün unsurların peşine takıldıkları burjuvazinin ve liberal soyluların desteğinden yararlanıyordu. Buna karşı, Petrograd Sovyeti ve diğer taşra sovyetleri ise kent proletaryasım, sol küçük burjuva aydınların yönelttiği askerleri temsil ediyorlardı. Rus halk kitlesini oluşturan köylüler henüz siyasal eyleme geçmemişlerdi ve birçok bakımdan bir aracı konumundaydılar.

Başkentte devrim bir kez daha üstün gelince fiili iktidar tek başına sovyetin eline geçmişti. 1 numaralı emir, ona garnizonun, dolayısıyla silahlı kuvvetlerin desteğini kazandırmıştı. Savaş Bakanı Guçkov, 9 martta başkomutan Alekseev'e şunları yazabiliyordu: "Geçici hükümetin en küçük bir iktidarı yok. Emirleriniz ancak İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti izin verdiği ölçüde uygulanacaktır. Gerçek iktidarın temel unsurlarını, birlikleri, demiryollarını, posta ve telgraf bağlantılarını elinde bulunduran o. Geçici hükümetin sovyet izin verdiği ölçüde var olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Özellikle askeri alanda, sovyetinkilere açıkça aykırı emirler vermek şu anda

---

159. Tomski, s. 48.

olanaksızdır."[160]

Genel grevi yalnızca sovyet sona erdirebilirdi ve 5 martta, işçileri işbaşı yapmaya davet ettiği zaman bunu kanıtladı. Gazeteler ise sovyetin talimatlarıyla birkaç gün daha beklediler; işveren kesiminin sekiz saatlik iş gününü kabul ettiği tarihte, yani ayın 10'unda yeniden yayımlanmaya başladılar[161]. İşçiler ve askerler, sovyeti uyulacak tek iktidar olarak görüyor ve Yürütme Komitesi'ni soru bombardımanına tutuyorlardı. "Gerçek otoriteyle donatılmış tek devrimci organ ve giderek ülkedeki tek gerçek iktidar", Petrograd Sovyeti'ydi[162].

Bununla birlikte, Sovyet bizzat hükümet kurmadı ve bu işi dumanın politikacılarına bıraktı. Troçki'ye göre bu "Şubat Devrimi'nin paradoksu" idi[163]. Sovyetin çoğunluğunu oluşturan ılımlı sosyalist yöneticiler, kendilerini "devrim yükselirken halkın yönetimini üstlenecek durumda hissetmiyorlar, burjuva düzenin sol kanadı olarak görüyorlardı[164]."

Sovyetteki Menşevist-S.D. çoğunluğun bu tutumunun çeşitli nedenleri vardı. Menşevikler 1905 Devrimi'nden beri Rus devriminin "burjuva" karakterde olacağını söylüyorlardı[165]. Onlara göre, işçilerin görevi, bu devrimi desteklemek, onu mümkün olduğu kadar yaymak, sınıf olarak güçlenmek için demokratik özgürlükleri kullanmak ve daha sonra, nesnel ekonomik koşullar olgunlaştığında, sosyalizm yoluna girmekti. Menşevikler bu ana görüşe dünya savaşı sırasında da sadık kaldılar. Dolayısıyla hükümete katılmak sorunu gündeme gelince yanıt kaynaktan geliyordu: Bir "burjuva devrimi" söz konusu olduğuna göre hükümetin de tamamen "burjuva" olması gerekiyordu. Çkheidze kendisine önerilen bakanlığı kabul etmediği zaman çizgisini koruyordu. O sırada yalnızca tek bir Menşevik azınlık, "oboroncy", Sovyet Yürütme Komitesi'nde geçici hü-

---

160. W.H. Chamberlin tarafından aktarılıyor, **The Russian Revolution 1917-1921**, I, New York, 1952, (2. baskı), s. 435.

161. **Khronika sobytij**, I, s. 82; Chernov, s. 134.

162. Stepun, II, s. 132.

163. Troçki, cilt 2, s. 226.

164. a.g.y., s. 250-251.

165. Bakınız önceki s. 80-83.

kümete sosyalistlerin katılmasından yanaydı[166].

Sovyetteki öteki çoğunluk partisi S.D.'ler kuramsal bir şemaya Menşeviklerden çok daha az bağlıydılar. Onlara göre Rus Devrimi çalışan halkın tüm kesimlerinin bir demokratik ayaklanmasıydı ve bu nedenle de daha çok devrimci hükümete katılma yanlısıydılar. Geçici hükümete kişisel olarak giren Kerenski, bu nedenle, daha sonra üye olduğu Sosyalist Devrimci Parti'nin onayını almıştı. Bununla birlikte parti daha ileriye gitmedi ve geçici hükümete katılma düşüncesini hemen reddetti.

Bununla birlikte, sovyetteki sosyalist partilerin iktidarı burjuva hükümetine bırakmaları sadece kuramsal değil aynı zamanda pratik nedenlerden de kaynaklanıyordu. Gerçekten de devrim patlak verdiği sırada, büyük önderleri sürgünde ya da Sibirya'daydılar. Devrimi başkentte yaşayan "ikinci plandaki" militanlar, savaşın ortasında koca bir imparatorluğu yönetmek görevini üstlenmekten -kolayca anlaşılacağı gibi- ve daha kimse onları tanımazken yüksek kişiler gibi geçinmekten çekiniyorlardı. Buna karşılık, duma partilerinin çoktan beri ün yapmış adamları -bir Miljukov ya da bir Guçkov-vardı. Dahası, ılımlı sosyalistlerin kamu işleri ve devlet yönetimi konusunda bir deneyimleri yoktu. Daha sonra Bolşeviklerin yaptığı gibi "hele sonra bakarız" diyemedikleri için sorumlulukları, zemstvolar, kent ve imparatorluk dumalarında deneyim edinmiş olan liberallere bırakmayı tercih ettiler. Devrimin burjuva karakterini göz önünde bulundurarak sosyalistler, hükümetin burjuvaziye düştüğünü kuramsal olarak kanıtlarken, kendileri için ağır bir yük olan iktidarı sırtlarından atmış gibi rahatlık duyuyorlardı[167].

Ancak "devrimci demokrasi"nin önderleri -bütün sosyalist cephe "burjuva" cepheden ayırt edilmek için bu adı kullanıyordu- sovyetlerin somutlaştırdığı bu gerçek iktidardan yararlanmamaya o kadar da niyetli değildiler. Bu bir yana, onlara göre "devrimci demokrasinin denetim organları" durumuna gelmiş olan sovyetler, geçici hükümetin çalışmalarını yakından gözetleyebilecek, kararlarını devrimci yöne çevirebilecek, "karşı-devrimci" bir komplo durumunda onu koruyabilecek durumdaydılar. Hükümeti oluşturmak amacıyla Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi ile Duma Komitesi arasında sürdürülen önemli görüşmeler sırasında parlamenterler ülkenin ek-

166. Sljapnikov, I, s. 216.

167. Bkz. Chernov, s. 177.

siksiz demokratikleşmesini isteyen sovyetin isteklerini yerine getirmeye söz verdiler: Eksiksiz demokrasi; yani, askerler dahil, tüm siyasal hakların verilmesi; sınıf, ulus, din gibi ayrımların kaldırılması; en kısa zamanda bir kurucu meclisin toplanması; başkent garnizonunun yerinde kalması, anlaşmanın belli başlı maddeleriydi[168]. Zaten bu anlaşma sovyet tüzüğünde öylece kaldı. Sovyet, *fiili* iktidar olarak daha sonra hükümet tarafından *hukuki* olarak tanınmak talebinde bile bulunmadı, yetkilerine hukuksal bir biçim verilmesini de istemedi[169]. "Devrimci halkın taleplerini hükümete iletmek, onun nezdinde bu taleplerin yerine getirilmesini sağlamak ve hükümetin eylemleri üzerinde sürekli bir denetim uygulamakla görevli beş kişilik bir 'irtibat komisyonu' kurmakla yetindi."[170]

Martın son iki haftasında, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, birçok taşra konseyinin isteği üzerine üyelerin çoğunluğunun programını özetleyen "bütün işçi ve asker temsilcileri konseylerine bir talimat" kaleme aldı. Bu talimatta şöyle deniliyordu: "Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Konseyi ile geçici hükümet arasında yapılan anlaşmada herhangi bir aykırı davranış olmadığı sürece, geçici hükümet tüm Rusya'nın tek yasal hükümeti olarak kabul edilecektir. Petrograd Sovyeti'nin karşı olmadığı kararlarını uygulamak ve söz konusu hükümetin kurduğu organlarla görevlendirdiği komiserleri, kişi olarak ya da siyasal geçmişlerinden dolayı özgürlük davası için tehlikeli ya da zararlı değillerse, yasal otorite olarak kabul etmek gerekecektir." Taşra konseyleri, eylemlerini yetkililer ve diğer toplumsal örgütlerle birlikte tasarlamaya ve hiçbir şekilde hükümet işlevlerini üstlenmemeye davet edilmişlerdi. Asıl görevleri "eski rejimin bütün kalıntılarına ve karşı devrimci entrikalara karşı savaşmak ve halkı örgütlemekti[171]. Sovyetler Panrus Konferansı kararı, (1917 mart sonu - nisan başı) konseylerin artan denetimi altında geçici hükümetin desteklenmesinden yanaydı[172]. Görüşmeler sırasında sonradan Bolşeviklerin tarafına geçen Steklov, sovyeti "iktidar ikiliği"nden sorumlu olmakla suçlayan burjuva basınına şu sözlerle çatıyordu:

---

168. **Izvestija**, 4, 3 Mart 1917; **Khronika sobytij**, I, s. 50.

169. Freytagh-Loringhoven, s. 29.

170. **Khronika sobytij**, I, s. 74.

171. Sljapnikov, III, s. 177-180.

172. **Khronika sobytij**, I., s. 204.

"İktidar ikiliği yoktur; yalnızca, devrimci demokrasi, burjuva hükümetine, devrimci halkın isteklerine uyum sağlaması için baskı yapmaktadır."[173]

Bununla birlikte, bu koşullu destekleme siyasetinin karşısına uygulamada sürekli yeni engeller çıkıyordu. Bu siyaset, tanımı gereği değişken güçler dengesinden ve devrimin düzenli akışından ileri geliyordu. Biçimsel olarak devlet iktidarını elinde bulundurmasına ve böylece yüksek sorumluluklar üstlenmiş bulunmasına rağmen geçici hükümet, en küçük sorumluluğu olmadığı halde gerçek iktidarı elinde bulunduran Petrograd Sovyeti'ne çok geniş ölçüde bağımlıydı. İşçiler ve askerler sovyette kendilerini ezmiş olanlara karşı duydukları güvensizliğin "örgütlenmiş ifadesini" buluyorlardı[174]. Bu nedenle de sovyet yöneticilerinin kendilerine koydukları sınırları rahatlıkla çiğneme ve niyetlerinin saflığından kuşkuya düştüklerinde hükümeti yalnızca denetlemekle yetinmeme yanlısıydılar. Sovyet, imparatorluk ailesinin geçici hükümetin onayı ile ülkeyi terk etmek üzere olduğu söylentisine inanıp mart başında başkent işçilerini ve askerlerini ayağa kaldırdığında durum tamamen böyleydi[175]. Daha devrimin ilk haftalarında durum daha oturmamışken, sovyet, -kendi kendine koyduğu varsayılan sınırlamalara karşın, kabul gören bir kamu gücü olarak hareket ediyordu ve geçici hükümet bunu gerektiğinde askerler ve subaylar arasındaki anlaşmazlıkları gidermek ya da kararlarına ağırlık kazandırmak için kullanmakta tereddüt etmiyordu. Böylece her iki taraf arasında tuhaf bir ilişki sürüp gidiyordu: Karşılıklı birbirlerine bağlı yaşamalarına rağmen iki taraf da birbirine kuşku ile bakıyordu: Sovyet yöneticileri tek başına iktidar olmak istemedikleri için, bakanlarsa onların onayı olmadan hükümet edemediklerinden.

Tam iki ay süren "ikili iktidar"ın ilk evresi, "nisan bunalımı" ve sosyalistlerin hükümete girmesi ile sona erdi. Devrimin geçirdiği bu en ciddi bunalımın kökeninde dış siyaset vardı. Başlangıçta gizlenmiş olan barış ve savaş sorunundaki tercih farklılıkları, kitlelerin gittikçe radikalleştiği ve Bolşevizmin gittikçe yayıldığı bir sırada bütün boyutuyla ortaya çıktı.

---

173. **Khronika sobytij**, I, s. 153.

174. Troçki, cilt 2, S. 283.

175. Golder, s. 299; Chamberlain, I, s. 96.

Petrograd Sovyeti'ndeki çoğunluk, dolayısıyla Menşevikler ve S.D.'ler, Zimmerwald programından, yani "ilhaksız, tazminatsız, halkların kendi kaderini tayin hakkı üstüne kurulu bir barıştan" yanaydılar[176]. Enternasyonalist görüşlerine de Rus halkının barış arzusuna da denk düşen, hem de çarlık imparatorluğunun fetih planlarını mahkûm etme, kısa sürede bir barış konferansımn açılmasını öğütleme olanağı veren bir programdı bu. Böylelikle sovyetin 14 (27) martta[177] açtığı bütün dünya proleterlerini hükümetlerini barış görüşmelerine zorlamaya davet eden ünlü "Bütün Dünya Halklarına Çağrı"sını esinlendirdi. Bununla birlikte "devrimci demokrasi" kendisinin savaş devam ettiği sürece, demokratik Rusya'nın mutlakiyetçi merkez imparatorluklarına karşı "devrimci savunmasından" yana olduğunu belirtiyordu.

Bolşeviklerin çoğunun paylaştığı ya da Lenin'in dönüşüne kadar en azından saldırmadıkları ülkenin devrimci savunması programı uyarınca, hükümetten savaşı sona erdirmek amacıyla diplomatik girişimlerde bulunması istenmişti. Oysa geçici hükümet kararsızdan da öteydi. Dışişleri Bakanı Miljukov, şoven emperyalist unvanını durup dururken kazanmamıştı ve devrimin zaferinden sonra bile ilhakçı hedeflerinden vazgeçmemişti. Geçici hükümet, Petrograd Sovyeti'nin baskılarına dayanamayarak "devrimci demokrasi"nin barış planını benimsediğini ilan etmeyi kabul ederken Miljukov, 18 nisan tarihli bir notada "zaferle sonuçlanıncaya kadar" savaşı sürdürmekten ve sürekli bir barışın koşulları olarak "güvenceler ve yaptırımlar" istemekten söz ediyordu[178].

Miljukov'un notası basında yayımlandığı zaman, askerler ve işçiler arasında genel bir öfkeye yol açtı. Sovyet Yürütme Komitesi, temsilcileri 20 nisanda genel kurulda toplantıya çağırdı. Birbiri ardından alayları saran kendiliğinden hareket başlarken, işçiler "Kahrolsun Miljukov!" ve "Kahrolsun geçici hükümet!" diye bağırarak sokaklarda gösteri yapıyorlardı; 21 nisanda yurtsever partilerin örgütlediği karşı gösteriler kanlı çatışmalara yol açtı[179].

---

176. D. Geyer, "Die russischen Rate und die Friedensfrage im Frühjahr und Sommer 1917", **Vierteljahrenhefte für Zeitgeschichte**, V, 1957, s. 220-240.

177. Metnini **Khronika sobytij**'de bulabilirsiniz, I, s. 198; Golder, s. 325.

178. Golder, s. 333.

179. Sukhanov, III, s. 251-300; Troçki, cilt 2, s. 168-193; I. Tseretelli, "Reminiscences of the February Revolution. The April Crisis", **The Russian Review**, XIV, 1955, s. 35-108, 184-200, 301-321.: G. N. Golikov ve Ju. S. Tokarev, "Aprel'skij krizis 1917 g." **Istoriceskie Zapiski**, 57, 1956, s. 35-79.

Petrograd Sovyeti ilk kez, kendisinin çıkartmadığı ve hiçbir şekilde yönetmediği bir kendiliğinden kitle hareketi ile geçici hükümeti denetleme organı rolü arasında sıkışıp kalmış, iğreti bir durumda bulunuyordu. Ağızlarında hâlâ Bolşeviklerin "Bütün iktidar sovyetlere!" sloganı dolaşan kitlelerin arzularına bir ölçüde uyması gerekiyordu, ama o zaman kadar izlediği siyasetin tutsağı olduğu için burjuva hükümetle bağlarını kesin olarak koparmaya karar veremiyordu. Bu nedenle orta bir yol tuttu: Bir yandan, askerleri kışlalarına dönmeye, sivilleri iki gün boyunca gösteri yapmaktan vazgeçmeye davet eden bir sükunet ve asayiş çağrısı yaptı[180] , öte yandan hükümetten, Miljukov'un notası ile ilgili olarak itiraz edilen noktaların barışçı bir yorumunu veren bir "açıklama" kopardı[181]. Aynı zamanda M.Y.K. da, hükümet üstündeki denetimini güçlendirmek için önemli bir siyasal karar alınmadan kendisine danışılmasını istedi[182].

Nisan bunalımı, sovyetteki çoğunluğun geçici hükümet karşısında benimsediği siyaseti zorlu bir sınavdan geçirdi. Basit denetim sisteminin önemli kararlarda işlemediğinin ve gerçek iktidarın Petrograd Sovyeti'nde olduğunun farkına varıldı. Ayrıca sovyetin işçiler ve askerler arasında büyük kabul gördüğü anlaşıldı; sovyetin büyük çoğunlukla onayladığı ve anlaşmazlığa son veren uzlaşma; kitleler tarafından homurtusuz kabul edildi[183]. Daha o zaman bunalım şu seçeneği sunuyordu: Ya iktidar sovyetteki partilere verilecek ya da sovyet demokrasisinin temsilcileriyle işbirliği yapmaya yatkın burjuva bakanların yer alacağı bir koalisyon kabinesi kurulacaktı. Yeni kanıtların da desteklediği[184] yukarıda aktardığımız nedenlerden dolayı, Bolşeviklerin gayretli savunucuları oldukları ilk çözüm, ılımlı sosyalistlerce kabul edilmiyordu. Böylece geriye tek çözüm yolu olarak bir burjuva-sosyalist koalisyon hükümetinin kurulması kalıyordu.

Sovyet yöneticileri bu duruma kolaylıkla razı olmadılar. Gerçekten de hükümete girme sadece basit bir taktik dönemeci ifade etmiyordu; aynı zamanda eski ilkelerin terk edildiğini de gösteriyordu.

---

180. Golder, s. 335.

181. a.g.y., s. 336.

182. Troçki, cilt 2, 181-182.

183. a.g.y., s. 182.

184. Bkz. sonraki s. 174.

İlk önce Menşeviklerin o zamana kadar savunageldikleri kuramı gözden geçirmeleri gerekecekti. Onlar da savaşın ve devrimci savunmanın zorunluluklarım hatırlatarak kararlarını akladılar. "Yürütme Komitesi, devrimin yükünü omuzlarında taşıyan Rus devrimci demokrasisinin, eserini başı boş bırakamayacağı düşüncesindedir. Ülkeyi kurtarma sorumluluğunu üstlenmelidir[185]" diyorlardı. Böylece, istençlerinden bağımsız koşullar, Menşevikleri ve S.D.'leri sonradan kendileri için çok zararlı olacak bir davranışa zorluyordu.

Sovyet Yürütme Komitesi, bütün üyelerinin katıldığı 1 mayısı 2 mayısa bağlayan gece yaptığı toplantıda 19 oya karşı 44 oyla sosyalistlerin hükümete katılmasım onayladı[186]. İkinci geçici hükümette yer alacak kişiler arasında (bunlardan Miljukov ve Guçkov elenmişlerdi) gerçekte özellikle sovyetle bağlantıyı sağlamakla görevli olan Posta Bakanı Menşevik Çeretelli ve Tarım Bakanı sosyalist devrimci Çernov bulunuyordu. Yeni kabinede Savaş Bakanlığı'nı koruyan Kerenski, gittikçe rejimin güçlü adamı olarak göze çarpıyordu.

Sovyet yöneticilerinin aynı zamanda bakan olması, yine de iktidar ikiliği sistemini ortadan kaldıramıyordu. Sosyalist bakanlar eylemlerinden Petrograd Sovyeti ve daha sonra Sovyetler Panrus Kongresi ve Merkez Yürütme Komitesi önünde sorumluydular. Ama sosyalist bakanların geçici hükümete girmesi, güçler dengesini hükümet lehine az da olsa değiştirdi. "Onlar [sosyalist bakanlar] kendi ellerinde toplanan sovyetlerin gücünün artık resmi hükümete geçtiğine inamyorlardı[187]." Zaten, Çeretelli hükümet ve sovyet arasındaki görev dağılımını şu sözlerle yorumluyordu: "Bizim, demokratik örgütlerin, devlet gücü karşısındaki tutumumuz değişti. Önceleri sadece hükümeti denetlemekle kalmıyorduk, ona yardımcı olalım derken onun işlevlerini bile üstleniyorduk; demokratik örgütlerin işbirliği olmadan hükümet ülkeyi yönetemezdi. Bundan böyle bütün iktidar geçici hükümetindir. Devrimci demokrasi örgütleri (...) hükümetin icraatlarım eleştirme hakkını saklı tutacak, ama yönetimsel sorunlara karışmayacaklar. Ulusal hükümeti rahatsız etmek şöyle dursun, bir hata işlediğinde ona uyarı işaretini vermek bizim göre-

---

185. **Izvestija**, 56, 3 Mayıs 1917.

186. Bu soruna ve hükümet üyelerine ilişkin belgeler Golder'de, s. 349-358 bulunabilir.

187. Troçki, cilt 2, s. 207.

vimizdir.''[188]

Çeretelli'nin düşüncesine göre sovyetler , işlerin yürütülmesine karışmadan denetim işlevlerini korumalıydılar. Ülkeyi felç eden ikili iktidar rejiminden, düzenli, mümkün olduğunca birleşik yönetimli bir devlete geçmek gerekiyordu. ''Böylelikle koalisyon hükümeti bir burjuva parlamenter cumhuriyeti rejimine doğru bir köprü olmaya hazırlanıyordu.''[189] Sovyetlerin yöneticilik görevini elinde tutacak kadar sağlam olup olmadıklarını gelecek aylar gösterecekti.

B. *Devrimin yerel organları olarak sovyetler.*

Devrim Rus taşralarında eski yönetim aygıtının çökmesi sonucunu doğurmuştu. Birkaç gün ya da haftalık zaman süresinde, taşra valisinden köy jandarmasına kadar çarlık görevlileri görevlerinden alındılar ve hatta bazen hapse atıldılar. Geçici hükümet zemstvo başkanlarını hükümet komiserleri olarak atayarak kuşkusuz duruma bir çare bulmaya çabaladı, ama halkın yeni örgütler yaratmasına karşı çıkmadı. Böylelikle, küçük ya da büyük bütün kentlerde kamu ya da yarı kamusal örgütler kuruldu. Bunlar önceden kurulmuş özyönetim organlarına yaslanıyorlardı ya da *hemen* yenilerini kuruyorlardı. Tek bir kentte yarım düzine, hatta daha fazla sayıda bu türden komite bir arada bulunuyordu; birbirleriyle rekabet ediyorlar ve yetkileri birbirine karışıyordu[190]. Hükümetin girişimiyle, yerel özyönetim organları kentlerde nisan, kırsal kesimde mayısta yapılan genel seçimle yenilendi[191]. Öte yandan, bu örgütlerin yetkileri genişletildi; örneğin eski polis müfrezesinin yerini alan milis onların emrine verildi. Böylece gerek merkezi ve mutlak bir devlet iktidarına karşı gerek çarlık döneminde özyönetim üstünde uygulanan baskıya karşı liberallerin geleneksel düşmanlığı yatıştırılmış oldu.

Kamu komiteleri ve arkasından özyönetim organları, onlarla aynı zamanda kurulmuş olan sovyetlerle hemen rekabete girdiler. Kent dumaları burjuvazi tarafından kişisel bir alan olarak görülürken,

188. J. G. Çeretelli, **Recy**, Saint-Petersbourg, 1917, s. 161

189. Troçki, cilt 2, s. 208.

190. Bkz. ''Obzor polozenija Rossii za tri mesjaca revoljucii po dannym otdela snosenij s proyinciej Vremennogo Komiteta Gosudarstvennoj Dumy'', **Kranskyj Arkhiv**, 1926, 4 (15), s. 30-60.

191. Fretagh-Loringhoven, s. 36.

konseyler tersine, tek başına ya da askerlerle ortaklaşa proleter örgütlenmelerdi. İşçiler kendilerine ait bir sovyet kuramadıkları sürece kendi temsilcilerini genel komitelere gönderiyorlardı; sonraları, sovyetlerin resmi delegeleri çeşitli kamu ve toplum örgütlerinde ve en azından yeni genel seçimlere kadar kent dumalarında yer aldılar[192]. Her iki taraf için de yetkilerin net bir biçimde sınırlandırıldığı söylenemez. Petrograd Sovyeti tarzında, yerel işlerin yönetimini komitelere ve dumalara bırakan taşra sovyetlerinin birçoğu bu makamları kollamayı ve onları demokratik reformlar yoluna itmeyi kendilerine iş ediniyorlardı. Genel olarak, işçi nüfusun önemi ile örgütlenme derecesi arasında doğrudan bir ilişki olduğu gibi bir kışlanın olması ile yerel sovyetin etkisi gibi faktörler de büyük rol oynuyordu. Böylece büyük sanayi merkezlerindeki sovyetler, yerel siyaset üzerinde, nüfusun büyük çoğunluğunun ticaret erbabı ve esnaf olduğu küçük kentlerdeki benzerleriyle kıyaslanamayacak bir nüfuz kazandılar[193].

1905 konseyleri gibi 1917 konseyleri de şubat zaferinin doruk noktasına çıkardığı ekonomik mücadeleleri örgütlemeyi ve yürütmeyi başlıca görevleri sayıyorlardı. Hazirandaki Sovyetler 1. Panrus Kongresi'nde "Devrim proletaryayı tam bir örgütsüzlük içinde yakaladı. Devrimin başlangıcında oluşturulan işçi ve asker temsilcileri konseyleri, sendikalara, fabrika komitelerine, uzlaşma dairelerine vb düşen bir yığın görevi yerine getirmek zorunda kalan doğal örgütlenmelerdi. Bu görevleri yerine getirmek üzere en büyük sovyetlerde uzmanlaşmış servisler kuruldu"[194] deniliyordu.

Hem ekonomik hem toplumsal-siyasal işlerin yoğunluğu, nisan başında yapılan Sovyetler Panrus 1. Konferansı'nda, aşağıdaki konularda alınan birçok kararın bir sonucudur. Genel olarak işçi siyasetinin yönlendirilmesi; sekiz saatlik işgünü; asgari ücret; koalisyon hakkı; sendika kurma; uzlaşma daireleri; iş bursu; sosyal sigorta; işsizlik[195]. Yerel konseylerin çalışma servisleri, sendikaların kurulmasında canla başla çalıştılar. Sendikalar 1. Panrus Konferansı (1917 temmuzunda) iki başkentin sendika merkez bürosuyla ortaklaşa ça-

---

192. Jugov, s. 125.

193. a.g.y., s. 206-210.

194. **Pervyj vserossijkij s-ezd sovetov**, II, s. 258.

195. **Khronika sobytij**, I, s. 205-210.

lışan Petrograd Sovyeti çalışma servisi tarafından hazırlandı. Bu servisler fabrikalarda meydana gelen anlaşmazlıkların giderilmesinde genellikle yatıştırıcı, hatırı sayılır görevler yaptılar. Örneğin, Kiev Sovyeti'nin "anlaşmazlık komisyonu" devrimin ilk aylarında bu tür 25 büyük, 40 küçük anlaşmazlıklarda hakemlik yaptı[196]. Sendikaların sayısal olarak artmasından ve sürekli güçlenmelerinden, ayrıca fabrika komitelerinin öneminin gittikçe artmasından dolayı, başlangıçtaki görev belirsizliği yerini yavaş yavaş işbölümüne bırakıyordu. Bu yeni durumu göz önünde bulundurmaya çalışan Sovyetler Panrus Kongresi, kararlarından birinde, konseylerin çahşma servislerinin ve fabrika komitelerinin çalışmaları arasında, geçiş evresinde, yani bu kurumlar ekonomik mücadelenin yönetimini ele alıncaya kadar, eşgüdüm sağlamanın kaçınılmaz olduğunu vurguluyordu. Ama sonradan sovyetler genel karakterde işlerle yetineceklerdi: Yerel ya da ulusal çapta yasanın öngördüğü uzlaşma daireleri kurmak, devlet sanayi ve taşımacılık planına ya da örneğin iş hukukunun hazırlanmasına katılmak gibi[197].

Proletaryamn devrimci örgütleri olarak sovyetler, sekiz saatlik işgününün yerleştirilmesinde ön planda bir rol oynadılar. Petersbourg Sovyeti, 1905'te hiçbir şey elde edemeden mücadeleyi durdurmak zorunda kalmıştı, ama bu kez martın ilk günlerinden itibaren patronlar boyun eğmek zorunda kaldılar[198]. Öteki kentlerin sovyetleri de hemen aynısını yapmaya çalıştılar. Bir yığın yerel konsey, nisan-mayıs aylarında gerek görüşmeler yaparak gerek Moskova'da olduğu gibi[199] işverenler razı olmayınca kendi kendilerine fabrikalarda yeni çalışma saatleri yürürlüğe koyarak işverenlerden bu ödünü koparmayı başardılar. Çoğu durumda çaresiz kalan patronlar, işyerlerinde sovyetlerin denetim komisyonlarının iç işlere karışmasına razı oldular.

Zaten daha devrimin ilk evresinde birçok konsey bu özgül proleter mücadelenin sınırlarını aşarak kamu gücünün ayrıcalıklarını çiğniyorlardı. Hükümeti ve yönetimi denetlemekle yetinmek isteyen konseylerin çoğunun bu kuramsal tutumuna rağmen, Menşevikler ve bil-

---

196. **Raboccija organizacii g. Kieva**, s. 48.

197. **Pervyj vserossijskij s-ezd sovetov**, II, s. 259.

198. **Rabocee dvizenie**, s. 39-41.

199. a.g.y., s. 42-64.

hassa sosyalist devrimciler işi mümkün olduğu kadar bütün sorunlara müdahaleye kadar vardırdılar. Sukhanov'un Petrograd Sovyeti için söyledikleri -"Devrimin kendiliğinden akışı işlevlerinin sürekli artmasına yol açtı; devrim ilerledikçe, sovyet, devlet içinde devlet oluyordu"[200]- aynı şekilde çok sayıda taşra sovyeti için de geçerliydi. "Başlangıçta denetim organları olan sovyetler yönetim organlarına dönüşüyorlardı."[201]

Hiç de tekdüze olmayan bu süreç, yerel koşullara ve zamana göre farklı görünümler aldı. Sovyetlerin "iktidarın çekirdek örgütleri"-ne dönüşmesi (1906'da Lenin'in ifadesiyle) ilk önce ve en sık olarak gereksinimlerin sağlanmasında kendisini gösterdi. Gerçekten de kentleri kasıp kavuran açlıktan en çok ve en önce etkilenenler işçilerdi. Bu nedenle yerel konseyler yiyecek kıtlığıyla mücadele etmek için gereken sıkı önlemleri kendiliklerinden alıyorlardı. Örneğin Nijni-Novgorod'da ekmek dağıtımı bir düzene bağlandı; Krasnoyarsk'ta sovyet temel gıda maddeleri için tayın karnesi sistemi kurarken başka yerlerde burjuvaların evleri aranıyor ve erzaklarına el konuluyordu. Çoğunlukla keyfi olarak uygulanan bu önlemler, Bolşeviklerin "proletarya diktatörlüğünün" özünde bulunduğunu söyleyerek iç savaş sırasında uyguladıkları el koyma sisteminin habercisiydi. Genellikle sovyetler bazı işçi ve asker gruplarının aşırılıkçı taleplerini yine de geri çevirmeye çalışıyorlardı; böylece herkesin kabul ettiği kamu düzenini korumanın zorunluluğu ile kitlelerin sabırsızlığı arasında bocalayıp duruyorlardı. Sonradan Lenin'in partisi, konseyleri kendi davasına kazanmak için bu durumu sömürecekti.

Merkezi iktidarla bağlar gevşedikçe, bölgeler ve topluluklar çok geniş bir bağımsızlık kazandılar; öte yandan aynı nedenle, yerel konseylerle Petrograd Sovyeti'nin atadığı hükümet komiserleri arasında çatışmalar artıyordu. Sovyetler 1. Panrus Kongresi'nin bir temsilcisi bu durumu şu anlamlı sözlerle özetliyordu: "Komiserin hiçbir şey yapamayacağını bildiği halde hükümet, iktidarı komiserlere bırakıyor. Mesela, bizim orada şöyle oldu: Komiser geldi, sovyeti buldu 'İstediğinizi yapın, ben atandım, beni desteklerseniz görevlerimi yerine getiririm, yoksa yarın sabah istifamı veririm' dedi. Biz de cevap olarak ona, 'Sen görevlerini iyi yaparsan, seni destekleriz; aksi

---

200. Sukhanov, III, s. 154.

201. Jugov, s. 210; Troçki, cilt 3, s. 402.

halde olmaz' dedik.''[202] Başkent kararlarının geç geldiği ya da hiç ulaşmadığı çok uzak yerlerde yerel sovyetler neredeyse mutlak bir iktidara sahiptiler. Yukarıda daha önce sözünü ettiğimiz Krasnoyarsk İşçi Asker Konseyi, komutanların itirazlarına aldırmadan askerlere izin veriyor, iş anlaşmazlıklarına müdahale ediyor ve hatta sendikalara fabrikaları yönetme görevi veriyordu[203]. Troçki şöyle anlatır: ''1905'ten beri Bolşeviklerin siyasal etkilerinin egemen olduğu Ural'da sovyetler sık sık adaleti uyguluyorlar, yurttaşlara baskı yapıyorlar, bazı işyerlerinde kendi milislerini kuruyorlar, işletme kasasından ödenmek üzere işyerlerinin hammadde ve yakıt gereksinimini sağlayan işçi denetimini örgütlüyorlar, üretilen malların sürümünü sağlıyorlar, fiyatları saptıyorlardı. Ural'ın bazı bölgelerinde sovyetler soyluların topraklarına el koyarak üreticilere verdiler.''[204] Aynı şekilde, Ivanova-Voznesensk, Lugansk, Tsarinsin, Kherson, Tomsk, Vladivostok, Luga konseyleri, daha devrimin ilk aylarında çok geniş ayrıcalıklar sağladılar.

Bu yönde en ileri giden Rusya'mn en kızıl kenti Kronstadt'ın İşçi, Asker ve Denizciler Konseyi oldu. Şubat Devrimi daha başlar başlamaz zor kullanmalar ve katliamlar başladı; kırk deniz subayı öldürüldü. Deniz erleri, komutanlık görevlilerinin seçilme ilkesini çok sıkı bir biçimde uygulamaya koydular[205]. Daha nisan ayında hepsi sol kanattan sosyalist devrimcilerin, Bolşeviklerin ve partisiz aşırılıkçılarm elindeki bir koalisyon sovyette çoğunluğu elde etti. Mayıs başında seçimlerin yenilenmesinden sonra, sovyette 93 Bolşevik, 91 S.D., 46 Menşevik ve 68 partisiz vardı[206]. 13 mayısta Sovyet Yürütme Komitesi şu kararı yayımladı: ''Kentteki tek iktidar, kamu sorunlarında Petrograd Sovyeti'yle birlikte hareket eden Kronstadt İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti'dir.''[207] Üç gün sonra sovyet genel kurulu 41'e karşı 211 oyla kararı onayladı[208]. S.D. grubunun sözcüsü,

202. **Pervyj vserossijskij s-ezd sovetov,** 1, s. 257.

203. Jugov, s. 210.

204. Troçki, cilt 3, s. 403.

205. I. Flerovskij, ''Kronstadtskaja Respublika'', **Proleterskaja Revoljucija,** 1926, II (58), s. 29-55 (59), 1926, s. 113-143.

206. a.g.y., (Jugov, s. 214, notta biraz farklı rakamlar verir.)

207. **Izvestija Kronstadtskogo Soveta rabocikh i soldatskikh deputatov,** 46, 14 Mayıs 1917.

208. a.g.y., 50, 19 Mayıs 1917.

hükümet komiserinin görevden alınmasını ve yerine doğrudan sovyet tarafından seçilen bir kişinin getirilmesini istedi ve gerekçe olarak da işçilerin ve denizcilerin güvenine sahip olan konseyin demokratik karakterini ileri sürdü. "Merkezi hükümetin herhangi bir teritoryal birimin hayatına karışmaya, genel olarak devleti değil de tek bir hücreyi ilgilendiren kararlar almaya en ufak hakkı yoktur" dedi. Menşevikler dışında tüm konuşmacılar bütün Rusya'da sovyet iktidarınm oturtulmasından yanaydılar. Yürüyüşü açmak ve örnek olmak Kronstadt'a düşüyordu[209].

"Kronstadt Cumhuriyeti"nin ilanı bütün ülkede büyük bir heyecan yarattı. Hiçbir şey "ikili iktidar" sistemini geçici hükümetin tepkisi kadar karakterize edemez. Hükümet, zaafının bilincinde olduğundan, asilere müdahalede bulunmasını istemek için Petrograd Sovyeti yöneticilerine başvurdu. Çeretelli ve Skobelev'in başkanlığında bir sovyet heyeti Kronstadt'a gitti. Çeretelli "devrimci demokrasisi"nin büyük çoğunluğunun geçici hükümeti desteklediğini ve Kronstadt dahil, bütün yetkinin ona ait olduğunu, aksi halde anarşi olacağını ileri sürdü. Skobelev'e gelince o da muhataplarına Kronstadt'ın Rusya'da olduğunu, dolayısıyla bir hükümet temsilcisinin burada görevlendirilmesinin normal olduğunu hatırlattı. Yerel özyönetimin nerede bittiğini, merkezi hükümetin yetkilerinin nerede başladığını bilmek gerekiyordu. Kronstadt Sovyeti'nin sözcüleri Rusya'dan ayrılmayı düşünmediklerini, ona herhangi bir şeyi dayatmak istemediklerini söylediler. Ama "hayatın kendisi" iktidarın tümünü sovyete vermişti ve 16 mayısın ilanından önce bile, konsey Kronstadt'taki tek fiili otoriteydi[210].

Her iki taraf da anlaşmazlığın daha derinleşmesini istemediği için 24 mayısta bir uzlaşmaya varıldı: İlke talebini, konseylerin eksiksiz iktidarınm kurulmasım korumakla birlikte, Kronstadt Sovyeti ortak yasaya ve hükümet yönergelerine uymayı kabul etti[211]. Ama uy-

---

209. Sovyetin oturumunun tutanağı 16 mayısta **Izvestija Kronstadtskogo Soveta** da yayımlandı, 69, 12 haziran, 70, 13 haziran ve 71, 14 Haziran 1917; ayrıca bakınız **Protokoly zasedanij Kronstadtskogo Soveta, na kotorykh obsuzdalas' rezoljucija Soveta i vlasti, Proletarskaja Revoljucija**'dan, 1926, 12 (59), s. 144-184.

210. **Izvestija Kronstadtskogo Soveta,** 59, 31 mayıs; 60, 1 haziran, 61, 2 Haziran 1917.

211. a.g.y., 54, 25 Mayıs 1917.

gulamada durum hiç değişmedi: Geçici hükümetin yetkisi, konseyin eskiden olduğu gibi hâkimiyetini sürdürdüğü Kronstadt'ta tamamen simgesel kaldı. Başkentin kapısında bulunan deniz üssü yakında patlayacak olan ikinci devrimin silah deposu ve sovyetçi iktidarın simgesi haline geldi.

En belirgin ve en görkemli biçimiyle Kronstadt'ta ortaya çıktığı gibi, sovyetlerin yerel özyönetim ve otorite organlarına dönüşmesi, devrimci değişim evresinde son derece doğal bir olguydu. Eski düzen dağılırken, birer savaş örgütü olan konseyler, istikrara bel bağlayan belediyelere oranla son derece aktif gözüküyorlardı. Sovyetlerin hemen her yerde kent dumalarından önce gelmesi, -dumalar bütün toplumsal kesimleri temsil etmelerine, dolayısı ile demokratik olmalarına karşın- önemli ölçüde devrimci karakterlerinden, açıkça belirttikleri sınıf savaşı istençlerinden ileri geliyordu. Sosyalist partilerin en yetenekli militanları orada yer alıyorlardı. Ülkenin yönetimini ele geçirmek isteyen parti mücadeleleri dumalarda değil, orada yapılıyordu. Devrimin ilk aylarından sonra sovyetlerle yerel özyönetim örgütleri arasında yine de belli bir güç dengesi hâlâ sürüyordu. İster iç durum istikrara kavuşsun, ister tersine bir toplumsal devrim dalgası sürekli bir demokratik yönetimin öncüllerini silip götürsün, yine de bu denge şu ya da bu yönde bozulacaktı. Sovyetist bir iktidarın tüm Rusya ölçeğinde yerleştirilmesi sorununu tüm yoğunluğuyla ortaya koyan bu durumdur.

C. *Sovyetler ve iktidarın üstlenilmesi.*

Taşrada bir yığın sovyet yerel ölçekte iktidar organlarına dönüşürken, Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Konseyi'nin de nasıl devrimci iktidar organı haline geldiğini daha önce açıkladık. Bu ikili rejim çok süremezdi. Ne birinin ne ötekinin tam olarak iktidara sahip olmadığı iki otorite sisteminin bir arada bulunması, gerçekten uzun boylu kabul edilemezdi. Bundan dolayı aşırılıkçı bir çözümü başarıyla ulaştırmak isteyen Bolşevikler, "Tüm iktidar sovyetlere" sloganını öne sürmekte tamamen haklıydılar[212]. Bolşeviklerin iktidarı üstlenmeye zorladıkları sovyetlerin iktidarı tek başlarına kullanmayı hiç istememeleri bir paradoks yaratıyordu. Öyle ki fiili otorite birçok yerde onlarda olduğu halde, yönetimi üstlenen ılımlı sosyalist

212. Bkz. s. 200.

çoğunluk, var gücüyle Bolşevist tasarıya karşı çıkıyordu. Sovyetteki çoğunluğun karşı kamtları şöyle özetlenebilir:

1. Sovyetler nüfusun sadece bir bölümünü toplayan sınıf örgütlenmeleridir. İktidarı ele alırlarsa, diğer toplumsal kesimler -başta burjuvazi, ama köylü sımfınm bir bölümü dahil olmak üzere- devrimden kopacaklar ve sovyet iktidarımn diri gücü proletarya o zaman yalıtlanmış olacaktır.

2. Rusya'mn karşı karşıya bulunduğu büyük sorunları çözmede bir sovyetler hükümetinin, geniş halk tabanına sahip, burjuvaziyle ortak bir koalisyon hükümetinden daha az şansı olacaktır.

3. Sovyetlerin iktidara gelmesi, yerel konseylerde ortaya çıkan merkezkaç eğilimleri güçlendirecektir. Bu ise bir bütün halinde devlet yönetimini çok daha zorlaştıracaktır.

İktidarın üstlenilmesi konusundaki tercih ayrılıkları 1917 haziranında sovyetlerin 1. kongresi dolayısıyla bütün yoğunluğuyla gün ışığına çıktı. Menşevik ve S.D. temsilciler yukarıda sıraladığımız kanıtları birbirleriyle yarışırcasına yineliyorlardı. S.D. hizbin başkanı Malevski'ye göre sovyetist bir iktidarın kısa sürede savaşı sona erdireceğini ve "devrimci demokrasi" programını hemen gerçekleştireceğini garanti edecek hiçbir şey yoktu; dolayısıyla iktidarı üstlenmek maceracılık olurdu. Savaş zamanında maceracılığa kapılmamak gerekiyordu[213]. Menşevik Liber ise, merkezi hükümetin zaafı sonucu, sovyetlerin ister hoşuna gitsin, ister gitmesin, devlete düşen çok sayıda görevi yerine getirmek zorunda olacağım kabul ediyordu: "Sovyetler iktidarı buna olanakları olduğu için değil, başka türlü de davranamayacakları için üstlendiler. Şimdiki koşullarda ortaya çıkan tüm sorunları tek başına, diğer toplumsal kesimlerin onayı olmadan, hatta onların isteklerine karşı gelerek çözmeyi bu nedenle istemiyorlar."[214] Bir başka S.D. konuşmacı, konseyler hükümetinin gerçekten demokratik karakterinden kuşku duyduğunu, binlerce oylarıyla Rusya'nın kaderini belirleyecek olan köylü kitlelerinin ancak örgütlenmeye başladığı sırada konseylerin sadece nüfusun azınlığını kapsadığım belirtti. "İşte bu nedenle" diyordu, "Bolşevizmin temel varsayımı -işçi ve askerler temsilcileri konseyleri, devrimci iktidarın egemen ve meşru organlarım temsil ediyorlar- nesnel olarak yanlıştır."[215]

213. **Pervyj vserossijsklj s-ezd sovetov**, 1, s. 216.
214. a.g.y., s. 279.
215. a.g.y., s. 237.

Kongrede bir sovyetler iktidarı düşüncesini Bolşeviklerle birlikte savunan tek küçük grup, Birleşik Sosyal Demokratlar Grubu oldu. Kürsüye gelen sözcüsü Lunaçarski (temmuzda Bolşevik Parti'ye geçti) bir parlamento ve bir yürütme komitesinden hükümet konseylerine, çevre ve kazalardan da tabana giden bir konseyler sistemi şeması çizdi[216]. Konseyler cumhuriyeti düşüncesini ilk ortaya atan ve kongrede konseyler lehinde konuşan Lenin'in ise böyle bir sistemin yapısı üzerinde ayrıntılara girmediğini belirtmek gerekir.

Kongrenin 126 aleyhte, 52 çekimser oya karşı 543 oyla benimsediği karar gereğince, "sovyetlerin şu anda iktidarı üstlenmesi devrimi zayıflatacak ve onu tehlikeye düşürecektir; halkın devrim davasına hizmet edebilecek unsurları vaktinden önce ondan kopacaktır."[217] Kongre, ayrıca bir koalisyon hükümetinin kurulmasını onayladı.

Menşevikler ve sosyalist devrimciler geçici hükümete girerlerken, merkezi iktidarı, sovyetist bir hükümetin elde edemeyeceğine inandıkları geniş bir halk tabamyla donatmaya çalışıyorlardı. İleriki aylarda, sovyetlerin iktidarı üstlenmesi düşüncesini inatla geri çevirmeyi sürdürdüler. "Devrimci demokrasi" içinde meydana gelen kopmayı su yüzüne çıkaran haziran olayları sırasında[218], Kerenski şöyle diyordu: "Konseylerin yöneticileri, daha açık bir biçimde sovyetlerin hükümet organları olmadığının ve olamayacağının, bunların yalnızca yeni bir demokratik düzene geçişi kolaylaştıracak basit araçlar olduklarımn farkına vardılar."[219] Bizzat Kerenski, mayıs ayında İngiltere Büyükelçisi Sir George Buchanan'a "Sovyetler doğal bir ölümle ölecek"[220] teminatım veriyordu.

Menşevikler, hükümete girdikten sonra bile, Rus devriminin toplumsal-ekonomik karakterinden dolayı bir "burjuva" devrimi olduğunu savunmayı sürdürdüler. Ülkeyi geri kalmışlıktan bir günde çıkarmak mümkün değildi; bunun için uzun bir kapitalist gelişme evresi gerekirdi. "Kapitalist bir ekonomide önlerinde bir gelecek olan bütün sınıfları iktidara katılmaya itme zorunluluğu" buradan geliyordu; aksi halde sanayi ve ekonomi ile ilgili sorunlar

216. a.g.y., s. 283.

217. **Pervyj vserossijskij s-ezd sovetov 1**, s. 286.

218. Bkz. s. 209.

219. Kerenski, **Erinnerungen**, s. 308.

220. G. Buchanan, **My Mission to Russia and Other Diplomatic Memories, Boston**, 1923, s. III.

çözülemezdi[221]. Bu bakımdan en katı Marksizme sadık kalan Menşevikler, büyük ölçüde Batı Avrupa ülkelerinin parlamenter rejimine benzettikleri demokratik cumhuriyette bu gelişme evresine uygun düşen siyasal bir biçim görüyorlardı. Onların gözünde, parlamenter rejim, iç yapısından dolayı halkın önemli bir bölümünün temsil edilmediği konseyler sisteminden çok daha demokratikti. Ama en geniş anlamda demokratik bir rejim de sosyalizmin önkoşullarından biriydi. Devlet biçimi olarak sovyetist iktidar düşüncesini kabul etmeyen Menşevikler, savaş halindeki Rusya'mn içinde çırpındığı durumun ciddiyetini de hesaba katarak Marksizmin demokratik geleneği doğrultusunda yerlerini alıyordu.

Menşeviklerin gözünde, sovyetlerin aslında en ufak bir geleceği yoktu; bunların işlevi devrimci savaş örgütü olmaktan öteye gitmiyordu. Sovyetlerin değeri, "yıkım kaosunun içinde yüzyıllık zincirlerini kıran halkın diri güçlerini doğru yola yöneltmek" amacıyla "halk kitlelerini örgütlemeye ve disiplin altına almaya çalışmış olmalarmdaydı." [222] Menşeviklerin ve S.D.'lerin ağustos 1917'de Moskova'da toplanan Devlet Konferansı'nda "devrimci demokrasi" adına sundukları ve kabul ettirdikleri devrimin en ivedi sorunları ve çözümleriyle ilgili kararda sovyetlerin hiç sözü geçmiyordu. Bu bir yana, Menşevikler aslında devleti yeniden yapılandırma görevini demokratik özyönetim organlarına bırakmak niyetindeydiler[223]. Bu yeni kurumlar gerektiği gibi işleyinceye kadar "kazamlmış özgürlüklerin nöbetçiliğini yapmak." Çeretelli'nin konseylere verdiği görev işte buydu. Çeretelli şöyle diyordu: "Şu ya da bu bölgede sovyetlerin yerini başka demokratik örgütler devrahr almaz, sovyetler kendiliklerinden eylemlerinden vazgeçerler. Çünkü genel oyla seçilmiş özyönetim organlarının kurulmasından sonra, bu örgütler önceleri sovyetlerin yerine getirdikleri özyönetim işlevlerini üstlenirler." [224]

Menşeviklerin tersine, Rus Devrimi'nin kendine has bir meyil izleyeceğini ve örneğin kooperatiflerin ülkenin gelecekteki sosyalizas-

---

221. Petrograd Demokratik Konferansı'nda Skobelev'in söylevi; **Khronika sobytij**, IV, s. 218.

222. **Khronika sobytij**, IV, s. 317.

223. a.g.y., s. 322.

224. Çeretelli, s. 172.

yonunun temellerinden biri olacağım düşünmekle birlikte S.D.'ler, bir konseyler cumhuriyetinden değil, üstünde bir ulusal kurucu meclisin yer alacağı bir parlamenter rejimden yanaydılar. İçlerinden biri şöyle diyordu: "Sovyetler tüm Rusya'mn değil sadece işçilerin, askerlerin ve emekçi köylülerin temsilcisi olmayı amaç ediniyorlar. Onlar, bütün Rusya'nın temsilcilerinin yer aldığı bir kurucu meclisin yerini doldurmaya istekli değiller, tersine ülkeyi bir kurucu meclise götürmeyi hedefliyorlar. Ulusal Meclis'e koşut bir iktidar olmadıkları gibi geçici hükümetle aynı çizgide de değiller. Çıkarları için mücadele veren halkm danışmanları olarak... ülkenin yalmzca bir bölümünü temsil ettiklerini, yalnızca çıkarlarım korumak için mücadele ettiklerini, halk kitlelerinin güvenine sahip olduklarım biliyorlar. Bu nedenle sovyetler hiçbir zaman iktidarı almaya ve bir hükümet kurmaya yanaşmadı."[225] 1917 eylülü ortalarında sovyetlerin, sendikaların ve özyönetim organlarımn temsil edildiği Demokratik Konferans'ın açılış arifesinde, S.D.'lerin gazetesi *Delo Naroda*'da "sovyetlerin tüm emekçi demokrasisini temsil etmediğini" kabul etmek gerektiği yazıyordu. Biraz güçlendikten sonra, kentsel ve kırsal özyönetim organları, geniş halk kitlelerinin istencini ve ruh halini sovyetlerden daha iyi yansıtabileceklerdi[226]. Dolayısıyla, Menşevikler ve sosyalist devrimciler, konseylerin ayrıcalıklarımn geçici hükümete ve ardından da en yukarıda Kurucu Meclis'e, yerel düzeyde ise zemstvolara ve demokratik kent dumalarına devrini istemekte hemfikirdiler. 1918 Alman Devrimi sırasında, merkezi iktidarın istikrara kavuşmasından ve Ulusal Meclis'in toplanmasından sonra olduğu gibi, bu süreç bir kez tamamlanınca, işçi, asker ve köylü konseyleri bütün önemlerini yitirecekler ya da kaybolup gideceklerdi.

Ilımlı sosyalistler böylece devrimin akışının sükunet içinde süreceğini ve sonuçta, konseylerin giderek yetkilerinden soyunacaklarını ve yok olacaklarım umut ediyorlardı. Ama umutları boşa çıktı. Tam tersine, sınıf savaşının şiddetlenmesi (Ağustos sonundaki Kornilov darbesi bunun bir belirtisiydi) konseyler iktidarının değil de sadece burjuva güçlerle oluşturulacak bir koalisyonun ülkeyi kurtarabileceği tezine ağır bir darbe indirdi. Demokratik Konferans'ta koalisyon savunucularının ve hasımlarının hemen hemen eşit oyları

---

225. S. Klivanskij (Maksim), **Rol' i znacenie Sovetov raboc'ikh i krest'janskikh deputatov,** Petrograd, 1917, s. 5.

226. **Delo Naroda,** 149, 8 Eylül 1917.

vardı[227], ama her geçen gün sovyetlerde Bolşeviklerin sayısı artıyor, dolayısıyla karşı tez günden güne ağırlık kazanıyordu[228]. Bu tez zaten sovyetlere dayalı tamamen sosyalist bir hükümet isteyen Menşevikler, S.D.'ler arasında da gittikçe taraftar topluyordu. 1917 öncesi Menşeviklerin önderi olan Martov, daha işin başında önemli konularda partisinin çoğunluğunun benimsediği siyaseti onaylamamıştı. "Enternasyonalist Menşevikler" adındaki küçük grupla birlikte sovyetlerin gelecekteki rolünü yüceltirken koalisyon siyasetini sert bir dille eleştiriyordu. Demokratik Konferans'ta şöyle diyordu: "Çarlık tutsaklığının zincirlerini kıran yüce halkın her türlü özyönetim deneyimi konseylerin eseriydi ve öyle olmaya da devam etmektedir; bunun sonucu olarak tüm Rusya'da konseyler halk iktidarı düşüncesinin doğrudan temsilcileri, eylem içinde demokratik cumhuriyeti gerçekleştiren ve taşrada, her yerde gerçekten devlet iktidarını elinde toplayan organlar haline geldiler."[229] Martov o sıralar Kurucu Meclis ve sovyetlerden oluşan bir bileşim tasarlıyordu. Bu da zaten ekimde Bolşeviklerin büyük çoğunluğunun paylaştığı bir görüştü[230]. 1917 haziran-temmuzundan itibaren bağımsız bir topluluk halini alan S.D.'ler de aynı şekilde, burjuvaziyle koalisyonu ret tezinden sovyetler iktidarı tezine geçtiler. 10 eylülde açılan Petrograd Kenti S.D. Partisi Konferansı sol kanadın sunduğu ve sovyetist tabanlı, bağdaşık bir hükümet kurulmasını isteyen bir önergeyi benimsedi[231]. Ekim Bolşevik ayaklanmasından önceki haftalarda, sol S.D.'ler, Lenin'in "Tüm iktidar sovyetlere!" sloganına bütünüyle katıldılar.

Sonbaharda sınıflar ve partiler çatışması gittikçe şiddetlendiği sırada, Bolşevik slogan ilk kez büyük halk kitlesi içinde çok sayıda taraftar topluyordu. O zamana kadar konseylerde çoğunlukta olan partilerden farklı olarak Bolşevikler, sovyetlere gelecek için bir görev veriyorlardı: İktidarı kendi eline almak ve kendisine benzer bir

---

227. Birinci tur oylamda, bir koalisyon ilkesi 688'e karşı 766 oyla kabul edildi, ama ikinci turda anayasacı-demokratlarla bir koalisyon düşüncesi 493'e karşı 595 oyla reddedildi. Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi 101 aleyhte oya karşı 119 oyla aynı yönde oy kullandı. Troçki, cilt 3, s. 462-463; **Khronika Sobytij** IV. s. 203.

228. Bkz. s. 223.

229. **Khronika sobytij**, IV, s. 368.

230. Bkz. s. 265.

231. **Khronika sobytij**, IV, s. 196.

devlet kurmak. Rus konseylerinin yazgısıyla Bolşevizmin yazgısı gittikçe birbirinden ayrılmaz hale gelmişti. Böylece iktidarın konseyler tarafından fethi ile konseylerin Bolşevikler tarafından fethi arasında bir özdeşlik ilişkisi kurulmaktaydı.

IV.
BOLŞEVİZM VE 1917 SOVYETLERİ

1. LENİN'İN DEVRİMCİ PROGRAMI

A. *"Nisan Tezleri" öncesi.*

1905'ten beri Bolşevikler, Rus Devrimi'ne kırsal kesimde feodal düzenden arta kalanları tasfiye etmek, mutlakiyeti devirmek ve bir demokratik cumhuriyet kurmak görevini veren "işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü" genel sloganını öne sürüyorlardı. Lenin, tamamen benzer bir amaç güden Menşeviklerden, Rus burjuvazisinin kendi devrimini yapacak yetenekte olmadığını ileri sürmesiyle ayrılıyordu. Lenin, bu nedenle proletarya ile köylü sınıfın ittifakını önermekteydi; bu ittifakın yöneticileri, her düzeyde ülkenin toplumsal ve siyasal olarak kaçınılmaz yeniden örgütlenmesini üstlenmek üzere bir devrimci hükümeti kuracaklardı.

Lenin, savaş sırasında, daha sonra şubattan sonra durumun hızla gelişmesiyle önemli konularda programında değişikliklere gittiği halde, Rusya'da kalan Bolşevikler, uygulamada hâlâ yukarıda açıkladığımız kurama uygun olarak davranmayı sürdürüyorlardı. Örneğin Sljapnikov, devrim öncesinde, yakın perspektifler üzerinde kafa yoran Petersbourglu Bolşeviklerin "mantıklı olarak ülkenin belli başlı devrimci ve sosyalist partilerinin (Bolşevik, Menşevik ve sosyalist devrimci) istişaresi"[1] üzerine kurulu bir "devrimci demokrasi hükümetinden" yana karar verdiklerini aktarır. Bununla birlikte, konseylerde çoğunluğu ellerinde bulunduran Menşevikler ve S.D.'ler geçici hükümeti oluşturma görevini burjuva politikacılara bıraktığı gün, bu görüşün geçersiz olduğu açıklıkla ortaya çıkmış oldu. Geçici hükümet ve Petrograd Sovyeti arasındaki "iktidar ikiliği", Bolşevikleri taktikleri yeniden düşünmek zorunda bıraktı. Hâlâ 1905'teki kuramlarla dopdolu olan ve üstelik kayıtsız şartsız boyun eğdikleri önderlerinden de yoksun olan militanlar için bu son derece zor bir işti. Lenin'in İsviçre'den döndüğü ana kadar Bolşevik Parti, bunun sonucu olarak partinin birliği için son derece zararlı bir kararsızlık ve iç kavgalar dönemi geçirdi[2]. Hiçbir şey, bu kararsızlık durumunu konseyler karşısında benimsenen tavır ve siyaset kadar açıklıkla gösteremez.

1917 öncesi Bolşevik programda işçi konseylerinin önemli bir yeri olduğunu söyleyemeyiz. Kuşkusuz, 1905'te Lenin, o sıralar "devrimci iktidarın çekirdekleri"[3] olarak gördüğü sovyetlerin geçici bir süre övgüsünü yapmıştı, ama bu, partinin ne genel stratejisini ne taktiğini gerçekten etkilememişti. Devrimci savaşı hazırlamak ve bunu işyerlerinde ve ordularda yönetmek ilk olarak parti organlarına düştüğünden, bunların sadece bir "grev ve ayaklanma örgütleri" olarak belli bir önemleri vardı. Örneğin Sljapnikov, şubat öncesi Petrograd Bolşevikleri konusunda şunları belirtiyordu: "Biz, yarı kendiliğinden bir hareketi yönlendirmekle görevli apolitik organların ku-

1. Sljapnikov 1, s. 71.

2. Troçki, cilt 2, s. 98-107; E. N. Burdzalov, "O taktike bol'sevikov v marteaprele 1917 goda", **Voprosy Istorii**, 1956, 4, s. 38-56. Bu yazar özellikle Stalin'in rolü hakkında şimdiye kadar SSCB'de yaratılan efsaneleri dağıtmaya ve olayların yansız bir tablosunu çözmeye çalışan Sovyet tarihçilerinin ilkidir. Bu girişimi, bir süre sonra **Voprosy Istorii**'nin yazıişleri komitesinden çıkarılmasına neden oldu.

3. Bkz. s. 124.

rulmasına ilişkin sloganlar önermedik."[4] Bunun sonucu olarak 28 şubata kadar hiçbir Bolşevik bildirgede temsilciler konseylerinin kurulmasından söz edilmez ya da henüz hazırlık halinde olan işçi ve asker sovyeti ima edilmez. Parti Merkez Komite Bürosu'nun Molotov tarafından kaleme alınan ve 28 şubatta yayımlanan "Tüm Rusya Vatandaşlarına" bildirgesinde sovyetlerin hiç sözü geçmez. Bu bildiride eski Bolşevik programa tamamen uygun bir biçimde, tam tersine, "oluşmaktaki yeni cumhuriyetçi düzenin başını çekmek" ve biri Kurucu Meclis'in toplanması olmak üzere bir dizi yasa çıkarmakla görevli geçici bir devrim hükümetinin hemen kurulması isteniyordu[5].

Bu bildiri Petrograd Sovyeti yeni kurulduğu bir sırada çıktı. Böylece bir oldubitti karşısında kalan partinin yönetici organları bunu izleyen günlerde açık ve tutarlı bir tavır almaya -boşu boşuna- çalıştılar. Denenmiş, yeterince otoritesi olan bir şefin yokluğu acı bir şekilde duyuluyordu. Merkez Komite bürosunun ve başkentteki Parti Komitesi hizbinin desteğine güvenen Sljapnikov, başlangıçta Sovyetin Yürütme Komitesi'nde, üyeleri işçi meclisinden seçilecek bir hükümetin kurulması lehinde kampanya açtı. Özellikle savaş konusunda partisini ılımlı sosyalistlerden ayıran her şeye karşın, bu biçimde oluşturulan bir hükümetin, Bolşevik programa en uygun olanı olduğunu söylüyordu[6]. Başkentin en solda yer alan semti Vyborg Parti Komitesi 1 martta açık açık şöyle diyordu: "Petrograd Sovyeti, geçici devrim hükümeti olmalıdır."[7] Ve ertesi gün, "Kurucu Meclis toplanıncaya kadar iktidar, tek devrim hükümeti olarak işçi ve asker konseyinin ellerinde toplanmalıdır. Ordu ve halk sadece işçi ve asker konseyinin kararlarını yerine getirecektir (...). İşçi ve asker konseyi, devletin yeni anayasasını ve savaşın sona erdirilmesi konularını kesin karara bağlayacak olan Kurucu Meclisi toplama görevini üstlenmelidir."[8] Sljapnikov'un da vurguladığı gibi, konseyler modeline göre tasarlanmış bir devlet henüz söz konusu değilken, sadece

---

4. Sljapnikov, I, s. 119.

5. **Pravda**'da yayımlandı, 1, 5 Mart 1917; Lenin, **Sämtliche Werke XX, 2**'de yeniden basıldı, s. 185-187 ve 223.

6. Sljapnikov, I, s. 185-187 ve 223.

7. a.g.y., s. 226.

8. a.g.y., s. 235.

bir "devrimci demokrasi" hükümetine pratikte verilen bir biçim söz konusuyken bile Bolşevikler ilk kez sosyalist bir iktidar formülü ileri sürüyorlardı. Aym anda, 1 martta S.D. parti yerel komitesiyle istişare halindeki "Mezdurajoncy" grubu sovyetleri aym şekilde geçici devrim hükümeti olmaya ve iktidarı üstlenmeye davet eden bir çağrı yayımladı[9].

Ama bunlar boşuna gayretlerdi. İki çağrıya da Mezdurajoncy grubununkine Sovyet Yürütme Komitesi'nin, Vyborg Komitesi'ninkine de bizzat Petrograd Bolşevik Parti Komitesi'nin emri üzerine yayımlanmadan el konulması gerçekten dikkate değer bir olay. Bu sırada sovyet iktidar olmaktan vazgeçtiğinden, sovyetle Duma Komitesi arasında geçici hükümetin kurulmasında bir anlaşmaya varıldığını söylemek gerekir. Bu durumda Bolşevikler, hem Menşevik-S.D. çoğunluğunun elindeki sovyet karşısında hem de geçici burjuva hükümeti karşısında benimsenecek bir taktik geliştirmek zorunda kalmışlardı. Sovyetteki küçük Bolşevik temsilci azınlık (Merkez Komite'nin kararını 2 martta sadece 19 temsilci oylamıştı) izlenecek tavır konusunda açık talimat istiyordu[10]. Ama beklentisi boş çıktı. Gerçekten de başkent Bolşevikleri arasındaki iç çekişmeler, doruk noktasındaydı; partinin kuramsal olarak en yüksek orgam olan Merkez Komite Bürosu ile kent komitesi arasındaki rekabet de çekişmeleri daha da alevlendirmişti. Molotov'un daimi sözcüsü olduğu büro, geçici hükümetin kurulmasını hesaba katmadan o zamana kadar izlenmiş olan taktikten kesinlikle ayrılmıyordu: Bağdaşık bir sosyalist hükümet lehinde ajitasyon yapmak. 4 mart tarihli bir kararında şöyle diyordu: "Şimdiki geçici hükümet, büyük burjuazinin ve soylu sınıfın temsilcilerinden oluştuğu için özünde karşıdevrimcidir. Bu nedenle ona en küçük destek vermemek gerekir. Devrimci demokrasinin görevi, demokratik karakterde geçici bir devrim hükümeti (proletaryanın ve köylü sınıfmm diktatörlüğü) oluşturmaktan ibarettir."[11]

Buna karşılık, Petrograd Parti Komitesi'nin çoğunluğu, sovyetin benimsediği karar temelinde geçici hükümete katlanmak gerektiğini savunuyordu. "Ona karşı çıkmak partiyi kitlelerden koparacaktır"

9. a.g.y., s. 339.

10. Bkz. **Pervyj legal'nyj peterburgskij bol'sevikov v 1917 g.** (Oturum belgeleri ve tutanakları) Moskova-Leningrad, 1927, s. 2-4.

11. **Pravda**, 4, 9 Mart 1917.

diye görüş belirtiyorlardı. Komitenin daha sağda bir hizbi, işi "Kahrolsun savaş" sloganına karşı çıkmaya kadar götürüyor ve Menşeviklerle ilişki kurulmasım salık veriyordu[12]. Komitenin sadece iki üyesi kesinlikle sovyetist bir hükümetin kurulmasından yana oy kullandılar. Yenilgiye uğramalarına karşın 5 martta oylamaya koydukları karar, Lenin'in daha sonra savunacağı programı geniş ölçüde haber veriyordu: "Şu anın zorunluluğu, yerel işçi, köylü ve asker konseylerinin birleşmesiyle oluşan bir geçici devrim hükümetinin kurulmasıdır. Merkezi iktidarın eksiksiz ele geçirilmesinden önce şunlar zorunludur: 1. İşçi ve asker temsilcileri konseylerini sağlamlaştırmak; 2. Taşrada eski otoriteleri devirerek onların yerine görevleri halkı silahlandırmak, ordunun demokratikleştirilmesi, toprağın kamulaştırılması, bütün elverişli yollardan minimum programın öteki maddelerinin uygulanması olan konseyleri getirmek ve böylece iktidarı kısmen ele almaya çalışmak."[13]

Mart ortasında Kamenev ve Stalin, Sibirya'daki sürgünden bir grup Bolşevikle Petrograd'a döndüler. Hiyerarşideki kıdemliliklerini ileri sürerek partinin yönetimini ele geçirmeye çalıştılar ve hemen Molotov ve Merkez Komitesi Bürosu'nun öteki üyelerinin yerine *Pravda*'nm yazı işlerini ele aldılar. Kamenev, ilk başyazısında sovyetin benimsediği geçici hükümeti koşulsuz destekleme siyasetine katıldı. Kamenev'e göre daha şimdiden liberal hükümetten her türlü desteği çekmek hatalıydı. Ancak gücü tükendiği zaman, devrimci demokrasinin karşısına pratikte "iktidarı üstlenmek sorunu" çıkacaktı[14]. Savaş konusunda Petrograd Bolşeviklerinin çoğundan kopmuş olan Kamenev, savaş halindeki devletleri görüşmelere zorlamak için hükümet üzerinde baskı kurarak "vatanın devrimci savunması" siyasetini tavsiye ediyordu[15]. Stalin, daha köktenci bir dil kullanmasına karşın meslektaşına yakındı. İki önderin müdahalesi, parti saflarındaki karışıklığı daha da arttırdı; tabandaki örgütler, özellikle savaş konusundaki sağa kayışa itiraz ettiler. Skandal öyle bir hale geldi ki birkaç gün sonra *Pravda,* savaşa karşı muhalefet çizgisine geri dönmek zorunda kaldı.

---

12. Bkz. Sljapnikov, II, s. 186 ve devamı.

13. **Pervyj legal'nyj peterburgskij komitet,** s. 19 ve devamı.

14. **Pravda,** 8, 14 Mart 1917.

15. **a.g.y.,** 9, 15 Mart 1917.

Sovyetlere gelince, *Pravda*'nın yeni yöneticileri, parti örgütlerini bazı koşullarda konseyler kurmaya davet eden Lenin'in Bolşevikler tarafından 1906'da benimsenen kararını kendilerine mal ettiler[16]. Gazete tam metni yeniden, ama önemli bir değişiklikle yeniden bastı: İlk metindeki "bu tür kurumlarm kurulması parti yerel örgütlerinin görevi *olabilir.*" sözünün yerini bu defa "görevi *olmalıdır*" alıyordu[17]. Konudan haberli olmayan okuyucunun gözünden kaçabilecek bu değişiklik, aslında önemli bir değişmeyi ortaya çıkarıyordu: Bolşeviklerin 1905 konseyleri karşısında gösterdikleri ölçülülükten farklı olarak artık, bu örgütlerin kendiliğinden ve genel olarak ortaya çıktığı göz önüne alınırsa, kurulmalarına ve gelişmelerine etkin bir biçimde katılmak söz konusuydu. Stalin, özellikle olayın önemini ortaya koyan ve sovyetleri güçlendirmenin gerekliliği üstünde duran çok sayıda makale yazdı: "Bütün Rusya için, tüm Rus demokrasisinin bir devrimci mücadele organına, başkent demokrasisini ve taşra demokrasisini kaynaştıracak kadar otoritesi olan ve zamanı geldiğinde devrimci mücadele orgamyken karşı-devrim karşısında halkın tüm zinde güçlerini harekete geçiren devrimci iktidar organma dönüşebilecek bir organa sahip olmak kaçınılmazdır."[18] Demek ki Lenin'in henüz Petrograd'a ulaşmamış olan *Uzaktan Mektup*'unun ilkinden habersiz olan Stalin, konseylerin önemini doğru bir biçimde değerlendiriyordu. Bu formüller Stalin'in -Kamenev'in tersine- çok çabuk benimsediği *Nisan Tezleri*'ne bir köprü oluşturuyordu.

Görüş ayrılıklarını ışığa çıkarmak amacıyla, martın son günleri için Bolşevik Parti bir Panrus Konferansı topladı; bu konferans, Sovyetler Panrus Konferansı'nın arifesinde açılacak ve kısmen ona koşut olacaktı[19]. Açılıştan bir gün önce, -Lenin'in İsviçre'den gönderdiği mektubun açıkça etkisi altında olan- Merkez Komite Bürosu, geçici hükümet ve "devrimci gelişmenin belirli bir anında" yüksek otoriteyi üstlenecek olan "devrimci iktidarm çekirdekleri" konseylerle ilgili bir kararı benimsedi. Merkezi iktidarı sıkı denetlemekten başka, sovyetler devlet ve ekonomiyle ilgili bir yığın işlevleri üst-

16. Lenin, **Oeuvres**, cilt 10, s. 159.

17. **Pravda**, 11, 17 Mart 1917.

18. a.g.y., 12, 18 Mart 1917 (Stalin, (**Oeuvres**, cilt 3, s. 20).

19. Bkz. F. I. Drabkina, "Vserossijkoe sovescanie bol'sevikov v marte 1917 g.", **Voprosy Istorii**, 1956, 9, s. 3-16.

leneceklerdi[20] Stalin, konferansta *Pravda*'daki sözlerini tekrarladı: Sovyetler, hem halk hükümeti organları hem de aynı zamanda geçici hükümet üstünde denetim organlarıydılar. Salonda herkes ya da hemen hemen herkes ileriki bir evrede "devrimci demokrasinin" sovyetler kisvesi altında iktidarı üstleneceğine inandığını söylüyorduysa da partinin o zamana kadar hangi taktiği izleyeceği konusu karanlıktaydı ve bu konuda bozgun sürüp gidiyordu. Her ne olursa olsun, Lenin'in istediği, burjuva hükümetine ve sovyetlerin ılımlı çoğunluğuna karşı tavizsiz savaş, henüz çok uzaktaydı. Hükümetin konseyler tarafından denetlenmesinden söz etmekle birlikte konferansın kapanış kararında "devrimci iktidarın çekirdekleri" niteliğine bir imada bulunulmuyordu[21]. Sovyetler Konferansı'ndaki Bolşevik delegeler de bizzat aym kararı çoğunlukla oyladılar. Üstelik, kendi konferanslarında Zimmerwald enternasyonalist programının taraftarı olduklarını söyleyen çeşitli Menşevik gruplarla birleşme görüşmelerini başlatmaya karar verdiler. Bu arada Lenin başkente geldi. Bir hamlede bu yakınlaşma heveslerine son verdi, adamlarının ılımlı sosyalistler karşısındaki zamanlamalarım mahkûm etti ve geçici hükümete karşı amansız bir savaş açtı. Birliklerini devleti ele geçirmek üzere savaşa yolladığı slogan, "Tüm iktidar sovyetlere!"den başkası değildi.

B. *Yeni persektif: Sosyalist devrim ve sovyet cumhuriyeti.*

Savaş sırasında kuramsal görüşlerini derinleştiren Lenin, sonradan bu görüşlerini devrimin ilk haftalarındaki somut duruma uyarlamıştı. Bu düşüncelerinin ürünü, Rusya'ya dönüşünde *Nisan Tezleri*'nde açıkladığı devrimci program oldu. Lenin'in 1917'de ortaya koyduğu yeni devlet ve devrim kuramının merkezinde sovyetler cumhuriyetinin yeni biçimi bulunuyordu.

Lenin, doruk noktasında işçilerin ve köylülerin "demokratik diktatörlüğü"ne dönüşecek olan "burjuva" devrimi şemasına bütün savaş boyunca sadık kaldı. Onun gözünde, dünya savaşı ve yol açtığı kargaşalar "ülkemizdeki devrimci bunalımı çözülmez bir biçimde Batılı ülkelerde büyüyen proleter devrime" bağlamıştı (...). Baş-

---

20. **Pravda**, 18, 26 Mart 1917.

21. Bkz. Sljapnikov, III, s. 210.

langıç, bir gün sonra yaklaşacaktır! Rusya'daki demokratik devrimle Batı'daki sosyalist devrim arasındaki bağ sıkılaştı[22] Zürih'te 1917 martında, toplu görüşünü şu sözlerle özetliyordu: "Rusya, bir köylü memleketidir, Avrupa'nın en geri kalmış ülkelerinden biridir. Sosyalizm orada *hemen ve kendiliğinden üstün gelemez.* Ama 1905 deneyimi temel alınır ve arazi sahibi soyluların ellerindeki toprakların genişliği göz önünde bulundurulursa, ülkenin köylü karakteri, Rusya'da demokratik burjuva devrimine müthiş bir yoğunluk kazandıra*bilir* ve bizim devrimimizi evrensel devrimin bir başlangıcı, ona doğru bir evre yapa*bilir* (...). Rus proletaryası, sadece kendi gücüyle sosyalist devrimi başarıyla *tamamlayamaz.* Ama Rus Devrimi'ne sosyalist devrim için en iyi koşulları sağlayacak ve bir ölçüde onu *başlatacaktır.*"[23]

Troçki, bu satırlarda, devrimi demokratik amaçlarla sınırlandıran Bolşevizmin eski konumu ile Lenin'in ilk kez parti önünde 4 nisan tezlerinde açıkladığı yeni konum arasında bir "birleşme noktası" görür[24]. Lenin daha 1905'te uzak geleceği düşündüğü ender metinlerden birinde şöyle diyordu: "Demokratik devrimi gerçekleştirdikten sonra gücümüz ölçüsünde hemen sosyalist devrim yolunu tutacağız. Biz, sürekli devrimden yanayız. Yarı yolda durmayacağız."[25] 1905 bozgunu bu sosyalist devrim perspektifini bir kenara atmıştı, şimdi ise şubat zaferi bu perspektifi yine öne çıkarıyordu.

1914 savaşının başlamasından sonra Lenin, partinin taktiğini baştan aşağı değiştirecek sosyalist devrimin amaçlarına ilişkin bir başka önemli değişiklik daha yaptı. 1914'te patlayan savaş, hem Lenin'i hem Rus sosyalistlerinin geriye kalanlarını hem de II. Enternasyonal'i savaşta hangi tutumu izlemek gerektiği sorunuyla karşı karşıya getirdi. Sosyalist önder, yandaşlarına bıkıp usanmadan ne pahasına olursa olsun "ülke savunucularıyla" anlaşmamaları gerektiğini tekrarladı. Şubat Devrimi, bakış açısını hiç değiştirmedi. Petrogradlı Bolşeviklerin geçici hükümet ve sovyetlerdeki çoğunluk parti-

---

22. Savaş sırasında Lenin'in sözcüsü olan Zinoviev'in "Rusya'da Savaş ve Devrim Bunalımı" başlıklı makalesinde yazdığı gibi (Lenin ve G. Zinoviev, **Contre le courant**, [V. Serge ve M. Parijanine'in Fransızca çevirisi], I, Paris, 1927, s. 283).

23. Lenin, **Oeuvres**, cilt 23, s. 402-403.

24. Troçki, cilt 2, s. 141.

25. Lenin, **Oeuvres**, cilt 9, s. 244.

leri karşısında nasıl kararsızlık gösterdiklerini öğrenir öğrenmez, onlara "en inatçı, en sabırlı, en acımasız bir biçimde, kesin bir ilkesel sağlamlıkla", "sosyal-yurtseverlere" ve "sosyal-barışseverlere" karşı savaşmak "durumunda" olduklarını bildirdi: "Ben şahsen... sosyal yurtseverliğe... ya da sosyal-barışseverliğe ödün vermektense, partimizden herhangi biriyle ayrılığa düşmeyi yeğleyeceğimi söylemekte bir saniye tereddüt etmem."[26] Devrimci demokrasinin geriye kalanını bu kadar kesin bir çizgi ile ayırmak, üç sosyalist partinin koalisyonunu gerektiren eski "proletaryanın ve köylü sınıfının devrimci demokratik diktatörlüğü" sloganını özünden boşaltmak anlamına geliyordu. Lenin, Menşeviklerle ve S.D.'lerle her türlü işbirliğini bu biçimde hemen geri çevirmekle, iktidarın Bolşeviklerce ve sadece onlar tarafından üstlenilmesinden yana tercihini koyuyordu. Onun zihninde, sosyalist devrimle partinin iktidarı alması çakışıyordu.

Lenin, bu hedeflerini açık açık ve belirgin bir biçimde hiçbir zaman söylemedi. Bu hedefler, 1917 martından itibaren Lenin'in devrimci programında ön planda yer alan yeni sovyetist iktidar sloganının ardında kamufle edilmişlerdi. Sonradan özellikle *Devlet ve Devrim*'de geliştirdiği Bolşevist konseyler düşüncesinin ilkelerinin taslağını devrimin ilk haftalarında çizdi. Sovyetleri aynı zamanda stratejisinin tümleyici bir parçası, iktidar mücadelesinin anahtar faktörü yapıyordu. Konseyler düşüncesinin bu ikili yorumu sayesinde, Bolşevikler -savunucusu olduğunu söyledikleri yeni devrimci devletin şekli olarak kabul edilen- aynı konseyler adına, partileri yararına iktidara el koyabildiler. Doğaları gereği başlangıçta birbirlerine yabancı olmalarına karşın, Bolşevizm ve konseyler, sonunda birleştiler.

1905'te Bolşevikler işçi temsilcileri konseylerinin kurulmasını ilgisizlikle, hatta kimi zaman düşmanlıkla izlemişlerdi[27]. Lenin, partisinin geri kalmış kitleleri yönetmek savlarına zarar verebilecek bütün bu kendiliğinden girişimlere, proletaryanın bu kişiliksiz örgütlerine kuşku ile bakıyordu. Ama ister istemez sovyetlerin çok önemli bir devrimci faktör olduğunu -en açık biçimiyle Petrograd ve Moskova'da görüldüğü gibi- kabul etmek zorundaydı. 1906'da ona sovyetlerin gelecekte "ayaklanma örgütleri olarak" büyük bir rol oynayacağını yazdıran da buydu, hatta onları "geçici hükümetin

---

26. Lenin **Oeuvres**, cilt 35, s. 316.

27. Bkz. s. 94.

çekirdekleri" olarak nitelendirerek partisini "tarihsel bir olay olan yeni iktidarın çekirdek örgütlerini, onların çalışma koşullarını ve başarılarını araştırmaya" davet ediyordu[28]. Bununla birlikte gelecek on yıl boyunca sovyetler Lenin'in kuramsal alanmdan hemen hemen kayboldular, ancak 1917 martında seçkin bir yer kazandılar.

1917 şubatında İsviçre'de sürgündeyken Lenin, elinde kalem, kendisini Marx, Engels ve zamanının sosyalistlerinin (başta Kautski ve Pannekoek olmak üzere) gelecekteki proleter devlet üstüne kuramlarını derinlemesine incelemeye verdi. Sorunun incelenmesine kendi katkısmı yapabilmek için onların eserlerinden bol bol özetler çıkardı. Böylece topladığı malzemeler 1917 ağustos ve eylülünde geliştirdiği metne, *Devlet ve Devrim*'e temel oldular[29]. Devlet ve sosyalist devrim[30] ilişkileri üzerine çok sayıda makale yazan Buharin'den ve daha 1912'de parlamenter sistemin yerini proletaryaya özgü organların alacağını tahmin eden Hollandalı Pannekoek'ten[31] etkilenen Lenin, devrimin güncel kurumları yıkacağı, yerlerine yenilerini yaratacağı yolundaki temel kavrama vardı. Adeta 1871 "Çağrı"sı dönemindeki karşı-devletçi Marx'ı "yeniden keşfedince", onu, Rus Devrimi'nin deneyimlerine bağladı. Ve bu, önemli bir adım oldu. Bunu, daha 1905 ve 1906'da devrimci iktidar organları olarak konseyler hakkında geliştirdiği düşüncelerden yola çıkarak ve onları daha geniş kuramsal ve tarihsel bir bağlama taşıyarak yaptı. O zamana kadar Lenin, Rus konseyleri ve Marx'ın Paris Komünü yorumlaması arasında ancak çok belirsiz bir bağ kurmuştu. 1917 öncesinde her komünden söz ettiğinde komünün yaptığı hataların eleştirisi ağır basıyordu; onu idealize etmiyor, sonradan Bolşeviklerin yaptığı gibi kusursuz göstermekten de sakımyordu. 1917'de geliştirdiği kuramda yaptığı gibi, komünün eski burjuva devlet makinesini kırdığım ve onun yerine bizzat kitlelerin doğrudan hükümetini getirdiği yo-

---

28. Lenin, **Oeuvres**, cilt II, s. 125.

29. **Leninskij Sbornik**, XIV, s. 199-389; XXI, s. 25; Lenin, **Sämtliche Werke**, XXI, s. 663; R. V. Daniels, "The Sate and the Revolution, a-Case Study of the Genesis and Transformation of Communist Ideology", **The American Slavic and East European Review**, XII, 1953, s. 22-43.

30. Özellikle "Der imperialistische Raubstaat" da, **Die Jugendinternationale**, 6, 1 Aralık 1916.

31. A. Pannekoek, "Massenaktion und Revolution" **Die Neue Zeit**, XXX, 2, 1911-12, s. 545 [Bkz. **Pannekoek et les conseils Ouvriers**, s. 108].

lundaki düşünceyi, henüz Rus konseyleri bağlamına oturtmamıştı. Lenin, 1905'te devrim sırasında, Paris Komünü'nün proletaryanın diktatörlük biçimi olmadığını, kendisinin öğütlediği "proletaryamn ve köylü sınıfının devrimci ve demokratik diktatörlüğüne" uygun düştüğünü kesinlikle belirtiyordu[32].

1916-1917 kışına kadar komün, gerek devrimci gelenek gerek Marx'ın kuramsal mirası olarak Lenin'in zihninde büyük bir rol oynamadı. Ama Şubat Devrimi'nden hemen önceki aylarda ve devlet üstüne araştırmaları çerçevesinde dikkatini onun üzerinde topladı. Örneğin defterlerine şunları kaydediyordu: "Marx'm temel düşüncesi: Siyasi iktidarm proletarya tarafından ele geçirilmesi, 'hazır' bir devlet makinesine sahip olmak demek değildir, onun 'yıkılması', 'yok olması' ve bir yenisi ile değiştirilmesi demektir... Bütün bunlar kısa ve toplu olarak, işçi temsilcileri sovyetlerinin ve onun atadığı vekillerin eski 'hazır' devlet makinesinin ve parlamentonun yerini alması biçiminde özetlenebilir."[32a]. Lenin'e göre, 1905 işçi, asker ve köylü temsilcileri konseyleri Marx'ın düşüncesini gerçekleştirmeye başlamışlardı: Eski devlet iktidarım kırmak, bunu kararsızlık ve zaaf belirtileri göstererek yapmış olsalar da bu görevi tamamlamak, gelecek devrime düşecekti.

Böylece Şubat Devrimi, Lenin'in *Devlet ve Devrim* sorununa ilişkin yeni kuramsal görüşler geliştirdiği sırada meydana geldi. Petrograd Sovyeti'nin doğuşu ve ona düşen ivedi görev, Lenin'e kesin bir atılım kazandırdı: Görüşlerini somut duruma uygulamaya koyuldu. 1917 martında sovyetlere ayırdığı ilk metinlerde, kuramla tarihsel gerçekliği son derece dikkate değer bir biçimde nasıl birleştirdiği, adım adım izlenebilir. Rusya'da olanları öğrenir öğrenmez, ilk ilgisini çeken şey, iktidarm ikili karakteri, geçici hükümetle sovyetlerin aynı anda bir arada bulunuşu oldu. Sovyette "resmi olmayan, henüz çekirdek halinde, nispeten zayıf bir işçi hükümeti"[33], yani "işçi hümetinin çekirdeğini"[34] görüyordu. Böylece Lenin, hemen hemen kelimesi kelimesine 1906'da ilk Rus Devrimi konseyleriyle ilgili olarak verdiği tanımlamayı tekrarlıyordu. O dönemde okurlarını "yeni ik-

---

32. Lenin, **Sämtliche Werke**, VIII, s. 605.

32a. **Leninskij Sbornik**, XIV, s. 310-314.

33. Lenin **Oeuvres**, cilt 23, s. 332.

34. **a.g.y.**, . 333.

tidarın bu çekirdeklerini, onların koşullarını ve başarılarını" incelemeye davet ederken, şimdi dobra dobra "Artık devrimin yakın görevi, bir işçi hükümetinin, yani işçi temsilcileri konseyinin iktidarı ele almasıdır"[35] diye açıklıyordu. İlk *Uzaktan Mektup*'unda (11 Mart 1917) Lenin, özel bir metinde, Marx ve Engels'in komün yorumlamasını ve Kautski tarafından bunun "bozulmasını" -sonradan kaleme aldığı *Devlet ve Devrim* broşürüne ima- ele almaya niyetli olduğunu bildiriyordu. Burada, konseyler hakkında söylediklerini gerek Marks'çı komün yorumlamasına gerek yeni sovyetlere bağlayan ilişkileri ortaya çıkarıyordu: "Temsilci konseyleri ne yapmalıdırlar? Cenevre *Sosyal Demokrat*'ının 13 Ekim 1915 tarihli, 47'nci sayısında, onlar 'ayaklanma organları, devrimci iktidar organları olarak görülmelidirler' diye yazıyorduk. 1871 Komünü[36] ve 1905 Rus Devrimi deneyinden çıkarılan bu kuramsal ilke, Rus Devrimi'nin şimdiki evresinin[37] sunduğu pratik bilgilerden yola çıkarak açıklanmalı ve somutlaştırılmalıdır." Böylece Lenin, Paris Komünü ve arkasından 1905 sovyetleri ile 1917 konseyleri arasında bir soy zinciri kuruyordu; her halükârda, tanımı gereği burjuva demokratik cumhuriyete üstün bir temsil biçimi olan yeni bir proleter devlet söz konusuydu.

Lenin'e göre 1905'te konseyler, geçici savaş örgütlenmeleri evresini aşamamışlardı.Şubat Devrimi ise, tam tersine iktidarı gönül rızasıyla burjuva hükümete bırakarak onu yalnızca denetlemek yerine daha şimdiden iktidarı alma olanağını sağlıyordu. Lenin'e göre "ikkidar ikiliği" burada yatıyordu. Önemli konularda Bolşevik programda değişiklikler yapmanın zorunluluğu buradan geliyordu. Lenin, konuyla ilgili olarak şunları yazıyordu: "Eski formülleri, örneğin Bolşevizminkileri tamamlamayı ve düzeltmeyi bilmek gerekiyor. Çünkü genel olarak doğru oldukları ortaya çıkmışsa da somut uygulamaları farklı olmuştur. Eskiden kimse ikili iktidarı düşünmüyordu, düşünemezdi de."[38] Lenin'in sözünü ettiği bu "eski formüller", aslında, programa pek sıcak bakmayan, hatta ona karşı çık-

35. **a.g.y.**, s. 319 ve cilt 35, s. 300.

36. Bu belirlemeyi eklerken Lenin, komün ve 1915 ya da daha sonra 1916 Rus konseyleri arasında bağ kurduğunu söylemek istiyor gibi. Gördüğümüz gibi böyle bir sav haksız olurdu.

37. Lenin, **Oeuvres**, cilt 23, s. 353.

38. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 28.

maya hazırlanan "eski Bolşevikleri" doğrudan doğruya hedef alıyordu. Petrograd'a döndükten sonra 4 nisanda Lenin, tezlerini önce Bolşevik yöneticiler kurulu önünde, sonra Sovyetler konferansında Menşevik ve Bolşevik delegeler ortak toplantısmda okuduğu zaman gerçekten heyecan yarattı; şaşkınlık doruğundaydı, çok sayıda görgü tanığının belirttiği gibi öfkeli uyarılar birbirine karışıyordu.[39] Gerçekten *Nisan Tezleri* Bolşevik Parti için yüz seksen derece bir dönüş demekti.

Böylece tepeden inen bu tezler Lenin'in yakınlarda geliştirdiği devrim kuramını ve bunun sonucu partinin izleyeceği taktiği özetliyorlardı. Tezlerdeki temel düşünceleri şunlardır:

1.Yeni geçici hükümet döneminde bile, savaş yine emperyalist bir savaştır; dolayısıyla "bilinçli proletarya" ve partisi, onu herhangi bir şekilde destekleyemez.

2. "Rusya'mn güncel durumunda özgün olan, proletaryanm örgütlenme bilincinin yetersizliği sonucu iktidarı burjuvaziye veren devrimin ilk evresinden, iktidarı proletaryaya ve köylü sınıfınm yoksul katmanlarına veren *ikinci evresine geçiştir.*"(Tez 2).

3. Geçici hükümete hiçbir destek verilmeyecek, ama iktidarın sovyetler tarafından alınması hedeflenerek ona karşı zorlu bir mücadele yürütülecek. Sovyetler, yeni, üstün bir devlet tipini temsil ederler. "Bir parlamenter cumhuriyet değil -işçi temsilcileri sovyetlerinden sonra oraya dönüş, geriye bir adım olur,- tüm ülkedeki işçilerin, tarım işçilerinin ve köylülerin, tabandan doruğa varan cumhuriyeti." (Tez 5).

4. Sovyetlerde azınlıkta olduğu sürece, Bolşevik Parti'nin görevi, "kitlelerin deneyimle hatalarından kurtulmaları için tüm iktidarın işçi temsilcileri konseylerine geçmesinin gerekliliği vurgulanarak (...) onların pratik gereksinimlerinden hareket edilip kitlelere taktiklerinin hatalarını sabırla, düzenli bir biçimde ve inatla açıklamaktır." (Tez 4)[40].

Nisan Tezleri, Pravda tarafından "Lenin yoldaşın kişisel görüşü" olarak ve yalnızca onun sorumluluğu altında yayımlandı[41]. Nitekim partinin çoğunluğu görüşlerini hiçbir şekilde paylaşmıyordu. Mer-

---

39. Bkz. Trotsky, cilt 2, s. 115 ve 131; Sljapnikov, 111, s. 260.

40. Lenin, **Oeuvres,** cilt 24, s. 11-14.

41. **Pravda,** 27, 8 Nisan 1917.

kez Komite Bürosu bile, önceki haftalarda "sol bir çizgi" izlemesine karşın, işi, Lenin'in aşırıcılığını kabullenmeye kadar vardırmadı. Petrograd Kent Komitesi'nde *Tezler*, iki lehte ve bir çekimser oya karşı on üç oyla reddedildi[42]. *Tezler*'in en ateşli hasmı, Lenin'in dönüşünden önce Stalin'le baş başa vererek Bolşeviklerin izleyeceği taktiği dikte eden Kamenev'den başkası değildi. "*Tezler*, kuşkusuz İngiltere'de, Almanya'da ya da Fransa'da sosyalizmin ilk adımlarına uygundur" diyordu Kamenev, "ama Rusya için değil." Bu tamamen başka bir konuydu; çünkü duruma en küçük bir somut cevap vermiyordu. Kamenev Lenin'in tezlerinin karşısına, fabrika işçi delegelerinin yaptığı bir konferansta kabul edilen bir kararla çıkıyordu. Bu kararda, fabrika komitelerine tanınan denetim ve ortak yönetim hakkı sayesinde bir "işyeri kurumu"nun ortaya çıktığı belirtiliyor ve bu gelişme övülüyordu; ama bu kurumlar sosyalizm yönünde bir adım daha atmayı reddediyorlardı. Kamenev şöyle diyordu: "Bu işçiler sosyalizmin yolunun tek tek fabrikaların, birbirinden bağımsız komünlerin ele geçirilmesinden değil, devlet ve ekonominin merkezi aygıtının fethinden, bankaların ve demiryollarının denetiminin sınıf olarak proletaryaya devrinden geçtiğini çok iyi anladılar."[43] Kamenev bu sözlerle Lenin'in eski görüşlerinden saptığını ima ederek zayıf noktasına vurmaktaydı. 1917 nisanına kadar Bolşevikler -tıpkı Menşevikler gibi- merkezi bir iktidar tarafından alınan önlemlerden ve proleter hükümetin gerçekleştireceği "mülkiyet hakkına ve burjuva üretim ilişkilerine zorla el koymaktan"[44] başka hiç yolu olmayan Marks'çı sosyalizme geçiş ilkesine sadık kaldılar. Buna karşı çıkan anarşist ve maksimalist gruplar ise daha 1905'te yerel ölçekte fabrikaların "sosyalizasyonu"nu tavsiye ediyorlardı[45]. İşçi ve köylü konseylerinin iktidarı ele almasını sermayenin devrilmesine ve sosyalizme doğru kesin bir adım olarak gören Lenin'in tezleri, Kamenev'in ve Bolşeviklerin birçoğunun kulağına bu sloganların bir yankısı gibi geliyordu ve Lenin Bakunin'den beri boş kalan bir tahtı işgal etmek istemekle suçlanıyordu[46].

---

42. **Pervyj legal'nyj peterburgskij komitet,** s. 83-90.

43. **Pravda,** 30, 12 Nisan 1917.

44. K. Marx. **Le manifeste communiste,** s. 94.

45. Bkz. s. 115.

46. Sukhanov, III, s. 40.

Bu ilke sorunlarının ötesinde, Kamenev'in eleştirisi, akış halindeki devrimin karakterini hedef alıyordu. "Yoldaş Lenin'in şemasına gelince" diye yazıyordu 8 nisan tarihli *Pravda*'da, "burjuva demokratik devrimin *bittiği* ilkesinden yola çıktığı ve bu devrimin hemen sosyalist devrime dönüşeceğine güvendiği için bize kabul edilmez gelmektedir."[47] Lenin'in eski formüllere sımsıkı sarılmakla kınadığı eski Bolşevikler, devrimin hâlâ ilk evresinde olduğunu ve dolayısıyla 1905 Bolşeviklerinin öğütlediği "devrimci demokratik diktatörlük"le yetinmek gerektiğini düşünüyorlardı. Bu durum karşısında Lenin şöyle haykırıyordu: "Proletaryanın ve köylü sınıfımn devrimci demokratik diktatörlüğü Rus devriminde daha önce gerçekleşmiştir (...) İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti, hayatın çoktan gerçekleştirdiği proletaryanın ve köylü sınıfımn devrimci demokratik diktatörlüğüdür. Bu formül çoktan eskidi (...) Bir başka amaç, yeni bir amaç gündemde yer alıyor: Diktatörlük içinde, proleter unsurlar [Lenin'e göre komünistler] ve küçük mülk sahipleri ya da küçük burjuvalar [yani Menşevik ve S.D.'ler] arasındaki parçalanma."[48]

Bolşevik programa en iyi "formülü" bulmak için sürdürülen canlı tartışmalar, partiye verilmesi gereken yön konusundaki ilke ayrılıklarını içinde taşıyordu. Lenin'e göre sosyalist devrim, konseylerin iktidarı ele alması ve Bolşevik diktatörlük birbirinden ayrılmıyordu. Sosyalist partilere karşı acımasız mücadele, sonunda zorunlu olarak kesinlikle Bolşevik iktidarla sonuçlanacaktı. Oysa Kamenev'in ve taraftarlarınm gözünde Leninci taktiğin tehlikesi burada yatıyordu. Teröre başvurmadan iktidarı bir ellerine geçirirlerse, iktidarda kalabilecek yetenekte olmayan "komünist propagandacılar grubu"[49] değil, devrimci proleter kitlelerin partisi olmak istiyorlardı. Lenin, ılımlı sosyalistleri, geçici burjuva hükümetle aynı kefeye koyarken ve devrimi, onların yardımıyla değil, onlara karşı geliştirmeyi amaçlarken, Menşevikler ve sosyalist devrimciler, diğer Bolşeviklerin gözünde, her şeye rağmen sosyalist cephedendiler.

Lenin'in yeni kuramının önemli noktalarda Troçki'nin 1905'ten beri savunduğu "sürekli devrim" kavramıyla uyuştuğu göze çarpıyordu. Daha o dönemde Troçki "proletaryanm ve köylü sınıfımn devrimci demokratik diktatörlüğü" Bolşevik sloganını gerçekçi ol-

---

47. **Pravda**, 27, 8 Nisan 1917; Lenin'den alıntı. **Oeuvres** cilt 24, s. 40.

48. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 34-35.

49. **Pravda**, 27, 8 Nisan 1917.

mamakla suçluyor ve proletaryanın demokratik programa aldırış etmeden sosyalizm yolunu tutacağını ileri sürüyordu[50]. Lenin 1905'te ve daha sonraları, Troçki'nin halka mal olmuş "Çara hayır, işçi hükümetine evet" formülünü birçok defa eleştirmişti. 1917 nisanında bile hâlâ, "proletaryamn ve köylü sınıfının dikkatörlüğü"nün artık gerçekleşmiş olduğunu, şimdi sıranın proletarya diktatörlüğü evresine geldiğini söyleyerek yeni görüşüyle Troçki'ninki arasına sınır koymaya çahşıyordu[51]. Ama bu bakımdan yine de çok net bir biçimde Troçki'nin bakış açısına yaklaşmıştı. Troçki, Petrograd yazışmalarından haberdar olur olmaz bir New York gazetesinde şunları yazmıştı: "Şimdi artık proletarya, devrimci organlarını, yani işçi, asker ve köylü temsilcileri sovyetini, geçici hükümetin yürütme organlarına karşı çıkarmalıdır. Bu mücadelede halk kitlelerini etrafında birleştiren proletarya, iktidarm ele geçirilmesine doğrudan amaç olarak alacaktır."[52] İlk Rus Devrimi deneylerine dayanan Troçki, daha 1906'da konseyleri ileride büyük bir geleceğin beklediğini önceden bildirmişti. Petrograd Sovyeti'nin dirilmesi bu tahminini doğruluyordu[53]. Dolayısıyla, Leninci sosyalist iktidar programına katılması onun için güç olmadı. Mayıs başında Rusya'ya döndüğünde, Troçki Bolşevik Parti'nin en kararlı şampiyonlarından biri oldu[54].

Nisan ayında parti, tercihlerini ve sovyetlerle olan ilişkilerini tammlamak için Lenin'e yeni kuramsal ve taktik görüşlerini anlatma olanağı veren bir dizi konferans düzenledi. Bu başarıyı hiç kuşkusuz her şeyden önce kişisel yetkisine borçluydu; ama Bolşeviklerin 1903'ten beri "burjuvazi"ye ve "pısırık" Menşeviklere karşı sürdürdüğü acımasız mücadelenin de bunda payı vardı; bunu yaparken, partinin ileride tek başına egemen olacağı düşüncesine öteden beri inanıyorlardı[55]. Bu konferanslar münasebetiyle açılan tartışmadan,

---

50. Bkz. s. 159.

51. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 38-39.

52. Troçki, cilt 2, S. 146.

53. Bkz. s. 111.

54. Troçki'nin o döneme ait konuşmaları ve yazıları **Soc'inen i ja**'da cilt III, kitap 1 ve 2'de toplanmıştır; bakınız ayrıca I. Deutscher, **Le Prophète armé**, s. 330-353.

55. Bkz. Troçki, cilt 2, s. 146.

Bolşevik militanların, Lenin'in devrimci devlet organları ve sosyalist devrime geçiş organları olarak sovyetler üzerine tezlerini partinin somut eylemiyle birleştirmekte zorluk çektikleri açık bir şekilde ortaya çıkacaktı.

Konseylerin gerçek niteliği de görüş ayrılıklarına neden oldu. Örneğin Kalinin, Petrograd Kenti Bolşevikleri Konferansı'nda Lenin'in ileri sürdüğü gibi işçi temsilcileri sovyetlerinin gerçekten düşünülebilecek tek devrim hükümeti biçimi olup olmadığını sormuştu[56]. Parti Komitesi'nin Petrograd Bolşeviklerinden daha sağda olduğu Moskova'da, Bölge Konferansı'nda (19-21 nisan) Smidoviç, sovyetlerin doğası gereği ülkenin işlerini üstlenecek özellikte ve yapıda olmadığını söyledi. Öyle olabilmesi için onları öncelikle güçlendirmek, kırsal kesimde sayılarını arttırmak ve bir araya toplamak gerekiyordu[57]. Bir başka Moskovalı yönetici Nogin, Parti Panrus Konferansı'nda (24-29 nisan) sovyetlerin sendikalar, siyasal partiler ve öz yönetim organları vb lehinde önemli görevlerinden vazgeçtiklerini savundu. Devletin doruğunda Kurucu Meclis ve sonra parlamento olmalıydı[58].

Konseylerin devrimin geleceği için büyük önemi olduğunu yadsımamakla birlikte, Bolşeviklerin çoğu Lenin'in iktidarı sadece onlara vermesini pek anlayamıyorlardı. Şimdiden kesin bir karar vermek istemediklerinden Sovyet Cumhuriyeti lehinde koşulsuz bir tercihle kendilerini bağlamak istemiyorlardı. Nitekim, partinin Panrus Konferansı kararlarının hiçbirinde, gelecekteki sovyet iktidarı, *Nisan Tezleri*'ndeki gibi parlamenter rejime taban tabana zıt bir devlet biçimi olarak sunulmadı. Sovyetlerle ilgili kararda "tüm devlet iktidarı konseylerin *ya da* halkın büyük çoğunluğunun istencini doğrudan doğruya ifade eden diğer organların (yerel öz-yönetim organları, Kurucu Meclis, vb) eline geçecektir" denilmekteydi.[59] Çok sayıda Bolşe-

---

56. **Sed'maja ("aprel'skaja") vserossijskij i petrogradskaja obs'cegorodskaja konferencii R.S.D.R.P** (b) **Aprel'1917,** Moskova, 1934.

57. "Protoky pervoj Moskovskoj oblasnoj konferencii R.S.D.R.P 19-21 aprelja 1917 g." **Proletarskaja Revoljucija,** 1929, 10 (93), s. 127-206, özellikle de s. 137.

58. **Sed'maja (aprel'skaja) vserossijskaja i petrogradskaja konferencii,** s. 88.

59. **Sed'maja (aprel'skaja) vserossijskij i petrogradskaja konferencii,** s. 237; Lenin, **Sämtliche Werke,** XX, 2, s. 298.

vik yönetici, Rusya'da sosyalist devrimin başarı şansına kuşku ile bakıyordu. Parti de Lenin'in sovyet cumhuriyeti programını gönülsüz kabul ediyordu ve bu sloganm sonuçlarının ne olacağı hakkında pek bir fikirleri yoktu[60]. Gerçekten Sukhanov'un da haklı olarak belirttiği gibi, Bolşeviklerin çoğu bunu "eksiksiz bir siyasal yapı" olarak değil, koşulların yarattığı bir zorunluluk olarak görüyorlardı; yani sovyetlerdeki sorumlu unsurlardan oluşan bir hükümetin kurulması gerektiğini düşünüyorlardı[61].

Her ne olursa olsun, Rusya'ya dönüşünü izleyen haftalar ve aylarda, Lenin İsviçre'de tasarlayıp ilk kez *Nisan Tezleri*'nde kâğıda döktüğü sovyetlerin görevleri ve yapısı üstüne görüşlerini sonunda tutarlı bir sistem haline getirdi. Makalelerinde ve söylevlerinde bıkıp usanmadan "insanlığın konseylerden (...) daha üstün ve onlara tercih edilebilecek bir hükümet tipi (...) geliştirmediğini"[62] belirtiyordu. Marx'm komün konusundaki çözümlemesine yollama yaparak sovyetler iktidarımn belirgin özelliklerini şöyle sıralıyordu:

"1. İktidarm kaynağı, önce bir parlamentonun tartışıp oyladığı bir yasa değil, halk kitlelerinin girişimi, tabandan gelen, doğrudan, yerel girişim, doğrudan gasptır" (...).

"2. Halktan kopuk ve halka karşı olan kurumların, yani ordunun ve polisin yerini, doğrùdan doğruya silahlandırılan tüm halk alır. Kamu düzeninin korunmasına silahlı işçi ve köylüler göz kulak olurlar."

"3. Memurlar topluluğu, yani bürokrasi de yerini halkın doğrudan iktidarına bırakır ya da en azından özel bir denetim altına alınır; görevliler seçimle saptamr, ama bu da yetmez; görevliler halkın istediği zaman görevden alabileceği vekillerdir; eskiden ayrıcalıklı bir kitleyken, şimdi aylığı iyi bir işçinin ücretini aşmayan... birer işçi durumuna gelirler."[63]

---

60. Örneğin Rykov şöyle diyordu: "Proletarya devrimi sloganını attığımız takdirde kitlelerin desteğine güvenebilir miyiz? Rusya, Avrupa'nın en küçük burjuva ülkesidir. Kitlelerin sosyalist devrime sempatisine güvenmek mümkün değildir. Bu nedenle, eğer parti sosyalist devrim görüşünü benimseseydi, propaganda kulübü haline gelirdi. Sosyalist devrimi başlatacak ilk hareket Batı'dan gelecektir." a.g.y., s. 93.

61. Sukhanov, III, s. 58-60.

62. Lenin, **Oeuvres,** cilt 24, s. 30.

63. Lenin, **Oeuvres,** cilt 24, s. 29.

Burada, gerçekten "halkın halk tarafından idare edilmesini" hedef alan devletin kökten demokratikleştirilmesi programı söz konusuydu ve Lenin, konseyler devletinin bu demokratik karakterini usanmadan önemle vurguluyordu: "Gerekli olan, sadece demokratik temsil değildir, aym zamanda devlet yönetiminin tabandan, bizzat kitlelerce örgütlenmesi, kitlelerin hayatın ileri attığı her adıma etkin bir biçimde katılması, yönetimde aktif bir rol oynamasıdır. Eski baskı organları, polis ve memur kitlesi ve sürekli ordunun yerine genel olarak silahlandırılmış halkm, gerçek bir halk milisinin getirilmesi, tek çaredir (...). Görevleriyle, ilk kez kurdukları devlet tipiyle, işçi temsilcileri sovyetleri (bu) demokrasinin gerçek kurumlarıdırlar."[64]

Lenin, sovyet sistemini göklere çıkarırken, işçi konseylerinin bir bakıma başarılı bir karşı tipi olan parlamenter rejimi acımasızca eleştiriyordu. Marx'ın 1871 "Çağrı"sında bu konuda söylediklerini kelimesi kelimesine yineleyerek parlamentarizmin aşırılıklarına verip veriştiriyordu. Komün gibi sovyetler de yaşama ve yürütme erklerini kendi ellerinde topluyorlardı ve seçmenleri karşısında sorumlu olan temsilcilerin hiçbir özel ayrıcalığı yoktu[65]. Parlamenter demokrasiyi bu derece horlamasının kökeninde en azından ilk başta *Fransa İç Savaşı* ya da Rus konseyleri deneyi üstüne düşünceleri yatıyordu. Daha 1905'ten önce, birçok Rus sosyalisti, özellikle de Plekhanov[66] için olduğu gibi Lenin için de Kurucu Meclis ve parlamenter rejim bir uygun olup olmama sorunuydu. Bolşevikler Kurucu Meclis'in kısa sürede toplanmasmı isterken, Lenin hazırlıkları yapılan Kurucu Meclis'e karşı kuralına uygun bir polemiğe girmekten sakınıyordu; çünkü kendi konseyler kuramı çerçevesinde sürdürdüğü parlamentarizm eleştirisiyle, konseyler sisteminin "üstünlüğünü" daha iyi ortaya çıkarmak için Kurucu Meclis'in değerini düşürmeyi amaçlıyordu[67].

Dolayısıyla da sovyetler, Lenin'e göre işçi, köylü ve askerlerin temsil kurumlarıydı, ama aynı zamanda -varlıkh unsurlar buralarda yer al-

---

64. a.g.y., s. 177-178.

65. a.g.y., cilt 25, s. 549.

66. RSDİP'nin II. Kongresi'nde bu sorun gündeme getirildiği sırada (1903), Plekhanov, gerektiğinde burjuvazinin oy hakkının alınabileceğini ve "kötü" parlamentonun dağıtılabileceğini söyledi. Lenin onu hararetle onayladı; bakınız **Bir Adım İleri İki Adım Geri, Oeuvres,** cilt 7, s. 237.

67. Bkz. s. 264.

madığı için- yine Lenin'e göre "proletarya diktatörlüğünün" organlarını oluşturmaktaydılar ya da daha doğrusu, *öyle olabilirlerdi.* Gerçekten de o sırada (1917 baharı ve yazı) sovyetler kendilerinin bu tür organlara dönüşmesini engelleyen "küçük burjuva unsurların" sultası altındaydı. Dolayısıyla, bunun için sosyalist devriminin gelişmesiyle birlikte Bolşeviklerin konseylerin yönetimini ele almasını beklemek gerekecekti. Proletarya diktatörlüğüne özgü devletin yapısını ve işlevlerini aydınlığa çıkarmak amacıyla ve Marx-Engels[68] öğretisini kendi tarzında yorumlayarak Lenin, Ekim Devrimi öncesinde *Devlet ve Devrim*'i kaleme almaya koyuldu. Burada, şiddetin ortadan kalkacağı komünist topluma geçişin basit bir yolu olarak göstermekle birlikte, bu diktatörlüğün şiddet kullanma karakteri üzerinde ısrarla duruyordu[69]. Lenin, proletarya diktatörlüğünü şöyle tanımlıyordu: "Halkm büyük çoğunluğu için demokrasi; sömürücüler ve halka zulmedenler için güç kullanarak baskı; yani demokrasiden çıkarılma; kapitalizmden komünizme geçiş sırasında demokrasinin uğrayacağı değişiklik budur."[70] Bu geçiş dönemi devleti sözcüğün tam anlamıyla bir devlet değildir"[71] diyordu Lenin. "Özgün aygıt, özgün baskı aygıtı olan devlet hâlâ gereklidir, ama bu, çoktan geçici bir devlettir... Halk, özgün aygıt olmadan, çok basit bir makineyle de silahlı kitlelerin (işçi ve asker temsilcileri konseyleri gibi) örgütlenmesiyle sömürücülerin üstesinden gelebilir."[72] "Devletin çökmesine", başka bir deyişle toplumun sınıflara bölünmesinin her ne şekilde olursa olsun baskının son bulmasına gelince bu da toplumun devrimci bir biçimde yeniden yapılanacağı ikinci evrede gerçekleşecek; böylece komünizm gerçekleşecekti. Lenin, "son amaç olarak", "devletin kaldırılmasından", yani her türlü örgütlü ve sistemli şiddetin, genel olarak insanlara karşı zor kullanılmasının so-

---

68. W. Mautner, **Der Bolschewismus**, Stuttgart, 1922, s. 127-214; R. Nürnberger, "Lenins Revolutionstheorie. Eine Studie über "Staat und Revolution", **Marxismusstudien** (Schriften der Studiengemeinschaft der Evangelischen Akademien, Tubingue), 3, 1954, s. 161-172.

69. "Proletarya diktatörlüğü yasaya, çoğunluğun biçimsel iradesine değil, doğrudan doğruya zora dayanır. Zor iktidarın aracıdır"; Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 238.

70. a.g.y. cilt 25, s. 499.

71. a.g.y., cilt 24, s. 78.

72. a.g.y., cilt 25, s. 501.

na erdirilmesinden'' yana olduğunu belirtiyordu[73]. Yine de broşürünün bir bölümünde şu açıklamayı yapmaktan geri kalmıyordu: ''Zorunlu olarak uzun süreli bir süreç olacağından bu 'sönmenin' zamanını saptamanın söz konusu olamayacağı açıktır.''[74]

Bununla birlikte, devletin sönmesinin koşulları, proletarya diktatörlüğünün daha ilk evresinde oluşacaktı. Lenin'in, sosyalizmin tablosunu çizdiği bölümde, ''iş ve ücret eşitliğine sahip tek bir büroya, tek bir atölyeye dönüşecek olan'' bir toplum hayali, neredeyse bir saplantı gibidir. ''Herkes toplumun yönetimine gerçekten katılırsa, kapitalizm yerinde tutunamaz (...) Komünist toplumun ilk evresinde işlerin düzene konulması, düzenli işlemesi için asıl önemli olan tescil ve denetlemedir. Burada, bütün yurttaşlar silahlı işçilerin oluşturduğu devletin ücretli memurları haline gelirler. Bütün yurttaşlar, tek bir halk kartelinin, devletin memurları, işçileri olurlar (...). Toplumun tüm üyeleri ya da en azından büyük çoğunluğu bizzat devleti yönetmeyi öğrendiği, işleri kendi eline aldığı andan itibaren (...) işte o andan itibaren, genel olarak tüm yönetim zorunluluğu ortadan kalkmaya başlar (...). O zaman, komünist toplumun ilk evresinden üst evresine ve arkasından devletin sönmesine geçişi sağlayan kapı ardına kadar açılacaktır.''[75]

Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de taslağını çizdiği sovyet sosyalist devleti imgesi, Rus gerçeklerinden ve 1917'nin somut sovyetlerinden fersah fersah uzaktı. Leninci gelecek sosyalist ve komünist toplum kuramının ütopyacı özelliği herkesin bir süre için ''bürokrat'' olduğu, [öyle ki] bu yüzden *kimsenin* bürokrat olmadığı bir devlet görüşündeki kadar başka hiçbir yerde bu kadar açıklıkla ortaya çıkmaz[76]. Lenin böylece, sovyet devletini bir sürü bürokratik işleri (Lenin'in ''tescil ve denetleme'' dediği işler) üstlenmekle birlikte, bürokrasiyi kaldırmış ideal devlet düzeyine çıkarıyordu. Bankaların ve sanayi kartellerinin millileştirilmesi, nüfusun zorunlu olarak üretici ve tüketici birliklerinde toplanması, Bolşeviklerin, iktidarı ele almadan ön-

---

73. Lenin, **Oeuvres**, cilt 25, s. 493.

74. a.g.y., s. 494. Sonradan Stalin ve sovyetik devlet kuramcıları, Lenin'in ve onunla aynı çapta olan başkalarının ifadelerini devrimden yıllarca sonra bile SSCB'de devletin hâlâ ''sönmemiş olmasını'' haklı göstermek için kullandılar.

75. Lenin, cilt 25, s. 511.

76. a.g.y., s. 520.

ceki programıydı[77]. Bu tekelci ve zorlayıcı ekonomi ile özyönetim temelli konseyler ilkesi arasında, Lenin'in bu konudaki tercihinden kaynaklanan aşılmaz bir çelişki vardı. Martin Buber'in[78] çok haklı bir ifadesine göre Lenin, "konseyleri bir yapı düşüncesine *(Strukturidee)* değil, bir eylem programına sokuyordu."[79] Konseyleri idealize ederken, onları yeni, üstün, daha demokratik tipte bir devlet olarak tanımlarken, toplumu yeniden yapılandırma kaygılarıyla değil devrimci strateji kaygıları ile davranıyordu. "Konseylerin sadece ve sadece devrimle ve devrim için var olmadığı, -daha derin ve daha ilksel bir anlamda- karşılıklı olarak devrimin ancak konseylerle ve konseyler için var olabileceği hiç aklına gelmiyordu."[80]

Marx'ın Paris Komünü karşısındaki tutumunda olduğu gibi, Lenin'in Rus konseyleri karşısındaki tutumunun da gerekçesi siyasal devrim olmuştur; *Devlet ve Devrim*'de çizdiği sovyet sosyalist devleti taslağı, kuramsal düzeyde hemen iktidara el konulmasını haklı çıkarmayı hedefliyordu. Lenin'in devlet felsefesinin gerçek arka planını oluşturan iktidar mücadelesiydi! Sovyet iktidarı sloganını kuram haline getirmek için bir kitap yazan Lenin, öncelikle ve özellikle taktik düzeyde dürtülere uyuyordu; kuramda kitle demokrasisi organları olan konseyler uygulamada Bolşevik Parti'nin iktidarı ele geçirmesi için birer araçtı. Dolayısıyla Bolşevik öğretide gerçekte konseylere ayrılan yeri anlamak isteyen birisi Leninci devlet kuramının bu konudaki idealize tablosuyla yetinmemelidir. Bunun için, devrim sırasındaki Bolşevik Parti ile sovyetler arasındaki gerçek ilişkileri irdelemek gerekir.

2. "TÜM İKTİDAR KONSEYLERE": 1917 DEVRİMİ SIRASINDA BOLŞEVİKLERİN TAKTİĞİ

A. *Taktik slogan, tüm iktidar sovyetlere.*

Şubat Devrimi, ilk kez Rusya'da gerek siyasal partilerin atılımı için gerek eyleme geçen kitlelerin örgütlenmesi için gerekli olan koşulla-

---

77. Özellikle Lenin'in broşürü: **la Catastrophe imminente et les moyens de la conjurer** (eylül 1917), Lenin, **Oeuvres,** cilt 25, s. 351-397.

78. M. Buber, **Pfade in Utopia,** Heidelberg, 1950.

79. a.g.y., s. 183.

80. a.g.y., s. 190.

rı yarattı. Yüzyılın başına doğru profesyonel devrimcilerden oluşmuş bir parti düşüncesini geliştiren ve 1905'te olağanüstü bir özgürlük hareketinden ihtiyatla yararlanan Lenin, partisinin önüne 1917 martında gerekli kitle tabanını kazandırmak fırsatı çıkınca, "bütün dar kafalı engelleri"[81] silip süpürdü. Ama eski ilkelerinden de vazgeçmedi. Eskisi gibi her türlü konuda karar verme yetkisi, denenmiş eski militanlara düşüyordu, üye kitlesi ise sloganları yaymakla görevli sıra erleriydiler. Yine eskiden olduğu gibi Lenin, partisine dışarıya karşı, içerideki katı disiplinle birlikte, koşullara, zamana, kitlelerin değişken duygularına kendisini uyarlayabilecek büyük bir taktik esneklik vermeye çalışıyordu. Şubat olaylarına ilk tepkileri bunu kanıtlar. 4 martta şöyle yazıyordu: "Şimdi gündemde şunlar var: Çalışmanın genişletilmesi, kitlelerin örgütlenmesi, geri kalmış yeni tabakaların uyandırılması, yeni hükümetin derinlemesine ve sistemli olarak eleştirilmesi, işçi temsilcileri sovyetlerinin iktidarı ele geçirmesi hazırlığı."[82] Ama bir gün önce, geçici hükümetin işçi partilerini kapatarak Bolşevikleri diğer sosyal demokrat partilerle birleşmek zorunda bırakabileceğinden korktuğunu gizlemiyordu. Hükümet benzer bir önlem alacak olursa (önceleri gerçekten almıştı), "Biz de geçmişte olduğu gibi kendi partimizi kurarız ve zorunlu olarak yasal ve yasa dışı çalışmayı birlikte yürütürüz" diyordu[83]. Bu sözler, sadece profesyonel devrimcilerin eskiden beri bilinen kuşkuculuğunu ve yeraltı faaliyetlerine olan eğilimlerini ele vermez, dahası, açık çalışma görünümü altında komplocu yöntemlere bağlı kalmış olan ve iki taktiği de kullanan Bolşeviklerin 1917 ekimine kadar izledikleri polititikanın başlıca özelliklerinden birini ortaya çıkarır. Kısa sürede sayısal olarak çoğalmalarına[84] ve yeni yeni grupların türemesine karşın, Bolşevik Parti, mevcudu gittikçe azalan ve kitleler içinde kaybolan Sosyalist Devrimci Parti'nin tersine, bir bütün halinde, neredeyse askeri kurallara bağlı, seçkinci bir örgüt olarak kalıyordu.

Bolşevik Parti yeraltından çıkmadan önce, sovyetler kendilikle-

---

81. F. Borkenau, "Das Jahr 1917. Wirklickeit und Legende der russischen Revolution", **Der Monat**, 1952, 37, s. 11.

82. Lenin, **Oeuvres**, cilt 35, s. 302.

83. a.g.y., s. 300.

84. Partinin nisan konferansında yaklaşık 80.000 ve 1917 ağustosundaki VI. Kongresi döneminde 240.000 üyesi vardı; **Khronika sobytij**, III, s. 224.

rinden gittikçe çoğalıyorlardı. Lenin, bu yüzden mart başında şöyle diyordu: "Günün sloganı, örgütlenmedir."[85] Bu sözlerle ilksel örgütlenme ocakları olarak her yerde ortaya çıkan konseyleri ifade ediyordu. Lenin, Rusya'daki yoldaşlarına yazdığı ilk *"Uzaktan Mektup"*unda "Her şeyden önce ve her şeyin üstünde kitleleri aydınlatmak ve örgütlemek için yeni rejimin nispi özgürlüğünden ve temsilciler sovyetlerinden yararlanmalıyız"[86] diyordu. Partinin kent örgütleri kendiliklerinden bu yolu seçmişlerdi; kitlelerin hareketinin uzağında kalmak istemediklerinden, sovyetlerin kurulmasma ve çalışmalarına etkin bir biçimde katılıyorlardı. Lenin, işçileri ve askerleri bu örgütlere bağlayan, partisinin etkisinden çok daha güçlü, sıkı bağların bilincindeydi. Partinin öncelikle sovyetlere yaslanması kararım ona bu durum verdirdi. Bolşevik programın "Tüm iktidar işçilere ve yoksul köylülere!" sınıf formülünü, "Tüm iktidar sovyetlere"[87] örgütlenme formülü ile birleştirdi. Nitekim, geçici hükümet karşısında yalnızca sovyetler gerçekten bir denge sağlayabilir ve kitlelerin devrimci enerjisini harekete geçirebilirlerdi. İlk kez politikaya aktif olarak müdahale eden ve alenen çahşma olanağına yeni kavuşmuş bulunan siyasal partilerin ancak yüzeysel olarak ulaşabildiği bu kaynaşan proleter ve asker kitlesi, demokrasi oyununun kurallarına güvenmiyor ve demagoglar için kolay bir av oluşturuyordu. Lenin de işte buna güveniyordu. Muhalif olan iki sosyalist partinin sovyetlerdeki ezici çoğunluğuna karşın, partisinin, kitleleri ilk başta kendilerine seçtikleri yöneticilerden -Çeretelli, Kerenski ve Çernov- koparma şansı olduğunu düşünüyordu. Bolşevikleri konseylerdeki sosyalist çoğunluk partilerini acımasızca eleştirmeye teşvik etmesi, sovyetlerde bir araya gelen işçi ve askerleri gittikçe kendi tarafına çekmeyi umduğu içindi. Lenin'in 1917 nisanındaki stratejik hesaplarının temelinde katı, türdeş ve merkeziyetçi yönetimli partinin deneyimsiz ve yönlendirilmesi kolay kitlelerle ittifakı vardı[88].

85. Lenin, **Oeuvres,** cilt 23, s. 352.

86. a.g.y., s. 336.

87. I. Galkin, **Sovety kak takticeskaja problema revoljucii,** Moskova-Leningrad, 1928, s. 98.

88. P. Selznik, **The Organizational Weapon. A Study of Bolshevik Strategy and Tactics,** New York, 1952, s. 254; H. Seton-Watson, **From Lenin to Malenkov,** New York, 1954, 3. baskı, s. 29; W. Gurian, "Lenins Methoden der Machteroberung im Jahre 1917" **Deutschland und Europa. Festschrift für Hans Rotfels,** Düsseldorf, 1951, s. 271, 291.

Daha sonraları Stalin'in dediği gibi, sovyetler bu bakımdan "kitlelerin gerçek etkinliğinin en güvenilir barometresi"[89], kitleleri yönetmeye yardımcı olan "aktarma kolonları" oldular[90]. Konseyler, Bolşevizmi kitleler arasında yayma görevinin dışında, Lenin'in planına göre bir başka görevi de yerine getiriyorlardı: Onların desteği olmazsa gücü zayıflayan devleti felç etmek, geçici hükümetin ve gerek cephe gerek cephe gerisi komutanlığın saygınlığını ortadan kaldırmak; kısaca, bütün iktidar yolunu tıkayan her şeyi temizlemek. Bunun sonucu olarak Bolşevikler, sovyetleri yetkileri ve yerel ölçekte yönetimi gaspetmeye, aşkerleri asker komiteleri aracılığıyla kendi komutanlarını seçmeye, köylüleri topraklara el koymaya teşvik ettiler. Partinin nisan konferansı münasebetiyle, Lenin sovyetlerin taşrada yayılmasının ve orada üstlendikleri rolün başarılı bir bilançosunu verdi. Ve taşrada -geçici hükümetin silahlı kuvvetlerin önemli bölümünü elinde tuttuğu başkentten farklı olarak- "sovyetler iktidarını kurarak, işçi ve köylülerin devrimci enerjisini harekete geçirerek ve üretimi ve üretilen malların dağıtımını denetleyerek devrime hemen ileri bir adım attırılabileceği" sonucunu çıkardı[91]. Yerel özyönetim organlarının devrimi taşrada sonuca götürdüğü "belediye devrimi" evresinden geçen Fransız Devrimi örneğini hatırlattı[92]. "Devrimi geliştirmek, özyönetimi kimseye danışmadan gerçekleştirmek demektir"[93] sözü Rusya'da çok sık tekrarlanacaktı. Bu ise Menşeviklerin 1905'teki "devrimci özyönetim" programını kelimesi kelimesine almak demekti. O dönemde Lenin, çarlık rejimi ayakta kaldığı sürece, devrimci "komünler" kurma düşüncesine kesinlikle karşı çıkmıştı[94]. Şimdi ise şöyle diyordu: "Komün, köylüye son derece uygundur. Komün, en eksiksiz yerel özyönetim, yukarının hiçbir gözetiminin olmaması... demektir. İşçi temsilcileri konseyleri her yerde 'komünler' kurabilecek durumdadır. Sorun, proletaryanın gerekli

89. L. Troçki, "Kann man eine Konterrevolution oder eine Revolution auf einen bestimmten Zeitpunkt ansetzen" **Vom Bürgerkreig**, 3, Berlin, 1923, s. 3-7.

90. J. Stalin, **Les Questions du léninisme**, Paris, 1926, s. 28.

91. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 256.

92. a.g.y., s. 254.

93. a.g.y., s. 144.

94. Bkz. s. 92.

örgütlenme kapasitesine sahip olup olmadığıdır. Önceden ne olacağını kestirmek mümkün değildir, ama davranarak öğrenmek gerekir.''[95] Bu görüşlere uygun olarak, Nisan Konferansı'nm bu sorunla ilgili kararında şunlar okunabilirdi: "Bir dizi yerel taşra kasabasında, proletaryamn ve köylü sınıfımn kendiliğinden sovyetlerde örgütlenmesi ile tabanın girişimi sonucu eski yetkilerin elenmesiyle, bir işçi ve köylü milisinin yaratılmasıyla, bütün toprakların köylülerin eline geçmesiyle, fabrikalarda işçi denetiminin kurulmasıyla devrim ilerlemektedir (...). Devrimin taşra kasabalarında enine boyuna büyümesi, bir yandan, tüm iktidarm sovyetlere geçmesi ve üretim üstünde işçi ve köylü denetimi kurulması lehinde gelişen hareketi gösterir; öte yandan, bütün iktidarm sovyetlere ya da halkm çoğunluğunun istencini dile getiren öteki organlara (yerel özyönetim organları, Kurucu Meclis, vb) geçmesini sağlayan devrimin ikinci evresi için güçlerin bütün ülkede örgütlenmesini güvence altına alır.''[96]

İlk Rus Devrimi sırasında[97], S.D. Parti'nin maksimalist kanadının öne sürdüğü programa yer yer kelimesi kelimesine benzemekle birlikte, Leninci "belediye" devrimi programı, hiçbir şekilde yerel özyönetime çarlık merkeziyetçiliğinden daha çok öncelik tanımaz. Lenin'in Parti Petrograd Kenti Konferansı'nda yaptığı kapanış konuşmasında şu manidar cümle yer almaktadır: "Biz merkeziyetçilikten yana olmalıyız, ama görevin yerel planda gerçekleştirilmesinin gerektiği anlar da vardır.''[98] Öğretisel kökenleri ve geçmişleri göz önünde tutulursa, Bolşeviklerin gerçek bir özyönetimin inanmış savunucuları olmaları kabul edilemez gelebilir. Lenin, *Devlet ve Devrim*'i yazmayı tamamladığı sırada şöyle söylemiyor muydu: "İnançları, programları ve tüm parti taktikleriyle merkeziyetçi olan Bolşeviklere merkezileştirmenin gereğini kamtlamaya kalkmak, tereciye tere satmak demek değil midir?"[99] Yerel sovyet iktidarı anlamında kullanılan "Tüm iktidar sovyetlere" sloganı, her şeyden önce, devlet kurumlarına kısa devre yaptırarak yerleşik düzeni çökertmeyi amaçlıyordu. Lenin'in devlet aygıtımn "yıkılmasım", "yok

95. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 144.

96. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 297.

97. Bkz. s. 115.

98. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 144.

99. a.g.y., cilt 26, s. 112.

edilmesini" ve yerine "silahlı işçilerce bir yenisinin kurulmasını". tavsiye etmesi boşuna değildi[100]. İşçi, asker ve köylü konseyleri, Bolşevikler etkin bir saygınlık kazanmadan önce devrimin sarstığı devletin yeniden sağlamlaşmasını engellemeliydi. Lenin, konseyler üzerine bahse giriyordu -ikili iktidar sistemindeki yerlerinden dolayı- iktidarı ele geçirmek için onları bir atlama tahtası olarak kullanabilmeyi düşünüyordu.

Lenin'in devrim planında, konseylerin oynayacağı rol, hareketin olgunluk derecesine bağlıydı. Ama yine de bir şey kesindi: Bolşevikler "sovyetlere karşı fetişist bir tavır takınmak" ve onu devrimin bir amacı yapmak tehlikesine düşmüyorlardı[101]. Lenin, 1917 baharında "Sovyetlerde bizim için önemli olan biçimi değil, hangi sınıfı temsil ettikleridir" diye yazıyordu[102]. Diğer bir ifadeyle, temel olarak mücadele içinde daha iyi, daha demokratik bir toplumsal düzen, yani Lenin ve Bolşevik ajitatörlerin cümle âleme ilan ettikleri sovyetler cumhuriyetini kurmak değil, konseylerin kumanda mevkiini almak söz konusuydu. Troçki, Ekim Devrimi öncesinde "Sovyetler, sorunu kendi kendilerine çözmezler," diye yazıyordu. "Programa ve yönetime göre çeşitli amaçlara hizmet edebilirler. Parti tarafından sovyetlere bir program verilmiştir."[103] Bolşevikler asla sovyetleri bir "öğreti" ya da "ilke" meselesi yapmadılar[104]; bu onlar için hep bir yerindelik sorunu oldu. En radikal demokrasi biçimi olan Leninci konseyler kuramı, parti yöneticilerinin araçları olarak tasarlanmış sovyetlerin pratik rolüne ayrılmaz biçimde bağlıdır. Sonuç olarak, 1917 baharı ve yazında Bolşeviklerin saptadıkları yakın amaç, sovyetleri ele geçirmekti.

B. *Devrimin "barışçı" gelişmesi.*

Lenin, Bolşevikleştirilmiş sovyetler tarafından iktidarın ele geçirilmesi anlamında, 1917 baharında, sovyetist iktidar sloganının gerçekleşmesinin çok uzak olduğunu fark edebilecek kadar gerçekçiy-

---

100. a.g.y., cilt 25, s. 525.

101. L. Troçki, **Um der Oktober**, Hamburg, 1923, s. 42.

102. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, 228.

103. Troçki, cilt 4, s. 236.

104. Troçki, **Um der Oktober**, s. 42.

di. Partisi işçi ve asker konseylerinde çok zayıf bir azınlığa sahipti. *Nisan Tezleri*'nde, Bolşeviklere hemen iktidarı ele geçirme değil, ama önce sovyetlerde çoğunluğu elde etme görevi verirken, felsefesini o günkü durumdan çıkarıyordu. 4. tezin içeriği buradan ileri gelmektedir: "Burjuvazinin etkisi altında kalan ve bu etkiyi proletarya üstüne yayan tekvücut olmuş eyyamcı küçük burjuva unsurlar karşısında, işçi temsilcileri konseylerinin çoğunda partimizin şimdilik küçük bir azınlık oluşturduğunu kabul etmeliyiz (...). Azınlıkta kaldığımız sürece, bir yandan tüm iktidarın işçi temsilcileri sovyetlerine geçmesinin gerekliliğini vurgularken, kitlelerin hatalarından kendi deneyimleriyle arınmaları için, yapılan hataları eleştirmeye ve açıklamaya önem vereceğiz." [105]

Bu son cümle, konseylerin Bolşevikleştirilmesini nesnel olarak koymakla yetinmiyor, Menşeviklerin ve S.D.'lerin egemen oldukları sovyetlerin iktidarı üstlenmesini de bir zorunluluk haline getiriyordu. Nitekim, Lenin sonraları şöyle diyecekti: "Biz hep tüm iktidarın bu organizmaya [bu durumda Sovyetler Kongresi'ne] geçmesinden yana olduk ve ilke olarak taraftarız, şu anda proletaryanın partisine düşman olan Menşevik ve sosyalist devrimcilerin elinde olsa da." [106] Daha sonraları da temmuz ayaklanmasından sonra, "Tüm iktidar sovyetlere" sloganının "devrimin barışçı gelişimi sloganı" olduğunu belirtiyordu: "Sadece hiçbir kimse, hiçbir sınıf o zaman (27 şubat-4 temmuz arasında) iktidarın sovyetlere geçmesine karşı çıkamayacağı ya da karşı koyamayacağı anlamında barışçı değil (...). Barışçı gelişme tamamen başka bir bakımdan mümkündü. Sovyetlerin uygun zamanda iktidarın tümünü ele geçirmesi koşuluyla, sovyetler içindeki sınıfların ve partilerin mücadelesi, en barışçı ve en acısız biçimlere bürünebilirdi." [107]

Dolayısıyla, Bolşevikler eylemlerini iki eksene oturtuyorlardı: Bir yandan, programlarını yayarak ve geçici hükümete karşı acımasız bir mücadele yürüterek sovyetlerde çoğunluğu elde etmeye çalışıyorlardı; öte yandan, ılımlı sosyalist konseyleri, daha şimdiden iktidarı almaya çağırıyorlardı. Lenin, bu son durumda sosyalist hükümetin savaşmaya devam edeceğini bilmiyor değildi, bu ise tarım sorununun çözümünü geciktirecekti. Ama aynı zamanda askerlerin çılgın-

---

105. Lenin, **Oeuvres,** cilt 24, s. 12.

106. Lenin, **Oeuvres,** cilt 25, s. 76.

107. a.g.y., cilt 25, s. 199.

ca barış arzularına, köylülerin toprak özlemlerine ve emekçilerin sabırsızlığına güveniyordu. Bu psikolojik etmenler Bolşevizmin lehinde rol oynayacaktı ve "barışçı yoldan", yani hükümetin başındaki sosyalistler iflas ettiğinden, Bolşeviklerin sovyetlerde çoğunluğu kazanarak nöbeti devralmasını sağlayacaktı. "Elbette," diyordu Stalin, "bu plan hiçbir şekilde proletaryanın diktatörlüğü demek değildi. Ama yadsınamaz biçimde proletaryanın diktatörlüğünü kurmanın zorunlu koşullarının hazırlanmasını kolaylaştırıyordu, çünkü Menşevikleri ve S.D.'leri iktidara getirerek onların gerçek doğalarının ortaya çıkmasını hızlandırıyor, yalıtlanmalarını, halktan kopmalarını çabuklaştırıyordu."[108] Lenin, bu biçimde barışçı yoldan iktidarı elde etmeyi düşünüyordu, ama devrimin şiddet özelliği gibi temel düşüncesinden de ayrılmıyordu. Bu olasılığı Rusya'nın 1917 baharının çok özel, tarihte tek olan koşullarına bağlıyordu[109]. Ama birçok defa iç savaşın sosyalist devrimin normal biçimini oluşturduğunu kesin bir dille belirtmişti; "barışçı yol" bir istisnaydı[110]. Kaldı ki Bolşeviklerin gözünde, barışçı yoldan iktidarı ele geçirme, sonradan sınıf düşmanına karşı şiddete başvurmayı ortadan kaldırmazdı; böylece, gerçekten "proletarya diktatörlüğü" aşaması geçilmiş değil, ancak yakalanmış olurdu.

Lenin'in devrimin barışçı yoldan gerçekleşmesini mümkün kılacağını düşündüğü ilk koşullar gerçekleşmediler. Çoğunluk partileri tamamen sovyetist bir iktidarın lafını bile işitmek istememekle kalmıyorlar, dahası, geçici hükümet çerçevesinde burjuvaziyle koalisyonu ona tercih ediyorlardı[111]. Üstelik, Lenin bile ancak koşullu olarak sovyetlerde "yasal" bir mücadeleden yanaydı. Sovyetleri alenen içeriden ele geçirme taktiğine -mart başındaki açıklamalarına tama-

---

108. Stalin, **Les Questions du léninisme**, s. 176.

109. 1956 şubatında SSCB K.P. XX. Kongresi'nde komünist yöneticiler barışçı yoldan sosyalizme geçiş sorununu -tarihsel bakış açısı da dahil- yenilenmiş terimlerle ele aldılar. Bakınız makalemiz: "Lenin und der Friedliche Übergang zum Sozialismus" **Osteuropa**, VI, 1956, s. 190-196; M. I. Misin, "V. I. Lenin o vozmoznosti mirnovo razvitija revoljucii v 1917 godu", **Voprosy Istorii**, 1957, 5, s. 17-42.

110. Lenin, **Oeuvres**, cilt II, s. 225; cilt 23, s. 75.

111. Menşevik ve S.D.'lerin bu ortak tutumu konusunda bakınız s. 159.

men uygun olarak[112]- yarı-yasal girişimleri ekliyordu[113]. Petrograd Sovyeti ile hükümeti dış politika konusunda karşı karşıya getiren bunalım nedeniyle 21 nisanda başkentte, Bolşeviklerin "Tüm iktidar konseylere!" ve "Geçici hükümeti devirin!" sloganlarını atarak kendilerine mal etmeye çalıştıkları bir gösteri yapıldı. Birkaç hafta sonra, Lenin 10 haziran için Sovyetler Kongresi'nin yasakladığı büyük bir gösteri tasarladı. Her iki durumda da kitleleri hükümete ve ılımlı sosyalistlere karşı kışkırtmak kadar "düşmanın gücünü anlama girişimi"[114] de söz konusuydu. Bazı aşırılıkçı Bolşevikler daha o zamanlar değişik kararlar tavsiye ediyorlar ve bir darbe ile rejime son vermeyi düşünüyorlardı. Lenin, kendi payına "bekle gör" tavrını koruyordu. Ortamın elverişsiz olduğunu anladığından, -Sovyetler Kongresi'nin de Petrograd İşçi ve Asker Konseyi'nin de enerjik muhalefetinden dolayı- iktidar yükünü ikinci derecede organlara bırakmasının mümkün olmadığım gördü.

Bolşeviklerin, sovyetlerin iktidarı alması lehinde başlattıkları ajitasyon kampanyasıyla birlikte yürüttükleri neredeyse askeri saldırının en yüksek noktası, başarısız temmuz ayaklanması oldu. Resmi Bolşevik yorumda, ayaklanmanın başarısız olacağı anlaşılır anlaşılmaz, partinin katılmayı bir görev saydığı kitlelerin kendiliğinden eyleminden söz edilmektedir; olayları yaşayanların büyük bir bölümüne gelince, onlar ayaklanmanm iktidarı ele geçirmeyi kafasına koymuş Bolşeviklerce tasarlanıp yönetildiği görüşündeler. Lenin'in de daha sonraki bir tarih için -Kerenski'nin cephede girişeceği saldırının başarısız olacağı bir gün için- bu tür bir operasyon düzenlemeyi düşündüğünü gösteren veriler var, ama Kronstadtlı gemicilerin ve başkentteki işçi ve askerlerin bir bölümünün vaktinden önce müdahalesinden sonra derhal harekete geçerek dayanışma içinde olduğunu göstermek zorunda kaldı. Ama şurası tartışma götürmez: Önceki günler ve haftalarda, Bolşeviklerin başkentin fabrikalarında ve alaylarında başlattıkları ajitasyon kampanyası gittikçe şiddetlenmişti, ama açıkça silahlanma çağrısında bulunulmamıştı. Bununla birlikte, Sovyet İşçi Seksiyonu'nun Bolşevik hizbi o zamanki çoğunluğu

112. Bkz. s. 202.

113. F. Borkenau, "Das Problem der Machtergreifung des Kommunismus", **Sowjetstudien**, 1956, 1, s. 5-19.

114. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 243.

devirmek ve seksiyonu kendisine bağlamak için her türlü önlemi alıyordu. Partinin yüksek makamlarında anlaşmazlık sürüyordu: Nisanda ve hazirandaki gibi Merkez Komite ve Petrograd Kenti Komitesi'nin çoğunluğu ihtiyatlı olmayı tavsiye ederken, partinin askeri örgütü ve Kronstadtlı Bolşeviklerin bir bölümü kendiliklerinden açık bir şiddet eylemi hazırlıyorlardı. Başarısızlığı partinin kararsızlığım arttırmakta oldukça etkili olan ayaklanmaya Bolşevikler çok ihtiyatlı olarak katıldılar[115].

3-5 haziran tarihleri arasında, "Tüm iktidar konseylere!" sloganı ile sokaklarda gösteri yapan silahlı göstericiler, Rusya Merkez Yürütme Komitesi'ni (M.Y.K.) hükümeti ele almaya çağırıyorlardı. ama Menşevik-S.D. M.Y.K. temel politik tercihlerine sadık kalarak sokağın kendisine bu şekilde sunduğu iktidarı kabul etmedi; üstelik, hükümet birliklerini ayaklanmayı bastırmaya davet etti. M.Y.K., asilere ve Bolşeviklere karşı şöyle diyordu: "Hem kamu erkinin sovyetlere ait olması gerektiğini savunuyorlar hem de bu kamu erkine ilk kendileri saldırıyorlar."[116] *Izvestija*'da olaylara ayrılan başyazılar, bu olayların sovyet demokrasisi için kötü sonuçlarım ortaya koyuyordu: "Ağır ekonomik bunalımın doğurduğu doğal öfkeyi ve hoşnutsuzluğu sömürmeye çalışan Bolşeviklerin başlattığı tamamen sorumsuz kampanyamn etkisinde kalan proletaryanm ve ordunun bir bölümü silahlanarak sokağa indi. Peki, gözü dönmüş işçi ve asker yoldaşlar dün ne elde etmek istiyorlardı? Pankartlarında tüm iktidarın sovyetlere devredilmesi ve savaşa son verilmesi yazılıydı. Peki, ama Rusya'nm tüm sovyetlerinin iradesine karşı gelen ilk onlar değiller mi? Nitekim, sovyetlerin saygınlığım ve gücünü sarsmadılar mı? (...) Dün sokağa inen işçiler ve askerler, silah zoruyla iradelerini tüm devrimci Rusya'ya zorla dayatmaya çalışıyorlardı. Bu girişimlerden biri

---

115. Olayların anlatısı için bakınız, Troçki, cilt 3, s. 19-127, Sukhanov, IV, s. 360-517; **Khronika sobytij**, III, s. 307-337 ve 355-371; Sljapnikov, IV, s. 248-323. Geçici hükümetin ayaklanma sonrası görevlendirdiği soruşturma komisyonunun topladığı ifadeler **Krasnyj Arkhiv**'de yayımlandı, 1927, 4 (23), s. 1-63 ve 5 (24), s. 3-70. Stalin, partinin VI. Kongresi önünde, Bolşeviklerin resmi yorumunu açıklamayı üstlendi (ağustos 1917): **Protokoly s-ezdov i konferencij vsesojuznoj kommuniticeskoj partii (b). Sestoj s-ezd R.S.D.R.P. (b), Avgust 1917 g.**, Moskova 1934, s. 21; ayrıca bakınız, V.K Medvedev, "Kronstadt v i jul'skie dni 1917 goda", **Istoriceskie Zapiski**, 42, 1953, s. 262-275.

116. **Khronika sobytij**, III, s. 316.

başarıya ulaşsa ne olurdu? Ya demokrat azınlık zor kullanarak kendi iradesini, halkın iradesine ve Petrograd askerlerinin çoğunun iradesine karşı kabul ettirmeyi başarsaydı? İşte o gün devrim batardı, çünkü devrim ancak kendi yanında ve başında demokrat çoğunluğun iradesini gerçekleştiren organlar varsa utku ile gelişebilir."[117]

Izvestija'nın eleştirmeni, Bolşevist demokrasi anlayışmı en zayıf noktasından vuruyordu. Lenin, açık açık şimdiki konseyler iktidarı alsalar bile, ("tek yetkili devrimci parlamento olsalar da") partinin ajistasyonu sürdürmesini engelleyecek kararlarına uymamak gerekir, dememiş miydi? Daha o zaman şöyle söylemiyor muydu: "Gizli bir parti, rahat bırakılmayan resmi bir parti oluruz da Marksist, enternasyonalist ilkelerimizden vazgeçemeyiz."[118] Devrimin "barışçı" gelişmesi durumunda, Bolşeviklerin bir koalisyon kabinesine karşı yaptıkları gibi sosyalist çoğunluklu bir hükümete karşı da aynı şekilde mücadele edeceklerini söyleyebiliriz. Sovyet Cumhuriyeti'ni, en yüksek demokrasi biçimi olarak sunmakla birlikte Lenin, sovyetlerin çoğunluğunun kararımn azınlık için yasa gücünde olmasını kabul etmiyordu. "Bu demokrasinin gerçekte bir savaş alanı olduğu söylenebilir. Bu Bolşevik gücün en iyi manevra yapabildiği bir alandır, çünkü kendisi demokratik değildir."[119]

C. *Taktik deneyimler*

Temmuz olayları, gerek devrimci süreçte gerek Bolşevik taktikte bir süreklilik çözümü yarattılar. Doğrudan sonuçları partinin üstünde baskının artması oldu. Partinin ileri gelenlerine karşı kovuşturma açıldı, Lenin Finlandiya'ya saklanarak kovuşturmadan kurtuldu. Bu arada "Alman ajanlarına" karşı basında şiddetli bir kampanya sürüyordu; parti örgütlerinin eylemleri engelleniyor ve çok yakından izleniyorlardı. "Devrimci demokrasinin" yüksek organları, İşçi ve Asker Konseyleri Yürütme Komitesi ve Köylü Konseyleri Yürütme Komitesi ile bir yığın taşra sovyeti Bolşevist yöntemleri mahkûm ediyorlardı[120]. Oldukça sarsılan sosyalist ve burjuva temsilciler ko-

---

117. **Izvestija,** 108, 4 Temmuz 1917.

118. Lenin, **Oeuvres,** cilt 25, s. 77.

119. J. Monneret, **Sociologie du communisme,** Paris, 1949, s. 69.

120. Bkz. **Izvestija,** n. 117, 4 Temmuz 1917 ve 134-135. Sayılar; ayrıca bakınız **Khronika sobytij,** III, s. 179.

alisyonunda ufak tefek değişiklikler yapan ve kendisini partiler üstü bir "kurtarıcı" gibi gösteren Kerenski, sonunda yeni bir kabine kurmayı başardı. Geriye, kişiliğinin çatışan güçlerin birliğini sağlayacak ve gittikçe sertleşen sınıf çatışmasını ortadan kaldıracak kadar güçlü olup olmadığı kalıyordu.

Bolşeviklere gelince, taktiklerini tepeden tırnağa gözden geçirmeye zorlayan bir bozguna uğramışlardı. Sovyetlerdeki ılımlı çoğunluğun türdeş bir hükümet kurmayı tekrar tekrar reddetmesi karşısında, "Tüm iktidar sovyetlere!" sloganı tüm anlamını yitirmiş gibiydi. Bu yüzden Lenin, birkaç gün sonra tamamen yön değiştirmeye karar verdi. "Rus Devrimi'nin barışçı gelişimi üstüne kurulan tüm umutlar henüz tamamen kaybolmadı" diyordu. "Nesnel durum şöyledir: Ya askeri diktatörlüğün kesin zaferi ya da işçilerin kararlı mücadelesinin zaferi. Bu zafer, ancak ayaklanma, ekonominin çökmesi ve savaşın uzaması sonucu kitlelerin hükümete ve burjuvaziye karşı içten içe beslediği öfke ile çakışırsa mümkün olabilir."[121] Bu, Bolşeviklerin bundan böyle Ekim Devrimi'ne kadar izleyecekleri taktik ilkenin ifadesiydi. Lenin, "işçilerin kararlı mücadelesi" ile o sırada açık açık sözünü edemediği, ancak birkaç hafta sonra amştırmada bulunabildiği silahlı ayaklanmayı üstü örtülü sözlerle anlatmak istiyordu. Ama daha o zaman Bolşevikleri ayaklanmayı hazırlamaya çağırıyordu: "Parti (...) yasal çalışmadan vazgeçmeden, ama önemini de bir an için abartmadan, yasal çalışma ile yasa dışı çalışmayı birleştirmelidir (...). Vakit geçirmeden her yerde gizli örgütler ya da hücreler kuralım."[122]

Sovyetist iktidar sloganı geçici olarak bırakıldı. Lenin sınırsız bir şiddetle, sovyetlerdeki ılımlı yöneticileri devrime ihanet etmek ve "karşı-devrimin asma yaprağına" çevirdikleri konseyleri iktidarsızlaştırmakla suçluyordu[123]. Sovyetler için şu sözleri söylüyordu: "Bunlar hiçbir şey değil, kukla bunlar; gerçek iktidar onlarda değil."[124] Bu nedenle, "bugün iktidarın sovyetlere intikalini istemek Donkişotluk ya da delilik olur. Bu sloganı kullanmak, nesnel olarak halkı aldatmak, onda bugün hâlâ sovyetlerin iktidarı almayı is-

121. Lenin, **Oeuvres**, cilt 25, s. 190.

122. a.g.y., s. 191-192.

123. a.g.y., s. 190.

124. a.g.y., s. 203.

temesinin ya da onu elde etmeye karar vermesinin yeteceği, sovyetlerde hâlâ cellatlarla suç ortaklığına bulaşmamış partilerin bulunduğu, dolayısıyla olanlar hiç olmamış gibi davranılabileceği yanılgısını uyandırmakla birdir."[125] Artık zararlı hale gelen bir sloganın yerine, açıkça proletaryanın iktidarı ele geçirmesi sloganını getirmek gerekiyordu: "Mücadelenin, partimizin programını uygulayabilmek için, iktidarın yoksul köylülerin desteklediği proletaryaya geçmesinden başka bir amacı yoktur."[126] Böylelikle, o zamana kadar "Tüm iktidar konseylere!" sloganı altında kamufle edilen amaç, iktidarın sadece Bolşeviklere geçmesi şeklinde ilk kez oldukça açık bir biçimde ifade ediliyordu. Hiç kuşku yok, Lenin iktidarın konseylerin yardımı olmadan ve onlara karşı partisinin elinde olmasından yanaydı. Sovyetler aracılığıyla amacına eremeyeceğini anlayınca konseyleri bıraktı. Böylece, sovyetlerin gözünde iktidar yarışında satrançtaki piyonlar gibi kendisine yararı olduğu ölçüde bir önemi olduğunu ve kitlelerin önünde onların en yüksek bir demokrasi biçimi olduğunu söylemesine karşın, onlara gerçekte bu değeri vermediğini kamtlıyordu. Temmuzda Bolşeviklere katılan ve ayaklanmanın hazırlanmasında Lenin'in sağ kolu olan Troçki, bunu açık bir şekilde söyledi: "Sovyetlerin rolü ve yazgısı sorunu ne kadar önemli olursa olsun, bizim için proletaryanın ve kentlerin yarı proleter kitlelerinin, ordunun ve köyün siyasal iktidar, devrimci diktatörlük mücadelesi sorununa bağlıdır."[127]

Sovyetist iktidar sloganından vazgeçmeyi öneren Lenin'in düşüncesine Bolşevik parti oybirliğiyle katılmadı. Genellikle temmuz olayları sonucunda konseylerin önemini yitirdiği kabul edilmekle birlikte, devrim çerçevesi içinde onlara düşen rol ve partinin onlar karşısındaki tavrı konusunda görüş ayrılıkları sürüyordu. Oturumu 16 temmuzda kesilen Petrograd Kenti II. Konferansı'nda, Lenin'in yeni çizgisinin yorumculuğunu Stalin yaptı: "İktidarı burjuvaziyle örtük olarak el ele yürüyen sovyetlere bırakmak, düşmanlarımız için çalışmak demektir. Eğer başarırsak, iktidarı ancak kırsal kesimdeki yoksul tabakaların desteklediği işçi sınıfına teslim edebiliriz. İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri için farklı, daha eksiksiz bir örgütlen-

---

125. a.g.y., s. 200-201.

126. Lenin, **Oeuvres**, cilt 25, s. 191.

127. Troçki, cilt 3, s. 433.

me biçimi bulmalıyız.''[128] İmdadına yetişen Molotov, sovyetist iktidardan söz etmenin yetmediğini, özellikle bu iktidarın sınıfsal özelliği, yoksul köylülerin desteklediği proletarya diktatörlüğü karakteri üzerinde önemle durmak gerektiğini belirtiyordu[129]. Buna karşılık öteki konuşmacılar, bu konuda devrimin sınıf karakterini temmuz günlerinden beri koruduğunu ve "halihazırdaki şartlarda proletarya diktatörlüğünün halkın çoğunluğunun desteğine değil, süngü gücüne dayanması gerektiğini" ileri sürerek eski proletarya diktatörlüğü sloganının değiştirilmesine karşı tavır alıyorlardı[130]. Sovyetist iktidar sloganını terk etmek tehlikeli olurdu, çünkü konseylerde "devrimci demokrasi" çoğunlukta olduğundan Bolşeviklerin yalıtlanmaları tehlikesi vardı[131]. Ama Stalin karşı çıkanlara parti için, "kurumların söz konusu olmadığını, önemli olanın hangi sınıfın söz konusu olduğunu, hangi kurumun hangi politikayı uyguladığını bilmek olduğunu" söylüyordu. "Biz kesinlikte çoğunluğa sahip olduğumuz sovyetlerden yanayız.''[132]

Aynı şekilde Moskova'da da Bolşeviklerin güçlü bir hizbi sovyetist sloganın korunmasından yanaydı. Lenin'in büyük bir şiddetle sovyetteki ılımlı çoğunluğa saldırdığı sırada, Bolşevik Smidoviç Kent İşçi ve Asker Temsilcileri Genel Kurulu'nda şöyle diyordu: "İktidarın sovyetlere teslim edilmesinden söz ettiğimizde iktidarın proletaryanın eline bırakılmasını anlatmak istemiyoruz, çünkü konseyler işçiler, askerler ve köylülerden oluşmuştur; bu, halihazırda sosyalist bir devrim geçiriyoruz demek değildir; gerçekten de şimdiki devrim, bir burjuva demokratik devrimidir.'' Konuşmacının oylamaya koyulan kararı iktidarın *genelinde* devrimci demokrasinin programını uygulamakla görevli sovyetlere bırakılmasını tavsiye ediyordu[133]. Elbette türünde tek olmayan bu konuşmalarda, sovyetlerin somutlaştırdığı ve Lenin'in Nisan Tezleri'nde aşıldığını ileri sürdüğü "proletaryanın devrimci demokratik diktatörlüğü" eski dü-

---

128. Stalin, **Oeuvres**, cilt 3, s. 117.

129. **Vtoraja i tretaja petrogradskie obscegorodskie konferencii bol'sevikov v ijule i oktjabre 1917 goda**, Moskova-Leningrad, 1927, s. 84.

130. **Vtoraja**, s. 75.

131. a.g.y., s. 72.

132. a.g.y., S. 77 (Ayrıca Stalin **Oeuvres**, cilt 4, s. 119).

133. **Izvestija Moskovskogo soveta r. i. s.d.**, 109, 12 Temmuz 1917.

şüncesinin, yeniden ortaya çıktığı görülür. İktidarın yalnızca Bolşevik Parti tarafından ele alınması tezi karşısında, bir azınlık partisinin diktatörlüğüne ve köylü bir ülkede sosyalist önlemlere karşı olanların nisanda bastırdıkları duyguları gün ışığına çıkıyordu. Nisanda, nasıl Leninci sovyetist iktidar sloganına karşı çıktılarsa, aynı şekilde, şimdi kendilerine gerçeğin çok ötesinde geldiğinden Lenin'e karşı bu sloganı savunuyorlardı, çünkü konseyler demokrasiyi somutlaştırıyor ve partiye gerekli olan kitle tabanını sağlıyorlardı. Lenin ve taraftarları, yardımlarıyla kitleleri seferber edebilecekleri yeni devrimci örgütlere (örneğin fabrika komiteleri)[134] el koymaya çalışırken, sovyetist sloganı savunanlar, devrimin konseylerden başka temeli olmadığını, dışarıdan onlara karşı savaşmak yerine, onları içeriden ele geçirmek gerektiğini belirtiyorlardı[135].

26 temmuz-3 ağustos tarihleri arasında Petrograd'da yarı gizlilik içinde yapılan Parti'nin VI. Kongresi tartışmalarında, konseylere karşı takınılacak tavır konusundaki görüş ayrılıklarının ağır bastığı görüldü.[136] Eski Bolşevik yöneticilerin ve partiye yeni kabul edilmiş olan Troçki'nin yokluğunda genel siyasal durumla ilgili raporu Stalin okudu. Bu münasebetle Lenin'in sovyetlerin gerçek iktidar organlarını temsil etmediği, artık ikili iktidarın bittiği şeklindeki savlarını yineledi. Onların yerine ne önerdiği sorusuna, Stalin "sovyetlerin işçi sınıfının iktidar mücadelesinde en eksiksiz örgütlenme biçimi olduğu, ama tek devrimci örgütlenme biçimi olmadığı" ve belki de "bir devrim komitesinin" ya da (Bolşeviklerin önceden çoğunlukta olduğu) Petrograd Sovyeti işçi seksiyonunun bu rolü yerine getirebileceği şeklinde kaçamak bir cevap verdi[137]. Şimdilik her şeyden önce görevdeki hükümeti devirmek gerekiyordu. "İktidarı ele geçirdiğimizde, biz onu örgütlemesini biliriz."[138]

Stalin'in sunduğu ve savunduğu güncel durum hakkındaki kararı ve yerine hiçbir somut slogan önermeden sovyetist sloganı bırakma

---

134. Bkz. Troçki, cilt 3, s. 435.

135. Bkz. "Protokoly vtorij Moskovskoj oblastnoj konferencii **R.S.D.R.P. (b) 1917 goda"**, **Proletarskaja Revoljucija**, 1929, 12 (95), s. 138-175, özellikle de s. 164.

136. N.M.Mor, "Sestoj s-ezd R.S.D.R.P. (b), **Voprosy Istorii**, 1957, 8, s. 3-24.

137. Stalin, **Oeuvres**, cilt 3, s. 164.

138. a.g.y., s. 169.

tasarısını eleştirme sırası itirazcılara geçti. Örneğin, Mezdurajoncyler grubunun üyesi olan ve Troçki ile birlikte partiye kabul edilen Jurenev şöyle dedi: "Stalin'in kararı korkunç bir tehlikeyi saklıyor (...). Her şey sovyetlerin ileride devrim için önemli bir güç olacağını gösteriyor. Partimiz bu kararı benimseyecek olursa, kendisini proletaryadan, köylü sınıfından ve geniş halk kitlelerinden ayıran yola çok çabuk girer (...). İktidarı sovyetlere bırakmaktan başka yol yok."[139] Öteki konuşmacılar da aym yönde sovyetist iktidar sloganının Bolşevizmle çok sıkı bağlantısı olduğunu, "kitlelerin gözünde devrimin içeriğinin onunla özdeşleştiğini" ileri sürdüler.[140] Moskova Bolşevik yöneticilerinden Nogin de yakında devrimci bir atılımın beklendiğini, Bolşeviklerin konseylerdeki eski saygınlıklarını kazanacaklarını ileri sürerek eski formülü korumayı tavsiye etti.[141] Taşradan birkaç delege de bölgelerinde sovyetlerin M.Y.K.'nın tersine devrime sadık olduğunu belirttiler. Tartışmalı slogan bu yüzden taşrada korundu.[142]

Bunlara karşı, başka konuşmacılar temmuz günlerinin sovyetlerin karşı-devrimci karakterini açık bir şekilde ortaya çıkardığını belirttiler. İktidarı üstlenmeyi reddettiklerine göre onları iktidar organları gibi sunmak saçmalıktı. Bu konuda Sokolnikov şunları söyledi: "Marksistlerin hangi el kitabında yalnızca konseylerin devrimci organlar olduğu yazılı, gerçekten öğrenmek istiyorum. Pekâlâ başka kurumlar da ayaklanma örgütleri olabilirler (...). Sorunun düğüm noktasınm sovyetlerde olmadığını, ayaklanma amacıyla kitleleri bir araya getirmekte olduğunu açıklamak gerekir."[143] Bubnov'a gelince, çok farklı devrim değerlendirmelerinden dolayı parti içerisinde görüş ayrılıklarının çok sert olduğunu belirtti. Yoksul köylülerin desteklediği proletaryanın diktatörlüğü mü yoksa proletaryanın ve köylü sınıfının diktatörlüğü mü? İşte ikilem buydu. Temmuz ayaklanmasından sonra bu çözümlerden birincisinin yanında yer almak uygundu. "Şimdi, özetle konseylerin hemen hiçbir iktidarı yok; bu konuda hayal kurmamak gerekir (...). İktidarm sovyetlere geç-

---

139. **Sestoj s -ezd R.S.D.R.P. (b), Protokoly**, s. 114.

140. Troçki, cilt 3, s. 433.

141. **Sestoj s -ezd R.S.D.R.P. (b) Protokoly**, s. 123.

142. a.g.y., s. 120.

143. a.g.y., s. 121.

mesi sloganını ıskartaya ayırmak gerekir; eski formüllere sarılıp kalmanın bir yararı yok, ancak yığınların duygularını yansıttıkları ölçüde değerleri vardır. Devrimin gelişmesiyle, alt toplumsal kesimlerin özlemlerini daha iyi ifade edecek, örneğin fabrika komiteleri gibi yeni biçimler ortaya çıkabilir (...). Barışçı evrenin süreceği umuduna bir çizgi çekmek gerekir artık. Biz gerçekçiyiz ve gelecekte sınıf savaşından doğacak örgütlerin lehinde olacağız."[144]

Bir üçüncü gruba göre, artık konseylerin hiçbir önemi kalmadığını ileri süren bu aşırılıkçı görüşler "pireye kızıp yorgan yakmak"la birdi. Onlar da şöyle diyorlardı: "Sovyetlerin kompozisyonu yetersiz çıktı diye biçimini kınamak gerekmez."[145] Aralarında Buharin'in de bulunduğu bu kongreci hizip, sovyetlere önem veriyordu. Onları Bolşevist organlara dönüştürmeyi, gerektiğinde şimdiki sovyetlere karşı yenilerini kurmayı ve seçimleri yenilemeyi amaçlıyorlardı[146]. Böylece, Buharin sovyetlerin ileride Ekim Devrimi'nde ve Bolşevist iktidar döneminde izleyeceği yolu görüyordu.

Kongrenin neredeyse oybirliğiyle benimsediği siyasal durumla ilgili kararı, bazı bakımlardan bir uzlaşmaydı. "Tüm iktidar konseylere!" sloganının yerine, Lenin'in önerdiği, belirsiz "Proletaryanın ve yoksul köylülerin diktatörlüğü" sloganı getiriliyordu. Bundan böyle yakın amaç "karşı-devrimci burjuva diktatörlüğünün tasfiyesi" olacaktı. Aslında bütün bu soyut ifadeler geçici hükümetin devrilmesini ve iktidarın Bolşevikler tarafından ele geçirilmesini gizlemek içindi. Artık sovyetlerin iktidarı alması söz konusu olmasa da parti başta işçi, asker ve köylü temsilcileri konseyleri olmak üzere bütün kitle örgütlerini (konseyleri, fabrika, asker ve köylü komitelerini) karşı-devrimci komploları bozmaya, enternasyonalist kanadın bu örgütlerde kazandığı konumu korumaya ve güçlendirmeye, onları etkilemek için bütün gücüyle savaşmaya ve karşı-devrimi ezmek için tutarlı bir mücadelede yer alan bütün unsurları bir araya getirmeye davet ediyordu[147]. Böylece, parti bazı kongrecilerin istedikleri gibi onlardan tamamen vazgeçmese de *Nisan Tezleri*'nden beri kabul ettiği önceliği artık onlara vermiyordu. Dün potansiyel iktidar organ-

---

144. **Sestoj s-ezd R.S.D.R.P. (b), Protokoly,** s. 135.

145. a.g.y., s. 116.

146. a.g.y., s. 134.

147. Kararın içeriği için bakınız **Sestoj s-ezd R.S.D.R.P. (b) Protokoly,** s. 238-241; Lenin **Sämtliche Werke,** XXI, s. 585-587.

larıyken Stalin'in deyişiyle, şimdi sadece kitleleri bir araya getiren organizmalardı[148]. Bolşevik ayaklanmanın hazırlanmasında ve gerçekleştirilmesinde bir rolleri olup olmayacağına gelince, bu soru askıda kalıyordu.

Partinin VI. Kongre tartışmaları son derece açık bir biçimde Bolşeviklerin konseyleri amaçlarına ulaşmak için araçlar olarak gördüklerini kanıtladı. Gerçekten de Lenin'in kuramında sosyalizme geçiş biçimi olarak yer alan sovyetler aracılığıyla devlete ve topluma yeniden biçim verme düşüncesini, taktik bakış açısı gölgede bırakıyordu. Bolşeviklerin büyük bir bölümünün gözünde, konseyler gittikçe yabancı cisimler haline geliyorlardı. Kuşkusuz istenilen biçime sokulabilen, bağımlı hale getirilebilen ve devrimci politika gerektirdiğinde, gönül rahatlığıyla atılabilen cisimler. Sovyetler adına girişilen Bolşevik Ekim Devrimi'nden üç ay önce, partinin resmi çizgisiyle sovyetler arasındaki kopukluk tamdı.

Lenin'in ve Bolşevik kongrecilerin iktidar ikiliğinin ortadan kalktığı ve Kerenski ile askeri bir diktatörlüğün ülke yönetimini ele aldığı savlarının doğru olmadığı sonraki haftalarda ortaya çıktı. Kerenski ne çoğunluktaki sosyalist partilerin güvenine ne de burjuva çevrelerin ve ordunun desteğine sahipti. Kendi gayretleriyle toplanan ve Moskova'da, ağustos ortalarına doğru mümkün olan tüm siyasal ve ekonomik örgüt delegelerini bir araya getiren "Devlet Konferansı", gerçekte sol sosyalistlerle sağ burjuvaziyi karşı karşıya getiren ve gittikçe sertleşen çatışmayı belirgin hale getirmekten başka bir sonuç getirmedi[149]. Ağustos sonunda General Kornilov'un darbe girişimi ve bu meselede Kerenski'nin kuşkulu rolü, devletin doruğunda bir bunalımm olduğunu ortaya çıkardı[150]. Kerenski'nin çağrısımn arkasından, Bolşevikler "Petrograd Karşı-devrimle Mücadele Komitesi"ne girdiler ve hapisteki kendi adamlarını kurtarmak için halkm heyecanını kanalize ettiler. Lenin, yine de Finlandiya'daki gizlendiği yerden çıkmadı. Başını kaldıran gericilik karşısında, Menşevikler ve sosyalist-devrimciler, burjuva grupları koalisyonu bozmakla tehdit ederek sola net bir dönüş yaptılar. Bir kez daha, sovyetler du-

---

148. Stalin, **Oeuvres**, cilt 3, s. 168.

149. Bkz. Troçki, cilt 3, s. 227-257.

150. Bkz. A. Ascher, "The Kornilov Affair", **The Russian Review**, XII, 1953, s. 235-252; L. Strakhovsky, "Was there a Kornilov Rebellion ?", **The Slavonic and East European Review**, XXXIII, 1955, s. 372-395.

tuma hâkim olmuşlardı: Gerçekten de Kornilov'un askerlerinin başkente yürümesini durdurmayı başaran, devrimi savunmaya çağrıda bulunan konseyler oldu.

Eylül başında, Lenin, yıldırım hızıyla yeniden taktik değiştirdi. Temmuz öncesi sloganı almaya, yani sovyetlere karşı sorumlu bir Menşevik-S.D. hükümeti onaylamaya hazır olduğunu bildirdi. "Şu anda", diyordu, "sadece şu anda, belki en çok birkaç gün ya da bir iki haftada böyle bir hükümet kurulabilir ve barışçı bir biçimde yerini sağlamlaştırabilir. Gerçekten Rus Devrimi'nin barışçı gelişmesini sağlayabilir."[151] Bununla birlikte Lenin, bir şart koşuyordu: Bolşeviklere tam bir ajitasyon özgürlüğü tanınması. Lenin, zaten anlaşamayan Menşeviklerin ve S.D.'lerin bir kez iktidara geçince ayrılacaklarına güveniyor ve şöyle devam ediyordu: "Bizim gerçek bir demokrasiden korkacak bir şeyimiz yok, çünkü hayat bizimle."[152] Ekim Devrimi'nin sonucu düşünülecek olursa, elbette önemli bir cümle. Lenin, önceki bahardaki gibi, konseylerde çoğunlukta olan partilerin kuracağı bir koalisyon hükümetine katılınmasına karşıydı. "Proletaryanın ve yoksul köylülerin diktatörlüğünün koşulları sağlanmadan bir enternasyonalistin hükümete katılması mümkün değildir."[153]

Ama önerilen uzlaşmayı Menşevikler ve S.D.'ler kabul etmediler. Bolşeviklerin kendilerine uygun gördüğü "iktidarı burjuvazinin ellerinden alıp proletaryanın ellerine teslim etme rolü" ile yetinmeye hiç de niyetli olmadıklarından[154], çoğunlukla koalisyonu bırakmak istemiyorlardı. Bu yönde teşvik eden Bolşeviklerin tersine, kendisiyle birlikte devrimin bütün kazanımlarını da götürecek olan bir halk anarşisinin -buna inanıyorlardı- vanalarını açmaktan korkuyorlardı. İşçi, asker ve köylü temsilcileri konseylerinin merkez organları, Kornilov çılgınlığının yol açtığı bunalımı çözmesi umuduyla, "devrimci demokrasi"nin temsil edileceği bir "demokratik konferans"ı, 14 eylülde Petrograd'da topladılar. Konferansın toplumsal kompozisyonu, İşçi ve Asker Sovyetleri Kongresi'nin kompozisyonundan çok daha genişti. Gerçekten de konferansa, bu sovyetlerin 230 delegesinden başka, köylü sovyetlerinden 200, kent dumalarından 300,

151. Lenin, **Oeuvres**, cilt 25, s. 334.

152. a.g.y., s. 336.

153. a.g.y., s. 335.

154. Troçki, cilt 3, s. 440.

zemstvolardan 200, sendikalardan 100, ordu örgütlerinden 83 ve çeşitli ulusal ve mesleki gruplardan delegeler katıldılar[155]. Bununla birlikte, asıl sorunla ilgili -burjuva güçlerle koalisyonun devam edip etmemesi- yapılan oylamada oldukça çelişkili sonuçlar ortaya çıktı[156]. Ilımlı sosyalistlerle Bolşevikleri -bir süre görüşmelere katılmamışlardı- kapıştıran gürültülü tartışmalar sonunda, burjuva unsurların hükümete katılması ilkesi, 106 aleyhte ve 69 çekimser oya karşı 829 oyla onaylandı[157] . Konferans, dağılmadan önce, üyeleri arasından, nispi temsile göre seçilmiş 338 "devrimci demokrasi" delegesi, artı burjuvazi ve uluslar topluluklarından 167 delegeden oluşan bir "Cumhuriyet Sovyeti" seçti. Bu "parlamento" Kurucu Meclis toplanmcaya kadar geçici hükümeti denetlemekle görevlendirildi.

Lenin, demokratik konferans karşısında belirsiz bir tavır takındı. Bu defa da temmuzdan önce olduğu gibi taktiğini iki eksen üzerinde geliştirdi: 27 eylülde, uzlaşma teklifini açıkça tekrarladı: *Hemen bir Menşevik-S.D. hükümetin oluşturulması. ("Devrimin barışçı gelişmesinin son şansı budur[158].")* Ama daha aym aym 13'ünde, Parti Merkez Komitesi'ne gizli bir mektup yazmıştı: "Uzlaşma önerimizin geri çevrilmeyeceğine ve Demokratik Konferans'ın bunu hâlâ kabul edeceğine inanmak en ciddi hata olurdu."[159] Ve partiyi silahlı ayaklanmayı hazırlamaya davet ediyordu: "Bizim yapabileceğimiz en büyük hata, en parlamenter aptallık [!] Demokratik Konferansı bir parlamento olarak görmek olurdu, çünkü kendisini parlamento, devrimin egemen parlamentosu olarak ilan etmesine karşın, hiçbir şeye karar veremez: Karar kendisine ait değil, Petrograd ve Moskova'nın işçi semtlerine aittir."[160] Gerçekten de dramatik oylamalar sonucunda ilk kez Bolşevikler her iki başkentin sovyetinde çoğunluğu kazanmışlardı. Kornilov'un başarısız darbe girişiminin ertesi

---

155. Bkz. **Khronika sobytij**, IV, s. 209.

156. 688'e karşı 766 oyla koalisyon lehinde karar verdikten sonra, konferans, 493'e karşı 595 oyla Kornilov'u desteklemekle suçlanan Anayasacı Demokrat Parti ile koalisyon fikrini reddetti; a.g.y., s. 240.

157. a.g.y., s. 246.

158. Lenin, **Oeuvres**, cilt 25, s. 406.

159. a.g.y., cilt 26, s. 62.

160. a.g.y., s. 16.

günü Lenin, basit bir taktik manevra ile sovyetist iktidar sloganını yeniden kullanmaya karar verdiği zaman, düşündüğü şey partisini iktidarı ele geçirme yoluna itmekti. "Sonuç olarak" diye yazar Troçki, "Sovyetler iktidarı sloganı ikinci kez gündemden çıkarılmadı, ama yeni bir anlam kazandı: Tüm iktidar *Bolşevik* konseylere. Bu görünümüyle slogan artık kesinlikle bir barışçı gelişme sloganı değildi. Parti, sovyetler aracılığıyla ve sovyetler adına silahlı ayaklanma yoluna giriyordu."[161]

D. *Sovyetlerin Bolşevikleştirilmesi ve ayaklanma hazırlıkları.*

1917 ağustosuna kadar Bolşevikler, Rus halkı içinde hep küçük bir azınlık olarak kaldılar. İşçi, asker ve köylü sovyetlerinde, kent dumalarında ve kır zemstvolarında, sendikalarda ve kooperatiflerde, üç büyük sosyalist parti içinde en düşük sayıdaki grubu oluşturuyorlardı. 1917 nisanında mevcutları 80.000 kadarken, ağustosta sayıları en çok 240.000'di[162]. Bununla birlikte bu tarihten epey önce, büyük sanayi merkezlerinin ve başkent işçilerinin arasında saygın bir yeri vardı. Örneğin, mayıs sonunda, fabrika komiteleri konferansında, bir Bolşevik karar büyük bir çoğunlukla kabul edildi; 18 haziran gösterisinde sadece Bolşeviklerin sloganları işitildi. Daha bahardan itibaren, Ivanova-Voznesensk Sovyeti'nde ve Duması'nda Bolşevikler çoğunluktaydılar. Buna karşılık, taşra kentlerinin çoğunda cephede ve kırsal kesimde çok yavaş gelişiyorlardı.

Temmuz ayaklanmasının başarısızlığı Bolşevizmin gelişmesini frenlemiş gibi göründü, ama birkaç hafta sonra ileriye doğru atak yaptı. Kornilov komplosunu bozmakta gösterdiği cesaretle yeniden kitlelerin saygısını, hatta daha fazlasını kazanmıştı. Devletin zirvesindeki sürekli kriz, kentlerde durmadan artan sefalet, tarım konusunda alınan yarım yamalak önlemler ve her şeyden çok, bir barış politikasının olmaması, Rus halkının büyük bir bölümünü Bolşeviklerin son derece basit sloganlarına -barış, ekmek ve toprak- duyarlı hale getiriyordu. Ağustos sonu ile eylül başında, Bolşevizm, kitle hareketine dönüştü. Sayısal bakımdan hâlâ nispeten zayıf olmasına karşın, parti hem öfkeli hem umutlu milyonlarca insanın desteğine sahipti. Her aktif militana partiye resmen üye olmadan sem-

161. Troçki, cilt 3, s. 440-441.

162. E. Jaroslavskij **Istorija V.K.P. (b)**, IV, Moskova-Leningrad, 1930, s. 166.

patizanlar arasında yer alan yirmi, otuz, hatta elli Bolşevik düşüyordu.[163]

Bolşevik etkinin bu ani yükselişi, zamana ve yerlere göre farklılık gösterse de ülkenin her yerinde, hemen her gün yapılan, sovyetler, sendikalar, fabrika komiteleri, belediye ve köy özyönetim organları vb seçimlerine de yansıyordu. Öncelikle işçi örgütlerinde durumun böyle olduğu açıktı. Daha yazın, Petrograd, Moskova, Ural ve Donetz havzası fabrika komitelerinde Bolşevikler çoğunluktaydı[164]. Ama sonbaharda, o zamana kadar Menşeviklerin elinde olan sendikalar da birer birer Bolşeviklerin eline geçtiler. Sendikalar Panrus Konferansı delegelerinin sadece % 36,4'ü haziranda Bolşeviklere oy vermişti. Eylüldeki demokratik Konferansın 117 sendika delegesinin % 38,4'ü Menşevik ve sağ S.D. iken, % 58'i Bolşevikti[165]. Ekim öncesinde, büyük sanayi merkezlerindeki hemen bütün sendikalar, Demiryolu İşçileri Birliği ile Postacılar ve Kitap İşçileri Sendikaları dışında, Lenin'in partisinin peşinden gidiyorlardı.

Seçmen kitlesinin ne ölçüde Bolşeviklere oy verdiğini saptamaya olanak veren kent duması seçimleri, halkın tercihlerinde büyük bir değişiklik meydana geldiğini gösteriyordu. Ağustosta, Petrograd Sovyeti'nde yapılan seçimlerden sonra Bolşeviklerin sandalye sayısı 37'den 67'ye yükseldi, böylece, 75 sandalyesi olan sosyalist-devrimcilerin (S.D.) arkasından ikinci sırada, 42 Kade'nin (anayasacı demokratlar) ve 8 Menşeviğin (yakınlarda 40 sandalyesi vardı!) hayli önünde yer alıyordu[166]. En şaşırtıcı sonuçlar Moskova Çevresi Duması seçimlerinde (eylül sonu) kaydedildi. Moskova Kenti Duması seçimleriyle (haziran) karşılaştırılırsa, karşımıza aşağıdaki tablo çıkar:

Partiler	*Oyların sayısı*		*Yüzde*	
	Haziran	Eylül	Haziran	Eylül
S.D.	374.885	54.374	58	14
Menşevik	76.407	15.887	12	4
Kade	168.781	101.106	17	26
Bolşevik	75.409	198.320	12	51[167]

163. A.R. Williams, **Durch die russischen Revolution 1917-1918**, Berlin, 1922, s. 153.
164. **Rabocee dvizenie v 1917 godu**, s. 288.
165. A. Losowski, **De Gewerschaften in Sowjetrussland**, Berlin, 1927, s. 67.
166. O. Radkey, **The Election to the Russian Constituent Assembly of 1917**, Cambridge, Mass., 1950, s. 53.
167. Radkey, s. 53.

Bolşevikler ilk defa bir büyük kentte salt çoğunluğu kazanıyorlardı; ancak önceki seçimlere oranla katılma çok düşük olmuş, kayıtlı seçmenlerin sadece yarısı oy kullanmıştı[168]. Troçki, bu sonuçları ekim öncesi durumun belirleyici özelliği olarak aldığını söyler: "Ara grupların aşınması, burjuva kamptaki önemli istikrar, en çok nefret edilen, en çok baskı gören [?] proletarya partisinin hızla büyümesi- bütün bunlar, devrimci krizin kaçınılmaz belirtileriydi." [169] Sovyetlerde hâlâ çoğunluğu elinde bulunduranların gazeteleri, bu sola kayışın Bolşeviklerin yıkıcı entrikalarını arttırmasına ve iç savaş tehlikesine yol açacağını yazarken, benzer sonuçlara varıyorlardı[170].

İşçi ve asker kitlelerindeki bu ani görüş değişikliğinin en belirgin sonucu, ağustos sonundan itibaren sovyetlerin yapısının tepeden tırnağa değişmesi oldu. Yerel ölçekte bu örgütlerin radikalleşmesinin bu denli değişiklikler gösterdiği, Ekim Devrimi sırasında Rus konseylerinin tamamen Bolşevikleştirildiğinden söz edilemeyeceği doğruysa da olay yine de çabuk gelişiyordu. Aym şekilde Kornilov çılgınlığmın kökeninde bu kesin dönüm noktası vardı. Karşı-devrim hayaletinden korkuya kapılan bir sürü sovyet, ilk defa Bolşevik sloganı benimsiyor ve Rusya Merkez Yürütme Komitesi'ni devlet iktidarını üstlenmeye çağıran telgraflar yağdırıyorlardı[171]. Demokratik Konferans sırasında, işçi ve asker konseyleri delegelerinin sadece küçük bir azınlığı Kerenski Hükümeti'ni destekleme politikasına sadık kaldı: Aralarından 86'sı sovyetist iktidar lehinde ve 97'si karşısında oy kullandı[172].

Ekim ayaklanmasımn başarısını belirleyen olgulardan biri, Bolşeviklerin siyasal ve stratejik açılardan kilit durumunda olan sovyetlerde kazanmış oldukları ağırlık oldu. Daha mayıs ayında[173],

---

168. **Delo Naroda**, 165, 27 Eylül 1917.

169. Troçki, cilt 3, s. 391.

170. Bkz., örneğin **Delo Naroda**, 168, 30 Eylül 1917.

171. Bkz. **Khronika sobytij**, IV, s. 146.

172. **Khronika sobytij**, IV, s. 258.

173. Bkz. s. 170.

sovyetin tek iktidar haline geldiği Kronstadt'ta yenilenen seçimler sol oyların arttığını gösteriyordu: 100 Bolşevik temsilci, 75 sol S.D., 12 enternasyonalist-Menşevik, 7 anarşiste karşılık sandalyelerin 90'ı hemen hepsi aşırılıkçı olan partisizlere gidiyordu[174]. Finlandiya'da birçok işçi ve asker temsilcileri sovyetinde (sadece Rus asıllı halk temsil ediliyordu) Bolşevikler çoğunluğu elde ettiler; Helsingfors'ta ve özellikle Viborg'da, geçici hükümet hemen hemen tüm otoritesini yitirmişti. Sovyetler Bölge Komitesi 21 eylül tarihli bir çağrıyla hiçbir hükümet yönergesinin kendisinin onayı alınmadan uygulamaya koyulmayacağını bildirdi[175]. Aym şekilde Estonya'da Reval, Dorpat ve Wenden sovyetleri eylülde seçimlerin yenilenmesinden sonra büyük bir Bolşevik-sol S.D. çoğunluğa sahip oldular; ekim ortalarında seçilen bölge komitesinde 6 Bolşevik, 4 sol sosyalist-devrimci, 1 enternasyonalist-Menşevik ve 1 sağ Menşevik yer alıyordu[176]. Centrobalte -Baltık Donanması denizcileri örgütü- Petrograd'ın emirlerini dinlemiyordu ve olası deniz operasyonlarını doğrudan doğruya Amirallik'le tartışıyordu[177]. Ekim ortalarında, Kuzey Cephesi'nin en iyi ordusu V. Ordu, Bolşevik çoğunluklu yeni bir ordu komitesi seçti[178].

Ta o zaman başkent yöresindeki bellibaşlı stratejik noktalar *fiilen* Bolşeviklerin elinde bulunuyordu. Eylül başında Petrograd Sovyeti'nde bile üstünlüğü ele geçirmeyi başardılar. 31 ağustos gecesinde, henüz Kornilov çılgınlığının şaşkınlığı içindeki sovyet Bolşeviklerin sunduğu geçici hükümete karşı güvensizlik önergesi, 51 çekimser, 115 aleyhte oya karşı 279 oyla benimsendi[179]. Bu da Menşevik ve S.D.'lerden oluşan Sovyet Prezidyumu'nu 5 eylülde tüm yetkilerini bırakmak durumuna getirdi. 31 ağustos oylamasının bir baskın olduğunu, çoğunluktan yana olan temsilcilerin yokluğunda yapıldığını ileri sürerek 9 eylülde yeni bir oylama yapılmasına karar verildi. *Izvestija,* temsilcileri, sovyetin çalışmalarına karşı gösterdik-

---

174. Troçki, cilt 3, s. 409-410.

175. **Khronika sobytij**, IV, s. 256.

176. K. Rjabinskij, "Revoljucija 1917 goda", **Khronika sobytij**, V, Moskova-Leningrad, 1926, s. 73-112.

177. P.E. Dybenko, **Die Rebellen**, Hamburg, 1923, s. 85.

178. Troçki, cilt 3, s. 394.

179. Bkz. **Khronika sobytij**, IV, s. 138.

leri gittikçe artan ilgisizliği yenmeye ve açık bir biçimde tavır almaya çağırdı[180]. Menşevikler bu oylamanın ilkeler açısından önemini vurgularken, Bolşevikler sandalyelerin prezidyumda teknik dağılımı konusunu oylamak istediklerini söylüyorlardı. Ya nispi temsil ya da Bolşeviklerin önerdiği gibi çoğunlukçu sistem olacaktı. Bu bakımdan Martov grubunun ve hatta çok daha sağda olmasına rağmen popülist sosyalist hizbin desteğine güvenebilirlerdi. Görüşmeler sırasında, Çeretelli, Kerenski'nin bizzat Sovyet Prezidyumu'nun üyesi olduğunu hatırlatınca, hükümet başkanını çok sert bir biçimde eleştirmek için Troçki bu fırsata dört elle sarıldı. Temsilcilere oylarını kullanırken aym zamanda Kerenski lehinde ya da karşısında oy kullanacaklarını belirtti. Oldukça belirsiz olan, ama şubattan beri kamuoyunda meydana gelen beklenmedik dönüşün belirginleştirdiği anlayışa bel bağlayan bu manevra işe yaradı: Bolşeviklerin önergesi 67 çekimser ve 414 aleyhte oya karşı 519 oyla benimsendi[181]. Sonraki günlerde, İşçi Seksiyonu ve Askerler Seksiyonu Merkez Yürütme Komitesi ve Sovyet Prezidyumu'na kendi temsilcilerini belirlediler: İşçi seksiyonu M.Y.K.'ya 13 Bolşevik, 6 S.D. ve asker seksiyonu 10, S.D., 9 Bolşevik ve 3 Menşevik seçti. Troçki, 25 eylülde Petrograd Sovyeti daimi başkanlığına seçildi. 1905 sovyetinin devrimci mirasını simgeleyen ve öyle kabul edilen Troçki, gerçekte bu görevi aym 9'undaki oylamadan beri yapıyordu[182].

Bolşevikler, Petrograd'la birlikte, Moskova İşçi Temsilcileri Sovyeti'nde ve işçi temsilcileriyle asker temsilcilerini bir araya getiren genel kurullarda çoğunluğu kazandılar. Bolşeviklerin kent emekçileri üzerindeki ağırlıklı etkisi ağustos ortalarından itibaren, devlet konferansı tam çalışmalarını sürdürdüğü tarihte iyice ortaya çıktı. Her iki sovyetin de kararını dinlemeyen sendikalar, bir protesto grevini başarıyla başlattılar[183]. Genel kurulunu toplayan İşçi ve Asker Konseyi, 5 eylülde Bolşeviklerin siyasal durumla ilgili bir kararmı 254'e karşı 355 oyla kabul etti[184]. Bunun sonucunda, başında Menşevik Khinçuk'un bulunduğu prezidyum istifa etmek zorunda kal-

---

180. **Izvestija,** 166, 7 Eylül 1917.

181. **Izvestija,** 166, 9 Eylül 1917 ve 167, 10 Eylül 1917; Troçki, **Soc'inenija,** III, s. 276-280; **Khronika sobytij,** IV, s. 186-189.

182. **Khronika sobytij,** IV, s. 209-269; Sukhanov VI, s. 188-190.

183. **Khronika sobytij,** IV, s. 43.

184. a.g.y., s. 170; **Rabocee dvizenie,** s. 291.

dı. 19 eylülde yenilenen seçimler, İşçi Konseyi Yürütme Komitesi'nde Bolşeviklere 32, Menşeviklere 16, S.D.'lere 9 ve birleşik sosyal-demokratlara 3 sandalye getirdi; başkanlığa Bolşevik yönetici Nogin getirildi. Buna karşılık, Askerler Yürütme Komitesi'ne gelince, S.D.'ler, Bolşeviklerin 16 ve Menşeviklerin 9 sandalyesine karşı 26 sandalye kazandılar ve bu üstünlüklerini ekim olaylarına kadar korudular[185]. Böylece, iki yürütme komitesinin Bolşeviklerin çoğu zaman azınlıkta kaldığı ortak toplantılarında güçler hemen hemen birbirini dengelese de Bolşevikler her iki sovyetin genel kurullarında kendi kararlarını kabul ettirmeyi başarıyorlardı[186]. Daha mayıs sonunda, Bolşevikler Moskova İl Sovyeti'nde olduğu gibi, kent sovyetinde de çoğunluğa sahiptiler.

Her iki başkentte böylece çoğunluğu sağladıktan sonra, geçici olarak durdurdukları sovyetist iktidar lehindeki kampanyayı daha canlı ve daha da başarılı bir biçimde yeniden başlattılar. O zamana kadar haklı olarak sovyetlerin iktidarı üstlenmeye gönüllü olmadığını ileri süren Menşevikler, "Tüm iktidar sovyetlere!" sloganının devrimci işçi ve askerlerin birleşme haykırışı haline geldiğini bildiren Bolşevikler karşısında şimdi ses çıkaramıyorlardı. Petrograd Sovyeti, 21 eylülde Troçki'nin bütün sovyet örgütlerini güçlenmeye, saflarını sıklaştırmaya ve hemen Sovyetler II. Kongresi'nin toplamaya çağıran bir önergesini oyladı[187]. Bu son talep, sonraki haftalarda bir sürü taşra sovyetinin Bolşevizme geçişini tamamlayan bir mücadeleye neden oldu.

Haziranda, Sovyetler 1. Kongresi'nde, her üç ayda bir yeni bir kongre toplanmasına karar verilmişti. Ama bu süre çoktan geçtiği halde, Menşeviklerin ve S.D.'lerin yönetimindeki Merkez Yürütme Komitesi, her şeyden önce, kongreye katılanların büyük bir bölümünün Bolşeviklerin sloganını benimsemesinden korktuğu için herhangi bir tarih saptamakta tereddüt ediyordu. Zaten Bolşevikler, "sovyetler kongresi gerçek bir devrim hükümeti olacaktır" derken hiç rahatsızlık duymuyorlardı[188]. Ayrıca ılımlı sosyalistler birbirlerine, temsilci seçimlerinin ve kongrenin toplanmasının halkın dikkatini

---

185. **Khronika sobytij**, IV, s. 245.

186. a.g.y., s. 286-291.

187. a.g.y., s. 254.

188. Troçki, **Soc'lnenija**, III, s. 318.

12 Kasım 1917'de yapılması öngörülen Kurucu Meclis seçimlerinden uzaklaştırabileceğini ve bu iki kuruldan birincisinin kararlarının ikincisinin kararlarını önceleyeceğini söylüyorlardı. O sırada bir sovyetler kongresi toplama düşüncesine karşı olan yerel ya da bölgesel konseylerin benimsediği birçok önergede Kurucu Meclis'in önceliği önemle vurgulanıyor ve yetkilerin herhangi bir şekilde kongreye aktarılmasına karşı çıkılıyordu[189]. Sonunda, Bolşeviklerin baskılarına dayanamayan Merkez Yürütme Komitesi (M.Y.K.) 20 ekimde, İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Panrus II. Kongresi'nin toplanmasına karar verdi. Bu hemen, vekillerini oraya hiçbir delege, hiçbir gözlemci göndermemeye çağıran Köylü Konseyleri Merkez Yürütme Komitesi'nin itirazlarına yol açtı. Köylüler Panrus Kongresi'nin, Kurucu Meclis seçimlerinden sonra toplanması gerekiyordu[190]. Sonraki haftalarda, M.Y.K., cepheden ve taşradan bir sovyetler kongresinin toplanmasını kınayan bir yığın telgraf aldı[191]. Buna karşılık, Bolşeviklerin lehte kampanyası, bir "Sovyetler Parlamentosu"ndan iktidar sorununu çözüme bağlamasını bekleyen anahtar niteliğindeki sovyetlerde bile gittikçe taraftar bulmaya başladı[192]. Ordu komitelerinin olduğu kadar Menşevik ve S.D. basınının da düşmanlığına rağmen, kongrenin gerçekten yapılacağı artık kesinlik kazanınca, M.Y.K. bürosu, bütün sovyetleri Petrograd'a delegelerini göndermeye çağırdı (17 ekim). Aym zamanda kongrenin açılış tarihi 25 ekime ertelendi[193].

Bu haftalar boyunca, bütün ülkede kompozisyonlarıyla, gelişimleriyle kitlelerin siyasal eğilimlerini olduğu gibi yansıtan çok sayıda bölge kongresi yapıldı. Moskova Bölgesi İşçi, Asker ve Köylü Temsilcileri Konseyleri Kongresi (ekim başı) sovyetlerin hızla Bolşevikleşmesi ve gittikçe daha belirgin bir biçimde bölünmesi hakkında çok açık bir fikir verdi. Açılış oturumu sırasında, iktidarm sovyetlere bırakılmasını mahkûm eden bir S.D. kararı 132'ye karşı 116 oy topladı; ama üç gün sonra, Bolşevik hizip bir karşı önergeyi 97'ye

---

189. Golder'deki örneklere bakınız, s. 603; ayrıca bakınız **Izvestija**, 204, 22 Ekim 1917; **Khronika sobytij**, V, s. 90, 110-131.

190. Bkz. **Khronika sobytij**, V, s. 20 ve 74.

191. **Izvestija**, 204, 22 Ekim 1917.

192. **Khronika sobytij**, V, s. 153.

193. **a.g.y.**, s. 109.

karşı 116 oyla kabul ettirmeyi başardı. Bunun üzerine S.D. hizip ve birkaç köylü temsilci kongreden çekilmeye karar verdi; bu yüzden Bolşeviklerin önergesi 26 çekimser, 1 aleyhte ve 143 lehte oyla üstün geldi.[194] Diğer bölge kongreleri de iktidarın sovyetler Panrus Kongresi'nce üstlenilmesini ve geçici hükümetin görevden alınmasını isteyen Bolşevist kararlar aldılar. Örneğin daha ağustos başında, Bolşeviklerin oyların çoğuna sahip olduğu Yekaterinenburg'da[195], 56 Ural konseyinin 120 delegesi 12 ekimde toplandı; içlerinden 86'sı Bolşevikti.[196] Saratov'da, Volga Bölgesi Kongresi bir Menşevik önergeyi reddettikten sonra, rakip partinin önergesini benimseyince (16 ekim), ılımlı sosyalistler kongreyi terk ettiler[197]. 11 ekimde Irkutsk'ta Doğu Sibirya Konseyleri Kongresi açıldığında, sağ S.D.'ler ve Menşevikler oyların çoğunluğuna sahiptiler; bu kez görüşmeler kapatılmadan toplantı salonunu terk etme sırası Bolşeviklerle sol S.D.'lerdeydi[198]; ama birkaç gün sonra, Sovyetler Pansibirya Kongresi'nde 64 Bolşevik, 35 sol S.D., 10 enternasyonalist ve 2 anarşist; bunların karşısında topu topu 11 Menşevik ve 50 sağ S.D. vardı[199]. Aym şekilde, Minsk ve Armavir (Kuzey Kafkasya) bölge kongrelerinde, Kiev Bölgesi Konferansı'nda, Reval ve Sarapul kazaları kongrelerinde, Bolşevikler ve müttefikleri ezici bir çoğunluk kazandılar[200]. 11 ekimde Petrograd'da toplanan Kuzey Bölgesi Kongresi büyük bir siyasal önem kazanacaktı. Kongreye Finlandiyalı ve Petrogradlı yüzden fazla delege katıldı. Kongrenin "özel bir kurul" olduğunu, dolayısıyla kararlarının hiçbir bağlayıcı değeri olmadığım belirten M.Y.K.'nm itirazlarına karşın, hemen hepsi Bolşevik ve S.D. olan kongreciler, Troçki'nin neredeyse açıkça silahlı ayaklanmaya çağıran bir önergesini kabul ettiler[201]. Ta o zaman, başken-

---

194. **Khronika sobytij**, V, s. 4, 9, 21 ve 29.

195. a.g.y., s. 79 ve 130.

196. a.g.y., s. 71.

197. a.g.y., s. 102.

198. a.g.y., s. 66-79.

199. a.g.y., s. 104 ve 162.

200. a.g.y., s. 103, 96, 122, 73, 112 ve 109.

201. Troçki, **Soc'inenija**, III, 2, s. 5-7 ve 12-14: **Khronika sobytij**, V, s. 63, 71, 78 ve 243.

tin girişine egemen olan stratejik merkezlerin Bolşeviklerin nüfuzu altında olduğu belli olmuştu.

Bununla birlikte, bu dipten gelen dalga, tüm işçi ve asker konseylerini, hele hele köylü konseylerini ve cephe sovyet örgütlerini etkilemekten uzaktı; nitekim pek çok büyük kentte ılımlı sosyalistler, sovyetlerde, özellikle Kiev İşçi Konseyi'nde, Tiflis İşçi ve Asker Konseyi'nde, Don kıyısındaki Rostov'da, Vitebsk, Novgorod, Nijni-Novgorod, Volagda, Viatka, Voronej, Orel, Penza, Tula, Tambov, Perm, Simbirsk, Yekaterinoslav ve Arkhangelsk'te çoğunluğu korudular[202]. 600.000 emekçinin temsil edildiği Don-Krivoyrog Bölgesi İşçi ve Asker Konseyleri Konferansı'nda Bolşevist karar 46 oy alırken, Menşevik-S.D. karar 51 oy aldı[203]. İki ılımlı sosyalist parti aynı şekilde, Novgorod İli Kongresi'nde de çoğunlukta kaldılar[204]. Tiflis'te Kafkasya Bölgesi Sovyetleri Komitesi 17 ekimde Sovyetler Panrus Kongresi'nin toplanması karşısında oy kullandı[205]. Köylü konseylerine gelince, gerek kaza gerek il düzeyinde olsun, sol S.D.'lerin belirgin bir şekilde ilerlemesine rağmen, çoğu zaman sosyalist-devrimcilerin elinde kalıyordu. İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Kongresi'nin çalışmalarına ne şekilde olursa olsun katılınmasına kitlesel olarak karşı çıktılar[206].

Bolşeviklerin bu haftalar boyunca cephe gerisi garnizonları sovyetlerinde dev adımlarla ilerlemesine rağmen, cephe askerleri konseylerinin merkez organlarının hemen hepsi sovyetlerdeki aktüel çoğunluğa yürekten bağlıydılar. Tüm cephe komiteleri (çarpışan birliklerin en önemli temsil organı) sovyetler kongresinin toplanmasına karşı olduklarını bildirdiler. Başkent yakınlarında karargâh kurmuş olan Bolşeviklerin nüfuzu altındaki birliklerin (özellikle V. ve XII. Ordu) komiteleri dışında, ordu komitelerinin çoğu da sovyetlerin iktidarı üstlenmesine karşı oy kullandılar. Finlandiya Ordu Komitesi 24 Bolşevik, 12 sol S.D., 11 sağ S.D., 7 partisiz ve 6 Menşevikten oluşan bir komite seçti. Daha alt kademede Bolşevikler daha be-

202. **Khronika sobytij** temel alınarak derlenen veriler ve "Vtoroj Vserossijskij," S-ezd Sovetov (Ankety bol'sevikovdelagatov II S-ezda Sovetov) **Kransky Arkhiv,** 137, 5 (84) s. 12-134.

203. **Khronika sobytij,** V, s. 66-74.

204. a.g.y., s. 96.

205. a.g.y., s. 110.

206. Bkz. **Delo Naroda,** 183, 18 Ekim 1917.

lirgin bir şekilde etkiliydiler. Örneğin, VI. Kolordu ve XLII. Kolordu Kongresi geçici hükümeti desteklemeyi reddettikten sonra, sovyetler kongresine gönderecekleri delegeleri belirlediler[207]. En üst kademedeki asker temsilcileri sovyetleri, aylardan beri yenilenmemişti; Bolşevikler buna karşı alt kademedeki asker komitelerinde başarılı bir kampanya yürüttüler; komiteler hemen sovyetler kongresine gönderilecek delegeleri seçen meclisler oluşturdular. Düzenli biçimde seçilen komiteler gittikçe etkinliklerini yitirirken, bütün bunlar sovyet örgütlerinde meydana gelen kopmayı daha da arttırdı. Sonbahara kadar, asker komiteleri ordu birliklerindeki etkisini kullanarak askeri disiplini korumaya çalışmışlardı; şimdi ise orduyu bozan etmenler haline gelmişlerdi.

Dolayısıyla sovyetler içerisindeki güçler dengesi ve onların ne ölçüde Bolşevikleştirildikleri konusunda aşağıdaki tabloyu verebiliriz[208]:

1. Bolşevikler hemen hemen bütün büyük sanayi merkezlerinin işçi temsilcileri konseylerinde ve yine aynı şekilde kent garnizonlarının asker temsilcileri konseylerinin çoğunda çoğunluktaydılar. Özellikle aşağıdaki bölgelerde daha güçlüydüler:

a) Finlandiya, Estonya, Petrograd ve civarı, Kuzey Cephesi (kısmen), deniz kuvvetleri;

b) Moskova'nın sanayi merkezi bölgesi;

c) Ural;

d) Sibirya (S.D.'lerle eşit güçte).

2. Sosyalist devrimciler, köylü konseylerinde ve cephe komitelerinde belirgin bir üstünlüğü koruyorlardı. Ama ekim ayında S.D. Parti'den ayrılan güçlü bir sol hizip, Bolşeviklerin yanında oy kullandı ve onların çoğunluğu kazanmasına yardım etti. S.D.'ler özellikle şuralarda güçlüydüler:

a) Kara toprakları bölgesinde ve Volga havzası merkezinde;

b) Ukrayna'da (milliyetçi sosyalist partilerle yarı yarıya)

c) Batı ve güneybatı cephelerinde ve Romanya cephesinde.

3. Devrimin ilk aylarında Menşevikler yaklaşık her yerde konsey-

---

207. **Khronika sobytij**, V, s. 16, 21, 28, 32, 35, 53, 47, 66, 73, 104 ve 131.

208. Sovyetlerin politik tercihleri konusunda hiçbir kesin istatistik yok. 1917 yılındaki işçi, asker ve köylü konseylerinin tam toplamı bile bilinmiyor. Sovyetler II. Kongresi'nin ekim 1917 kompozisyonuna ilişkin dokuz yüz kadar şifreli bilgi bir değerlendirme yapmaya olanak veriyor.

ler içinde egemen bir konumdaydılar. Ama 1917 ekiminde, sadece Kafkasya, özellikle köylü nüfusun desteğine güvenebildikleri Gürcistan'da Bolşeviklerden ağırlıklı durumdaydılar.

4. Maksimalist ve anarşist gruplar ilk kez sovyetlerde önemli bir rol oynuyorlardı. Ekim Günleri'nde Bolşevikleri desteklediler ve kitlelerin radikalleşmesinde önemli rolleri oldu.

"İki başkentin işçi ve asker temsilcileri sovyetlerinde çoğunluğu elde ettikten sonra, Bolşevikler iktidarı alabilirler ve almalıdırlar[209]." Lenin, iktidarı ele geçirmeleri için sıkıştırmak amacıyla Finlandiya'dan Bolşevik yöneticilere gönderdiği bir dizi metnin ilki olan Petrograd ve Moskova Parti Merkez Komitelerine ve komitelere yazılmış 13 eylül tarihli mektuba bu kısa ve özlü cümleyle başlıyordu. Böylece ayaklanmayı hazırlayan Lenin, önüne çıkan fırsatı ayırt etmesini, yakalamasını ve sonuna kadar kullanmasım bilen strateji dehasını, ne önce ne de daha sonra gösteremediği biçimde ortaya koyacaktı. Partisinin direnmesi karşısında tek başına bütün gücüyle gerçekten evrensel anlamda tarihsel öneme sahip, sonuçları bakımından ağır bir kararı kabul ettirmeye çalışan bu insandaki güç ve iradenin de ortaya çıktığı görüldü[210].

Lenin, ülkedeki iç krizin ve onun da ötesinde uluslararası durumun sonunda Bolşeviklerin hemen iktidarı almasına elverişli olduğunu düşünüyordu. Böyle bir fırsatın bir daha ele geçmeyeceğinin pekâlâ bilincindeydi. Ayaklanmanın politik gerekliliğine inandığından, somut olarak hazırlanmasını inatla sürdürüyordu. Engels'in "Ayaklanma bir sanattır" sözü bütün yazdıklarının ve o hafta söylediklerinin ana teması haline geldi; başka bir deyişle, saldırıya geçmek için uygun zaman ve zemini seçmek, eldeki güçleri seferber etmek, silah temin etmek, vb gerekiyordu. Ve bir sürü olasılığı tek tek gözden geçiriyordu. Örneğin, 13 eylül tarihli mektubunda ayaklanmanın başlama yeri olarak Moskova'yı belirtiyordu[211]; arkasından, "Demokratik Konferansın" toplandığı binayı kuşatmak ve başkenti işgal etmek gibi atak bir tasarı planladı;[212] eylül sonunda, Finlandi-

---

209. Lenin, **Oeuvres**, cilt 26, s. 10.

210. Bize göre ekim ayaklanmasının hazırlıkları ve gerçekleşmesi konusunda en dikkate değer yapıt, S. Mel'gunov'un yapıtı, **Kak bol'seviki zakhvatili vlast'ğoktjabr'skij perevorot 1917 goda**, Paris, 1953.

211. Lenin, **Oeuvres**, cilt 26, s. 12.

212. **a.g.y.**, s. 18.

yalı Bolşeviklere, saldırıyı Finlandiya'dan başlatmayı ve oradan Petrograd üstüne yürümeyi tasarladığını açıkladı[213].

Lenin'in silahlı ayaklanmadan yana geçmesi Bolşevik üst yöneticileri bile şaşırttı. Merkez Komite, 13 eylül tarihli mektubu yakmaya ve fabrikalarda ve kışlalarda hiçbir gösteri yapılmamasına özen gösterme kararı aldı[214]. 21 eylülde, Merkez Komite ve Demokratik Konferans'ın Bolşevik hizbi Lenin'in "Parlamento"yu boykot etmeyi amaçlayan bir önerisini 50'ye karşı 77 oyla reddetti[215]. Lenin, çizgisini taraftarlarına kabul ettirmek için çabalarını arttırdı ve hatta parti saflarında propaganda yapabilmek için Merkez Komite'den istifa etmekle bile tehdit etti[216]. Merkez Komitesi'nin kararsızlığı karşısında parti örgütünün en alt kademelerinde, zamanlamacı şeflere karşı ve ayaklanma lehinde yaman bir kampanya başlattı[217]. Sonunda Bolşevik hizbin "Parlamento"dan çıkmasını başardıysa da ayaklanmaya karşı muhalefet eskisi kadar sert bir şekilde devam ediyordu. Temmuzdaki gibi ikinci bir kez yenilmek istemiyorlardı ve iktidarın "yumuşak bir şekilde" geçici hükümetten sovyetlere geçmesini bekliyorlardı. Merkez Komite'nin ikiye karşı on oyla, ayaklanma sorununu gündeme almaya kesinlikle karar vermesi, ancak 10 ekimde oldu[218]. Örgütsel ve psikolojik hazırlıksızlık ve kitlelerin yeterince dövüşken olmadığının öne sürüldüğü Petrograd Komitesi'nde ayalanmaya karşı hâlâ direniliyordu[219]. Partinin birçok taşra komitesinde de durum aynıydı[220].

Lenin'in muhaliflerinin kanıtları, Kamenev ve Zinoviev'in 10 ekim kararımn ertesi günü kâğıda döktükleri, partinin en önemli örgütlerine gönderilen açıklamalarda özetlenmiş bulunuyor[221]. Eleştiri-

---

213. **a.g.y.**, s. 63.

214. Troçki, cilt 4, s. 185.

215. Bkz. Lenin, **Sämtliche Werke, XXI**, s. 650, n. 93.

216. Lenin, **Oeuvres**, cilt 26, s. 79.

217. 1 ve 8 ekim tarihleri arasında Lenin'in kaleme aldığı mektuplar ve diğer metinler için bakınız, **a.g.y.**, s. 140-191.

218. Lenin, **Oeuvres**, cilt 26, s. 194.

219. **Pervyj legal'nyj Peterburgskij komitet**, s. 310-316.

220. Troçki, 4, s. 210.

221. Lenin, **Sämtliche Werke**, XXI, s. 613-618.

ler temelde ayaklanmanın silahlı olmasını hedef alıyordu. "Şimdi ayaklanma ilan etmenin sadece partimizin geleceğini değil, fakat Rus Devrimi'nin ve uluslararası devrimin de geleceğini bir tek karta oynamak anlamma geldiğine iyice inanmış durumdayız." Lenin'in ileri sürdüğü iki temel varsayımın -Rus halkının çoğunluğunun ve uluslararası çoğunluğun Bolşeviklerin yanında olduğu- ikisi de yanlıştı. İktidarı almak, azınlık diktatörlüğü ile dolayısıyla da devrimin dış düşman tarafından ezilmesiyle karşı karşıya kalmak demekti. Ayaklanmanın karşısına çıkan bu nesnel engellere bir de halkın silahlanmaya karşı gösterdiği isteksizlik ekleniyordu. Sovyetler Kongresi arifesinde bir ayaklanma macerasına atılmak şöyle dursun, kongrenin örgütlenme planmda "partimizin etkisini sağlamlaştırmaya ve tüm proleter ve yarı-proleter örgütlerin toplandığı bir yer olmasına çaba göstermesi gerekiyordu." Bu durumda, Bolşevikler öteki partilere karşı bir azınlık topluluğu gibi iktidara sahip olmamalı, tersine onları kendi tarafına çekmeye çalışmalıydı. Ayrıca, partiye sandalyelerin üçte birini, hatta daha fazlasım getirebilecek olan Kurucu Meclis seçimlerini hazırlamak gerekiyordu. "Genel seçimlerin yapıldığı bir ülkede, öyle güçlü bir muhalefet oluşturacağız ki muhaliflerimiz yavaş yavaş bize ödünler verecekler, olmazsa biz de sol sosyalist-devrimciler, partisiz köylüler, vb ile programımızın özünü uygulayacak bir hükümet oluşturacağız." "Oturumu tam bir devrim havasında" geçecek olan Kurucu Meclis, ülkede sovyetlerden destek almalıydı. "Söz hakkını kazanmış olan sovyetleri tasfiye etmek olanaksızdır... Kurucu Meclis, artı konseyler, bizim amaçladığımız devlet kurumları çözümü budur işte. Partimizin bu temel üstünde politikasım gerçekten başarılı kılma şansı son derece büyüktür."

Bu, bir işçi ve köylü cumhuriyeti evresi aracılığıyla, bir burjuva demokratik cumhuriyet rejiminden bir proleter sosyalist cumhuriyete geçişi seçmek demekti. Ne bir eksik ne bir fazla, sol S.D.'lerle koalisyon demekti. Kamenev ve Zinoviev, genel seçimlerin nesnel yasalarına güveniyorlardı. Bu yasalar uyarınca, işçiler ve köylüler, Kurucu Meclis'te oyların büyük çoğunluğuna sahip olacaklardı; ayrıca partinin programınm kitleleri çekeceğine inanıyorlardı. Sonuç olarak Lenin'in şimdi özlediği proletarya diktatörlüğü değil, Kamenev'in *Nisan Tezleri*'nden önce savunduğu "proletaryanm ve köylü sınıfının devrimci demokratik diktatörlüğü" programımn değişik bir biçimde tekrarı söz konusuydu. Gerçekten halkçı ve demokratik bir devrim düşüncesi -Rus sosyalizminin büyük bir bölümünün

düşüncesi- Kamenev'de öylesine güçlüydü ki Lenin bu konuda şöyle haykırıyordu: "İki taktik çarpışıyor: Komplocu taktik ile Rus devrimi'nin itici güçlerine inanma taktiği."[222]

Lenin, "blankizm" ve komploculuk suçlamalarına hiç aldırmıyordu. Aldırmak bir yana, 13 eylülde Parti Merkez Komitesi'ne yazdığı "Marksizm ve ayaklanma" üstüne bir mektupta[223], nesnel koşullar olgunlaştığında ayaklanmayı bir sanat olarak görmeyi kabul etmeyen oportünizmi yargılıyordu. Planlanan operasyonunun teknik yanlarıyla büyülenen ve tam zamanında harekete geçememekten korkan Lenin, meşruiyet endişelerine aldırmıyordu. Devrimi onaylayacak bir çoğunluk olmuş ya da olmamış umurunda değildi. "Bolşeviklerin 'biçimsel' bir çoğunluğu beklemeleri saflık olur: Bunu hiçbir devrimci beklemez" diye yazıyordu Merkez Komite'ye gönderdiği 17 eylül tarihli bir mektupta[224]. Böylece, Sovyetler II. Kongresi'nin açılış gününü ayaklanma tarihi olarak saptama eğilimindeki Troçki'ye bile karşı çıkıyordu. Lenin'e göre bu erteleme bir felaket olurdu. Partiye yazdığı son derece sert bir mektupta, bu "bekle gör" tavrını "tam bir aptallık ya da ihanet" olarak niteliyordu. Ve şu sözlerle devam ediyordu: "Kongreden bir şey çıkmayacak, çıkamaz da! (...) Önce Kerenski'yi devirin, sonra kongreyi toplayın!"[225] Kızıl Muhafızların pratikte ayaklanmaya geçtikleri 24 ekim günü Lenin, hâlâ şu son çağrıyı yapıyordu: "Bugün her şeyin an meselesi olduğuna ve gündemde ne konferansların ne kongrelerin (Sovyetler Kongresi bile olsa) değil, sadece halkların, kitlenin, silahlı kitlelerin mücadelesinin çözüm getireceği sorunlar olduğuna yoldaşları bütün gücümle inandırmak isterim (...). Bekleyemeyiz. her şeyi kaybedebiliriz! (...). Bu tür sorunlara oyla değil, ama kuvvetle çözüm getirmek halkın hakkı ve ödevidir; devrimin kritik anlarında temsilcilerini beklemek yerine, onları, hatta en iyilerini yönlendirmek halkın hem hakkı hem ödevidir."[226] Bu durumda "halk" kelimesiyle tersine "halka yol gösterecek olan" kendi taraftarlarının ordusunu kastettiği ortadadır. Tarihin büyük bir anına bağlı bu devrimci coş-

---

222. Lenin, **Sämtliche Werke**, XXI, s. 625.

223. Lenin, **Oeuvres**, cilt 26, s. 13-19.

224. a.g.y., s. 12.

225. Lenin, **Oeuvres**, cilt 26, s. 77.

226. a.g.y., s. 240-241.

kunun altında, onun kişiliğine özgü yaman bir güç isteği saklıdır.

Lenin, sovyetler yüksek organına karşı çok az saygı gösterdiğine göre ayaklanma planında genel olarak konseylere ne görev verdiği merak edilebilir. Devrimin bu aşamasında, eylülden beri yeniden kullanılmaya başlanan "Tüm iktidar konseylere!" sloganının ne anlamı olabilirdi? O haftalarda, Lenin ilk Rus Devrimi çerçevesinde geliştirdiği görüşe yeniden dönmüştü. O sıralarda işçi temsilcileri sovyetlerini çarlık rejiminine karşı ayaklanma organları olarak görüyordu. Şimdi (1917 sonbaharı) 1905'e gönderme yaparak şöyle diyordu: "İki devrimin, 1905'in de, 1917'nin tüm deneyimi, aym şekilde Bolşevik Parti'nin tüm siyasal kararları (...) İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti'nin iktidar organı olabileceğini göstermektedir."[227] Sovyetist iktidar sloganı artık ayaklanma çağrısı ile eşanlamlıydı. 1905'te, konseyler ayaklanma örgütleri olarak davranamamışlardı; şubatta, kitleler daha örgütlenmeden halk ayaklanması üstün geldiğinden, bu rolü oynamasına gerek kalmamıştı; ekimde ise iktidarı hedef alan Bolşeviklere basamak olmak onlara düşüyordu.

Ama Lenin, ayaklanmayı gerçekleştirme işini olduğu gibi konseylere bırakmaya niyetli değildi. Kuşkusuz eylül ortalarına doğru, Bolşevik çoğunluklu Petrograd ve Moskova Sovyetleri'nin iktidarı alması gerektiğini yazmıştı. Ama yine de ayaklanmayı hazırlamak partinin yetkisindeydi. Gerçekten de Lenin, çoğunluğu her an değişen organizmalar içinde böyle bir operasyon örgütlemenin çok zor olmasından korkuyordu. Ayrıca, gerçi sovyetler hükümet mercilerine pek aldırmıyorlardı, ama konseylerde konuşulan her şeyin dışarıya aynen yansıması, ister istemez gizli nitelikteki bir eyleme zarar verebilirdi. Bolşevik ayaklanmayı sovyetler kongresine bağlama sorunu ortaya çıktığında, Lenin açık açık partinin bağımsız girişimi lehinde oy kullandı[228]. Bu konuda Troçki, şöyle yazıyordu: "25 ekim tarihi, en iyi ihtimalle, niyetlerimizi saklamamıza yarayabilirdi; ama ayaklanmayı, sovyetler kongresinden önce ve ondan bağımsız olarak başlatmak gerekiyordu. Parti iktidarı silahla almalıydı, sovyetler kongresiyle sonra konuşulurdu. Hemen harekete geçmek gerekiyordu."[229] Ayaklanmayı sonuca götürmek partiye, bundan sonra da

227. a.g.y., s. 141.

228. Bkz. Troçki, Cilt 4, s. 389.

229. L. Troçki, **Lénine**, Paris, 1925, s. 83.

ele geçirilen iktidarı onaylamak konseylere düşüyordu; Lenin'in ekim ayaklanması konusundaki genel düşüncesi buydu.

Lenin'in güçlü iradesi, bir bakıma Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesinin ruhani nedeni olduysa da, bunun hazırlanmasına ve uygulanmasma göz kulak olmak, o sıralarda Finlandiya'ya sığmmış olan önderin tasarladığı genel planı duruma uyarlamak, Troçki'ye ve -o sırada işbaşında olan- ikinci plandaki yöneticilere düştü. Bu nedenle, başlangıçtaki planda yapılan en önemli değişiklik, pratikte silahlı ayaklanmayı başlatma, ta o zaman kitlelerin gözünde Bolşevik ayaklanmayla karıştırılan sovyet iktidarmı yerleştirme görevinin Petrograd Sovyeti'ne verilmesi oldu. "Tüm iktidar konseylere!" sloganının yankıları ne kadar güçlü olsa da gerçekte işçilerin ve askerlerin çoğunluğunun gözü yine de sovyetten başkasını görmüyordu ve çarpışma işaretini ondan bekliyordu. Troçki'nin sonraları yazdığı gibi "Geniş kitleler Bolşevist sloganı ve sovyet örgütlenmelerini tamyorlardı. Bu sloganlar ve örgütler eylül-ekim sonunda kendiliklerinden kesin bir biçimde kaynaştılar. Halk, konseylerin tam olarak ne tavsiye edeceğini, ne zaman ve nasıl Bolşevik programı gerçekleştireceğini öğrenmek için bekliyordu."[230] Savaş hummasına yakalanmış olan sabırsız Lenin, parti adına ayaklanmaya teşvik ederken, öteki Bolşevikler, hepsinden önce de Troçki, iktidarın partinin eline geçişinin "sovyetik meşruiyet alanı"nda olmasına önem veriyorlardı[231].

Petrograd İşçi ve Asker Konseyi'nde çoğunluğu ele geçirdikten beri Bolşevikler "sovyetik meşruiyet" kisvesi altında ayaklanmayı hazırlayacak durumdaydılar. Alman saldırısı Petrograd'ı tehdit ettiğinden, hükümetin Moskova'ya çekilme ve başkent garnizonunu cepheye gönderme niyetinde olduğu söyleniyordu. Bu söylentiler ordu içinde sinirli bir ortam yaratıyordu. 9 ekimde, Menşevikler, Sovyet Yürütme Komitesi'ne dış düşmana direnişi örgütlemekle görevli bir "Devrimci Savunma Komitesi" kurmasım önerdi. İşçilerin silahlandırılmasını isteyen ve kenti savunma görevini komiteye bırakan bir karar hazırlayan Bolşevikler, bu öneriyi hemen kendilerine mal ettiler[232]. Üç gün sonra, Yürütme Komitesi, bu defa Menşevik üyelerin istememelerine karşın, sol S.D.'lerin onayı ile bir devrimci as-

230. Troçki, cilt 4, s. 384-385.

231. a.g.y., s. 393.

232. **Khronika sobytij**, V, s. 52.

keri komite *(voenno-revoljucionnyj komitet)* kurmaya karar verdi. Sovyet Genel Kurulu ayın 16'sında bu kararı onayladıktan sonra, yeni kuruluş ilk toplantısını ayın 20'sinde yaptı. Komitenin baş yöneticisi Troçki'den başkası değildi; Bolşevik Parti'nin askeri örgütünün iki üyesi Podvojskij ve Antonov-Ovseenko da yardımcılarıydılar[233].

Biçimsel olarak Petrograd savunmasını ele almak üzere kurulmuş olan Devrimci Askeri Komite, Bolşevik yöneticiler tarafından bir silahlı ayaklanma merkezi haline getirildi. Komite, Kerenski hükümetine mal edilen garnizondan uzaklaştırma planlarına karşı çıktıktan sonra, birlikleri kendi emri altına aldı ve kışlalarla kendisi arasında bağlantı sağlayacak olan komiserler atadı. Ayın 21'inde, garnizonun bütün alay komiteleri delegelerinin katıldığı bir kurulda, askerleri devrimci komitenin vereceği her türlü talimata uymaya çağıran bir önerge benimsendi[234]. Komite bundan böyle, sadece kendisinin imzasını taşıyan askeri bölge genel karargâhının (en yüksek rütbeli komutan) emirlerinin geçerli olduğunu bildirdi[235]. Nihayet ayın 24'ünde, komite halkın kenti karşı-devrimci toplu kıyım komplolarına karşı korumak ve Sovyetler Panrus Kongresi'nin ve Kurucu Meclis'in korunmasını sağlamak amacıyla alacağı düzenlemelere uyması yolunda bir çağrı yaptı. Bütün alay komiteleri ve birlik komiteleri gece gündüz görev yapacak bir nöbetçi servis kurma ve Sovyet ve Devrim Komitesi merkezlerinin bulunduğu Smol'nyj'e ikişer temsilci gönderme emri aldılar[236]. Böylece, Bolşevik Ayaklanma Genelkurmayı, geçici hükümete savaş açıyordu. Ayın 24'ünde geceleyin silahlı Kızıl Muhafızlar ve devriyeler kentin stratejik noktalarını işgal etmeye başladılar. Yirmi dört saat sonra, hükümetin bulunduğu Kışlık Saray dışında (Başbakan Kerenski kaçmıştı) Petrograd, Bol-

233. **Dokumenty velikoj proletarskoj revoljucii 1. Iz porotokolov i perepiski voenno-revoljucionnogo komiteta Petrogradskogo soveta 1917 goda,** Moskova, 1938; I.G. Dykov, "Petrogradskij voennogo-revoljucionnyj komitet-boevoj bol'sevikovskij stab vooruzennogo vosstanija v oktjabre 1917 goda", **Voprosy Istorii,** 1957, 7, s. 17-35 (Bu iki metinde de Troçki'den hiç söz edilmez.); Troçki, cilt 4, s. 152-172.

234. **Izvestija,** 204, 22 Ekim 1917.

235. **Rabocij Put,** 44, 24 Ekim 1917.

236. **Dokumenty velikoj proletarskoj revoljucii,** I, s. 41-46.

şeviklerin elinde bulunuyordu[237].

Askeri Devrim Komitesi sovyetin bir organıydı. Bu niteliği ile tutumu ayaklanmanın kaderini benimseyecek olan ordunun yardımından yararlanıyordu. Devrimin ilk günlerinden beri, Petrograd Sovyeti kumandanlığınınkine koşut bir etkiye sahipti. Dolayısıyla Bolşevikler, hükümeti felç eden, ama onlara bir ayaklanma mekanizması kurma olanakları veren ikili iktidar doğrultusunda yer alıyorlardı. Her türlü yolu kullanarak -Sovyet temsilcileri alay ve birlik komiteleri, komiserler, asker genel kurulları- askerleri kendi yanlarına çekmeyi ya da en azından tarafsızlaştırmayı başardılar. Ama Devrim Komitesi'nin emirlerinin ve bildirgelerinin gerçek amacı, geniş asker ve işçi kitlelerinin gözünden kaçıyordu. "Garnizon, emin adımlarla ayaklanmaya doğru ilerliyordu. Bunu, sovyetlerin ülkenin yazgısını eline alma hakkının, bu yadsınamaz hakkın gerçekleşmesi olarak görüyordu. Bu harekette karşı koyulamaz bir güç vardı; ama hareket ağır ağır yürüyordu. Partinin eylemlerini, çoğunluğu sovyetlerden ve bazıları da sovyetler kongresinden bir çağrı bekleyen askeri birliklerin siyasal eğilimiyle ustaca bağdaştırması gerekiyordu." [238] "Açık bir biçimde kararlı bir müdahaleden yana olan işçi semtlerinde bile, kitlelerin, partinin değil, konseylerin isteğiyle eyleme geçecekleri bildiriliyordu."[239]. Lenin'in başkanlık yaptığı 16 ekimdeki Parti Konferansı'nda bir militan durumu şu sözlerle özetliyordu: "Genel kanı kimsenin sokağa dökülmeyeceği şeklinde; ama sovyetler isterse, başka." [240] İşte o zaman, Bolşeviklerin saldırı niyetlerini "Petrograd'ı savunalım" ya da "Karşı devrimin işini bitirelim" sloganlarının ardına gizlenerek neden durumu sistemli olarak kızıştırmayı ve onu dönüşü olmayan bir noktaya getirmeyi amaç edindikleri anlaşılır. Askeri Devrim Komitesi 24 ekime kadar bu hayali kara komplo ile yetindi[241] ve sonradan Troçki, hiç utanmadan bir

---

237. Bkz. görgü tanıklarının anlatıları: Sukhanov, VII, s. 94-174; J. Reed, **Dix jours qui ébranlèrent le monde,** Paris, 1927. Olayların saat ve saat kronolojisi için bakınız **Khronika sobytij,** V, s. 163-214.

238. Troçki, cilt 4, s. 147.

239. Lenin, **Sämtliche Werke,** XXI, s. 620.

240. a.g.y., s. 621.

241. Bkz. Troçki'nin 18 ve 24 ekimde Petrograd Sovyeti'ne yönelik suçlamaları, **Soc'inenija,** III, 2, s. 31 ve 52.

aldatmacanın söz konusu olduğunu kabul etti[242].

Bir başka önemli olay da bu niyetleri gizleme taktiği lehinde rol oynadı. Sovyetler Panrus Kongresi'nin toplanması için açtıkları kampanyayı gittikçe genişleten Bolşevikler, bu sovyetik demokrasi yüksek kuruluna, konseylerin iktidarı yüklenmesinde kesin bir rol düşeceğini ileri sürüyorlardı. Böylece de davanın tüm tarafları 25 ekim beklentisiyle yaşıyorlardı; her yerde, halk içinde, konseyler sistemi taraftarları arasında, hatta parti içerisinde, rejim değişikliğinin "meşruiyet" içinde, yani geçici hükümetin boyun eğeceği Sovyetler Kongresi kararı sonucu gerçekleşeceği düşünülüyor ve umuluyordu. Lenin, son dakikaya kadar ayaklanmayı başlatmak için kongrenin açılışını beklemek isteyenlere şiddetle karşı çıkıyor ve parti ve sovyetler adına eyleme geçmeyi tavsiye ediyordu. Buna karşılık Troçki, -en ufak bir "anayasacı hayal" beslemeksizin- muhaliflerin sadece kongrenin toplanmasını düşündükleri bir anda Bolşeviklerin müdahalesinin daha yararlı olacağını düşünüyordu. Sonraları, haklı olarak Lenin ile kendisi arasında bir ilke çatışması olmadığını, sadece "ayaklanma sorununu, bir ve aynı temel üstünde, benzer koşullarda, bir ve tek amaç içinde ele almanın" söz konusu olduğunu vurgulayacaktı[243]. Ama yine de Troçki, ayaklanmayı garnizonla geçici hükümeti kapıştıran anlaşmazlıkla olduğu kadar kongrenin toplanmasıyla da çakıştırmaktan ibaret olan kendi taktiğinin iktidarı en iyi koşullarda ele geçirmeyi sağlayacağına inanıyordu. Parti çarkını, dişlerini kırma ve kitleleri yeterince harekete geçirememe tehlikesi taşıyan ara-çark sovyeti bir yana bırakarak, kitleler çarkına uydurma girişimini anlatmak için başvurduğu üç dişli çarktan oluşan bir aktarma aygıtı imgesi -parti, sovyet, kitleler- kullanmaktaydı[244].

Böylece, Lenin ve Troçki bir ve aynı amacı hedef alıyorlardı: Kongreyi bir olup bitti karşısında bırakmak. Troçki zaten bunu açık açık söylüyordu: "İktidarı ele geçirmekle Sovyetler II. Kongresi'ni çakıştırmak istemenin, kongrenin tek başına iktidar sorununu çözümleyebileceği gibi çocuksu bir umutla hiçbir ilgisi yoktur. Sovyet biçimini putlaştırmaya hiç mi hiç meraklı değiliz." "Yasallık tuzağına"

---

242. Troçki, **Um der Oktober**, s. 35-42.

243. Troçki, cilt 4, s. 389.

244. a.g.y., s. 387.

düşen başı yere eğik muhaliflerini de alaya alıyordu: "Onlar, bizim için sovyet temeli üstüne kurulu yeni bir parlamenter rejim, iktidar sorunu konusunda yeni bir kararın verileceği yeni bir kongre söz konusu sanıyorlardı[245]. (...) Gerçekte, iktidar söke söke alınacaktı, bu oyla olmazdı: Bu sorunu sadece silahlı ayaklanma çözüme kavuşturabilirdi."[246]

E. *Ekim Devrimi sırasında sovyetler*

25 ekim (7 kasım) akşamında, İşçi ve Asker Temsilcileri Konseyleri Panrus II. Kongresi delegeleri ilk kez toplandıklarında zarlar çoktan atılmıştı: Askeri Devrim Komitesi'nin bir gece önce başlattığı eylem, düzenli bir şekilde gelişiyordu, Rusya'nın başkenti Bolşeviklerin elindeydi. Kongre herhangi bir karar veremeden Lenin'in partisi el çabukluğu ile iktidarı ele geçirmişti. Troçki, geçici hükümetin görevden alındığını bildirdikten birkaç saat sonra Petrograd Sovyeti kurulu önünde şöyle diyordu: "Sovyetler II. Kongresi'nin iradesi, bu olağanüstü olayla, Petrogradlı işçi ve askerlerin ayaklanmasıyla *önceden belirlenmişti.* Bizim yakın görevimiz zaferi genişletmek ve derinleştirmekten ibarettir."[247] Ve 26 ekimde, aym kürsüden şunları söylüyordu: "Açıkça, bütün halkm gözü önünde, ayaklanma sancağını açtık. Bu ayaklanmanın politik ifadesi şudur: Sovyetler Kongresi aracılığıyla bütün iktidar konseylere. Bize, siz kongreyi beklemediniz, diyorlar (...) Parti olarak, Sovyetler Kongresi'ne gerçekten iktidarı alma olanağı sağlamayı görev biliyoruz. Junkerler kongreyi kuşatsalardı, bunu nasıl yapacaklardı? Bu iş için bir parti gerekir. İktidarı karşı-devrimcilerden söküp alacak ve size 'Buyurun, işte iktidar' diyebilecek bir parti. İşte, şimdi iktidarı üstlenmek durumundayız."[248]

Bu sözler, daha o zaman, Bolşevist konseyler sistemi sorunsalına özde çözüm getiriyordu: Parti, iktidarı ele geçirdikten sonra, onu biçim bakımından konseylere bırakacaktı. Sovyetist iktidar doğduğu anda, partinin öncülüğü zorunlu olarak kabul edilmiş oluyordu.

---

245. Troçki, **Um der Oktober**, s. 38.

246. Troçki, cilt, 4, s. 123.

247. Troçki, **Soc'inenija**, III, 2. s. 58.

248. a.g.y., s. 65.

Sovyetler bizzat iktidara yerleşmemişler -biraz 1789 Ulusal Meclisi gibi- iktidar, tamamen taktik nedenlerle Bolşevikler tarafından onlara teslim edilmişti. Sovyetik yasallık görünüşü altında ve sovyetist iktidar adına girişilen ayaklanma sovyetlerin çoğunluğunun haberi olmadan yapılmıştı. En yüksek dereceli konseyler makamının toplandığı günün arifesinde, bu şekilde iktidarı ele geçiren Bolşevikler, sovyet demokrasisi ilkesiyle bağlarını koparmışlardı. Yeni sovyetist iktidar ve Bolşevik ayaklanma bileşimi, sovyetlere bile zararlı görünüyordu: Gerekten de konseyler doğalarına ters, başlangıçtakinden hayli uzak bir görev yükleniyorlar, Bolşevik diktatörlüğe bir kılıf ve giderek artan bir ölçüde partiye kitle tabanı sağlama rolü oynuyorlardı. Konseylerin tamamen biçimsel zaferi, gerçekte parti diktatörlüğüne bağımlılıktan başka bir şey değildi. Daha zafere ulaştıkları gün, parçalanmaya başladılar ve "Kızıl Ekim"de pankartlarına yazılan "Tüm iktidar sovyetlere!" sloganının bir hayal olduğu çok geçmeden korkunç bir biçimde ortaya çıktı.

Lenin ve Troçki'nin planlarına göre başkent olayları kitlelerin onayını kazanırken, Sovyetler II. Kongresi ayaklanmayı ve iktidarın ele geçirilmesini yasallaştıracaktı. Bir yığın sovyet bir kongrenin toplanmasına karşı oy kullandığı ve Petrograd'a temsilci göndermediği için kongre 1917 haziranında yapılan bir önceki kongreye göre daha az temsil özelliği taşıyordu[249]. 402 işçi ve asker konseyi ve çeşitli kademelerden asker komiteleri adına 650 kadar delege kongreye katılmıştı. Oturumun sonunda Bolşevikler küçük bir farkla çoğunluğa sahiptiler; onları sol S.D.'ler izliyorlardı. S.D.'lerin ve sağ Menşeviklerin sayısal zayıflığı sovyetlerdeki güncel azınlığın gittikçe gerilediğini gösteriyordu; her ikisinin toplam delege sayısı yüzü bulmuyordu, oysa sol Menşevikler (Martov'un ve *Novaja Zizn*'in etrafında toplanmışlardı) bağımsız bir hizip oluşturuyorlardı[250]. Temsil edilen 366 sovyet örgütünden (açıklanan rakamlara göre), 255'i (yüzde 69.60'ı) "Tüm iktidar sovyetlere!" sloganı, 81'i (yüzde 22.10'u) "Tüm iktidar demokrasiye!" ya da "Kadelersiz koalisyon!" sloganı lehinde oy kullanırken, 30'u (yüzde 8.30'u) kararsız kaldı[251]. Kurulun dış

249. Bkz. s. 151.

250. Bkz. ek tablo.

251. **Vtoroj vserossijskij s-ezd sovetov rabocikh soldatskikh deputatov**, Moskova-Leningrad, 1928, s. 144-153; E.N. Gorodeckij, "Iz istorii oktjabr'skogo vooruzennogo vosstanija i II vserossijskogo s -ezd sovetov", **Voprosy Istorii**, 1957, 10, s. 23-48.

görünüşü bile değişmişti: Kongreye katılanlar arasında eski sovyet yöneticileri yoktu (sadece Dan, Rusya Merkez Yürütme Komitesi adına oturumu açtı); onların yerine Bolşevik aydınların yanında, tanınmamış fabrika, kışla ve donanma mürettebatından delegeler ön sırada yer alıyorlardı.

Kongre açıldığı sırada, başkentte çatışmalar hâlâ sürüyordu. Yeniden kan dökülmesini önlemek isteyen enternasyonalist-Menşeviklerin lideri Martov, bir sosyalist koalisyon hükümeti kurma olasılığını incelemekle görevli bir komisyonun hemen kurulmasım önerdi. Zaman kazanmak isteyen Bolşevikler, desteklermiş gibi göründüler. İşte o zaman muhalifleri sağ S.D.'ler ve Menşevikler büyük bir taktik yanlışlık yaptılar: Bolşeviklerin darbe girişimini eleştirdikten sonra, toplantı salonunu terk ettiler[252]. Arkasından ayın 25'ini 26'sına bağlayan gece, Merkez Yürütme Komitesi ve Köylü Konseyleri Yürütme Komitesi gibi başka kuruluşlarla birlikte kendisini geçici hükümetin ardılı olarak gören ve Bolşeviklerin iktidarı almasını yasa dışı bir darbe olarak niteleyen bir bildiri yayımlayan "Vatanm ve Devrimin Selameti Panrus Komitesi"ni kurdular[253]. Sağ sosyalistlerin kongreden çekilmesiyle gerginlik daha da arttı ve Bolşeviklerin "uzlaşmacıların" hakkından gelmesi için güzel bir bahane oldu. Sonunda maskesini atan Troçki, bile bile kışkırtıcı bir konuşma yaparak Martov'un önergesini küçümseyerek reddetti: Muhaliflerini, "hileci iflasçıları" ve "zavallı kimsesizleri" tarihin "çöp sepetine" yolladı; onlarla herhangi bir şekilde uzlaşmak imkânsızdı[254]. Bunun üzerine Martov ve öteki küçük gruplar da kongreyi terk ettiler. 26 ekim gecesi ikinci oturum açıldığında, salonda sadece Bolşevikler, sol S.D.'ler ve birkaç goşizan delege bulunuyordu. Bu vesileyle yeraltından çıkan Lenin, kalan kongrecilere barış ve toprak üstüne bir rapor sundu[255]. Kurul, dağılmadan önce türdeş bir Bolşevik hükümetin kurulmasını ve başında Lenin'in bulunduğu Halk Komiserleri Konseyi'ni onayladı[256]. Yeni Merkez Yü-

---

252. **Vtoroj vserrossijskij s -ezd,** s. 37.

253. Bkz. Mel'gunov, s. 178.

254. Troçki, cilt 4, s. 423-424.

255. Lenin, **Oeuvres,** cilt 26, 255-269.

256. Halk komiserlerinin listesi için bakınız Gitermann, **Geschichte Russlands,** III, s. 636.

ıütme Komitesi'ne 62 Bolşevik, 29 sol S.D. ve öteki sosyalistlerden 10 üye seçildi. Bunların 6'sı *Novaja Zizn* yanlısı enternasyonalist sosyal-demokrattı[257].

Maksim Gorki'nin gazetesinde kongrenin kapanışının ertesi günü şöyle yazılıyordu: "Sovyetler Kongresi, günün sorununu, tam toplandıkları sırada girişilen ve kendisini bir iktidar olup bittisi ile karşı karşıya bırakan askeri komplo sorununu özgürce çözümleme olanağı bulamadan sona erdi. Yeni bir iktidarın kurulması ve onun siyasal programı, kongrenin açılışı arifesinde, Askeri Devrim Komitesi'nin çağrısıyla önceden saptandı.[258] Halka yapılan gösterişli bir çağrıda yer alan tezler, tartışmasız biçimde, kongrecilere şeklen onaylatıldı. İşte 'devrimci demokrasi parlamentosu' böylece Bolşevik Merkez Komite'nin bütün talimatlarını mekanik olarak onaylayan bir aygıt haline dönüştü."[259]

Sovyetler Kongresi'nin yeni hükümeti çalışmalarında desteklemesine karşın, tek parti hükümetine karşı çeşitli yönlerden kararlı itirazlar yükseldi. Bir yığın yerel sovyet, sendika ve "devrimci demokrasi"nin diğer kuruluşları, Kerenski Kabinesi'nin yıkılmasını yerinde bulmakla birlikte, "Bolşeviklerden popülist sosyalistlere kadar" geniş bir sosyalist koalisyon hükümetinin kurulmasından yanaydılar. Ekim ayaklanmasını izleyen haftalar, sonunda Lenin ve Troçki'ye muhaliflerinin en güçlüsü Demiryolu İşçileri Panrus Birliği'ni *(Vizkel)* ve bizzat parti içerisindeki güçlü bir muhalefet akımını istediği gibi kullanma fırsatı veren görüşmelerle dolu geçti[260]. Sadece Bolşeviklerin desteklerine güvenebilecekleri sol S.D.'ler, 9 aralıkta Halk Komiserleri Konseyi'ne girmeye çağrıldılar[261]. Diğer sosya-

---

257. I.N.Ljubimov, "Revoljucija 1917 goda", **Khronika sobytij**, VI Moskova-Leningrad, 1930, s. 2.

258. Askeri Devrim Komitesi 25 ekim sabahı "Rusya Vatandaşlarına Bir Çağrı" ile bütün ordu komitelerine bir emir yayınlamıştı.

259. **Novaja Zizn**, 164, 27 Ekim (9 Kasım) 1917.

260. Ayrıntılı anlatısı L. Schapiro'da vardır. **Les Bolcheviks et l'opposition. Origines de l'absolutisme communiste** [Fr. çevirisi: S-Legran], Paris, 1957, s. 73-81. Konuyla ilgili belgeler için bakınız **Khronika sobytij**, VI, s. 423-430; J. Bunyan ve H. H. Fisher, **The Bolshevik Revolution 1917-18**, Stanford, 1934, s. 200-207.

261. Ekim ayaklanmasından itibaren (25-26 ekim), bizim takvim esas alınmıştır.

list partilere (sağ S.D.'ler ve Menşevikler dahil) gelince, onlara da usulen Merkez Yürütme Komitesi'nde sandalye verildi. Ama pratikte hükümete olan düşmanlıkları gün geçtikçe artıyordu.

Bununla birlikte, ayaklanmanın Petrograd'da başarıya ulaşması, kongre tarafından sovyetler iktidarınm ilan edilmesi başka şey; Bolşeviklerin bütün Rusya'da iktidarı alması başka şeydi. Çarlık rejiminin birkaç gün içinde çöktüğü Şubat Devrimi'nden farklı olarak, "junkerlere ve kapitalizme" yönelik olmakla birlikte, "sosyalist uzlaşmacıları" da hedef alan ekim ayaklanması, bütün ülkede oybirliğiyle karşılanmadı. Kızıl Ekim'in taşrada yaygınlaşması haftalar aldı ve yer yer iç savaşa dönüştü. Bunun sonucu olarak, işçi, asker ve köylü konseylerinin tavrı, Petrograd darbesine karşı açıkça direnişten 'bekle gör' politikasına kadar baştan sona değişiklik gösterdi. Bolşevik tarihçi Jaroslavskij, devrimin taşrada (Petrograd'daki gibi) "sovyetik yasallık çerçevesinde değil" ama ona karşı yapıldığını bile belirtir[262]. Yerinde olsun ya da olmasın bu yargı, Rusya'da konseylerin iktidarlarım bizzat kendilerinin kurduğu yolundaki Bolşevik Ekim Devrimi yorumlamasının sorunsalını ortaya çıkarır. Üstelik, sovyetlerin Bolşevik ayaklanmaya ne denli karşı çıktıklarını gizlemek için halk kitlelerinin, gerçekte konseylerden çok daha solda olduğu öne sürülüyordu[263]. Oysa bu savlar, elbette genelde değil, sadece yenilenen seçimlerin sonucunda sovyetlerin kompozisyonunun tamamen değiştiği durumlar için geçerliydi. Bu bir yana, Bolşeviklerin Ekim 1917'de iki eksen üzerinde geliştirdikleri eylem, sovyetleri yeni iktidarın tek kaynağı olarak ilan etmelerine karşm, konseylerin kendilerine karşı çıktığı her yerde, kitlelerin "devrimci iradesinin" "tamamen biçimsel" bir temsile başkaldırmaya hakkı olduğunu ileri sürmeleriyle sonuçlanıyordu.

Sovyetler Panrus II. Kongresi, halka geçici hükümetin düştüğünü bildirmek için çağrı üstüne çağrı yayımladı ve yerel konseyleri hükümet komiserlerini görevden almaya ve iktidarı üstlenmeye teşvik etti[264]. Petrograd Sovyeti Askeri Devrim Komitesi, 25 ekim sa-

---

262. E. Jaroslavskij, **Istorija V.K.P. (b)**, IV Moskova-Leningrad, 1930, s. 227. O dönemden itibaren, Bolşevik tarih yazımı partinin yöneticilik rolünü hep öne çıkarmaya çalışmıştır.

263. Jakovlev, **Vtoroj vserossijskij s -ezd Sovetov**'un önsözü.

264. **Khronika sobytij**, V, s. 201.

bahı açıklanan bir çağrıda ordu komitelerini yeni devrimi desteklemeye ve her türlü yetkisini kullanmaya çağırmıştı[265]. Sonraki günlerde, bütün cephe ve garnizon örgütlerine düzenli olarak kongrenin kararlarmı ve olayların akışını haber veren telgraflar gönderdi. Ama postacıların grevi nedeniyle 26 ve 30 ekim (8-12 kasım) tarihleri arasında gönderilen telgraflar yerlerine ulaşmadı. Yine de en önemli çağrılar radyodan yapıldı. Bununla birlikte, devrimin merkezi ile taşra merkezleri arasında en iyi ve en güvenilir bağlantıyı kongre delegeleri sağladılar. Petrograd Devrim Komitesi'nin, arkasından Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin taşraya gönderdiği binden fazla ajitatör (tayfa, fabrika işçisi, özellikle de garnizon askerleri) ve cepheden dönen askerler, sovyetist iktidarın mesajlarının taşıyıcısı oldular[266].

Moskova'da Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesi Petrograd'daki kadar kolay olmadı[267]. Kuşkusuz, ayaklanmayı örgütlemekle görevli bir merkez kurmuşlardı, ama bu merkezin eli kolu bağlı kaldı. Nogin'in başkanlık ettiği Moskova Bolşevik Komitesi, iktidarın tek bir partinin yürüteceği bir şiddet eylemiyle değil, barışçı bir yolla bir sosyalist koalisyon hükümetine geçmesi eğilimindeydi. İşçi konseyinde, partiler çatışması Petrograd'dakinden belirgin biçimde daha az keskindi. İki sovyetin (işçi ve asker) ortak oturumundan sonra, Menşeviklerin bile katılmayı kabul ettikleri bir askeri devrim komitesinin kurulmasına karar verildi[268]. Bununla birlikte, S.D.'ler buna karşı çıktılar ve sovyetist komiteye karşı oluşturulan kent dumasının kurduğu "Halkm Kurtuluşu Komitesi"nin yönetimini aldılar. Her iki taraf ilk başta kanlı çatışmadan kaçındı. Garnizon pasif kalıyordu ve Asker Temsilcileri Konseyi S.D.'lerin sultası altındaydı. Bu nedenle, Bolşevikler, ordu komitelerinin üstünde yer alan ve askerleri seçimleri yenilemeye çağıran bir "Onlar Konseyi"

265. **Dokumenty velikoj proletarskoj revoljucii,** I, s. 49.

266. E. Gankina, "Pervye dni oktjabr'skoj revoljucii 1917 goda" **Proletarskaja Revoljucija,** 1940, 3, s. 17-35.

267. Mel'gunov, s. 277-382; **Sovety v oktjabre. Sbornik dokumentov,** Moskova, 1928, s. 31-87: N. J. Fedoseeva, "**Pobeda oktjabr'skogo vooruIennogo vosstanija ve Moskve**", **Voprosy Istorii** 1957, II, s. 3-26. Bakabildiklerimiz: D. Kostomarov, **Oktjabr'v,** Moskova, 1932, A. Cebarin, **Oktjabr'skie boi 1917 goda v Moskve,** Moskova, 1929.

268. "Moskovskij voenno-revoljucionnyj komitet", **Krasnyj Arkhiv,** 1927, 4 (23), s. 64-148; 1934, 4-5 (65-66), s. 164-192, 4)71), s. 60-115.

oluşturdular[269] . Karşı-Bolşevik ordu komiteleri cesur kararlar almakta kararsız davranınca, muhalifleri güçlerini toparlamak için ara ara devam eden görüşmelerden yararlandılar. Petrograd'dan takviye alınca, Bolşevikler saldırıya geçtiler ve 14 kasıma kadar (Gregoryen takvim) süren şiddetli çarpışmalardan sonra kentte duruma hâkim oldular. Sonraki günlerde asker konseyleri seçimleri yenilendi; S.D.'ler aday göstermekten vazgeçince sandalyelerin ezici çoğunluğu Bolşeviklere geçti. 27 kasımda, genel kurulda bir araya gelen iki sovyet, birleşme kararı aldı; arkasından Mikhail Pokrovski, Birleşik Sovyet'in başkanı oldu[270].

İki başkentin dışında ve Bolşeviklerin iktidarı alması çerçevesinde, sovyetlerin rolü duruma göre değişiklik gösteriyordu. Gerçekten bu, söz konusu bölgenin toplumsal yapısına, Bolşevik Parti'nin yerel örgütlerinin gücüne ve sovyetlerin politik kompozisyonuna bağlıydı. İşçi nüfusun çoğunlukta olduğu büyük sanayi merkezlerinde darbeleri özenle hazırladıklarından ivedilikle ve kararlıhkla müdahale edecek durumdaydılar. Sovyette çoğunluğa sahip bulundukları her yerde onun adına iktidarı ele ahyorlardı; başka yerlerde de devrim komiteleri oluşturuyorlar; yetkileri bunlara devrediyorlar; bunu başaramadıkları zaman da sovyetleri kendi komitelerine ayak uydurmaya zorluyorlardı. Sağ S.D.'ler ve Menşevikler, Bolşevik girişimini protesto etmek için, kent duması ve diğer örgütlerle başbaşa vererek "Devrimin Selameti İçin Komiteler" kurmak üzere çoğu zaman sovyeti terk ediyorlardı. Buna karşılık, sol S.D.'ler Bolşeviklerle el ele davramyorlardı. Ekim ayaklanmasmı izleyen haftalarda, hemen her yerde konsey seçimleri yenilendi. Genel olarak Bolşevikler ve sol S.D.'ler sandalyelerin çoğunluğunu kazandılar. Genelde bir yığın komite ve öteki kuruluşlar iç içeydi ve her biri bir diğerinin yetkisini eline almak istiyodu. Cephede olduğu gibi kentlerde ve köylerde de eski düzenin kalıntıları süpürülmüştü ve anarşi yaygınlaşıyordu[271].

---

269. **1917 goda v Moskve. Khronika revoljucii**, Moskova, 1934, s. 183.

270. **Izvestija Moskovskogo soveta**, 206, 15 (28) Kasım 1917.

271. Bizzat sovyet tarihçilerinin de kabul ettikleri gibi, sovyetlerin Ekim Devrimi sırasındaki rolü ve eylemi konusundaki araştırmalar hâlâ emekleme devresindedir. Kolayca anlaşılacak nedenlerden dolayı, 1928'e kadar sürdürülen biçimiyle nesnel kaynakların yayımlanmasına pek güvenmemek gerekir. Taşrada Ekim Devrimi konusunda **Khornika sobytij** VI'da bir kaynakça var-

Ayaklanma öncesinde Bolşeviklerin egemen olduğu Finlandiya ve Estonya işçi ve asker konseyleri, 25 ve 26 ekimde (7 ve 8 kasım) Petrograd'dan haberleri alınca, sovyet iktidarının yönetimi aldığını ilan ettiler[272]. Aynı şekilde, Kuzey Cephesi bölgesinde, bütün sosyalist partilerin üyelerini bir araya getiren bir "Kuzey-Batı Askeri Devrim Komitesi" ayın 25'inde Pskov'da kuruldu[273]. Buna karşılık, Luga İşçi ve Asker Konseyi darbeye karşı tavır aldı ve kendisinin tarafsız olduğunu ilan etti; kasım ortalarında yapılan seçimlerde Bolşevikler burada da çoğunluğu sağladılar.[274] Ülkenin kuzeyindeki sayıları oldukça az sovyetler arasında Vologda ve Viatka işçi ve asker konseyleri ayaklanmayı kınarlarken, Menşeviklerin hâlâ sözünün geçtiği Arkhangelsk Sovyeti tarafsızlığı yeğliyordu[275]. Bu bölgede Bolşeviklerin az sayıda olması, daha sonraları ittifak devletlerinin buraya müdahalesini kolaylaştıracaktı. Örneğin, Murmansk Sovyeti, haziran 1918'de Moskova ile ilişkisini kesti. Ekim öncesinde Bolşeviklerin işçi çevrelerinde ağırlıkta olduğu Orta Rusya'nın sanayi bölgesinde, devrim çoğu zaman silah kullanmadan gerçekleşti. Iaroslav'da, Bolşevikler, sosyalist-devrimci eğilimli asker temsilcileri konseyine kısa devre yaptırarak geçici bir yürütme komitesi seçen ve yeni sovyetist iktidara katılan bir askerler genel kurulu düzenlediler[276]. Tula'da bütün sosyalist partilerin, sovyetin ve çeşitli toplumsal kuruluşların oluşturduğu bir komite, tamamen Bolşevik bir komite ile çekişiyordu; Menşevik ve S.D. temsilciler (104 Bolşevike karşı 120) işçi ve asker konseyinde ekimin başlarına kadar çoğunluğu korudular. Konsey darbeyi onaylamadığını ve bütün sosyalist partilerin oluşturacağı tek bir cepheden yana olduğunu ilan etti[277]. Ayaklanma sırasında Ninjn Novgorod Sovyeti'nde de ılımlı

---

dır; ayrıca bakınız yukarıda adını verdiğimiz derleme **Sovety v oktjabre**, Moskova, 1928; V. Lejkina, "Oktjabr' po Rossi", **Proletarskaja Revoljucija**, 1926, 2 (49), s. 185-233, 11 (58), s. 234-255 ve 12 (59), s. 238-254; **Ustanovlenie sovetskoj vlasti na mestakh v 1917-1918 godakh. Sbornik statej**, Moskova, 1953.

272. **Khronika sobytij** VI, s. 196 ve 210.

273. Lejkina, 2 (49), s. 188.

274. a.g.y., s. 197; **Khronika sobytij**, V, s. 210.

275. Lejkina, s. 199; **Novaja Zizn**, 170, 2 (15) Kasım 1917.

276. Lejkina, s. 203.

277. a.g.y., s. 205; **Delo Naroda**, 211, 16 (29) Kasım 1917.

sosyalistler büyük bir çoğunluğa sahiptiler; 26 ekimde (7 kasım), üç gün içinde seçimlerin yenilenmesine karar verildi. Bütün bunlar olurken, Bolşevikler, 10 kasımda yürütme komitesine dönüşen bir devrim komitesi kurdular. Kent dumasınm topladığı milisle aralarında kanlı çatışmalar oldu. Yenilenen sovyet, Petrograd'da bir sosyalist koalisyon hükümeti kurulması lehinde karar vermesine karşın, 83'e karşı 136 oyla Bolşevik komitenin kararını onayladı. Daha haftalar boyunca, bir tür sovyet-duma "iktidar ikiliği" kentte sürdü gitti[278].

Kara topraklar bölgesinde ve Volga havzasının merkezinde, savaşın kaderi söz konusu tarafların köylü sınıfı üzerindeki nüfuzuna bağlıydı. Sosyalist-devrimciler kırlarda egemenken, Bolşevikler kentlerde işçiler ve askerler arasında üstünlük sağlamışlardı. Voronej'de işçi ve asker konseyi çok az bir çoğunlukla Petrograd ayaklanmasını mahkûm etti ve yerel çapta iktidarı üstlenmeyi kabul etmedi. Bunu gören Bolşevikler, sol S.D.'lerle birleşerek kasım ortasında (Gregoryen takvim) kenti ele geçirecek olan bir eylem komitesi kurdular. Ama kasım başında seçimlerde yenilince, sovyetteki 95 sandalyenin 52'sini Bolşevikler, 23'ünü sol S.D.'ler kazandılar[279]. Aym şekilde, Penza ve Simbirsk konseyleri de Bolşevik girişimi kınadılar ve kasım başına kadar Menşevik S.D. yönetiminde kaldılar[280]. Tersine Bolşevikler Kazan İşçi, Asker ve Köylü Genel Konseyi'nde daha ekimin ortasında çoğunluktaydılar. Bir devrimci merkez tarafından kışkırtılan ayaklanma, bağımsız bir Halk Komiserleri Konseyi'nin yönettiği Kazan İşçi ve Köylü Cumhuriyeti'nin ilanı ile sonuçlandı[281]. Samara'da işçi ve asker konseyinin kurduğu bir devrim komitesi 26 ekimi 27 ekime bağlayan gece (7-8 kasım) iktidarı ele aldığım ilan etti. Ama köylü konseyi onu bu yolda izlemedi. Kasım sonunda seçimler yenilendiğinde Yerel İşçi ve Asker Konseyi'nde 350 Bolşevik, 160 Menşevik, 60 S.D., 32 maksimalist, 30 enternasyonalist sosyal-demokrat, 30 Yahudi Bund üyesi ve 20 partisiz vardı[282]. Tsaritsin'de olduğu gibi Saratov'da da ekim olaylarından önce de kent sovyetlerinde Bolşevikler çoğunluktaydılar. Ama Tsaritsin'de iktidar de-

---

278. Lejkina, s. 204; **Izvestija Moskovskogo soveta,** 203, 12 (25) Kasım 1917.

279. Lejkina, s. 204; **Khronika sobytij,** VI, s. 309-332.

280. Lejkina, s. 210; **Izvestija Moskovskogo soveta,** 207, 16 (28) Kasım 1917.

281. Lejkina, s. 211; **Khronika sobytij,** VI, s. 60.

282. Lejkina, s. 214; **Novaja Zizn,** 182, 16 (29) Kasım 1917.

ğişikliği sükunet içinde olduğu halde, Saratov'da sovyet ve duma güçleri arasında kanlı çatışmalar oldu ve zaferi Bolşevikler kazandı[283]. Merkezi Ural'm eski maden bölgesi haklı olarak zengin bir devrimci gelenekle övünebilirdi; ekim 1917'den önce, Bolşeviklerin başlıca kalelerinden biriydi. Ayaklanma anında, kentlerin ve imalat merkezlerinin işçi ve asker konseylerinin çoğunda Bolşevikler çoğunluktaydılar. Çok sayıda işletmede, fabrika komitelerindeki işçiler aracılığıyla, temsilciler konseyleri üretim üstünde "işçi denetimi" uyguluyorlardı. Dolayısıyla iktidarın el değiştirmesi "sovyetik yasallık" çerçevesinde, silah kullanmadan gerçekleşti[284]. Bu bölgede de sovyet iktidarından yana olanların gönlü, tek bir partinin hegemonyasmdan daha çok sosyalist bir koalisyon hükümetinden yana idi. Türdeş bir Bolşevik komite yerine, bütün sosyalist partilerin temsilcilerinden oluşan bir "Halk İktidarının Birleşik Devrim Komitesi" kurmaya karar veren Yekaterinenburg Sovyeti'nin tavrında, bu eğilim belirgin bir biçimde görülür. Bolşevik Parti yerel örgütünün bir hizbi bu uzlaşma çözümünü bile onayladı. Perm, Nijni Taghil ve Voltinsky konseyleri kasım ayına kadar Menşeviklerin ve sağ S.D.'lerin elinde kaldı[285]. Güney Ural'da durum aym oldu: Örneğin, Zlatust'ta kasım başında seçimler yenilendikten sonra çok az bir farkla da olsa Bolşevikler sovyette çoğunluktaydılar. Hatta Orenburg, General Dutov'un Kazaklarının çevre sovyetlerine karşı başlattığı saldırının hareket noktası oldu. Saldırı ancak 1918 ocağında durdurulabildi[286].

Sibirya'da sovyetist iktidarın kurulması, bölgedeki demokratik örgütlerin özerklik özlemleriyle doğrudan bağlantılı çatışmalara yol açtı. Petrograd Olayları'ndan sonra, Sibirya'daki sovyet örgütlerinde bölünmeler meydana geldi. Sağ S.D. eğilimli Tomsk "Pansibirya Olağanüstü Kongresi" daha o zamanlar Bolşeviklerin yönetimindeki Irkutsk sovyetleri Panrus Kongresi'yle rekabet halindeydi. Birincisi, bütün demokratik grupların delegelerini bir araya getiren ve ge-

---

283. Lejkina, s. 217-219; **Khronika sobytij**, V, s. 213; VI, s. 8.

284. F. P. Bystrykh, "Pobeda velikoj Oktjabr'skoj, socialisticeskoj revoljucii na Urale", **Voprosy Istorii**, 1957, 8, s. 25-42; Lejkina, s. 220-222.

285. Bystrykh, s. 37.

286. a.g.y., s. 41; **Izvestija Moskovskogo soveta**, 206, 15 (28) kasım ve 240, 30 Kasım 1917 (12 Ocak 1918).

çici yüksek organ olmaya yönelik bir bölgesel duma kurarken, ikincisi Petrograd Halk Komiserleri Konseyi'nin yetkisini tanıyordu[287]. Bolşeviklerin asıl dayanak noktası, başkent ayaklanmasının hemen ardından yerel iktidar haline gelen Krasnoyarsk Konseyi'ydi[288]. Seçimlerin yenilenmesi, sovyette Bolşeviklere ve sol S.D.'lere çoğunluğu sağlayan Irkutsk'ta, sol S.D.'ler ve Bolşevikler bir harp okulu taburuna karşı kasım ayında günlerce süren zorlu çarpışmalara girdiler; yeni sovyet iktidarı ancak gelecek ocakta sağlamlaşacaktı[289]. Şimdi de Uzak-Doğu taşrasına geçelim. Daha 1917 haziranında Vladivostok Sovyeti kent üzerinde fiili bir yetkiye sahipti. Burada da sovyet, sosyalist bir koalisyon hükümeti ve Kurucu Meclis'in toplanması lehinde olduğunu ilan etti[290]. Khabarovsk İşçi ve Asker Konseyi çok yakında Kurucu Meclis'in toplanacağını ileri sürerek 12 kasımda konseylerin iktidarı alması karşısında oy kullandı; Menşevik ve S.D. temsilciler, Bolşevikler çoğunluğu kazanınca sovyeti terk ettiler[291]. 23 ekimde açılan Uzak-Doğu Sovyetleri III. Kongresinde 39 Bolşevik, 22 sol S.D. ve 11 Menşevik temsilci bir araya geldi. Bu kongre, bir yüksek bölge organı (Uzak-Doğu Halk Komiserleri Konseyi) kurdu[292].

Ukrayna'da sovyetler pek güçlükle karşılaşmadan kendilerini kabul ettirdiler. Özellikle Rus halkm çoğunlukta olduğu sanayi merkezlerinde güçlüydüler. Çoğu zaman işçi ve asker konseyleri iki ayrı örgüttü. Siyasal öncelik, sosyalist-devrimcilerin ve Ukraynalı sosyal-demokratların egemen oldukları Ukrayna merkez Radası'ndaydı[293].

---

287. **Khronika sobytij**, VI, s. 206 ve 353.

288. **Delo Naroda**, 212, 17 (30) Kasım 1917.

289. **Sovety v oktjabre**, s. 185; **Izvestija Moskovskogo soveta**, 11 (259), 17 (30) Ocak 1918; Łejkina, s. 228.

290. **Izvestija Moskovskogo soveta**, 218, 30 Kasım (13 Aralık) 1917.

291. **Khronika sobytij**, VI, s. 35, Lejkina, s. 231.

292. **Khronika sobytij**, VI, s. 333 ve 347.

293. Ukrayna'da devrim üstüne bakınız J. S. Reshetar, **The Ukrainian Revolution 1917-1920, Princeton, 1952; R. Pipes, The Formation of the Soviet Union. Communism and Nationalism 1917-1923**, Cambridge, Mass. 1954; D. Geyer, "Die Ukraine im Jahre 1917", **Geschichte in Wissenchaft und Unterricht**, VIII, 1957, s. 670-687; N.J. Suprunenko, "Ustanovlenie Sovetskoj vlasti na Ukrainie", **Voprosy Istorii**, 1957, 10, s. 49-70. Çeşitli yazarların saydığı eserler bu basit kaynakçayı tamamlayacaktır.

Bölgesel Sovyet Yürütme Komitesi çok geç bir tarihte, ancak eylülde kurulabildi. Rada'nın yanında çok silik bir görevi oldu ve yerel konseylerden pek itibar görmedi. Ekim ayaklanmasından önceki ve sonraki günlerde, Ukraynalı Bolşeviklerin geçici olarak Rada'nın sosyalist ve milliyetçi partileriyle dava birliği yaptığı görüldü. Pjatakov'un yönettiği Kiev'li Bolşevikler, 26 ekimde (8 kasım) işçi konseyini, yeni sovyetist iktidara katıldığım ilan eden bir devrim komitesi kurmaya ikna etti. Bunun sonucunda kralcı birliklerle çarpışmalarda Rada,Bolşeviklerin yanında yer aldı. Kasım ortasında iki sovyet birleşince, Bolşevikler yeni işçi ve asker konseyinin 30 sandalyeli Merkez Yürütme Komitesi'nde 14 sandalye kazandılar[294]. Kharkov, Lugansk ve Yekaterinoslav'da Bolşevikler, sovyet içinde ve diğer sol sosyalist partilerin desteği ile yerel çapta iktidarı alan bir devrim komitesi kurdular[295]. Nikolayev'de de aym şey oldu, ama bu kentin devrim komitesi eşit sayıda sovyet ve duma üyesinden oluşuyordu ve bizzat sovyet, iktidarı tek başına üstlenmesini isteyen bir Bolşevik önergeyi 95'e karşı 116 oyla reddetti[296]. Don havzasında Yuzovka İşçi ve Asker Konseyi daha da ileri giderek 46'ya karşı 70 oyla Petrograd darbesini mahkûm eden bir Menşevik kararı oyladı[297]. Kherson'da, yerel sovyet, il ve ilçe köylü konseyi temsilcileri ile belediye özyönetimi temsilcilerini bir araya getiren bir Halk Komiserleri Konseyi kuruldu[298]. Genelde güçler dengesi oldukça karışıktı; yerel konseyler, Rada, kent dumaları ve çok sayıda komite bir arada yaşıyordu ya da geçici ittifaklar kuruyorlardı. Bir farklılaşmanın olması için 18 kasımı ve çoğunluğu kurallara uyulmadan seçilmiş (tabii rastgele delegeler değillerse), yaklaşık 2.500 delegenin katıldığı Sovyetler Panukrayna Kongresi'nin Kiev'de açılışını beklemek gerekti. Halk Komiserleri Konseyi'nin Rada'ya bir ültimatom göndermesi üzerine, Rada taraftarları kongrede söz sahibi oldular; bu da Bolşeviklerin ve birkaç S.D.'nin, toplam 150 ile 200 kadar delegenin kongreden çekilmesine yol açtı. Ayrılanlar, o sırada toplantıları devam eden Don

---

294. Lejkina, 12 (59), s. 238-254.

295. **Khronika sobytij**, VI, s. 9, 18, 27, 271.

296. a.g.y., s. 9 ve 27.

297. a.g.y., s. 43.

298. **Izvestija Moskovskogo soveta**, 214, 25 Kasım (8 Aralık) 1917.

ve Krivoyrog Bölgeleri Kongresi'ne katılmak üzere Kharkov'a gittiler. Bu yeni Sovyetler Panukrayna Kongresi, kendisini Ukrayna geçici işçi ve köylü hükümeti olarak ilan eden bir Merkez Yürütme Komitesi belirledi. Sonraki haftalar ve aylarda Ukrayna, ülkeyi işgal etmiş olan Kızıl Ordu ile merkezi Rada'nın birliklerini ve onların yanında yerini alan Alman garnizonlarını boğaz boğaza getiren bir iç savaşa sahne oldu.

Cephedeki birliklerin açık düşmanlığıyla karşılaşsaydı, Bolşevik devrim ne gerçekleşebilirdi ne de sürebilirdi[299]. Bununla birlikte ekim ayaklanması döneminde birlik komitelerinin, özellikle de en yüksek düzeyde kolordu komitelerinin ezici çoğunluğu, henüz Bolşevizme geçmemişti. Zaten geçici hükümet çarpışan halk kitlelerinin hemen hemen tüm güvenini yitirmişti; Kerenski boşuboşuna cephe birliklerini Bolşeviklerin elindeki Petrograd üstüne yürütmeye kalktığı zaman bu iyice su yüzüne çıktı. Devrimi izleyen haftalarda, cephe askerleri hemen her yerde bir "bekle gör" tarafsızlığı gösterdiler[300]. VI. Ordu Komitesi'nin bir kararında "Ne Kerenski'ye ne Bolşeviklere bir tek asker yok!" deniliyordu[301]. Bununla birlikte, öncelikle barış ve toprak üstüne propaganda amaçlı kararnameleri sayesinde Bolşevikler çeşitli kademelerden ordu komitelerini kendi taraflarına kazanmayı başardılar, ama çok zayıf bir çoğunluğa sahip olsalar da S.D. oyların desteği gerekiyordu. Ayaklanmacılar lehinde ilk karar alanlar Kuzey cepheleri askerleri (I., II. ve XII. ordular) ve Batı cepheleri askerleri (II., III. ve X. ordular) oldular. 9 kasımda Wenden'de açılan XII. Ordu V. Kongresi'nde, yeni sosyetist hükümeti destekleme lehinde yapılan kesin oylama sırasında, sol blok atbaşı farkla, 243'e karşı 248 oyla "sosyalist" bloktan üstün geldi. Ama üç hafta sonra, aym XII. Ordu'nun olağanüstü kongresinde, sol kesim oyların üçte ikisini topladı[302]. Aralık ortasında Bolşevikler Kuzey Cephesi I. Kongresi'nde ezici bir çoğunluk elde ettiler[303]. Batı cephesi birlikleri arasındaki üstünlük mücadelesi,

299. Bkz. "Armija v period podgotovki i provedenija velikoj Oktjabr'skoj socialisticeskoj revolijucii" **Krasnyj Arkhiv,** 1937, 5 (84), s. 135-187.

300. Bkz. Mel'gunov, s. 165-177.

301. **Khornika sobytij,** VI, s. 65.

302. a.g.y., s. 45; Lejkina, a.g.mak. 2 (49), s. 186.

303. **Izvestija Moskovskogo soveta,** 225, 8 (21) Aralık 1917.

esas olarak Bolşevist kent sovyetinin sosyalist-devrimci bir cephe komitesine karşı mücadele ettiği Minsk'te gerçekleşti. Daha 25 ekimde (7 kasım) işçi ve köylü konseyi, kent çapında iktidarı aldı. Cephe komitesinden gelen Bolşeviklerle birlikte bir Batı cephesi devrim komitesi kurdu. Hasım tarafla, yani "Devrimin Selameti Komitesi" ile yapılan oyalayıcı gizli pazarlıklar, Bolşeviklere, birliklerin Petrograd üstüne hareketini askıya alma olanağı verdi. Kasım ortalarında yapılan II., III. ve X. ordu kongrelerinde, Bolşevik ve S.D. çoğunlukla yeni ordu komiteleri seçildi. Batı bölgesi işçi ve asker konseyinde olduğu gibi Batı Cephesi Kongresi'nde de (aralık başı) delegelerin üçte ikisi Bolşeviklere oy verdi. Bir Batı bölgesi halk komiserleri konseyi kuruldu; bu yüksek sovyet organı, sonunda bağımsızlıkçı Beyaz Rus hareketinin organı Hromada'mn yerini aldı[304].

Devrimin esas mevkilerinden daha uzak cephelerde, Bolşevikler daha az avantajlı durumdaydılar. Ukrayna Rada'sı, Güney-Batı cephesinde (XI. ve VII. ordular, özel birlikler) ve Romanya cephesinde (XI., IV. ve VI. ordular) etkili görünüyordu. Rada Ukrayna birliklerini cepheden geri çağırdıktan sonra onları kendi emri altında tutmaya çalıştı. Kasım sonunda, Berdiçev'de toplanan Güney-Batı Cephesi Olağanüstü Kongresi'nde 267 Bolşevik, 213 sosyalist-devrimci (50'si sol S.D.) 47 birleşik sosyal-demokrat, 73 Ukraynalı milliyetçi ve 42 partisiz bir araya geldi. İktidar sorunu görüşmeleinde kongre ikiye bölündü. 322 Bolşevik ve sol S.D. ordu komitelerinin cephede iktidarı alması lehinde oy kullamrken, 232 Ukraynalı S.D. ve Menşevik karşı oy kullandı. Seçimler yenilendikten sonra, 35 sandalyeden 18'ini Bolşeviklerin aldığı cephe devrim komitesi, Rada karşısında kendisini kabul ettiremedi[305]. Romanya cephesinde ve artbölgede yetkiler "Rumçerod"un *(Ispolnitel'nyj komitet Rumfronta, Cernomorskogo proberez'ja i Odesskoj oblasti)* elinde toplanmıştı. Bolşevik olmayan partiler burada sandalyelerin çoğuna sahipken, sol rakipleri sonbaharda seçimlerin yenilenmesinden beri Odessa işçi, asker ve denizci temsilcileri konseylerinde üstün durumdaydılar. Rumçerod, Odessa konseyleri, sosyalist partiler ile Rada arasında bir koalisyonun ürünü olan ve 10 kasımda kurulan devrim komitesi başlangıçtan beri çok karışık kompozisyonundan dolayı etkin ola-

304. Lejkina, s. 190; bakınız L. S. Gaponenko, "Bor'ba soldat zapanogo fronta za pobedu sovetskoj vlasti" **Ustanovlenie sovet skoj vlasti na mestakh,** s. 182-244.

305. **Khronika sobytij, VI,** s. 172, 185 ve 202; Lejkina, 11 (58), s. 234-249.

mamıştı. 23 aralıkta toplanan Romanya Cephesi Sovyetleri II. Kongresi'ne 160 kent sovyeti ve 87 köy delegesi katıldı. Siyasal görüş olarak bu delegelerin 396'sı Bolşevik, 220'si sol S.D. idi, bunları 187 sağ S.D., 76 partisiz, 74 Ukraynalı S.D., 68 Menşevik, 37 enternasyonalist sosyal-demokrat ve değişik gruplardan birkaç delege izliyordu. Daha ilk günde, Kurucu Meclis karşısında takımlacak tavır konusunda anlaşmazlık çıktı. Sonuçta, kongre 320'ye karşı 509 oyla Kurucu Meclis'e kutlama mesajı gönderilmesini reddetti. Sonra Menşeviklerin ve sağ S.D.'lerin girmeyi kabul ettikleri yeni bir Rumçerod seçti. Kongrenin sovyetlere yakın kararları, Odessa Sovyetleri Birleşik Prezidyumu'nu 25 aralıkta belediye yetkisini üstlenmeyi teşvik etti.[306] Aynı anda, Bolşevikler Kafkasya Ordusu II. Kongresi'nde, Tiflis'te de çoğunluğu elde ettiler; bu kongre Sovyetler Panrus II. Kongresi'nin kararlarını onaylayarak Halk Komiserleri Konseyi'nin yetkilerini tanıdı. Kongrenin seçtiği ordu konseyi, kendisini Kafkasya İşçi ve Asker Konseyleri Bölge Merkez Komitesi'nin *(Kraevoj centr)* rakibi olarak görüyordu[307].

Petrograd Bolşevik ayaklanmasından sonra, Rus ordusunun en yüsek dereceli seçim organı olan Moghilev'deki genel karargâha bağlı Ordulararası Komite *(obscearmejiskij komitet),* görüşmeler yoluyla Çernov başkanlığında yeni bir sosyalist koalisyon hükümeti kurmaya çalıştı. Ve bu amaçla politik özgürlüklerin sağlanmasmı, öngörülen tarihte Kurucu Meclis'in toplanmasını, toprakların tarım komitelerine teslimini ve hemen barış görüşmelerinin başlatılmasını isteyen bir çağrı yayımladı[308]. Bunun üzerine, Halk Komiserleri Konseyi, başkomutanlığa atadığı Krilenko'yu acele olarak Moghilev'e yolladı. Zorla başkomutanlık karargâhına yerleşen Krilenko, ordulararası komitenin dağıtılması emrini verdi. 24 aralıkta yeni bir ordulararası kongre toplandı. Kafkasya birlikleri dışında bütün çarpışan birlikler, bu kongreye temsilciler yolladılar. Kongre, Bolşeviklerin egemenliği altında geçti ve bir askeri devrim komitesi oluşturduktan sonra Krilenko'ya verilen görevi onayladı[309]. Başlangıçta, ekim günlerinde, tarafsız kalan denizci komiteleri merkez organı

---

306. **Khronika sobytij,** VI, s. 320 ve 334; Lejkina, s. 249-254.

307. **Khronika sobytij,** VI, s. 321, 393 ve 398.

308. **Novaja Zizn,** 177, 10 (23) Kasım 1917.

309. Lejkina, 2 (49), s. 192-195.

Centroflot, daha sonra Bolşevik girişimi mahkûm etti. Bununla birlikte iki büyük donanma, Baltık ve Karadeniz donanmaları, ezici çoğunlukla Bolşevistti. Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin emri üzerine, Bolşevik tayfalardan oluşan bir denizciler devrim komitesi kuruldu, bu komite Centroflot'un artık kitlelerin duygularını yansıtmadığını belirterek dağıtılmasını istedi. Bu kuruluşun bazı üyeleri Bolşevizmi seçtiler, diğerleri ise zorla eylemlerinden vazgeçmeye zorlandılar. Bolşeviklerin egemen olduğu 1. Denizciler Panrus Kongresi 1 aralıkta açıldı. Kuşkusuz, bazı delegeler geniş bir sosyalist koalisyon dileklerini dile getirdiler, demokratik ilkelerin ayaklanmacılar tarafından çiğnenmesini sert bir biçimde kınadılar; ama yine de kongre büyük bir çoğunlukla (28 çekimser, 2 aleyhte oya karşı 160 oyla) Halk Komiserleri Konseyi'nin desteklenmesi lehinde oy kullandı[310].

Köylü konseylerine gelince, Ekim Devrimi sırasında özel bir yol izlediler. Örgütsel bağımsızlıkları, kendilerine özgü yürütme komiteleri ve merkezi organlarıyla, işçi ve asker konseylerinin uzağında yaşıyorlardı. Bu nedenle, Sovyetler Panrus II. Kongresi'nin açılışında, 25 ekimde sadece bir avuç köylü temsilcisi rastlantı sonucu hazır bulunuyordu. O sıralarda S.D.'ler köylü konseylerinde, Lenin'e karşı kullanmaya çalıştıkları bir üstünlüğe sahiptiler. Hükümet darbesinden hemen sonra Köylü Temsilcileri Sovyetleri Panrus Yürütme Komitesi, bir dizi çağrı yaparak yeni rejimin tanınmasına karşı tavır aldı. "Kurucu Meclis'in toplanmasına üç hafta kala iktidarı ele geçirmek, tüm halkın haklarını gaspetmektir (...) Böyle yapmakla Petrograd İşçi ve Asker Konseyi bir kardeş kavgası başlatmıştır."[311] "Tüm iktidar konseylere" sloganının karşısına Köylü Yürütme Komitesi, "Tüm İktidar Kurucu Meclis'e" sloganını çıkardı. Köylü konseylerini, özyönetim organlarını ve orduyu, ülkenin yeni yöneticilerinin emirlerini yerine getirmemeye çağırdı. Ayrıca Bolşeviklerin dışında tutulacağı sosyalist bir hükümetin kurulması lehinde 26'ya karşı 33 oyla karar verdi. 26 muhalif ise Bolşeviklerin katıldığı bir koalisyon hükümetini benimsiyorlardı[312]. Sol S.D. parti üyeleri, Yürüt-

310. "Flot poşle oktjabr'skoj pobedy", **Krasnyj Arkhiv**, 1932, 4 (53), s. 63-99.

311. **Izvestija vserossijskijo soveta krest'janskikh deputatov** 146, 26 Ekim (8 Kasım) 1917.

312. **Khronika sobytij**, VI, s. 49.

me Komitesi'nden 23 kasımda bir köylü konseyleri Panrus kongresi toplanması yolunda bir karar çıkmasını sağladılar. Açılış oturumunda hazır bulunan kongrecilerin azlığından dolayı, kongre kendisini olağanüstü kongre ilan etti. Oy verme hakkı olan 335 delegeden 195'i sol S.D., 65'i sağ S.D., 37'si Bolşevik, 22'si anarşist ve küçük gruplardan birkaç üyeydi. Daha başında kongre, Lenin'i en azından Halk Komiserleri Konseyi'nin başkanı sıfatıyla dinlemek istemedi. İki kez aralıklarla kürsüye gelen Lenin ancak zaman zaman konuşabildi. Kongre, bütün partilerin sovyetik hükümete katılmasını isteyen bir kararı benimsedi. Bolşevikler oylamaya katılmadılar. Kongre kararlarında tekrarlanan ve geniş köylü kitlelerin katıldığı slogan, türdeş sosyalist hükümet sloganıydı. Ama bu olaylar sırasında Lenin, sol S.D.'leri Halk Komiserleri Konseyi'ne girmeleri için ikna etmeyi başardı. Dolayısıyla, Olağanüstü Kongre, kendi Yürütme Komitesi'nin, İşçi ve Asker Konseyleri Merkez Yürütme Komitesi'yle birleşmesine karar verdi[313].

Böylelikle bir taşla iki kuş vuran Bolşevikler bir yandan köylülerin birliğini bozmayı, öte yandan sol S.D.'lerin desteği sayesinde (buna çok ihtiyaçları vardı) durumlarını önemli ölçüde kuvvetlendirmeyi başardılar. Köylü Temsilcileri Panrus II. Kongresi 9-25 aralık tarihleri arasında bir olağanüstü kongreler furyası içinde yaklaşık eşit güçlerde iki farklı gücü karşı karşıya getirdi. 789 kongreciden 305'i sağ S.D., 350'si sol S.D., 91'i Bolşevikti; geriye kalanlar ise küçük sosyalist örgütlerdi[314]. İçlerinden 300'ü ordulardan, 300'ü kaza köylü konseylerinden ve 189'u il konseylerinden geliyorlardı. 53 il içinde en güçlü temsil edileni ülkenin merkez bölgesinden başkası değildi. Sol S.D. Maria Spiridonova, Viktor Çernov karşısında kıl payı kongre başkanlığını kazandı. Görüşmelerde iki Kurucu Meclis anlayışı çarpışıyordu. Sağın yarısı Kurucu Meclis'e açıkça bağlılık bildirgesi istedi ve 314'e karşı 350 oyla bu yönde bir kararı benimsetti[315]. Lenin, burada da "Kurucu Meclis'ten yüz kez daha demokratik" olan

313. **Rezoljucii crezvycajnago i vtorojo vserossijskikh s-ezdov sovetov krest'janskikh deputatov**, Petrograd, 1917; M. Gajsinskij, **Bor'ba bol'sevikov za krest'janstvo v 1917 g.**, Moskova, 1933, s. 179-211; P.N. Sobolev, "Rol' vserossijskikh s-ezdov sovetov v bor'be proletariata za trudjasceesja kret'janstve oktjabr, 1917 g.-janvar'1918 g.", **Voprosy Istorii**, 1957, 12, s. 3-24; Bunyan ve Fisher, s. 210-219.

314. Gajsinskij, s. 230.

315. Gajsinskij, s. 221.

sovyetlerin demokratik karakterini göklere çıkardı ve hatta "köylü demokrasisinin" temsilcilerinin hoşuna gitmesi için şunları bile söyledi: "Bize diyorlar ki 25 Ekim Devrimi, iktidarı sadece ve sadece Bolşeviklere aktardı (...). Halk, sovyetteki temsilcilerinin kendi iradesini ifade etmediklerinin farkına vardığı zaman, onları kolayca görevden alabilir. Böylelikle, sovyet hep halkın iç iradesini ifade edecektir."[316] Ama bir sosyal-demokrat kongreci, Lenin'in sözlerine karşılık şunları söyledi: "Yoldaş Ul'janov pekâlâ biliyor ki onunla aynı görüşte değilseniz sizi süngü gücüyle dağıtacaktır (...). Siz sovyetler iktidarından söz ediyorsunuz ama komiserler sovyetler iktidarının kökünü kazıyorlar! Sovyetist iktidar yerine eskiden Nikolay'ın doldurduğu yeri Lenin'in iktidarının aldığını görüyoruz."[317]

17 aralıkta Köylü Konseyi ikiye bölündü. Toplantı salonunu terk ettikten sonra sağ S.D.'ler ve siyasi dostları, Çernov'un başkanlığında 21 Ocak 1918'de Kurucu Meclis'e kalkan olacak yeni bir kongreyi toplamak üzere bir Yürütme Komitesi belirlediler. Ayrı toplantı yapan sol azınlığa gelince, o da Rusya İşçi ve Köylü Temsilcileri Konseyleri Merkez Yürütme Komitesi'yle birleşen ve 81 sol S.D. ve 20 Bolşevikten oluşan bir yürütme komitesi seçti. Kongrecilere evlerine döndükten sonra sovyetler iktidarı lehinde propaganda yapmaları, sağ unsurların köylü konseylerinden elenmesi ve köylü konseylerinin işçi ve asker konseyleriyle birleşmesini tavsiye etmeleri talimatı aldılar[318]. Her şeye karşın kırsal kesimde sovyet iktidarını benimsetmek ve sağ sosyalistleri il köylü konseylerinden atmak için aylar gerekti. Daha köylerde yerlerini sağlamlaştırmadan konseyler, 1918 baharında Bolşeviklerin başlattığı ve demokrasinin her türlü gerçekten demokratik temsilini olanaksız kılan sınıflar savaşı içinde bozuldular.

Bolşevikler "Tüm iktidar konseylere!" sloganı ile devrimi hazırladılar ve gerçekleştirdiler. Ama tarihsel gerçeğin incelenmesi, iktidarın üstlenilmesini işçi, asker ve köylü konseylerinin sadece bir hizbinin istediğini ve sadece onların bu operasyona etkin bir biçimde katkısı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Elbette, sovyetlerin ve onların temsil ettiği kitlelerin büyük çoğunluğu geçici hükümetin devrilmesinden memnundular, ama Bolşevik hegemonyamn yerleşme-

316. **Khronika sobytij**, VI, s. 258.

317. Gajsinskij, s. 240.

318. Bkz. a.g.y., s. 247-266.

sini de kabul etmiyorlardı. Şiddete ve gemi azıya almış bir demagojiye başvuran Lenin ve Troçki, bu direnişi kırmayı ve sovyetler görüntüsünün arkasında parti diktatörlüğünün temellerini atmayı başardılar. Ekim Ayaklanması'ndan yedi hafta sonra, Maksim Gorki'nin gazetesi *Novaja Zizn;* yeni efendilere şu acı eleştiriyi yöneltiyordu: "İktidar, sovyetlere sadece kâğıt üzerinde, hayalde geçti, yoksa gerçekte değil. Bolşevikler kongreyi, sovyetlerin değil, kendilerinin aldığı bir iktidar oldubittisi karşısında bıraktılar. II. Kongre'nin oturumları bir ayaklanma ortamında yapıldı, Bolşevikler süngü gücüne yaslandılar (...). Sovyetlerin çekimser göründüğü, Bolşeviklerin güvenli bir çoğunluğa sahip olmadığı taşra köşelerinde, Bolşevikler sovyetleri korkutmaya ve onları aşağıdaki seçenekle karşı karşıya bırakmaya çalıştılar: Ya razı olacaklar ya da demokrasi saflarında iç savaş başlatacaklardı. İşte, 'Tüm iktidar konseylere!' sloganı olaylara böyle yansıdı ve böylece gerçekte 'Tüm iktidar bir avuç Bolşeviğe!' slogamna dönüştü (...). Konseylerin önemi çoktan kayboldu, rolleri bitti (...). Sovyetler Cumhuriyeti'ymiş. Boş laf bunlar! Gerçekte oligarşik bir cumhuriyet, birkaç halk komiserinin cumhuriyeti söz konusu. Yerel sovyetler hangi bakımdan değişime uğradılar? Bolşevist askeri devrim komitelerinin ya da yukarıdan atanan komiserlerin yumuşak başlı, edilgen uzantıları haline geldiler. Hâlâ bağımsızlıklarını koruyan, 'Halk Komiserleri Konseyi'ni tammamakta direnen sovyetlere gelince, şüpheli, oportünist, neredeyse karşıdevrimci kuruluşlar olarak kara listeye yazıldılar (...). Sovyetler çöküyorlar, güçsüzleşiyorlar ve demokrasi saflarında sahip oldukları inanılırlığı her gün biraz daha yitiriyorlar."[319]

---

319. **Novaja Zizn,** 195, 7 (20) Aralık 1917.

V.
SOVYETLER DİKTATÖRLÜĞÜNÜN KURULMASI

1. KURUCU MECLİS Mİ SOVYET CUMHURİYETİ Mİ?

Devrim hareketinin başladığı andan itibaren, Kurucu Meclis'in toplanması Rusya'daki tüm liberal ve sosyalist akımlarm yüce amacı haline geldi. Yaklaşık on yıldan beri çarlık otokrasisine karşı verilen savaşın hem simgesi hem hedefi olan Kurucu Meclis, daha adil ve daha özgür bir toplumsal yaşam vaadi olarak görülüyordu. Şubat Devrimi sırasında, bütün siyasal partiler "Rus topraklarının hâkimi" bir ulusal meclisin toplanmasını programlarına almışlardı; Geçici Hükümet bunu başta gelen görevi olarak ilan ederken, Petrograd Sovyeti halka yaptığı çağrıyı ona göndermede bulunarak bitiriyordu.

Burjuva-sosyalist koalisyonun, sonuçları bakımından en ciddi, en ağır hatalarından biri, tamamen hukuksal bahanelerle seçimleri er-

telemesi oldu[1]. Nihayet 25 Kasım 1917'de seçimler yapıldığında, siyasal durum baştan aşağı değişmişti: Bolşevikler Petrograd'da iktidarı ele geçireli üç hafta kadar olmuştu ve konseylerin egemenliğini ilan etmişlerdi. Halk kitleleri meydana gelen değişikliğin pek farkına varmadığı ve sovyet iktidarı ile Kurucu Meclis arasında bir çelişki görmediği halde, seçim çekişmesinin kıyasıya olması kaçımlmazdı. Ayaklanmayı izleyen haftalarda, sovyetlerin Bolşevikleştirilmesi ve sol S.D.'lerin köylerde güçlenmesiyle kamuoyunda meydana gelen değişiklik; sağ ve sol S.D.'lerin eski sosyalist-devrimci yöneticilerin ön sıralarda yer almasını sağlayan tek liste halinde seçimlere katılmalarından dolayı ancak kısmen ortaya çıkabilirdi. Sağ S.D.'ler, köylü konseylerinde ve tarım komitelerinde ezici bir çoğunluğa ve köylü kitleler üzerinde etkili olmalarını sağlayan desteğe sahiptiler. Her ne olursa olsun, Bolşeviklerin "sol S.D.'ler seçimlere ayrı liste ile girseydi, sağ S.D.'lerden çok oy alırdı ve Bolşeviklerle birlikte hareket etseydi çoğunluğu kazanırdı" biçimindeki savını, hiçbir şey doğrulamaz[2]. Tersine, özgür seçimler yapılsaydı, kısmen gazeteler yasaklanmasa, tutuklamalar yapılmasa, oy kullanma hakkına engellemeler getirilmeseydi, Bolşeviklerin kentlerdeki oyu daha düşük olurdu[3].

Kurucu Meclis seçimleri sonucunda oyların ve sandalyelerin dağılımı aşağıdaki gibi oldu (sadece belli başlı gruplar göz önünde tutuldu)[4]:

Partiler	Aldığı oy sayısı
Rusya Sosyalist Devrimci	15.848.004
Ukrayna Sosyalist Devrimci	1.286.157
Ukrayna Sosyalist Blok	3.556.581
Toplam: S.D. ve Sempatizanları	20.690.742
Bolşevik	9.844.637
Menşevik	1.364.826
Öteki Sosyal Demokrat Partiler	601.707
Anayasacı Demokratlar	1.986.601
Rus Muhafazakâr Gruplar	1.262.418
Yerli olmayan partiler	2.620.967

1. Seçimler genel, eşit, gizli ve tek dereceliydi. Kadınların ve askerlerin 20 yaşından, erlerin 18 yaşından itibaren oy kullanma hakkı vardı. Sandalyelerin dağılımı nispi temsile göre yapılıyordu. Başta 17 eylül için öngörülen seçimler ilk önce ekim sonuna, sonra 12 (25) kasıma ve Kurucu Meclis'in toplanması 27 kasıma (10 aralık) ertelendi; Bakınız A. von Freytagh-Loringhoven, **Die Gesetzgebung der russischen Revolution,** Halle, 1920, s. 32.

Partiler	Sandalye sayısı
Rusya Sosyalist Devrimci	299
Ukrayna Sosyalist Devrimci	81
Sol Sosyalist Devrimci	39[5]
Bolşevik	168
Menşevik	18
Öteki Sosyal Demokrat Partiler	4
Anayasacı Demokratlar	15
Rus Muhafazakâr Gruplar	2
Yerli olmayan partiler	77

Seçimlerin en çarpıcı sonucu, Bolşevik Parti'nin oyların % 23.9'u ile; arkasında Rus halkının büyük çoğunluğunun desteği olmadan Kurucu Meclis'te ikinci parti olmasıydı. Zaten, bütün eski monarşi kurumlarının olduğu gibi orta burjuvazinin, arazi sahiplerinin ve tutucu yüksek memurların zayıflığı açıkça görülüyordu. Çekişme asıl sosyalist partiler arasında geçiyordu: Geniş kitleler oyların beşte dördünü alan sosyalist partilerin peşinden gidiyorlardı[6].

Bolşeviklerin tüm ülke çapında seçmenlerin ancak dörtte birinin oylarını almış olmasına karşın, oyların bölgelere göre dağılımı o zamanki siyasal güçler dengesini daha gerçekçi bir ışıkla aydınlatıyordu. Büyük kentlerde, sanayi merkezlerinde, cephe gerisi garnizonlarda mutlak ya da nispi çoğunluk Bolşeviklerdeydi. Aym şekilde Kuzey ve Batı cepheleri orduları ile Baltık Donanması üstünde de onlar etkiliydiler. Beyaz Rusya'nın olduğu gibi Orta ve Kuzeybatı Rusya'mn köylü seçmenleri arasında önemli bir yerleri vardı. Karadeniz ve Kafkasya bölgelerinde o kadar tutulmuyorlardı. Sibirya ve Volga Havzası'nda olduğu gibi, S.D.'lerin hayli üstün olduğu her yerde onların ağırlıklarmda gedik açmayı başarmışlardı. Burjuva partilere gelince, gerçekte sadece Petrograd'da ve Bolşeviklerin arkasından ikinci sırada bulundukları Moskova'da çoğunluktaydılar. Ge-

2. Bkz. Schapiro, s. 82.

3. Bkz. A. Tyrkova-Williams, **From Liberty to Brest-Litovsk**, Londra, 1919, s. 336.

4. O. H. Radkey'in hesaplarına göre **The Election to the Russian Constituent Assembly of 1917**, Cambridge, Mass., 1950.

5. Sol S. D.'ler Kurucu Meclis'te bağımsız bir hizip oluşturdular.

6. Bkz. Radkey, s. 14.

nel olarak, yerel çaptaki seçimlerin sonuçları çeşitli partilerin ilgili konseylerdeki güçlerine bağlıydı: Kentlerdeki işçi ve asker konseylerinin çoğunda Bolşeviklerin çoğunlukta olması onların konseylerdeki başarısıyla uyuşuyordu; buna karşılık kırsal kesimde S.D.'ler üstün olduğundan seçimlerde başarılı oluyorlardı[7]. Dahası, seçimlerin sonuçları ilerideki iç savaştaki güçlerin dağılımını önceden belirliyordu: Hasımları çevrelerinde faaliyet gösterirken Bolşevikler ülkenin merkezini ellerinde tutuyorlardı.

Bir devrimi ve bir dış savaşı birlikte götüren bir ülkede, olağanüstü koşullarda yapılan Kurucu Meclis seçimleri birkaç ay sonra değişebilecek geçici bir siyasal sempati yarışması özelliği kazandı. Bununla birlikte, normal koşullarda ülkenin yazgısını belirlemekte etkisi olabilecek bir güçler dengesini de ortaya çıkardı. Rusya, kırsal kesimin efendisi Sosyalist Devrimci Parti'nin ve kentlerin efendisi Bolşevik Parti'nin çatışmaları ve bocalamaları ile demokratik olarak gelişebilirdi. Yine de Lenin çok öteden beri parlamenter demokrasiye karşı konseyler sistemini ve sovyet sistemi çerçevesinde partisinin mutlak hegemonyasını seçmişti. Hâlâ askıda olan tek sorun Kurucu Meclis'in ne olacağı sorunu idi[7a].

Bolşeviklerin Kurucu Meclis ve genel olarak parlamenter sistem karşısındaki tutumlarını öteden beri hep katı bir yerindelik kaygısı belirlemişti. 1903'te, Rus Sosyal Demokrat Parti Kongresi'nde, o sıralar Lenin'in yakın olduğu Plekhanov, devrimin çıkarının oy kullanma hakkına sınırlamalar getirmeyi gerektirebileceğini söylemişti[8]. Lenin de demokratik ilkelerin partinin çıkarlarına uyarlanmasını koşulsuz onaylamıştı. 1905'te, Kurucu Meclis, halk ayaklanmasından çıkan proletaryanın ve köylü sınıfının diktatörlüğünü onaylayacaktı. Stalin, "Onun görevi devrimci dönüşümler getirmek ve buyrultular ve kararnamelerle onları onaylamaya zorlamak olacak"[9] diyordu. Lenin'in ve Bolşeviklerin gözünde asıl önemli

---

7. Bugün elimizdeki kaynakların ender olarak olanaklı kıldığı bir karşılaştırma, Kurucu Meclis ve sovyetler seçimleri sonuçları ile ilgili olarak Bolşeviklerin farklı toplumsal kesimlerden ne kadar oy topladıklarını gösteren ilginç bilgiler vermektedir.

7a. W. A. Korpat, "Lenin und die Konstituierende Versammlung", **Jahrbücher für Geschichte Osteuropas**, 1957, s. 488-493.

8. Lenin, **Oeuvres**, cilt 7, s. 237; 28, s. 290.

9. Stalin, **Oeuvres**, cilt 3, s. 137.

olan, Kurucu Meclis'te hangi toplumsal gücün egemen olacağım ve saldırı potansiyelinin ne olacağım bilmekti. 1917 haziram sonunda "Kurucu Meclis sorunu burjuvazi ile proletaryayı kapıştıran sınıf savaşının gidişine ve sonucuna bağlıdır"[10] diyordu. Aynı dönemde Stalin daha açıkça şunları söylüyordu: "Kurucu Meclis çok önemlidir. Ama onun dışında kalan kitleler, kıyaslanmayacak kadar daha büyüktür. Güç, Kurucu Meclis'in kendisinde değil, kendi savaşlarıyla yeni bir hak yaratan, onu daha ileriye götüren işçilerde ve köylülerdedir."[11] Bir Bolşevik propaganda broşüründe açık açık "Devrimci halkm, öncelikle de devrimci garnizonun ona göz kulak olması ve üstünde baskı kurabilmesi için Kurucu Meclis'in merkezi Petrograd'da olmalıdır"[12] deniyordu.

Lenin, "üstün bir demokrasi biçimi" olarak sunulan konseyler sistemini bir kez kabul edince, o zamana kadar devrimci programında göreli bir değer verdiği Kurucu Meclis'i önemsemez olmuştu. Böylece sosyalizme geçişi seçerek burjuva parlamenter demokrasiyle kesin olarak bağlarım koparmamn gerçekte tek bir anlamı olabilirdi: "Kurucu Meclis" hedefini, "sovyetler iktidarı" hedefine bağımlı kılmak. *Nisan Tezleri*'nde Kurucu Meclis'in hiç sözü geçmiyordu ve Lenin tezlerini açıkladığı bir toplantıda özellikle şunları söylemişti: "Yaşam ve devrim Kurucu Meclis'i ikinci plana itti."[13] Ama yine de Kurucu Meclis'in toplanmasını istemeye devam etti. Bolşevik propagandacılar bu talebi doğrudan doğruya "sovyet iktidarı" sloganıyla birleştiriyorlardı; ancak sovyetlerin güçlenmesi ve zaferi ile Kurucu Meclis'in toplanabileceğini savunuyorlardı[14]. Hükümeti ve burjuvaziyi Kurucu Meclis'in toplanmasmı savaşın bitimine kadar ertelemekle suçlayan Lenin, "karşı-devrimci" olarak nitelendirdiği bu eğilimlere fena halde saldırıyordu. Ama gerçekte bu erteleme pekâlâ işine yarıyordu. Daha nisan ayında "Bay Lvov ve hempaları [yani, geçici hükümet] Kurucu Meclis'in toplanmasmı ne kadar geciktirirlerse, halkın bir işçi, asker temsilcileri konseyleri Cumhuri-

---

10. Lenin, **Oeuvres**, cilt 25, s. 215.

11. Stalin, **Oeuvres**, cilt 3, s. 143.

12. M. Ol'minskij, **Ob uc'reditel'nom sobranii**, Petrograd, 1917, s. 10.

13. Lenin, **Oeuvres**, cilt 36, s. 454.

14. a.g.y., cilt 25, s. 214.

yeti lehinde seçim yapması o kadar kolay olacaktır''[15] diyordu. Propaganda amacıyla "Kurucu Meclis" sloganını koruyan Lenin, "devrimci gerçekçiliğini" gösteriyordu[16]. Devrimci hareketin geleneksel talebinin karşısına yeni sovyet iktidarı slogamnı çıkarmaya pek eğilimli olmayan kitlelerin duygularım hesaba katıyordu. "Sovyetlerin diktatörlüğü dışında ve bu diktatörlük kuruluncaya kadar, Kurucu Meclis devrimin en yüksek hedefi olarak görülmelidir" diyordu Troçki[17]. Daha 1907'de Kurucu Meclis'ten yana olduğunu belirtmeden, bir konseyler cumhuriyeti öngörüyordu[18].

Ama bütün Bolşevikler yeni sloganm eski talebi ne kadar aştığını açıkça görecek durumda değildiler. Lenin'in 1917 nisanında ileri sürdüğü sovyetler kuramını parti nasıl acelesiz ve sakınımlı olarak benimsediyse, aynı şekilde Kurucu Meclis'e belli bir yer vermekte ısrarlıydı. Böylece, Nisan Panrus Konferansı kararlarmda, iktidarm konseylere ya da Kurucu Meclis gibi "başka organlara" geçmesi söz konusu ediliyordu[19]. Zaten, bizzat Lenin bu tutumu yüreklendirenlerin başında yer alıyordu. Bütün ülkede temelde sovyetlerin, dorukta ise Kurucu Meclis'in geçici olarak bir arada yaşamasını tavsiye etmiyor muydu?[20] Böylelikle, sovyetleri ve Kurucu Meclis'i, son çözümlemede, sadece taktik bakımdan önemli gören geleneksel talebe bağlı taraftarlarım da tatmin etmiş oluyordu. Buna karşılık Kamenev ve Zinoviev gibi "eski Bolşevikler" için ekim ayaklanması öncesinde Lenin'in kuvvete başvurarak[21] iktidarı ele geçirme planına alternatif olarak gördüklerinden istekle savundukları sovyetler-Kurucu Meclis "çözümünün" daha farklı bir anlamı vardı. Gerçekten, bu çözüm bir devlet iktidarının sosyalist bir koalisyon hükümetinin eline geçmesini silahlı mücadele olmadan sağlamakla kalmayacak, aym zamanda birçok Bolşeviğe göre konseylerin hiçbir zaman sahip olmadığı kabul ve saygınlıktan yararlanan ulusal düzey-

15. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 62.

16. Troçki, cilt 3, s. 471.

17. a.g.y.

18. Bkz. s. 124.

19. **Sed'maja "aprel'skaja vserossijskaja i petrogradskaja obscegorodskaja konferencii R.S.D.R.P. (b),"** **Aprel'1917,** Moskova, 1934, **s.** 223.

20. Lenin, **Oeuvres**, cilt 24, s. 101; cilt 26, s. 174.

21. Bkz. s. 223.

de bir organizma kuracaktı. Bolşeviklerin kendilerini yapıcısı olarak gördükleri demokratik devrim, bu bakış açısı içinde, devrimci bir Kurucu Meclis'le sonuçlanacaktı; buna karşı Lenin ve Troçki, konseylerin daha yüksek bir devrim evresinin, sosyalizme geçiş evresinin yolunu açacağını, oysa Kurucu Meclis'in "burjuva" devriminin bir kalıntısı, artık elenmesi gereken bir kalıntı olduğunu düşünüyorlardı.

Bolşevik Ekim Devrimi kendisine sosyalist devrimi amaç edinmiş olmasına karşın, Kurucu Meclis'e karşı değildi. (Kaldı ki o sıralarda Kurucu Meclis henüz kurulmamıştı) Halk Komiserleri Konseyi, Kurucu Meclis toplanıncaya kadar kendisini işleri yürütmekle görevli "Geçici İşçi ve Köylü Hükümeti" olarak görüyordu. Böylece, Sovyetler Kongresi kararlarında ve yeni hükümetin ilk kararnamelerinde son karar organı olarak Kurucu Meclis'ten söz ediliyordu[22]. 22 kasımda Moskova Sovyeti'nde Rykov bir soruya karşılık "Bolşeviklerin özgür seçim güvencesi verdiklerini ve arkasından iktidarı Kurucu Meclis'e bırakacakları" cevabını veriyordu[23]. Aynı yönde, Bolşevikler ayaklanmanın Kurucu Meclis'i doğmadan öldürdüğünü ileri süren hasımlarınm sözlerini "karalama" olarak nitelendiriyorlardı.[24]

Bununla birlikte, Lenin ve koşulsuz taraftarları öteden beri hiçbir parlamentonun seçtikleri yolu tıkamasına izin vermemeye gerçekten kararlıydılar. Lenin ilk önce 20 kasımda yapılması öngörülen seçimlerin ertelenmesini (aslında Kerenski hükümetini bununla suçluyordu), seçmen yaşınm indirilmesini, aday listelerinin yeniden düzenlenmesini ve burjuva partilerinin yasaklanmasını düşündü. Yine de Parti Merkez Yürütme Komitesi'nin çoğunluğu iktidarı ele aldıklarının ertesi günü bu tür kararlar almalarımn halk tarafından hoş karşılanmayacağını ileri sürdüğü için bu önerilerinde ısrar etmedi[25]. Lenin, o sıralar partisinin seçim zaferine güveniyordu. Ama ilk sonuçlar umutlarını boşa çıkarınca, Sovyetler Merkez Yüyürütme Komitesi temsilcilerini görevden alma ve seçimlerin yenilenmesi konusunda bir kararname yayımladı.[26] Başlangıçta 11 kasımda

22. Freytagh-Loringhoven, s. 133.

23. **Sovety v oktjabre**, s. 44.

24. Bunyan ve Fisher, s. 341.

25. a.g.y., s. 339.

26. Bunyan ve Fisher, s. 348.

yapılması öngörülen Kurucu Meclis'in ilk oturumu, Petrograd'da en azından 400 temsilcinin hazır bulunduğu güne ertelendi. Halk Komiserleri Konseyi eski Seçim Komisyonu'nu feshettiğini ilan etti ve yetkilerini Urickij'in başkanı olduğu sovyetist bir komisyona aktardı[27]. 11 kasım günü, Kurucu Meclis lehinde yapılan anti-Bolşevist bir gösteri, Anayasacı Demokrat Parti'nin yasaklanması, birkaç yöneticisinin tutuklanması için bir bahane oldu[28].

Böylece, iktidar ayrıcalıklarım elinde bulunduran Bolşevikler, kasımın ortalarından itibaren "yeni put" Kurucu Meclis'e karşı şiddeti gittikçe artan bir basın ve ajitasyon kampanyası başlattılar.[29] Daha seçimler yapılmadan, Volodarskij, partinin Petrograd kenti komitesinin bir oturumunda, Bolşevikler azınlıkta kalırlarsa Kurucu Meclis'in süngü gücüyle dağıtılabileceğinden söz etmişti[30]. 30 kasım tarihli *Pravda*'da, sovyetlerin, Kurucu Meclis'e İşçi, Asker ve Köylü Konseyleri Cumhuriyeti'ni ilan etmesini ve kendi kendisini feshetmesini önermekle iyi edeceği yazıyordu[31]. Parti Merkez Komitesi'nde 12 kasımda söz alan Buharin, Kurucu Meclis'teki solun yarısının Ulusal Meclis olarak ortaya çıkması gerektiğini söylüyordu[32]. Sovyetlerdeki Bolşevik hizipler hem Sovyetler Kongresi'nin hem Halk Komiserleri Konseyi'nin kararlarının Kurucu Meclis'çe onaylanmasını, Kurucu Meclis'in açıkça feshini isteyen kararlar çıkarıyorlardı[33]. Moskova Bölgesi Konferansı'nda "anayasa hayallerini" bırakmaları ve gerektiğinde fiziki şiddete ve siyasal terorizme başvurmaları için kitleleri "Kurucu Meclis'in" güçsüzlüğüne inandırmak gerektiği öne sürüldü[34]. Petrograd'da, 27 kasım-

---

27. **Khronika sobytij**, VI. s. 233.

28. Bunyan ve Fisher, s. 350-360.

29. E. Ignatov, "Taktika bol'sevikov i ucreditelnoe sobraine" **Proletarskaja revoljucija i ucreditel'noe sobrakie**, Moskova-Leningrad, 1928.

30. **Pervy legal'nyj peterburgskij komitet**, s. 348-351.

31. **Pravda**, 17 (30) kasım 1917.

32. **Khronika sobytij** VI. s. 430.

33. **Khronika sobytij** VI. s. 200 ve 314; **Izvestija Moskovskogo soveta**, 236, 23 Kasım 1917 (5 Ocak 1918).

34. "Protokoly 3. moskovskoj oblast'noj konferencii R.S.D.R.P. (b)" **Proletarskaja Revoljucija**, 1930, 10 (105), s. 94-134.

da bir asker mitinginde söz alan Zinoviev, karşı-devrimcilerin, sovyet karşıtlarımn Kurucu Meclis'i vitrin olarak kullandıklarını ve onlar önünde asla eğilmeyeceklerini söyledi[35]. Son olarak, açılışa iki gün kala, *Pravda*'da şöyle deniliyordu: "Kurucu Meclis halkm yamndaysa, yaşasın Kurucu Meclis! Ama halka karşıysa, kahrolsun bu aldatmaca!"[36]

Lenin, kendi payına 26 kasımda partinin bu konudaki çizgisini kesinlikle saptadığı Kurucu Meclis üstüne tezlerini yayımladı. "Devrimci sosyal demokrasinin (...) Sovyetler Cumhuriyeti'nin alışılagelen Kurucu Meclis'li burjuva cumhuriyetinden üstün bir demokrasi biçimi olduğunu defalarca önemle belirttiği" (Tez 2) savından yola çıkarak seçim sonuçlarının gerçekte halkm iradesini yansıtmadığını kanıtlamaya çaba gösteriyordu. Ekim Devrimi'nden sonra, kitleler sürekli olarak sola kaymıştı, ama meclisin yapısı bu gelişmeyi yansıtmıyordu. Dahası, çok önceleri başlamış olan iç savaş, "sınıf savaşını iyice kızıştırmış ve biçimsel demokratik yoldan her türlü can alıcı sorunu çözüme kavuşturma olanağım ortadan kaldırmıştı" (Tez 13). Dolayısıyla, Kurucu Meclis hemen seçimlerin yenilenmesini kabul etmiyor, "sovyet devrimini, onun barışa, toprağa ve işçi denetimine ilişkin politikasını kayıtsız şartsız tanıdığım" ilan etmiyorsa, bu durumda, Kurucu Meclis etrafındaki açık bunalım ancak "devrimci yoldan, sovyetler iktidarınm alacağı en enerjik, en tez, en sert ve en kararlı önlemlerle çözülebilirdi" (Tez 13 ve 19)[37].

Pratikte, bu, Bolşevikler Kurucu Meclis'i dağıtmaya karar vermişler demekti. 4 ocakta Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi, Ulusal Meclis'in açılış tarihi olarak aynı ayın 18'ini saptarken, aym zamanda aym gün, İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri III. Kongresi'nin ve 28 ocakta da Köylü Konseyleri III. Kongresi'nin yapılmasını kararlaştırdı[38]. Devrimin iki evresini simgesel olarak somutlaştıran devrimin iki yüksek organı, Demokratik Kurucu Meclis ve Sovyetler Diktatörlüğü Kongresi birbirine karşı çıkacaklardı ve ikincisi Sovyetler Cumhuriyeti durumuna gelmeden önce yüksek anayasal organ olarak ölüme mahkûm edilmiş olan birinciyi dağıtacaktı.

---

35. **Khronika sobytij**, VI, s. 346.

36. **Pravda**, 3 (16) Ocak 1918.

37. Lenin, **Oeuvres**, cilt 26, s. 396-400.

38. Bunyan ve Fisher, s. 367.

Kurucu Meclis'in yol açtığı gittikçe şiddetlenen mücadele ve Lenin'in koyduğu "ya Kurucu Meclis ya Sovyetler iktidarı" alternatifi, Bolşevik olmayan sosyalist partileri de açık bir tavır almaya zorladı. Bu partiler, tüm iktidarın sovyetlerce üstlenilmesine, Ekim Ayaklanması öncesinden de katı bir biçimde karşı çıkıyorlardı[39]. Olaydan birkaç gün önce, sağ S.D.'lerin gazetesi *Delo Naroda*'da şöyle yazılıyordu: "İktidarm sovyetlere geçmesi adına ve işçi sınıfı yararına yürütülen bir ayaklanmamn dezavantajlara yol açacağım ve genel, eşit, tekdereceli ve gizli oylamayla seçilen Kurucu Meclis'i desteklediğimizi altını çizerek belirtiriz. (...) Bolşeviklerin 'İktidarm sovyetlere geçmesi adına ayaklanma!' sloganma karşılık biz de 'Yaşasın Kurucu Meclis!' diyoruz. (...) Demokrasinin en önemli kesimlerine -işçi, asker ve köylü konseyleri, belediye ve kırsal kesim özyönetimi, ordu- dayanan demokratik devrimci bir iktidar kurmak gerekir. Devletin temeli olarak, bu demokratik kurumlar tüzel bakımdan eşit kabul edilirse, ülkede barışı, toprağı ve Kurucu Meclis'in toplanmasım güvence altına alabilecek yapıda güçlü ve oturmuş bir iktidar kurulabilir."[40] Elbette sağ S.D.'ler işi sovyetlerin var olma hakkına itiraz etmeye ve örneğin popülist sosyalistlerin istedikleri gibi onların sendikalara dönüştürülmesini istemeye kadar götürmedi[41]. Çernov yazılarında ve söylevlerinde Bolşeviklerin hiç yoktan sovyetler ve Kurucu Meclis arasında anlaşmazlık çıkardıklarını, oysa gerçekte ikisinin birlikte çalışabileceklerini belirtiyordu. Ona göre sovyetler sendikaların, kooperatiflerin ve siyasal partilerin yanı sıra belirli görevleri yerine getirmek üzere belli amaçlarla kurulmuş işçi sınıfı kurumlarıydılar. Emekçi halkı birleştirmek, devrimin kazanımlarını savunmak ve devrimci girişimleri üstlenmek görevleri onlara düşüyordu. Buna karşılık, Kurucu Meclis yasama çalışmalarım ve toplumsal yaşamın temellerini yenilemek görevini üstüne alacaktı. Bütün partiler orada temsil edilmeliydi; gerçek bir demokraside tek bir siyasal grubun tekeli söz konusu olamazdı[42]. Ku-

39. Bkz. s. 173.

40. **Delo Naroda,** 200, 5 (18) Kasım 1917.

41. Sovyetler eski Merkez Yürütme Komitesi'nin 16 Aralık 1917'deki oturumunda Bramson'un konuşması. "Protokoly C.I.K. sovetov rabocikh i soldaskikh deputatov I-go sozyva posle Oktjabre", **Kransky Arkhiv,** 1925, 3 (10), s. 98-137, özellikle de s. 121.

42. **Delo Naroda,** 236, 19 Aralık 1917 (1 Ocak 1918); 238, 21 Aralık 1917 (3 Ocak 1918); 239, 22 Aralık 1917 (4 Ocak 1918).

rucu Meclis-sovyetler çözümünde, Çernov'a göre öncelik, her zaman, doğaçlama kuruluşlar olan ve sadece tek bir sınıfa bağlı, dolayısıyla da devlet yönetimi yükümlülüğünü alamayacak konseylerin değil, demokratik parlamentonundu. Sosyalist-devrimcilere göre bu yönetimsel görevler, yerel ölçekte, kentte olduğu kadar kırsal kesimde de yine yerel sovyetlerle birlikte çalışacak özyönetim organları arasında bölüştürülecekti.

Bolşevik Ayaklanma sonrası izlenecek çizgi konusunda Menşeviklerde bölünme devam ediyordu. Partinin 13 kasımda Petrograd'da açılan olağanüstü kongresinde, özellikle Liber ve Potresov'un başını çektiği bir azınlık, Bolşevist olmayan bütün güçlerin (Anayasacı-Demokrat Parti dahil) Kurucu Meclis etrafında eylem birliği yapması için oy kullandı. Yine de kongrecilerin çoğunluğu Ekim Devrimi'nin ilke ve amaçlarını doğru bulduğunu ilan eden ve Bolşeviklerden S.D.'lere kadar varan bir koalisyonu tavsiye eden Martov'un kararını benimsediler. Partinin çalışma programında "Devlet iktidarı tümüyle Kurucu Meclis'e aittir" deniliyordu. Bununla birlikte Martov, konseylerin ileride önemli bir devrimci rol oynayacağı düşüncesini koruyordu. Dolayısıyla Dan'a, Liber'e ve Menşevikleri sovyetlerin eylemlerine katılmamaya çağıran ötekilere karşı tavır aldı. Kongrenin oyladığı karar parti militanlarına, Bolşevik hegemonyanın aleti olmayan ve kent dumalarıyla işbirliği yapabilecek konseylerde kalma zorunluluğu getiriyordu. Hem karşı-Bolşevist "Kurtuluş Komitelerine" hem de Bolşevik eğilimli devrim komitelerine girmeleri yasaktı[43]. Böylece Menşevikler; Bolşevikler ve onların koşulsuz hasımları karşısında tarafsız kalmayı yeğliyorlardı. Bazı bocalamalara rağmen, bu tutuma sonuna kadar bağlı kaldıklarını söyleyebiliriz.

Kurucu Meclis'e karşı mücadelede Bolşeviklerle birlikte davranan tek sosyalist parti sol S.D. Parti oldu. Pratikte konseyler içerisinde Ekim Devrimi'nde onları birbirine bağlayan eylem birliği sonucunda her iki parti ideolojik planda da sovyeti aynı gözle görüyordu. Örneğin Maria Spiridonova, Sovyetler Panrus III. Kongresi'nde (Ocak 1918) sol S.D.'lerin de uzun zamandan beri Kurucu Meclis'i devrimin "taçlandırılması" olarak gördüklerini, bu yüzden de halkı, Kurucu Meclis'in kendilerini kurtaracağına inandırarak "kitlelerin bilincini bulandırmakta" sağ S.D.'lerle aynı derecede suçlu olduklarını söyledi. Ancak bunu izleyen haftalarda, "Birbirini izle-

43. **Khronika sobytij**, VI, s. 242, 252, 265, 284 ve 294.

yen kararları, sonu gelmez tartışmaları ve uzayıp giden oylamaları ile (...) parlamento kurumunun insanların toplumsal kurtuluşunu getireceği yanılgısı''[44]nı örten perde yırtılmaya başlamıştı. Bunun yerine, sovyetler, emekçi halkın özgün buluşu ve onun öz çıkarlarının savunucusuydular; dolayısıyla "yasama ve yürütme erkleri tüzel olarak kendisinde bulunan gerçek bir Emekçiler Kurucu Meclisi'nin geçerliğini onaylamaya" yetkiliydiler[45]. Bu nedenle sol Sosyalist Devrimci Kongre, 11 kasımda II. Sovyetler Kongresi'nin tanımladığı biçimiyle işçi ve köylü iktidarını yeğlemesi koşuluyla Kurucu Meclis'i destekleme kararı aldı[46]. Genelde sol S.D.'ler önce Kurucu Meclis'in toplanmasını, arkasından halkın gözünden düşmesini beklemek eğilimindeydiler[47].

Bolşeviklerin Kurucu Meclis'i açıktan açığa dağıtma tehdidine karşın, çoğunluk partileri neredeyse kaderci bir edilgenlik içindeydiler. İç savaş korkusu, parlamento dışı mücadeleden nefret, Bolşeviklerin bile çiğnemeyi göze alamayacakları -öyle sanılıyordu- demokratik ilkelerin geçerliğine duyulan inanç, temsilcilere iktidarın hasımlarının elinde olduğunu unutturuyordu. Parti aygıtından farklı olarak kendi kafalarına göre hareket eden enerjik birkaç kişi, bir özsavunma örgütlenmesine giriştiler ve bu amaçla bazı alaylarda ve çok sayıda fabrikada Kurucu Meclis lehinde bir kampanya başlattılar[48]. Kurucu Meclis'in ilk toplantısını yapacağı gün için silahlı bir gösteri öngörülmüştü; ama meclisteki S.D. hizip göstericilere silahsız gösteri yapma emri verdiğinden Bolşeviklerin onları güç kullanarak dağıtması zor olmadı. Yine de yüzlerce işçinin S.D.'lerin çağrısına uyması ve Bolşeviklerin sovyetlere el koymasına karşı fabrikalarda itirazların yükselmesi, kamuoyunda belli bir görüş değişikliği olduğunu gösteriyordu[49].

---

44. **Tretij vserossijskij s-ezd sovetov rabocikh, soldatskikh i deputatov,** Petrograd, 1918, s. 45.

45. a.g.y., s. 46.

46. **Khronika sobytij,** VI, s. 225.

47. Bkz. a.g.y., 259.

48. Bu girişimlerle ilgili ilk elden tanıklıklar için bakınız B. Sokolov, "Zascita Vserossijskogo Ucreditel'nogo Sobranija" **(Arkhiv russkoj revoljucii XIII,** Berlin, 1924) **Revoljucija i grazdanskaja vojna v opisanijakh belogvardejcev. II. Oktjabr'skaja revoljucija,** Moskova-Leningrad, 1926, s. 332-383.

49. Sokolov, s. 360; Ignatov, 5 (76), s. 37-42.

18 Ocak 1918'de, daha ilk oturumunda Kurucu Meclis'in nasıl dağıtıldığını biliyoruz[50]. Kurucu Meclis, Bolşeviklerin bir temel yasa haline getirmek istedikleri "Emekçi ve Sömürülen Halkm Hakları Bildirgesi"ni görüşmeyi (136'ya karşı 237 oyla) reddettikten ve gündemindeki konuları görüşmeye karar verdikten sonra, Bolşevik ve sol S.D. temsilciler salonu terk ettiler. Gün ağarıncaya kadar meclis ülkenin yeniden örgütlenmesi için çok önemli olan yasa tasarılarım görüştü ve benimsedi. Tam o sırada Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Kurucu Meclis'in feshedildiğini ilan etti. Lenin'in tasarladığı bu kararnamede bir kez daha aşağıdaki nedenler öne sürülüyordu: "Emekçi sınıflar kendi deneyleriyle, eski burjuva parlamentarizminin devrini doldurduğunu, sosyalizmi gerçekleştirmenin gerektirdiği görevlerle hiçbir şekilde bağdaşmadığım, ulusal kurumların değil, yalmzca sovyetler gibi sınıf kurumlarımn varlıklı sınıfların direncini kırabileceğini ve sosyalist toplumun temellerini atabileceklerini iyice anladılar."[51]

23 Ocak 1918'de İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Panrus III. Kongresi toplandı. Üç gün sonra, Köylü Temsilcileri III. Kongresi onunla birleşti. Bu kongrede, muhalefetin mevcudu gözle görülür biçimde erirken, Bolşevikler ezici bir çoğunluğa sahiptiler[52]. Sverdlov açılış konuşmasında şunları söyledi: "Kurucu Meclis'in feshi, işçilerin ve köylülerin gerçekten çıkarlarım temsil eden tek egemen makamla, yani Sovyetler Kongresi ile telafi edilmelidir."[53] Arkasından kongrecileri yasa yoluyla burjuva demokrasisi ile bağlarını koparmaya ve sosyalizmin kuruluş dönemi için diktatörlüğün kurulmasını onaylamaya çağırdı. Martov'un başkanlık ettiği enternasyonalist-Menşeviklerin ve öteki toplulukların cılız muhalefeti karşısında kongre 28 Ocak 1918'de Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni ilan etti[54].

---

50. Bunyan ve Fisher, s. 370-388. Tauride Sarayı'nda meydana gelen iğrenç olaylar Dybenko tarafından anlatılmıştır.

51. Lenin, **Oeuvres**, cilt 26, s. 454.

52. Bunyan ve Fisher'e göre (s. 389) kongreye katılan 942 kişiden yalmzca 52 kişi muhalifti. Daha sonra Lenin, 710 delege bulunduğunu, bunlardan 434'ünün (yüzde 61) Bolşevik olduğunu belirtecekti (**Oeuvres**, cilt 28, s. 281).

53. Bunyan ve Fisher, s. 389.

54. Bunyan ve Fisher, s. 396.

Kurucu Meclis'in feshi ve Sovyetler III. Kongresi ile ekimde iktidarın alınmasından yeni devlet iktidarına yeni biçiminin verilmesine kadar geçen geçici dönem son buluyordu. Daha bir yıl dolmadan, Rusya'nın iç gelişimine parlamenter demokrasi yolunu izletme tasarısı başarısızlığa uğramıştı. Halk saflarında Bolşeviklerin zorlayıcı önlemleri pek ender olarak protestolara yol açtı; bunun tek nedeni de o dönemde henüz göreli "yumuşak" olan entelektüel ve fizik terorizm değildi. Bolşeviklerin Kurucu Meclis'in barış ve toprak gibi yaşamsal önemi olan sorunlarla ilgili kararlarını geniş ölçüde öncelemiş olmasının payı az değildi. İşçi ve köylü kitlelerinin gözünde Kurucu Meclis soğuk ve soyut özelliğini tam olarak yitirmemişti; bu yüzden sadece kâğıt üzerinde ağırlığı olan, arkasında hiçbir toplumsal güç bulunmayan bir Kurucu Meclis'in kararlarından daha çok, yeni efendilerin somut önlemlerini onaylamaya yatkındılar. Anayasal tartışmaların büyük rol oynadığı Batı Avrupa devrimlerinden farklı olarak, Rus Devrimi'nin "biçimsel yanının" olmayışının nedeni (Pekrovskij'in savunduğu gibi[55] bunu Rus Devrimi'nin ayırıcı proleter özelliğine bağlayamayız) Batı tipi bir parlamenter demokrasinin ön koşullarının var olmamasıydı[56]. Rusya'da hemen hemen hiçbir demokratik yerel özyönetim ve ulusal parlamento geleneği olmadığından, yeni işçi, asker ve köylü temsilcileri konseyleri devrimci kurumu onların yerini almayı başaramadı. Gerek örgütlenme gerek çoğunlukla olduğu gibi temsil konusundaki eksikliklerine karşın, kitleler bu konseyleri kendi örgütleri olarak görüyorlardı. Kitleleri Kurucu Meclis adına harekete geçirmek imkânsızdı; bu nedenle, daha sonra anti-Bolşevist güçler, sovyetlere değil; sovyetler adına Bolşevik diktatörlüğe karşı çıktılar. Bolşeviklere gelince, 1917 Devrimi'nde Kurucu Meclis'e ve parlamenter sistem düşüncesine bir son vermek için o sıralarda sovyetlerin toplum bilincindeki önceliğini sonuna kadar kullandılar. "Burjuva demokrasisi"nin yerini alacak olan sovyet demokrasisi sadece bir vaat; sovyet anayasası ise parti diktatörlüğü gerçeğini saklayan bir görünüş olarak kalacaktı.

---

55. M. N. Pokrovskij, "Nacalo proletarskoj revoljucii v Rossii" **Krasnyj Arkhiv** 1925, 11-12, s. V-XVI.

56. Bkz. Chamberlin, I. s. 370.

2. BOLŞEVİST KONSEYLER SİSTEMİ

A. *Konseyler sisteminin yayılması ve 1918 Sovyet Anayasası.*

1917 Bolşevik Ekim Devrimi'nin sonucunda başlangıçta devrimci mücadele örgütleri olan konseyler, devlet iktidarının yeni sahipleri oldular. Bolşevikler iktidarı ele almadan çok önce, sovyetler bazı yerlerde devrimci iktidar organları haline gelmekteydi[57]. Dolayısıyla Bolşevikler, ikili iktidar bir kez ortadan kalktıktan sonra, kendilerini yeni devletin temeli olacak tamamlanmış biçimlerle karşı karşıya buldular. Lenin 1918 martı başlarında şöyle diyordu: "Bize artık sadece sovyet iktidarını bulunduğu çekirdek durumundan, yasal olarak tanınan, Rus Devleti'nce onaylanan yeni bir biçime, Rusya Sovyet Cumhuriyeti'ne birkaç kararname ile dönüştürmek kaldı."[58]

Sovyetler Panrus II. Kongresi, tamamen genel bir biçimde yetkinin konseylere geçtiğini ilan etmişti[59]. 18 kasımda Lenin, işçileri kamu işlerini kendi ellerine almaya çağırdı: "Sovyetleriniz bundan böyle her konuda karar vermeye etkili tek hükümet organlarıdır."[60] Daha sonraki haftalarda, Halk Komiserleri Konseyi ve İçişleri Halk Komiserliği, hepsi de temsil türüne, çeşitli konseylerin iç yapısına ve yetkilerine (işçi, asker ve köylülerin seksiyonlara bölünmesi, bir prezidyum ve bir yürütme komitesi seçilmesi, vb) ve uzman sovyet servislerinin kurulmasına ilişkin, bir yığın kararname ve yönerge yayımladılar[61]. İçişleri Komiserliği'nin yerel özyönetim örgütleriyle ilgili 5 Ocak 1918 tarihli bir yönergesinde şöyle deniliyordu: "Sovyetler, her yerde idari, ekonomik ve kültürel işlevler gören tüm yetkililerin uymak zorunda oldukları yerel iktidar ve yönetim organlarıdırlar (...). Bölge, il ve kaza komiserlikleri, toplumsal kurum komiteleri, kaza merkezleri yönetimleri gibi, bütün eski yerel yönetim organlarının yerini, işçi, asker, köylü ve tarım işçileri temsilcileri kon-

---

57. Bkz. s. 169.

58. Lenin **Oeuvres**, cilt 27, s. 86.

59. Bkz. s. 245.

60. Bunyan ve Fisher, s. 278.

61. J. Meisel ve E. J. Kozera, **Materials for the Study of the Soviet System**, Ann Arbor, 1950, s. 49; Freytagh-Loringhoven, s. 142; **Sovety v oktjabre**, s. 297-300.

şeyleri alacaktır. Bütün ülke birbirleriyle sıkı ilişkiler içinde bir sovyetler ağı ile örülmelidir. Bu kurumların her biri, tüm çalışmalarında merkezi iktidarm ve en üst düzeydeki sovyet organlarmm kararlarına ve buyruklarına uymak zorunda olmakla birlikte, yerel düzlemdeki sorunlarda tam bir bağımsızlığa sahiptirler. Böylece, fevkalade uyumlu, tüm parçaları türdeş bir organizma, Sovyetler Cumhuriyeti doğacaktır."[62] Kurucu Meclis toplanmadan önce merkezi hükümet tarafından yayımlanan bu hükümler, 1918 Temmuz Anayasası'nca onaylandığı biçimiyle, sovyetler iktidarı mevzuatınm temellerini attı. 1918'in ilk aylarında, özellikle yeni yeni örgütler kurulduğu durumlarda, il, ilçe ve kaza düzeyinde örgütsel çerçeve belirlenmiş oluyordu[63]. Örneğin Perm ilinde, 1918'in ilk üç ayında yaklaşık 500 kaza sovyeti; 84 kazası olan 8 ilçeye bölünmüş olan Voronej ilinde, ocakta 16, şubatta 46 ve martta 16 sovyet kuruldu[64]. Köylü temsilcileri konseyleri ve onların il ve ilçe düzeyindeki yürütme komiteleri, bölgedeki işçi ve asker konseyleriyle birleştiler[65].

Bolşevik Ekim Devrimi'nden hemen sonraki aylarda, eski kurumlar elenip yerlerini tek devlet yetkilisi olan sovyetler alıncaya kadar, çeşitli yerel yönetim organları iç içe birlikte yaşadılar. Bunlar özellikle geçici hükümetin kendilerine tanıdığı geniş yerel özyönetim yetkilerini koruyan köy zemstvoları ve aylar boyunca sovyetlerle yan yana yaşayan kent dumaları oldular. Bolşeviklerin bu kurumlara reva gördükleri kaderi belirleyen tek ölçüt, siyasal yönelimdi. Kendilerine karşı etkin bir biçimde tavır alanları hemencecik dağıtmakta gecikmiyorlardı ya da genellikle Bolşevist bir çoğunluğa olanak veren seçimlerin yenilenmesini zorunlu kılıyorlardı. Petrograd'da, Ekim Günleri'nde muhalefetin merkezi olan ve sonraki haftalarda başkentin gereksinimlerini karşılamayı sürdüren kent duması 30 kasımda dağıtıldı. Burjuva partilerin sokulmadıkları yenilenen seçimler Bolşeviklere 188, sol S.D.'lere 10, ikinci sıradaki gruplara 2 sandalye kazandırdı. 1918 şubatında, Petrograd Duma'sı tamamen devre dışı

62. **Khronika sobytij**, VI, s. 448-450; **Sovety v oktjabre**, s. 297.

63. İl ve ilçe sovyetlerinin farklı örgütlenme şemaları için bakınız **Sovety v Oktjabre**, s. 297.

64. E. N. Gorodeckij, "Bor'ba narodnikh mass za sozdanie sovetskikh gosudarstvennykh organov 1918-1918 g.", **Voprosy Istorii**, 1955, 8, s. 26-39.

65. Bkz. Moskova bölgesiyle ilgili rapor, **Izvestija Moskovskaja soveta**, 3 (251), 5 (18) Ocak 1918.

bırakıldı[66]. Sovyet yanhlarm çoğunlukta oldukları dumalara ve zemstvolara gelince, yerel konseylerle işbirliği içindeydiler ve onlarla gönüllü olarak birleşiyorlardı. Yerel özyönetim organlarının kaderi, taşınır ve taşınamaz malların sovyetlere aktarılmasını emreden 9 Ocak 1918 tarihli bir yönerge ile temelden çözümlendi[67]. Sonraki haftalar ve aylarda, bu organların mirasını ellerine aldılar; 1917 kasımında, ülkedeki bütün kaza merkezlerinin % 8.1'inde zemstvo servisleri kaldırıldı; ocakta % 45.2'sinde; şubatta % 32.2'sinde; marttan mayısa kadar geriye kalan bütün bölgelerde dağıtıldılar[68]. Zemstvolarda çalışanlar kısmen yeni sovyet servislerinde işe alındılar; aynı şekilde, kentlerdeki bir yığın küçük memur sovyet aygıtına geçtiler. Bir anlamda, konseyler bu yöneticilerin ve teknik adamların yardımı olmadan bugünden yarına bu ezici işlerin üstesinden gelemezlerdi; ama bir başka anlamda ise bu durum konseylerin önemli ölçüde bürokratlaşmasına, onların her gün biraz daha kitlelerden kopmasına yol açtı.

Kamu iktidarı ayrıcalıklarmın yerel konseylere geçmesi, Bolşeviklerin Ekim Devrimi'nden hemen sonra izledikleri eski yerleşik düzeni "yıkma" siyasetlerinin sadece bir yanını oluşturur. Donanmada olduğu gibi ordu içinde de aynı şekilde sovyet ilkesi bütün katılığıyla uygulandı. 21 ve 29 aralık tarihli kararnameler uyarınca, tüm yetki, her ordu biriminde alay komutanlığı dahil, her rütbeden astsubay ve subaylar atamaya yetkili kılınan asker komitelerine bırakıldı. Donanmaya gelince, amirallik servisleri bir güzel tasviye edildiğinden[69] genel olarak idare ve hatta deniz tatbikatlarının yönetimi, donanma merkez komitelerine kalmıştı. Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de açımladığı sovyet demokrasisi ilkelerinin bilerek uygulamaya konulması gibi görünse de, bu önlemler, Rus Ordusu'nda devasa boyutlara varan bir bozulma sürecinin doğal bir sonucuydu. Askerlerin ve tayfaların her ne türlü olursa olsun otoriteye tahammülleri yoktu; Bolşevist iktidar sloganı ve Ekim Devrimi'nin halkm egemenliğini ilan etmesi subaylara karşı besledikleri öfkeyi daha bir

66. Freytagh-Loringhoven, s. 152; Tyrkova-Williams, s. 328-331; **Khronika sobytij**, VI, s. 154 ve 242.

67. **Sovety v oktjabre**, s. 300.

68. Gorodeckij, s. 31.

69. Freytagh-Loringhoven, s. 189; Dybenko, s. 133; Bunyan ve Fisher, s. 298.

azdırmıştı. Askerlerin kendi kendilerini terhis etmesine engel olamayınca, başka işleri bırakıp durumu şurada burada olabildiğince düzene sokmaya çalıştı asker konseyleri[70].

İşçilerin fabrikaları ele geçirmeleri yine bir o kadar ilksel bir hareketin sonucuydu. Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmeden önce bu yönde yürüttükleri propaganda doğrultusunda ve işyeri yönetimi üstünde işçi denetimi kuran 27 kasım tarihli kararname ile fabrika komiteleri daha sık olarak işletmeleri bizzat yönetmeyi üstleniyorlardı. Yukarıda adını verdiğimiz bu kararname bu komiteleri genel sovyetlere bağımlı denetim kurumları, sovyetlerin basit organları durumuna getiriyordu[71]. Ama bu hükümlere uyulmuyordu; üretim düzeyinde anarşi hüküm sürüyordu ya da bir başka görüş açısına göre "emekçilerin gerçek diktatörlüğü" hâkimdi[72]. Ekim Devrimi'nden çok önce, Bolşevizmin kalelerini meydana getiren fabrika komiteleri[73], işletmelerin yönetimine ilişkin bütün konularda tek başına karar verme hakkı istiyorlardı ve genel ekonominin gereksinimlerini dert edinmiyorlardı. Ekim Devrimi'nden birkaç hafta sonra, bazı fabrika komiteleri merkez konseyleri, bazı kentlerde ulusal çapta bağımsız olarak örgütlenmek amacıyla bir araya geldiler, bunun sonucu olarak ekonomik olarak diktatörlüklerini kurdular. Lenin'in sovyetlerin egemenliği üstüne sözlerinin harfi harfine alınması sonucu, Bolşevikler ilk kez işyeri düzeyinde radikal demokrasinin bizzat kendilerinin yarattığı bir tehlikenin tehditi altında olduğunu gördüler. Bu nedenle genel ekonomi tamamen bağımsız bir yığın sanayi birimine bölünme tehlikesi gösterince, Bolşevikler şimdi çoğunlukta oldukları ve kendilerini üstelik fabrika komitelerinin rakipleri olarak gören sendikalara çağrıda bulundular. Bir fabrika komiteleri panrus kongresi toplanmasını engellemekle yetinmeyen sendikalar, onları kendi bünyelerine katmayı ve en alt düzeyde organları haline getirmeyi başardılar[74]. Böylece fabrika komitelerinin doğrudan ege-

---

70. O dönemdeki Rus ordusunun durumu konusunda bkz. H. Bermann, J. Smilga ve L. Troçki, **Die russische sozialistische Rote Armee**, Zürih, 1920.

71. Freytagh-Loringhoven, s. 227; Bunyan ve Fisher, s. 308.

72. W. Koch, **Di bol'sevitischen Gewerkschaften**, s. 152.

73. Bkz. s. 156.

74. Deutscher, **Soviet Trade Union**, s. 17; Losowski, **Die Gewerkschaften in Sowjetrussland**, s. 51.

menliği dönemi birkaç ay içinde son buldu; onu yerine, sendika ile devlet iktidarı arasındaki ilişkiler, Bolşevik yöneticileri hiç de daha az önemli olmayan yeni zorluklarla karşı karşıya bıraktı[75].

Demiryollarında işçi denetimiyle ilgili olarak 23 Ocak 1918'de yayımlanan emir[76], belki de kitlelerin sovyet ilkelerinin ayrılmaz parçası olan doğrudan egemenlik eğilimlerinin en eksiksiz ifadesiydi; bu emir, "o zamana kadar sovyet yasal düzenlemelerinde hiç görülmemiş, en belirgin anarko-sendikalist önlemi" oluşturdu[77]. Her birinin başında bir yürütme komitesi bulunan demiryolu işçileri temsilcileri, konseylerini demiryolları hatlarını işletmek ve bir demiryolu işçileri panrus sovyetinin en yakın üst organlarını seçmekle görevlendirmiyor muydu? Bolşevikler, hep S.D.'lerin hâkim olduğu, önceleri tarafsızlığı seçip arkasından Kurucu Meclis lehinde oy kullanan Vizkel'e (Ray Emekçileri Sendikası Yürütme Komitesi) karşılık olmak üzere bu önlemleri aldılar. Üç gün sonra taşıma sisteminin içinde bulunduğu karmakarışıklık ve bu yeni organlar ile Vizkel arasındaki rekabetin gittikçe ciddileşmesi Lenin'i demiryollarında yönetimi ve kişisel sorumluluğu yerleştirmek ve demiryolu işçileri konseylerini tamamen danışma işlevi içinde tutmak zorunda bıraktı[78].

Ekim Devrimi'ni izleyen ilk aylarda, konseyler ilkesi başka alanlarda da uygulamaya konuldu. Örneğin genel ekonominin yönetimiyle ilgili 14 Aralık 1917 tarihli bir kararname ile yerel konseylerin çalışmalarını eşgüdümleyecek ve birleştirecek bir Yüksek Ekonomi Sovyeti oluşturuldu; daha sonra, aynı şekilde bölgeler düzeyinde ekonomi sovyetleri kuruldu[79]. 1917 aralığında ve 1918 şubatında başka kararnamelerle eski mahkemeler kaldırıldı ve yerlerine ilk başta üyeleri genel seçimlerde seçilen, ama sonraları yerel konseylerce atanan halk mahkemeleri kuruldu[80]. Böylece, siyasal işçi, asker ve köylü konseylerinin eksenini oluşturduğu ve çeşitli ekonomik ve askeri kon-

---

75. Bkz. s. 310.

76. Bunyan ve Fisher, s. 653; genel olarak sorunla ilgili E. H. Carr, **The Bolshevik Revolution, 1917-1923**, II, Londra, 1952, s. 394-397.

77. Carr, **The Bolshevik Revolution**, II, s. 396.

78. Bunyan ve Fisher, s. 655.

79. **Die Organisation der Volkswirtschaft in Sowjetrussland, Gesetze und Verordnungen**, Berlin, 1919.

80. Freytagh-Loringhoven, s. 170.

seylerin kendileri ile bütünleştiği, birbirleriyle son derece ilintili bir sistem karşımıza çıkıyordu. Birbirlerine göre yetkilerinin sınırları hiçbir şekilde açıkça belirlenmemişti. Onların görevi, Bolşeviklerin "sosyalist" olarak nitelendirdikleri yeni bir düzenin el yordamıyla da olsa, temellerini atarak eski toplumsal ve siyasal düzeni tasfiye etmekti. Her ne olursa olsun, sovyetler iktidarının ilk aylarında savaşın ve devrimin neden olduğu ekonomik karmaşa giderilmediği gibi daha da gemi azıya aldı ve her türlü istikrarı darmadağınık etti.

Merkezi iktidarı zayıflatan devrim, böylelikle sovyetlere çok daha geniş bir bağımsızlık ve siyasal egemenlik payı bırakıyordu. Bolşevikler de istemedikleri halde "Tüm iktidar konseylere!" sloganlarıyla bu yönde ilerlemişlerdi. Hükümet kararnameleri iktidarı tamamen sovyetlere bırakırken yerel sovyetlerin ayrıcalıklarını daha da güçlendiriyordu. "Eski bürokratik düzene karşı tepkinin sonucu olarak Ekim Devrimi'nin ilk döneminde yeni bir eğilim ortaya çıktı; Rusya Sovyet Merkezi dikkate alınmıyor ve yerel güçler, Sovyetler Rusya'sından ayrılmayı düşünmemekle birlikte devrimin doğurduğu bütün sorunları kendi başlarına çözümlemek istiyorlardı. Böylece hemen hemen bağımsız cumhuriyetler, özerk bölgeler oluşmaya başladı."[81]

Söz konusu "sovyet cumhuriyetleri" kendi halk komiserleri konseylerini kurdular ve çoğunlukla Petrograd ve Moskova'nın kararnamelerine uymadılar. Sibirya Halk Komiserleri Konseyi, Brest-Litovsk Antlaşması'nın imzalanmasından sonra merkez imparatorluklarla savaş halinde olduğunu bile ilan etti[82]. Böylece Rusya'da, konseyler egemenliğinin ilk evresini belirleyen, çok geniş bir özerkliğe ve kendi aralarında eşit haklara sahip bir yığın "komün" kuruldu.

Sovyetler içerisinde karşı-merkeziyetçi akımın başlıca temsilcileri, Bolşevik Parti içinde sol komünistlerin destekledikleri sol S.D.'lerdi[83]. Yetkisini tepeden alan güçlü bir merkezi iktidarın, tabanda oluşmuş komün tipi devletlerin varlığını ve yerel konseylerin bağımsızlığını tehlikeye sokmasından korkuyorlardı. Sol S.D.'lerin

81. **Soviety v épokhu voennogo kommunizma**, I, Moskova, 1928, s. 95.

82. A. Vyshinskyj, **The Law of the Soviet State**, New York, 1948, s. 439.

83. Schapiro, s. 119-131; Sol komünistlerin programını Bunyan ve Fisher'de bulabilirsiniz, s. 562.

hazırladığı bir anayasa tasarısında[84], "Yerel konseyler tüm devlet iktidarının sahibidirler; kendi istekleriyle merkezi iktidarın yetkisine bıraktıkları sorunlar dışında, her türlü sorunu çözüme bağlamakta yetkilidirler" deniliyordu. Bu anayasa uyarınca, seçim sistemleri, temsil normları, iç yapı, vb ile ilgili sorunları tam bir özgürlük içinde çözümlemek çeşitli konseylere düşüyordu[85]. Daha ilk Rus Devrimi'nde komün sloganını[86] ileri sürmüş olan maksimalist sosyalist-devrimciler, "uluslara ve onların toprak parçalarına en geniş özerkliği veren, merkeziyetçilikten uzak bir toplumu" yani bir "emekçiler cumhuriyeti"ni *(trudovaja respublika)* ideal olarak benimsiyorlardı[87]. Sol S.D.'ler gibi onlar için de siyasal konseyler sistemi, sınıfsız topluma ve "devletin çöküşüne" geçiş dönemi, Lenin'in tersine onların hemen geçmeyi amaçladıkları bir geçiş evresiydi. Dolayısıyla, bu amaçla işçi, asker ve köylü konseylerinin yanı sıra, bunları da yavaş yavaş içinde eriterek en küçük hücreleri fabrika ve köy düzeylerinde bulunacak bir "ekonomi sovyetleri federasyonu" kurmak gerekiyordu. Bir ara Adalet Bakanlığı Halk Komiserliği yapan sol S.D. Reisner, 1918 baharında sovyet anayasasını hazırlamakla görevli komisyona toprak bütünlüğü temeli üstünde bir örgütlenme yerine, "Rusya'nın emekçi komünlerini" birleştiren bir "emekçiler federasyonu" kurulmasını öngören bir tasarı sundu[88]. Böylece, Avrupa'ya özgü devrimci sendikacılık düşüncelerini ve sol S.D.'lerin sovyet sisteminin ilk derecesi olarak gördükleri kırsal bir modelini[89] bir araya getiren bir sosyalizm biçimi, kuşkusuz Rusya'ya özgü, ama yine de evrensellik[90] savında olan özgün bir biçim yaratılmış olacaktı.

---

84. A. Srejder, "Federativnaja Sovietskaja Respublika" **Respublika sovetov (Teorija i pratikta sovetskogo stroja. Vypusk 1-yj)**, Berlin-Milano, (1920), s. 53.

85. a.g.y., s. 115.

86. Bkz. s. 115.

87. **Maksimalist**, 4, 7 Ekim 1918.

88. G. Gurviç, **Istorija sovetskoj hostitucii**, Moskova, 1923, s. 102-107; Carr, **La Révolution bolchevique**, s. 128-132.

89. Bkz. Srejder s. 114.

90. Bkz. **Znamja, Organ levykh socialistov-revoljucionerov (internacionalistov)**, I, nisan 1920: "Kooperatif ve sendikalist federasyon giderek bütün insanlığı bünyesinde toplayacaktır."

Sol S.D.'lerin karşı-merkeziyetçi ve devrimci sendikacılık anlayışının, 10 Temmuz 1918'de resmen ilan edilmiş olan Rusya Sovyet Sosyalist Federal Cumhuriyeti Anayasası'nm kesin biçimini almasında etkili olduğu söylenemez. Tam tersine, -yerel sovyetlere tanınan tamamen biçimsel ödünlere karşın- bu anayasa, Bolşeviklerin savunduğu devletçi merkeziyetçilik ve toprak bütünlüğü ilkesinin damgasını taşıyordu. 1918 Sovyet Anayasası, devrimden çıkan konseyler ilkesini hukuk kuralları ilkesi içine sokmaya çalıştığı ölçede, sovyetlerin kurumlaşmasını sağladı. Anayasa başlangıçta tamamen devrimci nitelikteki bu organizmaları, devlet iktidarmın sahibi haline getiren dönüşümü onaylıyordu. Bu, ülkenin geleceğini belirgin bir biçimde etkileyecekti. Ama yine de 1918 Anayasası sovyet devletine özgü gerçekleri gizlemiyordu. Bu gerçekleri, "biçimsel, hukuki, anayasa ve genel siyasal oluşum arasındaki kutuplaşmada, birer araç ve kaldıraç olarak sovyetlerle, proletarya diktatörlüğü sisteminin yönlendirici gücü olan parti arasındaki diyalektik kutuplaşmada[91]" arayıp bulmak mümkündü. Ama anayasa yürürlüğe girdiği dönemde siyasal temsili çoktan tekeline almış olan Komünist Parti'nin rolünden tek kelime edilmiyordu. Bir süre aşırı derecede övülen Rus konseyler sisteminin, kamu hukuku konusundaki özelliklerinin uygulamada pek önemi olmadı; dolayısıyla, önceki döneme özgü devrimci konseyler hareketinden kaynaklandığı ölçüde bu konu üstünde duracağız[92].

Kurumsal düzlemde 1918 Anayasası genel olarak şubattan itibaren temelde kurulan, ekimden itibaren tepeden dayatılan yeni siyasal biçimlere tüzel bir biçim kazandırıyordu. İki dereceli konsey seçimleri aşamasının, işçi, asker ve köylülerin seçilmesine sınırlama getirilmesinin ve yürütme ve yasama erklerinin birleştirilmesinin belirginlik kazandırdığı bu piramit biçimindeki yapı, devrimin somut gelişiminin bir sonucuydu ve ancak daha sonraları ideolojik bir "üstyapı" ile donatıldı. Sovyetler Panrus III. Kongresi'nce onaylanmış olan ve anayasamn başında yer alan "Emekçi ve Sömürülen Halkm Hakları Bildirgesi", Fransız Devrimi'nin "İnsan Hakları Bil-

91. B. Meissner, Rusya üstmüne bölüme giriş, **Die verfassungen der modernen Staaten** (B. Dennewitz yay.), I, Hamburg, 1947, s. 126.

92. M. Eljaschoff, **Die Grundzüge der Sowjetsverfassung**, Heidelberg, 1925; J. Neuberger, **Die Verfassung der Russischen Föderativen Sowjetrepublik**, Berlin-Bonn, 1926. Anayasanın metni için bakınız Dennewitz, . 164-179.

dirgesi''ne karşı çıkmayı amaçlıyordu[93]. Gerçekten de bu bildirgede, bireysel yurttaşlık haklarının yerine, "insanın insan tarafından her türlü sömürüsünü yıkmayı" ve "toplumun her türlü sınıflara bölünmesini tümden kaldırmayı" amaçlayan proletaryanın sınıf egemenliği ilan ediliyordu. "Kent ve kır proletaryasının ve yoksul köylülerin diktatörlüğü''nün geçici karakterine gelince, anayasanın 9. maddesinde bu ilke kesin bir dille belirtilmişti.

Tüm bu diktatörlük, yani "proletarya ile sömürücüleri arasındaki son mücadele" dönemi boyunca, "hükümet organlarında sömürücülere" hiçbir şekilde yer verilmeyecekti (mad. 7). Bu nedenle de oy kullanma hakkı gibi seçilme hakkı da ücretli işçi çalıştıranlar ya da çalışmadan edinilmiş gelirlerle yaşayan tüccarlar ve aydınlar hariç (mad. 65) geçimini üretici ve yararlı bir çalışmadan çıkaranlara (mad. 64) tanınmıştı. Bu kadar elastiki hükümler rahatlıkla toplumun şu ya da bu kesimine ya da toplumsal kesimin herhangi bir bölümüne yaygınlaştırılabilirdi. Bu ise iktidarın benimsediği taktik çizgiye göre oldukça önemli ölçüde öncelikle köylüleri ilgilendirecekti.

Yoksul köylülerin olduğu gibi kent ve kır proletaryasının da (memurlar dahil) oy kullanma hakkına getirilen sınırlama, Lenin'in ekimden çok önce geliştirdiği proletarya diktatörlüğü kuramının mantıksal bir sonucuydu. Bununla birlikte, Lenin, ne genel seçimleri ne de oy kullanma hakkının geri alınmasını bir ilke sorunu yapmıyordu. Sovyet diktatörlüğünün yerleştirilmesinden sonra, oy kullanma hakkından yoksun bırakılmanın "genel olarak proletarya diktatörlüğünün bir sorunu değil, özellikle Rusya'ya özgü bir sorun" olduğunu önemle belirtmiyor muydu?[94] Bu, başka ülkelerde proletarya diktatörlüğü ile genel seçimlerin bağdaşacağını kabul etmek demekti. 1936 Sovyet Anayasası'nın Doğu Avrupa komünist devletlerinde görüldüğü gibi genel seçimleri getirmiş olması, bir diktatörlük rejiminin kamuoyunu denetleme ve üstünde baskı kurma olanaklarına sahip olduktan sonra genel seçimlerle bağdaşabileceğini gösterir.

Yine de oy kullanma hakkına getirilen sınırlandırma, sadece ku-

---

93. Bakınız Kurucu Meclis'te bildirgenin okunmasından önce Sverdlov'un yaptığı konuşma; Bunyan ve Fisher, s. 372.

94. Lenin, **Oeuvres**, cilt 28, s. 264.

ramsal kaygıların sonucu değildi; pratik nedenleri de vardı. İşçi, asker ve köylü temsilcileri sovyetleri, ilk başta burjuvaziye, büyük arazi sahiplerine ve sosyalist olmayan aydınlara kapalı sınıf kurumları oldular. Örgütlenme konusundaki eksikliklerinden dolayı, konseyler sistemi söz konusu sınıfların sadece küçük bir azınlığını bünyesinde toplayabildi. Gerçek bir sovyet temsiline ancak Ekim Devrimi'nden sonra kavuşturulan köylü sınıfını saymazsak, küçük esnaflar sovyetlerde çok yetersiz olarak temsil edildiler. Ayrıca 1918 Anayasası fiili durumda pek büyük bir değişiklik meydana getirmedi. İlk yıllar, sovyet seçimlerine katılma oranı çok düşük oldu ve ancak Stalin döneminde % 99'a ulaştı[95].

Seçimle ilgili bu hükümlerde, kaynağını 1917 sovyet uygulamasından alan bir başka özellik daha vardır. Anayasanın 25. maddesi uyarınca, Sovyetler Panrus Kongresi temsilcileri, kent sovyetleri için 25.000 seçmene bir temsilci ve kırsal kazaların ve kent sovyetlerinin de kendi temsilcilerini gönderdikleri il sovyet kongreleri için 125.000 seçmene bir temsilci ilkesine göre seçilecekti. Bu düzenleme, kaynağını haziran 1917 İşçi ve Asker Sovyetleri 1. Kongresi'nde ve Köylü Sovyetleri 1. Kongresi'nde (bu durumda 150.000 nüfusa 1 temsilci düşüyordu) uygulanan seçim sistemlerinden alıyordu. Bu normlar, 1918 ocağında her iki sovyet kurumunun birleşmesinden sonra da yürürlükte kaldı. Aynı şekilde, il kongreleri seçimlerinde, kentlerde 2000, kırsal kesimde 10.000'den çok nüfusa bir temsilci oranı geçerliydi. Proleter unsurları açık bir şekilde kayıran bu eşitsiz seçim normları "sovyet demokrasisine" yalnız bazı kesimlerin oy hakkına sahip olduğu bir seçim sistemi getiriyordu. Proletaryanın sosyalizmin kuruluşundaki tarihsel görevi tüm dünyaya ilan edilirken, Rusya'da köylü unsurun ezici ağırlığı da en azından kısmen telafi edilmiş oluyordu.

Sovyetler kendi alanları içinde, her derecede yürütme ve yasama erkine sahiptiler. Karl Marx, iktidar birliği ilkesinde Paris Komünü[96]'nün ayırıcı bir özelliğini övmüştü. Komün-devlet düşüncesiyle bu ilkeyi kendine mal eden Lenin, bunun sovyetlerde gerçek-

---

95. 1922'den itibaren sovyet seçimlerine katılım hakkında bir istatistik tablo için bakınız J. Towster, **Political Power in the U.S.S.R. 1917-1947**, New York, 1948, s. 208, n. 40.

96. Bkz. s. 17.

leştiğini söylüyordu[97]. Gerçekten de 1917 konseyleri (genel kurul ya da yürütme komitesi kararları aracılığıyla) hem yasama organı (sovyetlerdeki temsilciler bu kararları ele alıp uygulanmalarına bizzat nezaret ettiklerinden) hem de yürütme organı gibi davranıyorlardı. Anayasa da bu erklerin bir elde toplanmasının temellerini atıyordu. Dolayısıyla da haksız yere defalarca Sovyetler Panrus Kongresi ya da Merkez Yürütme Komitesi (M.Y.K.) bir parlamentoya (yasama erki olarak) ve Halk Komiserleri Konseyi de bir bakanlar konseyine (yürütme erki olarak) benzetildi[98]. Anayasa, Halk Komiserleri Konseyi'ni M.Y.K. ile birlikte sadece gündelik işlere bakmakla görevli bir organ yapmasına karşın, yine de çok önemli sınırlayıcı bir koşul getiriyordu: "Hemen uygulanması gereken önlemler, doğrudan doğruya Halk Komiserleri Konseyi'nce alınır" (mad. 41). Bolşevik egemenliğin daha ilk yıllarında, Halk Komiserleri Konseyi, M.Y.K.'ya danışmadan, kendi yetkisini kullanarak çok önemli kararnameler yayımladı. Bu durumda itiraz eden sol S.D.'lerin karşısında, Bolşevik çoğunluk açık açık şöyle diyordu: "Sovyet Parlamentosu (başka bir anlatımla Sovyetler Kongresi) Halk Komiserleri Konseyi'nden Sovyetler Panrus Kongresi programının ruhuna uygun olarak ve önceden Merkez Yürütme Komitesi'ne sunmadan hemen çıkarılması gereken kararnameleri yayımlama hakkını esirgemez."[99] Buna karşılık, "yüksek anayasal makam olan" Sovyetler Kongresi, 1918 ocağındaki üçüncü oturumundan itibaren bağımsız bir siyasal rol oynamayı bıraktı ve her geçen gün Bolşevik iktidarın basit bir süsü haline geldi. Bu gelişimin tartışma götürmeyecek kadar kolay olmasında, daha 1917 haziranındaki ilk oturumunda Sovyetler Kongresi'nin kendi komisyonları olan, belli bir yöntemle donanmış kalıcı bir kurum değil; aksine kesin kurallara uyulmadan kısa bir süre için seçilmiş bir temsilciler meclisi olmasının payı vardı.

Anayasayı hazırlamakla görevli komisyondaki sol S.D. üyelerin dileklerinin tersine, yerel sovyetlere egemenliklerinin ilk aylarında kullandıklarından daha sınırlı yetkiler tanınıyordu. İlk olarak, sovyetler iktidarının yerel organlarına "sovyetler iktidarınm yüksek organlarmın bütün emirlerini uygulamak" zorunluluğu getiriliyordu

---

97. Lenin, **Oeuvres**, cilt 26, s. 99.

98. Bkz. Freytagh-Loringhoven, s. 145.

99. Bunyan ve Fisher, s. 189.

(mad. 61). Kuşkusuz, konseylerin tamamen yerel düzeydeki meselelerde karar verme yetkileri vardı; ama kararlarını bozmaya yetkili üst düzeydeki organların denetimine bağlıydılar. Mali konularda M.Y.K. yerel konseylere ödenek veriyordu; bu bakımdan yerel konseylerdeki mali konuda uzmanlaşmış servisler, komiserliklere bağlıydılar. Sovyetler, giderek merkezi iktidarın yerel organları durumuna indirgendiler ve 1917 yılı boyunca kendilerine özgü özyönetim işlevlerini yitirdiler[100].

B. *İç savaş sırasında sovyetler ve tek partili devlete doğru gidiş.*

1918 yılımn ortalarına doğru yürürlüğe girdikten birkaç ay sonra Rusya Sosyalist Cumhuriyeti Anayasası siyasal gerçekliğe ancak kısmen uyuyordu. Sovyetler bu anayasaya göre yeni devletin biçimsel temelleriydi; ama önemleri gittikçe azalıyordu. Bolşevik diktatörlüğün kurulması, ekonomik kaos, 1917 Devrimi'nin ortaya çıkardığı ve sonradan gelişip serpilecek gibi görünen gerçek bir sovyet demokrasisi umutlarını boşa çıkarıyordu. Zaman geçtikçe, resmi konseyler ideolojisiyle -Bolşeviklerin propagandasını yaptıkları biçimiyle- gerçek arasındaki uçurum gittikçe açılıyordu. Bu dönemin sonunda, gerçekte tam anlamıyla bir parti diktatörlüğünü örten "sovyetler iktidarı" ile canlı devrimci konseyler düşüncesi kopmuştu.

Konseyler adına 1917 ekiminde iktidarı ele geçirdikten sonra, Bolşevikler, o zamana kadar savunucusu oldukları konseylerin egemenliği ilkesinden sapmaya zorlandıklarını gördüler. Merkeziyetçi ilkeleri ile sultaları altına düşmüş olan sabık imparatorluğun bağımsız ufak "komünlere" parçalanması arasında bir çelişki vardı. Lenin'in 1917 yılında "devrimci özyönetimi" ve devlet iktidarmın yaygınlaştırılmasını yeğlemiş olması sadece taktik nedenlerden kaynaklanıyordu; ama bunu yaparken, yalnızca "proleter merkeziyetçiliğin" bir sosyalist toplumun kurulmasını mümkün kılacağı yolundaki temel düşüncesinden hiçbir şekilde vazgeçmiyordu[101]. Bu kuramsal mülahazalara bir de 1918 baharından itibaren merkeziyetçiliğe dönüşe yol açan gerek askeri gerek ekonomik plandaki feci durumdan doğan pratik zorluklar eklendi. Troçki'nin 18 Mart 1918'de yaptığı

---

100. M. Vladimirskij, **Organizacija sovetskoj vlasti na mestakh**, Moskova, 1919.

101. Bkz. s. 204.

konuşma -buna "Çalışma, disiplin ve düzen Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni kurtaracaktır"[102] gibi gösterişli bir başlık koymuştu- merkezi iktidarın ve Bolşevik Parti diktatörlüğünün zorlayıcı egemenliğinin sonunun geldiğini gösteriyordu[103]. Ertesi ay Lenin, *Sovyetler İktidarının İvedi Görevleri'*nde devrimin gelecek evresinde uygulanacak programı çizdi. Eski düzeni yıkmak, o zaman için öncelikli amaç olan "sömürücülerin mallarımn hemen kamulaştırılması"na girişmek yerine, şimdi "nüfus sayımını ve denetimini" örgütlemek söz konusuydu. Oysa, burjuva uzmanların, teknisyenlerin, meslekten yöneticilerin katkısı olmadan bunların gerçekleştirilmesi olanaksızdı. Üretimi arttırmak, aralarında gayret yarışına girmek ve katı bir disipline uymak, işçilerin başta gelen ödeviydi. Bütün bunlar tek bir yönetimi zorunlu hale getiriyordu. Lenin, gayet açıkça şu soruyu soruyordu: "Sınırsız diktatörlük yetkileriyle donatılmış şu ya da bu kişilerin atanması sovyetler iktidarının temel ilkeleriyle bağdaşır mı?" Yine bir o kadar açık ifadelerle şöyle yanıt veriyordu: "Anarşist değilsek, devletin gerekliliğini, yani kapitalizmden sosyalizme geçiş için zorun gerektiğini kabul etmeliyiz. (...) Kaldı ki sovyet demokrasisi ile (yani sosyalist demokrasi) tek bir kişinin diktatörlük yetkisine başvurulması arasında kesinlikle hiçbir ilke çelişkisi yoktur."[104] Durum, "tamamen sosyalizmin yararına olarak, kitlelerin, sakınımsız, yalnızca emeğin yöneticilerinin iradesine uymasını zorunlu kılmaktadır."[105]

Mitinglerde görüldüğü gibi, kabına sığmayan, coşkulu demokrasi ruhunun hâlâ canlı tuttuğu emekçi kitlelere bu yeni duruma uyma zorunluluğunu anlatmak, partiye düşüyordu.[106] Lenin'in "meclis demokrasiciliği" adını yakıştırdığı bu şey, aslında 1917'de tanımladığı biçimiyle sovyetlerin bizzat kendisiydi: "Tabanda, her türlü devlet yönetiminin kitlelerce yönetilmesi, hayatın ileriye doğru attığı her adıma etkin biçimde katılmaları."[107] Bolşevikler, kon-

---

102. L. Troçki, **Arbeit, Disziplin und Ordnung werden die sozialistische Sowjetrepublik rettent,** Berlin, 1919.

103. W. Huhn, "Tortzkis Bonapartismus", **Aufklärung,** II, 1952, 2.

104. Lenin, **Oeuvres,** cilt 27, 277-278.

105. a.g.y., s. 279.

106. a.g.y., s. 282.

107. a.g.y., cilt 24, s. 177.

seylerin doğaçlama egemenliğini denetlemeyi başardıkça, sovyet demokrasisinin ilk belirtilerini ortadan kaldırıyorlardı. Gerçekten de onlar için birbirinden farklı ve anarşizme sapan güçleri türdeş kılmak değil, merkezileştirilmiş sovyet iktidarı temelinde partilerinin mutlak hegemonyasını kurmak söz konusuydu. Bu şekilde gerçek demokratik temsil kurumları olan sovyetler, Bolşevik diktatörlüğün uzaktan kumandalı alt düzeyde organlarına dönüştüler.

1917'nin ilk yarısında Kızıl Ordu'nun kurulması sovyet sisteminde ilk gediği açtı[108]. En uç sonuçlarına vardırılan konseyler ilkesinin ayırıcı özelliği olan komutanların seçilmesi ilkesine son verildi; asker komitelerinin hakları kırpıldı ve sayıları gittikçe artan çarlık subayları yeniden orduya alındı[109]. Bolşevikler bu önlemleri şu sözlerle aklıyorlardı: "İktidarın arazi sahiplerine ve burjuvaziye ait olduğu dönemde, subay askerin düşmanıydı. Çarlığın hemen düşmesinden sonra, askerlerin seçim ilkesini orduya getirmek istemelerinde hiç şaşılacak bir şey yoktur. Durum şimdi farklı. Sosyalist bir devlette hükümet, proletaryanın iradesiyle ayakta durabilir (...) Hükümete duydukları güvenden dolayı, emekçilerin ona memurlar ve başka sorumlular atama yetkisi tanımaları doğaldır. Aynı şekilde hükümetin de askeri şefler ataması doğaldır."[110] Ekim Devrimi'nin resmi ideolojisinin, altı ay sonra tamamen ters yönde gelişen olayların akışından nasıl uzaklaştığını anlamak için bu sözleri, Lenin'in 1917'de memurların ve subayların halk tarafından seçilmesi, ordu ve polisin kaldırılması, yerlerini bir halk milisinin alması, kısaca konseyler devletinin tüm programı üstüne söyledikleri ile karşılaştırmak yeter.

Nasıl ordu, Savaş (Bakanlığı) Halk Komiserliği'nin merkezi yönetiminde yeniden düzenlendiyse, Rus sanayii de işletmelerde fabrika komitelerince uygulanan işçi iktidarımn tersi yönde, üst yönetimin bakış açısına göre düzenlendi[111]. Başlıca üretim kollarında kon-

---

108. Bkz. Rosenberg, **Histoire du bolchevisme,** s. 159.

109. Kızıl Ordu'nun kuruluşu konusunda, yukarıda adını verdiğimiz eserin 14 nolu dipnotunda sayılan eserlerin dışında bakınız Antonow-Owsejenko, **Der Aufbau der Roten Armee in der Revolution,** Hamburg, 1923.

110. Smilga, s. 28.

111. L. Larin ve L. Kritzmann, **Wirtschaftsleben und wirtschaftlicher Aufbau in Sowjetrussland 1917-1920,** Hamburg, 1921; S. N. Prokopovitch, **Histoire économique de l'U.R.S.S.,** (çev. M. Body), Paris, 1952.

sorsiyum kurularak sanayinin büyük ölçüde tek yönetim altında toplanması, işçi denetimine sınırlama getiren düzenleme ve işyerlerine yeni yöneticilerin atanması ile sağlandı[112]. Buna parça başına ücret uygulamasını, fazla mesai yapma zorunluluğunu, iş gücü hareketlerinin sıkı denetimini, askerlik görevinden ve kitlesel olarak köylere göçten dolayı felaket derecede düşen işçi sayısındaki azlığı gidermeyi amaçlayan önlemleri de eklemek doğru olur[113]. Sonradan "savaş ekonomisi" adını alan bu ekonomik politikanın doruk noktası, Troçki'nin 1919-1920 yıllarında tasarladığı çalışmanın militarizasyonu planı oldu. İhtiyaç duyulan yerlere çalışma ordusundan takviye gönderilmesi öngörülüyordu[114].

1918-1920 yıllarında, işçi, asker ve köylü konseylerinin gelişimi üç eksen üzerinde oturuyordu: Bolşevik olmayan partilerin giderek devre dışı bırakılması, fiilen Bolşevik Parti'ye bağımlı kılınması ve son olarak, ülkenin merkezileştirilmesi ve bürokratikleştirilmesi.

Sabık çoğunluk partileri Menşevik Parti ile sağ S.D. Parti, 1917 ekimindeki Sovyetler II. Kongresi'nden itibaren, görevdeki hükümete karşı şiddetle tavır aldılar. Kongrenin sonunda kesinlikle azınlıkta kalmışlardı. Son ana kadar Kurucu Meclis'e güvenen bu partiler, Kurucu Meclis'in dağıtılmasından sonra, her türlü etkin siyaset gütme olasılığından yoksun kaldıklarını gördüler. Elbette, ne Menşevikler ne sağ S.D.'ler o zamanlar konseylerden resmen çıkarılmadılar. Bir avuç temsilci Sovyetler Panrus IV. Kongresi'nde (mart 1918) hâlâ onları temsil ediyordu; ama gazeteleri kapatılmıştı; militanları bir tutuklanıyor bir bırakılıyordu; sovyet seçimleri için kampanya açma hakkını da yitiriyorlardı. 1918'in ilk yıllarında durumları sallantıdaydı, bir uçtan bir uca gidip geliyorlardı: Çoğunlukla siyasal konseylerde çalışmayı kendileri reddediyorlar; bazı durumlarda ise Bolşevikler bunu yasaklıyorlardı. Çoğunlukla da kendilerini "partisiz" etiketi ile seçtiriyorlardı[115]. Birkaç kentte, örneğin Tambov'da ve

---

112. 1920 aralığında sayımı yapılan 2.483 işyerinden 2.183'ü bir müdür tarafından ve sadece 300'ü ortaklaşa bir yönetimce yönetiliyordu; Th. Dan, **Der Arbeiter in Sowjetrussland**, Berlin-Stuttgart, 1923, s. 15.

113. 1921 yılının resmi istatistiklerine göre sanayi işletmeleri en fazla 900.000 işçi çalıştırıyordu; bkz. Dan, s. 24.

114. Chamberlin, II, s. 291; Carr, **The Bolshevik Revolution**, II, s. 211-216.

115. 1918'den itibaren sovyetler içerisindeki muhalefet partilerinin sayısal gücüne ilişkin rakamsal veriler pek yoktur. Yine de dolaylı bilgiler ve çıkarılan sonuçlar her şeye karşın yaklaşık olarak bir fikir vermektedir.

Ijevsk büyük sanayi merkezinde (Viatka ili) iki parti de 1918 nisan ve mayısında yapılan sovyet seçimlerinde çoğunluğu korudular[116].

Korkunç sefalet nedeniyle halkın gözlerinin açılması ve Bolşevist keyfiliğe karşı duyulan öfke arttıkça, Menşevikler davalarına yeni yeni işçiler kazandılar. Petrograd'da ve Moskova'da, 1918 baharında, "Fabrika ve işlik delegeleri" seçen "Partisizler Konferansları" düzenlediler. Petrograd İşçi, Asker ve Köylü Temsilcileri Konseyi tamamen Bolşeviklerin elinde olduğu için bu delege meclisleri kendilerini proletaryanın gerçek çıkarlarını kollamakla görevli görüyorlardı. 1918 mayısında Menşevikler, sovyetlerin geniş kitlelerin gözünde dayanılmaz bir zulmü ve siyasal baskıyı simgelediklerini, dolayısıyla da onları başlangıçtaki işçi temsilciliği işlevlerine döndürmek gerektiğini belirtiyorlardı[117].

14 Haziran 1918'de, M.Y.K., Menşevik ve sağ S.D. üyelerini çıkarmaya karar verdi ve yerel sovyetleri kendisi gibi davranmaya çağırdı[118]. Bu önlemi aklamak için sağ S.D.'lerin Çekoslovak Lejyonu'na katılmasını ve Samara'da bir "kurucu meclis üyeleri komitesi" kurulmasını gerekçe olarak ileri sürdü[119]. Sonraki haftalar ve aylarda iki sosyalist partinin temsilcileri yenilenen seçimlere katılmaları yasaklanarak yerel sovyetlerden çıkarıldılar. Bu arada Bolşeviklerle sol S.D.'lerin ilişkileri de bozulmuştu. Brest-Litovsk Antlaşması'nın imzalanmasını protesto olarak, sol S.D.'ler, M.Y.K.'daki yerlerini korumalarına karşın Halk Komiserleri Konseyi'nden istifa etmişlerdi[120]. Ordu saflarında ve köylüler arasında etkin bir propaganda sürdürerek antlaşmanın maddelerinin uygulanmasını sabote etmeye çalıştıar. Bolşeviklerin tarım sorunu ve ölüm cezası konusundaki tutumu anlaşmazlığı daha da arttırdı. V. Sovyetler Panrus Kongresi 4 Temmuz 1918'de son derece gergin bir havada açıldı. Top-

---

116. Bkz. **Sovety v oktjabre**, s. 357-363; **Sovety v épokhu voennogo kom'munizma**, II, s. 423-425; J. Bunyan, **Civil War and Communism in Russia. April-December 1918**, Baltimore-Oxford, 1936, s. 559.

117. I. Vardin, "Ot melkoburžuaznoj kontr-revoljucii k restavracii kapitalizma Partija men'sevikov posle Oktjabrja" **Za pjat'let, 1917-1922. Sbornik C.K. R.K.P.**, Moskova, 1922, s. 34-58, özellikle s. 38.

118. Bunyan, s. 191.

119. a.g.y., s. 283.

120. 261'e karşı 784 oyla Brest-Litovsk Antlaşması'nı onaylayan Sovyetler Panrus IV. Kongresi'nde 795 Bolşevik ve 284 sol S.D. vardı; Bunyan, s. 519-534; Towster, s. 122, n. 12.

lam 1.425 temsilciden 868'i Bolşevik, 470'i ise sol S.D. idi[121]. İki gün sonra, Almanya'dan özel temsilci olarak gönderilen Kont Mirbach iki sol S.D. tarafından öldürülüyor; Bolşevik hegemonyayı yıkmayı hedef alan bir darbe de bastırılıyordu[122]. Bunu takiben sol S.D. kongrecilerin çoğu tutuklandı. Dolayısıyla ülkenin iki büyük partisinin artık hiçbir temsilcisinin bulunmadığı bu kongre, 10 temmuzda Sovyet Anayasası'nı oyladı. Kongre, daha önce suikast ve darbeye[123] adı karışan sol S.D. militanların sovyetlerden atıldığını bildiren bir kararı benimsemişti. M.Y.K., bu kararı üç gün sonra onayladı[124]. Böylece, hâlâ izin verilen birkaç sol grubu saymazsak, Bolşevik Parti Rusya'nın tek yasal partisi oluyordu[125].

Ayaklanma girişimleri, sol S.D.'lerin temmuz ve ağustos aylarında üst üste yaptıkları suikastlar ve Kızıl Terör'ün resmen ilan edilmesiyle doruk noktasına ulaşan Bolşevist karşı-önlemler, çoktan hasta olan sovyet demokrasisinin sonunu hızlandırdı. Haziranda ve temmuzda sol S.D.'ler yerel sovyetlerde hâlâ sayıca çok güçlüydüler ve bazı kırsal kaza merkezlerinde ezici bir çoğunluğa sahiptiler[126]. Sol S.D.'lerin elenmesinden sonra, yani 1918 sonbaharından itibaren, yerel sovyetler Bolşeviklerin sıkı denetimi altına girdiler. Böylece Viatka Konseyi eylülde Bolşevik hizbin girişimiyle sadece Komünist Parti (Bolşevik) ve Popülist Komünist Parti'nin (sonradan ortadan kalkan ayrılıkçı küçük bir grup) temsilcilerinin konseyde yer almasına karar verdi: "Bütün öteki partiler (yani sol S.D. ve maksimalist partilerle anarşistler) karşı devrimci partiler olarak seçimlerde aday gösterme hakkına sahip değillerdi. İşyerlerinde ve parti hücrelerinin bulunduğu ordu birliklerinde aday listelerini bu hücreler belirlediler; bulunmadığı yerlerde bu listeler Parti Komitesi'nin onayına sunula-

---

121. Bu rakamların içinde dinleyici olarak katılan kongreciler de vardır. Oy hakkı olan 1.132 temsilciden 745'i Bolşevik ve 352'si sol S.D.'ydi. **Pjatyi vserossijskij s-ezd sovetov raboci'kh krest'janskikh soldatskikh i kazac ikh deputatov,** Moskova, 1918, s. 163.

122. Bkz. Bunyan, s. 197-225.

123. **Pjatyi vserossijskij s-ezd sovetov,** s. 209.

124. **Pjatyi sozyv vserossijskogo central'nogo ispolnitel'nogo komiteta,** Moskova, 1919, s. 7.

125. Bkz. s. 297.

126. **Sovety v époкhu voennogo kommunizma,** II, s. 387-409.

caktı. Parti örgütleri, on temsilciye bir oranmda oy kullanma hakkı olan resmi temsilcilerini sovyete gönderme yetkisine sahiptiler.''[127] Temsilcilere de sürekli sovyete görevlerini hatırlatma çağrısmda bulunuldu. Bu görev şuydu: "Sempatizan ya da partisiz maskesi altında sovyet iktidarının düşmanlarının, özellikle kulakların, sovyet üstünde etkili olmasını engellemek."[128]

Bu doğrudan müdahalelerin dışında, sovyetleri Bolşevik yörüngede tutmayı amaçlayan başka önlemler alınmıştı. Örneğin, seçimlerin tarihi çok sık olarak son anda duyuruluyordu; fazla güvenilmeyen temsilcilerin temsilcilikleri geçersiz sayılıyor ve sovyet, merkezi iktidarın atadığı sendika, Kızıl Ordu vb temsilcileriyle tamamlanıyordu[129]. Böylece, Bolşevikler her yerde il sovyet kongrelerinde olduğu gibi kent sovyetlerinde de ezici bir çoğunluk sağlamayı başardılar. 1919 sonunda, Petrograd Sovyeti'nde 1.500'ü komünist, 300'ü partisiz, 3'ü Menşevik ve 10'u S.D. olmak üzere 1.800'den çok işçi ve asker temsilcisi yer alıyordu[130]. 1920 ekiminde Saratov Sovyeti'nde 472'si (% 72,9) komünist, 172'si (% 26,5) partisiz ve 4'ü (% 0,6) çeşitli partilerden olmak üzere 644 temsilci bulunuyordu[131]. Resmi makamlara göre Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti il sovyetleri kongreleri, 1918 yılının ilk yarısında öteki parti temsilcilerinin % 19,5'ine ve partisizlerin % 32,1'ine karşı komünistlerin % 48,4'ünü bir araya getirdi. Aym yılın ikinci yarısında komünistlerin sayısı önemli ölçüde arttı: Diğer iki grubun % 18,3 ve % 8,9'una karşı % 72,8. 1918'in ilk yarısından itibaren komünistler diğer partilerin % 24,5 (% 16,8'i sol S.D.) ve partisizlerin % 23,1'ine karşı, tüm sandalyelerin % 52,4 ile il sovyetlerinde salt çoğunluğa sahiptiler[132]. Bu iki kesim temsilcilerinin oram sonradan Bolşeviklerin sosyalist partilere ve köylülere karşı benimsediği taktik değişikliklere göre şu ya da bu yönde birkaç puan değişecekti[133].

127. **Sovety v épokhu voennogo kommunizma**, 1, s. 258.
128. a.g.y., s. 200.

129. P. Miljukov, **Russlands Zusammenbruch**, 1, Leipzig-Berlin, 1925, s. 61; Th. Dan, **Gewerkschaften und Politik in Sowjetrussland**, Berlin-Stuttgart, 1923, s. 24.

130. **Sovety v épokhu voennogo kommunizma**, I, s. 116.

131. a.g.y., s. 84.

132. **Sovety, s-ezdy soveto i ispolkomy**, Moskova, 1924, s. 30 ve 46.
133. Ekteki tabloya bakınız.

Geniş çapta sovyetlerden çıkarılan partiler, iç savaş sona erinceye kadar yarı-legal olarak çalışmak zorunda kaldılar[134]. Bolşeviklerin onlara karşı tavrını genel askeri ve siyasal durum belirliyordu: Aşırı gerginlik anlarında, bu grupların meşruiyetçiliği ve koşulsuz desteği ile uzlaşıyorlardı; ama tehlike az çok uzaklaştırılınca, onlarla yeniden kavgaya başlıyorlardı. Sosyalist partilere gelince, şu ikilemle karşı karşıya bulunuyorlardı: Beyazlara ve dış müdahaleye karşı mücadeleye mi, yoksa sosyalist olmayan partilerle, gerekirse dışarıyla işbirliği yaparak Bolşevik diktatörlüğe karşı savaşa mı öncelik tanımak gerekiyordu? Sağ S.D.'lerin tersine, öteki iki büyük sosyalist parti bu iki yoldan birincisini yeğlediler; ortak devrimci gelenek ve ulusal savunmanın zorunlulukları, yerleşik rejime karşı besledikleri düşmanlıktan daha ağır bastı. Menşeviklerin ve sosyalist devrimcilerin sovyet hükümetine karşı neden birleşik bir hareket başlatamadıkları ve değişik durumlarda işçi ve köylüler arasında gördükleri sempatinin neden siyasal plana yansımadığı, bu nokta göz önüne alındığında anlaşılabilir.

Bolşeviklerin yazgılarını askıya aldığı muhalefet partileri arasında sol S.D. Parti de vardı. Sovyet iktidarınm katı taraftarları olan sol S.D. militanları Lenin'i ve Bolşevikleri sovyetleri bozmak ve kitlelerin gözünden düşürmekle suçluyorlardı. Maria Spiridonova, 1918 sonbaharında hapiste kaleme aldığı bir "Açık Mektup"ta, sovyetler iktidarına gerçekten isyan edenlerin, utanmadan konseylerde dalavere çeviren ve anayasal hakları ayaklar altına alanların Bolşevikler olduğunu belirtiyordu: "Sovyetler duyarlı bir barometre, yığınlara bağlı bir barometre olmalıdır. Mutlak bir oy özgürlüğünün, halkın kendiliğinden iradesinin serbestçe oluşmasının gerekliliği bundandır. Ancak bu durumda, yaratıcı güçler yeni bir yaşam, yeni bir organizma yaratabileceklerdir; ancak bu durumda, halk ülkede bütün olanların, yabancı bir şey değil, kendisine ait olduğunu duyacaktır. İşte bu nedenlerle sağ sosyalistlerin sovyetlerden atılmasına karşı mücadele ettik."[135] Daha sonraları, 1924'te, sabık Halk Komiseri Steinberg, kendisine göre "emekçi sınıfların diktatörlüğü" ile karıştırılan "gerçek sovyet demokrasisi" planını yasal organı *Znam-*

134. Genel olarak iç savaş konusunda bakınız F. Borkenau, **Der russishe Bürgerkreig 1918-1921**, Berlin, 1954; bu dönemdeki partilerin koşulları konusunda Schapiro'nun yukarıda adını verdiğimiz eserine bakınız.

135. 1. Steinberg tarafından belirtilmiştir, **In the Workshop of the Revolution**, New York, 1953, s. 248.

ja'da açıklayacaktı[136]. Sol S.D.'ler, tek parti rejimi kurmak ve "Ekim Devrimi'nin sosyalist ilkelerine" ihanet etmekle suçladıkları Bolşeviklere karşı çıkıyorlardı[137]. Parti içerisinde iktidara karşı muhalif hizbi oluşturan sol komünistler, Bolşevik konseyler sisteminin ilk içkin eleştiricisi oldular. Bunun sonucu olarak da Tito'ya ve 1956 Polonya Ekimi'ne kadar giden uzun gelişme eğrisinin kaynağı oldular.

Sağ S.D.'lere gelince, yerleşik konseyler karşısında belirgin bir tutumları olduğunu söyleyemeyiz. Çernov, Kurucu Meclis'in toplanmasından önce Kurucu Meclis ve sovyetlerin uyumlu bir işbirliği içinde çalışmasını savunmasına karşm[138], Kurucu Meclis'in dağıtılmasından ve Bolşeviklerin gittikçe sovyetlere el koymasmdan sonra fikrini tamamen değiştirdi. 24 Ekim 1918 tarihli bir genelgede, iç savaşı "Sovyetler Rusyası ile Kurucu Meclis Rusyası arasında, otokrasi ile demokrasi arasında bir mücadele" olarak tanımlıyordu[139]. Samara, Omsk ve Arkhangelsk'te 1919 yazında kurulmuş olan ve sağ S.D.'lerin ağırlıklı oldukları anti-sovyetist rejimler, yönettikleri topraklar üzerinde kurulmuş bulunan sovyetleri dağıttıklarını ilan ettiler ve eski özyönetim organlarını (kent dumaları ve zemstvo) görevlerine döndürdüler[140]. Bununla birlikte, partinin bir hizbi beyaz gericiliğin yanında Bolşeviklere karşı silahlanmayı reddetti. 1919 şubatında bu hizip, *Delo Naroda*'yı kısa bir süre için yeniden çıkarmalarına ve sovyetler kongresine temsilciler göndermesine olanak veren Bolşevik uzlaşma önerisine razı oldular. Ama partinin çoğunluğu Bolşevik rejime karşı mücadelesini sürdürdü ve bunun sonucu olarak yer altında faaliyet göstermek zorunda kaldı. Kurucu Meclis'e önem vermekle birlikte, sağ S.D.'lerin konseyler karşısında ve konseyler ilkesine karşı kesin tavır almayı düşündüklerini söyleyemeyiz[141].

Sağ S.D.'lerden farklı olarak, Menşevikler tek partinin hegemonyasına karşı silahla mücadeleyi kabul etmiyorlardı. Martov grubu

136. Bkz. **Znamja**, 1 Nisan 1920.

137. Steinberg, s. 247.

138. Bkz. s. 270.

139. Bunyan, s. 362.

140. Bkz. a.g.y., s. 283-304-307, 331 ve 355.

141. Bkz. Schapiro, s. 143-148.

(enternasyonalist-Menşevik) mayıs ayındaki kongresi münasebetiyle yeniden partiye katıldı. Bu konferans, müttefiklerin müdahalesini mahkûm ettikten sonra Kurucu Meclis'in toplanması ve serbest sovyet seçimleri lehinde karar verdi[142]. Menşevikler, yasal muhalefet rolüyle yetinmelerine karşın, M.Y.K.'nın 4 Haziran 1918 tarihli bir kararıyla sovyetlerden çıkarıldılar. Ama iç savaş çelişkileri daha da sertleştirildiğinde sola döndüler ve bu durum Merkez Komite'nin 1918 ekiminde benimsediği tezlerde onaylandı. Bu nedenle, onları sovyetlerden çıkaran kararname 30 kasımda kaldırıldı. Ekim Tezleri'nde "halihazırda, Kurucu Meclis sloganı karşı-devrime bir maske, bir bayrak olabileceği için" Kurucu Meclis'in toplanmasını ya da Kurucu Meclis seçimlerinin yenilenmesini istemekten vazgeçiliyordu. İlke olarak değil, olgu olarak alınan "sovyet devleti" biçimi, partinin izlediği siyasetin temeli olarak kabul ediliyordu[143]. Sovyetlere kabul edilmekle birlikte, parti, militanlarına keyfi davranışlarda bulunan Bolşeviklerin insafına kalmıştı[144]. Buna rağmen Menşevikler, Bolşeviklere karşı, eleştirel destek politikasına sonuna kadar bağlı kaldılar. 1919 temmuzunda, beyazlara karşı mücadele eden bütün devrimci güçlere bir platform olacak *Ne Yapmalı?* başlıklı bir manifesto yayımladılar. Burada ilk olarak, genel seçimler, serbest kent ve köy sovyetleri seçimleri yapılması (gizli oylama ve seçim propagandası için her türlü kolaylığın sağlanması), bu kurumların ve onların yürütme komitelerinin belirli aralıklarla yeniden seçilmesi, ayrıca temsilcileri bireysel ya da topluca hedef alan çeşitli ayrımcı önlemlerin kaldırılması talep ediliyordu. Sovyet Cumhuriyeti'nin yüksek organı olarak Rusya Merkez Yürütme Komitesi tüm haklarına kavuşacak, bütün yasaları tartışabilecek ve bizzat karar verebilecekti. Ayrıca manifestoda basın, toplanma ve toplantı özgürlüklerinin verilmesinin yanı sıra ölüm cezasının kaldırılması ve Çeka'nın dağıtılması isteniyordu[145]. Bu taleplerin, genel ya da yaklaşık olarak 1918 Anayasası'nın maddelerine uygun olduğunu Bolşevikler de kabul ettiler; ama yine de "kuşatılmış bir kalede" "ileri demokrasi"nin olamayacağını ve bu tür taleplerde bulunan Menşeviklerin "devrimi sa-

---

142. Bkz. Bunyan, s. 187.

143. Vardin, s. 41.

144. İlk elden tanıklık için bakınız F. Dan, **Dva goda skitanij. (1919-1921)**, Berlin, 1922.

145. Vardin, s. 46.

bote ettiklerini'' söylemekten geri durmuyorlardı[146].

Bolşevist konseyler sistemi içerisinde Menşevik Parti'ye ayrılan yasal muhalefet rolü (görüldüğü gibi ne kadar sınırlı olursa olsun) temsil ve sovyetlere katılma planında kendisini gösterdi. Örneğin, Dan ve Martov, bir avuç sosyalist-devrimci (Steinberg de aralarındaydı), anarşist ve maksimalist, oy kullanma hakkı ile Sovyetler Panrus VII. (aralık 1919) ve VIII. Kongresi'ne (bir yıl sonra) katıldılar.[147] Bu kongre, ''ölgünlük'' ve ''gösterişçilik''[148]ten kurtulamadıysa da sovyetler yüksek organı içinde özgür seslerin yükseldiği son kongre oldu. Kimi zaman, birçok kentin işçi konseylerinde Menşevikler göreli de olsa çoğunluktaydılar; 1920 sovyet seçimlerinde Moskova Sovyeti'nde 45 sandalye (biri Martov'un), Kharkhov'da 205, Yekaterinoslav'da 120, Kremençug'da 78, Tula'da 50 ve bir yığın küçük yerleşim bölgesinde otuzun üstünde sandalye elde ettiler[149]. İç savaşın sonlarına doğru, konseylere serbest işçi temsilcisi seçimi, Menşeviklere rakiplerinden daha çok sandalye getirdi; Bolşevik yöneticiler, o dönemde Rus emekçilerin çoğunlukla anti-komünist olduklarını kabul etmiyor muydu?[150]

Sol sosyalist topluluklar, muhalefette sosyalist-devrimci ve Menşevik partilere oranla daha silik bir rol oynadılar[151]. Maksimalistler, S.D.'ler, devrimci-komünistler ve popülist komünistler, hepsi de konseylerin koşulsuz taraftarı olduklarını ve yeni sovyet devletinin sınıfsal karakterine inandıklarını söylüyorlardı. Bolşevikleri ''sola doğru, sosyalizmin ve Emekçiler Cumhuriyeti[152]'nin hemen gerçekleştirilmesi yoluna doğru'' itmek istediklerinden[153], fabrikaların iş-

---

146. a.g.y., s. 47.

147. Bkz. Dan'ın konu ile ilgili ilginç raporu. s. 85-100.

148. a.g.y., s. 89.

149. Martov ve Dan, ''**Geschichte der russischen Sozialdemokratie**, s. 318. Pek çok kentle ilgili olarak verilen şaşırtıcı yüksek rakamları başka kaynaklarla doğrulamak olası değildir.

150. Bkz. Schapiro, s. 154.

151. Bkz. a.g.y., s. 157-159.

152. **O rabocem kontrole** (maksimalist broşür), Moskova, 1918, s. 15.

153. a.g.y., s. 11.

çiler tarafından, "merkezi ve yerel konseylerin denetiminde"[154] işletilmesi, kırsal kesimde tarım komünü ve kent ve kır üretici derneklerinin büyük bir siyasal ve ekonomik federasyonda birleştirilmesi lehinde görüş belirtiyorlardı. Bolşevikler, bu hizipçi üç grubun çalışmalarını hiçbir şekilde engellemedikleri halde -çoğu sonradan onların saflarına geçti- anarşistlere karşı aynı şekilde davranmadılar. *Devlet ve Devrim*'i yazdığı dönemde Lenin'in programını anarşizme bağlayan akrabalığa rağmen, Bolşeviklerin propagandalarında kullandıkları çoğu zaman liberter sloganlara rağmen, her iki grup arasında sadece geçici olarak ortadan kalkan ilkesel bir düşmanlık vardı. Hiçbir dönemde, tek bir örgütte bir araya gelemeyen çeşitli anarşist gruplar, 1918-1920 yıllarında, önceleri kendilerine verilen ödünlerin tam tersine, çok sıkı biçimde takip edildiler[155]. Bakunin gibi her türlü örgütlü iktidara karşı olan anarşistler, merkeziyetçiliğin, komiserlerin ve terörün tehdit ettiğini düşündükleri özgürlük adına, o son derece Bolşevik "proletarya diktatörlüğüne" karşı mücadele ettiler. Konseylerin eksikliklerini eleştirmeleri ve çoğunlukla da onlarla işbirliği yapmayı reddetmeleri aslında sovyetleri anarşist komünün basamakları olarak gördüklerindendi. Nestor Makhno[156]'nun yönettiği partizan harekette öncü rolünü üstlenen Ukraynalı anarşistler, "herkesi dışlayan, çavuş zihniyetli Bolşevik konseyler"[157]e karşı, "devlet iktidarına sahip olmayan özgür sovyetler" *(vol'nye i bezvlastnye)* sloganını öne sürüyorlardı. Petrograd ve Moskova'daki anarşist gruplara gelince, sovyet iktidarını çok sayıda emekçiyi küçük bir kliğe köle yapan bir "sömürü makinesi" olarak tanımlıyorlardı[158]. Kronstadt ayaklanması sırasında anarşist slogan ve talepler ortaya çıktı[159].

Bolşevik olmayan partilerin sovyetlerden elenmesinin etkin demok-

---

154. **Sbornik dokladov i rezoljucij pervogo vserossijskogo s-ezda Partii Revoljucionnogo Kommunizma 25./29.-9-1919,** (1919).

155. Bkz. Schapiro, s. 159-164; ve Bolşevist gözle bir değerlendirme için bkz. Ja. Jakovlev, **Russkij anarkhizm v velikoj russkoj revoljucii**, Kharkov, 1921.

156. Makhnovist hareket için bkz., Chamberlin, II, s. 232-239.

157. Makhnovist isyancıların 12 Şubat 1919'da toplanan siyasal konferansının tutanağı, **Russkaja Mysl'**(Sofya), 1921, 1/2, s. 266; Jakovlev, s. 24.

158. Jakovlev, s. 65.

159. Bkz. s. 315.

rasiye son vermiş olmasının dışında konseyler iç savaşın ilk yıllarında kitlelerin örgütü olma niteliğini de yitirdiler. Politik karar verme yetkilerinin büyük bir bölümü, 1917 Bolşevik Ekim darbesinden önce M.Y.K.'nın eline geçmişti; genel kurullarının elinde kalan tek yetki, hazır önergeleri ve ilke sorunlarıyla ilgili kararları benimsemek ya da reddetmekti. Sonraları yetkiler büsbütün tek elde toplandı: M.Y.K. içinde kurulan ve kısmen doğrudan doğruya onun yerini alan birkaç kişilik prezidyum, bütün gündelik işleri çözümlemek görevini üstüne aldı. Çeşitli çapta sovyet organları, özellikle il ve ilçe merkezi sovyetlerinin yürütme komiteleri, (Petrograd ve Moskova dışında) kendilerinin dengi olan il ve ilçe yürütme komiteleriyle birleşmek zorunda kaldı. Semt konseylerine gelince, büyük kentlerde ortadan kayboldular[160]. Kuzey bölgelerinde ve Kızıl Ordu'nun ele geçirdiği topraklarda, anayasada öngörülen sovyet organlarının yerine sınırsız yetkilerle donatılmış devrim komiteleri kuruldu[161]. Bunlar çoğunlukla Bolşevik Parti yerel komitesiyle karıştırılıyordu.

Sovyetler Panrus VII. Kongresi (aralık 1919) münasebetiyle, Kamenev, iç savaş çerçevesinde sovyetlerin kara bir tablosunu çizdi: "Bilindiği gibi en iyi işçiler savaştan sonra yığınsal olarak kentleri terk etmek zorunda kaldılar, bu da çeşitli il veya ilçe merkezlerinde bir sovyet kurulmasını ve düzenli olarak işlemesi için gerekli koşulların yaratılmasını güçleştirdi. (...) Sovyetler genel kurulları çok ender olarak toplandı ve sonunda temsilciler bir araya geldiklerinde de sadece ya bir rapor onayladılar ya da bir nutuk dinlediler, vb." [162] 1921 şubatında, M.Y.K. Prezidyumu, askeri operasyonların son bulduğunu, şimdi "anayasanın ilkelerine uygun olarak, geniş emekçi kitleleri, yeniden örgütlenme çalışmasında eğitmenin zamanının geldiğini ve sonuç olarak sovyetlerin düzenli koşullarda yeniden seçilmesi, belli tarihlerde toplanması ve bütün önemli sorunlarda onlara danışılması gerektiğini" yönerge ile duyurdu[163].

O zamana kadar geniş temsilci meclisleri tarafından kullanılmış olan siyasal ve yönetimsel görevlerin büyük bir bölümü sınırlı kurullara devredildikten başka, yetkinin, yerel konseyler aleyhinde, dev-

160. **Sovety v epokhu voennogo kommunizma**, I, s. 101.

161. Bkz. Vladimirskij, **Organizacija sovetskoj vlasti na mestakh**, s. 60-63.

162. **Sovety v épokhu voennogo kommunizma**, I. s. 31.

163. a.g.y., s. 44.

letin merkezi makamlarının elinde toplandığı görülüyordu[164]. Merkezi yönetimin yeni organları, özellikle ekonomi alanında, yerel düzeyde sovyetlerin alanına giren görevlere de bakıyorlardı. Bunun sonucunda, yasal yetki sınırlandırmalarının ve "çifte bağımlılık" (bir yandan sovyet yürütme komitesine, öte yandan konuyla ilgili uzman merkezi organa) ilkesinin gideremediği sürtüşmeler ve çatışmalar oluyordu[165]. Dahası, Kızıl Ordu ve astığı astık terör örgütü Çeka, tamamen sovyetlerin denetimi dışında kalıyordu.

Önceleri olduğu gibi, tarım konseylerinin apayrı bir yeri vardı. Bolşevikler iktidarı ele aldıkları sırada, sovyet kurumları köylerde henüz pek gelişmemişti[166]. Bir yığın kararnameye, anayasa maddelerine, Bolşeviklerin propaganda çalışmalarına rağmen kurulmaları çok ağır oldu. Kaza ve köy konseylerinin kurulmasına ilişkin yönergelerde köylülere yeni sovyet biçimini daha iyi anlatmak için eski köy meclisi "skhod"a anıştırmada bulunuluyordu[167]. Uygulamada köy sovyetlerinin skhodlardan tek farkı büyük çiftçilerin oraya kabul edilmemesiydi. Kentlerde sovyet kurumlarının çökmesinin doğurduğu yakınmalara kırsal kesimdeki üzücü durum hakkında verilen raporlar ekleniyordu. Yurevetz Kazası Sovyeti'nden bir temsilci şöyle haykırıyordu: "Üzülerek belirtmeliyim ki birçok köyde, kâğıt üzerindekiler dışında bir tek sovyet yoktur. Ama bulunduğu yerde bile yok gibiler; ne toplantı yapılıyor ne de bir karar alınıyor."[168] Kırsal kesimde genel olarak tammlanamaz bir idari kaos hüküm sürüyordu; her yetkili kendi kafasına göre davramyor, durmadan kararnameler çıkarılıyor, kaza yürütme komiteleri kırtasiyecilik altında boğuluyordu. Mayıs 1919'da, Ivanova-Voznesensk İli Merkez Yürütme Komiteleri Delegeleri Kongresi'nde, tarım konseylerinde nitelikli personel eksikliğinden ve komiserlerin kaba davramşlarından dolayı köylülerin düşmanca davrandıklarından üzüntü ile bahsediliyordu[169]. Viatka İli Devrim Komitesi'ne gelince, durumu şu belagatli sözlerle betimliyordu: "Yetkililerin kararların uygula-

164. Bkz. a.g.y., I, s. 32.

165. Carr, **La Révolution bolchevique**, s. 220.

166. Bkz. s. 150.

167. **Sovety v épokhu voennogo kommunizma**, I, s. 193.

168. **Sovety v épokhu voennogo kommunizma**, s. 189.

169. a.g.y., I, s. 207-212.

nıp uygulanmadığına aldırmaması köylüleri çok sevindiriyor. Bunun sonucunda köy tam bir bağımsızlık içinde yaşıyor (...) Çoğunlukla, kırsal kesimde konseyler sistemi, sovyet iktidarının eylemleri ve amaçları hiç bilinmiyor...''[170]

Köylülerin konseyler düşüncesinden uzaklaşmasında Bolşeviklerin tarım politikasının payı da oldu. Siyasal olarak sol S.D.'lerce saptanmış olan kendiliğinden tarım devriminin ilk evresinden sonra, Bolşevikler "sosyalist devrimi" kırsal kesimde yaymaya çalıştılar. 11 Haziran 1918 tarihli bir kararname ile köylerde silahlı işçi müfrezeleriyle birlikte hareket edecek, buğdaya el koyacak, zengin köylülerin hayvanlarına ve mallarına el koyarak yoksullara dağıtacak, hatta toprakları paylaştıracak "yoksullar komiteleri" kuruldu[171]. Bolşeviklerin "proletarya diktatörlüğünün" organları olarak sundukları yoksullar komiteleri yerleşik köylü konseylerinin yerlerini alıyor ve gönüllü müfrezeleri kuruyorlardı. Kulakların ve öteki anti- Bolşevist unsurların sovyetlerden çıkarılmasından memnun olmayanlar, "sovyet düşmanı" ilan edilen konseyleri dağıtmakta tereddüt etmediler. Bu rejim daha iki ayı doldurmadan, Bolşevikler köyde "iktidar ikiliğinden" söz etmeye başladılar. Bu duruma son vermek isteyen M.Y.K., 2 Aralık 1918'de köy ve kaza konseyi seçimlerinin yenilenmesini emretti. Konseyleri örgütleme ve göz kulak olma görevi, zararlı düşüncelere sahip kişileri oy hakkından mahrum etme ya da sonradan sovyetlerin çıkarmaya yetkili yoksullar komitelerine bırakıldı. Böylelikle sadece yoksul köylülerin ve Bolşeviklere bağlı orta köylülerin temsil edildikleri "devrimci" sovyetler oluşturulacaktı[172]. Yoksullar komitelerinin dağıtılmasından, Bolşeviklerin orta köylüleri kazanmaya yönelik yeni bir taktik çizgi seçmesinden sonra bile, Rus köylülerinin çoğunluğu sovyetlere sırt çevirmeye devam ettiler. Basitliği ve ilkelliği nedeniyle asırlık köylü "demokrasisi" kurumlarına yanıltıcı derecede benzeyen sovyet biçimi, Bolşeviklerin kırsal nüfusa karşı mücadelesiyle bağlantılı olduğu için köylülerin gözünden düşmüştü. Yıllarca, köylü sınıfı haklı olarak Komünist Parti'nin araçları olarak gördükleri sovyetlere hep kuşku ile baktı.

---

170. a.g.y., s. 313.

171. Kararnamenin metni için bakınız Bunyan, s. 472; ayrıca N. Murakhver, "Komitety bednoty i razvertivanie socialisticeskoj revoljucii v derevne (1919 g.)", **Proletarskaja Revoljucija**, 1940, 3, s. 68-99.

172. **Sovety v epokhu voennogo kommunizma**, 1, s. 82.

C. *Proletarya diktatörlüğü sisteminde sovyetlerin yeri.*

Bolşevikler Ekim Devrimi'nden sonra kurdukları devleti "proletarya diktatörlüğü" olarak nitelendiriyorlardı, sovyetler bu diktatörlüğün organlarıydılar. Lenin, bu anlayışı, 1917'deki metinlerinde, özellikle de *Devlet ve Devrim*'de kuramlaştırmayı kendisine görev edinmişti[173]. Sonraki yıllarda, Troçki, Buharin, Zinoviev, Stalin ve diğerleriyle aym zamanda bu konuyu tekrar ele alacak, 1920'lere kadar uzayan, sonra 1930'larda, Stalin döneminde daraltılan tam bir konseyler ve sovyet devleti sistemi geliştirecekti[174]. İdealize edilmiş soyut bir düşünce olarak Bolşevik konseyler öğretisinin gerçekle pek bir ilgisi yoktur; ama yine de bu öğreti, Bolşeviklerin düşündüğü biçimiyle proletarya diktatörlüğü sisteminde sovyetlerin görevlerini ve işlevlerini aydınlığa kavuşturur. Bolşevist konseyler sisteminin kendisini böyle tanıtması, eleştirilmesini olanaklı kılmaktadır. Bu bakımdan, başlıca sorunlar bir yandan sovyetler ve parti arasındaki ilişkilerden, öte yandan sovyet demokrasisinden ileri geliyordu. Her iki durumda da Bolşeviklerin ekim 1917'de iktidarı ele geçirdiklerinde karşılaştıkları sorunlar, o zamana kadar hiç görülmemiş sorunlar değildi; tam tersine, bu sorunlar, Lenin'in siyasal hayata atılmasından beri benimsediği ve açıkladığı, ilk olarak 1905'ten sonra ve özellikle de 1917 Devrimi sırasında uygulamaya koyduğu görüşler ve davranış ilkeleri doğrultusunda yer alıyorlardı. Bolşevizmle konseylerin 1905'teki ve 1917'deki ilişkilerini yukarıda incelediğimizden burada önemli birkaç sorunu irdelemekle yetineceğiz.

1918 baharında, Lenin, "proletarya diktatörlüğünün Rus biçimi"[175] olarak tanımladığı sovyet iktidarını şöyle nitelendiriyordu: "Sovyetler iktidarı, proletarya diktatörlüğünün, en ilerici sınıfın diktatörlüğünün örgütlenme biçimidir. Bu iktidar, proletaryanm disiplinli ve bilinçli öncüsünü en güvenilir rehber olarak görmeyi kendi deneyimiyle öğrenen on milyonlarca emekçiyi ve sömürüleni, yeni bir demokrasiye ve bağımsız olarak devlet yönetimine katılacak

---

173. Bkz. s. 197.

174. A. I. Denisov, **Istorija sovetskogo gosudarstva i prava,** Moskova, 1949.

175. Lenin, **Oeuvres,** cilt 26, s. 266.

duruma getirmiştir."[176] Lenin, birkaç ay önce Kautski'ye karşı bir polemiğinde şöyle yazıyordu: "Sovyetler çalışan ve sömürülen kitlelerin doğrudan örgütüdür. Kitleler, bu örgütler sayesinde devleti düzenlemeyi ve bütün gerekli yöntemlerle idare etmeyi kolaylıkla öğrenebilir. Emekçilerin ve sömürülenlerin öncüsü kent proletaryası, bu durum karşısında büyük işyerlerinde en iyi biçimde örgütlenmiş olmanın avantajına sahiptir; dolayısıyla seçimi ve seçilenleri denetleme olanakları vardır. Sovyet örgütlenmesi otomatik olarak tüm emekçilerin ve sömürülenlerin, öncüleri, yani proletarya etrafında birleşmelerini kolaylaştırır."[177]

Böylece Lenin, sovyetler iktidarınm sürekliliğini sağlayan üç ortam ya da aşama görür:

1. "Yetiştirilecek", "kazamlacak" ve "birleştirilecek" emekçi ve sömürülen kitlesi;

2. Emekçilerin öncüsü kent proletaryası;

3. Proletaryanm öncüsü, emekçi kitlelerin rehberi komünist parti.[178]

Bunlar, ilk Rus Devrimi'nden önce, özellikle *Ne Yapmalı?*'da kâğıda döktüğü eski görüşleriydi. Örneğin 1904'te bunları şu şekilde ifade ediyordu: "İşçi sınıfmın öncüsü parti, bütün sınıfla karıştırılamaz. Biz sınıf partisiyiz ve bu nedenle, hemen hemen tüm sınıf (özellikle savaş zamanında, iç savaş döneminde) partinin yönetiminde hareket etmelidir."[179]

Böyle olunca, işçi, köylü ve asker temsilcileri sovyetlerinin kapitalizmden komünizme geçiş döneminde (yani proletarya diktatörlüğü) görevi, kendiliğinden "sosyalist bilince" ulaşamayan emekçi kitleleri (proletarya dahil) komünistlerin yönetiminde örgütlemek ve partide bir araya getirmekti. Kitlelerin "değişken" siyasal iradesini ifade edemeyen sovyetler, kitlelerle onların öncüsü Komünist Parti arasındaki bağlantıyı sağlamalıydı. Stalin, 1920'li yıllarda Lenin'in düşünceleri doğrultusunda "aktarma kolonları" kuramını geliştirdi. Sovyetler ve parti arasındaki ilişkiyi şöyle tanımlıyordu: "Parti,

---

176. a.g.y., cilt 27, s. 275.

177. a.g.y., cilt 28, s. 256.

178. P. Levi'nin R. Luxemburg'a önsözü, **Die russische Revolution**, Berlin, 1922, s. 24.

179. Lenin, **Oeuvres**, cilt 7, s. 271.

proletaryanın diktatörlüğünü gerçekleştirir. Ama bunu doğrudan doğruya gerçekleştirmez; sendikalar, sovyetler ve onların kollarının yardımıyla gerçekleştirir. 'Aktarma kolonları' olmadan az da olsa, sağlam bir diktatörlük mümkün değildir.''[180] Diğer Bolşevik yöneticiler de Sovyet Rusya'da tek parti diktatörlüğünün varlığını açıkça kabul ettiler. İktidarın zirvesindeyken Troçki dobra dobra şöyle diyordu: ''İşlerin genel yönetimi partinin elindedir. Parti doğrudan doğruya yönetmez; çünkü aygıtı bu tür işler için düzenlenmemiştir. Ama ilke ile ilgili her konuda kesin söz sahibidir. Dahası, deneyim bize gösterdi ki (...) son söz Parti Merkez Komitesi'nindir. (...) Bizi çok defa sovyetler diktatörlüğünün yerine parti diktatörlüğünü geçirmekle suçladılar. Ama yine de hiç yanılma tehlikesi olmadan sovyetler diktatörlüğünün ancak partinin diktatörlüğüyle mümkün olduğunu belirtebiliriz: Parti, kuramsal düşüncelerinin açıklığı, güçlü devrimci örgütlenişi ile sovyetlere, belirsiz işçi parlamentoları iken emeğin egemenlik araçlarına dönüşme olanağı sağladı.''[181] Troçki, böylece ''belirsiz işçi parlamentoları''nın özgür ve demokratik işçi örgütlenmeleri olduğunu gizliyordu. Oysa, ''emeğin egemenlik aracı'' gerçekte Bolşevik Parti'nin egemenliğini sürdürmesini sağlayan bir araçtı. Zinoviev de bir o kadar açıklıkla ''Komünist Parti''nin diktatörlüğü olmadıkça, sovyetler iktidarı Rusya'da değil üç yıl, üç hafta bile dayanamaz'' diyordu. ''İşçi sınıfı diktatörlüğünün ancak öncüsü Komünist Parti'nin diktatörlüğüyle gerçekleşebileceğini her bilinçli işçinin anlaması gerekir (...). Ekonominin kurulması, askeri örgütlenme, halkın eğitimi, gereksinimlerin karşılanması gibi sorunlar, devrimin kaderini elinde bulunduran tüm bu sorunlar, Rusya'da her şeyden önce ve çoğu zaman parti örgütleri çerçevesinde çözülecektir (...) Gerçekte, sadece bazı grupların değil, ama bütün proletaryanın yararının gözetilmesinin tek güvencesi, partinin sovyet örgütleri ve sendikalar üzerindeki denetimidir.''[182]

Kitlelerin siyasal bilincinde herhangi bir atılım gerçekleştirmeye çalışmadan, Bolşevikler iktidarı ele geçirmek için 1917 işçi ve asker konseylerini bir atlama tahtası olarak kullandılar. Öteki sosyalist partileri yasaklayarak konseylerdeki Bolşevik olmayan çoğunluğun eli-

---

180. Stalin, **Les Questions du léninisme**, s. 28.

181. Troçki, **Terrorisme et communisme**, s. 133-135.

182. G. Sinowjew, "Der Zentralismus", **Kommunistische Rundschau**, I, 1820, I, s. 26-28.

ni kolunu bağladılar. Dolayısıyla, 1919 yazından başlayarak Bolşevik Parti ülkeyi sovyetlersiz, tek başına yönetti. Lenin, Ekim Devrimi arifesinde partinin 240.000 üyesinin Rusya'yı kendilerinden önceki 130.000 arazi sahibi kadar yönetebileceğini yazmıyor muydu?[183] Ama ta başında "Bolşevik öğretiyle esasta bağdaşamayacağı" belli olduğu halde, hiçbir şekilde sovyetlerden vazgeçmedi.[184] Partinin propagandacıları "Tüm iktidar konseylere!" sloganı aracılığıyla, konseyler düşüncesini Bolşevizmle çok sıkı bir biçimde bağlamışlardı; o sırada, yeni efendilerin de hegemonyalarına demokrasi kaşesi vurmaya çok ihtiyaçları vardı. Ama Bolşevizmin başarısı, konseyler düşüncesinin temelden değişmesine yol açtı. Başlangıçta proletaryanın özyönetim organları, radikal bir demokrasinin vektörleriyken, tek partinin seçkinlerine kitleleri yönetme olanağı veren kuruluşlar haline geldiler. "İtici güç" olarak partinin ve "aktarma kolonu" olarak sovyetin, Lenin'in 1917'lerde kuramını geliştirdiği ve Bolşevik propagandacıların açıkladıkları, ama hiçbir zaman sovyet devleti pratiğine geçmeyen "taban"la "doruk" arasındaki zıtlığı gideren özyönetim düşüncesiyle bir ilgisi yoktu.

Bolşevist konseyler sisteminde sovyetler hiçbir şekilde "çoğunluğu dinamik olarak dile getiremezler", Troçki'nin deyişiyle "ancak statik olarak ifade edebilirler."[185] Bu işi parti üstlenir. Parti'nin VIII. Kongresi (mart 1919) esas kararına göre "Komünist Parti, ağırlığını koymaya ve tüm emekçi örgütlerinde -sendikalarda, kooperatiflerde, tarım komitelerinde vb- yönetimin tamamını ele almaya çalışır. Özellikle, halihazırdaki devlet kuruluşlarının, yani sovyetlerin, kendi programını uygulamasını sağlamayı ve onları her bakımdan yönlendirmeyi amaçlar (...) Rusya Komünist Partisi, sovyetler üzerinde tartışmasız bir egemenlik kurmalı; pratik çalışma ve her zamanki özverileri ile en fedakâr ve en güvenilir militanlarının bütün sovyet makamlarını işgal etmeleri sayesinde, sovyetlerin eylemlerini etkin bir biçimde denetlemeyi başarmalıdır."[186] Ve "demokratik merkeziyetçilik", sovyetlerdeki komünist hiziplerin parti üst yönetiminin sultası altına girmesi sonucunu doğurdu. Sovyet piramidi ta-

---

183. Lenin, **Oeuvres,** cilt 26, s. 107.

184. Rosenberg, s. 164.

185. Troçki, **Terrorisme et communisme,** s. 51.

186. **V.K.P. (b) v rezoljucijakh i resenijakh s-ezdov konferenci i plenumov C.K., I.** Moskova, 1932, s. 356.

banında partisiz unsurların ağırlıkta olmasına karşın, kaza düzeyinde ve onun da ötesinde komünistler yürütme komitelerinde sandalyelerin çoğunluğuna sahiptiler[187]. Zirvede, hep aynı kişiler hem parti hem sovyet aygıtı yönetimini yürütüyorlardı. Bunun sonucu olarak, birinci ile ikinci arasında uygulamada yetkilerin ve görevlerin bölüşümü konusunda zincirleme güçlükler çıkıyordu: Bununla birlikte, partinin sovyet kuruluşlarının işlerine doğrudan karışma hakkı, yani en yüksek siyasal otorite, bu zorluklardan etkilenmiyordu[188].

Lenin, emekçi kitlelerin örgütü olan sovyetlerin, onlara denk düşen burjuva parlamenter demokrasisinden çok daha demokratik olduğunu -bu onun konseyler kuramının belli başlı maddelerinden birisiydi- tekrarlamaktan hoşlanırdı. Şöyle haykırıyordu: "Proletarya demokrasisi, herhangi bir burjuva demokrasisinden milyon kere daha demokratiktir; sovyetist iktidar, burjuva cumhuriyetlerinden milyon defa daha demokratiktir!"[189] Bolşevikler, bu "milyon defa" üstünlüğü, konseylerin "sürekli olarak işçi ve köylü kitlelerle bağlantılı olarak devleti yönetmesine" bağlıyorlardı; böylece, geniş halk kitleleri her an işçi ve köylü devletinin yönetimine katılma olanağı buluyorlardı[190]. Bolşevist kuramcılara göre ilkel demokrasi yöntemleri -kendiliğinden kökenli devrim konseylerinin ayırıcı özelliği- yönetenler ve yönetilenler arasındaki karşıtlığı ortadan kaldıracaktı. Bunlardan biri şöyle diyordu: "Konseyler sistemi, her yerde insanların etkinliğini devletin genel sorunlarına, ekonomi, kültür vb, bağlamaya çalışır. Bu sorunların idaresinin kapalı, toplumsal yaşamdan yalıtlanmış, kısaca bürokratik bir kesimin ayrıcalığı olmaması için mücadele eder."[191] Lenin, yorulmadan kitlelerin girişimini teşvik etmenin, işçilere ve köylülere yönetmeyi ve kendi başlarına davranmayı öğretmenin gerekliliğinden söz ediyordu. Ve parti, kabul ettiği yüzlerce kararda ona ayak uyduruyordu.

Yine de sovyetleri demokratik yönetim organlarına dönüştürme

---

187. W. R. Batsell, **Soviet Rule in Russia,** New York, 1929, s. 675 ve ekteki tablolar.

188. R. Maurach, **Handbuch der Sowjetverffassung,** Münih, 1955, s. 29-31.

189. Lenin, **Oeuvres,** cilt 28, s. 256.

190. N. Buharin, **Das Programm der Kommunisten (B),** Berlin, 1919, s. 34.

191. G. Lukacs, **Lénine,** Paris, 1965, s. 101.

denemesi, Bolşevik Devrim'den sonra başarısızlığa uğramıştı. Bir kez eski devlet aygıtı "bozulunca" onu çalıştırmak için Bolşevikler dün sınıf düşmanları olarak gördükleri aynı insanları yeniden görevlerine döndürdüler. Gerçekten pek çok sovyetist devlet dairesi, dünün yönetimsel katkısından vazgeçemezdi ve bürokrasi aygıtı, sayıları gittikçe artan yeni merkezi makamlara da bağlı olarak devasa boyutlar kazanıyordu. Bürokrasi büyüdükçe ve özellikle de gerçek bir muhalefet olmayınca, yeni bürokrasiyi denetleme olasılığı gittikçe azalıyordu; konseyler sisteminin kapatacağı varsayılan "halk" ve "kadrolar" arasındaki farklılaşma, eskisinden daha belirgin hale geliyordu. 1918'den itibaren her yıl daha da artarak her türlü bürokrasinin aşırı derecede büyümesi, sovyetik kuruluşlarla seçmenler arasında bağlantı eksikliğinin artması, çok sayıda proleterin bürokratlaştırılması, günümüze kadar sovyet tarihinde pek çok örneğine rastlanan ihbar kampanyalarına konu oldu[192].

Hayatının son yıllarında, bizzat Lenin, ilk devrimci atılımdan yararlanarak bürokrasiyi eleme girişimlerinin başarısız kaldığını birçok defa kabul etti. Örneğin 1922'de şöyle yazıyordu: "Doğrusu, (aygıtımız) bize eski rejimden miras kaldı; bu kadar kısa bir sürede, özellikle savaş zamanında, kıtlıkta ona yeni bir biçim vermek kesinlikle imkânsızdı."[193] Lenin, Parti Merkez Komitesi'nin genişletilmesi ve bir Merkezi Denetim Komisyonu kurulması (Parti düzeyinde), bir İşçi ve Köylü Müfettişliği (devlet düzeyinde) oluşturulması gibi önlemlerle[194], eksiklikleri giderebileceğini hesaplıyordu; bu eksiklikler, Lenin'e göre çarlıktan devralınan aygıtın, "kutsal sovyet yağıyla yüzeysel olarak yağlanmasından"[195] kaynaklanıyordu. Lenin'in gözünde, bürokrasinin büyümesinin birinci nedeni Rusya'nın kültür düzeyinin düşük olmasıydı. Bu yüzden programlarına göre "*emekçiler tarafından* hükümet etme organları olan sovyetler, gerçekte emekçi kitlelerin değil, proletaryanın ilerlemiş tabakasının yönettiği *emekçiler için* hükümet organları" idiler[196]. Ancak uzun so-

---

192. Bkz. çeşitli sovyet organlarının kararları ve raporları, **Sovety v épokhu voennogo kommunizma**, I, s. 314; II, s. 68-70, 97-98.

193. Lenin, **Oeuvres**, cilt 36, s. 609.

194. Lenin, **Oeuvres**, cilt 36, s. 619.

195. Bkz. Carr, **La Révolution bolchevique**, s. 229-231.

196. a.g.y., cilt 26, s. 182.

luklu bir eğitim çalışması, geri kalmış Rus halkına işlerin yönetimini bizzat ele alma olanağı verebilirdi. Daha sonraları, Stalin sovyetleri "yönetme sanatını onbinlerce, yüzbinlerce işçi ve köylüye öğreten okullar" olarak sunuyordu[197].

Son derece basiretli Batılı bir gözlemci, daha 1919'da şöyle diyordu:

"Son çözümlemede, sovyetler belki de bir bürokrasi fazlasından başka bir şey değildir (...); işçi unsurlarla bürokrasiyi tamamlamaya ve yenilemeye giden yolda bir hareket noktasıdır."[198] Rusya'nın sonraki gelişimi onu haklı çıkardı. Sovyetlerin bürokratik makamlara dönüşmesini önlemek için onları sürekli olarak seçmenlerin denetiminde tutmak, temsilcilerin görevden alınabilirliğini uygulamaya koymak, yürütme ve yasamayı birleştirmek gerekirdi. Oysa bu, siyasal güçlerin serbest bırakılmasını, tek partili Bolşevist sistemle bağdaşmayan bir serbestiyi gerektiriyordu. "Sovyetik demokrasiyi" idealize eden ve memursuz, polissiz bir devlet ütopyası öneren Lenin'le partinin koşulsuz yöneticilik rolünü ve bunun sonucu olan devlet kuramını bir dogma olarak koyan Lenin arasında neredeyse çözümlenmez bir çelişki vardı. Bolşevikler şu ikilemle karşı karşıya kaldılar: Eğer programlarına uygun olarak, kitleleri yönetim ve hükümet görevlerine hazırlamaya önem verirlerse ve bu amaçla sovyetlerdeki nüfuzlarını biraz gevşetirlerse, çoğunluğun muhalif gruplara geçmesi tehlikesi vardı. Oysa, komünist diktatörlük sonucu, seçimlere katılım çok düşüktü, özellikle de seçimlerden bir değişiklik ya da durumlarında bir iyileşme beklenemeyeceğini bilen köylüler arasında. Bir yandan, Bolşevikler "yeniden diriltme" kampanyaları aracılığıyla kitlelerin "kendi" kuruluşlarına ilgisini canlandırmaya çalışıyorlardı, ama öte yandan, mutlak hegemonyalarından vazgeçmeye, gerçek bir sovyet demokrasisini yerleştirmeye pek yanaşmıyorlardı. Böylece yeni demokrasi biçimi olarak alınan sovyetlere kalıcılıklarını ve eylem kapasitelerini kanıtlamak kalıyordu. Oysa, 1918'den beri Rusya'yı yönettiği kabul edilen "sovyetler", sadece parti bürokrasisinin elindeki oyuncaklar, gerçek yetkileri olmayan "sessiz figüranlar"dı.[199] Konseylerin, demokratik bir kararla kendi iktidarlarını Komünist Parti'nin iktidarının yerine koyması elbette düşünülemez.

197. Towster'den alıntı, s. 184, n. 22.

198. A. Paquet, **Die Geist der russischen Revolution**, Leipzig, 1919, s. 15.

199. Eljaschof, s. 69.

Hiç kimse bir Bolşevik Parti yöneticisi kadar açıklıkla bu gelişmenin nedenlerini gözler önüne sermemiştir. 1920'lerde, parti içerisinde tartışma bütün hızıyla sürerken Alexandra Kollontay, şöyle yazıyordu: "Kitlelerin bağımsız eyleminden çekiniyoruz. Sahayı onların yaratıcı zekâsına bırakmaktan korkuyoruz. Eleştiriden ödümüz kopuyor. Kitlelere güvenemiyoruz artık. (...) Bürokratizmin nedeni bu. Girişim zayıflıyor, eylem iradesi kayboluyor: 'Madem öyle, kadrolar bizim yerimize kafa patlatsınlar!' 'Biz', yani işçiler ve onlar, yani her şeyin kendilerine bağlı olduğu sovyet memurları bölünmesi de yeni ortaya çıktı. Marazın başka kaynağı yok."[200] Ve hiç kimse konseylerin gelecekte "yozlaşacağını" Rosa Luxemburg kadar doğrulukla önceden görememiştir. Rus Devrimi'ne duyduğu hayranlığa, onu övmesine karşın, eleştirel uyanıklığını koruyordu: "Lenin ve Troçki, genel halk seçimlerinden çıkan temsilci topluluklarının yerine emekçi kitlelerin tek gerçek temsil biçimi olarak sovyetleri koydular. Ama bir ülkede siyasal hayat boğulursa, ister istemez sovyetlerde de hayat felç olur. Genel seçimsiz, sınırsız basın ve toplantı özgürlükleri, serbest fikir mücadelesi olmadan, bütün kamu kuruluşlarında hayat durur, tatsızlaşır ve bürokrasi tek etkin unsur haline gelir. Kamu yaşamı giderek ölür. Bitip tükenmez enerjisi ve sınırsız idealizmi ile birkaç düzine kadar yönetici ülkeyi çekip çevirir, yönetir, gerçek iktidar bunların içinden bir düzine kadar çok zeki yöneticinin elinde bulunur; seçkin işçiler yöneticilerin nutuklarını alkışlamak ve önerilen kararları oybirliğiyle oylamak için zaman zaman toplantılara çağrılırlar; aslında bu bir yaran hükümetidir. Kuşkusuz bir diktatörlük, ama proletaryanın değil, bir avuç politikacının diktatörlüğü, yani burjuva anlamda, Jakoben hegemonya anlamında bir diktatörlük."[201]

3. KONSEYLER HAREKETİNİN SONU: KRONSTADT AYAKLANMASI

1920-1921 kışında, Bolşevik rejim tehlikeli bir iç kriz geçirdi. İç

200. A. Kollontay, "L'Opposition ouvrière", 1921, **Socialisme ou Barbarie**, VI, ocak-mart 1964, 35, s. 90.

201. R. Luxemburg, "La Révolution russe", **Oeuvres**, II, (çev: C. Weill), Paris, 1969, s. 84-85.

savaş bittiğinde, Rusya günden güne yoğunlaşan bir merkezileşme, artan bir bürokratikleşme ve partinin zirvesindekilerin diktatörlüğü ile atbaşı giden ve genel olarak işçi ve köylüler arasında, hatta Bolşevik Parti saflarında bile hoşnutsuzluk yaratan gerçekten feci bir ekonomik durum içindeydi. Komünistlerin onlar adına ülkeyi istedikleri gibi yönettikleri "emekçi kitleler", uzun kıtlık yıllarına, soğuğa ve her türlü yokluğa katlanmışlardı; sonunda savaş dönemi kapanınca, artık yaşam koşullarının yükselmesini, diktatörlüğün gevşemesini, kısaca 1917 Devrimi'nin vaatlerinin gerçekten yerine getirilmesini bekliyorlardı. Bolşevik yöneticilerin hepsi "savaş komünizmi"nden ülkenin barış içinde yeniden örgütlenmesi dönemine geçmeyi gerekli görmesine karşın, tutulacak yön konusuna gelince, parti içerisinde önemli görüş ayrılıkları vardı. Yukarıda sözünü ettiğimiz kış boyunca partinin tüm dikkatini üzerinde topladığı "sendika sorunu tartışması" sırasında, bu görüş ayrılıkları kristalleşti[202]".

Parti proletaryanın azınlığını bir araya getirirken, çoğunluğunu bir araya toplayan sendikalara sovyet devletinde daha önemli bir görev verilip verilmeyeceği sorunuydu söz konusu olan. "İşçi Muhalefeti"nin liderleri de (Sljapnikov, Kollontay ve ötekiler) komünistti; bunun sonucu olarak, hizip mücadeleleri, tek parti içerisinde "ileri gelenleri" karşı karşıya getiren bir tartışma görünümü alıyordu. Ama muhalifler, aym zamanda hoşnutsuz kitlelerin tartışmasız sözcüleri olarak ortaya çıktılar. "Üretim demokrasisi" sloganını ortaya süren işçi muhalefeti, işletmeler yönetimi sistemine, devlet bürokrasisinin üstünlük kazanmasına, proletarya çizgisinin yerine "sınıflarüstü bir politika" getirilmesine çatıyordu; bu sınıflarüstü politika, yönetici organların, toplumsal bakımdan ayrışık halk kesimlerinin farklı çıkarlarına "uydurulması" olarak nitelendiriliyordu[203]. Muhalefete göre mesleklere ya da sanayi kollarına göre birlikler oluşturulmalı; burada bir araya gelen üreticiler Rusya çapında bir kongrede toplanmalı; bu kongre de "cumhuriyetin tüm ekonomik hayatım yönlendirecek bir merkezi organ" seçmeliydi[204]. En alt kademede, işletme düzeyinde, son söz yine fabrika komitelerine verilmeliydi.

İşçi muhalefetinin ortaya çıkardığı sorun, proletarya diktatörlü-

---

202. Ayrıntılı açıklama için bakınız, Schapiro, s. 189-245; Deutscher, **Soviet Trade Unions**, s. 25-58; Rosenberg, s. 200-205.

203. Kollontay, s. 66.

204. a.g.y., s. 76.

ğü çerçevesinde proletarya demokrasisi sorunuydu; halbuki resmi Bolşevik öğretiye göre bu ikisi eşanlamlıydı. Oysa, gerçek, sovyet devletinin emekçilerin kendi kaderlerine sahip oldukları proleter devletle hiçbir ilgisi olmadığını işçilere kanıtlıyordu. İşçi muhalefeti, sendikaların ekonomik süreçte yönetime katılmasının ötesinde, proleter özyönetime giden yolda ilerlemek istiyordu. Ama yine de ne devleti, yani sovyetleri, daha demokratik kılmayı ne de Komünist Parti tekeline zarar getirmeyi amaçlıyordu. Ancak partiden daha fazla özgürlük vermesini; tartışma serbestisini, görevlere seçimle gelme ilkesini tam olarak uygulamasını; partideki proleter olmayan unsurları saflarından temizlemesini istiyordu[205]. Yerel sovyetlerin M.Y.K.'ya bağımlı hale getirilmesine karşı mücadele veren ve sovyetlere iç savaş sırasında çiğnenen anayasanın güvencesi altındaki haklarının geri verilmesini isteyen bir başka muhalif hiziple, "demokratik merkeziyetçilik" grubuyla işçi muhalefeti grubu, bu noktada aynı tutumu paylaşıyordu[206].

Lenin, bu eğilimlerin partinin birliği ve yönetici rolü için oluşturabileceği tehlikeyi gördü. Emekçilerin isteksizliğine karşın, gerekirse köylülere ödün verme pahasına diktatörlüğü sürdürmeye kararlı olan Lenin, Rusya'nın tamamen bir işçi devleti olmadığını, bir işçi ve köylü cumhuriyeti olduğunu ve dolayısıyla sendikaların, "komünizmin okulları" olarak işçilerin çıkarlarım korumakla yetinmesi gerektiğini kesin bir dille belirtti[207]. Böylelikle, "sendika tartışması"nda çok kişisel bir görüş belirten Troçki'ye karşı tavır alıyordu. Gerçekten de Troçki, sendikaların devlet aygıtıyla kesin olarak bütünleşmesi taraftarıydı: Bazı yönetim görevlerini üstlenen sendikalar, Troçki'nin savunduğu çalışmamn militarizasyonu sistemi içinde yerlerini alacaklardı[208]. Buna karşılık, iki adam, parti tekelini tartışma konusu yapan işçi muhalefetinin kanıtlarını çürütmek için omuz omuza veriyorlardı. "İşçi muhalefeti tehlikeli sloganlarla ortaya çıktı" diyordu Troçki. Demokratik ilkeleri putlaştırdı. Sanki partinin dikta-

205. Kollontay, s. 93.

206. Schapiro, s. 190.

207. Bkz. P.C.R. Merkez Komitesi'nin, Lenin'in kaleme aldığı 12 Ocak 1922 tarihli "Yeni ekonomi politika koşullarında sendikalann rolü ve görevleri" üzerine karan, Lenin, **Oeuvres**, cilt 33, s. 185-197.

208. Bkz. W. Huhn, "Trotzkis Bonapartismus", **Aufklärung**, II, 1952, 2 ve "Bolschewismus und Rätedemokratie", **Funken**, 6, 1952.

törlüğünü ilan etmeye hakkı yokmuş gibi -bu diktatörlük işçi demokrasisinin değişken hükümlerine geçici olarak karşı olsa da- emekçilerin kendi temsilcilerini seçme hakkını partinin üstünde tuttu adeta.'' Daha sonra Troçki, "partinin tarihsel, devrimci öncülük hakkının, Bolşeviklere, kitlelerin gelip geçici bocalamalarını dikkate almadan, diktatörlüğü sürdürmeyi bir ödev olarak verdiğini" hatırlatıyordu[209]. X. Kongresi sırasında (Mart 1921) Rusya Komünist Partisi, Lenin'in işçi muhalefetinin tezlerini "anarko-sendikalizm sapmaları"[210] olarak kınayan bir kararını benimsedi ve her türlü hizipçiliği kesinlikle yasaklayarak partinin birliğini sağladı. Böylece proleter kitleler Bolşevik egemenliğe karşı ayaklanırken, onlar adına iktidarı yürüten Bolşevikler diktatörlüklerini pekiştiriyorlardı.

Sendika sorunu tartışması parti çerçevesinin dışına taşmamış ve işçi muhalefeti parti kurallarına saygı göstermişti, ama "diğer işçiler ve asker olan köylü çocukları aynı özeni göstermiyorlardı."[211] İşçi ve köylü kitlelerin hoşnutsuzluğu uzun süre için için kaynadıktan sonra, Kronstadt ayaklanmasıyla patlama noktasına geldi. Kronstadt, Rus işçi hareketinin ölüm çanını çalacak ve ülkede Bolşevizme karşı her türlü örgütlü direnmenin en azından kitle ölçeğinde, bitişi olacaktı. Ayrıca bu olay, dışarıdan hiçbir eleştirinin yapamayacağı ölçüde Bolşevist "proletarya diktatörlüğü" sisteminin iç çelişkilerini aydınlığa çıkardı. Rusya'nın efendilerine öyle tehlikeli göründü ki o günden beri gerçekleri örtmekten ya da tahrif etmekten vazgeçmediler[212].

---

209. Deutscher'den alıntı, **Le Prophète armé**, s. 669.

210. Lenin, **Oeuvres**, cilt 32, s. 256.

211. Rosenberg, s. 205.

212. Ayaklanmayı bir "karşı-devrimci beyaz muhafızlar hareketi" gibi gösterme eğilimindeki bu tahrifat ayaklanma ile birlikte başladı. Üstelik, Lenin ayaklanmanın nesnel nedenleri olduğunu çok kez kabul etmiştir. Aynı şekilde Pukhov, -Bolşeviklerden yana olayların tam bir tablosunu veren yazar- olayların "derin toplumsal ve siyasal nedenleri"nden söz eder. Genel olarak Kronstadt ayaklanması konusunda bakınız, belgeler derlemesi **Pravda o Kronstadte**, Prag, 1921. Burada isyancıların çıkardığı Izvestijaların metinlerini bulabilirsiniz; A.S. Pakhov, **Kronstadtskij mjatez v 1921 g.** Leningrad, 1931; A. Berkman, **The Kronstadt Rebellion**, Berlin, 1922 (Bu Amerikalı anarşist yazar, anlaşmazlıkta arabuluculuk yapmaya çalışmıştı); R. V. Daniels, "The Cronstadt Revolt of 1921. A Study in the Dynamics of Revolution", **American Slavic and East European Review**, X, 1951; Schapiro s. 246-252.

Kronstadt olayını özgün çerçevesinde oturtmak gerekir: İç savaş bittiğinde Bolşevik rejim ekonomik ve politik bir kriz geçiriyordu. Ayaklanma öncesindeki haftalarda, kırsal kesimde isyanların, kentlerde işçi grevlerinin birbirini izlediği görüldü[213]. Petrograd'da halkın hoşnutsuzluğu 1921 şubatının ortalarına doğru doruk noktasına ulaştı. Sendika tartışması sonucu hiziplere bölünerek zayıflayan parti örgütleri işletmelerdeki nüfuzlarını yitirmişlerdi. Tayınlarımn gittikçe küçülmesinden, fabrikaların kapatılması sonucu işsizliğin artmasından öfkeye kapılan işçiler, üst üste protesto toplantıları yapıyorlardı. Bolşevik yöneticiler için ekonomi politikalarını tümden değiştirme ve kentlerin gereksinimlerinin karşılanmasım sağlamak amacıyla ticaretin serbest bırakılması zorunluluğu bundan kaynaklanıyordu. Bazı fabrikalar, 23 şubatta toplantıların yasaklanmasını protesto etmek için işi bıraktılar. Grev çabucak yayıldı ve iki gün içinde yer yer silahlı çatışmalara dönüşen sokak gösterileri haline geldi. Daha ayın 24'ünde Bolşevikler başkentte sıkıyönetim ilan etmişlerdi. Zinoviev'in kendi yetkisini kullanarak kurduğu bir "Savunma Komitesi" Petrograd Sovyeti ile birlikte sert bir dile grev hareketini kınadı. Aynı zamanda, garnizon birliklerine güvenilemeyeceğini bilen Bolşevikler takviye birlikler getirttiler. Her şeye karşın grevler ünlü Putilov işletmeleri işçilerinin işbaşı yaptıkları 28 şubata kadar sürdü[214].

Başlangıçta işçilerin talepleri sınırlıydı ve tamamen ekonomik nitelikliydi; ama çabucak politik bir nitelik kazandı. Yarı-legal Menşevik, sosyalist-devrimci ve anarşist gruplar bildiriler ve çağrılar dağıtmaya başladılar, işyeri toplantılarına konuşmacılar gönderdiler. Sonraları Bolşeviklerin yaymaya çalıştıkları savların tersine, sosyalist grupların -zaten sayıları azdı- bir silahlı ayaklanmayı akıllarından geçirmediklerini, bunu bir çıkar yol olarak görmediklerini önemle belirtmek gerekir. O günlerde Petrograd'da çok yaygın olan yeni bir şubat umudunu, yani Bolşevik hegemonyayı kesinkes devirme umudunu hiçbir şekilde paylaşmıyorlardı. Olsa olsa, diktatörlüğün baskıyı biraz azaltacağını, bunun da giderek sistemin demokratikleşmesi yolunu açacağını düşünüyorlardı. 25 şubatta tutuklanıncaya kadar harekete etkin bir biçimde katılan Dan şöyle yazmıştı: "Günün sloganı, diktatörlüğün yerini demokratik bir iktidara bırakma-

---

213. Bkz. Pukhov, s. 12-15.

214. Pukhov, s. 19-37; Dan **Dva goda skitanij**, s. 104-108.

sı için ilk adım, serbest sovyet seçimleriydi."[215] Ayın 27'sinde yayımlanan bir çağrıda, aynı yönde şöyle deniliyordu: "Hükümetin politikasında temel bir değişiklik zorunludur. En başta köylülerin ve işçilerin özgürlüğe ihtiyacı vardır. Bolşeviklerin buyruklarına göre yaşamak istemiyorlar: Kendi kaderlerine kendileri karar vermek istiyorlar (...). Örgütlü ve kararlı bir biçimde, hapisteki bütün sosyalistlerin ve partisiz işçilerin serbest bırakılmasını; sıkıyönetimin kaldırılmasını; bütün emekçiler için söz, basın ve toplantı özgürlüğü; fabrika komiteleri, sendika ve sovyet yönetimleri için serbest seçimler talep edin."[216]

Bolşevikler, birkaç gün içinde tehditle, bazı maddi ödünler vererek grevlerin ve Petrograd'daki karışıklığın önüne geçmeyi başardılar. O zamana kadar aşırılıkçı tayfalarıyla Lenin'in en sağlam taraftarları olarak bilinen, devrimin eski kalesi Kronstadt, olayları radyodan öğrendi. Aynı eski geleneğe uyan deniz üssünün denizcileri ve işçileri, sadece ortak sınıf düşmanını cezalandırmayan, aynı zamanda proleter kitleleri de baskı altına alan Bolşevik diktatörlüğe karşı dikildiler. Rejimin tarım politikasının yol açtığı öfkeyle dopdolu olan; 1920 sonbaharında orduya alınan genç Ukraynalı askerlerin, sol S.D.'lerin ve anarşistlerin 1917'den beri etkili oldukları Kronstadt'ın radikal özgürlük ideallerini benimsemesi çok zaman almadı. Bu acemi askerler ayaklanmanın öncüleri oldular. Kentte ve Baltık Donanması'nda Komünist Parti örgütleri de zaten oldukça bölünmüş durumdaydılar; tayfalar pek bilmese de partinin üst organlarıyla birçok bakımdan anlaşmazlık halindeydiler. 15 şubatta toplanan bir yerel Bolşevikler konferansı, parti eylemlerinin demokratikleştirilmesini istedi ve birkaç delege, donanmadaki siyasi komiserleri ağır şekilde suçladı[217].

Petrograd'daki grev haberleri Kronstadt denizcilerini son derece heyecanlandırdı. Zinoviev ve Kalinin, Petrograd deniz üssü denizcilerini asi işçilerle işbirliği yapmaktan güçlükle caydırmayı başardıkları sırada, Kronstadtlı isyancılar grevci işçilerle bağlantı kuruyorlardı. 28 şubatta, *Petropavlovsk* hat gemisinin tayfaları, özellikle gö-

---

215. Dan, s. 113.

216. **Pravda o Kronstadte**, s. 5. S.D.'lerin kaleme aldığı bir diğer çağrı Kurucu Meclis'in toplanmasını istiyordu. Ama bu talep başka bir yerde sonradan tekrarlanmadı.

217. Bkz. Pukhov, s. 38-54.

rev süresi sona eren Kronstadt Sovyeti için serbest seçimler yapılmasını talep eden bir karar kaleme aldılar. Aym zamanda, durumu yerinde görmesi için Petrograd'a bir heyet gönderdiler. Öteki gemilerin mürettebatları da *Petropavlovsk*'un kararını benimsediler ve mart ayının birinde on binden fazla denizci, asker ve işçi bir açıkhava mitingi yaptı. M.Y.K.'nm başkam Kalinin'in de katıldığı toplantıda, işçilerin meşru taleplerini boğmak için kullanılan yöntemleri kınayan heyet üyelerinin raporu dinlendi. Kalinin ve Donanma Komiseri Kuz'min boşuna kalabalığı yatıştırmaya çalıştılar; daha sonra, sovyet hükümetine sunulmak üzere oybirliğiyle bir karar almdı. Kararda özellikle şöyle deniliyordu: "Şimdiki konseyler işçilerin ve köylülerin iradesini dile getirmediğinden, hemen gizli oyla ve tam bir propaganda özgürlüğü içinde yeniden seçim yapılması gereklidir (...). Tüm işçilere ve askerlere, anarşistlere ve sol sosyalist partilere söz ve basın özgürlüğü tanınması; sendikalara ve köylü kuruluşlarına toplantı özgürlüğü verilmesi; bütün siyasi tutukluların ve işçi ve köylü hareketi sonucu hapse atılmış bütün işçi, köylü, asker ve denizcilerin serbest bırakılması; hiçbir partinin düşüncelerini yaymada ayrıcalıkları olmayacağından ordunun içindeki 'siyasi büroların' kaldırılması; bütün işçiler için tayınların tek tip yapılması; toprakları konusunda köylülere tam bir eylem özgürlüğü ve ayrıca ücretli işçi çalıştırmamaları koşuluyla hayvan sahibi olma hakkı verilmesi[218]".

Ertesi gün, 2 martta kendiliğinden hareket bir yapıya kavuştu. 300 kadar delegeyi bir araya getiren bir konferans, *Petropalovsk*'un gemi yazmanı Petriçenko'nun başkanı olduğu beş kişilik bir büro seçti[219]; sonraki günlerde üye sayısı on beşe çıkarılan büro, geçici devrim komitesine dönüştürüldü. İvedi görevin yeni sovyet seçimleri hazırlığı olduğu belirtildikten sonra, konferans, sovyetteki Bolşevik temsilci Vasil'ev'in Donanma Komiseri Kuz'min'in ve Hat Gemisi Komiseri Korsunin'in tutuklanmalarına karar verdi. Devrim Komitesi bu kadarla yetindi: Bu üç kişinin dışında Komünist Parti'nin tek bir üyesi bile hapsedilmedi. Tersine, denizciler tabandan olabildiğince çok militanı kendi saflarına çekmeye çaba gösteriyorlardı. Gerçekten de bir yığın Bolşevik -toplam 776, yerel mevcudun yakla-

---

218. Pravda o **Kronstadte**'den özet, s. 8; Pukhov, s. 59.

219. Listesi **La Commune de Cronstadt**'ta vardır. S. 76.

şık üçte biri- sonraki günlerde partiden istifa ettiklerini açıkladılar[220]. Sadece ayaklanma kritik evreye girdiği günden itibaren, yaklaşık 70 kadar komünist militan tutuklandı, ama onlara hiçbir kötülük yapılmadı[221].

Bizzat Bolşeviklerin yeniden orduya aldıkları çarlık subaylarının aralarında bulunduğu en yüksek rütbeli subaylar, isyancılara karşı sempatilerini saklamıyorlardı. Bu,Bolşeviklerin, Bolşevik iktidara karşı bir karşı-devrimci beyaz muhafızlar komplosunu resmen açıklamaları için iyi bir bahane oldu. Radyo ve basın isyancı denizcilere iftira yağdırmaya başladı. Petrograd Sovyeti, hareketi suçlu bularak bastırdı ve aym 5'inde Troçki Savaş (Bakanlığı) Halk Komiseri sıfatıyla kaleye koşulsuz teslim olmasını isteyen bir ültimatom verdi[222]. İsyancılara gelince, bir saldırıya karşı herhangi bir hazırlıkları yoktu. Ve Devrim Komitesi, o sıralar Reval'de bulunan S.D. yönetici Viktor Çernov'u bir temel ihtiyaç maddeleri konvoyu örgütlemek için Kronstadt'a çağırmayı kabul etmedi[223]. Aym şekilde, komşu Oranienbaum Limanı'na bir baskın düzenlenmesini öğütleyen subayların tavsiyesine de uymadı. İsyancılar her ne pahasına olursa olsun, kan dökülmesini önlemek istiyorlardı ve ilk önerilerin sovyet hükümetinden geleceğini umuyorlardı. Ama ülkede bir halk devriminin başlayacağına da güveniyorlardı; Petrograd grevlerinin ve başkentle aynı zamanda, ülkenin çeşitli bölgelerinde, özellikle de Tamboy ilinde çıkan isyanların haklı gösterdiği bir umuda bel bağlıyorlardı. Edilgenliğinden olduğu kadar, istihkâm edilmiş adanın yalıtlanmış konumundan dolayı, ayaklanmanm askeri yoldan üstün gelmesi beklenemezdi. Ama ilk başarısız girişimden on gün kadar sonra, 7 martta, saldıranlar körfezi buz üstünde geçerek kaleye ele geçirdiler. Gerçekten de Kızıl Ordu'nun politik bakımdan fazla bilinçli olmayan acemi erleri, protesto mitingleri düzenliyor ve hatta bazan büyük bir rahatlıkla savaşmayı reddediyorlardı. Bolşevikler, propagandaya daha bir hız vermek ve askeri mahkemeler kurmak zorunda kaldılar. 17 martta saldırıya geçmezden önce, seçkin taburları takviye

---

220. Pukhov, s. 94-102. İstifa edenlerin adları, **Izvestija vremennogo revoljucionnogo komiteta matrosov, krasnoarmeicev i rabocikh goroda Kronstadta**'nın çeşitli sayılarında vardır.

221. Pukhov da bunu doğrulamaktadır.

222. Bkz. Berkman, **La Commune de Cronstadt**, s. 11-12.

223. Berkman (İngilizce baskısı), s. 16.

olarak gönderdiler. 18 martta sabaha karşı, Kronstadt'ta her türlü direniş bitmişti. Yüzlerce isyancı hemen orada kurşuna dizildi, yüzlercesi Petrograd'da hapse atıldı ve birkaç bini de Finlandiya'ya geçmeyi başardı[224].

Neydi isyancıların istediği? Hareket, Bolşevik diktatörlüğün ve onun sonuçlarının yol açtığı bir hoşnutsuzluktan dolayı kendiliğinden patlak vermişti. Ama başlangıçta, rejimi rejim olarak kasten hedef alan bir girişim söz konusu değildi. "Kronstadtlıların" taleplerini Bolşeviklerin laubalilikle karşılaması durumu vahimleştirdi ve muhalifleri diktatörlüğü devirmeye yönelik bir "üçüncü devrim" çağrısı yapmaya itti. Bu kan gölünden, ayaklanmacılarm Lenin'i değil de Troçki ve Zinoviev'i sorumlu tutmaları da gerçekten ilginçtir[225]. Olaylar onlara açık seçik bir program formüle edecek zaman bırakmadı. Kronstadt *Izvestija*'sında az çok açıklıkla ifade edilen şekliyle talepleri sadece Rus işçi ve köylülerinin en güçlü arzularını yansıtıyordu. Siyasal özgürlüklerin tanınmasından başka, kentlerde tayın konusunda uygulanan ayrım kadar, özellikle köylü mülkiyetinin çiğnenmesinin belirlediği tarım siyasetine bir son verilmesini istiyorlardı. Onlara göre devlet bürokrasisinin ve partinin ayrıcalıklarına son vermek ve komünistlerin ordu üzerindeki nüfuzunu yıkmak gerekiyordu.

Bütün bu taleplerin içinde bir tanesi çok önemliydi: Serbest sovyet seçimleri. *Petropavlovsk* çağrısından itibaren, ayaklanmacılarm bütün bildirgelerinde bu talep yer alıyordu. Bolşeviklerin "Tüm iktidar konseylere!" sloganmı onlara karşı kullanan Kronstadt hareketinin bir sembolü haline gelecekti. *Izvestija*'da "Sovyetler iktidarı, bir partinin egemenliği olmadan, emekçi kitlelerin iradesini dile getirmelidir" deniliyordu. "Devrimin öncüsü Kronstadt yolu açmıştır. (...) Konseyler iktidarına karşı hiçbir kötü niyet beslenmiyor. Komünistlerin ileri sürdükleri gibi ayaklanmanın sovyetlere karşı olduğu yalandır. (...) Sovyetlerde hiçbir partinin egemenliği söz konusu olmamalıdır. Sovyetlerimiz partinin değil seçmenlerin iradesini dile getirmelidir."[226] Elbette, Kronstadtlı seçmenler konseyler sisteminin koşulsuz taraftarlarıydılar, ama bağımsız demokratik, tek parti

---

224. Bkz. Pukhov, s. 137-170.

225. Bkz. **La Commune de Cronstadt**, özellikle s. 81 ve 86.

226. **La Commune de Cronstadt**, s. 82.

tekelinden kurtulmuş konseylerin. Zaten isyancıların Bolşeviklere bu kadar kin duymaları da Bolşeviklerin 1917 ekiminde konseyleri zorla ele geçirmeleri ve demokratik olarak kurmamalarıydı. "Kahrolsun komiserlik düzeni!" diye haykırıyorlardı. "Komünist Parti iktidarı ele geçirirken, emekçi kitlelere akla gelebilecek her türlü refahı vaat ediyordu. Oysa ne görüyoruz? Üç yıl önce bize 'Temsilcilerinizi görevden alabilirsiniz ve canınız istediği zaman sovyetleri yeniden seçebilirsiniz' diyorlardı. Ama bizler, Kronstadt'lılar, partinin müdahalesi olmadan sovyet seçimlerinin yenilenmesini istediğimiz zaman, yeni Trepov -Troçki- 'Kurşunun hesabını yapmayın!' diye verdi[227]".

1917 Ekim Devrimi'nin ideallerine sadık kalan isyancılar, parlamenter cumhuriyetin karşısındaydılar. "Sovyetlere, emekçilerin kalesine evet, Kurucu Meclis'e hayır!" diyorlardı. Arazi sahipleri, kapitalistler ve subaylar için kesinlikle özgürlük talebinde bulunmuyorlardı. Ama Bolşeviklerin amaçlarına ihanet ettiği devrimin meyvelerinden yoksun bırakıldıklarını görüyorlardı. 8 Mart 1921'de *Izvestija*'da çıkan program konusundaki bir makalede ("Neden Çarpışıyoruz") bu duygular açık bir biçimde görülüyordu: "İşçi sınıfı Ekim Devrimi'ni yaparken, kurtulacağını ummuştu. Ama sonuçta insani kişiliğinin daha da köleleştirilmesiyle karşılaştı. Polis monarşisinin otoritesi, gaspçıların, işçilere özgürlük getirecek yerde, sürekli Çeka'nın pençesine düşme korkusu yaratan komünistlerin eline geçti (...). Ama en aşağılayıcısı, en canicesi komünistlerin getirdiği ahlaki köleliktir: Herkesi kendi reçetelerine göre düşünmeye zorlayarak düşünceye, işçilerin ruhuna el koydular. (...) Komünist diktatörlük boyunduruğu altında, yaşamak ölümden beter oldu. (...) Hayır, hiçbir uzlaşma mümkün değil. Ya yeneceğiz ya öleceğiz! Kızıl Kronstadt bize örnek oluyor (...). Şu son üç yılın zorbalığına, üç yüzyıllık monarşi boyunduruğunu gölgede bırakan komünist otokrasi baskısına karşı isyan bayrağını Kronstadt'ta açtık. İşçilerin son zincirlerini kıracak ve onlara sosyalizmi kurmanın yeni ve geniş yolunu açacak olan üçüncü devrimin ilk taşını yine Kronstadt'ta koyduk."[228]

Bu özgürlük saltanatı düşünü gerçekleştirmek, sovyetlere düşüyordu. Kronstadt *Izvestija*'sında "Yaşasın özgürce seçilmiş sovyetler!", "Sovyetler iktidarı, emekçi köylüleri komünist boyunduruk-

---

227. a.g.y., s. 93.

228. **La Commune de Cronstadt**, s. 43-44.

tan kurtaracaktır!", "Kahrolsun sağ ve sol karşı devrimciler!" sloganlarıyla yan yana "Tüm iktidar partilere değil, sovyetlere!" sloganı sık sık yer alıyordu[229]. Toplumsal eşitliğin hüküm sürmesi - Lenin *Devlet ve Devrim*'de muştulamıştı-, bürokrasinin elenmesi - sovyet kararnamelerinde açıkça belirtilen amaç-, kitlelerin kendi kendilerine karar vermesi -tüm iktidar sovyetlere sloganı bunu somutlaştırıyordu- bütün bu vaatler; gerçek karşısında, birkaç yıllık diktatörlükten sonra paramparça olmuştu. Kronstadtlı isyancıların gözünde, şimdiki konseyler, ihanete uğramış devrimin canlı simgeleriydi; serbest sovyet seçimleri "üçüncü devrimi" rayına oturtabilirdi. Kronstadtlı devrimcilerin bütün söylediklerinde ve yazdıklarında Rusya'yı yenilemenin en büyük aracı olan konseyler düşüncesine tam bir inanç görülür. Bolşeviklerin diktatörlüklerini kamufle etmek için kullandıkları, yolundan saptırdıkları, aşağıladıkları konseyler düşüncesi, kuşatılmış Kronstadt'ta kısa bir süre yeniden dirildi.

Ama bu kıvılcım bütün Rusya'yı tutuşturmaya yetmedi. Gerçekten, isyancılar o dönemde Rusya'da kaybolmuş olan örgütlü bir siyasal hareketten destek alamazdı. Kronstadt olayları, nispeten zayıf bir yankı uyandırdı; sadece Menşevikler sempati gösterileri ile ve anlaşmazlığın barışçı yoldan çözümlenmesini istemekle yetinirlerken[230] Moskovalı ve Petrogradlı birkaç anarşist kulüp, isyancıları etkin bir biçimde desteklemeye çağıran bildiriler dağıttılar[231]. Bolşeviklere gelince, katıksız konseyler düşüncesi parti diktatörlüğüyle bağdaşmadığından, "özgür sovyetler" sloganının iktidarlarını meşru temellerden yoksun bırakabileceğini çok iyi anladılar. Dolayısıyla, her çareye başvurarak yangının yayılmasını önlemeye çalıştılar. 8 martta bir ayaklanma tehdidi ortamında açılan Parti X. Kongresi, yönetici gruba demirden bir disiplin getirdi[232]. Aym anda Lenin, ülkeyi "savaş komünizmi"nden "yeni ekonomik politika"ya götürecek olan büyük dönemece girdi. Lenin, bu yön

229. Çoğunlukla ayaklanmacılara mal edilen "Bolşeviksiz, sovyetler" sloganı, onlar tarafından öne sürülmemiştir. Ayaklanmanın anti-komünist hedeflerini vurgulamak isteyen sürgündeki Miljukov'un bir uydurmasıdır; bakınız Schapiro, s. 252.

230. Bkz. Jakovlev, **Russkij anarkhizm**, s. 79.

231. Bkz. Dan, s. 109-115.

232. Bkz. s. 313.

değiştirmeyi önceden düşünmüştü ama Kronstadt ayaklanması kararını çabuklaştırdı. Bolşevikler, ekonomik alanda, özellikle tarımda, devlet denetimini gevşeterek kitlelerin hoşnutsuzluğunu yatıştırmayı hesaplıyorlardı. Hatta "sovyetleri diriltme" kampanyası bile başlattılar[233]. Ama isyancıların hiçbir talebini dikkate almadılar: Ne serbest sovyet seçimleri yapıldı ne sovyetler üzerindeki etkilerinde bir azalma oldu. Ayrıca Bolşevik olmayan partilerden geriye ne kaldıysa kesinlikle ortadan süpürüldü. Muhalif topluluklar susturuldu; militanları ya hapse atıldı ya da görüşlerinden vazgeçtiklerini açıkladılar; yöneticilerinden birkaçı sürgüne gitmek zorunda kaldı ya da yargılandılar[234].

1921'den beri, Rusya'da rejime karşı gerçek bir siyasal muhalefet yoktur. O tarihten bu yana, iktidar mücadeleleri Komünist Parti yönetimi içerisinde oldu. Şimdiye kadar, bunlardan hiçbiri de diktatörlüğün temellerini sarsmadı.

233. Bkz. **Sovety v épokhu voennogo kommunizma**, II, s. 44.

234. Bkz. Carr, **La Révolution bolchevique**, s. 179; Schapiro, s. 147, 163 ve 179.

OLASILIKLAR

Etki alanı ister istemez sürekli olarak daralmasına karşın, konseyler hareketi, 1905'ten 1921'e kadarki gelişimi boyunca, bazı ayırıcı özelliklerini yansıttığı Rus Devrimi'nin özgün bir biçimini oluşturur. Rusya'da demokratik parlamenter sistem olmadığından, kendiliğinden kökenli işçi temsilcileri sovyetleri devrimci "emekçi" kitlelerin temsil organlarına dönüştüler ve devlet işlevlerini üstlendiler. Bunun sonucu olarak, Lenin'in ve Bolşeviklerin gerçekleşmesine çalıştıkları burjuva demokratik evreyi "atlama"nın başlıca ön koşullarından biri ortaya çıkıyordu. Ayrıca, Rus konseyleri, toplumsal planda aşırılıkçı bir kuramı yayan aydınların yönetiminde, o zamana kadar erginleşmemiş işçi ve köylü kitlelerin gerçekleştirdiği bir devrimin özünü somutlaştırdılar. Bolşevik Parti, sovyetlere canlılık getiren isyancı eğilimlerden yararlanarak diktatörlük yöntemleriyle planlı bir "sosyalizm"i kurmanın zorluklarına hazırlamak amacıyla, konseyler hareketinin temelindeki karşı-devletçi ve karşı-merkeziyetçi akımla-

rı kanalize etmeye çalışıyordu. Sonradan açık bir kopma ile sonuçlanacak olan komünist parti ve "katıksız" konseyler ilkesi arasındaki ayrılık, bundan kaynaklanmaktadır. Polis, ordu ve bürokrasi temeline dayanan zorlayıcı aygıtıyla Stalinizm, kökeni Ekim Devrimi'nden alan konseyler düşüncesinin kesin bir yadsımasını oluşturdu. 1956 sonbaharında, diktatörlüğe karşı özgürlük mücadelesinin, Batı Avrupa'da "yozlaşmış" Rus konseylerine karşı çıkan konseylerin devrimci dirilişiyle sonuçlandığını gördük.

Rus konseyler hareketinin birbirine sıkıca bağlı bir ekonomik, bir de politik yanı vardı. Anarşi sınırma varan bir siyasal özgürlük eğilimi, ekonomik eşitlik eğilimiyle atbaşı gidiyordu. İşyerlerinin seçilmiş komitelerce özyönetimi ve tarım kooperatifleri sistemi, siyasal çerçevesini bağımsız komünler üzerine kurulu yerinden yönetimli bir toplumsal düzenin oluşturduğu bir ekonomik demokrasinin örgütlenme biçimleriydi. Devlet organlarınca planlanan merkezi bir ekonomi kurmayı amaçlayan Bolşevizm, bu eğilimleri bastırmakta ve arkasından tamamen elemekte gecikmedi. O sıralar Rusya'nın içinde bulunduğu sanayi öncesi aşamaya denk düşen kaçımlmaz bir gelişme mi söz konusuydu? Yoksa, tersine, doğmadan öldürülen gelişme potansiyeli mi? Elbette kesinlikle şu ya da budur diyemiyoruz. Ama Yugoslavya'da bir "sosyalist piyasa ekonomisi" kurulması, yine Polonya'da bu yönde gösterilen gayretler 1917 Rusyası'nda bir "üretim demokrasisinin" hiç de başarısız olamayacağını düşündürüyor.

Rus komünizmi için konseyler sorunu güncelliğinden hiçbir şey yitirmedi. Gerçekten, Bolşevizmin zamanla üstesinden gelemediği Marksizmin ve Leninizmin temel sorununun verilerini Batı Avrupa işçi konseyleri değiştirebildiler. "Proletarya diktatörlüğü" ile işçi demokrasisi nasıl bağdaştırılmalıdır? İşte Bolşevik konseyler sisteminin karşı karşıya bulunduğu asıl sorun budur. Bu durum karşısında, 1957'de girişilen ekonomiyi yeniden örgütleme, önceden kurulmuş kurumlar, başka bir deyişle sendikalar çerçevesinde "emekçilerin üretimin yönetimine katılımını" sağlama denemelerinin de gösterdiği gibi bir ideoloji meselesi değil, ama bir pratik sorun, hem devleti hem ekonomiyi ilgilendiren nazik bir sorun söz konusudur; hiç kuşku yok ki Rus işçileri işyeri yönetimine ortak olmak istiyorlar. Sovyet yöneticiler bu yönde gerçekten ödünler vermeyi yeğlerlerse, konseyler sorunu Rusya'da da -en azından ekonomik planda- yeniden ortaya çıkacaktır.

EKLER

A. 1905 SOVYETLERİNİN KURULDUĞU YERLER

Aşağıdaki listede kuruldukları çeşitli kaynaklarca yadsınamaz biçimde doğrulanmış olan sovyetlere yer verilmiştir. Sovyetlere çok benzeyen grev komiteleri ve onlara yakın diğer kuruluşlara yer verilmemiştir. Bu nedenle listenin eksiksiz olduğunu ileri süremeyiz.
I: Izvestija (Haberler) ya da bilgilendirmeye yönelik bültenler yayımlamış olan sovyetler.

2. *İşçi temsilcileri konseyleri.*

Alpayevsk (Perm ili).
Aleksandrov (Vladimir ili).
Aleksandrovsk (Yekaterinoslav ili).
Bakû *(I).*
Biyelostok.
Golutvin (Moskova ili).

Yekaterinenburg.
Yekaterinoslav.
Yuzovka (Yekaterinoslav ili) *(I)*.
Ivanovo-Voznesensk.
Kiev.
Kostroma *(I)*.
Kremençug *(I)*.
Libau.
Lugansk.
Mariupol.
Moskova *(I)*.
Motovilikhinski (Perm ili).
Myitçi (Moskova ili).
Nadèjedinski Zavod (Perm ili).
Nikolayev.
Nijni Taghil (Perm ili).
Novorossiisk *(I)*.
Odessa *(I)*.
Orekhovo-Zuevo (Moskova ili).
Perm.
Petersburg *(I)*.
Reval.
Don kenarındaki Rostov.
Samara.
Saratov.
Smolensk.
Sulin (Novoçerkask ili).
Soçi.
Taganrog *(I)*.
Tver.
Viatka *(I)*.
Voronej.
Votkinski Zavod (Viatka ili).
Zlatust (Ufa ili).

2. *Asker temsilcileri konseyleri.*

Kharbin.
Moskova.
Sivastopol.
Çita.
Vladivostok.

3. *İşçi ve asker temsilcileri konseyleri.*

Irkutsk.
Krasnoyarsk.

B. SOVYETLER II. KONGRESİNİN SİYASAL KOMPOZİSYONU (EKİM 1917)

25 ve 26 ekim (7 ve 8 kasım) tarihlerinde toplanan İşçi ve Asker Temsilcileri Konseyleri Panrus II. Kongresi delegelerinin tam listesi elimizde yok. Bu nedenle rakamlar kullanılan kaynaklara göre farklılık göstermektedir.

I: Basında çıkan yorumlar;
II: Delegelerin doldurduğu soru dizinleri;
III: Komisyonlarının tuttukları ön liste.
IV: Çeşitli hiziplerin bürolarınca kongre başlangıcında verilen veriler.
V: Çeşitli grupların elenmesinden sonra kongre sonunda yapılan sayım.

Partiler	I	II	III	IV	V
Bolşevik	250	338	300	390	390
Sosyalist-Devrimci	159	32	193	160	179
Sol S.D.		98			
Merkez S.D.		40			
Sağ S.D.		16			
Ukrayna S.D.	6	4	7	7	21
Menşevik	60	14	68	72	
Enternasyonalist-Menşevik		35		6	
Oboroncy-Menşevik		22			
Birleşik Enternasyonalist (*Novaja Zizn*'in bir türü)	14	16	14	14	35
Bund		11	10		
Trudovik		1			
Anarşistler	3		3		
Bağımsız Sosyalistler	3				
Polonya Ssyalist Partisi PPS ve Polonya Sosyal-Demokrat partisi			10		
Popülist-sosyalist			3		
Litvanya Sosyalist Partisi			4		
Partisiz	22	23	36		
Partisi bilinmeyen			22		
TOPLAM:	517	648	670	649	625

Vtoroj vserossijskij s-ezd sovetov rabocikh i soldatskikh deputatov, Moskova-Leningrad, 1928, s. 171, n. 15.

C. SOVYETLERİN TOPLUMSAL VE SİYASAL YAPISI
1918-1922

A. *Siyasal kompozisyon*

I: Kaza sovyetleri	1918	1919	1920	1921	1922
			Yüzde olarak		
1. Kongreler					
Komünist Parti	60,6	55,4	43,0	44,0	54,4
Öteki partiler	14,2	4,9	0,7	0,3	0,1
Partisiz	25,2	39,7	56,3	55,7	45,5
2. Yürütme Komiteleri					
Komünist Parti	83,5	85,9	79,9	74,4	81,2
Öteki partiler ve	} 16,5	1,0	4,7	0,1	—
partisizler		13,1	15,4	25,5	18,8

II. İl Sovyetleri	1918	1919	1920	1921	1922
			Yüzde olarak		
1. Kongreler					
Komünist Parti	71,4	79,9	78,6	74,8	78,8
Öteki partiler	14,2	4,7	0,2	0,1	—
Partisiz	14,4	15,4	21,2	25,1	21,2
2. Yürütme Komiteleri					
Komünist Parti	83,9	88,9	91,3	83,6	91,0
Öteki partiler	16,1	0,7	0,8	0,4	0,2
Partisiz	—	10,4	7,9	14,0	8,8

B. *Toplumsal kompozisyon*

I. Kaza sovyetleri	1920	1921	1922
		Yüzde olarak	
1. Kongreler			
Köylüler	65,4	63,3	59,1
İşçiler	16,2	15,0	16,8
Memurlar	18,4	21,7	24,1
2. Yürütme Komiteleri			
Köylüler	20,8	28,4	24,4
İşçiler	32,8	28,7	31,5
Memurlar	46,4	42,9	44,1

II. İl sovyetleri	1920	1921	1922
		Yüzde olarak	
1. Kongreler			
Köylüler	36,7	36,5	34,7
İşçiler	33,3	31,0	34,0
Memurlar	30,0	32,5	31,3
2. Yürütme Komiteleri			
Köylüler	8,8	12,5	10,2
İşçiler	34,1	35,1	43,3
Memurlar	57,1	52,4	46,5

Sovety, s-ezd sovetov ispolkomy, Moskova, 1924, s. 27-52.

KAYNAKÇA

KISALTMALAR

Gazeteler:

IZ : Istoričeskie Zapiski.
KA : Krasnyi Arkhiv.
PR : Proletarskaja Revoljucija.
VI : Voprosy Istorii.

Yayımlandıkları yerler:

Bln. : Berlin.
L. : Leningrad.
Ld. : Londra.
M. : Moskova
P. : Paris.
Pet.: Pétersburg (Petrograd)

I. KAYNAKLAR

a) *Özel yazarlar*

Buharin, N., *Das Programm der Kommunisten (B)*, Bln., 1919.
Çeretelli, I. G., *Rečy, Pét., 1917.*
(Tseretelli), "Reminiscences of the February Revolution", The Russian Review, XIV, s. 93-108, 184-200, 301-321.
Dan, F., *Dva goda skitanii (1919-21)*, Bln., 1922.
Dybenko, P.E., *Die Rebellen, Erinnerungen aus der Revolutionszeit*, Hamburg, 1923.
Kerenski, A., *Erinnerungen*, Dresden, 1928.
Klivanskij, S., *Rol'i značenie Sovetov rabočikh, soldatskikh i krest'janskikh deputatov*, Pét., 1917.
Kollontay A., "L'Opposition ouvrière" (1921) in *Socialisme ou Barbarie*, VI, 1964, 35, s. 56-120.
Lenin, V. I., *(Oeuvres*, 45 cilt, P.-M., 1958-70.
(Lenin), *Sämtliche Werke* (derleme), Viyana, Bln.-M., 1927-41.
Lenin, N., Zinoviev, G., *Contre le courant* (recueil d'articles datant de 1914-1916), 2 cilt, P., 1927.
Lunaçarski A. V., "Bols'eviki v 1905 godu", *PR*, 1925, II (46), s. 49-61.
Luxemburg, R., "Grève de masse, parti et syndicats", *(Oeuvres* I, P., 1969, s. 91-174.
— "La Révolution russe *(Oeuvres* II, P., 1969, s. 55-90.
Martov, J., "Preussische Diskussion und russiche Erfahrung", *Die Neue Zeit, XXVIII, 2, 1909-10, s. 907-919.*
Martynov, Dve Diktatury, Cenevre, 1905.
Marx, K., *Le Manifeste communiste*, P., 1934.
— "Adresse du Comité central à la Ligue" in *Karl Marx devant les jurés de Cologne, Révélations sur le procés des communistes*, P., 1934, s. 231-249,
— Les luttes de classes en France, P., 1946.
— *La Guerre civile en France*, P., 1953.
— *Lettres à Kugelmann*, P., 1930.
— Engels, F., *Programmes socialistes*, P., 1947.
Matveev, F. P., *Iz zapisnoj knižki deputata 176 pekhotnogo polka. Martmaj 1917*, M.-L., 1932.
Ol'minskij, M., *Ob učreditel'nom sobranii*, Pet., 1917.
Pannekoek, A., *Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewegung*, Hamburg, 1909.
— "Massenaktion und Revolution", *Die Neue Zeit*, XXX, 2, 1912, s. 541-550, 585-593, 609-616.
Parvus, A., *In der russischen Bastille während der Revolution*, Dresden, 1907.
— "Die Gegenwärtige Lage Ruslands und die Aussichten für die Zukunft." *Die Neue Zeit*, XXIV, 2, 1905-06, s. 108-120.
Pjatnitzki, O., *Aufzeichnungen eines Bolschewiks. Erinnerungen aus den Jahren 1896-1917*, Viyana-Bln, 1927.
Prjamo k celi, M., 1917 (anonim broşür).
Radin, B., *Pervyi sovet rabocikh deputatov*, Pet., 1906.
Samojlov, F., *Pervyj sovet rabocikh deputatov*, M., 1931.
— "O pervom sovete rabocikh deputatov", *PR*, 1930, 12 (107), s. 104-109.
Sljapnikov, A., *Semmadsatij god*, 4 vol., L.-M., 1923-31.

Sinovyev, G., "Der Zentralismus", *Kommunistische Rundschau*, I, 1920, I, s. 26-28.
Stalin, J., *(Oeuvres*, 3 cilt (derleme), P., 1953-54.
— *Les Questions du léninisme*, P., 1926.
Steinberg, I., *Souvenirs d'un commissaire du peuple*, P., 1930.
— *In the Workshop of the Revolution*, N.Y., 1953.
Stepun, F., Vergangenes und Unvergängliches. Aus meinen Leben, 2 cilt, Münih 1947-48.
Sukhanov, N., *Zapiski o revoljucii*, 7 vol., Bln.-Pet.-M. 1922-23.
— *La Révolution russe (özet), P., 1965.*
Sverckov, D., Na zare revoljucii, M., 1921.
Troçki, L., *Socinenija*, III, M.-L., s.d.
(Trotsky) *Nos tâches politiques* (1904), P., 1970.
— *1905*, P., 1923.
— *Terrorisme et communisme*, Pet., 1920.
— *Ma vie*, 3 cilt, P., 1930.
(Trotzki), *Arbeit, Disziplin und ordnung werden die sozialistische Sowjetrepublik retten*, Bln., 1919.
— "Der arbeiterdeputiertenrat und die Revolution", *Die Neue Zeit*, XXV, 2, 1906-07, s. 76-86.
— "Die Entwicklungstendenzen der russichen Sozialdemokratie", *Die Neue Zeit*, XXVIII, 2, 1909-10. s. 860-871.
— "Kann man eine Konterrevolution oder eine Revolution auf einen bestimmten Zeitpunkt ansetzen?", *Vom Bürgerkrieg* (Bln.), 3, 1923.
(Trotski), *Our Revolution, Essays on Working Class and International Revolution, 1904-1917*, N.Y., 1918.
(Trotzki) *et alii*, *Um den Oktober*, Hamburg, 1925.
Vasil'ev-Juzin, M., "Moskovskij sovet rabocikh deputatov v 1905 godu i podgotovka im vooruzennogo vosstanija", *PR*, 1925, 4 (39), s. 84-124, 5 (40), s. 92-133.
Veger, I., "K istorii Moskovskogo soveta rabocikh deputatov", *PR*, 1926, I (48), s. 217-232.
Witte, S., *Mémoires du comte Witte (1849-1915)*, P., 1921.
Woytinski, W., *Wehe den Besiegten. Erinnerungen aus der russisschen revolutionären Bewegung (1906-1910)*, Bln., 1933.

b) *Belge derlemeleri ve diğerleri*

Alekseev, S., *Revoljucija i grazdanskaja vojna v opisanijakh belogvardejcev*, vol. I: *Fevral'skaja revoljucija;* vol. II: *Oktjabr'skaja revoljucija*, M.-L., 1925-26.
Antonov-Saratovskij, V. *Sovety v épokhu voennogo kommunizma*, 2 cilt, M., 1928.
"Armija v period podgotovki i providenija Velikoj Oktjabr'skoj socialisticeskoj revoljucii", *KA*, 1937, 5 (84), s. 135-187.
Blos, W. (éd.), *Karl Marx oder Bakunin? Demokratie oder Diktatur? Neuausgabe der Berichte an die sozialistische Internationale über Michael Bakunin*, Stuttgart, 1920.
Bunyan, J., *Intervention, Civil War and Communism in Rusia, April-December 1918*, Baltimore-Oxford, 1936.
Bunyan, J., Fisher, H. H., *The Bolshevik Revolution 1917-18*, Stanford-Oxford, 1934.
"Dekabr'skie dni v Donbasse", *KA*, 1935, 6 (73), s. 91-125.
Dennewitz, B., *Die Verfassungen der modernen Staaten*, I, Hamburg, 1947. "9 janvarja 1905 g.", *KA*, 1925, 4-5 (11-12), s. 1-25.

Die organisation der Volkswirtschaft in Sowjetrussland. (Gesetze und Verordmungen) Bln., 1919.
Dokumenty velikoj proletarskoj revoljucii, vol. I: *Iz protokolov i perepiski voennogo-revoljucionnogo komiteta Petrogradskogo soveta 1917 goda*, M., 1938.
"Flot posle oktjabr'skoj pobedy", *KA*, 1932, 4 (53), 4 (53), s. 63-99.
Galkin, I., *Sovety kak takticeskaja problema revoljucii*, M.-L., s.d. (1928).
Gankin, O., Fisher, H.H., *The Bolsheviks and the World War*, Stanford, 1940.
Geller, L., Roenskaja, N., *Peterburgskij i moskovskij sovety rabocikh deputatov 1905 goda v dokumentakh*, M.-L., 1926.
Golder, F. A., *Documents of Russian History 1914-1917*, N.Y.-Ld., 1927. *Gosudarstvennaja Duma i socialdemokratija*, s. 1., 1906.
"Ijul'skie dni v Petrograde", *KA*, 1927, 4 (23), s. 1-63, 5 (24), s. 3-70.
"Iskra" za dva goda, Pet., 1906.
Istorija soveta rabocikh deputatov Peterburga, Pet., s.d. (1907).
Itogi i perspektivi. Sbornik statej, M., 1906.
"Iz nakazov delegatam II Vserossijskogo S-ezda Sovetov", *KA*, 1937, 3 (82), s. 6-17.
Izvestija Moskovskogo soveta rabocikh deputatov 1905 goda, M., 1925.
"K istorii gvozdevesciny ("Bjulletini" Rabocej Gruppy Central'nogo voennopromyslennogo komiteta)", *KA*, 1934, 6 (67), s. 28-92.
"K istorii Rabocej Gruppy pri Central'nom voenno-promyslennom komitete", *KA*, 1933, 2 (57), s. 43-84.
"K istorii rabocego dvizenija 80-90-kh godov", *KA*, 1938, 6 (91), s. 150-198.
"K istorii vseobscej stacky na juge Rossii v 1903 goda", *KA*, 1938, 3 (88), s. 76-122.
"Khronika vooruzennoj bor'by. Reljacija general'nogo staba samoderzavija o boevykh dejstvijakh v dekabre 1905 g.", *KA*, 1925 4-5 (11-12), s. 159-181.
Kolokol'nikov, P., Rappoport, S. (ed.), *1905-1907 gg. v professional'nom dvizenii*, M., 1925.

Leniniskij Sbornik, vol. I, II, XIV, XXI, M., 1924 sqq.
Letopis' revoljucii (Bln.-M.-Pet.), I, 1923.
Meisel, J., et Kozera, E., *Materials for the Study of the Soviet System*, Ann Arbor, 1950.
Meller, V.L., et Pankratova, A. M. (ed.), *Rabocee dvizenie v 1917 godu*, M.-L., 1926.
"Moskovskij voenno-revoljucionnyi komitet", *KA*, 1927, 4 (23), s. 64-148; 1934, 4-5 (65-66), s. 164-192; 1935, 4 (71), s. 60-115.
Moskovskoe vooruzennoe vosstanie, M., 1906.
Nevskij, V.I., *1905. Soestkaja pecat'i literatura o sovetakh*, M.-L., 1925.
—(ed.), *Revoljucija i RKP (b) v materialakh i dokumentakh*, III, M., 1925.
Nezlobin, P., *Rabocija organizacii g Kieva*, Kiev, 1918.
"Obzor polozenija Rossi za tri mesjaca revoljucii po dannym otdela snosenij s provinciej Vremennogo Komiteta Gosudarstvennoj Dumy", *KA*, 1926, 4 (15), s. 30-60.
Pariser Kommune 1871. Berichte und Dokumente von Zeitgenossen, Bln., 1931.
Partija v revoljucii 1905 goda. Dokumenty k istorii partii v 1905 godu, s. 1., 1934.
Pis'ma P. B., Aksel'roda i Ju. O. Martova, Bln., 1924.
Polnyj sbornik platform vsekh russkikh politiceskikh partij, s. 1., 1906 (2. baskı)
Pravda o Kronstadte, Prag, 1921.
Proletariat v revoljucii 1905-07 goda, M.-L., 1930.
"Rabocee dvizenie na zavodakh Peterburga v mae 1901 g.", *KA*, 1936, 3 (76), s. 49-66.
Respublika sovetov. (Teorija i praktika sovetskogo stroja. Vypusk pervyj), Bln.-Milano

Samojlov, F.N., (ed.), *Ivanova-Voznesenskij sovet rabocikh deputatov 1905 g. v dokumentakh*, M.-L., 1935.
Sojuz SR Maksimalistov, *Trudovaja sovetskaja respublika*, M., 1918.
— *O rabocem kontrole*, M., 1924.
Sovety, s-ezdy sovetov i ispolkomy, M., 1924.
Sovety o oktjabre. Sbornik dokumentov, M., 1928.
"Stacka tkacej Ivanova-Voznesenskoj manufaktury v 1895 g.", *KA*, 1935, 5 (72), s. 110-119.
Tretij vserossijskij s-ezd sovetov rabocikh, soldatskikh i krest'janskikh deputatov, Pet., 1918.
"Tverskaja zabastovka 1885 g.", *KA*, 1936, 6 (79), s. 34-51.
1905 god v ocerkakh i vospominanijakh ucastnikov, 2 cilt, M., 1927.
1905. Armija v pervoj revoljucii. Materialy i dokumenty, M., 1927.
Vseobscaja stacka na juge Rossii v 1903 godu. Sbornik dokumentov, M., 1938.
Vtoroj vserossijskij s-ezd sovetov rabocikh, i soldatskikh deputatov, M., 1938.
"Vtoroj vserossijskij s-ezd sovetov." (Ankety bol'sevikov-delegatov II s-ezda sovetov), *KA*, 1937, 5 (84), s. 12-134.

c) *Kongre tutanakları vb*

"Kronstadtskij Sovet r. i. s.d. Protokoly zasedanij Kronstadtskogo Soeta, na kotorykh obsuzdalas' rezoljucija Soveta o vlasti", *PR*, 1926, 12 (59), s. 144-184.
Pervyj legal'nyj peterburgskij komitet bol sevikov v 1917 g. Sbornik materialov i protokolov zasedanij Peterburgskogo Komiteta RSDRP (b) i ego Ispolnitel'noj Kommissii za 1917 g. s recami V. I. Lenina, M.-L., 1927.
Pervyj vserossijskij s-ezd sovetov rabocikh i soldatskikh deputatov 1917, 2 cilt, M.-L., 1930-31.
Petrogradskij Sovet rabocikh i soldatskikh deputatov. Protokoly zasedanij ispolnitel'nogo komiteta i bjuro I. K. 1917, M., 1925.
Protokoly s-ezdov i konferencij Vsesojuznoj Kommunisticeskoj Partii (b): Cetvertyj (obedinitel'nyj) s-ezd RSDRP. 1906, M., 1933.
Pjatyj s-ezd RSDRP. 1907, M., 1933.
Sed'maja ("aprel'skaja") vserossijskaja i petrogradskaja obscegorodskaja konferencii RSDRP (b). 1917, M., 1934.
Sestoj s-ezd RSDRP (b). 1917, M., 1933.
Protokoly pervago s-ezda partii socialistov-revoljucionnerov, s. l., 1906.
Protokoly vtorogo (ekstrennago) s-ezda partii socialistov-revoljucionerov, Pet., 1907.
"Protokoly pervoj Moskovskoj oblast'noj konferencii RSDRP (b). 19.-21. aprelja 1917 g.", *PR*, 1929, 10 (93), 2. 127-206.
"Protokoly 3. Moskovskoj oblast'noj konferencii RSDRP (b)", *PR*, 1930, 10 (105), s. 94-134.
"Protokoly zasedanij CIK i bjuro CIK Soveta rabocikh i soldatskikh deputatov I sozyva posleoktjabra", *KA*, 1925, 3 (10), s. 95-137.
Rezoljucii crezvycajnago i vtorogo vserossijskikh s-ezdov sovetov krest'janskikh deputatov. 1917, Pet., 1917.
Russkaja revoljucija i anarkhizm. Doklady citannye na s-ezde Kommunistov-Anarkhistov v oktjabre 1906 goda, LD, 1907.
VKP (b) v rezoljucijakh i resenijakh s-ezdov, konferencii i plenumov CK.I (1898-1924), M., 1932.

Vtoraja i tret'ja Petrogradskie obscegorodskie konferencii bol'sevikov v ijule i oktjabre 1917 goda. Protokoly i materialy, M.-L., 1927.

d) *Gazeteler*

Delo Naroda (1917).
Edinstvo (1917).
Iskra (1900-1905).
Izvestija Kronstadtskogo Soveta rabocikh i soldatskikh deputatov (1917).
Izvestija Moskovskogo Soveta rabocikh (1917 kasımından sonra: i soldatskikh) deputatov (1917-1918).
Izvestija Petrogradskogo Soveta rabocikh i soldatskikh deputatov (1917).
Kommuna (1905).
Maksimalist (1918).
Nacalo (1905).
Novaja Zizn (1905 et 1917).
Pravda (1917).
Proletarij (1905).
Vpered (1905).

2. BAŞVURU ESERLERİ

a) *Kişisel incelemeler*

Antonov-Ovsejenko, Der Aufbau der Roten Armee in der Revolution, Hamburg, 1923.
Balabanov, M., *Ot 1905 k 1917 godu. Massovoe rabocee dvizenie*, M.-L., 1927.
Batsell, W. R., *Soviet Rule in Russia*, N. Y., 1929.
Becker, B., *Geschichte der revolutionären Pariser Kommune in den Jahren 1789-1794*, Brunswick, 1875.

— *Geschichte und Theorie der Pariser Kommune des Jahres 1871*, Leipzig, 1879.
Berkmann, A., *The Kronstadt Rebellion*, Bln., 1922.
Bernstein, E., *Sozialismus und Demokratie in der grossen englischen Revolution*, Stuttgart, 1919 (3. baskı)
Borkenau, F., *Das Jahr 1917. Wirklichkeit und Legende der russisschen Revolution* (numero special de la revue *Der Monat*, 37), Bln., 1954.
— *Der russische Burgerkrieg 1918-1921, Bln., 1954.*
Brailsford, H. N., *How the Soviets Work*, N.Y., 1927.
Brigl-Matthias, *Das Betriebsräteproblem*, Bln.-Leipzig, 1926.
Buber, M., *Pfade in Utopia*, Heidelberg, 1950.
Carr, E.H., *Michael Bakunin*, Ld., 1937.
— *The Bolshevik Revolution 1917-1923*, 3 vol., Ld., 1950-33 [I. cildin Fransızca çevirisi: La Révolution bolchevique (1917-1923). La Formation de l'U.R.S.S. P., 1963.]
Chamberlin, W.H., *The Russian Revolution 1917-1921*, 2 vol., N.Y., 1952 (2. baskı)
Chernov, V., *The Great Russian Revolution*, New Haven, 1936.
Cole, G.D., *A History of Socialist Thought*, 2 cilt., Ld., 1953-54.
Cunow, H., *Die Marxsche Geschichts-, Gesellschafts- und Staatstheorie*, Bln., 1923 (3. baskı)

Dan, Th., *Gewerkschaften und Politik in Sowjetrussland*, Bln.-Stuttgart, 1923.
— *Der arbeiter in Sowjetrussland*, Bln.-Stuttgart, 1923.
— *Proiskhozdenie bol'sevizma*, N.Y., 1946.
Denisov, A., *Istorija Sovetskogo gosudarstva i prava*, M., 1949.
Der Rätegedanke als Staatstheorie und seine Keime in den Schriften von K. Marx und Fr. Engels, s. 1., n. d.
Deutscher, I., *Soviet Trade Unions*, Ld., 1950.
— *Trotsky. I — Le Prophète armé*, P., 1962.
Dewar, M. *Labour Policy in the USSR 1917-1928*, Ld.-N.Y., 1956.
Diehl, K., *Die Diktatur des Proletariats und das Rätesystem*, Iena, 1920.
Dubrowski, S., *Die Bauernbewegung in der russischen Revolution 1917*, Bln., 1929.
Eljaschoff, M., *Die Grundzüge der Sowjetverfassung*, Heidelberg, 1925.
Eroshkin, M., *The Soviets in Russia*, N.Y., 1919.
Fainsod, M, *International Socialism and the World War*, Cambridge, Mass., 1935.
Farbman, M., *Bolshevism in Retreat, Ld., 1922.*
Freytagh-Loringhoven, A, von, *Die Gesetzgebung der russischen Revolution*, Halle, 1920.
Gajsinskij, M., *Bor'ba bol'sevikov za kres'janstvo v 1917 g.*, M., 1933.
Gerassimoff, A., *Der Kampf gegen die erste russische Revolution*, Frauenfeld-Leipzig, 1934.
Gitermann, V., *Geschichte Russlands*, III, Hamburg, 1949.
Goebel, J., *Entwicklungsgang der russischen Industriearbeiter bis zur ersten Revolution*, Leipzig, 1920.
Gordon, M., *Ocerk ékonomiceskoj bor'by rabocikh v Rossii*, L., 1925 (3. baskı).
Gorin, P., *Ocerki po istorii sovetov rabocikh deputatov v 1905 godu*, M., 1930 (2. baskı).
Grinewitsch, W., *Die Gewerkschaftsbewegung in Russland;* I (*(1905-1914)*, Bln., 1927.
Gurvic, G., *Istorija sovetskoj konstitucii*, M., 1923.
Gutmann, F., *Das Rätesystem, seine Verfechter und seine Probleme*, Munich, 1922.
Haimson, L. H., *The Russian Marxists and the Origins of Bolshevism*, Cambridge, Mass., 1955.
Heintz, P., *Die Autoritätsproblematik bei Proudhon*, Köln, 1957.
Histoire du Parti communiste (bolchévik) de l'U.R.S.S., M., 1949.
Jakovlev, Ja., *Russkij anarkhizm v velikoj russkoj revoljucii*, Kharkov, 1921.
Jaroslavskij, E. (ed.), *Istorija VKP (b)*, 4 vol., M.-L., 1926-30.
(Jaroslawski), *Aus der Geschichte der KPSU (B)*, I, Hamburg-Bln., 1929.
Jellinek, F., *The Paris Commune of 1871*, Ld., 1937.
Kautsky, K., *Die Diktatur des Proletariats, Viyana, 1918.*
— *Terrorisme et communisme, contribution à l'histoire des révolutions*, P., s. d.
Koch, W., *Die bol'sevistischen Gewerkschaften*, Iena, 1932.
Koechlin, H., *Die Pariser Kommune in Bewusstsein ihrer Anhänger*, Bâle, 1950.
Köhler, S., *Die russische Industriearbeiterschaft von 1905-1917*, Bln.-Leipzig, 1921.
Kottler, W., *Demokratie und Rätegedanke in der grossen englischen Revolution (Leipziger rechtswissenschaftliche Studien*, vol. 15), Leipzig, 1925.
Kropotkin, P., *La Grande Révolution, 1789-1793*, P., 1909.
Kulczycki, L., *Geschichte der russischen Revolution, 3 vol., Gotha, 1910-14.*
Larin, L. Kritzmann, L., *Wirtschaftsleben und wirtschaftlicher Aufbau in Sowjetrussland 1917-1920*, Bln., 1921.
Lissagaray, P., *Histoire de la commune de 1871*, Brüksel, 1876.
Lomonosoff, I. W., *Die russische März-Revolution 1917*, Münih, 1921.

Losowski, *Die Gewerkschaften in Sowjetrussland*, Bln., 1920.
Lukäcs, G., *Lénine*, P., 1965.
Martow, J. et Dan, Th., *Geschichte der russischen Sozialdemokratie*, Bln., 1926.
Mason, E., *The Paris Commune*, N. Y., 1930.
Maurach, R., *Handbuch der Sowjetverfassung*, Munich, 1955.
Mautner, W., *Der Bolschewismus*, Stuttgart, 1922.
Mavor, J., *An Economic History of Russia, 2 cilt*, Toronto-Ld., 1914.
Maximoff, G. P., *The Political Philosophy of Bakunin: Scientific Anarchism*, Glencoe, Ill., 1953.
Mel'gunov, S. P., *Kah bol'seviki zakhvatili vlast'*, P., 1953.
Miliukov, P., *Russlands Zusammenbruch*, 2 vol., Leipzig-Bln., 1925-26.
Mitel'man, M., Glebov, G. et Ul'janskij, A., *Istorija Putilowskogo Zavoda 1789-1917*, M.-L., 1941 (2. baskı).
Monnerot, J., *Sociologie du communisme*, P., 1949.
Nettlau, M., *Der Anarchismus von Proudhon zu Kropotkin*, Köln-Bln., 1927.
Neuberger, J., *Die Verfassung der Russischen Föderativen Sowjetrepublik*, Bln.-Bonn, 1926.
Nevskij, V. I., *Sovety i vooruzennye vosstanija v 1905 goda*, M., 1931.
Nötzel, K., *Die soziale Bewegung in Russland*, Bln., 1923.
Ozerov, I. K., *Politika po rabocemu voprosu v Rossii za poslednie gody, Pet., 1906.*
Pankratova, A. M., *Pervaja russkaja revoljucija 1905-1907 gg.*, M., 1951 (2. baskı)
Paquet, A., *Der Geist der russischen Revolution*, Leipzig, 1921.
Paschitnow, K. A., *Die Lage der arbeitenden Klasse in Russland*, Stuttgart, 1907.
Pipes, R., *The Formation of the Soviet Union. Communism and Nationalism 1917-1923*, Cambridge, Mass., 1954.
Pokrowski, M., *Geschichte Russlands von seiner Enstehung bis neusten Zeit*, Leipzig, 1929.
Possony, S., *Jahrhundert des Aufruhrs*, Münih, 1957.
Prokopovitch S. N., *Histoire économique de l'U.R.S.S.*, P., 1952.
Pukhov, A. S., *Kronstadtskij mjatez v 1921 g.*, L., 1931.
Pyziur, E., *The Doctrin of Anarchism of Michael Bakunin*, Milwaukee, 1955.
Radek, K., *Les Voies de la révolution russe*, P., 1972.
Radkey, O. H., *The Election to the Russian Constituent Assembly of 1917*, Cambridge, Mass., 1955.
Ramm, T., *Die grossen Sozialisten als Rechts-und Sozialphilosophen*, I, Stuttgart, 1955.
Rauch, G. von, *Geschichte des bolschewistischen Russland*, Wiesbaden, 1955.
— *Lenin*, Göttingen, 1957.
Reshetar, J. S., *The Ukrainian Revolution 1917-1920*, Princeton, 1952.
Robinson, G. T., *Rural Russia under the Old Regime*, Ld., 1932.
Rosenberg, A., *Histoire du bolchevisme*, P., 1936.
Rosenstock-Huessy, E., *Die europäischen Revolutionen und der Charakter der Nationen*, Stuttgart, 1951 (2. basım).
Rosmer, A., *Le Mouvement ouvrier pendant la guerre*, P., 1936.
Schapiro, L., *Les Bolchéviks et l'opposition. Origines de l'absolutisme communiste. Premier stade (1917-1922)*, P. 1957.
Saveko, N., *Oktjabr'skaja revoljucija učreditel'noe sobranie*, M.-L., 1928.
Scheibert, P., *Von Bakunin zu Lenin. Geschichte der russischen revolutionären Ideologien 1840-1895 (Studien zur Geschichte Osteuropas*, III. cilt), Leyden, 1956.

Schljapnikow, A., *Die russichen Gewerkschaften*, Leipzig, 1920.
Seeling, O., *Der Rätegendanke und seine Verwicklichung in Sowjetrussland, Bln., 1925.*
Selznick, P., The Organizational Weapon. A Study of Bolshevik Strategy and Tactics, N.Y., 1952.
Seton-Watson, H., *From Lenin to Malenkov*, N.Y., 1954 (3. baskı).
Shub, D., *Lénine*, P., 1952.
Smilg-Bernario, M., *Der Zusammenbruch der Zarenmonarchie*, Viyana, 1918.
— *Von Kerenski zu Lenin*, Viyana, 1929.
Spiridovitch, A., *Histoire du terrorisme russe. 1886-1917*, P., 1930.
Tomski, M., *Abhandlungen über die Gewerkschaftsbewegung in Russland*, Hamburg, 1921.
Tormin, W., *Zwischen Rätediktatur und sozialer Demokratie. Die Geschichte der Rätebewegung in der deutschen Revolution 1918-1919*, Düsseldorf, 1954.
Towster, J., *Political Power in the USSR 1917-1947*, N.Y., 1948.
Treagold, D.W., *Lenin and His Rivals. The Struggle for Russia's Future 1898-1906*, Ld., 1955.
Trotsky, L., *Lénine*, P., 1925.
— *Histoire de la révolution russe*, 4 cilt, P., 1933-1934. Rus Devrim Tarihi
— *Stalin*, P., 1948.
(Trotzki), *Die Geburt der Roten Armee*, Viyana, 1924.
Tscherewanin, A. *Das Proletariat und die russische Revolution*, Stuttgart, 1908.
Turin, S.P., *From Peter the Great to Lenin. A History of the Russian Labour Movement*, Ld, 1935.
Cermenskij, E.D., *Burzuazija i carism v revoljucii 1905-07 g.*, M., 1939.
Tyrkova-Williams, A., *From Liberty to Brest-Litovsk*, Ld., 1919.
Ungern-Sternberg, R. von, *Über die wirtschaftliche und rechtliche Lage der St. Petersburger Arbeitershaft*, Bln., 1909.
— *Die Erziehung der St.Petersburger Arbeiterschaft zur Revolution*, Bln., 1909.
Vladimirskij, M., *organizacija sovetskoj vlasti na mestakh*, M., 1919.
Valentinov, N., *Mes rencontres avec Lénine*, P., 1964.
Vyshinsky, A., *The Law of the Soviet State*, N.Y., 1948.
Wersin, F., *Diktatur des Proletariats*, Breslau, s. d.
Williams, A.R., *Durch die russische Revolution 1917-1918*, Bln., 1922.
Wolfe, B. D., *La Jeunesse de Lénine*, P., 1951.
— *Lénine et Trotsky*, P., 1951.
Zinoviev, G., Histoire du Parti communiste russe, P., 1926.

b) Ortak eserler

Akhun, M., et Petrov, V. (ed.), *1917 god v Moskve. Khronika revoljucii*, M., 1934.
Avdeev, N., *Revoljucija 1917 goda. Khronika sobytij*. I : *Janvar'-Aprel'*; II : *Aprel'-Maj*, M.-L., 1923.
Bergmann-Smilga-Trotzki, *Die russiche sozialistische Rote Armee*, Zürih, 1920.
Die Parteien und das Rätesystem, Charlottenbourg, 1919.
Izgoev, A.S., *Russkoe obscestvo i revoljucija*, M., 1910.
Ljubimov, I. N., *Revoljucija 1917 goda. Khronika sobytij*. VI : *Oktjabr'Debakr'*, M.-L., 1930.
Milonov, Ju., *Professional'nye sojuzy SSSR 1905-1917-1927*, M., 1927.

Pankratova, A. et Sidorov, *Revoljucija 1905-07 gg. nacional'nykh rainokah, Rossii,* M., 1949.
Pokrovskij, M. *Ocerki po istorii oktjabr'skoj revoljucii,* 2 cilt., M.-L. 1927.
Rjabinskij, K., *Revoljucija 1917 goda. Khronika sobytij.* V : *Oktjabr',* M.-L., 1926.
Ustanovlennie sovetskoj vlasti na mestakh v 1917-1918 godakh, M., 1953.
Vladimirova, V., *Revoljucija 1917 goda. Khronika sobytij.* III : *Ijun'-Ijul'* M.-L., 1924.
Za pjat'let, 1917-1922. Sbornik CK RKP, M., 1922.

c) *Dergi makaleleri*

Amal'rik, A.S., "K voprosu o cislennosti i greografíceskom razmescenii stacecenikov v Evropejskoj Rossii v 1905 godu", *IZ,* 52, 1955, s. 142-185.
Amburskij R., "Lenin o revoljucionno-demokraticeskoj diktature proletariata i krestjanstva v revoljucii 1905-1907 gg.", *PR,* 1930, 12 (107), s. 3-38.
Anweiler, O., "Die russische Revolution von 1905", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas,* III, 1955, s. 161-193.
— "Lenin und die Kunst des Aufstandes", *Wehrwissens schaftliche Rundschau,* V, 1955, s. 459-472.
— "Lenin und der friedliche Übergang zum Sozialismus", *Osteuropa,* VI, 1956, s. 190-196.
— "Lenins Machteroberung 1917", *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht,* VIII, 1957, s. 653-670.
— "Die Arbeiterselbsterwaltung in Polen", *Osteuropa,* VIII, 1958, s. 224-232.
— "Die Räte in der ungarischen Revolution 1956", *Osteuropa,* VIII, 1958, s. 393-400.
Ascher, A., "The Kornilov Affair", *The Russian Review,* XII, 1953, s. 235-252.
Bogacev, P.M., "Rabocee dvizenie v Kostroma v 1905 godu", *IZ,* 49, 1954, s. 86-110.
Borkenau, F., "Das Problem der Machtergreifung des Kommunismus", *Sowjetstudien,* VI, 1956, s. 5-19.
Burdzalov, E.N., "O taktike bol'sevikov v marte-aprele 1917 goda", *VI,* 1956, 4, s. 38-56.
Bystrykh, F.P., "Pobeda Velikoj Oktjabr'skoj socialisticeskoj revoljucii na Urale", *VI,* 1957, 8, s. 25-42.
Cejtlin, D.A., "Fabricno-zavodskie komitety Petrograda v fevrale-oktjabre 1917 goda", *VI,* 1955, 11, s. 86-97.
Cervadze, M.V., "Krest'janskoe revoljucionnoe dvizenie v Gurii v 1905 g.", *VI,* 1955, 12, s. 87-95.
Daniels, R.V., "The Kronstadt Revolt. A Study in the Dynamics of Revolution", *The American Slavic and East European Review,* X, 1951, s. 241-254.
— "The State and Revolution. A Case Study in the Genesis and Transformation of Communist Ideology", *The American Slavic and East European Review,* XII, 1953, s. 22-43.
Donij, N.R., "Vooruzennoe vosstanie na Ekaterinoslavscine v dekabre 1905 goda", *VI,* 1955, 12, 19-32.
Drabkina, F. I., "Vserossijskoe sovescanie bol'sevikov v marte 1917 goda", *VI,* 1956, 3-16.
Erman, L.E., "Ucastie demokraticeskoj intelligencii vo vserossijskoj oktjabr'skoj politeceskoj stacki", *IZ,* 49, 1954, s. 352-390.
Flerovskij, I., "Kronstadtskaja Respublika", *PR,* 1926, II (58), s. 113-143.
Galkina, P. I., "Vseobscaja stacka ivanova-voznesenskikh tekstil'scikov letom 1905 g.", *VI,* 1955, 6, s. 87-97.

Genkina, E., "Pervye dni oktjabr'skoj revoljucii 1917 goda", *PR*, 1940, 3, s. 17-35.
Geyer, D., "Die russischen Räte und die Friedensfrage im Früjahr und Sommer 1917", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, V, 1957, s. 220-240.
— "Die Ukraine im Jahre 1917" *Geschichte in Wissensschaft und Unterricht*, VIII, 1957, s. 670-687.
Golikov, G. N., et Tokarev, Ju. S., "Aprel'skij krizis 1917", *IZ*, 57, 1956, s. 35-79.
Gopner, I. S., "Martovskie i aprel'skie dni 1917 goda. (Iz vospominanij ucastina oktjabr'skoj revoljucii)", *VI*, 1957, 3, s. 42-52.
Gorodeckij, E., N., "Bor'ba narodnykh mass za sozdanie sovetskikh gosudarstvennykh organov (1917-18)", *VI*, 1955, 8, s. 26-39.
— "Iz istorii Oktjabr'skogo vooruzennogo vosstanija i II Vserossijskogo s-ezda Sovetov", *VI*, 1957, 10, s. 23-48.
Grunt, A. Ja. et Fedoseeva, N. T., "Pobeda Oktjabr'skogo vooruzennogo vosstanija v Moskve", *VI*, 1957, II, s. 3-26.
Gurian, W., "Lenins Methoden der Machteroberung im Jahre 1917" in *Deutschland und Europa. Festschrift für Hans Rothfels*, Dusseldorf, 1951, s. 271-291.
Hofmann, W., "Parteigeschichtliche Grundlagen des sowjetischen Stalinismus", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, II, 1954, s. 304-314.
Huhn, W., "Bolschewismus und Rätedemokratie", *Funken*, 6, 1956.
— "Trotzkis Bonapartismus", *Aufklärung*, II, 1952, 2.
Ignatov, E., "Taktika bol'sevikov i ucreditel'noe sobranie", PR, 4 (75), s. 12-44; 5 (76) s. 24-55.
Jakovlev, N. N., "Krasnoejarskoe vooruzennoe vosstanie 1905 g.", *IZ*, 40, 1952, s. 29-72.
— "Moskovskie bol'sviki vo glave dekabr'skogo vooruzennogo vosstanija 1905 goda", *VI*, 1955, 12, s. 3-18.
Jaroslavskij, E., "Sovety rabocikh deputatov v 1905 godu", *PR*, 1940, 2, s. 11-32.
Kapustin, M. I., "Bol'sviki severnogo fronta v bor'be za soldatskie massy v 1917 godu", *VI*, 1955, II, s. 105-113.
Kerensky, A., "Why the Russian Monarchy Fall", *The Slavonic Review*, VIII, 1929, s. 496-513.
Kirjukhina, E. I., "Vserossijskij Krest'janskij sojuz v 1905 g.", *IZ*, 50, 1955, s. 95-141.
Konovlov, V., "Revoljucionnoe dvizenie v vojskakh Moskovskogo voennogo okruga v 1905-1907 g.", *VI*, 1951 10, s. 89-103.
Korol'cuk, E.A., "Leninskij "Sojuz bor'by za osvobozdenie rabocego klassa" — zacatok boevoj revoljucionnoj rabocej partii", *VI*, 1956, I, s. 13-30.
Korsch, K., "Revolutionäre Kommune", *Die Aktion*, 1929, 5-8; 1931, 3-4.
Krivosejna, E., "O II Peterburgskom Sovete rabocikh deputatov", *PR*. 1926, 6 (53), s. 181-196.
Kropat, W. A., "Lenin und die Konstituierende Versammlung in Russland", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, 1957, s. 488-498.
Kuznecova, L.S., "Stacnecnaja bor'ba rabocikh Peterburga v janvare 1905 g.", *VI*, 1955, I, s. 11-25.
Laue, Th. von, "Einige Fragen der russischen Wirtschaftsplanung um 1900", *Forschungen zur osteuropäischen Geschichte*, Bln., I, 1954, s. 217-238.
— "Die Revolution von aussen als erste Phase der russisschen Revolution 1917", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, IV, 1936, s. 138-158.
Lejkina, V., "Oktjabr' po Rossii", *PR*, 1926, 2 (49), s. 185-233; II (58), s. 234-255; 12 (59), s. 238-254.

Levin, S. M., "V. I. Lenin v Peterburge v 1905 g.", *VI*, 1955, 6, s. 3-12.
Lossky, N.O., "Reflections on the Origins and Meaning of the Russian Revolution", *The Russian Review*, X, 1951, s. 293-300.
Los, F. E., "Dekabr'skoe vooruzennogo vosstanie na Ukraine", *IZ*, 49, 1954, s. 53-85.
Markov, W., "Über das Ende der Pariser Sansculottenbewegung"in *Beiträge zum neuen Geschichte, Festschrift für A. Meusel*, Bln., 1956, s. 152-183.
Mautner, W., "Zur Geschichte des Begriffs diktatur des proletariats *Archiv für Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung.* XII, 1926, s. 280-285.
Medvedev, V.K., "Kronistadt v ijul'skie dni 1917 goda", *IZ*, 42, 1953, s. 262-275.
Mel'nikov, A.B., "Revoljucionnoe dvizenie v moskovskom garnizone v periode dekabr'skogo vooruzennogo vosstanija", *IZ*, 49, 1954, s. 265-300.
Misin, M. I., "V.I. Lenin o vozmoznosti mirnogo razvitija revoljucii v 1917 godu", *VI*, 1957, 5, s. 17-42.
Mor, N. M., "Sestoj s-ezd RSDRP (b)", *VI*, 1957, 8, s. 3-24.
Murakhver, N., "Komitety bednoty i razvertyvanie socialiticeskoj revoljucii v derevene (1918 g.)", *PR*, 1940, 3, s. 68-99.
Nürnberger, R., "Lenins Revolutionstheorie. Eine Studie über Staat und Revolution", *Marxismusstudien*, 1954, s. 161-172.
Pazitnov, K., "Polozenie rabocego klassa v Rossii nakanune revoljucii 1905-1907 gg.", *Voprosy Ekonomiki*, 1955, 5, s. 34-43.
Pasukanis, E.B., "Cromwells Soldatenräte" in *Aus der historischen Wissenschaft der Sovet-Union* (ed. o.Hoetzsch), *Osteuropäische Forschungen* (Bln.-Königsberg), VI, 1929, s. 128-152.
Petrova, L. F., "Peterburgskij Sovet rabocikh deputatov v 1905 godu", *VI*, 1955, II, s. 24-40.
Pokrovskij, M., "Necalo proletarskoj revoljucii v Rossii", *KA*, 1925, 4-5 (11-12), s. V-XVI.
Polescuk, V.E., "Revoljucionnoe dvizenie v man'czurskoj armii v 1905 g.", *IZ*, 49, 1954, s. 301-351.
Portal, R., "Das Problem einer industriellen Revolution in Russland", *Forschungen zur osteuropäischen Geschichte*, Bln., I, 1954, S. 205-216.
Ramm, Th., "Die kunftige Gesellschaftsordnung nach der Theorie von Marx und Engels", *Marxismusstudien*, 1957, s. 77-119.
Rasin, A. G., "O cislennosti i territorial'nom razmescenii rabocikh Rossii v period kapitalizma", *IZ*, 46, 1954, s. 127-181.
Remezova, T.A., "Sovety krest'janskikh deputatov v 1917 g.", *IZ*, 32, 1950, s. 3-39.
Ronin, S. L., "Istoriceskoe znacenie sovetov 1905 g.", *Sovetskoe Gosudarstvo i Pravo*, 1955, 4, s. 11-20.
Rosloba, A.S., "Pervye massovye vytusplenij peterburgskikh rabocikh", *VI*, 1956, 2, s. 88-95.
Sassulitsch, V., "Die terroristiche Strömung in Russland", *Die Neue Zeit*, XXI, I, 1902-03, s. 324-329, 361-370.
Savinskij, F., "Parlementskaja taktika social-demokratov v epokhu pervoj russkoj revoljucii", *PR*, 1930, 11 (106), s. 3-20; 12 (107), s. 39-77.
Salaeva, E.I., et Lejberov, I.P., "Profsojuzy Peterburga v 1905 godu", *VI*, 1955, 10, s. 18-30.
Scheibert, P., "Über Lenins Anfänge", *Historische Zeitschrift*, 182, 1956, s. 549-566.
Smorgun, P. M., "Sovety rabocikh deputatov na Ukraine v 1905 godu", *IZ*, 49, 1954, s. 21-52.

Sobolev, P. N., "Rol' Vserossijskikh s-ezdov Sovetov v bor'be proletariata za trudjasceesja krest'janstvo (oktjabr' 1917-janvar' 1918 g.)", *VI*, 1957, 12, s. 3-24.
Saboul, A., "An den Ursprüngen der Volksdemokratie. Politische Aspekte der Sansculottendemokratie im Jahre II" in *Beiträge zum neuen Geschichtsbild. Festschrift für A. Meusel*, Bln., 1956, s. 131-151.
Sokol'skij, V.D., "Novorossijskij Sóvet rabocikh deputatov v 1905 godu", *VI*, 1955, 12, s. 76-86.
Strakhovsky, L., "Was there a Kornilov Rebellion?", *The Slavonic and East European Review*, XXXIII, 1955, s. 372-395.
Suprunenko, N. I., "Ustanovlenie Sovetskoj vlasti na Ukraine", *VI*, 1957, 10, s. 49-70.
Thier, E., "Marx und Proudhon", *Marxismusstudien*, 1957, s. 120-150.
Topceev, I. S., "Vybori v sovety 1905 g.", *VI*, 1955, 12, s. 104-108.
Tret'jakova, E. P., "Fevral'skie sobytija v Moskve", *VI*, 1957, 3, s. 72-84.
Cermenckij, E.D., "Fevral'skaja burzuazno-demokraticeskaja revoljucija 1917 goda", *VI*, 1957, 2, s. 3-18.
Cernomordik, S. I., "Dekabr'skoe vooruzennoe vossanie 1905 g.", *IZ*, 18, 1946, s. 3-41.
Ugarov, I. F., "Bol'seviki vo glave vseobscej politiceskoj stacki rabocikh Móskovy v oktjabre 1905 goda", *VI*, 1955, 10, s. 3-17.
Ungern-Sternberg, R. von, "Die Struktur der russischen Gesellschaft zu Beginn des XX. Jahrhunderts", *Schmollers Jahrbuch*, LXXVI, 1956, s. 41-69.
Vardin, I., "Ot melkoburzuaznoj kontrrevoljucii k restavracii kapitalizma (Partija men'sevikov posle Oktjabrja)" in *Za pjat'let, 1917-1922*, M., 1922, s. 34-58.
Walkin, J., "The attitude of the Tsarist Government towards the Labor Problem", *The American and East European Review*, XIII, 1954, s. 163-184.
Weber, M., "Zur Lage der bürgerlichen Demokratie in Russland", *Archiv für Sozialwissenchaften und Sozialpolitik*, IV, 1906, s. 234-353.
— "Russlands Übergang zum Scheinkonstitutionalismus", *Archiv für Sozialwissenschaften und Sozialpolitik*, V, 1906, s. 165-401.
Wolfe, B. D., "Gapon and Zbatov. An Experiment in Police Socialism", *The Russian Review*, VII, 1948, s. 53-61.

FRANSIZCA BASKI İÇİN EK KAYNAKÇA

Andreev, A., "Sovety rabocikh i soldatskikh deputatov nakanune Oktjabrja", in *Sovety v period Oktjabr'skoj revoljucii i grazdanskoj vojny*, M., I, 1967.
Andreev, A. "Sovety v pervyj god proletarskoj diktatury" in *Sovety v period Oktjabr'skoj revoljucii i grazdanskoj vojny*, M., II, 1967.
Anweiler, O., "The Political Ideology of the Leaders of the Petrograd Soviet in the Spring of 1917" in *Revolutionnary Russia (R.Pipes ed.), Cambridge. Mass., 1968, s. 114-128.*
— *"Der revolutionsgeschichtliche Zusammenhang des Räteproblems, Ein Abriss", Politische Vierteljahresschrift*, XI, 1970, 2, s. 56-69.
Arbeiterdemokratie oder Parteidiktatur (F. Kool ed.), Olten, 1967.
Demockin, N. N., Sovety 1905 *goda — organy revoljucionnoj vlasti*, M., 1963.
Ericjan, Kh. A., *Sovety krest'janskikh deputatov v Oktjabr'skoj revoljucii*, M., 1960.
Gimpel'son, E., "Sovety v period innostrannoj intervencii i grazdanskoj vojny" in *Sovety v period Oktjabr'skoj revoljucii i grazdanskoj vojny*, M., III, 1968.

Gorodeckij, E.N., *Rozdenie Sovetskogo gosudarstvavennyj apparat*, M., 1968.
Lesnoj, V., *Socialisticeskaja revoljucija i gousudarstvennyj apparat*, M., 1968.
Lepeskin, A. I., *Sovety — vlast' trudjascikhsja, 1917-1936*, M. 1966.
Meschkhat, K., *Die Pariser Kommune von 1871 im Spiegel der sowj. Geschichtsschreibung*. Bln., 1965.
Moiseeva, O.N., *Sovety krest'janskikh deputatov v 1917 godu*, M., 1967.
Morozov, B. M., *Partija i sovety v Oktjabr'skoj revoljucii*, M., 1966.
Petrogradskij voenno-revoljucionnyj komitet. Dokumenty i materialy 3 cilt, M., 1966-67.
Pietsch, W., *Revolution und Staat. Institutionen als Träger der Macht in Sowjetrussland 1917-1922*, Köln, 1969.
Potekhin, M. N., *Pervyj Sovet proletarskoj diktatury. Ocerki po istorii petrogradskogo Soveta rabocikh i soldatskikh deputatov 1917-1918 gg*. L. 1966.

Fransız Devrimi'nin 19. yüzyıldaki işlevi ne ise Rus Devrimi'nin de 20. yüzyıldaki işlevi odur. Her ikisi de dünyaya siyasal bir gelişme modeli ve evrensellik savında bir ideoloji sundular. Fransız Devrimi yurttaşların temsiline dayalı belli bir türü ortaya çıkarırken, Rus Devrimi çalışan kitlelerin özgün bir örgütlenme biçiminin **-işçi, köylü ve asker sovyetleri-** doğmasına yol açtı.

Hem kendi aralarında, hem de herhangi bir tarihsel modelle en ufak -bilinçli- bağlantı kurmadan ortaya çıkan Rus sovyetlerini karakterize eden en temel şey işçi, köylü ve askerlerin kendi kendilerini yönetmeleri... İktidarı **devletleştirmenin** değil **toplumsallaştırarak dağıtmanın** aracı olan sovyetler ile ilk kez sadece **yıkmaya** değil, aynı zamanda **kurmaya** da yetenekli bir örgütlenme modeli ortaya çıktı. Hiyerarşi ve merkeziyetçiliği reddeden, profesyonel bürokrasisi olmayan, seçmenlerin temsilcilerini istedikleri an değiştirebildikleri bir demokrasi modeli... Böylece **"devrim"** kavramı da yeni bir içeriğe yöneldi: Başkalarının halkın **adına** örgütlenerek devleti ve onu yönetmek istemesinden, halkın bilfiil **kendisinin** örgütlenip kendi kendini yöneterek devleti dağıtmasına doğru...

Sovyetlerin doğuşunu, gelişmesini ve yok oluşunu bütün ayrıntıları ile anlatan Anweiler'in en büyük özelliklerinden biri de **"sovyet"** kavramı ile **"Bolşevizm"** kavramı arasında kurulan çağrışımı yıkmasıdır. Bu kitapta, karşı konulmayacak bir biçimde **"sovyetlerin başlangıçta bağımsız oldukları"** ancak gelişimlerinin belli bir evresinde Bolşevikler tarafından devrime kitle desteği sağlamak için **"taktik olarak"** desteklendikleri anlatılıyor.

Oskar Anweiler'in **"Rusya'da Sovyetler"** ve "Maurice Brinton"un **"Bolşevikler ve İşçi Denetimi"** isimli çalışmalarıyla **"sovyetler"**'e ilişkin önemli bir boşluğu doldurduğumuzu düşünüyoruz.

AYRINTI
İNCELEME

15.000.-TL (KDV dahil)